ČASOPIS ZA KULTURU I DRUŠTVENA PITANJA • GODINA XIX • 2010. • BROJ 93/94 • CIJENA 40KN

BEHAR

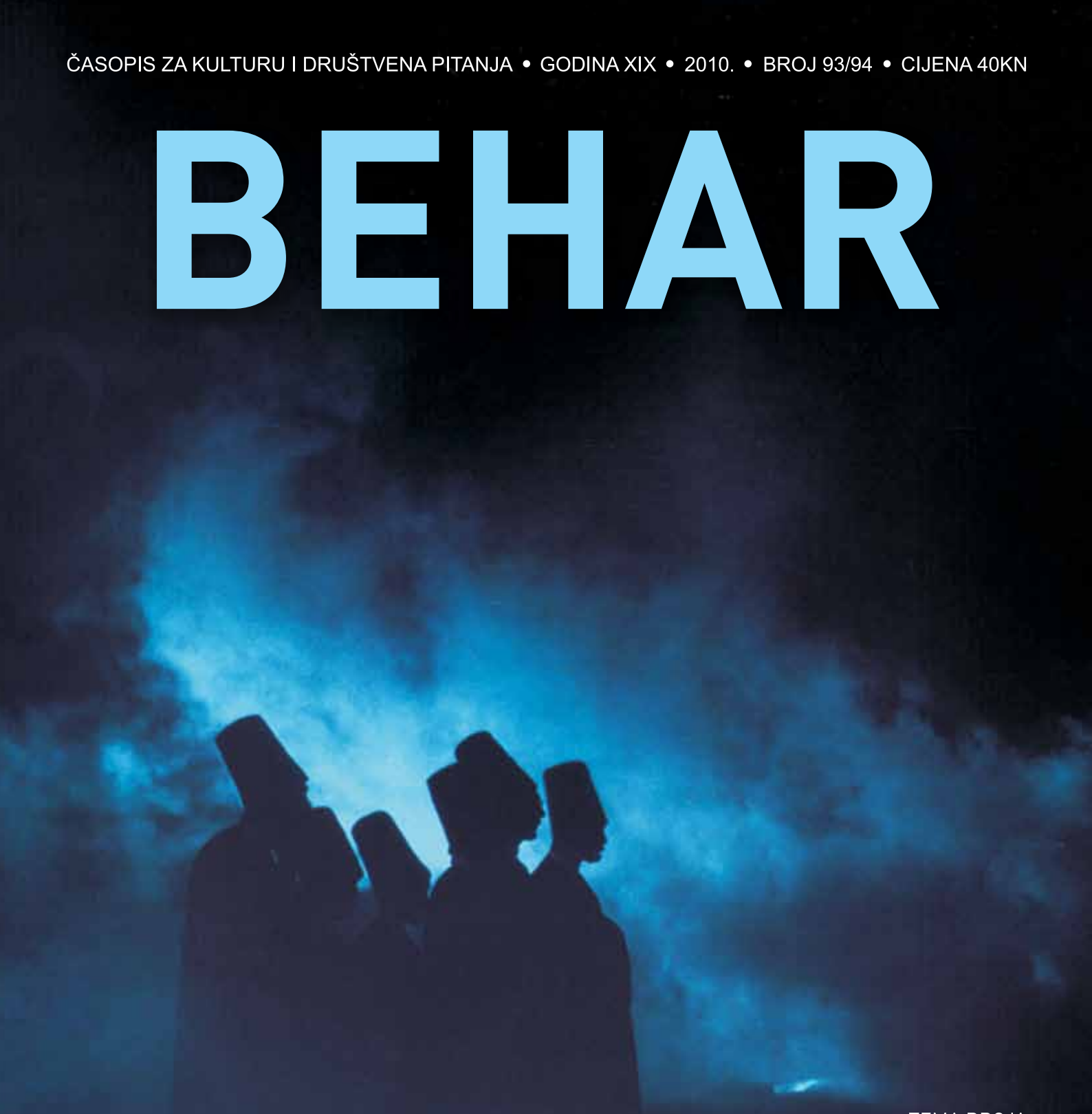

TEMA BROJA

SUFIZAM

Kratki uvod u sufizam | Suhraverdi: Znanje duhovno naprednih | Učenje Nedžmuddina el-Kubre
Šejh Abdul Kadir Gejlani | Hazreti Mevlana Dželaluddin Rumi – prijevodi i komentari Mesnevije
Duhovni stupnjevi hazreti Nakšibenda | Sufizam na Balkanu | El-Gazzalijeva prirodna filozofija

INTERVJU: Šejh Mesud ef. Hadžimejlić | INTERVJU: Šejh Halil Brzina Hulusi

Feriddudin Muhammed Attar: Govor ptica | Crtice iz života Ebu Jezida el-Bistamija | Hazreti hadže Mu'inuddin Hasan Čišti i tarikat-i Čištijje
Mirsad al-'Ibad - Zamke pred bogobojaznima | Šejh Isa Nuruddin - Frithjof Schuon: Memoari i anegdote

BEHAR, dvomjesečni bošnjački časopis za kulturu i društvena pitanja

Nakladnik:
Kulturno društvo Bošnjaka Hrvatske
PREPOROD

Glavni i odgovorni urednik:
Sead BEGOVIĆ

Ovaj broj je uredio:
Filip Mursel BEGOVIĆ

Uredništvo:
Ibrahim KAJAN, Senad NANIĆ, Ervin JAHIĆ, Sena KULENOVIĆ, Azra ABADŽIĆ NAVAEY

Rukopisi i fotografije se ne vraćaju.

Adresa:
BEHAR
KDBH "Preporod"
Ilica 35, 10000 Zagreb, Hrvatska
Telefon i fax: 00385 (0)1 483-3635
e-mail: kdbhpreporod@kdbhpreporod.hr
seadbegovic@yahoo.com
web: www.kdbhpreporod.hr

Cijena po primjerku 20 kn, dvobroj 40 kn, godišnja pretplata 100 kn
Cijena u BiH: 5 KM, dvobroj 10 KM, godišnja pretplata 20 KM.

Kunski žiro-račun:
ZABA 2360000-1101441490

Devizni žiro-račun: SWIFT ZABA HR 2X:
703000-280-3755185
(S naznakom: Preporod, za Behar)

Grafički dizajn i prijelom: DEMODE

Tisak: mtg-topgraf d.o.o., Velika Gorica

Tiskano uz financijsku potporu iz državnog proračuna Republike Hrvatske putem Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske.

ISSN 1330-5182
Mišljenja i stavovi koje zastupaju autori, nisu nužno i stavovi uredništva.

SADRŽAJ

Filip Mursel Begović
Kužite li, Šejh efendija?
Uvodna riječ **04**

Šejh Ragib Robert Frager El- Džerrahi
Kratki uvod u sufizam
S engleskog preveo Ahmed Ananda **05**

Šejh Muzaffer Ozak
Ljubav je vino
S engleskog preveo Ahmed Ananda **16**

Sehabuddin Ebu Hafs Suhraverdi
Avarifu'l Me'arif – Znanje duhovno naprednih
S perzijskog preveo Muamer Kodrić **20**

Učenje Nedžmuddina el-Kubre
Sabrao i preveo: Mehmed Karahodžić **28**

Šejh Abdul Kadir Gejlani
Sve što je potrebno tragaocu na putu Hakka, Azze ve Dželle
Prijevod: Muris Bilalagić i Irfan Lilić **36**

Hafiz Halid Hadžimulić
Hazreti Mevlana Dželaluddin Rumi
Uvod **51**

MESNEVIJA (prijevodi na bosanski jezik)

S PERZIJSKOG: Šejh Fejzulah Hadžibajrić
(priča iz Mesnevije I, 2255-2445) **52**

S PERZIJSKOG: Hadži hafiz Halid-ef. Hadžimulić
(priča o Nesuhovom pokajanju i Povratak na hikaju o starici) **60**

S ENGLESKOG: Ahmed Ananda
(Najname - početak Mesnevije, KOMENTAR prevoditelja) **66**

S ENGLESKOG: Velid Imamović
(Tumačenje ajeta: „I, on je sa vama", Mesnevija V, 1073-1083, KOMENTAR prevoditelja) **70**

Behar je prvi slavni bošnjački list tiskan latinicom u Sarajevu godine 1900., a izlazio je sve do 1911. godine. Prvim mu je urednikom bio Safvet-beg Bašagić, a vlasnik Ademaga Mešić. Objavljivao je tekstove "za zabavu i pouku", izvorne i prijevodne književne priloge bosanske i islamske obojenosti. Beharov se sjaj nije dao integracijom pretopiti u bliske susjedne kulture, a niti preimenovati. Od 1992. godine izlazi zagrebački Behar ocijenjen "najboljim što su Bošnjaci dosad imali". On je najbolji izraz povezanosti nacionalne manjine sa životnom sredinom, dijasporom u svijetu i matičnim narodom u Bosni i Hercegovini. U desetogodišnjem razdoblju (1992. - 2002.) glavni i odgovorni urednik zagrebačkog izdanja bio je književnik Ibrahim Kajan, a potom ga je zamijenio rahmetli dr. Muhamed Ždralović koji je tu službu obnašao do ljeta 2006. godine.

S ENGLESKOG: Samir Delibegović
(Mesnevija III, 950-1065) **74**

S PERZIJSKOG: Ebtehaj Navaey
Tri Gazela iz Divana Šemsa Tabrizija
Prepjevali: Azra Abadžić Navaey, Sead Muhamedagić **78**

Konja
(iz putopisa Mehmeda Karahodžića) **80**

Trinaest Gazela iz Divana Hafiza Širazija
S perzijskog preveo Ebtehaj Navaey
Prepjevali: Azra Abadžić Navaey, Sead Muhamedagić **84**

Ebul-Hasan Muhammed Bakir ibn Muhammed Ali
Duhovni stupnjevi hazreti Nakšibenda
S perzijskog preveo Muamer Kodrić **88**

Huseyin Abiva
Kratak pregled sufizma na Balkanu
S engleskog preveo i obradio šejh Edin Urjan Kukavica **96**

INTERVJU: Šejh hadži Mesud efendija Hadžimejlić
Derviška halka je pojas oko zemlje
Razgovarali: Luan Strinić i Sabina Strinić **102**

Šejh hadži Mesud efendija Hadžimejlić
Duhovni put je mahsusija **105**

INTERVJU: Šejh Halil Brzina Hulusi
Poklonjena sloboda novo je ropstvo
Razgovarao: Šukrija Džidžović **108**

Evlija Čelebi
Hindi-babina tekija u Vukovaru **113**

FOTOPUTOPIS

Fotografirao Davor Rostuhar
Hastahana tekija Mesudija (Kaćuni):
Šejh Mesud efendija Hadžimejlić s dervišima **114**

Tekija Mejtaš (Sarajevo):
Šejh Halil Brzina Hulusi s dervišima **116**

Sa'dijska tekija u Đakovici (Kosovo):
Šejh Ruždi Shehu s dervišima **118**

Fotografirao Sulejman Muratović
Tekije i turbeta **120**

Petar Bagarić
Hajrulah Osmani – šejh rifaijske tekije u Rijeci **122**

dr. Ćazim Hadžimejlić
Usul proglašenja šejhova **124**

Crtice iz života Ebu Jezida el-Bistamija
Sabrao i preveo: Mehmed Karahodžić **126**

Feriddudin Attar
Govor ptica (Mantikut -Tair)
S engleskog preveo Ahmed Ananda **134**

Abdurrahman Džami
Jusuf i Zulejha
S engleskog preveo Ahmed Ananda **147**

Šejh Sadi Širazi
Đulistan
S engleskog preveo Ahmed Ananda **150**

Ahmed Ananda
Husein ibn Mensur Halladž **154**

mr.sc. Senad Nanić
El – Gazzalijeva prirodna filozofija **155**

Hazreti hadže Mu'inuddin Hasan Čišti i tarikat-i Čištijje
Uvod: Šejh Sejjid Halil Brzina Hulusi Bosnevi
Hadže-Babina r.a. pisma (1-7) **165**

Nedžmuddin Ebu Bekr Razi
Zamke pred bogobojaznima (Mirsad al - 'Ibad)
S perzijskog preveo Muamer Kodrić **171**

Šejh Azizuddin Nasafi
Savjeti dervišu
S perzijskog preveo Muamer Kodrić **177**

Isa a.s. u knjigama sufija
Sabrao i preveo: Mehmed Karahodžić **183**

Catherine Schuon
Memoari i anegdote
(Šejh Isa Nuruddin - Frithjof Schuon, 1907.-1998.)
S engleskog preveo Asim Delibašić **188**

Hikaje - poučne priče iz života bogougodnika
Priredio i s perzijskog preveo Muamer Kodrić **198**

Sead Begović
Mali princ **201**

Ervin Nurudin Jahić
O Prauzroku **202**

Filip Mursel Begović
Đulistan šejha nakšibendije **203**

UVODNA RIJEČ

Kužite li, šejh efendija?

Prije tri godine redakcija Behara uredila je temat posvećen Dželaluddinu Rumiju, jednom od najvećih sufijskih mislioca i autora Mesnevije, pjesničko-duhovnog remek-djela. Nakon njegova objavljivanja dobismo brojne pohvale naših čitatelja, ali uočismo i iznimnu znatiželju, ako ne i žeđ za tim oceanima nesvakidašnjeg znanja zaogrnutih velom tajni. S obzirom na to da na hrvatskom tržištu, za razliku od Bosne, uvelike nedostaje islamske literature, a potražnja je zaista golema, posebice za onom sufijske provenijencije, odlučili smo da sačinimo broj koji bi iscrpno, naravno, ni u primisli sveobuhvatno, predstavio sufizam (islamsku duhovnost). Još je jedan posve nezanemariv razlog: islam se u medijima često povezuje s fundamentalizmom i terorizmom, a ono što je sama suština islama, njegovo srce i duša, sufizam naime, ostaje nepoznato i nepristupačano. Osim nastupa Mevlevija u zagrebačkom Lisinskom, što mirne duše možemo nazvati folklorom, Hrvatskoj nije predstavljena sufijska misao, a mišljenja smo da bi trebala biti. Ako na Hrvatskoj televiziji svakodnevno gledamo i čujemo o opasnim terorističkim ćelijama u susjednoj Bosni i Hercegovini, o tim 'strašnim' vehabijama (uzgred rečeno, oni ne priznaju sufijski put), trebao bi netko reći o tome da u Bosni, kao uostalom i u drugim zemljama gdje žive muslimani, ima tekija, ima derviša, ima muslimana koji su svoj život posvetili toleranciji, koji onome Drugome vazda daju prednost nad sobom, koji se odgajaju u duhu ljubavi. Ah, kakve li samo ljubavi!

Kada sam krenuo sakupljati prijevodnu literaturu, koju objavljujemo u ovom broju, put me je nanio u bosanske tekije. U jednoj zeničkoj tekiji, nakon što sam dobio po što sam došao, šejhu sam ostavio nekoliko Preporodovih tiskovina. Nakon nekoliko mjeseci svratio sam opet, da poselamim dobrog dedu (šejha) koji me je s tolikom ljubavi ugostio i otpratio. No, šejh me je posjeo za stol i rekao: „Vidiš li ovu sofru, kada sjedneš za nju jesti, nećeš dolaziti prljavih ruku i musava lica, jel' tako!". Odgovorih mu potvrdno, ne znajući na što cilja. On potom izvadi nekoliko tiskovina, koje sam mu prethodno ostavio i u kojima se nalaze moji članci. Zapanjilo me je kada sam vidio da je uz tekst radio bilješke. Da skratim, šejha je zabrinuo sarkastičan ton nekih mojih tekstova. „Kada sjedaš s dervišima za sofru, moraš doći otvorena srca, sinko." Zatim mi je nadugo pričao o derviškom lijepom ponašanju, ljubavi i poštivanju prema svemu stvorenom, o Allahu Uzvišenom, o tome da se problemi među dervišima dijele a ljubavi množe... Poslije toga razgovora često sam razmišljao o njegovoj besjedi da su derviši poput vode, pa kao što voda daruje ljude, i derviš je darežljiv prema svima. Njegova sofra uvijek je otvorena.

Jednom prilikom zatekao sam se u sarajevskoj nakšibendijskoj tekiji. Tada sam već nešto bio pročitao o sufizmu, barem sam tako mislio, pa sam ushićeno tekijskom šejhu i njegovim dervišima pričao o tome kako je redakcija Behara zamislila tematski broj o sufizmu; da želimo predstaviti rijetka tekijska izdanja, nove prijevode, najveće sufijske mistike... „Čekaj, čekaj", prekide me šejh, „kakvi mistici?" Bio sam nemalo zbunjen. Šejh se okrenu jednom svojem dervišu te ga upita: „Znaš li ti za neki misticizam?" Ovaj klimne glavom kao da ne razumije termin. Okrene se drugom dervišu: „Adnane, jesi li ti mistik?" Derviš skromno odgovori: „Šejh efendi, mislim da nisam." Tada mi je šejh objasnio da sufizam nije misticizam, da taj termin nije ispravan, jer ono što drugi vide „mističnim" dervišu je posve realno. Drugo, derviši ne hodaju po nekim mističnim astralnim gorama, nego po zemlji, to je u svojoj biti put realizma, put čvrstog hodanja po zemlji. Usuprot tome, mnogi zapadnjaci pokazuju izrazit senzibilitet za sufizam, jer ih zanima njegova tzv. mistična strana. Za puninu sufizma, kao sveobuhvatne i suštinske nauke, i tarikata, kao upotpunjenog načina života vjere i traženja istine, pritom, dakako, nisu zainteresirani. Sjećam se da me je jedna gledateljica, nakon izvođenja Preporodove dramske predstave „Mesnevija" u kojoj glumim, razočarano upitala da kakve veze Rumi ima s islamom. Nažalost, neke su zapadnjačke interpretacije sufizma, upravo zbog njegove univerzalne poruke ljubavi i mira, dovele do toga da su ga lišili njegovog temelja i ishodišta – islamskog Šerijata. Svi bi odmah ezoteriju, malo koga zanima prašina, malo koga zanima služenje. Sufizam je još poznat i pod nazivima tarikat i tesavvuf, a označava duhovnu disciplinu koja je zasnovana na ispravnom vjerovanju i pokornosti Šerijatu, kojom se postiže čišćenje duše posredstvom zikra i razvijanju ljubavi prema Allahu dž.š. i Njegovu poslaniku Muhammedu a.s. Dakle, nema sufizma bez Šerijata, osnove svakog muslimana, i dervišluk se ne može svesti na neku vrst iskrivljenih zapadnjačkih verzija, kao što je vježbanje joge. Kada duhovnu disciplinu lišite njenih ishodišta i temelja, ona se uruši, i ostaje vam samo gola gimnastika.

Elem, nastavio sam razgovor sa šejhom, a derviši su se počeli smijati kada bih govorio. Počeo sam se osjećati malehan pred tim čovjekom koji mi je svojom skromnošću pokazivao da me uvažava i da će mi pomoći sakupiti materijale. „Kužite li, šejh efendija? Mi bismo željeli predstaviti sufijsku poruku mira i ljubavi, kužite li, a oni su opterećeni predrasudama o islamu, kužite li..." Baš sam se bio okuražio, inspiriran šejhovom dobrotom i sposobnošću da pažljivo sluša. Odgovarao mi je: „Kontam, sinko, ja, ja, kontam, kontam...", a derviši su se sve više smijali, i nije bilo zlobe u tome, već radosti s osmijehom, jer čovjek namrgođena lica i nabusita pogleda ne može biti blage duše. Zato je derviš uvijek nasmijan. Lice čovječe je ogledalo srca njegova. Nakon što se šejh povukao u svoj mir, prišao mi je jedan njegov nasmijani derviš i, oponašajući zagrebački žargon, obratio mi se: „Zagrepčanec, jesi li sve skonto što ti je šejh rekao, jer on je svakako skužio što si ti govorio." Tada shvatih čemu su se smijali derviši. Međutim, ja i dalje nisam ništa skonto, a Šejh je sve skužio. Nakon godinu dana, na sarajevskoj čaršiji, čuo sam, doduše podosta izmijenjenu, hikaju o tome kako su se derviši smijali dok je neki Zagrepčanec šejhu uporno govorio: „Kužite li, šejh efendija", a on njemu odgovarao: „kontam, kontam, sinko." Tako je i ova zagrebačka sintagma ušla u sufijsku hikaju, mašallah.

Ovaj tematski broj zamišljen je, prema uredništvu dostupnim materijalima, kao predstavljanje glavnih sufijskih svjetonazorskih koordinata. Također, redakcijska želja bila je upoznati čitatelje s najpoznatijim velikanima, naravno i njihovim suvremenim baštinicima, sufijske misli. Tekstovi su prevođeni s perzijskog, engleskog i njemačkog jezika. Od srca zahvaljujemo svim suradnicima i prevodiocima na nesebičnoj pomoći u izradi ovoga tematskog broja Behara.

Filip Mursel Begović

Kratki uvod u sufizam

Znaj, brate, da čovjek nije stvoren šale radi
ili slučajno, već majstorski sazdan za cilj uzvišeni

Ebu Hamid el-Gazali

Piše: **Šejh Ragib Robert Frager El-Džerrahi**

Već hiljadama godina sufizam nam nudi put na kojem se može napredovati ka "uzvišenom cilju" samoostvarenja, dostignuću suštine našega bića. Sufizam je put ljubavi, put znanja, put predanosti Uzvišenom Allahu.
Ne postoji samo jedan sistematski način da se razmatra sufijsko učenje, niti se ono u potpunosti može prenijeti samo riječima. Mudrost sufizma može se pronaći u pričama, poeziji, umjetnosti, kaligrafiji, zikrovima[1], duhovnim vježbama, filozofskim knjigama, ibadetima[2] i u semau[3] derviša.

Sufizam je često opisan kao put koji se u isto vrijeme odnosi na izvor i odredište. Sufizam ima za cilj uklanjanje svih zastora koji stoje između sufije i Allaha. Putujući ovim putem sufija stječe znanje istinske realnosti. Allah je najuzvišenije Biće, a ne ovaj pojavni svijet mnoštva. Sarradž kaže: "Sufije su ljudi koji vole Allaha više od svega, i koje Allah voli više od svega."

Za sufije, ne samo ljubav nego i samospoznaja vode ka blizini Svevišnjeg Allaha. Sufijski mislilac Ebu Hamid el-Gazali kaže: "Istinska samospoznaja sastoji se u pronalaženju odgovora na sljedeća pitanja: ko si ti u samom sebi i odakle dolaziš?; kuda ideš i koji je smisao tvoga boravka na Zemlji?; u čemu je sadržana tvoja istinska sreća i tajanstvenost?" Mnoge nevolje, one ovosvjetske, realne, kao i one imaginarne, često nas sprečavaju i ubijaju nam volju da tražimo ovo unutarnje znanje. Historičari često definiraju sufizam kao skrivenu bit islama i vežu njegovu pojavu sa pojavom islama, okvirno u devetom stoljeću nove ere, mada, po mišljenju mnogih sufija, suštinska istina sufizma živi u svim religijama. Temelji sufizma oslanjaju se na vanjske religiozne obrede isto kao i na život utemeljen na moralu i etičkim principima. Korijeni stabla religije utemeljeni su na religijskim obredima i principima koji ponašanje u društvu smatraju veoma značajnim. Islam, sa svojim duhovnim disciplinama, čini grane stabla koje sufiju vode u visine ka onom Beskrajnom. Plod sa toga stabla je Istina, Bog.

U svom univerzalnom obliku, sufizam je postojao i prije islama. Prije vremena Božijeg poslanika Muhammeda a.s., religijski zakoni zamrli su u Arabiji, a Arapi izgubili razumijevanje za etiku i moral. Bez vanjskih obreda, islamskog zakona (šerijata) i moralnih principa, ne može biti ni unutarnje prakse sufizma. Prihvatanje moralnih i etičkih učenja islama proizvelo je povoljnu klimu u kojoj je došlo do razvoja sufizma i njegovog procvata. Sufizam je skrivena bit svih Božijih objava, baš kao što rijeka ostaje nepodijeljena i jedinstvena, mada teče kroz mnoge zemlje, i u svakoj je ljudi smatraju isključivo svojom, svaki duhovni put na kraju ima isti cilj - direktno iskustvo Božanskog.

1 zikr – prisjećanje, prizivanje Allaha Uzvišenog, bilo u krugu derviša ili samostalno, tiho u srcu ili na glas.
2 ibadeti – djela pobožnosti, vjerski obredi
3 sema – izvorno slušanje Božijeg glasa u sebi, ritualni ples derviša.

Osoba koja slijedi put sufizma naziva se sufija, derviš ili fakir. Riječ suf na arapskom jeziku ima više značenja, a neka od njih su 'čistoća' i 'vuna'[4]. Riječ derviš jeste perzijska riječ koja je nastala od korijena „dar" ili „vrata". Ona se odnosi na osobu koja luta od vrata do vrata[5]. Isto tako, ova riječ može predstavljati osobu koja stoji na pragu između svjesnosti o ovome svijetu i svjesnosti svijeta Božanskog. Riječ fakir je arapska riječ za siromaha. U sufizmu se to ne odnosi na osobu koja je siromašna u svjetovnom bogatstvu nego na osobu koja je u stanju „duhovnog siromaštva", tj. to su oni čija su srca prazna od svega, srca koja su svjesna da ništa ne mogu učiniti bez Allahove pomoći. Oni znaju da nema ničega drugog na šta se čovjek može osloniti u ovome svijetu, oni traže utočište samo kod Allaha.

Sufizam se najviše pojavljuje na Bliskom Istoku i islamskim zemljama, ali njegove ideje, praksa i učitelji mogu se naći diljem svijeta. Sufije se mogu naći među svim narodima. Kao i svaka drugu vjerodostojna tradicija, sufizam poprima mnoštvo vanjskih obličja u skladu sa različitim kulturama i sredinama u kojima se upražnjava. Sufijske grupe postoje već stoljećima na Bliskom istoku, sjevernoj Africi, Evropi, centralnoj Aziji, Indiji, Pakistanu, Indoneziji i Kini. U nekim zemljama sufizam je dobro znan i naširoko prihvaćen. U nekim drugim sufizam se smatra krivovjerstvom il' čak subverzivnom djelatnošću zbog njegove karakteristike da posjeduje veću ljubav prema duhu zakona negoli prema pisanoj riječi.

TEMELJI SUFIZMA

Riječ islam arapskog je porijekla i ona označava „potčinjenost Allahovoj volji". To je duhovna tradicija koja je svijetu obljavljena preko Poslanika Muhammeda - neka je Božiji blagoslov i mir na njega. Cilj islama jeste biti u harmoniji sa Allahom Uzvišenim, potčiniti našu volju Njegovoj. Prva kur'anska objava datira iz godine 610. Islamska era počinje godinom 622. god. nove ere, kada je Božiji Poslanik prešao iz Meke u Medinu zbog progona od vodećih ljudi u Meki koji nisu mogli prihvatiti monoteističko i univerzalno učenje islama.

Islam se pojavljuje u Kur'anu kao nastavak prijašnje monoteističke tradicije koja je sukcesivno bila objavljivana poslanicima Ibrahimu, Musau i Isau - neka je Božiji blagoslov i mir na sve njih. U jednom hadisu[6] stoji: "Ja vam nisam donio novu vjeru. Donio sam vam drevnu vjeru u njenom nepromijenjenom, izvornom obličju."[7]

Islam pridaje ogromnu važnost poštenju, milosrđu, služenju i ostalim vrlinama na kojima su sazdani čvrsti temelji duhovne prakse sufizma. Moral, etika i discipliniran život jesu poput čvrste posude kroz koju neće procuriti, i tako se izgubiti, sufijska spoznajna iskustva. Riječi su moga prvog učitelja šejha Muzaffera Ozaka: "Sufizam bez islama jeste kao svijeća koja gori na otvorenom prostoru, bez zaštite koju bi joj pružala lampa. Tu su i vjetrovi koji mogu ugasiti svijeću. Ali ako imate lampu, njeno staklo će zaštititi plamen, i svjetlost svijeće neće se ugasiti."

Većina sufija vjeruje da i u ostalim religijama i duhovnim tradicijama postoji ista suštinska istina. Mnoštvo poslanika i duhovnih učitelja mogu se porediti sa sijalicama koje osvjetljavaju sobu. Sijalice su različite, no struja dolazi iz jednog izvora; taj izvor je naš Stvoritelj. U biti, to je ista svjetlost, svaka pojedinačna sijalica prima struju iz istog izvora. Kvalitativni karakter svjetlosti je u osnovi jedinstven, kao što je jedinstven i sam izvor. Svi Božiji poslanici bili su nadahnuti snagom istog izvora i donijeli su istovjetnu svjetlost, iste temeljne istine čovječanstvu; stoga sufije vjeruju da zanijekati makar i jednog Božijeg poslanika znači nijekati njihovu univerzalnu poruku i zajednički izvor. Kada sijalice poredamo u nizu, tako da struja teče iz jedne sijalice u drugu, dovoljno je da jedna sijalica otkaže pa da se dotok struje prekine.

Sufizam nas uči da su sve velike religije i njihovi duhovni učitelji poslani od Jednog Boga. Oni su bili istinski učitelji i njihova učenja su bila istinita. Njihova učenja potiču iz istog Božanskog izvora. Ne postoji suštinska razlika između raznih duhovnih učitelja i onoga što oni donose; osim što neke sijalice daju više svjetlosti, i, shodno tome, svjetlost nekih učitelja obasjava veći dio čovječanstva. Sufije vole i prihvaćaju sve, jer vjeruju da je svima nama Bog slao mnoge poslanike, no, On je Jedan kao i Njegova poruka. Razlike u religijama vode porijeklo od ljudi, dok je istina u svim religijama jedna i vodi porijeklo od našeg Stvoritelja. U Božije prijatelje spadaju oni koji imaju sposobnost da razumiju istine vjere i praktično ih primjenjuju u svom životu. Mada je teško prepoznati Božijeg prijatelja i istinskog sufiju, jedan od znakova prepoznatljivosti je da takav čovjek budi, nadahnjuje i povećava ljubav i predanost Bogu onima koji to iskreno traže.

Osnovna karakteristika Božijih prijatelja jeste da njih Allah voli, i da oni vole Njega. Isto tako, zbog toga što su blizu Stvoritelju, njihovim molbama često se udovoljava. Mnogi Božiji prijatelji su skriveni. To znači da se njihov vanjski život ne razlikuje od života koji vode ostali ljudi, dok je njihov unutarnji život obasjan Božanskom prisutnošću. Kaže se da Allah skriva takve ljude i one koji Ga vole, stoga većina ljudi smatra Božijim prijateljima one koji to nisu. Tako skriveni, Božiji prijatelji imaju dovoljno vremena i prostora da se posvete Voljenom. Riječi Božijih prijatelja mogu vas duboko nadahnuti, ali da bi postali istinski sufija, morate proći duhovnu školu. U sufizmu to uopćeno znači da morate pronaći učitelja i krug duhovnih tragača koji pripadaju nekom od sufijskih redova.[8]

Sufije se obično sastaju po nekoliko puta sedmično radi obavljanja zajedničke molitve, zikra, te izučavanja sufi-

4 Rane sufije su nosile vunene ogrtače, dok im je ideal bio unutarnja čistoća
5 Mnogi derviši išli su od vrata do vrata, tražeći hranu ili smještaj
6 hadis – govor i djelovanje Poslanika, s.a.v.s.
7 Tj. donio sam nove puteve kojim drevna religija može iznova da poteče
8 Dok se većina sufija i derviša vežu za neki sufijski red ili tarikat, to ne mora biti apsolutno pravilo, jer su najveće sufije upravo živjeli u doba kada sufijskih redova nije ni bilo; pa i poslije uspostavljanja prvih derviških redova; Ibn Arebi, jedan od najvećih sufija, nije pripadao derviškom redu.

jskih tekstova i druge duhovne prakse. Sami se ne možete podučiti sufizmu niti duhovno razviti sopstvenim snagama, kao što se ni doktor niti inženjer bez škole ne može postati.

SUFIZAM I ISLAM

Jedno od najčešćih pitanja koja se postavljaju sufijskim učiteljima jeste sljedeće: "Da li je moguće postati derviš, bez obaveze da se postane muslimanom?" Prema nekim izvorima, smatra se da univerzalne istine sufizma može upražnjavati svaki onaj koji iskreno traži, bio on musliman ili ne. Međutim, u sufijskim krugovima prevladava mišljene da to nije moguće: ako niste musliman, ne možete postati ni derviš. Po njima, prakticiranje sufizma vuče svoje korijene u praksi i obredima islama. Mada derviš ne može postati svaki onaj koji za sebe kaže da je musliman, oni koji žele putovati stazom derviša moraju biti iskreni u onome što vjeruju i što im islam nalaže.

Šejh Safer, starješina halveti-džerrahijskog tarikata, kaže da su vanjski obredi islama samo početak, te da postoji unutarnji i vanjski oblik molitve. Možete klanjati i pedeset godina, ali morate znati da molitva nije samo obavljanje namaskih ruknova[9] . Namaz nije samo stvar forme. Vaše srce mora biti prisutno za vrijeme namaza, ono se mora otvoriti i uspostaviti vezu za Allahom[10]. S vremenom, kada derviš uznapreduje, on postiže nivo unutarnjeg, neprekidnog namaza. To je krajnji cilj sufijske prakse. No, za takvo nešto potrebna je potpuna iskrenost.

Allah, dž.š., daje tri velika blagoslova onima koji ga vole. To su islam (predanost Allahu), iman (vjera) i ihsan (svijest o prisutnosti Allaha). To su tri znaka koja govore o napredovanju salika[11] na duhovnom putu. Islam je potpuna potčinjenost i predanost volji Allaha Svevišnjeg i prihvaćanje učenja koje se nalazi u Kur'anu. Iman je vjera koja se s vremenom iz glave mora spustiti na srce, i, kao takva, ona predstavlja unutarnji aspekt islama. Ihsan znači „lijepo djelovati". Vjernik koji nastoji zadobiti ihsan morao bi „obožavati Allaha Uzvišenog kao da ga vidi, ili ako to nije u stanju morao bi djelovati sa sviješću da Allah u svakom trenutku vidi njega". Osobe koje potpuno razviju ihsan u svako vrijeme su svjesne Allaha i dostigle su cilj sufizma. Do ove duhovne stanice moguće je stići putem sufizma, to jest kroz određenu duhovnu praksu i disciplinu. Na tom putu derviš mora biti vrijedan i iskren.

Ako to bude volja Allaha Uzvišenog, trud derviša će uroditi plodom. Ovo je istina, kako na duhovnom, tako i na materijalnom planu. Mnogi ljudi vrijedno rade, ali milioner ne postane svako ko se trudi. No, neki to postanu ako to želi Svevišnji Allah. Na isti način, neki ljudi postanu uspješni na duhovnom putu i dosegnu duhovnu stanicu stalne svjesnosti Allaha. Krajnji rezultat je u Njegovim rukama. Neki ljudi dosegnu ovu krajnju duhovnu stanicu za četrdeset dana, a neki za četrdeset godina. Neki se opet trude cijeli svoj život, a ipak ne dosegnu krajnji cilj. Najbolje je ne razmišljati o tome i prepustit se volji Allaha Uzvišenog.

ČETIRI NIVOA U SUFIZMU

Postoji četiri nivoa prakse i razumijevanja u sufizmu; svaki je sazdan na stepenu koji se nalazi ispod njega. To su: **šerijat** (vjerski zakon), **tarikat** (duhovni put), **hakikat** (istina) i **marifet** (spoznaja).

Šerijat je osnova za tri naredna stepena. Šerijat se sastoji od islamskog učenja, temeljne etike i morala koji se mogu pronaći i u drugim religijama. To učenje pomaže nam da ne zalutamo i živimo ispravno na ovom svijetu. Slijediti sufizam bez šerijata je isto što i graditi kuću na pijesku. Bez urednog života, izgrađenog na čvrstim moralnim i etičkim principima, ne može se krenuti duhovnim putem. Na arapskom jeziku šerijat znači 'put'. To je jasna staza, dobro utabani put koji svako može slijediti.

Drugi stepen je tarikat. Tarikat označava put u pustinji koji beduin mora preći kada putuje iz oaze u oazu. Ovaj put nije jasno ocrtan kao, recimo, autoput, on nije čak ni vidljiv. Da bi pronašli put u pustinji morate dobro poznavati tu oblast ili morate imati vodiča koji zna odredište puta, kao i putokaze ili znake na putu koji će nas odvesti do tog odredišta. Baš kao što se šerijat odnosi na vanjsku dimenziju religije, tarikat upućuje na unutarnju praksu sufizma. Vodič koji vam je potreban za to putovanje jeste šejh ili sufijski učitelj[12]. Šerijat čini svakodnevni život čistim i privlačnim. Tarikat je načinjen radi pročišćenja našeg unutarnjeg života. Svaki od ova dva vida međusobno se podržavaju.

Treći stepen je hakikat ili istina. Hakikat ukazuje na unutarnje značenje duhovne prakse i učenja koja nalazimo u šerijatu i tarikatu. To je direktno iskustvo viših duhovnih stanica u sufizmu, direktno iskustvo Božijeg prisustva unutar nas. Bez ovoga iskustva vjernik putuje na slijepo, pokušavajući slijediti one koji znaju put i koji su dosegli stanicu hakikata. U dostignuću hakikata potvrđuju se i učvršćuju prakse prva dva stepena. Prije stanice hakikata svaka duhovna praksa je samo imitacija. Bez dubljeg razumijevanja koje dolazi s iskustvenom spoznajom, vjernik u biti samo mehanički slijedi učenje i duhovnu praksu drugih.

Četvrti stepen jeste marifet ili spoznaja. Marifet spada u domen mudrosti ili spoznaje viših duhovnih istina. Ovaj nivo unutarnjeg znanja iznad je hakikata. Više nego li trenutačno duhovno iskustvo, marifet se odnosi na postojano stanje harmonije između roba i Allaha, dž.š. To je istinska spoznaja Stvarnosti koju rijetko ko dostigne. To je stanica poslanika, nebija[13] , mudraca i evlija[14]. Veliki sufija

9 ruknovi – razni položaji tijela u namazu

10 namaz je perzijska riječ za molitvu, dok arapska riječ salat znači uspostavljanje veze sa Allahom, nastala je od korijena riječi sila, što znači veza.

11 salik – duhovni putnik

12 Šejh ili sufijski učitelj nije neophodno onaj koji pripada nekom sufijskom redu ili tekiji. Pored onih vidljivih i dostupnih šejhova, zasigurno postoje i oni koji su skriveni. Ibn Arebi nam govori o šejhovima zaduženja i šejhovima znanja; tekijski šejhovi su šejhovi zaduženja, a šejhovi znanja su skriveni.

13 nebij - vjerovjesnik

14 evlija – Božiji prijatelj

Ibn Arebi objašnjava ova četiri stepena na sljedeći način: "Na nivou zakona (šerijata) postoji 'moje i tvoje'. To znači da su zakonom zagarantirana prava pojedinca i moralni odnosi među ljudima. Na nivou tarikata kaže se: 'moje je tvoje i tvoje je moje'; od derviša se očekuje da se ponašaju bratski jedni prema drugima i da otvore svoje domove, svoja srca i svoje novčanike među sobom. Na nivou hakikata nema 'ni moga, a ni tvoga'. Sufija koji dostigne ovaj nivo shvaća da sve stvari dolaze od Allaha Uzvišenog, da smo mi samo privremeni korisnici tih stvari i da nam u biti ništa ne pripada. Oni koji su spoznali Istinu, izdigli su se iznad vezanosti za ono što posjeduju, iznad vezanosti za bilo šta vanjsko ili materijalno, uključujući društveni položaj i slavu. Na nivou marifeta (spoznaje ne-podvojenosti), nema 'ni mene, a ni tebe'. Na ovome nivou sufija spoznaje da je sve dio Allaha i da niko nije odvojen od Njega."

Zakoni koji važe na jednom nivou, ne moraju važiti na višem nivou razumijevanja. Naprimjer, vanjsko prakticiranje posta je stvar obaveze po šerijatu, ali na putu sufija jedan od suštinskih razloga za post jeste razvijanje samodiscipline te obuzdavanje požude i niskih poriva duše. Ako je osoba ponosna time što posti, taj post je, uopćeno gledajući, zakonit, dok se na putu sufija takav post ne smatra ispravnim.
Za drugi primjer poslužit ćemo se čuvenom pričom o Mensuru al-Halladžu - neka je Allah zadovoljan njime, nad kim je izvršena smrtna kazna nakon što je rekao: „Enel-Hakk" („Ja sam Istina"). Jedno od devedeset i devet Allahovih lijepih imena jeste Hakk, i, po zakonu šerijata, apsolutno je zabranjeno sebe nazivati Hakkom. Po tradiciji, kazna za ovakvo teško krivovjerstvo je smrt. Međutim, sa višeg stanovišta Istine, ono Božansko je prisutno u svakoj osobi, On živi u srcu našeg srca. U najdubljim porama našega srca žive Božanske kvalitete, i svaku bismo osobu trebali poštovati kao hram Božiji. Prenosi se da je sufija Džunejd Bagdadi, kada su ga upitali o Halladžu, rekao: "Ja sam neistina; zar je to trebao da kaže?"

LJUBAV I ZIKR - OTVARANJE SRCA

Za velikog sufijskog učitelja Dželaluddina Rumija, ljubav je jedina snaga koja može nadići stege razuma, labirinte znanja i ograničenost obične svijesti. Ljubav, koju je on doživio, nije bila senzualne prirode; ona bi se preciznije mogla odrediti kao univerzalna ljubav prema svemu stvorenom. Ta ljubav jeste snaga koja stalno raste da bi dostigla svoj vrhunac u jasnoj spoznaji da ne postoji ništa u ovom i budućem svijetu, a da ne osjeća ljubav ili nije voljeno. Rumi kaže:

„Ti sazda ovo 'Ja' i 'Mi' kao krunu stvaranja,
Da bi se samim Sobom igrao, igre obožavanja.

Naposlijetku, svako 'Ja' i 'Mi' jedna će duša postati,
Svaka duša će na kraju u Voljenom nestati..."

Viđenje Boga kao Voljenog nije strano ni kršćanskim ni sufijskim tekstovima, a dolazi kao posljedica direktnog iskustva. Moj učitelj Šejh Muzaffer rekao je: "Ljubav je Božanska suština, put sufija jeste put ljubavi... Onaj koji gleda očima ljubavi vidi dobrotu i ljepotu u svemu. To znači učiti iz svega, u svemu prepoznati Božije darove i Njegovu velikodušnost; biti zahvalan na svemu što nam je On podario." Sufije usmjeravaju svoje srce ka Božanskoj ljubavi i njima se ljubavlju uzvraća, baš kao što u odnosu između dvije osobe ljubav jedne budi ljubav druge. Sufije govore: "Ako zakoračite dva koraka prema Allahu, On će potrčati prema vama." Ljubav spaja zaljubljenog sa njegovim Voljenim. Rumi kaže:

"Potroših život, srce, potroših oči svoje,
Jer mišljah da ašik i Voljeni su dvoje.

No sada saznah nešto, suhog zlata vrijedno,
Gdje ja vidjeh dvoje, bijaše samo jedno."

Na određenoj stanici puta ljubavi, Voljeni se otkriva i počinje da nas pomaže, mameći nas sve bliže i bliže Sebi. U tom procesu, svaki trud i nastojanje na kraju dostižu svoj vrhunac u potpunoj predanosti. Putem predanosti sufija se budi iz sna nesvjesnosti o prisustvu Allaha, te tada biva vođen Božanskom rukom. Šejh Muzaffer objašnjava:

"Oči iskrenog ašika ne vide drugo do Boga.
Njegovo srce zna samo za Voljenoga.
Gospodar postaje vid kojim on gleda,
ruka kojom hvata, govor kojim govori...
Taj derviš bi umro bez te ljubavi.
Ni za tren bez nje ne bi mogao živjeti.
Ljubav je njegov život, zdravlje, topli dom.
Ljubav ga u ruinu pretvara,
oči mu suzama natapa,
za njega lijeka nema bez sastanka.
Samo sastanak s Voljenim
u život ga može vratiti,
samo sjedinjenje njega može spasiti..."

Srce derviša se otvara prisjećanjem i prizivanjem Allaha - zikrom, koji spada u jednu od temeljnih praksi sufizma. Ebu-Hamid el-Gazali, u svojoj knjizi „Prizivanja i molitve", navodi da zikr ima četiri osnovna značenja. Kao prvo, zikr je čin neprekidnog nastojanja da se dosegne svjesnost o Allahu. U tom smislu, zikr je sušta suprotnost nemarnosti i zaboravu. I molitva, namaz, u nekom smislu, također predstavlja čin prisjećanja. Namaz poziva sufiju ka Božijem prisustvu. Kao drugo, zikr je ponavljanje duhovnih formula ili Božijih imena, kao što su „La ilahe ilallah" („Nema boga osim Allaha"); „Allah"; „Ja Hajj" („O Živi"); ili „Ja Hakk" („O Istiniti"). Ova praksa prizivanja zahtijeva iskrenost namjere, svjesnost, koncentraciju, upućenost, opunomoćenje i posvećenost toj praksi. Ovakvo, vokalno ponavljanje duhovnih formula, naziva se zikr jezikom.

Treća vrsta zikra je privremeno, unutarnje, stanje u kojem svjesnost o Allahu potpuno obuzima sufiju i on postaje istinski oslobođen bilo kakvih briga o ovome svijetu, bilo to makar i na trenutak. Ovaj zikr ili prisjećanje naziva se zikr srca.

Četvrta vrsta zikra je duboka i postojana, unutarnja, stanica na kojoj prizivanje i svjesnost postaju stalni. Ovaj zikr se naziva zikr duha - ruha.

Većina derviških redova sastaje se i više puta sedmično radi zikrullaha - obreda spominjanja Allaha. Tu oni prizivaju Allaha Uzvišenog spominjući i ponavljajući Njegova lijepa imena. Postoji devedeset devet Njegovih lijepih imena ili Božijih esmata, koji su nam otkriveni u časnom Kur'anu. Neka od njih jesu: Milosrdni, Vječni, Vječno Živi, Mir, Snaga, Slava i Moć. Svakom derviškom redu dato je, putem snova i vizija, pravo da prizivaju neka od ovih imena. Kada derviši prizivaju Allaha, oni se u isto vrijeme prisjećaju da je On uvijek s njima.

Derviši nastoje praktikovati jedinstvo daha, zvuka i pokreta u obredu zikra. Jedinstvo među samim dervišima približava ih Allahu, koji i sam jeste Jedinstvo. Idealno, pokreti derviša se stapaju u jedno tijelo i dobija se dojam kao da se samo jedan derviš pokreće; oni prizivaju Allahova lijepa imena jednim glasom, dišu jednim dahom. Za vrijeme tog obreda prisjećanje se s jezika spušta na srce, a potom iz srca prelazi u ruh. Na arapskom jeziku zikr, u isto vrijeme, označava ponavljanje i prisjećanje. Zikr jezikom jeste sami početak ove prakse, često ne više od mehaničkog ponavljanja. No, kada smisao i snaga riječi koje ponavljamo stanu istinski djelovati, srca nam počne preplavljati val sreće i blaženstva, a čežnja za Bogom se neizmjerno poveća. Tada smo ušli u stanje srčanoga zikrullaha. Velika čežnja za Allahom Uzvišenim znak je Njegovog prisustva u nama. Duhovna čežnja, sama po sebi, neizostavna je stanica na putu do Njega. Ovo stanje se naziva zikr ruha ili prisjećanje duha. Božiji poslanik Muhammed, a.s., rekao je: „Uzvišeni Allah sačinio je glačalo za svaku stvar koja tamni, naša srca čiste se zikrullahom."

Sufije vjeruju da, prije nego što je stvoren ovaj materijalni svemir, svi smo mi bili ruhovi u svijetu ervaha[15]. Tada se Uzvišeni Allah obratio svim dušama: "Zar Ja nisam vaš Gospodar?" Duše odgovoriše: "Bela" ("Da, zaista")[16]. Sufije se prisjećaju tog stanja u kojem su znali šta oni, u biti, jesu: oni su znali Allaha i bili su bliski Njemu.

ŽIVOT NA OVOME SVIJETU – SLUŽBA I ZAHVALNOST

Jedan od osnovnih sufijskih principa je živjeti običnim životom na ovome svijetu, a ipak težiti najuzvišenijim duhovnim ciljevima. Služiti drugima, u pravom smislu riječi, znači služiti Allahu, te sufije smatraju da je ta služba najuzvišeniji vid pobožnosti. Nije dovoljno samo voljeti ili jednostvavno znati. Mi moramo djelovati u skladu s našim znanjem i našom ljubavi.

15 ruh – duh, ervah – praiskonski svijet ruhova
16 Kur'an; sura El – E'raf, 172.

Biti derviš znači voljeti i služiti druge. Derviši nastoje voljeti jedni druge, govoriti pažljivo, biti ljubazni jedni prema drugima, a isto tako i služiti jedni druge. To bi u stvarnosti trebala biti dužnost svakog ljudskog bića. Postoje dva uvjeta koja se traže od svakog derviša. Prvi je da uvijek ima na umu ko ga je stvorio, da slavi Allaha Uzvišenog i da mu bude zahvalan. Drugi je da služi svemu stvorenom, počev od ljudskih bića pa do životinja i biljaka. Božiji Poslanik, a.s., rekao je: "Najbolji je onaj koji je najkorisniji drugima."

Obožavati Svevišnjeg Allaha dužnost je derviša, a služenje drugima jeste vid obožavanja Njega. Služenje svemu stvorenom derviša približava Allahu. Svaki derviš, baš kao i svaki drugi čovjek, ima svoje svjetovne dužnosti. Derviši se moraju brinuti o drugima i moraju raditi. Derviši rade i služe drugima zarad samog Allaha, i samo tada njihov rad postaje obožavanje. Uopćeno govoreći, oni koji najviše služe postižu najveći napredak na sufijskom putu.
Kroz službu, kao duhovnu praksu, derviš se približava Svevišnjem Allahu. Najviša stanica za svako ljudsko biće jeste postati Božiji rob i instrument pomoću kojeg Allah pomaže svemu stvorenom. Allah je rekao: "Kada zavolim Svoga roba, Ja postanem sluh njegov te on sa Mnome čuje; vid njegov te on sa Mnome vidi; govor njegov te on sa Mnome govori; ruka njegova te on sa Mnome hvata." Služba je proizvod ljubavi. Ljubav prema ljudima nadahnjuje derviša da im predano služi. Allah daje ova prelijepa svojstva ljubavi i služenja čovječanstvu, i ništa na cijelom svijetu nije slađe i uzvišenije od ovih čudesnih kvaliteta. Najstojeći prije svega da bude rob Allaha Uzvišenog, derviš potom služi Božijoj kreaciji. Čak je i zalijevanje cvijeća jedan vid služenja.

Neki siromasi jednom upitaše hazreti Aliju, neka je Allah zadovoljan s njime, na koji bi način oni mogli pomoći drugima. Nisu imali viška ni novca ni hrane. On im reče: "Bar se prijatno nasmiješite drugima, učinite sve što možete da se ljudi osjećaju ugodno." Prije par godina grupa Talijana posjetila je tekiju u Istanbulu. Godinu nakon toga, većina ih je ponovo došla u posjetu. Oni nisu postali derviši ni muslimani, ali ljubaznost i nasmijana lica derviša nagnala su ih da se vrate. Izraz ljubaznosti i radosti je odraz zadovoljstva u srcu derviša.

Šta je bolje, voljeti ili biti voljen? Ovo pitanje je vrijedno pažnje. Za sufiju bolje je voljeti, jer ako volite druge, i oni će vas voljeti. Voljeni su oni koji iskreno vole. Cilj sufije jeste da bude prihvaćen kao ašik od strane Mašuka[17]. Prenosi nam šejh Attar Nišapuri, Allah posvetio tajnu njegovu, da je neki sufija, jednom prilikom, sreo ženu na obali mora te je upita šta je kraj ljubavi. Ona mu odgovori: "O bezumniče! Ljubav nema kraja!" On upita: "Zašto?" "Zato što ni Voljeni kraja nema", reče mu ona.
Najbolji način da izrazimo zahvalnost Uzvišenom Allahu jeste da Mu robujemo i da Ga obožavamo. Bog je sačinio Svoju beskrajno šaroliku kreaciju i ljude stvorio onakvim kakvi jesu. U Kura'nu se kaže: „Zaista, stvorili smo čovjeka u najboljem skladu[18]." Dakle, moglo je biti i drugačije. Čovječanstvo nikada neće biti u stanju dovoljno zahvaliti Allahu za ljudski izgled koji im je On podario, pa makar Ga danonoćno obožavali.

Kada se grupa gostiju zahvalila šejhu Saferu na njegovom gostoprimstvu, on im reče: "Moramo se zahvaliti Svevišnjem Allahu, jer da On to nije želio, vi ne biste bili ovdje, i mi se nikada ne bismo sreli. Milost je Njegova to što ste vi ovdje i to što smo zajedno. Jasno je da vam je bila sudbina podijeliti hranu s nama. To je što se tiče materijalne strane stvari. Najosnovniji primjer toga jeste to što smo dijelili isti prostor. U isto vrijeme bili ste svjedoci namaza i ceremonije zikra, prisjećanja Allaha, dž.š., tako da smo podijelili i nešto duhovno. Mi smo također zahvalni. Na početku naše molitve mi kažemo: 'Allahu Ekber' ('Allah je najveći'), odmah poslije toga: 'Bismillahir-Rahmanir-Rahim' ('S imenom Allaha Samilosnog, Milostivog'). Potom kažemo: 'El Hamdulillahi Rabil Alemin' ('Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova'). Na taj način molitva počinje. U tom duhu zahvalnosti sufija nastoji živjeti.

PUT PREOBRAŽAJA NEFSA – DUŠE

Cilj duhovnog puta jeste spoznaja Istine; on se postiže odgojem i preobražajem nefsa, duše, samim tim i pročišćenjem srca. Nefs na svom najnižem nivou robuje ponosu i egoizmu, potpuno je opsjednut požudom i pohlepom. Ovo, najniže stanje duše, živi u svakom čovjeku i vodi ga stranputici. Nefs na najvišem nivou, stiže do potpune pročišćenosti; na tom nivou prestaje svaka podvojenost; tu od Allaha Uzvišenog nema odvojenosti. Nefs se stalno ispoljava u tokovima našeg života, on nije statična tvorevina u našoj psihi. On nije stvar. Ova arapska riječ može se prevesti kao disanje, duša, suština, ličnost i priroda, a odnosi se na proces koji nastaje pri dodiru između ruha i tijela. Kada se ruh ili duh utjelotvori, on izgubi svoju istinsku prirodu i postaje dio materijalnog svijeta. Tada se nefs rađa.

Najniže stanje nefsa, ego ili naše niže biće, sačinjeno je od impulsa i nagona za zadovoljenjem želja. Ovi nagoni dominiraju našim razumom i prosuđivanjem; to su sile u čovjekovoj prirodi koje se moraju obuzdati. Nefs proizvodi svijest usmjerenu ka sebi, egu ili jastvu. Nefs se mora umiriti da bi ruh došao do izražaja – to je ideal svakog sufije. Nefs je poput divljeg konja, veoma je snažan i gotovo ga je nemoguće kontrolirati. No, nakon što se on obuzda, odgoji i preobrazi, postaje sposoban da služi drugima. Šejh Muzaffer o ovome rekao je sljedeće: "Nefs nije loš sam po sebi, i stoga, nemojte ga kriviti. Dio nastojanja sufije usmjeren je ka promjeni i preobražaju stanja niže duše. Na najnižem stepenu nefs je potpuno zarobljen svojim željama i prohtjevima. Na sljedećem nivou odvija se žestoka borba sa tim strastvenim nefsom, on mora prihvatiti više duhovne težnje i ciljeve; duša mora priznati svoje pogreške i kajati se zbog njih. Na još višem nivou nefs dostiže stanje potpunog zadovoljstva sa svime što mu Uzvišeni Allah pošalje, bilo to

17 ašik i Mašuk – zaljubljeni i Voljeni, derviš je ašik, a Allah, dž.š., je Mašuk

18 Sura Et-Tin, 4.

ugodno ili neugodno, ispunjenje ili neispunjenje njegovih potreba."

Po učenjima mnogih sufija, postoji sedam nivoa duše. To su u isto vrijeme i sedam nivoa duhovnog razvoja, počev od stanja potpune samo-opsjednutosti i egoizma do potpuno pročišćenog, duhovnog nivoa.

Duša koja zapovijeda[19]. Na ovom prvom nivou, nefs ili duša se još opisuje kao duša koja dominira ili duša sklona zlu. Nefs koji zapovijeda teži dominaciji i kontroli nad svakim pojedincem. Na ovoj razini postoji nesputana sebičnost, tu nema nikakvog osjećaja za moralnost i samilost. Ovaj nivo duše, opisuje se slično opisu id-a[20] u psihoanalitičkoj teoriji; usko je vezan sa požudom i agresivnošću. Požuda i agresivnost su poznati kao „svinje i psi duše" (čulna uživanja se smatraju svinjama, dok se agresivnost poistovjećuje sa psima ili vukovima). Na ovom nivou duša je podložna bijesu, pohlepi, čulnim prohtjevima, strasti i zavisti. Ovo je područje tijela i sebičnih želja. Na ovoj razini ljudi se ponašaju poput bolesnika koji ne priznaju i ne prihvataju činjenicu da su bolesni. Njihovim životima dominiraju životinjski postupci i navike koje je skoro nemoguće iskorijeniti; no, oni ipak uporno odbijaju priznati da su u nevolji. Nema nikakve nade za prevladavanje ovog stepena onima koji ne osjećaju nikakvu potrebu za promjenom.

Duša koja se kaje[21]. Ljudi na prvom nivou duše nalaze se u dubokom nemaru i nesvijesti. Kada se upali svjetiljka vjere tada se i svijest počinje buditi. Tada, po prvi put, nefs postaje svjestan svih pogubnih posljedica svojih loših navika. Na ovom nivou još uvijek dominiraju želje naše niže prirode, ali mi tu već počinjemo, s vremena na vrijeme, osjećati kajanje te nastojimo slijediti impulse naše više prirode. O ovome šejh Muzaffer kaže: "U nama se odvija stalna borba između naše niže i više prirode. Ona traje sve dok smo živi. Ne znamo ko će pobijediti. Ne znamo ko će postati gospodar našega života. Ako pobijedi razum postaćemo vjernici i prihvatiti istinu. No, ako naši niži prohtjevi savladaju naš razum, onda ćemo mi zasigurno istinu odbaciti." Na ovom nivou čovjek još uvijek nema dovoljno snage da značajno promijeni svoj način života. Ipak, on sada jasnije uočava svoje greške; u njemu se budi kajanje i želja za promjenom. On se može poredити sa bolesnikom koji je počeo shvatati svu ozbiljnost svoje bolesti i osjeća bol koju je nanio sebi i drugima. Međutim, njegova bolest još uvijek je prejaka da bi se mogao izliječiti. Za to mu je potreban mnogo jači lijek.

Nadahnuta duša[22]. Na ovoim nivou onaj koji traži počinje osjećati iskreno zadovoljstvo u molitvi, meditaciji i drugim duhovnim aktivnostima. Tek tada on doživljava pravu radost duhovnog iskustva i postaje motiviran moralnim vrijednostima, te idealima milosrđa i služenja. Ovo je i sam početak sufijskog duhovnog puta. Sve do ove stanice salik, duhovni putnik, dostiže samo površno razumijevanje, upražnjavajući vjeru mehanički. Mada ovdje pojedinac još uvijek nije oslobođen svih želja, on na ovom nivou nadahnuća i duhovnog iskustva znatno smanjuje snagu nefsanske moći. Na ovome nivou neophodno je živjeti u skladu sa višim duhovnim vrijednostima. Ako se ovo nadahnuće ne ustali u srcu duhovnog putnika, postoji opasnost da se ono ugasi i potpuno iščezne. Nadahnuta duša može se okarakterizirati kao ljubazna, susjećajna, umješna i moralna. Ukratko, osoba na ovom nivou nadahnuća izgleda emotivno zrela, puna je poštovanja prema drugima i zaslužuje da bude poštovana.

Smirena duša[23]. Salik, duhovni putnik, ovdje je dostigao stanje smirenosti. Sva borba, koja je imanentna svim prijašnjim nivoima, ovdje praktično prestaje. Tu nas više ne vežu stare želje i okovi. Naša nefsanska priroda počinje da se stišava i tako dopušta saliku da se približi Uzvišenom Allahu. Na ovom nivou, duhovnog putnika karakterišu slobodoumnost, zahvalnost i pouzdanost. On sada sa istom smirenošću prihvata dobro i zlo. Ipak, on još nije stigao svome cilju, on se još uvijek nalazi u prijelaznoj fazi puta. Njegov nefs se ovdje počinje raspadati i oslobađati svih dotadašnjih briga koje su ga sputavale na Putu. Tu se vidno pojačava proces njegove reintegracije u univerzalno biće Allaha.

Zadovoljna duša[24]. Na ovom nivou, pored toga što mirno prihvata sve što ga zadesi, derviš osjeća trajno unutarnje zadovoljstvo, pa čak i kada se suoči s poteškoćama i raznim izazovima života. On sada, u tajni svoga srca, duboko poima da sve, bilo to ugodno ili neugodno, dolazi od Allaha Uzvišenog. Stanje zadovoljne osobe daleko je od svih uobičajenih stanja ostalih ljudi. Većina ljudi žudi za uživanjima i nastoji izbjeći svaki oblik patnje, dok zadovoljna duša nit' traži uživanja niti strahuje od boli. To lijepo ilustrira sljedeća priča. „Jednog dana sultan Mahmud od Gazne raspolovi krastavac i dade polovinu Ajazu, svom voljenom i odanom prijatelju. Ajaz uze krastavac i s vidnim uživanjem ga pojede. Tada i sultan stavi u svoja usta onu drugu polovinu, međutim s užasom je odmah ispljunu, jer bijaše veoma gorka. Kada se malo pribra, sultan se okrenu Ajazu i povika: 'Kako si mogao pojesti nešto tako odvratno i gorko; ukusa goreg od najljućeg otrova?!'
- 'Moj voljeni sultane', Ajaz mu reče, 'od tebe već primih blagodati mnoge i stoga sve što mi ponudiš ukusa slatkoga je.'" Kada nečija ljubav i zahvalnost prema Allahu dostigne takav nivo, on je dosegao stanicu zadovoljne duše.

Duša sa kojom je zadovoljan Uzvišeni Allah[25]. Oni koji dosegnu ovaj stepen, u tajni svoga srca poimaju da snaga koja nas pokreće dolazi od Allaha Uzvišenog i da je nemoguće djelovati sopstvenim snagama. Oni se ničega ne

19 U Kur'anu, sura Jusuf, 53, ova duša je spomenuta kao nefsi emmara. Nazivi za svih sedam nivoa duše, sem safije koja nije spomenuta tom riječju već opisno riječju tezkije: „Zaista, uspio je onaj koji je očisti" (Kur'an; sura Eš-Šems, 9), dolaze iz Kur'ana Časnog, dakle u njemu je dato kompletno znanje o duši. Što se tiče ruha ili duha, njega je nemoguće opisati jer se nalazi u sferama iskustvenog znanja.

20 id (lat) – nasljedni, nesvjesni, psihološki impulsi

21 U Kur'anu (sura El-Kijama, 2.), ova duša spomenuta je kao nefsi-levvama.

22 U Kur'anu (sura Eš-Šems, 8.) ova duša spomenuta je kao nefsi-mulhima

23 U Kur'anu (sura El-Fedžr, 27.), ova duša spomenuta je kao nefsi- utmeina.

24 U Kur'anu (sura El-Fedžr, 28.), ova duša spomenuta je kao radija.

25 U Kur'anu; sura El-Fedžr: 28, ova duša spomenuta je kao merdijja.

plaše niti traže bilo šta. Veliki sufija Ibn Arebi, Allah posvetio tajnu njegovu, opisuje ovaj nivo kao unutarnju svadbu nefsa i ruha. Allah Uzvišeni zadovoljan je ovakvom osobom; ona je dosegla istinsko unutarnje jedinstvo i cjelovitost. Na početku puta, u navedenim stanicama, derviš se bori sa izvanjskim svijetom, jer za njega postoji mnoštvo i raznolikost. Polomljeno ogledalo stvara hiljade različitih odraza jednoga lika. No, ako bi se to ogledalo sastavilo, u njemu bi se vidjelo samo jedno lice. Nadilazeći mnoštvo unutar sebe, derviš doživljava ovaj svijet kao jedinstven i nepodijeljen.

Pročišćena duša[26]. Oni malobrojni koji stignu do ovoga stepena, potpuno su prevazišli svoj nefs. Njihov nefs utonuo je u more Allahovog jedinstva. Na ovome nivou sufija je dosegao istinu iskaza: „La illahe ilallah" („Nema boga sem Allaha"). On sada zna, cijelim svojim bićem, da nema ničega sem Allaha Uzvišenog; u biti samo On postoji i svaki osjećaj individualnosti i odvojenosti opsjena je i iluzija. Mevlana Dželaluddin Rumi ovo stanje oslikava sljedećim riječima:

„Ako bi se ti, makar i na tren, mogao sebe osloboditi,
odmah bi ti se otkrila Tajna svih tajni.

Lice Neznanog, skriveno iznad ovog svemira,
pokazalo bi se u ogledalu tvoga viđenja."

ULOGA UČITELJA

Učitelj je ljekar duše. Duhovni putnik koji traži znanje treba učitelja, jer malo je onih koji znaju lijek za boli svoga srca, a još manje onih koji bi sami sebi mogli dati tačnu dijagnozu bolesti. Jedan savremeni šejh o tome je dao sljedeću poredbu: "Preobražaj koji se traži na duhovnom putu, tarikatu, zahtijeva nešto slično ozbiljnoj kliničkoj operaciji." Ponekad je moguće znati šta nas boli, pa čak i pronaći lijek za manje probleme, ali nije moguće operisati samoga sebe. Druga poznata metafora spominje učitelja kao duhovnog alhemičara koji pretvara derviševo srce u čisto zlato. Obično na Zapadu, duhovne tragače privuku oni koji umiju pisati ili lijepo govoriti o velikim duhovnim istinama. No, govoriti o Istini, a ne živjeti po njenim načelima nije ništa manje od dvoličnosti. Neiskreno učenje može oslabiti ili čak uništiti početnikovu vjeru. Istinski sufija upražnjava ono što govori. Njegova djela prate njegove riječi, jer zaista nema koristi od praznih riječi.

Jednoga dana pitali su nekoga učitelja o strpljenju. On je prelijepo i nadahnuto govorio o strpljivosti, njegove riječi bijahu pune mudrosti. Baš tada, dok je govorio, škorpija zari svoju žaoku u njegovu nogu i to ponovi više puta. No, on ostade miran unatoč boli, ne prekidajući svoje predavanje. Kada je škorpija svoj posao obavila i počela da se povlači, neki od slušalaca sa užasom primjetiše šta se dogodilo. "Veliki učitelju," povikaše u čuđenju, "zašto nisi sklonio svoju nogu; ako nisi već mogao izbjeći prvu žaoku, mogao si ostale?!"
"Govorio sam o strpljenju," reče on, "bilo bi me stid Allaha

26 Među sufijama ova duša poznata je kao safija.

Uzvišenog da sam izbjegao priliku da vam ličnim primjerom pokažem strpljenje, nakon što sam vama to nalagao." Šejh, duhovni učitelj, često se poredi sa suncem, a derviši sa planetama koje kruže oko njega. Isto tako, on se može usporediti sa ogledalom i provodnikom jer svjetlost i blagoslovi, koji naizgled dolaze od njega, njemu ne pripadaju. U istinskom učitelju ogleda se svjetlost Božanska, i preko njega se spušta milost Božija, no ta svjetlost i ta milost pripadaju samo Uzvišenom Allahu.

Sufijski redovi, tarikati. Svaki sufijski učitelj dobio je to zvanje od svoga učitelja; stoga svaki sufijski red ima svoju silsilu ili lanac. Silsila je neprekidni lanac šejhova. Svaki od šejhova u tom lancu je podučen, iniciran i potvrđen od strane svoga predhodnika. Ovaj lanac ide unazad sve do Božijeg poslanika Muhammeda, a.s., a preko njega do Allaha Uzvišenog. Nema samoizabranih učitelja u sufizmu. Ovaj lanac se poredi sa cjevovodom, pri čemu je svaki šejh jedna od cijevi. Blagoslovi koji dolaze svakom dervišu teku kroz ovaj cjevovod. Oni teku kroz šejha, ali nisu od njega. Šejh ne mora biti savršen ili sveznajući. Važno je samo da taj dio cijevi za koji je on odgovoran nema rupa i da je čvrsto povezan sa glavnim cjevovodom. Na taj način kroz njega će nesmetano proticati blagoslovi Božanski. Arapska riječ bereket ili blagoslov može se još prevesti kao duhovna energija. Za neke od šejhova kaže se da posjeduju više duhovne energije od drugih. Posjetioci obično dolaze šejhu tražeći ovaj blagoslov radi svojih svjetovnih preokupacija; mnogi ljudi posjećuju čak i grobove, turbeta šejhova, nadajući se da će im njihov bereket ili duhovna moć pomoći u životu. Šejh podučava svoje učenike, muride, kako da dođu do ostvarenja svoje unutarnje prirode. On ih podučava vođen svojim iskustvom i razumijevanjem istine. Podučavanje, samo po sebi, odraz je volje Božije. Učenik se često podvrgava dužem periodu provjeravanja i discipline prije nego što bude prihvaćen kao derviš. U mevlevijskom tarikatu, koji baštini učenja Dželaluddina Rumija, novajlija služi u kuhinji, izučava mevlevijske knjige i prisustvuje semau, ritualnom plesu derviša. Ovaj početni i prijemni stadij, po mevlevijskoj tradiciji, traje 1001 dan. Četiri osnovne osobine koje bi trebalo da posjeduje svaki šejh jesu zrelost, strpljenje, znanje o duhovnom stanju učenika i on mora biti u tokovima ovoga svijeta, a ipak potpuno slobodan od njega.

Zrelost. Perzijska izreka na lijep način opisuje ovu osobinu učitelja: "Šejh je posve iskuhana osoba te dobro poznaje ovaj svijet." Što znači da je šejh iskusna i zrela osoba koja ne uzima olako zamke i izazove ovoga svijeta, razumije druge i zna svoj duhovni put. Budući da poznaje ovaj svijet, on je upoznat sa svih aspektima derviškog života.

Strpljenje. Jednom prilikom, velikog sufiju i sufijskog šejha Ibn Arebija, upita njegov učitelj da mu razjasni sljedeće kur'anske ajete: „Ne želim od njih opskrbu, niti tražim da Me hrane[27]". Ibn Arebi je razmišljao neko vrijeme, a potom je ustao i otišao bez riječi. U to vrijeme, on je već bio poznat

27 Kur'an, sura Ez-Zarijat, 57.

i ugledan učenjak, smatrali su ga sposobnim da razumije i tumači kur'anske ajete. No, on je odmah shvatio da njegov šejh traži od njega dublje razumijevanje tog ajeta, koje on u tom trenutku nije mogao dati, i stoga se povukao i meditirao o značenju ovih ajeta pune četiri godine. Nakon toga je otišao u posjetu svome šejhu i prve riječi koje mu je ovaj uputio bile su: "O, Ibn Arebi, imao si dovoljno vremena za razmišljanje, kakav mi odgovor sada možeš dati?"
Strpljenje je neizostavni kvalitet na putu, kako za murida tako i za šejha. Strpljenje ili sabur jedno je od Allahovih lijepih imena; Kur'an Časni uveliko naglašava potrebu za strpljenjem. Sufije porede strpljivost za dozrelom voćkom. Nezrela voćka ima gorak ukus i od nje nas može zaboljeti stomak, no kada voćka sazrije, slatkog je ukusa, hranljiva je i njene sjemenke u sebi nose novi život.
Sufija Zunnun el-Misri, Allah posvetio tajnu njegovu, jednom prilikom iskušavao je iskrenost i strpljenje svojih učenika. Kada je dosegao viša duhovna stanja, strpali su ga u ludnicu. Mnogi od njegovih učenika dolazili bi mu u posjetu, no on bi ih s čuđenjem posmatrao govoreći: "Ko ste vi i šta hoćete?" Odgovarali bi: "Mi smo oni koji te vole i slijede". No, tada bi ih on počeo gađati kamenicama. Pozlijeđeni kamenicama oni bi bježali uzvikujući: "Istina je, istina je, naš učitelj je doista poludio!" Tada bi ih on pozivao nazad govoreći: "Zar niste tvrdili da me volite, a teško vam je podnijeti kamičak ili dva od mene. Šta ostade od vaše iskrene ljubavi na koju mi se zaklinjaste? Da li je i vaša ljubav odlepršala sa par letećih kamenčića? Da me zaista volite imali biste više strpljenja i ne biste me tako olahko napustili!"

Svijest o duhovnom stanju učenika. Istinski učitelj svjestan je unutarnjeg stanja i misli kojima je učenik opsjednut. Šejh je ogledalo u kojemu se ogleda njegov murid. U neku ruku, odnos šejha i murida sličan je odnosu između psihoterapeuta i njegovog pacijenta. Tu se često rađa jaka emotivna veza koju prate suptilne unutarnje spoznaje. Većina psihoterapeuta polazi od pretpostavke da je njihovom pacijentu potrebna pomoć i nastoji mu osnažiti ego, da bi se on mogao uklopiti i funkcionisati u društvu. Šejh nastoji ojačati vezu između derviša i njegova ruha i probudi u njemu prisjećanje na Allaha Uzvišenog.

Biti u svijetu, a ne biti od njega. U većini sufijskih redova od šejha se očekuje da radi, da se ženi, podiže djecu i služi svojoj zajednici. Rad, ženidba, briga za porodicu mogu predstavljati suštinske elemente za razvoj zrelosti. Neki čovjek je jednom upitao Sigmunda Frojda da mu kaže nešto o normalnim i zdravim ljudima. Reče potom da mu je dojadilo da sluša o neurozama i raznim vrstama mentalnih bolesti te ga zamoli da mu opiše karakteristike zrelog i zdravog ljudskog bića. Frojd mu tada dade elegantan i jednostavan odgovor: "Ljubav i rad." Da bismo opisali šejha mi moramo radu i ljubavi dodati još službu i prisjećanje Allaha Uzvišenog. Učitelj dobro zna kako da se ponaša u svakodnevnom životu, a da ni za trenutak ne izgubi iz vida unutarnje, Božansko, viđenje stvari. Šejhovi su bili zanatlije i trgovci, ribari i vlasnici dućana. Mnogi od najvećih učitelja radili su poslove koji se smatraju nižim u društvenoj hijerarhiji djelatnosti. Bilo ih je i portira i vodonoša i vrtlara...
Neki od njih bili su savjetnici vladarima, bogatim i moćnim ljudima, no nisu bili dotaknuti niti fascinirani bogatstvom, moći i slavom. Stara sufijska izreka kaže: "Čak i kada šejh dođe u posjetu sultanu, sultan je njegov gost." Šejh ni u kojem slučaju ne može biti gost sultana, jer on posjećuje sultana da bi mu služio i bio od neke koristi, kao što svaki dobar domaćin služi svoga gosta. Istinskom šejhu ne treba nikakva dobit niti korist od sultana.
Prije mnogo godina u Istanbulu sultan Osmanske imperije dođe u posjetu jednom velikom šejhu. On bijaše duboko impresioniran šejhovom mudrošću i iskrenošći te poče redovno dolaziti na derviška sijela. Nakon izvjesnog vremena, sultan reče tom šejhu: "Zavolio sam tebe i tvoje učenje. Slobodno mi reci ako imaš kakvu želju ili potrebu, tvoja riječ će meni biti zapovijed." Dakle, šejh je mogao zatražiti bilo šta od sultana koji je tada zasigurno bio jedan od najbogatijih i najmoćnijih ljudi na Zemlji. "Da, postoji jedna stvar koju bi mogao da učiniš za mene," odgovori šejh, "molim te nemoj više da dolaziš u tekiju." Ovaj odgovor pao je sultanu poput groma iz vedrog neba. On se jako zbuni i ražalosti pa reče: "Ako sam te svojim ponašanjem uvrijedio, molim te da mi oprostiš." "Ne, nije problem u tebi", reče šejh, "problem je u mojim dervišima. Prije nego si ti počeo dolaziti u tekiju, molili su se, obavljali zikr i tražili pomoć isključivo od Allaha. Međutim, sada su samo obuzeti mišlju kako da ti se dodvore i budu nagrađeni za to. Stoga, moram od tebe tražiti da ovamo više ne dolaziš, jer oni još nisu duhovno sazreli da bi podnijeli tvoje prisustvo."

PRISJEĆANJE SMRTI

Razmišljanje o smrti može biti jako oruđe koje nas može osloboditi od nepoželjnih navika i stavova. Ono nam zasigurno povećava svijest o vrijednosti trenutka u kojem živimo. Suočiti se sa smrću i prolaznošću znači, na neki način, započeti proces duhovnog razvoja. Sve do nedavno u zapadnom društvu strogo se izbjegavalo bilo kakvo spominjanje smrti; svijest o smrti se potiskivala na sve moguće načine. Zapad je razvio kulturu koja se plaši smrti. El Gazali je preporučio sljedeću duhovnu vježbu koja pojačava, tako dragocjenu, svijest o smrti:

„Prisjetite se vaših vršnjaka, koji su mladi svijet napustili, sjetite se časti i slave koju su uživali.

Neki od njih bijahu na visokim položajima,
lijepih tijela i lijepoga izgleda.

No, danas se to sve u prašinu pretvorilo,
od njih ništa nije ostalo.

Ostavili su ovdje djecu i žene svoje,
od njih samo prah ostao je.

Oni leže ispod zemlje u tamnim rakama,
lica njihova bez mesa su ostala.

Stoga, misli i nade svoje ne veži za bogatstvo,
ne traći svoj život uludo i uprazno.

Prisjeti se onih koji su svijetom živahno hodili,
a sada su im ligamenti samo razasute kosti.

Njihove jezike, kojima su tako olahko govorili,
crvi su pojeli, a zubi njihovi pocrnili, poispadali.

Uludo svoje dane potrošiše,
nisu vjerovali da vrijeme sve briše.

Nisu očekivali da će ih smrt posjeći,
kada su joj se najmanje nadali.

Nekoliko godina unazad dva bolesnika trebala su biti operirana u jednoj od većih bolnica u Istanbulu. Jedan od njih bio je mlađi čovjek sa upalom slijepog crijeva, a drugi je bio stariji i bolovao je od raka. Isti kirurg operirao je obojicu. Operacija slijepog crijeva bila je stvar rutine i brzo je završena; ali kada je kirurg otvorio starca, odmah ga je zašio, jer se rak toliko bio proširio da ga je nemoguće bilo odstraniti. Nakon operacija kirurg je smatrao da će se mladić izvući bez ikakvih posljedica, a da će stari čovjek ubrzo umrijeti. Međutim, iste noći, mladić je preminuo, a stari čovjek je čio napustio bolnicu. Nekoliko mjeseci potom, starac se vratio u bolnicu noseći svježe voće i povrće iz svoje bašte kirurgu na poklon. Kirurg ga nije odmah prepoznao, sjetio ga se nakon što ga je ovaj podsjetio na mladića koji je operiran kad i on i koji je iste noći preselio na drugi svijet. Nitko od nas ne zna koliko nam je vremena preostalo. Oni snažni i zdravi među nama mogu se nadati dugom životu, međutim smrt može doći po nas u svakom trenutku. S druge strane, i oni s teškim i neizlječivim bolestima morali bi se prisjetiti da je čas njihove smrti u rukama Allaha Uzvišenog.

Da bismo se pripremili za smrt, od vitalne važnosti je prisjetiti se dvije stvari. Kao prvo, smrt je neizbježna. Svatko mora umrijeti. Naš život nosi ograničen broj dahova, minuta, dana, mjeseci i godina. Prisjećajući se toga, mi bismo morali živjeti svjesnije i odgovornije. Nema koristi sebe zavaravati da imamo na raspolaganju neograničeno vrijeme da sve stvari postavimo na pravo mjesto. Kao drugo, nitko ne zna kada će umrijeti, nitko ne zna kada će kucnuti čas njegovog polaska. Možda već u sljedećem dahu, a možda i mnogo godina kasnije; to nitko ne zna, niti nam ko za to može dati garanciju. Ipak, većina ljudi nada se da će ih smrt mimoilaziti dok ne budu spremni za nju i dok sve ne bude u najboljem redu. No, život ne čeka ni na koga; on prolazi i većina nas biva zatečena smrću dok mnoštvo naših poslova i planova ostaje neispunjeno. Prije nego što je preselio na bolji svijet, Božiji poslanik Muhammed, neka je Božiji blagoslov i mir na njega, uputio je sljedeće riječi svojim ashabima[28]: "Ostavljam vam dva učitelja u amanet. Jedan od njih govori, a drugi šuti. Učitelj koji govori je Kur'an časni, a učitelj koji ne govori je smrt."

SUFIJSKA LITERATURA

Sufijska literatura sadrži mnoštvo priča, anegdota i poezije. Nemojte pokušavati da ih sve apsorbirate u isti mah, to će biti veoma teško. Umjesto toga čitajte po malo pa čak i preskačite neke od stranica puštajući da vaše oči lete preko listova knjige dok se ne zaustavite na nakoj pjesmi ili odjeljku koji za vas ima privlačnu moć. Slobodno taj odjeljak zabilježite ili čak zapišite svoj komentar na margini teksta koji vas je dotakao. Mnoge od sufijskih priča, pjesama i dijelova proze, tiho su zauzeli mjesto u mome pamćenju da bi izronili onda kada je najpotrebnije. Prije mnogo godina, išao sam na hadž. Posjetio sam tada Meku i Medinu zajedno sa dva i po miliona drugih muslimana hodočasnika. Budili smo se prije sehura, u ranu zoru, u Medini i potom odlazili do Poslanikove džamije. Ona je tada bila mnogo manja nego što je sada, i većina vjernika je klanjala ispred džamije, na ogromnom platou koji je bio pokriven da bi se vjernici zaštitili od udara sunca. Svako jutro, dok se još ne bi razdanilo, nalazio bih sebi mjesto tamo. Strop je bio sagrađen od naboranih metalnih ploča koje su bile naslonjene jedna na drugu u obliku slova v. Izgledalo je da se strop, sam po sebi, meškolji. Na svakom preklopu bila je postavljena neonska lampa i po jedan ventilator koji se lagano okretao. Ovi elementi, svaki za sebe, mogu izgledati neugledni ili čak ružni; no, nekako, svako jutro prije zore, tu bijaše neka suptilna vanzemaljska ljepota u nepreglednim redovima lampi i ventilatora. Svako jutro, tu je klanjalo više od milion hodočasnika. Čim bi se molitva završila, nastajala bi velika strka. Dolazilo bi do velike gužve i guranja. Bilo je tu ljudi sa svih strana svijeta i mnogi nisu poštovali red po kojem bi trebali izlaziti napolje već su se na silu trpali preko reda.

U prvih nekoliko dana i sam sám se počeo gurati u nastojanju da izađem prije ostalih. Bio sam viši i snažniji od većine hodočasnika; naime, praktikovao sam karate više od dvadeset godina. Gurao sam se i probijao bolje od mnogih. Trećega dana mi je svanulo: "Došao sam na hodočašće, a ponašam se kao najobičniji grubijan!" Tada sam se sjetio riječi koje sam pročitao u zbirci sufijskih tekstova zvanoj 'Intimni razgovori'. Te riječi nisu ostavile na mene naročit utisak onda kada sam ih prvi put čitao; no, tada, u tim specifičnim okolnostima, pogodile su me ogromnom snagom:

„Biti derviš znači biti hrpa zemlje, prosijane;
s malo vode po njoj poprskane.

To znači, biti ono što tabane ne ranjava,
nit' iza sebe ostavlja prašnjave tragove."

Nekim čudom od tada sve bilo je drugačije. Ostatak moga hodočašća protekao je veličanstveno. Jednostavno, plovio sam u harmoniji sa beskrajem ljudi unaokolo; umjesto da se guram, kad god bih mogao, propuštao sam druge ispred sebe. Pazio sam da nikoga ne povrijedim i budem uviđavan uprkos svoj nervozi koju neumitno donosi mnoštvo ljudi, nesnosna vrućina i iscrpljujući program hadža. Ovih nekoliko redaka mudrosti kojih sam se prisjetio donijelo je ogromnu promjenu. Ubijeđen sam da mnogi od redaka u sufijskoj literaturi imaju isti potencijal i snagu da nas probude i promijene. Nadam se da će vas dotaći i pokrenuti onako kako sam i ja sam njima bio dotaknut...

S engleskog preveo Ahmed Ananda

28 ashabi – prijatelji i savremenici Božijeg poslanika

Šejh Muzaffer Ozak

Ljubav je vino

Predavanja uredio: **Šejh Ragib El - Džerrahi**

Šejh Muzaffer, Allah mu posvetio tajnu, živio je u dvadesetom vijeku u Istanbulu. Od sedamdesetih godina prošloga vijeka, pa do svoje smrti 1985. g., redovno je posjećivao Zapadnu Evropu i Ameriku. Šejh Ragib Džerrahi, šejh kalifornijske tekije, govori o njemu u predgovoru knjige Ljubav je Vino: "Šejh Muzaffer Ozak, bio je glava Halvetijsko-Džerrahijskog tarikata, tristo godina starog ogranka jednog velikog sufijskog reda. On je bio priznat u Turskoj kao jedan od nekolicine velikih živih šejhova ili učitelja tesavvufa. Efendi je bio, na jedinstven način, pogodna ličnost da Zapadu donese potpunost i bogatstvo sufijske tradicije. On je razumio zapadnog čovjeka, kao nijedan sufijski učitelj prije njega. Njegova knjižara vjerske literature privukla je na stotine tragača sa Zapada u posjet Turskoj. Efendi je posjetio Evropu i Ameriku više od dvadeset puta, često se zadržavajući mjesec il' dva u komadu. Na svojim putovanjima, uveo je na stotine Amerikanaca i Evropljana u Halvetijsko-Džerrahijski tarikat, tumačeći njihove snove, odgovarajući na njihova pitanja, od najsuptilnijih duhovnih pa do pitanja braka i zarađivanja opskrbe." Iza sebe je ostavio brojna djela dostupna na turskom jeziku, a mi ćemo ovdje navesti neka od njih prevedena na engleski: "Irshad", "Blessed Virgin Mary", "Garden of Dervishes", "Aski's Divan", "Love is the Wine." U potonjoj knjizi prenose se njegove mnoge nadahnute priče i riječi. U Beharu predstavljamo dva poglavlja.

Ahmed Ananda

LJUBAV

Ljubav je Allahova tajna, a Put sufija (tarikat) je Put ljubavi. Ljubav je teško opisati riječima. To je slično pokušaju da se opiše med, nekome ko ga nikada nije okusio i koji ne zna šta je med u stvari. Onaj zaljubljeni (ašik) prepoznaće sve što je lijepo i dobro u svakoj stvari. Ašik uči od svih stvari i u svemu vidi Allahovu blagodat, plemenitost i milost. Ašik je duboko zahvalan Allahu na svim Njegovim blagodatima. Zahvalnost je samo prvi korak na Putu do ljubavi Božanske, u zahvalnosti je skriveno sjeme ljubavi. Vremenom će sjeme porasti i donijeti plodove. Potom, ko god okusi te plodove osvjedočit će se i osjetiti šta je to istinska ljubav. Biće veoma teško onima koji su te plodove okusili opisati svoje stanje onima koji te plodove okusili nisu.

Ljubav je poseban, bolni užitak. Tajnu će spoznati onaj kojem se ta bol u srcu pojavi. On će se osvjedočiti da je Istiniti (Hakk) u svim stvarima i da sve stvari vode ka Allahu Uzvišenom. U biti, nema ničega osim Uzvišenog Hakka. U toj spoznaji ašik će sebe izgubiti, nestati u moru Istine. Šta god da ste od ljubavi (aška) okusili, na bilo koji način i na bilo kojem stepenu, to je samo mali djelić Božanske ljubavi. Ljubav između muškarca i žene je također dio te Božanske ljubavi. Ipak voljena osoba može postati zastor između te prolazne ljubavi i upotpunjenja ljubavi vječne. Jednoga dana, inšallah, taj zastor će pasti i istinski Voljeni će se pojaviti, naš istinski cilj će se ostvariti u svojoj Božanskoj veličanstvenosti.

Allahove blagodati nam često dolaze preko drugih ljudi, iskrenih Allahovih robova. Na taj način se Božanska ljubav manifestuje među ljudima. Šejh je onaj koji vino sipa (sakija), a derviš je čaša. Ljubav je vino. Rukama onoga koji vino toči čaša-derviš se puni. Znajte da je ovo prečica. Na taj način, ljubav čovjeku može biti ponuđena iz ruku drugog čovjeka. Ovom stazom ljubavi najbrže se putuje. Jednom me je jedan od mojih derviša upitao da li je ljubav derviša prema šejhu primjer svjetovne ljubavi. Da biste zaista razumijeli odnos između šejha i derviša, morate imati na umu i ovaj i onaj svijet. Na Sudnjem Danu svaka duša će biti pitana o djelima koja je sobom donijela i da li su ona dovoljna za džennet. Na Božanskoj vagi (mizanu) sva naša djela biće na jednoj strani, a svi naši grijesi na drugoj. Kada vaša djela budu izvagana i kada shvatite, kao što će shvatiti mnogi od nas, da nemate dovoljno dobrih djela za dženneta, obratićete se svome bračnom drugu, u nadi da ćete od nje/njega dobiti broj potrebnih djela i tako se izbaviti iz tog velikog belaja. Međutim, zaokupljeni sopstvenom nevoljom, on/ona će reći: "A šta je sa mnom? Ni ja nemam dovoljno dobrih djela da uđem u džennet. Ko će meni pomoći?" Obratićete se tada svojim roditeljima, međutim, i oni će biti u potrebi za dobrim djelima i neće biti u stanju da vam pomognu. Ophrvani i zapanjeni žestinom Sudnjeg Dana i oni će govoriti: "I mi smo izgubljeni, hoće li nama iko pomoći?"

Tada će se pojaviti vaš šejh ili neko od braće derviša i reći: "Uzmi sva moja dobra djela. Za mene je dovoljno ako ti uđeš

u džennet." Božanska milost i pravda će tada stupiti na scenu. Zbog svoje plemenitosti i ljubavi, i šejh i derviš će biti uvedeni u džennet. I tako ćemo mi putovati ruku pod ruku, naslanjajući se jedan na drugog. Niko od nas, u biti, nije od velike vrijednosti, ali zbog onih velikih ljudi prije nas i zbog naše međusobne ljubavi mi ćemo jedni druge, ako Bog da, ponijeti u džennet! Dakle, ljubav između šejha i derviša ni u kojem slučaju nije primjer svjetovne ljubavi!

Jedan od izuzetnih primjera ljubavi je odnos između poslanika Jusufa a.s. i Zulejhe, Potifarove žene. Za Jusufa a.s. se govori da je bio najljepši od svih Božijih poslanika. Zulejha se zaljubila u njega čim ga je ugledala. Ona je žrtvovala sve za svoju ljubav prema njemu - novac, ugled i status. Toliko je bila poludjela za Jusufom da je dijelila svoje najvrjednije bisere svakom ko bi joj donio vijest o njemu. Tako je obrukala sebe i izazvala skandal među aristokracijom i uglednicima Egipta - udata žena bestidno zaljubljena u roba svoga muža! U ovome se krije duboka istina. To nije bila obična ljubav. Kada je ljubav tako snažna, uprkos tome što može sadržavati u sebi nešto zabranjeno ili čak nezakonito, ona nam može pomoći da potpuno zaboravimo na sebe, tj. da se prođemo sebe. Ta ljubav nas može odvesti iznad ustaljenih pravila i ograničenosti društva. Ta ljubav nas može dovesti do istine.
Kada je Zulejha čula da je postala predmet ogovaranja među ženama visokog društva, odluči da im održi lekciju, te pozva svoje poznanice na ručak. Za desert ih je poslužila svježim voćem. Kraj tanjira sa voćem servirala im je oštre noževe da sa njima mogu guliti i sjeći jabuke. Upravo kada su one bile zabavljene svojim desertima, Zulejha u sobu uvede Jusufa. Kada su ga ugledale, zatečene njegovom ljepotom zaboravile su na oštrinu noževa i na voće koje su upravo rezale njima, te se sve redom isporezivaše. Zulejha tada pobjednički povika: "Vidite šta vam se desilo, možete li me sada kriviti!?" Godinama nakon toga njihovi položaji u društvu su se izmijenili. Jusuf postade faraonov prijatelj i najbliži savjetnik, drugi po moći u zemlji. Zbog njene skandalozne ljubavi Zulejhu je muž odbacio. Ona je tada bila prepuštena teškom životu; za puko preživljavanje morala je naporno raditi, pa čak i prosijačiti.
Jusuf a.s. ugleda Zulejhu na ulici jednoga dana. Bio je obučen u svilu, jahao na prelijepom vrancu okružen savjetnicima i ličnom gardom. Zulejha je bila obučena u poderine, njena ljepota izblijedila sred tegobnog života i prohujalih godina. Jusuf a.s. siđe sa konja, priđe Zulejhi i reče: "O Zulejha, ja znam koliko si me prije željela i kolika je bila tvoja ljubav prema meni, ipak, morao sam te odbiti jer ti bijaše udata žena, a ja rob muža tvoga. Sada si slobodna, a ja nisam više rob; ako me još želiš spreman sam da te uzmem za ženu. Zulejha ga pogleda, a oči joj blistaše. "Ne, Jusufe," reče mu, "moja velika ljubav prema tebi bila je samo zastor između mene i vječnog Voljenog. Milošću Njegovom, taj zastor sam pokidala. Sada, kada sam pronašla svog Mašuka, meni tvoja ljubav više ne treba. Putem svoje velike ljubavi prema Jusufu a.s., Zulejha je pronašla Ono što svi mi tražimo - Izvor Ljubavi Božanske.

U Istanbulu ima jedna prelijepa džamija, to je Bajazitova džamija. Od vremena kada je sagrađena, od njenih samih početaka, sufije i derviši su bili prisutni u njoj. Šejha Džemali Halvetija r.a., jednog od šejhova našega reda, sultan je pozvao da održi propovijed na dan otvaranja ove veličanstvene džamije. Mudri ljudi Istanbula, uglednici, aristokracija i sultan lično bijahu tamo. Krema Osmanskog carstva skupila se toga dana. Kada šejh izađe da održi govor ovoj skupini učenih i uglednih ljudi, nekakav prost čovjek iz pozadine skoči na noge i reče: "O šejhu, izgubio sam svoga magarca. Cijeli Istanbul je ovdje, molim te pitaj ih da li je iko vidio moga magarca?!"

"Sjedi dole," reče mu šejh, "naći ću ti magarca." Potom se on obrati okupljenom svijetu: "Ima li među vama neko, a da ne zna šta je to ljubav i da nije okusio ni malo ljubavi ni na koji način?" Nakon što je šejh to rekao zavladao je tajac, neko vrijeme narod bijaše kao ukočen. Bijahu potpuno zatečeni onim što se dogodilo kao i samim šejhovim pitanjem. Ali ubrzo potom, jedan po jedan, ustadoše tri čovjeka. Čovjek, koji je prvi ustao, reče: "Istina je, ja ne znam šta je to ljubav, nisam je nikada okusio, osjećanje ljubavi mi je potpuno nepoznato."

Ostala dvojica, klimanjem glava, potvrdiše isto. Potom se šejh obrati čovjeku koji je izgubio magarca: "Ti si izgubio jednog magarca, a ja sam ti evo pronašao tri!" Ali, čak i magarac voli svježu travu. I on je bolji od ove trojice. Kada ljudi nauče da vole stvarnom, istinskom, ljubavlju, njihova postaja (mekam) nadilazi mekam meleka. Ali ako mi bar na neki način ne iskusimo ljubav, onda padamo niže i od magarca.

To me je podsjetilo na još jednu priču o magarcu. Jednom je jedan od apostola (havarijuna) Isaa .a.s. držao propovijed u malom gradu. Ljudi su od njega tražili da im pokaže čudo oživljavanja mrtvih, kao što je to Isa a.s. radio. Tada oni skupa krenuše do gradskog groblja i zaustaviše se kraj jednog groba. Apostol zamoli Allaha da oživi tog mrtvaca. Mrtvac ustade iz groba, pogleda unaokolo i povika: "Moj magarac, gdje je moj magarac?" Za života on bijaše siromah, magarac je bio najvrjednija stvar koju je posjedovao, najvažnija stvar u njegovom životu. Isto važi i za vas. Ono za šta ste najviše srčano vezani odredиće to što će se s vama dogoditi na dan proživljenja. I na onome svijetu bićete zajedno sa onima koje volite.

STRPLJENJE

U malom selu, u Turskoj, čovjek po imenu Husejn oženio je kćer svoga komšije. Na vjenčanju Husejn je bio opčinjan razgovorom dva učena čovjeka koji bijahu pozvani da obave ceremoniju vjenčanja. Oni navodiše iz svoga pamćenja sure iz Kur'ana, razmijenjivali su složena tumačenja vjerskog zakona i raspravljali o dubljim značenjima Poslanikovog govora (hadisa). Husejn ih je upitao kako su zadobili i razvili tako bogato znanje i profinjenost. Rekoše mu da su proveli mnoge godine u proučavanju i obrazovanju na velikoj vjerskoj školi u Istanbulu. Sljedećeg jutra, nakon prve bračne noći, Husejn reče svojoj mladoj ženi: "Ja imam dvadeset godina i osjećam da ne znam ništa od istinske važnosti. Ja želim da idem u Istanbul i postanem učen. Molim te pobrini se za naše imanje i moje roditelje dok se ne vratim. Vratiću se čim završim škole i postanem učenjak."

Husejn tako ode u Istanbul koji je bio nekoliko sedmica putovanja udaljen od njegovog sela. Proveo je sljedećih trideset godina u studiranju, išao je od učitelja do učitelja sakupljajući znanje. U pedesetoj Husejn konačno odluči da se vrati u svoje rodno selo i tako krenu na put kući obučen u počasnu odjeću vjerskog učenjaka (uleme) najvišega ranga. Na povratku zaustavio se u malom selu koje je bilo udaljeno dan hoda od njegovog. Bilo je vrijeme jaciji te ode do džamije da klanja. Seljani su bili oduševljeni što je ulema takvoga ranga među njima. Nakon namaza zamoliše ga da održi kratak ders. Svi bijahu oduševljeni slušajući njegove riječi koje su klizile poput svile. Mada nisu mogli u potpunosti razumjeti njegove učene komentare, bili su presretni što imaju tu privilegiju da čuju tako profinjene riječi. Nakon dersa nekoliko seljana mu ponudi svoje gostoprimstvo. Prvi čovjek koji mu ponudi da bude njegov gost (musafir) insistirao je da Husejn prihvati njegovu ponudu i Husejn pristade. Nakon večere dedo ga je upitao kako to da je postao ulema. Husejn mu ispriča sve pojedinosti i kako je napustio svoje selo, nakon prve bračne noći, da bi otišao u Istanbul i pohađao vjerske studije. Prisjetio se da je krenuo u dvadesetoj godini života i da se sada vraća u svojoj pedesetoj godini života. Suze mu navriješe na oči kada se prisjeti svoje porodice i prijatelja koje tako dugo nije vidio.

Tada mu dedo reče: "Da li bih ti mogao postaviti jedno pitanje?"
"Naravno," odgovori Husejn, "pitaj šta god poželiš."
"Šta je početak mudrosti," upita on Husejna.
"Početak mudrosti," reče Husejn, "je tražiti pomoć Allahovu u svim prilikama."
"Ne, to nije početak mudrosti," reče dedo.
"Proučiti Bismilu prije svake aktivnosti," pokuša još jednom Husejn.
"Ne, nije ni to," reče mu dedo.
Husejn je pročešljao sve učene rasprave koje je usvojio tokom trideset godina učenja, ali dedo je odbio da prihvati bilo koju od njih kao ispravan i adekvatan odgovor na svoje pitanje. Na kraju Husejn odustade od svojih nastojanja i upita dedu da li on zna odgovor. Dedo reče da zna. Husejn ga zamoli da ga poduči šta je to početak mudrosti. Dedo reče: "Ja te ne mogu podučiti za jedno veče onome što nisi bio u stanju da naučiš za trideset godina školovanja. Ti si iskren i pametan čovjek. Siguran sam da te mogu podučiti ovome u godini dana. Mnogi ovo ne mogu naučiti ma kako dugo pokušavali." Husejn pristade da ostane sa dedom godinu dana i bude njegov učenik. Sljedećeg dana dedo povede Husejna sa sobom na njivu. Radili su tako naporno da se toga dana Husejn vratio kući potpuno iscrpljen od posla. Ovo se nastavilo tokom cijele godine. Husejn nikada nije radio tako naporno u svome cijelom životu. Sav taj trud uložio je sa ciljem da nauči šta je to početak mudrosti, ali svaki put kada bi pitao dedu da mu otkrije tu tajnu, ovaj bi mu rekao da saburi i da čeka.

Konačno, prošla je godina dana. Tog dana, kada su se vratili kući iz njive, Husejn opet zamoli dedu da ga poduči početku mudrosti. Dedo mu reče da će ga podučiti sljedećeg jutra.
"Zar je to tako kratko objašnjenje," Husejn se izdera, izgubivši strpljenje.
"Ja," reče dedo, "kratko je kao objašnjenje, ali treba dugo vremena da se razumije."
Narednog jutra, nakon doručka, dedo zamoli svoju ženu da pripremi vreću žita za njihovog uvaženog gosta, uključujući i opskrbu za njegovo putovanje.
"Ma prođi se ti hrane," izdera se iznervirano Husejn, "reci mi šta je to početak mudrosti!"
"Sabur," reče dedo, ne prekidajući da vrši pripreme za Husejnov polazak.
"Ne pokušavaj da me prevariš," pištio je ljuto Husejn, "radio sam godinu dana kao magarac, samo da bih naučio šta je početak mudrosti. Na srijedu s tim!"
"Sabur," ponovi opet dedo.
"Ne, ne, nećeš me se tako lahko otarasiti," Husejn je bivao sve ljući. "Moraš mi sada reći istinu!!!"
Dedo sada odloži posao koji je radio, okrenu se Husejnu i,

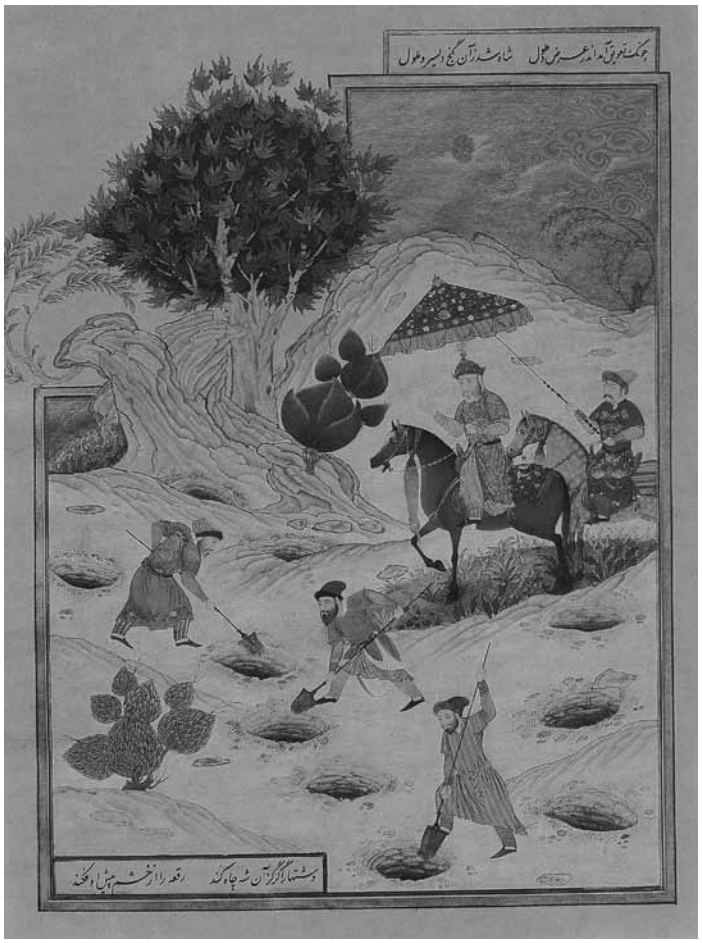

gledajući ga pravo u oči sa najvećom ozbiljnošću reče:
"Strpljenje (sabur) je početak mudrosti!"
Husejn nije znao za sebe od bijesa.
"Ti si me namagarčio, iskoristio i napravio budalu od mene. Ja ti mogu navesti bukadar citata u vezi sabura. Znam i svaku suru u Časnom Kur'anu u kojoj se strpljenje pominje!"
Dedo ga mirno pogleda i dade mu sljedeći odgovor: "Jest, tako je, ali kada sam te upitao prije godinu dana šta je početak mudrosti nisi bio u stanju da mi odgovoriš. I kada sam te upitao da li želiš provesti godinu dana sa mnom da bi to naučio, pristao si. Ti nisi bio u stanju da razumiješ taj odgovor prije godinu dana. Cijelu godinu sam te praktično podučavao strpljenju i kako moraš imati sabura da bi naučio bilo šta od prave vrijednosti. Ti si iskustveno razumio šta znači imati sabura, a iskustveno znanje je jedino istinsko znanje. Učenjak koji je pun nesvarene mudrosti i koji nije naučio kako da primijeni teorijsko znanje koje posjeduje je baš poput magarca natovarenog knjigama. Te knjige ne mogu pomoći tom magarcu i, sudeći po tvojoj gnjevnoj reakciji, izgleda da ni tebi svo tvoje znanje ne može pomoći. Strašnu nepravdu ćeš učiniti drugima ako ih budeš podučavao onome što sam nisi primijenio u praksi. Ako te ljudi čuju da navodiš izreke Poslanika i učenih ljudi o vjeri, milosrđu, itd, a onda zapaze da tebi samom nedostaju ti kvaliteti, uvidjeće da si običan lažov. Pa čak i gore, mogu prestati da vjeruju u te Božanske istine o kojima si im vazio. Šta misliš kakva bi tebe čekala kazna ako oni, koje si pokušavao podučiti, izgube svoju vjeru zbog toga što se tvoja djela nisu poklapala sa tvojim riječima? Zbog svega toga zadobivanje sabura je od ogromne važnosti. Istinski učenjak je onaj koji primjenjuje ono što zna. Bez toga je običan lažov. Vrati se kući i podijeli svoje znanje sa svojim komšijama, ali nemoj nikada zaboraviti da moraš svoje znanje primijeniti u svakodnevnom životu."

Ovaj dedo, kao što vidite, nije bio običan seljanin. On je bio istinski učitelj i prijatelj Božiji (evlija) koji podučava najdublje istine onima koji su sposobni učiti od njega. On je otvorio oči Husejnu za unutarnju nauku te je ovaj mogao da započne razumijevati i usvajati znanje koje je sakupljao punih trideset godina. Husejn je polahko išao nazad ka svome rodnom selu razmišljajući o dedinim riječima. Već je bila noć kada je stigao kući. Pogledao je kroz prozor svoje porodične kuće i ugledao svoju ženu kako miluje kosu mladom čovjeku. Isprva bijaše zapanjen i potpuno zatečen, a zatim ga spopade žestoka srdžba. Prvo što je pomislio je to da ga žena vara sa tim mladim čovjekom. On poteže kuburu koju je kupio u Istanbulu da se zaštiti od razbojnika na svom dugom putovanju kući. I kada su upravo spremao da ustrijeli par, prisjeti se svog jednogodišnjeg naukovanja i važnosti sabura. Oduzeti nekome život, u svakom slučaju, nije mala stvar.
Odlučio je da se upozna sa činjenicama prije nego li bilo šta učini. Ode do seoske džamije gdje su se ljudi počeli sakupljati da klanjaju jaciju. Seljani su bili impresionirani Husejnovom odjećom uleme i ukazaše mu veliko poštovanje. Niko ga nije prepoznao te ih Husejn poče ispitivati o svojim starim prijateljima i komšijama. Mnogi od starijih ljudi bijahu poumirali, većina njegovih prijatelja su sada bili dede sa djecom i unučićima. Onda ih on upita: "A šta je bilo sa čovjekom po imenu Husejn koji je otišao u Istanbul prije mnogo godina?" Jedan od ljudi mu odgovori: "Ništa nismo čuli o njemu ima već trideset godina. Njegova žena je imala veoma težak period kada je on otišao, dan nakon njihovog vjenčanja. Prve bračne noći zanijela je i s teškom mukom deverala je sve ove godine podižući sama njihovog sina. Ne znajući šta se dogodilo sa njenim mužem, i da li će se vratiti ili ne, podigla je sama svoga sina obrazujući ga da postane učenjak, baš kakav je Husejn želio biti. On je sada naš učitelj i imam i trebao bi se uskoro pojaviti da predvodi molitvu."

Husejn je bio duboko potresen onim što je čuo. Počeo je tiho plakati razmišljajući o naporima i iskušenjima kroz koja su prošli njegova žena i sin, za čije postojanje nije ni znao do toga trenutka. Upravo tada se pojavi naočit, svijetao mladić, obučen u odjeću imama. To je bio mladi čovjek koga je Husejn vidio kroz prozor svoga doma. Nakon jacije Husejn izađe iz džamije, okrenu se prema selu svoga učitelja, dede-evlijaullaha, duboko se nakloni i kroz suze povika: "Neka je hiljadu hvala i hiljade blagoslova na tebe, moj neuporedivi muršide!"
Kada su ga seljani upitali o njegovom čudnom ponašanju, on im ispriča cijelu priču. Da je on Husejn koji je napustio njihovo selo prije trideset godina u potrazi za znanjem i kako je proveo godinu dana učeći se strpljenju što mu je pomoglo da izbjegne strašnu tragediju. Tada on zagrli svoga sina i njih dva krenuše kući zajedno.

S engleskog preveo Ahmed Ananda

Sehabuddin Ebu Hafs Suhraverdi

Avarifu'l Me'arif
Znanje duhovno naprednih

(izvadci iz istoimene knjige)

Sehabuddin Ebu Hafs Suhraverdi, Allah mu posvetio tajnu, utemeljitelj je Suhraverdijskog sufijskog reda. Kao i njegov čuveni imenjek, rodio se u Suhraverdu 1145.g, a preselio na drugi svijet 1234.g. Bio učenik još jednog poznatog Suhraverdija, svog amidže Ebu Nedžiba, (umro, 1168.g.), rektora čuvene medrese Nizamije i velikog autoriteta u području hadisa. Sehabuddin Suhraverdi bio je primjer umjerenosti i sunneta Božijeg Poslanika a.s. Uživao je patronat halifa i emira. Priča se da se susreo sa Hazreti Pirom Abdul Kadir Gejlanijem i Ibn Arebijem. Prenosi se da kada je susreo Ibn Arebiju, oba su pognula glave iz poštovanja i cijeli sahat nisu progovorili ni riječi. Potom se raziđoše. Kada su pitali Ibn Arebija šta misli o Šehabuddinu Suhraverdiju, rekao je: "Od glave do stopala natopljen je sunnetom Božijeg Poslanika a.s." Kada su Suhraverdija pitali o Ibn Arebiju, rekao je: "On je okean Božanskih istina." Njegovo djelo „Avarifu'l Me'arif" (Znanje duhovno naprednih), ostavilo je jak pečat na sufijsku mudrost. U njemu on navodi mnoge vrste znanja: Znanje hala - stanja i mekama - postaje; znanje o mislima koje ulaze u srce; znanje vjere i iskrenosti; znanje o nefsu - duši, njegovoj prirodi i sklonostima koje je i najbolje znanje sufija; znanje o raznim vrstama svjetovnog života i želja, pogotovo onih suptilne prirode, bilo da su dobre ili loše; znanje o onome što je neophodno i kako dušu načiniti zadovoljnom minimumom govora, djelovanja, hrane i pića, odjeće i sna; znanje o pokajanju, istinskom i iskrenom, o suptilnim grijehovima i pogreškama koje su male za običnog čovjeka, ali ozbiljne za duhovnog putnika - salika; znanje kako natjerati dušu da odbaci beskorisno i čuva se bespotrebnog; znanje murakabe – kontemplacije i o onome što je spriječava; znanje o samo-posmatranju i zaštiti, tevekkulu - oslanjanju na Allaha, rizaluku - zadovoljstvu onim što nas snađe... zuhdu - samoprijegoru... inabehu - potrazi za Allahom... dovi - molitvi.... i ašku - ljubavi; znanje duhovnih stanja kao što su zapanjenost - hejbeh, blizina - uns, skučenost - kabd i raširenost - bast, znanje fenaa – iščeznuća i bekaa - vječnosti i raznih vrsta znanja o nestajanju - istitar, i Božijoj pojavi - tedželijatu, sjedinjenju - džem i odvojenosti - ferk, odbljescima - levami, svjetlucanjima - tevali i treptajima - bevadi; znanje o trezvenosti i opijenosti...

Ahmed Ananda

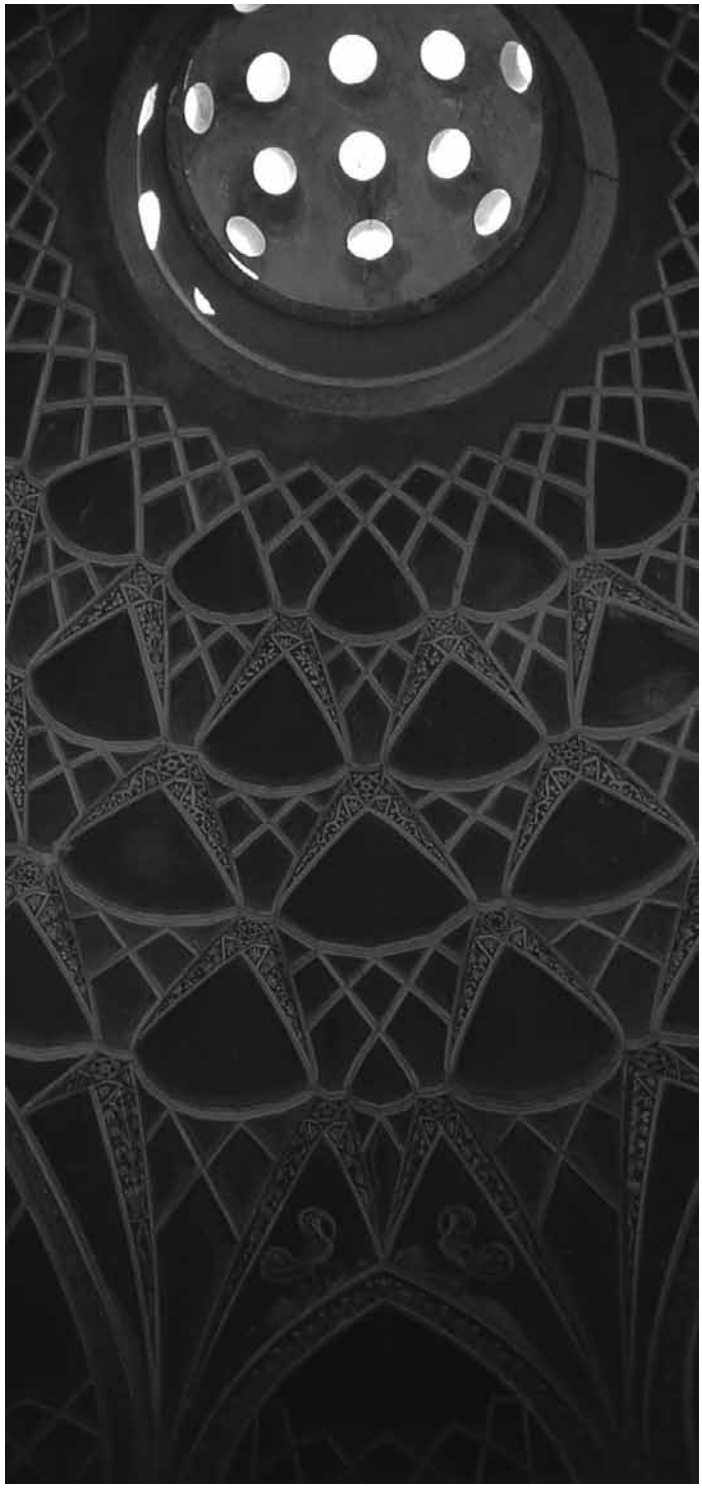

O IZVORIMA SUFIJSKOG NAUKA

Šejh[1], Allah njime bio zadovoljan, prenosi da je Ebu Musa Ašari, Allah njime bio zadovoljan, prenio od Božijeg poslanika, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, da je rekao: „Primjer mene i onoga s čime me Allah poslao jeste poput primjera čovjeka koji dođe svome narodu i kaže im: 'O ljudi, vidio sam veliku vojsku koja se sprema na vas i došao sam da vas obavijestim, pa se spremite da izađete iz grada jer vi im se ne možete oduprijeti i ratovati s njima!' Jedni povjeruju u njegove riječi, pa se spreme izaći i napustiti to mjesto, te se tako spasu muke i patnje koje bi im neprijatelj nanio. Drugi ne smatraju istinom riječi onog dobrohotnog savjetodavca, izruguju se s njim i nazivaju ga lašcem, a onda neprijatelj odjednom navali, iskoristi priliku i tako ih uništi da od njih ne ostane spomena ni znaka." Božiji poslanik, blagoslov i mir Allahov nek je na nj, onda kaže: „Ja sam taj savjetodavac koji opominje i obaviještavam svoj ummet da sam vidio vojsku Božije muke i kazne kako se sprema napasti grad vašeg bića zbog vaše nepokornosti i oholosti. Požurite i ne trošite vaš mili život na ovosvjetske užitke!"

Pazi da ti život mračnim ne čini grehota,
znaj da osim ovog nemaš drugoga života.

Za strasti svojom ti se nikad ne povodi, nikoga ne tlači,
jer kad staneš tražiti dušu, hoćeš li je naći?!

Sa glinom svojom ko voda budi u ovom vrču vatrenom,
ne budi glina što oblike mijenja, to završi glavoboljom.

Ti ne popi pehar vina onog dobroga čovjeka,
Za razliku od tvog društva, žedan osta dovijeka.

Pazi, stoga, da ova strašna vojska Silnoga ne navali i ne sruši grad tvoga bića. Kad se to desi nema koristi od žala i kajanja. Jedna skupina čula je zadovoljno ove riječi i postupili su onako kako im je ukazano pa su se spasili i ostvarili su ispravnost. Druga skupina oslonila se na svoju bijednu pamet i slijepo su je se držali, oglušili su se na svaku naredbu i slijedili su svoje jastvo i strast, a onda je navalila vojska nevolje i stradanja, pa ih njihova zla sudbina snažno uhvati za skute i sve ih skupa učini robovima stradanja i patnje na oba svijeta. Da nas Allah toga sačuva!

Poslanik Božiji, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, rekao je: „Primjer mene i onoga s čime me je Bog kao Putem prvim poslao jeste poput primjera obilne kiše koja se spušta na zemlju. Neka zemlja je čista i plodna, pa prihvata tu kišu i iz nje niče bilje i plodovi kojima se koriste ljudi. Druga zemlja je suro brdo koje skuplja vodu, pa je Bog učinio da se ljudi njome koriste, piju je i natapaju usjeve. A postoji i ona zemlja koja kad se na nju spusti kiša niti rađa plodom niti sakuplja vodu, već svu kišu proguta te od nje nema nikakve koristi."

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Poslanikov, mir i blagoslov Allahov neka je na nj i njegove, primjer koji ovdje navodi jeste voda znanja koja se spušta na srca ummeta. Jedna skupina jeste poput čiste zemlje, pa kad se na njih spusti voda znanja urodi plodom zuhda, sabura, samoodricanja, tevekkula, skrušenosti i poniznosti, te se tako njome okoriste, izađu na Put pravi i čvrsto koračaju slijedeći Poslanika, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, pa tako sami nalaze put, a i drugi posredstvom njih nalaze put. Neka od srca su poput zdenaca i bazena pa zadržavaju vodu i drugi se njome koriste, a oni sami ostanu uskraćeni za korist od nje. A treća su srca šuplja te propuštaju vodu znanja, tako da ni oni sami ni drugi od nje nemaju koristi."

U prvu skupinu spadaju srca sufija, iskrenih vjernika i šejhova tarikata, onih koji su uložili trud u čišćenje svojih duša i glačanje srca, pa su se dugo borili protiv vlastitog jastva, uglačali su srca riječju tevhida i pokazali se dostojnim da budu prvaci u slijeđenju Donositelja vjerozakona, Blagoslov i mir Allahov neka je na nj, te su sami postali znakovi, kako će to kasnije biti objašnjeno. U drugu skupinu spadaju srca znalaca tefsira, prvaka hadisa i fikha, onih koji su se potrudili u sakupljanju, učenju i bilježenju, pa je posredstvom njihovog truda u tefsiru i tavilu, znanju o gramatici i sintaksi, retorici i različitostima u kiraetu, razlučivanju između ispravnih i krivih hadisa, poznavanju prenosilaca, te se posredstvom njihovog truda, ozbiljnosti i pregalaštva Poslanikov, blagoslov i mir Allahov neka je na nj, širijat uvriježio se i raširio diljem svijeta. Posredstvom njih je Put pravi postao jasan te se poslanička staza i Mustafin vjerozakon proširio od Istoka do Zapada, ustalio se i postao postojan i jasan, tako da ga ne može narušiti onaj ko bi to htio. Da nisu uspostavljeni jasni dokazi i izričiti argumenti, svaka zlonamjerna budala miješala bi se u širijat u skadu sa svojom nakardnom pameti i narušavala bi i izvrtala principe vjerovanja.

Poslanik Božiji, blagoslov i mir Allahov neka je na nj, rekao je: „Šejtanu je teže odvesti u zabludu jednog fakiha nego hiljadu abida bez znanja!" Treba znati da je znanje temelj za duhovni put. A svaka zgrada koja ne počiva na temeljima brzo se uruši. Učenjak i fakih nije onaj ko poznaje brojna pravna pitanja i knjige nego je fakih onaj ko se odrekao ovoga svijeta. On svoju unutarnjost čisti od prljavštine ljubavi prema ovom svijetu, ugledu i imetku, veličini i poštovanosti među ljudima, uznositosti i oholosti, pohvala i uzdizanja, varanja i lukavština, zavisti, zlobe, mržnje i zluradosti. On uzima onoliko knjiškog znanja koliko će moći primijeniti na djelu, a kad se preda djelu, on stječe nadahnutog znanja onoliko koliko mu pripada. I to je smisao Poslanikovih, blagoslov i mir Allahov neka je na nj, riječi: „Učenjaci su nasljednici Božijih poslanika." To je ono u čemu su se sufije potrudile, pa su ostvarili užitak u znanju i činjenju, odnosno objedinili su knjiško i znanje koje je duhovno naslijeđe. Srčanim vidom vidjeli su ružnoću, zlo i nepostojanost ovog svijeta, pa su okrenuli srce od njega. Čitavim srcem i dušom oni traže onaj svijet i zadovoljstvo Istinitog Svevišnjeg, nastoje prekinuti svoje ovosvjetske želje i nade, pa čiste svoju unutarnjost od onoga što odvraća od Boga. Srca im tako postaju pripravna za nadahnuća iz gajba i prostor mani-

1 Nije jasno o kojem se šejhu radi. Možda je pisar taj dio pisao u trećem licu o samom Suhraverdiju, ili se pak on pozivao na svog šejha

festiranja vječnosti. Šejh Tadžuddin Šenehi, posvetio Allah njegovu Tajnu, rekao je u njihovu pohvalu:

Sretnici što se drže kalenderijske staze,
kao salamander[2] u vatru nesreća ulaze.

Pošto poput Hidra nađoše života vrelo,
k'o Iskender[3] hrle u tmine nestanka[4] smjelo.

Onda se hrabro bace u nesvjesnosti[5] more
kako bi biser bola na dlanu iznijeli gore.

I tako, uvijek u vrevi, u stalnoj potrazi,
oštrim umom usklade korake na toj stazi.

Ko djeca, krila su njihova fakr i fena[6],
pa lete ponad gajba[7], i gajba gajbova.

Pošto je ova skupina uložila toliko truda u čišćenje duše, glačanje srca i prosvjetljenje duha, svrstani su među one bliske Časnom, a poznati su pod ovim imenom. Treba znati da gdje god u ovoj knjizi pomenemo sufije, mislimo na ove Bogu bliske ljude. Razlika između mutesavvifa i sufije jeste u tome što mutesavvifi jesu pobožni ljudi koji dosežu duhovne stupnjeve (*meqamat*) dok se kod sufije ozbiljuje duhovno stanje (*hal*). Onda kad se kod mutesavvifa počnu javljati halovi i kad ih bude posjedovao, on postaje sufija. Svako ko po tome pripada njima, nastoji im i svojom spoljašnjošću nalikovati. A Allah najbolje zna!

O UMIJEĆU SLUŠANJA KAO OSOBENOSTI SUFIJA

Zejd ibn Sabit, Allah njime bio zadovoljan, prenosi da je čuo da je Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka je na nj, rekao: „Pogleda Allah na onoga ko čuje moje riječi, pa ih zapamti i čuva ih te ih prenese dalje. A mnogo je nositelja znanja i fikha koji ostanu uskraćeni za korist i poduku od onoga što su sakupili i nose, a onaj ko to od njih čuje i preuzme okoristi se onim što je čuo."

Također je rekao: „Mnogi od onih koji nose teret znanja ne okoriste se onim što nose i sve što vide jeste muka i teškoća nošenja tereta."

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Osnov valjanog govorenja jeste u dobrom slušanju." Rekao je Allah Svevišnji: *Da Allah zna da od njih može biti ikakva dobra, učinio bi da čuju, a da je učinio i da čuju, oni bi se opet okrenuli, jer oni i inače glave okreću.*[8]

Kazali su također: „Znak dobra jeste u valjanom slušanju, i to je ono što salika izvodi na istinsko svjetlo, ništi mrak sila nefsa i pomaže čovjeku da se od toga odbrani." U ovome je zbilja istinskog zadovoljstva i pokornosti Bogu, a valjano ne može slušati onaj koga savlada šejtansko zavođenje i vlastita strast. Takav ostaje zastrt pokrovom gafleta[9].

Sufije i ljudi bliskosti, budući da znaju da riječi Svevišnjeg Istinitog jesu Njegove poruke robovima Njegovim, prihvatili su se valjanog slušanja tog izvanrednog govora, pa razmišljaju nad značenjima tih riječi i proniču u njih. Svaki kur'anski ajet smatraju morem među morima znanja, bogato draguljima i u svojoj vanjštini i u svojoj unutarnjosti. Tako se oni trude činiti dobra djela i dostojno se ponašati.

Također, posredstvom valjanog slušanja uvidjeli su i da Poslanikova, blagoslov i mir neka je na nj, kazivanja i predaje jesu apsolutna objava, *ilm-i ledun*[10] što od Časnog izravno i bez posrednika pritječe stvorenju Njegovom. Kad se takvo stanje otkrije njegovom posjedniku, ono ga potiče u suprotstavljanju šejtanu i činjenju dobra na putu Časnoga. Tako su uvidjeli da su obavezni pokoravati se šerijatu i smatraju to najvažnijim djelom. Suprotstavljanje šerijatu i slijeđenje šejtanskih spletki jesu dim koji se diže iz vatre *nefs-i emmare*[11], velika prašina koja je mješavina šejtanskog daha i pljuvačke, a to su užici i strasti ovoga svijeta kojima je duša sklona. Vatra zavisi od svog goriva, i što je goriva više, plamen je žešći. Tako, što je veća strast i želja za užicima ovoga svijeta, žešći je i oštriji plamen strastvenosti duše, a srce je sve uskraćnije za onosvjetske užitke. Čovjek, tako, sve manje teži ka onome svijetu i sve se manje koristi valjanim slušanjem i razumijevanjem. Treba znati da ispravno slušanje otvara vrata onostranoga (svijeta melekuta), traženja dobra i pristizanja u više svjetove (džeberut). A takvo što neostvarivo je osim odricanjem od ovoga svijeta. Ova skupina stoga se posve odrekla ovoga svijeta i srca okreću ka svijetu onome. Oni su isposnici na dunjaluku i teže ahiretu. Za svoga vremena na ovome svijetu oni ponavljaju dunjaluku: „Ti ne vodiš ka susretu sa onim od čega smo razdvojeni!" A rekao je Allah Svevišnji: *U tome je, zaista, pouka za onoga ko razum ima ili ko sluša, a priseban je*[12]. Stoga, neka onaj kome se obraćam to ne smeće s uma.

Jahja Muaz Razi, posvetio Allah duh njegov, rekao je: „Postoje dvije vrste srca. Jedna vrsta su ona srca koja su zabavljena ovim svijetom i nemarna su prema ahiretu, te se stoga ne prihvataju ahiretskih djela onda kad to trebaju činiti zato što ih od toga odvuku dunjalučki poslovi. Druga vrsta su srca koja su toliko sklona djelima onoga svijeta da kad se pred njima nađe kakav dunjalučki posao, ne mogu mu se posvetiti jer ih od toga odvlači njihovo bavljenje ahiretom." Pa pogledaj kolika je razlika između ljudskih srca i načina postupanja!

2 Salamander je vrsta guštera, živi u vodi, na kopnu i u podzemlju. U sufijskoj literaturi salamander (perz. *samander*) je relativno čest simbol, i njime se označava sposobnost podnošenja nevolja, patnji i nesreća. Naime, nekad se vjerovalo da salamander živi u vatri. Otud i njegovo ime – perz. *sam* (vatra) i *andarun* (unutra).

3 Iskender je, dakako, Aleksandar Makedonski.

4 U originalu je upotrebljen termin ˙adam, koji označava nepostojanje materijalnih formi, nestanak tvarnih oblika.

5 Ovdje upotrebljen termin *bikhodi* označava stanje u kome se nije svjesno sebe, ali i stanje svjesnog odricanja od svog jastva na putu duhovnog napretka.

6 Fakr u biti znači siromaštvo, no u sufijskoj terminologiji označava stupanj u kome se duhovni putnik osjeća potrebitim samo u odnosu na Boga i posve odbacuje vezanost za ovaj svijet. Na to aludira i Poslanikov hadis u kome se kaže da je „siromašto ukras vjernika˙. Kako kaže šejh Fejzulah Hadžibajrić („Mali rječnik sufijsko-tarikatskih izraza˙), „fakirluk je jedan od najvećih stupnjeva u evlijaluku. Svaki evlija nije fakir.˙

Fena, pak, označava duhovno nestajanje, iščeznuće i utapanje u Božija svojstva.

7 Gajb je nevidljivi svijet, sve što je nevidljivo našim čulnim očima; tajanstveno, nepoznajno, skriveno, onostrano.

8 Al-Anfal, 23

9 Gaflet je nemarnost, stanje zaborava na Boga, nedostatak svijesti o Svevišnjem.

10 Ilm-I ledun je termin kojim se označava tajanstveno Božije znanje kojim On neposredno nadahnjuje Svoje poslanike i odabranike spuštajući takva znanja u njihova srca.

11 Nefsi-I emmare označava najniži stupanj u razvoju ljudske duše, prevodi se i kao duša sklona zlu.

12 Qaf, 37.

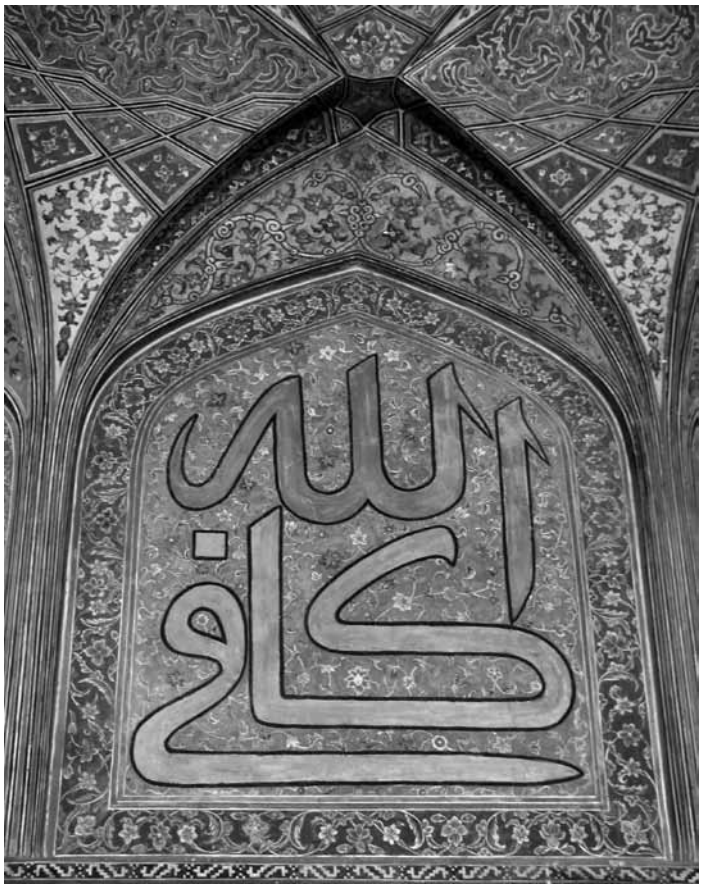

Neki kažu da je ono srce koje može primiti kur'anske savjete i upute zdravo i čisto od loših težnji, sumnji i licemjerja. A rekao je El-Hussein, posvetio Allah duh njegov: „Kur'ansko kazivanje razumijeva ono srce koje je skinulo sa sebe svoj pokrov, pa se osvjedočuje u svijet melekuta i džeberuta." Takvo srce je dovoljno bistro da bude mjesto izlijevanja nadahnuća iz gajba jer u njemu nema mjesta onome što nije Bog, te je uronjeno u more osvjedočenja (šuhud)[13]. Šejh Tadžuddin, posvetio Allah duh njegov, u vezi s tim kazao je stihove:

O sretniče, blago tebi, pripada ti mjesto krasno
što dervišku silnu tugu shvatio si srcem jasno!

Shvatio si rana im je ovaj svijet što se mijenja,
o šuhudu da sanjaju svakog časa, svakog trena.

Opijeni i ponosni na svojoj su oni stazi,
i sastanku žurno idu kroz dunjaluk što prolazi.

Rekao je Ibn 'Ata, posvetio Allah duh njegov: „Kur'an razumijeva ono srce koje u Boga gleda ponizno uviđajući Veličinu Njegovu; ono je ostvarilo šuhud, odreklo se svega što nije On i posve Mu se predalo."

Tumačeći ajet, Vasiti, posvetio Allah duh njegov, kaže: „Kur'anska kazivanja poima elita, ne puk; za takvo što treba srce koje je, nakon što je bilo mrtvo usljed gafleta i niskosti, Istiniti Svevišnji proživio Svojom potporom i blagošću, kao što se u Kur'anu kaže: *Onaj kome smo Mi dali život i svjetlo*[14]*.* Takvo je srce onoga koji poima i razumijeva Kur'an." Također je kazao: „Osvjedočenje salika obuzima posve i trga zastore sa njegovog srca." Treba znati da je znak razumijevanja skrušenost i poniznost. Kao što je Poslanik Božiji, blagoslov i mir neka je na nj, kazao: „Onaj ko je svjestan Allaha je ponizan."

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, rekao je: „Ove Vasitijeve riječi tačne su kad se radi o onima koji su još u fazi traganja (*erbab-i telvin*), ali navedeni ajet odnosi se na one koji su se učvrstili i postojani su na putu (*erbab-i temkin*)." To je drugačije od Vasitijevog stava budući da on ne pravi razliku između osvjedočenja i razumijevanja. No, to dvoje ponaosob imaju svoja mjesta: uho, organ slušanja govora, mjesto je razumijevanja, a oči srca mjesto su osvjedočenja. Oboje, svakako, ima svoju korist i smisao, a kad se u stanju duhovnog pijanstva (*hal-i sukr*) objedine, sluh srca tad se izgubi u njegovom vidu. No, to je ipak slabost duhovnog stanja. Jer, kod erbab-i temkina, onih koji su posve napustili svoje jastvo, dosegli iščeznuće (*fena*) i ostvarili stupanj postojanosti u vječnosti (*beqa*) uposlena su sva njihova zbiljska čula, i svako od njih svoj užitak i udio nalazi kod Voljenog. Tako čulo sluha nalazi užitak slušanja, a čulo vida užitak osvjedočenja. Njihov vird tad jesu stihovi:

Blago onoj duši što se života zbog Tebe odrekla,
otkucajem jednim srca ja odbacih oba svijeta.

Onog dana nakon svega kad konačno stigoh Tebi
uživitak sam pronašao što ni za šta dao ne bih.

Ibn Sem'un, posvetio Allah duh njegov, rekao je tumačeći ajet: „Troje je edeb hizmeta i edeb srca: prvo, braniti se od strasti, pa kad se u odavanju strastima prestane nalaziti užitak pronaći užitak i slast u ibadetu i učenju Kur'ana; drugo, nakon učenja i izučavanja Kur'ana, posvetiti se njegovom prakticiranju; i treće, nakon što se srcu napuni božanskom milošću i plemenitošću, biti zahvalan i ustrajati na tome. Kad se salik ukrasi sa ova tri edeba, upotpunio je edebe i vrline srca. Muhammed ibn 'Ali, posvetio Allah duh njegov, rekao je: „Smrt srca potječe od strasti – onda kad se odbrani od strasti, ono oživi!"

Treba znati da je ispravno slušanje osobenost živih, kao što Svevišnji Hakk kaže: *Ti ne možeš mrtve dozvati...*[15] Sehl Abdullah Tusteri, Allah posvetio duh njegov, rekao je: „Kad srce izađe ispod zastora i izbistri se, na njega navale sjećanja na ružno i nastoje ga pomračiti, pa ako se on preda tim sjećanjima, to će imati loše posljedice. Svevišnji Allah kaže: *Onome ko se bude slijepim pravio da ne bi Milostivog veličao, Mi ćemo šejtana natovariti, pa će mu on nerazdvojni drug postati.*[16] Šejtan tako u čovjeka ulije slabost te mu

13 Šuhud leksički znači osvjedočenje. U sufizmu, radi se o stanju derviša u najneposrednojoj spoznaji kada se dizanjem zastora dvojnosti ukazuje zbilja (hakikat) stvari. Drugim riječima, to znači vidjeti Istinu Istinom.

14 Al-An'am, 122.
15 An-Naml, 80.
16 Az-Zuhruf, 36.

natura naopake misli i zablude kako je već dosegao stupanj spajanja (vasl), a tako naopako mišljenje je na razini nevjerovanja (*kufra*) i bivanja otpadnikom od vjere (*zindik*).

Treba znati da se srce ne ponaša po unaprijed određenoj naravi (*fitret*), a istinski budno srce nikada ne spava. Onda kad je srce naučeno na Časnoga i kad je izbistreno posredstvom nadahnuća (*ilham*) iz gajba, ono tad biva spremno na neposrednu objavu (vahj). Srce ima dva lica, te je jednim licem okrenuto ruhu, a drugim nefsu. Ako njime prevlada sklonost ka ruhu, On mu tad u trenucima teškoće i iskušenja priskače u pomoć. A ako njime preovlada sklonost ka nefsu, ono je tad u službi nefsa, šejtan se upliće i učini ga zabavljenim ovosvjetskim užicima i nasladama. U predaji je rečeno: „Da šejtan nema puta do srca djece Ademove, pred njima bi bio otkriven gajb viših svjetova (*melekut*).“ Hussein, Allah posvetio duh njegov, rekao je: „Spoznaja arifa, basiret onih koji ga posjeduju, svjetla znanja božanske uleme i iskustvo onih koji su iskusili prapočetno (*ezel*) i vječno (*ebed*) i ono što je između toga, sve je to proisteklo iz srca koje shvaća i prihvaća. *U tome je zaista pouka za onoga ko razum ima ili ko sluša, a priseban je*[17.]

Za ono što čuje uhom srca on svjedoči da su Riječi Svevišnjeg Hakka, te ih krajnje žustro i poletno nastoji provesti u djelo. Stoga se on posvećuje osamljivanju (*halvet*) i povučenosti (*'uzlet*). Savjet jezika srca duši koja se predala osamljivanju kazuju stihovi:

O hodža, siromah ti si u svojemu stanju,
sultan ćeš biti samo ako se povučeš u osamu.

Uhom srca tada ćeš škripu Kalema slušati,
okom duše ezela sliku možeš gledati.

Neki kažu da se ovo odnosi na srce koje se ogradilo od stvorenog svijeta i stvorenja, te ono čuje svjetlom sposobnosti slušanja i vidi svjetlom sposobnosti viđenja, te on tako proučava sve i vidi sve onakvim kakvo uistinu jeste. On među stvarima (ašya) vidi Ljepotu Svevišnjeg i Slavljenog Hakka. Njegov vird tada su stihovi:

Dosta mi što sa dva oka samo Ljepotu opazim,
gdje god da pogledam samo Tebe nalazim.

Mudri su naveli i primjer koji nam prikazuje različitost među slušateljima, pa kažu da je primjer onih koji slušaju poput primjera sjemenki koje su sa dlana prosute na zemlju. Nešto tog zrnevlja pokljucaju ptice, a nešto ga padne na suri kamen bez zemlje i propadne. Nešto tog zrnevlja, pak, padne na plodnu zemlju, ali iz nje raste i kojekakav korov koji tom zrnevlju ometa rast i uništi ga. A nešto tog zrnevlja padne na čistu, plodnu zemlju i urodi plodom koji koristi stvorenjima. Sjemenje ovdje jeste simbol mudrosti. Kao što sjeme pada na zemlju, tako i čovjek sluša riječi mudrosti. Šejtan je ovdje ptica koja čovjeku, koji ne želi

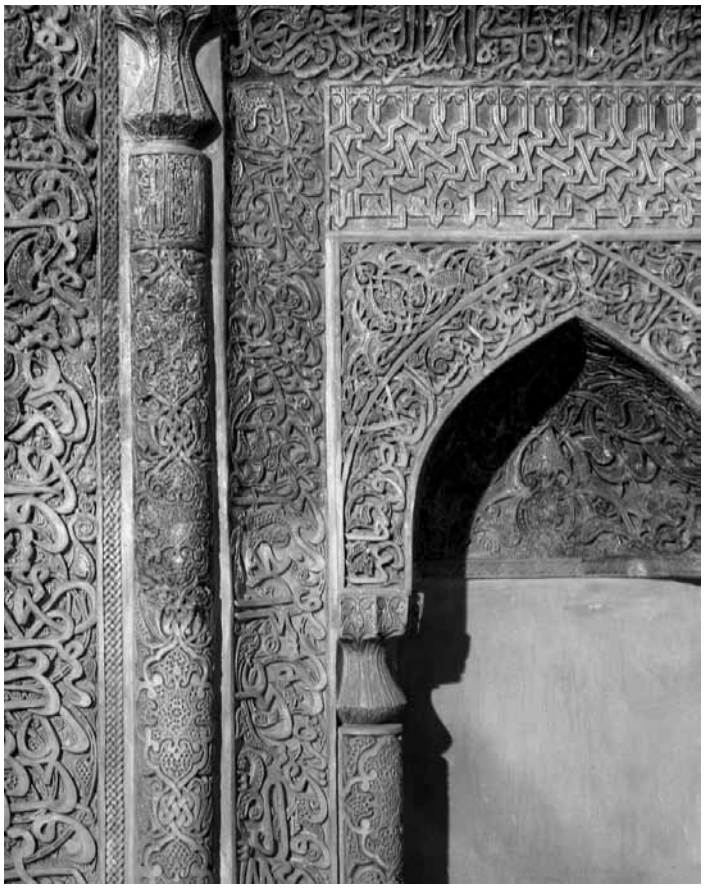

slušati mudrost, pokljuca te riječi, pa one ne dopru do njegovog srca. Primjer sjemenja koje pada na neplodnu zemlju jeste čovjek koji sluša riječi mudrosti, slaže se s onim što čuje, ali se zadrži na slušanju i ne provede ono što je čuo u djelo. Primjer sjemenja koje uništi raslinje koje uz njega raste jeste poput čovjeka koji sluša riječi mudrosti, poželi ih provesti u djelo, ali se pred njim ispriječi njegova strast i ljubav prema ovome svijetu i spriječe ga u tome, baš kao što korov uništi zdravo sjeme. Sjemenje koje pada na plodnu zemlju i ne propadne nego urodi korisnim plodom jeste, pak, simbol slušatelja koji sluša riječi mudrosti, shvata njihovu istinitost i korisnost, zatim ih iskreno odluči provesti u djelo, svojski se u tome potrudi i prevaziđe sve što mu se ispriječi na tom putu. Takav je sufija koji se iskrenog nijeta i krajnje predano drži staze ljudi tarikata. On se kloni povlađivanja strastima i željama svog nefsa. Tako se u zemlji njegovog srca ukorijeni biljka govora mudrosti, pa urodi korisnim plodovima od kojih fajde imaju i on i drugi ljudi.

Treba znati da svako srce koje prevaziđe zaposlenost ovim svijetom ostvaruje čistu i nepomućenu ljubav, a ta čista ljubav pruža snagu duha posredstvom koje se stječe bliskost Jedinome, a kad se ostvari takva bliskost, javlja se podrška profinjenih privlačnosti (*džazebat-i latif*) iz svijeta gajba i utječe na srce. Tako se iz srca ka duši izlijevaju uzvišene blagodati (*fejz*) koje se ogledaju u tome da se u ovome svijetu više ne nalazi užitka. Jer, strasti i želje nefsa na srce djeluju isto onako kako na sjemenku djeluje korijenje korova koje joj ne dopušta da se ukorijeni i osnaži. Korijen nepomućene ljubavi jeste poput korijena plodnog stabla koje je u zemlji

17 Qaf, 37.

čvrsto i postojano, a njegove grane pružaju se do posebne bliskosti i prisnosti s Jedinim.Tako se to drvo razgrana u zemlji duše. Kad onda čovjek čuje neke kur'anske riječi ili Poslanikovu, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, predaju, njegov duh okusi osjećaj sreće, pa iskusivši to on kaže:

Aferim, blagi pustinjski vjetre, odakle god da dolaziš,
kako divno i zanosno moj duh sada blažiš!

Tvoj dah teški, zadihanost, jasno osjetim,
pa po tome mogu znati – iz Jemena dolaziš.

Ne poletje ona duša koju ti zaobiđeš;
Ah, blago mi, kada nađe ovog pečenog da dotakneš!

Sada Tvoje divne tajne moja duša sluša;
Gospodaru, sretan li je ko ljepotu ovu kuša!

Trag tog ushićenja duha stiže srcu, srce se utapa u njemu, nalazi bit svoje iskonske želje, pa u ushitu pjeva:

Tvoje ljubavi u srcu sada trag se stvori,
Duša plamom čežnje za Tobom dok gori!

Vlast ljubavi tvoje širi se svijetom cijelim,
noć se moja mrkla osvijetli danom bijelim!

Užitak tog ushićenja od srca potom stiže ka nefsu, i tada svaka dlaka na tijelu salika postaje čulo sluha, a svaki djelić njegovog bića stječe sposobnost viđenja, te on sada Savršenog sluša savršeno i cijelim svojim bićem gleda u Potpunog. Kazao je Allah Svevišnji: *Koji Kur'an slušaju i slijede ono najljepše u njemu; njima je Allah na pravi put ukazao i oni su pametni*[18]. Također, Bog, Silni i Slavljeni, svome Poslaniku, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, koji je milost svjetovima, kaže: „Obraduj robove Moje, one koji kad čuju Moju naredbu pokorno je prihvate! Kaži im da taj povjetarac upute potječe iz Moje ljubavi prema njima, pa pupoljak vaših srca razvija u ružu razuma (*aql*).

Treba znati da su pametni oni koji se ukrase nakitom pokornosti i uresom slijeđenja. Kazali su, također, da se razum dijeli na sto dijelova, pa je devedeset i devet dijelova pripalo Poslaniku, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, a jedan dio pripao je vjernicima, a taj dio koji je pripao vjernicima dijeli se na dvadeset i jedan dio, a jedan dio toga jesu riječi šehadeta, dok je ostalih dvadeset dijelova ponavljati ih što više dok se ne ozbilje u vjerovanju. Kazao je Allah Svevišnji: *O vjernici, odazovite se Allahu i Poslaniku kad od vas zatraži da činite ono što će vam život osigurati; i neka znate da se Allah upliće između čovjeka i srca njegova, i da ćete se svi pred Njim sakupiti*[19]. Dakle, o vi koji ste obukli odjeću vjere i pouzdanog uvjerenja (*iqan*), odazovite se Bogu i Poslaniku kad vas pozove zarad vašeg života, e kako bi vas nadahnuo životom čistim, životom kojem, pod okriljem Časnoga, nema nestanka. Džunejd, Allah posvetio duh njegov, kaže: „Oni koji istinski čuju riječi Svevišnjeg Hakka, kada ih Poslanik, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, pozove, u tom pozivu osjete povjetarac bliskosti s Hakkom. Svjetlo tog poziva cijepa njihove zastore, te su oni posve posvećeni uklanjanju tih zastora, a srce im je predano duhovnom pregnuću (*mudžahedat*) i strpljivosti da oni posvema nadilaze svoju ljudsku narav, te svojom vanjštinom i nutrinom bivaju mjestom očitovanja božanskog svjetla (*nur*)." Jezikom bez riječi oni tad pjevaju:

Sad je tako da smo od svog bića otpali,
nema više ti i ja, sa Bogom smo ostali!

Ne od mene ili od tebe, od bića vlastitog slušaš riječi:
„Ko će imati vlast toga Dana?" – „Allah, Jedini i Svemoćni!"[20]

Zato neki kažu da odgovoriti iskreno Allahu i Poslaniku Njegovom znači pokoravati se vanjštini šerijata, jer život tijela i duše jeste u pokornosti Poslaniku, a život srca jeste u osvjedočenju u vlastite mahane. Zbilja tog osvjedočenja jeste vidjeti sebe ništavnog pred Hakkom, biti skrušen, ponizan, skroman i pokajan.

Ibn Atta, Allah posvetio njegov duh, rekao je: „Poslušnost je u četvero: prihvatanju tevhida, prihvatanju tahkika (istinitosti vjere), prihvatanju teslima (pokornosti), i prihvatanju tekriba (istine da je Bog blizu)." Sve to sadržano je u rubaiji:

Šerijata se drži da se od zla spasiš,
teslima se drži da bi od pametnih bio,
svjetla se Istine drži, da se šejtana spasiš,
u okrilju ljubavi od samog sebe se spasi.

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Pokornost se očituje preko ispravnosti slušanja, ispravnost slušanja u kvalitetu shvatanja, kvalitet shvatanja u količini spoznaje, količina spoznaje se ogleda u riječima, a riječi svjedoče o tvom znanju o onome što je kazano."Razumijevanje riječi Kur'ana ne svodi se na njihov vanjski izraz, jer kao što Sehl Abdullah, Allah posvetio njegov duh, kaže: „Svaki kur'anski ajet ima sedamdeset hiljada razina razumijevanja." Kazao je Poslanik Božiji, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove: „Svaki ajet Kur'ana ima svoju vanjštinu i unutarnjost, svaka riječ ima svoju mjeru, a svaka od tih mjera ima svoj smisao." Ulema se razilazi oko značenja izraza *vanjština* i *unutarnjost*. Neki kažu da je vanjština leksičko značenje ajeta, a unutarnjost njihovo tumačenje. Drugi kažu da je vanjština sadržaj pripovijesti u kojima nam Svevišnji Hakk govori o oholima i nepokornima, te njegovoj srdžbi i osveti nad takvima, dok je unutarnjost pouka i naravoučenije tih pripovijesti. Treći kažu da je vanjština učiti Kur'an pažljivo, kako je i kazano: *I izgovaraj Kur'an pažljivo*[21], vodeći računa o svakom glasu i slovu, a unutarnjost je promišljati o smislu proučenog, kako je i kazano: Knjiga koju ti objavljujemo bla-

18 Az-Zumar, 18.
19 Al-Anfal, 24.
20 Al-Mu'min, 16.
21 Al-Muzzammil, 4.

goslovljena je, da bi oni o riječima njezinim razmislili i da bi oni koji su razumom obdareni pouku primili[22]. Razilaze se također i u pogledu riječi *svaka riječ ima svoju mjeru* (had), pa jedni kažu da mjera ovdje znači ne tražiti u riječi više od onoga kako je ona zapisana u Kur'anu i u tumačenju ne ići dalje od onoga što je preneseno od pouzdane uleme. Jasna je razlika između *tefsira* i *tevila*: tefsir je znanost o objavljivanju ajeta, prilikama, događajima i uvjetima kad su ajeti spuštani, i potpuni je haram baviti se time po svom nahođenju i na osnovu vlastitog mišljenja već isključivo prenoseći stavove i predaje iz knjiga uleme ovog ummeta onako kako su zabilježene. Tevil, pak, znači izvođenje i iznalaženje značenja Kur'ana u skladu s Knjigom i Sunnetom, a tavilu se ne može pristupiti izuzev bistrog razumijevanja i oštre spoznaje, bivajući blizak Svevišnjem. Ebu Dderda, Allah njime bio zadovoljan, rekao je: „Čovjek ne može biti istinski upućen u fikh sve dok mu se ne budu otkrivala različita značenja jednog ajeta." A o riječima *svaka mjera ima svoj smisao*, Abdullah Mesud, Allah njime bio zadovoljan, rekao je: „Nema kur'anskog ajeta niti ijedne riječi iz Kur'ana da narod ili jedna skupina postupa po njoj i na tome istraju, a da neka njihova prljavština i niskost ne bude izbrisana sa Ploče (*levh*)." Kao što Sena'i kaže:

Nevjesta Kur'an Časni feredžu se skinuti sprema
onda kad vidi u dvoru vjere da traga pohoti nema.

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Krajnje su lijepe i tačne riječi Abdullaha Mesuda, koji kaže: Za svaki kur'anski ajet postoji narod koji ga provodi u djelo ili će ga provesti." Ove riječi traže iskrene tragatelje i dobronamjernike, one koji će očistiti prostor Riječi Božije i iznaći njene smislove i značenja, a to mogu učiniti samo oni koji su na ovom svijetu ukrašeni krajnjim zuhdom, pa će oni svaki ajet pročitati svakim njegovim čitanjem, iznalazeći nova i tajna značenja, a našavši svako novo tumačenje potrudit će se i da ga provedu u djelo. Oni znanje smatraju ocem, a djelo majkom. Kad se salik preda djelovanju, on od oca znanja i majke djela porađa blaženo čedo srčanog napretka. Kad majka djelo rodi ovo plemenito čedo, ona ga umota u povoj duhovne finoće (*lutf*), pa ga nosi dojiljama spoznaje kako bi s njihovih grudi dojilo mlijeko duhovnog dobra (*ihsan*) i njime se othranilo. Treba znati da je djelo koje će se na Danu sudnjem gledati ono srčano:

O srce, hiljadu puta sedždu pred licem Njegovim učini,
jer pravi namaz nije ona sedžda što tijelo je tvoje čini!

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Ono što mi je jasno jeste da biti upućen u Kur'an ne znači zadržati se na tajnama kur'anskih ajeta, već biti obaviješten znači da se učač Kur'ana svakim ajetom osvjedočuje u Govornika i ponavlja te riječi kako bi uživao u slušanju onoga što mu Bog govori. Prenosi se za Džafera Sadika, Allah njime bio zadovoljan, da se jednom dok je obavljao namaz odjednom srušio i pao u nesvijest. Kad su ga pitali šta mu se desilo, rekao je: „Ponavljao sam ajet sve dok nisam čuo kako ga kazuje Onaj čija Riječ to doista i jeste!" Kad salik ostvari ovaj stupanj, tad u učenju Kur'ana osjeća potpuni užitak i radost, i toliko se utopi u slušanje Riječi Božije da su u njegovom sluhu obećanje i prijetnja isto. Posredstvom osobite ljubavi on stiže do naročite bliskosti, usljed te bliskosti javlja se smetenost (*hejrat*), a bez takve smetenosti nema ni napretka na više duhovne stupnjeve. Na taj stupanj mislio je Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, kad je rekao: „Gospodaru, Tobom sam smušen!" Naime, kad se zaroni u more takovrsne duhovne smušenosti, vlastito postojanje nestaje i propada, sluh se gubi u vidu, a vid u sluhu. Znanje tad postaje djelo, a djelo znanje, prvo je posljednje, i posljednje je prvo. Profinjeno vino takvog slušanja uzima čitavo njegovo biće, i on se podsjeća na onaj ushit kad je slušao *elest*[23], pa onda ushićen pjeva:

Zaljubljenici Tvoji od elesta su pijani,
iz vrča su elesta oni opijani.

Vino piju i drže savjeta se fina,
Od elesta oni su štovatelji vina.

Jer, ljubav, doista, ništa neće poštedjeti![24]

Ljubav za Te napravila mene ruševinom,
zdrav i čio inače uvijek ja sam bio.

Kad salik ostvari ove duhovne stupnjeve i stanja, on tad doživljava osvjedočenje i istinski sluša i čuje Riječ Allahovu i kazivanja Njegovog Poslanika. A Allah je istinski Znalac.

O PREDNOSTIMA SUFIJSKOG NAUKA

Rekao je Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove: „Tražiti znanje, makar i u Kini, dužnost je svakog muslimana." Poslanik je, dakle, kazao da tražimo znanje, pa ako zarad toga treba putovati čak i u Kinu, odnosno putovati krajnje daleko, mora se tako postupiti, jer tražiti znanje je obaveza (*farz*) svim muslimanima. Ulema se, međutim, razilazi oko toga koje je to znanje za kojim je muslimanima farz tragati? Jedni kažu da je to znanje o iskrenosti prema Bogu (*ihlas*), dakle steći znanje o niskostima duše i onome što ju prlja, kako bismo bili ispravni robovi u skladu s ajetom: *A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je – ispravna (iskrena) vjera*[25], jer na Danu sudnjem iskrenost je ono što će biti uzeto u obzir. Drugi kažu da je to znanje o opasnostima odnosno sposobnost razlučivanja između melekskog i šejtanskog nadahnuća (*ilham-i melki* i *ilham-i šejtani*). Neki kažu da se tu radi o traženju svoga vremena (*vaqt*), jer to je zadaća sufije, a Sehl, Allah posvetio njegov duh, rekao je: „Traganje za znanjem jeste uspostaviti svoj odnos s Bogom na ovom i onom svijetu." Neki kažu da traganje za znanjem znači tra-

22 Sad, 29.

23 Aluzija na ajet: „Zar ja nisam Gospodar vaš?" – oni su odgovarali: „Jesi, mi svjedočimo!" (Al-A'raf, 172).
24 Aluzija na ajet Ništa on (plamen Sekar) neće poštedjeti! (Al-Muddattir, 28)
25 Al-Bayyina, 5.

gati sa snagom u halalu, budući da je Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, rekao: „Tražiti halal obaveza je ponad svake obaveze", jer snaga je sjemenka, a djelo je plod. Jedni kažu da se radi o znanju o trgovini, zalozima, o dobru i zlu, zakonima kupoprodaje i propisima braka i razvoda. Šejh Ebu Talib Mekki, autor djela *Quvvetul-qulub*, Allah posvetio njegov duh, kaže: „Traženje znanja pretpostavlja znanje o pet islamskih šartova koji su pred svim muslimanima. Svaka nesreća, zabluda i nevolja koja stigne čovjeka dolazi od njegovog nepoznavanja šerijata."

Šejh, Allah njime bio zadovoljan, kaže: „Svim muslimanima dužnost je steći znanje o naređenom i zabranjenom, dakle znati šta je naređeno činiti (pa onda postupati po tome i tako postizati bliskost Bogu, sreću i duhovni napredak) i istrajati na tome bez popuštanja. "Dakle, sufija je onaj ko odbaci svoje strasti i želje duše, te kroz znanje o naređenom i zabranjenom ozbiljno upoznaje niskost duše i njenu zbilju, e kako bi bio na Putu pravom. Ulema ahireta i šejhovi tarikata istrajno su ulagali trud u ovakvo traganje, suprotstavili se svome nefsu i svodili račune s njim. Oni su to smatrali svojom najvrednijom željom i najčasnijim ciljem. Ebu Ali Džurdžani, Allah posvetio njegov duh, rekao je: „Tragajte za istrajnošću, jer duša voli počasti, a Svevišnji Hakk od vas traži istrajnost." On salika poziva na istrajnost, jer sve znanosti potječu otuda. A znanosti je mnogo: nauka o duhovnim stanjima (*ahval*), nauka o duhovnim stupnjevima (*meqamat*), nauka o opasnostima na Putu, nauka o sigurnom uvjerenju (*jekin*), znanje o ihlasu, znanje o duši, znanje o spoznaji, znanje o onome što degradira dušu, znanje o nutarnjim željama, znanje o svođenju računa sa sobom, znanje o zbilji tevekkula, znanje o zuhdu i njegovim granicama, znanje o zadovoljstvu Bogom, znanje o pravim vremenima za dovu, znanje o ljubavi, znanje o ljubavi puka i ljubavi duhovne elite, znanje o razlici između ljubavi srca i ljubavi duha, znanje o ljubavi razuma, znanje o ljubavi duše, znanje o zaljubljeniku i voljenom, znanje o muridu i muradu, znanje o mušahedi, znanje o kabdu i basatu te razlici među njima, znanje o radosti i tuzi, znanje o fena i beka, znanje o različitostima fenaa, znanje o duhovnom pijanstvu... Vremena i prostora je malo, život je kratak a vrijeme dragocjeno, inače bih posvetio mnoge knjige obradi ovih znanosti i pitanja.

Treba znati da su ovo znanosti kojima vlada ulema ahireta i sufijski šejhovi, a ovosvjetski učenjaci uskraćeni su za ta znanja, premda se oni ohole onim što su pročitali i obimom svog znanja. Svoja znanja takvi koriste kao sredstvo za stjecanje ugleda, imetka i ovosvjetskih dobara, a unutarnjost im je ispunjena ohološću, zlom i zavisti. Kako god, oni su uskraćeni za korist od rečenih znanja. Poslanik, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, utjecao se Svevišnjem Hakku od beskorisnog znanja, a u Indžilu je zapisano: „Ne traži znanje od koga nema koristi, i primijeni u djelu ono što znaš." Poslanik Božiji, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, rekao je: „Šejtan vas lovi pomoću znanja." „Kako, o Poslaniče Božiji?", pitali su, pa je rekao: „Govori vam da stječete znanje, a okanite se djela sve dok ne steknete dovoljno znanja. Tako jadan čovjek troši svoj život na stjecanje znanja, pa ga smrt zatekne bez djela koja bi ga približila Allahu." A Abdullah Mesud, Allah njime bio zadovoljan, rekao je: „Znanje se ne ogleda u mnoštvu pročitanog već u bogobojaznosti i strahu od Svevišnjeg Hakka." Svevišnji je objavio sinovima Israilovim: „Da je znanje na nebesima, pa kojom bi vam srećom bilo spušteno?! Da je skriveno iza sedam zemalja, pa koji bi sretnik do njega stigao?! Da je između vas i njega more valovito, pa ko ga prešao i domogao se znanja?! Međutim, znanje je zakopano u vašim srcima, pa onda lopatom samoprijegora i samoodricanja skinite sa njega zemlju opačine i ljubavi prema ugledu i ovosvjetskim dobrima i ukrasite se moralom iskrenih i produhovljenih, odgojenih i očišćenih, e kako bi se vašim bićem razlila voda sa vrela nadahnutog znanja *(ilm'i ledunni)*. Rekao je Svevišnji Allah: *I bojte se Allaha – Allah vas uči, i Allah sve zna*[26]. Takvo je, dakle, znanje bogobojaznosti (taqva), koje obuhvata dunjaluk i ahiret. Skupina sufija, posredstvom srčanog vida, pronašli su zahvaljujući tom znanju put i ozbiljno su se potrudili u pogledu njegovog provođenja u djelo. Zakoračili su tim putem pokoravajući se Poslaniku, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, svojim riječima, djelima i duhovnim stanjima. Njihova srca pokorna su djelom, a njihove duše pokorne su kroz svoja duhovna stanja (*ahval*). A spoznati Poslanikova duhovna stanja krajnje je teška i obimna stvar. Izlišno je pisati o tome, jer spoznaja je u toj stvari moguća samo kroz izravno srčano osvjedočenje. Onome ko se držao vjere i bude pokoran, te stvari naposljetku će biti jasne, jer zar srčani prvaci i poznavatelji tajni iz gajba nisu dosegli do toga i kazivali o svojim iskustvima jezikom tarikata. A Allah najbolje zna!

S perzijskog preveo Muamer Kodrić

26 Al-Baqara, 282.

Učenje Nedžmuddina el-Kubre

Sabrao i preveo: **Mehmed Karahodžić**

IME I PORIJEKLO

Ebul-Džennab Ahmed ibn Omer ibn Muhammed ibn Abdullah es-Sufi el Hivaki el Hvarizmi, poznatiji kao Nedžmuddin el-Kubra. Prema Simnaniju i Janu, (svoj) nadimak Kubra (Veliki) dobio je još kao medreselija. Dao mu ga je njegov učitelj zbog visoke inteligencije koju je posjedovao. Po Husejnu Hvarizmu nadimak Kubra je njemu poseban dar, jer sufije su rekle: "Sa njim je nastupilo proživljenje zaljubljenih."

O svom nadimku Ebul-Džennab, koji upućuje na to da je "on zaštićen od grijeha" (idžtenebe), rekao je: „U Aleksandriji sam slušao Hadis pred Hafizom El-Isfahanijem. To je bio čovjek koji je prešao stotu godinu, šafijskog mezheba, selefija. U toku njegovog izlaganja obuzeo me takav hal u kom sam vidio Pejgambera a.s. sa još nekoliko osoba, kako sjedi kod mene, dodirujući svojim koljenima moja koljena. Tada mi dođe nadahnuće da mu svaki dan učim određeni odlomak iz Kur'ana. Kad mu rekoh moj vird i zašutih, on pohvali ono što izložih pa reče: 'Tako trebaš danju slušati Hadis, a noću učiti Kuran.' Na ovo dobih nadahnuće da ga upitam za moj nadimak, pa mu se obratih: 'O Resulullah, glasi li moj nadimak Ebul-Dženab ili Ebul-Džennab?' Pritom se nadajući da će on reći Ebul-Dženab, sa jednim n.

Ali on je rekao: 'Ne! Ebul-Džennab, sa dva n.' Na to dodaše njegovi ashabi: 'Svakako, o Resulullah, on je Ebul-Džennab.' Naime, u obje varijante leži tajna ovoga i budućeg svijeta. Da je on rekao Ebul-Dženab, ja bih danas bio svjetovnjak. Ali pošto je rekao Ebul-Džennab, ja ću, inšaallah, oba zastupati." Njegov naziv Hivaki i Hvarizmi upućuje na mjesto, s kojim je njegov život povezan. Izvori kazuju da je rođen u Hivi, velikom mjestu u gradskom kompleksu Hvarizma na rijeci Oksus, i da je u Hvarizmu preselio na ahiret.

Sredstvo

ZIKRULLAH

Na prvom stepenu uronuća

Zikrullah mora biti tih, ali s takvom snagom izgovoren, da njegovo djelovanje prodre u krv. Posljedica toga je pojava unutrašnjih glasova. Iz svoje fizičke materijalnosti, sufija prvo čuje zvuk trube, bubnja, ključanje kotla; potom šumove vode, vjetra u drveću, pucketanja vatre, mlinskog točka; dalje konjski kas i, kad se zikrullah izjednači, zujanje pčela. Pri tom može osjetiti žestoke bolove. Da, on preko toga može i poludjeti ili čak i umrijeti. Oružje protiv toga je da se ne da smesti, pošteno stremljenje, i, ako i dođe do tog, da se ne uplaši smrti. Tajna leži u tom, da je čovjek sastavljen iz svih supstanci, plemenitih i neplemenitih, iz takva četiri elementa, zemlje, nebesa i onoga što je između njih. Šumovi su zikrullah svakog pojedinačnog počela i elementa te supstance, i ko čuje te šumove, taj slavi i veliča Allaha dž.š. sa svim jezicima. To spada u uslove sufijskog puta, a to uronuće je posljedica snažnog zikrullaha s jezikom. Zikrullah je suprotnost svemu, što nije Allah dž.š. Okretanje nečem drugom, znači istovremeno nestajanje njegove suprotnosti, kao što se to vidi kad se voda priključi vatri.

Na drugom stepenu uronuća

Zikrullah otvara jednu kapiju na sljepoočnici glave u obliku kružnog otvora. Potom se odozgo spušta tmina, pa vatra i naposljetku zelenilo. To upućuje na tminu prirode, vatru zikrullaha i zelenilo srca. Vrata se najprije otvaraju gore na glavi, jer je zikrullah lijepa riječ i njoj odgovara da se tamo uzdigne. Također, i smjer osobe je gore ka sljepoočnici glave. Stoga se lijepa riječ gore uzdiže i takvoj osobi Allah dž.š. ukazuje dobrotu i samilost kroz nadahnuće i prosvjetljenje. On ispuni ga od glave do pete sigurnošću, vjerom, željom, žudnjom, ljubavlju, ubjeđenjem, savjesnošću i spoznajom. Tada mu se srce otvara i počne da žudi za Gospodarom. Zikrullah potapa njegovo srce tako da se ulijeva, a ne da bi oko njega propast izazvao. Srce tada postaje poput bunara, a zikrullah poput kofe koja se spušta i nađenu vodu iz njega vadi. Istovremeno cijelo njegovo tijelo biva obuzeto neobično prisilnom kretnjom poput drhtanja.

I svaki put kad zaboravi na zikrullah, u prsima mu se srce pokrene poput djeteta u majčinoj utrobi, žudeći za zikrullahom. Jer srce je kao Isa sin Merjemin, a zikrullah-njegovo mlijeko. Što je on jači i veći, čežnja za Allahom dž.š. sve više ga zaokuplja, vapeći iz čiste žudnje za zikrullahom. Srčani zikrullah je poput zujanja pčela, ne suviše glasan niti uznemirujući, ali, također, ni sasvim tih. Čovjek pred sobom vidi živahan izvor šikljajućeg svjetla i pritom osjeća jednu sigurnost. Dalje, zikrullah sufije otvara desnu stranu tijela i na njoj mu utiskuje jednu vrstu reza iz kog izlazi svjetlo zikrullaha. Potom se rez pomjera na mjesto koje leži baš naspram zikrullahova djelovanja u srcu, a onda se, napuštajući i to mjesto, premješta na leđa. Sufija osjeća i unutrašnjost i spoljašnost reza. Srce i Ruhul-kudus istupaju kroz ova vrata. El-latifa i en-Natika[1] sjeda na tijelo poput jahača, nakon što je do tad bila pod njim, pa se s njim uspinje do "Vrata", "Vrata Allahovih".

1 El-Latifa en-Natika (etimološki latifa koja sama po sebi govori) Latifa je svaki išaret sasvim određenog značenja koje se pojmiti i razumijeti može, ali ga riječ i iskaz obuhvatiti ne mogu.

Počne li neko sa zikrullahom i uđe li mu zikrullah u srce, otvoriće mu se unutarnje oko i on će se u čili lijepo osjećati. Čilu će napuštati samo radi nužnih potreba i potom se odmah vraćati kako bi se zikrullaha iznova prihvatio. Tako će svaki put na njega navaliti vojska zikrullaha poput roja skakavca, sa zujanjem kao od pčela, obuzimavši ga odzada i paleći ga kao vatra drvo. Čilu može noću napuštati i tumarati pustarama, gledajući desno i lijevo dokle mu pogled dopire, i pri tom se u srcu osjećati kao princ. Ponekad ga noću izvan čile može obuzeti mistični zanos, tako da beživotne stvari (materija) pred njim iščeznu i samo vidi staklo u staklu. To je krajnji stepen čistoće prirode (ili vudžuda; podrazumijeva se vlastita tjelesnost) koja (priroda ili tjelesnost, kako lična tako i svijeta) poprima boju stakla (postaje prozirna). Iza nje se potom ugleda duhovno sunce.

Na trećem stepenu uronuća

Na ovoj postaji, gdje zikrullah prodire u tajnu, sufija gubi svijest o svom djelovanju i nestaje u Objektu zikra. Njegov zikr je izraz jednog ljubavnog samogubljenja u Objektu zikra i jednog zalaska u Njemu. Pritom je zikrullah jedno samostalno biće koje ne napušta sufiju kad prestane misliti na Allaha dž.š., nego u njemu zuji, kako bi njegovu pažnju ponovo svratio na sebe.

Također i jezik u takvim slučajevima osjeća prisustvo tog bića. Kad on zašuti, zikrullah ga tamo, poput uboda igle, podsjeti na sebe. Ili on doživi cijelo svoje lice kao jedan jezik, koje posredstvom izlivajućeg svjetla iz sebe, spominje Allaha dž.š. Ili on osjeća svoju glavu i udove u tolikoj mjeri stegnutim od tog bića zikrullaha, kao da se nalazi okovan u lancima. Ili ga zikrullah okruži kao buktinja, koja gori neprestano isijavajući na njega užarenu vrelinu, dok se istovremeno svjetlo, svjetlo zikrullaha pred njim diže i spušta.

Drugi raspored

Ako početnik prilikom zikrullaha bude savladan snom, to znači, da njegova duša još leži zakopana pod prašinom. Ova prašina koja se nalazi u čovjeku teži (prema zakonu "Slično sličnom") sebi ravnom i time pritišće čovjeka za tlo. Sufija ne može više spavati kad to on hoće. Legne li, ugledaće oko sebe i iznad sebe plamteću vojsku zikrullaha i čuti njeno zujanje poput pčela ili šuma vjetra. Onda neće moći spavati jer šumovi odgone san. Ovo nastupa kad vojske čula oslabe, a unutrašnja, srčana čula, osnaže. Oslobodi li se srce i duh od dijelova prašine i sufija putem duhovne komponente ojača i istraje u neprekidnom sjedenju, budnosti i zikrullahu, legne li potom da bi zaspao, on će zorno osjećati, kao da sjedi i dalje spominje Allaha dž.š., premda on leži na tlu. Na to će se veoma začuditi, a onda pitati, kako to sebi da predstavi, dok se naposlijetku sjedeći lik ne priključi ležećem i oba spoje. To je odgovarajući odnos i kod onog, koji se navikao da stoji. Sjedne li, on će osjećati, kao da još stoji.

U ovakvoj prilici otkriće mu se ajeti-kerim:

Živi i Vječni! Ne obuzima Ga ni drijemež ni san!

El-Bekara 255

Prilikom zikrullaha sufija dospije na jednu stepenicu ili mjesto, gdje mu biva rečeno: "Ne spominji dalje Allaha dž.š., da bi vidio, kako Spominjani tebe spominje!" Čovjek je tada predmet spominjanja, a ne onaj koji spominje. Da, Allah dž.š. zapravo stalno spominje čovjeka, samo što ovaj, uslijed mnogih tmina i gustih pregrada, to ne čuje niti osjeća. Zadubi li se takav u zikrullah, šejh će mu narediti da izostavi zikrullah, kako se ne bi zaustavio na stepenici odsječenih, jer bi to bilo zastajanje kod Svojstava, a odsječenost od Bića (Božijeg). Nakon dužeg perioda zikrullaha jezikom, sufija također može dospjeti do tačke gdje srce baš osjeća zlovolju prema zikrullahu jezikom i takav zikrullah za njega znači smetnju. U tom slučaju on će svom jeziku zabraniti spominjanje Allaha dž.š., i njegovo prisustvo zadržati samo u svome srcu. Godinama potom zikrullah više neće prelaziti preko njegovih usana, a da on i pored toga ostaje vjernik, postojan, svjestan. Ovo se ne odnosi na obavezne ibadete koji se obavljaju srčanom pobožnošću, jer srce ni u kom slučaju ne poznaje izostavlja-nje vjerskih dužnosti.

OSJEĆANJA (LJUBAV)

Spoj suprotnosti

Hal je nešto čime se ističe čovjek i što je on zadobio, bez da je za to šta učinio i u tom smjeru vlastiti trud uložio. Dobija ga putem Hakkove odredbe, time što ga On Svojom svemoći izvodi iz jednog hala u drugi. Učenjaci su se razišli po pitanju stalnosti hala. Neki su rekli da on ostaje, a neki ne. Kompromis između ova dva mišljenja bi bio, da hal suštinski ne ostaje, a da je formalno tu. Tako, na primjer, možemo navesti halove kabda (stezanje u srcu) i basta (duhovno opuštanje), bliskosti i strahopoštovanja, čežnje i ljubavi i zadovoljstva, jer to su sve halovi koje murid proživljava ili proističu iz njega. Međutim, teoretski i iskustveno ovi halovi nisu posve jasno određeni, pošto ponekad bivaju jačeg, nekad slabijeg, a nekad srednjeg intenziteta.

Kao što oba krila ptice moraju biti iste snage, da bi prav let uopće bio moguć, tako i oba suprotna osjećaja moraju biti u ravnoteži da bi vagu držali. Svaka prevaga na jednu stranu odvela bi sufiju sa prave staze i time bi cilj bio promašen. Na primjer: prevaga straha gurnula bi ga u hladni džehennem zabrinutosti, a prevaga nade bi ga strmoglavila u užareni džehennem samoobmane. Sufija koji je dostigao drugi stepen kemala (čistoća svojstva i djela), vanjštinom odaje stanje kabda, a nutrinom stanje basta. Neznalica, koji vidi samo spoljašnost drži ga za nekog ko je u stanju kabda, dok poznavalac čita s njegova čela da je on jedan sanduk kabda u kom se nalazi dragulj basta.

Zemaljska ljubav i nebeska ljubav

Ljubav je vatra koja sagara iznutricu i jetru, razum raspaljuje, oko čini slijepim, i sluh uklanja, velike strahote pričinjava malim i grlo toliko suzuje da još jedva dah može proći. Ona usmjerava energiju na voljenog i, jačajući sebe, potiče da neko iz ljubomore loše misli o voljenom. Potom iščezava red i ostaje ljubavni plamen. Smrt se pojavljuje lijepa i ostavština je zaboravljena. Spajanje gasi vatru, te prijekor, uvredu i udarac smanjuje. Zaljubljeni želi da njegov voljeni nestane, kako se neko drugi ne bi s njim sjedinio. Katkad se to završi, ako se radi o čovjeku, tako što mu on kaže: "Ti si moj Gospodar! Ja nemam Gospodara osim tebe!" To je dakako heretička riječ, ali je ona proizašla iz doživljaja i prisile, a nije svjesno i

voljno izgovorena. To je riječ koju nije sam zaljubljeni rekao, već vatra ljubavi. Jer vatra ljubavi se hrani od samog voljenog i zaljubljeni može nijemim govorom svoga stanja samo reći: "Ti si moj zalazak u vjeri i svijetu. Ti si moja nevjera i moja vjera, moj cilj čežnje i kraj mojih želja. Ti si ja!"
Husejn (el-Halladž) je (kazujući o svojoj ljubavi prema Bogu) spjevao:

Razmišljajući o Tebi i sebi čuđenje me spopada.
Da iz sebe u Tebi nestanem, dozvola je stigla.
Toliko mi je Tvoja blizina pružena,
da sam povjerovao, kako si Ti ja.

Četiri su mertebe ljubavi:
Ljubav u kojoj voljeni želi radi sebe. Potom ljubav u kojoj se zaljubljeni preokreće u njegovu žrtvu. Onda ljubav o kojoj dvojnost osoba biva zaboravljena, i konačno ulazak i nestanak u jedinstvu. Ovo smo već nebrojeno puta doživjeli s ljudima i uvijek se to iznova dešava. Ali na ovo polje se lahko stiže, dok je polje Božanskog ferdanijjeta (jedinstvenosti) teško dostupno. Svaka roba ima odgovarajuću cijenu.

Ulazak u ljubav
Saznanje zalazi u ljubav, jer ono zahtijeva opis, dok ljubav briše opis i zahtijeva uzdizanje iznad njega. Ako dakle nosilac jednog svojstva ulazi u svojstvo, a tako i nosilac ploda u plod, to je kao i ulazak saznanja u zahtjev i u ljubav. Ali svojstvo stalno zahtijeva jednog nosioca. Kad zaljubljeni uđe u ljubav, njegova ljubav se spoji sa ljubavlju Voljenog. Onda više nema ptice niti krila, nego njegova krila i njegova ljubav prema Bogu opstoje kroz Božiju ljubav prema njemu, a ne obrnuto. Ili na drugi način rečeno: Katkada zaljubljeni uđe u ljubav i sam postane ljubav. Potom ljubav uđe u Voljenog.

VOLJA (MOĆ DJELOVANJA)

Primjena i podizanje
Dok sam još bio dječak, prenoćio sam jednom sam u izvjesnoj kući kako bih tamo čuvao robu. Šejtan mi priđe s vesvesom i nefs mi poče sugerirati ne prestajući, da je lopov prova¬lio, iako su vrata bila zaključana. To potraja sve dok me, usljed žestokog straha osjetila napustiše i nadčulnost stupi u djelovanje, pa ja poduzeh stvaranje lopova. Tad začuh, kako neko tiho priđe vratima i zakuca. Pošto ih nađe zaključana, on poče pokretati zasun, dok vrata ne otvori i uđe. Veza moga razuma se odriješi i iščeznu. Ostao sam bez svijesti sve do podneva. Kad dođoh sebi, zapitah se: Šta me je pogodilo? Sjetih se da je lopov provalio i robu pokrao. Potom provjerih robu. Ona je još bila tu, onakva kakva je i bila. Potrčah do vrata i nađoh ih zaključana. Na ovom putu spoznah, da je moja moć djelovanja ovo proizvela. U tome je tajna nastupa strašnog lika u stanju straha.
Sufija se nikad ne odvaja od svoga htijenja, jer ako je sufija jahač, htijenje je njegov konj.
Duh ne otkriva samog sebe, već samo pušta da se kroz njega izdjelovana doživljajna veza spozna. Mi kažemo: "Bude li volja snažna i stremljenje pošteno, nastaće, između nosioca moći djelovanja i onog za čim se teži, jedna veza bila ona u smislu pravljenja ili zatiranja. To se može uporediti sa lancem između dvije stvari ili sa kopljem između ruke ratnika i prsa njegova protivnika, ili sa svjetlom između Sunca i Zemlje."
Allah dž.š. osnažuje srce Svoga pokajnog roba s jednim svjetlom od Sebe. Sufija osjeća vezu između sebe i neba, kao da su oboje (nebo i on) jedno. Katkada on vidi lanac koji ide od neba do njegova srca, putem kojeg on biva zaštićen od djela nepokornosti. To je hablullah (Allahovo uže).

Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte.

Ali Imran 103

Ovo se dešava onda, kad njegov nebeski dio postane čist. Ukaže li se sufiji nebo sa svojim zvijezdama, ali iznad njega, to upućuje na početni stadij ovladavanja njegovim halovima, ali još uvijek bez snage da njima raspolaže. Ako mu se ukaže u njemu samom i on ga u neku ruku doživi identičnim sa sobom, to znači izjednačenost njegova hala s nebom. Ali ako mu se nebo sa svojim zvijezdama pokaže ispod njega, to upućuje na potpuno ovladavanje i njegovo zadobivanje sposobnosti da njima raspolaže. Iz toga će mu se osvijetliti kur'anski ajeti:

I jedini On vlada robovima Svojim; On je Mudar i Sveznajući

El-En'am 18

On vlada robovima Svojim i šalje vam čuvare.

El-En'am 61

Ponekad kad mu se dodijeli mogućnost raspolaganja, to biva oznakom za to, da on pred sobom vidi oba pola zodijaka i mjesečevih stanica. Tada on zalazi u pojedine stanice, kako bi saznao šta je u njima.

U zemlji Magreba zavolio sam jednu osobu. Pustio sam da moja moć djelovanja ovlada njime. Ona ga je uzela, svezala i držala podalje od svakog drugog zaljubljenika. Bila je promatrač iza i ispred njega. Stoga je on izbjegavao usmenu razmjenu misli i počeo je sa mnom razgovarati jezikom hala. Ja sam ga razumio i govorio sam s njim na isti način, a i on je mene također razumio. To je najzad dotle dovelo, da sam ja postao on a on ja, i ljubav je dospjela na ravan čistog Duha. Tako jedanput, u svitanje, došao mi je njegov duh, provaljao svoje lice u prašini i rekao: "O šejhu, milost! Milost! Ti si me ubio. Uzmi me sebi!" Ja upitah: "Šta hoćeš ti?" Njegov duh odgovori: "Želim da mi dozvoliš da ti noge poljubim."
Dozvolio sam mu. On je to učinio i podigao lice. Tada sam i ja njega poljubio pa se on miran i siguran spustio na moje grudi. Znaj, da čovjek zaslužuje čast evlijaluka tek kad dobije "kun" (budi). "Kun" je naredba Allahova, prema Njegovim riječima:

Ako nešto hoćemo, Mi samo za to reknemo "Budi!" – i ono bude.

En-Nahl 40

Evlija dobiva "kun", tek onda, kad njegova volja nestane u volji Allahovoj. Ako njegova volja nestane u volji Allahovoj i njegova volja postane Allahova volja, tada, ono što Allah hoće, želi i čovjek i čovjek ne poželi ništa, a da to nije Allahova volja. Na ovo upućuje ajeti-kerim:

A vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće!

Et-Tekvir 29

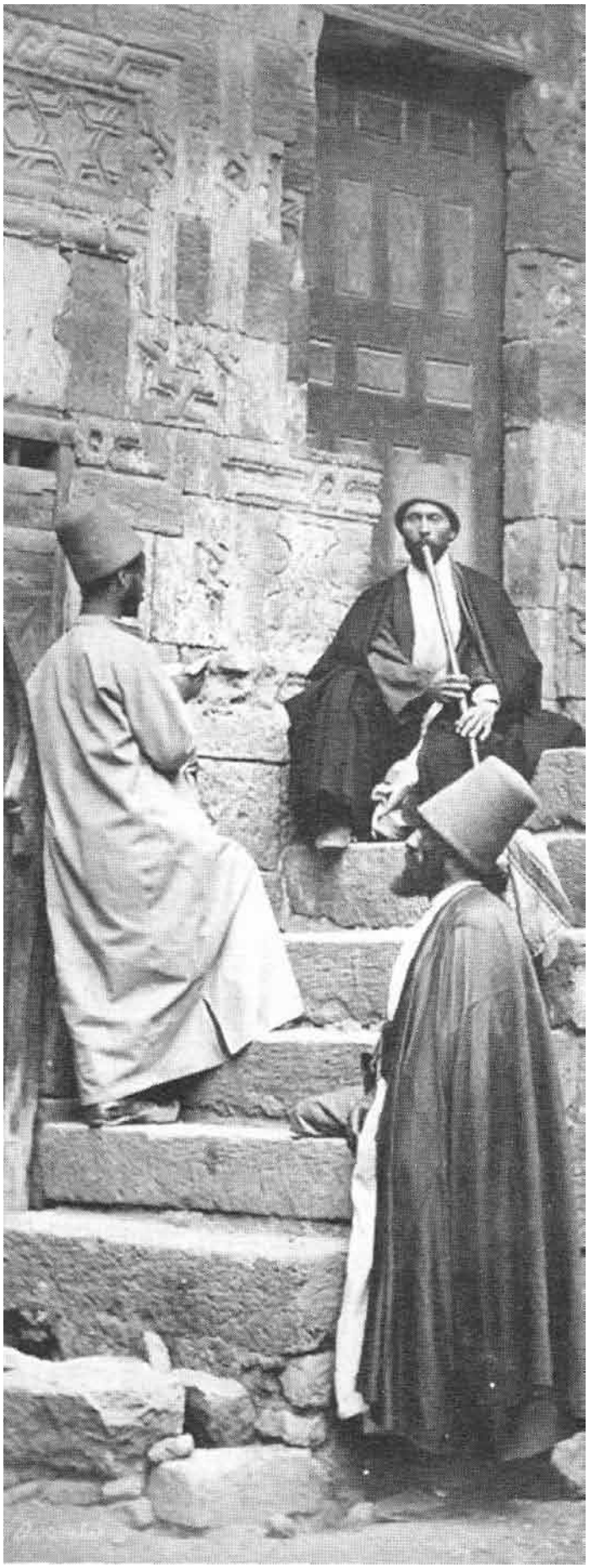

Put

PREDUSLOVI

Vođenje
Šejh je onaj koji slijedi put Hakkov i koji poznavajući opasnosti i litice na njemu, može voditi murida. Pri tom mu skreće pažnju na različite trenutke, postaje, stupnjeve, stanja i ukazuje mu na ono što će mu koristiti, a odvraća od onog što će mu štetu nanijeti.
Među evlijama ima i onih koje Hakk Uzvišeni džezbom (privlačenjem Sebi) izvede na deredžu ubjeđenja. To je također moguće. Ali takav čovjek nije podesan da vodi druge, jer je do Njega dospio bez rada i truda. Za vođenje drugih sposoban je onaj šejh koji je put sam prošao i na taj način upoznao, s njim povezane, štetne i korisne stvari, postaje, stupnjeve, stanja, keramete. Tako je posredstvom duhovne borbe zadobio viđenje svijeta Hakkova.

Prednost drugom
Muridu nije dozvoljeno smatrati se da je iznad bilo koga, osim u pogledu potrebe zahvaljivanja.

Tarikatski doživljaji
San odražava sljedeće stanje: Ruhul-Kudus ili El-letifeturrabbanijjeh[2] ili En-nefsun-na¬tikah[3] je stranac u ovom niskom tijelu, zaokupljen njegovim popravljanjem, privlačeći mu ono što će mu koristiti, odbijajući ga od onog što će mu štetu nanijeti. Međutim, on je zatočenik u njemu dok god je čovjek budan. Kad zaspe, ruh odlazi ka svome prvobitnom staništu i svojoj hadretskoj domovini, gdje se, time što sreće ruhove i spoznaje značenja i tajne, odmara. Značenja na koja je naišao, na putu ka višem svijetu, ti vidiš uprimjerena u osjetilnom svijetu.

To je tajna tumačenja snova. Ali kada čovjeka, koji se nalazi u duhovnoj borbi, napuste san i odmor, razriješuju mu se dijelovi četiri elementa, zemlje, vode, vatre, i zraka, i srce mu postaje slobodno od zastora. Tada on srčanim okom gleda prema višem svijetu i čezne za svojim Gospodarom.

Slast i viđenje su jedno uz drugo usko povezani, s tim što je viđenje kroz otvaranje nutarnjeg vida, a on kroz dizanje prekrivača nad njim prouzrokovano, dok je slast posljedica preobrazbe prirode i duha. Intenzitet doživljaja je prema nutarnjem dodiru izazvanim susretom s nečim. U ovu preobrazbu također spada i preobražaj osjetila. Pet osjetila se preinačuju u druga. Paralelu za to pruža nam općeljudski fenomen sna. Kad čovjek zaspe oslobađa se tereta svoje prirode tako što mu se zatvaraju osjetila mora postojanja, a otvaraju druga u natčulnom svijetu, kao što su oko, uho, usta, ruka, noga, pa on vidi, sluša, uzima zalogaje iz tog svijeta i jede, često se desi da nakon buđenja još osjeća prijatan ukus u ustima, govori, ide, dohvaća i dospijeva u daleke zemlje, bez da mu ta udaljenost pričinjava kakvu prepreku. Ovo je savršenije postojanje od uobičajenog. U njemu se nerijetko dobiva sposobnost za let, hod po vodi, ulazak u vatru bez prženja. Nemoj povjerovati da je ovo pusto pretjerivanje!

To je stvarnost. San je brat smrti. Ali ono što običan čovjek, prema snazi svoje niske prirode, samo u snu iskusi, to sufija, jer mu je niska priroda oslabila a njegova plemenita priroda ojačala, doživi između sna i jave.
Znaj, gledanje najprije posluži predstavi i uobrazilji, a onda, kad se boje pojave biću, i naposlijetku iščeznuću bića u biću. Pomoćno sredstvo predstave i uobrazilje su dvije snage, koje služe razumu u glavi i, kao mreža i zamka za lovca, drže čvrsto stvari za njega. Oni hvataju stvari, i potom on raspolaže njima. Pritom pogled igra ulogu lovačkog psa. Smjesti li se duhovni sadržaj u njihovom biću, razum će izbaciti obje mreže snage predstave i snage uobrazilje prema njima. Onda će oni za razum čuvati snagu osvjedočenja i snagu pamćenja toliko dugo, dok on nad stvarima bude raspolagao i pitao ih, odakle su i šta su, kuda žele i kakve su im namjere. Potom će ga obuzeti čuđenje njima. Snaga uobrazilje pustiće duhovni sadržaj da se pojavi u njemu odgovarajućoj odori, a snaga predstave će ga zaogrnuti u jednu sliku. Tako će podlog neprijatelja formirati kao psa, plemenitog neprijatelja kao lava, velikog čovjeka kao brdo, vladara kao more, korisna čovjeka kao voćku, nekorisnog čovjeka kao stablo koje ne nosi plod, dobra i životne potrepštine kao jelo, dunjaluk kao prljavštinu i kao prostitutku, itd. To je tajna tumačenja sna.

Dvojnost u tarikatskim doživljajima
U jednom selu na obali Nila zaljubio sam se u jednu djevojku. Danima nisam, takoreći, ništa jeo ni pio, dok je vatra ljubavi silno rasla. Počeo sam izdisati vatreni plamen. I svaki put kad bih vatru izdahnuo, s neba bi naspram moga izdisaja ista vatra krenula. Obje vatre bi se srele između mene i neba. Dugo nisam znao, ko je to tamo na mjestu njihova susreta. Ali najzad sam saznao da je to bio moj dvojnik na nebu.

Znaj, da imaju svjetlosti koje se uspinju, i takve, koje se spuštaju. Dižuće su srčane, a spuštajuće su Aršske. Postojanje je pregrada između Arša i srca. Ako se postojanje prelomi i jedna vrata od srca prema Aršu otvore, onda će isto težiti istom. Svjetlost će se podizati svjetlosti i svjetlost će se spuštati svjetlosti.

Svjetlost nad svjetlošću.
En-Nur 35

Pravo stanje stvari sjedinjenja je, kad god srce teži Aršu i Arš teži srcu, tako da dolazi do susreta. Ono što leži između, kao priroda i duša, će se zbiti odnosno ispariti poput zraka koji dospije između dvije ruke, udari li ruka o ruku zrak će biti istisnut, ili kao žito između dva mlinska točka, okrenu li se jedan na drugom, žito se pojavi između njih. Svaka dragocjena materija u tebi izaziva da ti zapadneš u jedno mistično stanje ili da na nebu opaziš nešto tome jednorodno, bila to vatra, želja, čežnja ili ljubav.
Svaki put kad se jedno svjetlo od tebe uzdigne, drugo svjetlo se tebi spusti. Svaki put kad se plamen od tebe uzdigne, na tebe se spusti njemu odgovarajući plamen. Međutim, supstance na nebu su postojane za razliku od tvojih koje se mogu umanjivati i umnožavati. Ako je supstanca na nebu jača od odgovarajuće u tebi, onda tvoja manja supstanca teži uvećanju pa je jača privlači sebi. Budu li jednake tada obje teže i obje se privlače. One se sretnu na pola puta. Nastojanje spada u svojstvo (božanske) milosti, a privlačna snaga u svojstvo (božanske) moći. Ako supstanca u tebi nadraste njoj ravnu na nebu, supstanca sa neba će težiti tebi i tvoja supstanca će je privlačiti tako da će se ona na tebe spustiti.

Višeznačnost slika
Boje upućuju na različita nutarnja stanja. Zelena znači život srca. Svijetlo vatrena označava život sposobnosti. Sposobnost je moć. Ako su boje mutne to upućuje na vatru iscrpljenosti, to jeste, murid se nalazi u stanju iznemoglosti i iscrpljenosti usljed duhovne borbe sa nefsi-emmarom (dušom sklonom zlu) i šejtanom. Plava je boja za život nefsi-emmare. Žuta znači slabost. Sve one imaju sadržaj, koji, pokazujući se ljudima kroz njih same, govori s dva jezika doživljaja i viđenja, a to su dva pravogovoreća svjedoka.

To možemo argumentirati sa stanjima biljki. Tako ćemo reći: 'Ako su biljke zelene, to uvijek upućuje na njihovu snagu, njihov život i njihov brzi rast. Ali ako su žute, to ukazuje na slabu pokretnu snagu usljed nečeg što ih je pogodilo ili spopalo. Isto tako je i sa izrazom ljudskog lica. Ako je crveno, to znači da ga je pogodilo nešto poput stida, straha, žalosti ili brige.'
Kad se (muridu) ukaže Mjesec, to je radosna vijest sa znanjem. A kad mu se pojavi Sunce, to je delil da je uzdignut na mekam ubjeđenja i spoznaje, ako murida obuzme stanje mučnog tereta i tjeskobe u prsima, ako mu zikrullah teško pada, ako mu se srce ne otvara i prsa ne šire., ako su mu udovi, takoreći, kao kamenom zdrobljeni, i on u takvom stanju ugleda tamnu vatru, to je vatra šejtanova. Nađe li se murid u stanju lahkoće, dostojanstva, širine u prsima, srčane prijatnosti, sigurnosti i istovremeno opazi svjetlu vatru koja bukti uvis, kao što vidimo suho drvo kad gori, to je vatra zikrullaha u području prsa.

Havatiri (primisli)
Što se tiče sugestije meleka i šejtana, pa to je Pejgamber a.s. objasnio rekavši:
"Došaptavanje meleka potiče na hajr, a došaptavanje šejtana potiče na šerr."
Početak muridova puta je bolest, a njegov kraj zdravlje. Naime, na početku je srce bolesno. Kroz postupak šejha, mudrog liječnika, ono ozdravlja i dolazi u red. Na početku, slatkoću i pokornost Allahu dž.š. srce doživljava kao gorčinu, a gorčinu neposluha kao slatkoću. Ako ozdravi i njegov okus se sredi, onda će i sve ono što od njega ovisi doći u red.

Priroda, nefs i šejtan
Znaj, moj prijatelju, da je objekt stremljenja Allah dž.š., a subjekt stremljenja svjetlo od Njega. I da Allah dž.š. nikom nije učinio nepravdu. U svakom se nalazi ruh od Njega i razum, da Ga spozna, i svakom je On dao sluh, vid i srce. Ali ljudi su sljepilom obuzeti, s izuzetkom onih, kojima je Allah dž.š. zastor podigao, a taj zastor nije izvan njih nego potiče od njih samih, to je crnilo njihove prirode. Prvi korak, koji se zahtijeva od sufije, sastoji se u tome da spozna ovo crnilo.

2 Vidljivi rabbanijski hakikat u središtu nubuvvetskog ogledala čije se zrake odražavaju na srce velije.
3 Kod nekih je to srce. Međutim po Kašaniju to je hakikatu spuštanje ruha na stepene bliske nefsu i u pojavi odgovarajućoj nefsu. Ili u drugom slučaju u pojavi svojstvenoj ruhu. U prvom slučaju to su prsa (sadr), a u drugom srce (fuad).

Moj prijatelju, sklopi kapke i pogledaj šta vidiš. Ako kažeš da ne vidiš ništa, u zabludi si. Ti vidiš vrlo dobro. Međutim, crnilo prirode, koja je suviše blizu tvom nutarnjem vidu, ti ne opažaš. Želiš li je registrirati i pred sobom vidjeti, uprkos sklopljenih kapaka, onda uskrati nešto svojoj prirodi ili udalji nešto od nje. Put, nešto joj uskratiti i od nje nešto udaljiti je duhovna borba. Duhovna borba znači sve žrtvovati da bi se strani elementi od sebe udaljili i uništili. Strani elementi su priroda, nefs i šejtan.
Priroda je sastavljena od četiri elementa, zemlja, voda, vatra, zrak, a ti ležiš ispod njih.

Sve tmine jedna iznad drugih,
En-Nur 40

Nefs je živ i ne umire. Ovdje ćemo ga usporediti sa zmijom. Ako je čovjek ubije, glavu joj zgnječi, kožu joj oguli, meso joj skuha i pojede, i praznu kožu ostavi dugo godina da stoji, ako je potom izloži sunčevoj toploti, ona će se pokrenuti. Isto tako je i sa nefsom. Dodirne li ga plamen uživanja, nagona i zloće, on će se pokrenuti na isti način, pa će neprestano tiranizirati tjelesne organe i zahtjevati od njih povratak snage i hrane, kako bi se mogao podići. Nefs je čovjeku poput vladara čija je vojska životinjska duša, bešerijjet, priroda, prohtjev i požuda. Čuli smo od šejhova koje smo sreli: "U početnom periodu islama ljudi su bili takvi da bi šejtani i nefsovi katkad od njih nešto ukrali. Danas, stvar se okrenula potpuno u korist nefsova i šejtana. Morate ukrasti nešto od njih! Na naše pitanje: 'Šta od njih da ukrademo?' Odgovorili su: 'Sadašnji trenutak vašeg života posvećujući ga Allahu Uzvišenom!"'

Duša sklona zlu: ona je u viđenju, jedan veliki krug koji izađe pred nekim, crn, kao da je od katrana. Potom ona iščezne pa se opet pojavi ispred njega, ali ovaj put kao (crni) kišni oblak. Zatim se ona popne visočije, pri čemu na njenim rubovima postane vidljivo nešto poput polumjeseca, od čega jedan dio prolazi kroz oblak. Nakon toga ona postaje (pravi) polumjesec. Duša koje sebe kori: kad sebe kori, ona izlazi iz desnog obraza muridovog poput crvenog sunca, pri čemu obraz osjeća njenu toplotu. Ponekad ona stane naspram uha ili čela ili iznad glave. Ova koreća duša je razum.
Smirena duša: također i smirena duša ima svoja obilježja i viđenja. Katkad izađe pred nekim poput kružnog otvora jednog velikog izvora iz kojeg se svjetlost izlijeva. Ponekad, u džezbi, osoba je vidi kao krug svoga vlastitoga lica iz svjetla, bistar poput ispoliranog ogledala. To onda, kada se ona nekom uspne na lice i lice u njoj iščezne. Onda je lice sâmo smirena duša. Katkada se vidi, u džezbi, udaljena, pri čemu razmak između čovjeka i njenog kruga može iznositi hiljadu postaja, a kada bi se samo jednoj približio izgorio bi.
Ako murid vidi sebe kako jaše na magarcu, to je znak da je on savladao čulno uživanje. Vidi li se kako jaše na mazgi, to je znak da je on potčinio dušu sklonu zlu. Umre li pod njim neka od ovih životinja, to je znak za njihovu smrt.

U jednoj džezbi Kubra je ugledao šejtana i prepoznao ga. Želeći ga iskušati, upitao ga je, praveći se da ga ne zna: "Ko si i kako se zoveš?" Šejtan je odgovorio: "Ja sam stranac i ime mi je Jūnāk." Tada mu je Kubra odvratio: "Ne, ti si Azazil!" Na to je šejtan skočio prema njemu i povikao; "Da, ja sam Azazil! Šta ti radiš ovdje?" Pri tom je Kubra opazio da je njegova odjeća prišivena uz šejtanovu, njegovo tijelo uz šejtanovo, njegov rukav uz šejtanov. Želeći se odvojiti od njega upitao je kao neko ko traži izlaz: "Čime se čovjek može od tebe osloboditi?" Dobio je odgovor: "Samo ako svoju odjeću odvojiš od moje."
"Onda sam", kazao je Kubra, "počeo trgati ja, a i on je trgao, dok se moja odjeća ne opori i odvoji od njegove, pri čemu on izgubi svoju odjeću i očni vid mu se ugasi."

Kalb (srce), ruh (duh) i sirr (tajna)
Srce je, kao što kaže njegovo ime, formalno (tjelesno) i sadržajno (duhovno) jedna sredina, jedna središnja stvar. Ono je sredina između parnog (tjelesnog svijeta) i neparnog (duhovno-božanskog svijeta). Njegova središnja pozicija upravo dopušta smjenu suprotnosti u njemu. Svaki put kada nestvoreno uzme primat u srcu, smanji se nadmoć stvorenog u njemu, i svaki put kada se ono od ovog isprazni, puni se onim od tamo. Srce je prefinjeno i prima odraz stvari i sadržaja koji ga okružuju. Boje stvari, koje stanu naspram prefinjenog bića (srca), preslikaju se na njemu, isto kao što se u ogledalu ili bistroj vodi preslikaju oblici.
Nefs, kalb i ruh su različiti izrazi za jednu te istu stvar, s tim što se termin nefs upotrebljava ako je ona loša i pričinjava tegobu, termin kalb, ako je ona čista, a termin ruh, ako se približi Hakku. Međutim, ponekad ih neki promatraju kao različita bića pa kažu: "Kalb se nalazi u nefsu, ruh u kalbu i tajna u ruhu."
Ruh dosegne nebo i nebo utone u njega. Da, nebo i ruh su jedno. Ovaj ruh leti sve dalje, postajući veći i visočiji, dok ne postigne visinu koja prelazi visinu neba, i on nebo nadiđe. Ruh se može pojaviti kao Sunce, Mjesec i zvijezda. Pri tom ima početna i krajnja stanica. Na početku, u džezbi, pojavljuje se nešto poput tačke. Potom se ona poveća i preobrazi u zvijezdu. Katkada se ukaže tačka, a da se murid ne nalazi u džezbi, nego je samo sklopio očne kapke. Onda ova pojava osnaži i ta zvijezda se pokaže muridu pri dnevnom svjetlu, bez da on drži kapke sklopljenim. Na to s njegovih usana poteče: "Subhanallah! Elhamdulillah! La ilahe illellah! Allahu ekber! La havle vela kuvvete illa billahil alijjil azim!"
Zbilja tajne je nešto što se ne može dokučiti, pa baš zbog toga i jeste tajna.

Melek
Jedan melek mi je prišao otraga, uzeo u svoju ruku, podigao uvis, stavio ispred sebe i zagrlio. Njegov nur sijao mi je u nutarnjim očima. Tada je rekao: "U ime Allaha, osim Koga drugog boga nema, Milostivog, Samilosnog." Potom se sa mnom još malo podigao, a onda me ponovo spustio. Jedanput sam probio pregradu do staništa sidka, ali ne slobodnim voljnim aktom s moje strane, nego sam prenijet do njega. Doživio sam smrt. Potom, kad je moj pogled pao na to mjesto, obuzela me je radost. Putem nadahnuća sam saznao da je to mjesto rahmeta. Tu sam zatekao starijeg čovjeka, o kom dobih nadahnuće da se radi o Ridvanu. Podalje opazih nekoliko djevojaka, o kojima kroz nadahnuće saznah, da su to džennetske hurije. Čim me ugledaše odmah se pokriše osim jedne. Imao sam osjećaj kao da letim um-

otan u ćefinima između neba i Zemlje, slobodan od tereta zemljane prašine. Kad sam se približio (tamošnjoj) zemlji, dođe mi ona džennetska hurija (koja se nije pokrila) i pokaza mi da sjednem na jednu stolicu. Onda mi priđe onaj stariji čovjek, sjede iza mene, zagrli me i nešto mi šapnu u srce iz čega shvatih da me on šalje u Hakkovu blizinu. Nakon što sam se, ispunjen Hakkom, čež¬njom i ubjeđenjem povratio u pređašnje stanje, odahnuo sam od svakog zamora.

Tačke i krugovi

Znaj, na licu ima krugova, koji nekom postanu vidljivi na krajnjoj stanici duhovnog puta. Među njima su krugovi oba oka. Oni su iz svjetla i pojavljuju se nekom kamo god se okrenuo, desno i lijevo. Onda drugi krug, krug Božijeg svjetla, koji se nekom pojavljuje između obrva i očiju. Ovaj krug nema tačke u sredini, za razliku od očnih krugova u čijim cen-trima se nalazi tačka. Ponekad u toj tačci iščeznu očni krugovi, tako da ostane još samo tačka bez oba kruga.

Dalje krug duha. On se nekom pojavljuje naspram nosa.
Svjetlo jezika, naprotiv, nema kružnu formu, nego je čisto svjetlo i jasno blještavilo bez kruga. Također i svjetlo uha nema kruga, već se sastoji samo iz dvije svjetlosne tačke koje postaju vidljive iza oba očna kruga.

Očni krug se ne pojavljuje odjedanput, već polagano i raste postepeno srazmjerno polumjesecu prvog, drugog, trećeg i četvrtog dana mjeseca. Tako murid na sebi doživljava Mjesec i njegove stanice na nebu. Ovaj očni krug može se pokazati, ali može opet i iščeznuti u mjesečevom crnilu. On je dakle ukupno jedna slika Mjeseca, njegove sfere, njegovih stanica i njegovih zodijačkih znakova u muridu.

Što se tiče boje i veličine, očni krug ne ostaje uvijek u istom stanju, već jača i raste srazmjerno duhovnom putu, ukazujući na njegovih sedam slojeva i sedam slojeva neba, pri čemu svaki njegov sloj nastaje iz sloja dotičnog neba. Kako se nebeski dio (u čovjeku) postepeno čisti, tako će (mu) boja i veličina odnosnog neba u srazmjeru sa prethodnim postajati vidljivija, dok naposljetku krug zauzme lice. Ako su očni krugovi vidljivi to upućuje na dobar hal, a ako su iščezli (ili ostali skriveni) to upućuje na loš hal i nadmoć prirode.
U halu radosti nakon žalosti, prisnosti nakon strahopoštovanja, sreće nakon tjeskobe, stremljenja nakon malaksalosti, mogu se nekom, ma gdje se okrenuo, pojaviti svi skupa krugovi Lica plemenitog (El-Vedžh el-Kerim) koji slave i hvale Allaha. Potom se otkriva sjaj Njegovog Lica plemenitog i sa usana sufije nehotice potekne: "Slava meni! Slava meni! Koliko sam veliki!" Ovo se desi ako je sufija (u pojavu) potpuno usisan. Međutim, ako se on u sebi održao, onda će reći (u trećem licu): "Slava Njemu! Slava Njemu! Koliko je On velik!"

Šahid (svjedok)

Kada krug lica postane čist, on potakne izlijevanje svjetlosti poput izvora vode, tako da murid direktno osjeti izbijanje svjetlosti iz njegova lica. Izviranje uslijedi između očiju i obrva. Potom ono obuzme cijelo lice i pred tobom, i naspram tvoga lica, nađe se jedno drugo lice, također iz svjetla. I dok se njegovo svjetlo izlijeva, iza njegovog nježnog vela po-

javi se jedno sunce koje se pokreće naprijed i nazad poput kretnje ljuljaške. U stvarnosti dotično lice je tvoje vlastito, a pomenuto sunce, sunce duha koje se u tvom tijelo kreće tamo vamo. Nakon toga čistoća obuzme tvoje cijelo tijelo i tada ti pred sobom ugledaš osobu od svjetla koja je izašla iz svjetla. Ponekad se digne veo pred cijelim enijjetom (ljudskim subjektom) i ti čitavim tijelom promatraš cjelinu. Prvi otvor unutrašnjeg vida uslijedi na oku, onda na licu, pa na prsima i naposlijetku na cijelom tijelu. Ova svjetlosna osoba pred tobom u stručnom jeziku znači pretpostavljeni. Također je imenuju šejh gajba (natčulnog) ili vaga gajba.
Svjedok gajba, pretpostavljeni gajba, vaga gajba, on je u stvarnosti ono što istupi pred tebe kad ti očne kapke sklopiš. Ako to bude svjetlo, tvoj svjedok je svjetlo. Bude li mrak, onda je tvoj svjedok mrak. Nazvan je vagom jer se putem njega vagaju stanja čistoće i mudrosti duše.

Spoznaja na kraju puta

Ne misli da je nebo koje gledaš u gajbu (natčulnom svijetu) ovo (vanjsko) nebo, nego u gajbu ima drugo nebo, finije, plavlje, čistije, sjajnije, bez broja i mjere. Što si ti čistiji utoliko ti se nebo pojavljuje čistije i vedrije, dok naposljetku ne dospiješ u čistoću Božiju. To je slučaj na zadnjoj stanici duhovnog puta. Ali čistoća Božija je beskrajna. Zato nemoj misliti, da iza onog, do čeg si ti dospio, nema nešto još visočije.
Znaj, da nefs, šejtan i melek nisu stvari izvan tebe, nego si ti sam oni. Isto tako, nebo, Zemlja, Kjurs Božiji nisu nešto izvan tebe, a tako Dženet i Džehennem, smrt i život, već su stvari u tebi samom. Ovo ćeš spoznati kad poduzmeš duhovni put i očistiš se.

Cilj

ALLAHOVO DŽ.Š. SVJETLO

Vođenje

Znaj, moj prijatelju, da je objekt (cilj) stremljenja Allah dž.š., a subjekt stremljenja svjetlo od Njega. Znaj, da je Allah dž.š. svjetlo nebesa i Zemlje. Svjetlo poslanika potiče od Izzeta, a svjetlo evlija i vjernika od svjetla poslanika. Dakle, nema svjetla osim Njegova svjetla. Šta je kraj stvari? To je povratak na početak. Početak ove stvari je stremljenje od istog istom, a to je svjetlo i naklonost od Njega. Njegovo svjetlo i Njegova naklonost idu od početka do kraja, bez početka i kraja, vječno kroz Njega težeći Njemu.

Allahova dž.š. svojstva veličanstvenosti i ljepote

Allah dž.š. je zaposjeo Arš kao i srce, s tim što na Aršu stoluje Njegova uzvišenost, a u srcu Njegova prijaznost. To je smisao od Er-Rahman Er-Rahim. Rahman stoluje na Aršu, Rahim se otkriva u srcu. Na to upućuje "a" (elif) i "i" (ja) u Er-Rahman Er-Rahim, a to je uistinu doživljena tajna. Kad neko kaže Rahman ili to od drugog čuje, on pritom prima i doživljava sva svojstva Veličanstvenosti kao što su gordost, veličina, svemoć, silnost, žestina. Kaže li Rahim ili to od drugog čuje, on tad prima i doživljava sva svojstva Ljepote kao što su milostivost, dobrota, naklonost, spas...
"A" je nebesko, "i" zemaljsko, isto kao što je Arš nebesko, a srce zemaljsko.

Najveće Allahovo dž.š. ime

Dok sam bio u čili uz bagdadsku džamiju Šunuzijju ugledao sam papir na kom je bilo napisano IFTAHBIHANIN. Zabilježio sam riječ pa se zaputio do tekijskog hizmećara. "Ovdje imaš najveće Allahovo ime ", rekao sam! On je oborio glavu i počeo nešto u sebi šaputati. Nedugo potom zakuca neki čovjek na vrata njegove sobe. Mi ga pustismo da uđe. Odakle je došao, nismo znali. On nam pruži papir u kom je bilo zlato. Kad ga otvorismo, nađosmo deset dukata. U tom trenutku hizmećar pade onesvješten. Nakon što sav preplašen i smeten opet dođe sebi, mi ga upitasmo: "Šta te to pogodi?" On odgovori: "Kad si ti rekao da je to najveće Allahovo ime, mene obuze sumnja da li je to baš tako, pa rekoh u sebi: 'Gospodaru moj, ako je to najveće Ime, onda nam još u ovom satu pošalji deset dukata, kako bi od njih spremili sofru siromasima. Eto zašto sam izgubio svijest kad sam ugledao zlatnike."'
Kad je Kubra pomenutu riječ preveo u značenju "otvori sa čeznutljivim glasom", bio je upitan: "Kako IFTAHBIHANIN može imati smisao otvori sa čeznutljivim glasom, nakon što si rekao da je to najveće Allahovo ime?" On je odgovorio: "To smo saznali kroz doživljaj. Naime, toliko smo dugo spominjali Allaha dok se zikrullah nije spustio u srce. Svaki put kad bismo smjestili zikrullah, čuli bismo iz naših srca glas poput hropca. Potom bi se on dizao, kad bi srce, usljed spopadanja Allahovom veličinom i svemoći, i time, što je ono posjetilo mjesta Allahovih svojstava veličanstvenosti i ljepote i što su mu se Allahovi znakovi ukazali iznutra i izvana, i na temelju Allahovih dana, ojačalo. Jer ono je pilo iz svih mora, dok se nije opilo. Ali ova opijenost srca bila je samo ponovna žeđ za onom Božanskom visinom i svemoći, i svaki put, kad bi se ono sjetilo te veličine i uzvišenosti, iz njega bi poteklo, usljed silnog nastojanja i moćnog potiska, glas čežnje za sjedinjenjem s njima, poput čeznutljivog glasa devčeta ili ždrijebeta. Ovo je tumačenje otvori sa čeznutljivim glasom."

Fena

Imaju dvije osobe, Njegova i tvoja. Bude li tvoja osoba fena, ostaje Njegova Osoba. To je smisao Njegovih riječi:

Nema boga osim Allaha!

Muhammed 19

I Njegovih riječi:

Sve će, osim Njega, propasti!

El-Kasas 88

Nadalje, u prilog istom, govore i Njegove riječi:

"Ko će imati vlast tog dana?" – "Allah, Jedini i Svemoćni!"

El-Mu'min 16

Srazmjerno fenau tvoje osobe, tebi se otkriva Njegova Osoba. Najprije fena budu svojstva tvoje osobe, kako pokuđena tako i pohvalna, a onda ti se nužno otkrivaju svojstva Njegove Osobe, kako svojstva veličanstva tako i svojstva ljepote. Potom fena bude tvoje biće i tebi se otkrije Njegova Osoba. Tada više nema druge osobe osim Njegove. Od tada ćeš naći ostvarenje obećanja:

"Ko će imati vlast tog dana?" – "Allah, Jedini i Svemoćni!"

El-Mu'min 16

Šejh Abdul Kadir Gejlani

Sve što je potrebno tragaocu na putu Hakka, Azze ve Dželle

El gunjetu li talibi tarikil Hakk, Azze ve Dželle

(ulomci iz knjige "Gunja")

BIOGRAFIJA ŠEJHA ABDUL KADIRA GEJLANIJA

Njegovo ime i lična biografija

On je Šejh, Imam, Zahid (Asketa), Arif i Uzor, Šejhul Islam, Sultan Evlija, predvodnik čistih, oživljavatelj i podržavatelj vjere i Sunneta, i poništitelj novotarija (Bid'ata), Ebu Muhammed Abdul Kadir sin Ebu Saliha Abdullaha sin Dženki Dost sin Jahjaa sin Muhammeda sin Davuda sin Musaa sin Abdullaha sin Hasana sin Hasana sin Alije sin Ebu Taliba. El Džejli, Eš Šaf'i, El Hanbeli, Šejh od Bagdada. On je sin od kćerke Ebu Abdullaha Es Savma'ia, porijeklom iz Gejlana, a Savma'i je od najvećih šejhova Gejlana, bio poznat po kerametima i halovima. Njegova je majka Allahova ropkinja, Fatima kći Ebu Abdullaha Es Sauma'ia, koja je također bila poznata po kerametima i halovima.

Vrijeme i mjesto njegovog rođenja

Šejh r.a. je rođen sredinom mjeseca Ramazana 471. godine po Hidžretu, u mjestu Gejlan , gdje je proveo početak mladosti do svoje osamnaeste godine. Nakon toga je preselio u Bagdad 488 po H. i tamo je živio do kraja svoga vijeka. Šejh r.a. je bio mršavog tijela, srednjeg rasta, širokih prsa, velike brade, tamnog tena, sastavljenih obrva, grlat, lijepog semta, visokog ranga i bogatog znanja.

Njegovo odrastanje i školovanje

Oči Šejha r.a. su ugledale svjetlo u sredini poznatoj po Humu (znanju), podržanom kerametima; njegov otac je bio od velikih alima (učenjaka) Gejlana, a njegova majka je bila čuvena po kerametima, ona je bila kćerka Arifa, Abida i Zahida Ebu Abdullah Es Sauma'i, tako da je Šejh udisao zrak u kućama znanja, Fikha, Ma'rifeta i Hakikata. On r.a. je znao da je školovanje Farz (stroga obaveza) za svakog muslimana i muslimanku, zato je zasukao rukave i žurno i vrijedno krenuo u traženje znanja, uputivši se kod Bajraka upute od učenjaka ovog Ummeta. Svoj je život započeo proučavanjem Časnog Kur 'ana sve dok je to savladao; on je Kur 'an Časni učio pred Ebul Vefa Ali bin 'Akil El Hanbeli, Ebul Hatab Mahfuz El Kalvazani El Hanbeli i mnogim drugima. Hadisi Šerif Pejgamberov je učio kod velikog broja poznatih Hafiza Hadisa toga vremena kao što su bili Ebu Galib Muhammed bin El Hasan El Balakalani i drugi. Fikh (šeri'atsko pravo) je učio kod najpoznatijih Alima (učenjaka) toga doba, kao što je bio i Ebu Sa'd El Muharimi, od kojeg je primio šejhovsku Hrku. Jezik i književnost je učio kod Ebu Zekerija Jahja bin Ali Et Tebrizi i Sahib Hammad Ed Dabbas, od koga je primio tarikatsko znanje (Ilmut Tarikat). Tako je on pokupio znanja o Šerijatu, Tarikatu, jeziku i književnosti i time je postigao visoke stepene, i postao je predvodnik i Šejh Hanbelija svoga vremena, a Allah je preko njegovog jezika pokazao mudrost iz njegova srca u dersovima i va'zovima.

On je počeo va'ziti u mjesecu Ševvalu 521. godine po H. u Medresi Ebu Said El Mukharimi kod Ezdž kapije u Bagdadu; ubrzo se daleko pročulo o njegovom zuhdu, pa je medresa postajala sve tjesnija da primi sve veći broj ljudi, pa je bio prinuđen da je proširi, a zatim je prešao da održava svoje medžlise (va'zove) na Musalli izvan Bagdada, a procjenjuje se da je njegovim dersovima znalo prisustvovati veliki broj ljudi, pa i do 70 hiljada. Pred njim se školovao veliki broj Fakiha, Alima, Muhaddisa, pa i onih od Halova i Mekama. Napisao je veliki broj radova o stubovima i granama, i o onima od Halova i Hakkaika (istine).

Njegove odlike, vrline i dostignuća

Šejha Abdul Kadira r.a. su odlikovale hvale vrijedne osobine i mnoštvo slavevrijednih dijela, bio je veoma poznat po halovima i kerametima koji se tevaturom prenose o njemu. (Tevatur – kad prenosi veliki broj osoba od velikog broja ravija O.p.) Šejh Izzuddin bin Abdus Selam je rekao: "Do nas je tevaturom prenošeno samo o kerametima Šejh Abdul Kadira"; isto je rekao i Šejhul Islam Ibnu Tejmija r.a. Sva Ulema i sve Evlije njegovog doba su se njemu potčinili. On je nadmašio svoje savremenike od alima u Fikhu. Evlije su savijale svoje vratove pred njim, a njegove poznate riječi: "Moje stopalo je za vratom svakog Evlijullaha", svi alimi i evlije su mu to priznali i prihvatili ga da bude njihov Sultan (car). Kada se naširoko pročulo o njemu, sakupilo se kod njega stotinu Bagdadskih vrsnih Fakiha da mu svaki od njih postavi po jedno različito pitanje iz raznih oblasti znanja; oni su time željeli da ispitaju njegovo znanje. Kada su pristupili njegovom medžlisu Šejh r.a. je pognuo glavu, a zatim se iz njegovih prsa pokazao bljesak Svjetla kojeg je vidio samo onaj kome je Allah dž.š. dao da to vidi; to Svjetlo je obišlo prsa svih stotinu i svakog od njih je uzdrmalo i uznemirilo; zatim su svi jednim glasom pustili vrisak i počeli derati svoje odore i otkrivati svoje glave, pohrlili su ka ćursu i svoje glave položili na njegove noge, a medžlisom je vladala buka kao da je zemljotres pogodio Bagdad; potom je Šejh prigrlio svakog od njih na svoja prsa, a onda se počeo svakome pojedinačno obraćati, "tvoje pitanje je bilo to i to, a odgovor na njega je to i to", i tako je uradio sa svih stotinu.

Kada se medžlis raspustio, njih je upitao Mufridž bin Nebhan: "Šta bi sa vama?" Oni su odgovorili: "Kada smo pristupili medžlisu nestalo je svo znanje koje smo imali, kao da nismo ništa znali, a kad nas je on prigrlio ka svojim prsima, svakom od nas se vratilo njegovo nestalo znanje." Šejha r.a.

nisu ponijeli mekami koje je viđao i bio je čvrste spoznaje da je znanje o Hakikatu sukladnost šerijatskih propisa sa znanjem o Ma'rifetu (spoznaji), a da svako kršenje šeriatskog znanja predstavlja umješanost šejtana na putu, pa makar to bilo kod Evlije.

Šejh r.a. veli: "U jednom od svojih sejahata sam se uputio ka pustinji i tamo sam boravio danima bez vode; žestoka žeđ me obuzela, potom se iznad moje glave pojavio jedan oblak iz kojeg se spuštala voda u obliku rose; od toga sam utolio svoju žeđ. Zatim sam ugledao svjetlo kako se prostire po horizontu i ugledao sam neki lik, potom sam čuo glas: "O Abdul Kadire, ja sam tvoj gospodar, dozvoljavam ti sve harame", ili je rekao "sve što sam zabranio drugima"; Ja povikah: "Euzu billahi mineš šejtanir radžim, odbi od mene prokletniče." Potom se svo ono svjetlo pretvorilo u tamu a lik u dim, pa mi reče: "O Abdul Kadire, spasio si se od mene tvojim znanjem o odredbama tvoga Gospodara i snagom Halova tvojih bitki, jer ja sam ovom spletkom zaveo sedamdeset od Ehli Tarika". Pa sam rekao: "Moj Gospodar je Taj Koji daruje i poklanja". Upitali su Šejha: "Kako si otkrio da je to bio šejtan?" On odgovori: "Kad je rekao 'dozvoljavam ti sve harame'."

Šejh Abdul Kadir r.a., podstičući na čuvanje Kur'ana i Sunneta i na slijeđenje puta sljedbenika Resulullaha s.a.v.s., veli: "Svaki Hakikat koji nema uporište u Šeri'atu je bezboštvo, zato poleti ka Hakku Moćnom i Veličanstvenom sa oba krila, Kur'anom i Sunnetom, pristupi pred Njega držeći svojom rukom za ruku Poslanika s.a.v.s. i neka ti on bude tvoj Vezir i Učitelj, dopusti da te on svojom rukom uljepša i počešlja i predstavi Njemu."

Šejh r.a. je znao govoriti o Havatirima, a njegovom medžlisu je znalo prisustvovati i po sedamdeset hiljada ljudi, o tom tevaturu se mnogo toga prenosi. Šejh Ebu Bekr El 'Imad r.a. prenosi: "Bio sam nešto čitao o temeljima vjere, pa se pojavila u meni neka sumnja, pa sam rekao sebi, otići ću kod Šejha Abdul Kadira da od njega čujem, a govori se da on govori o Havatiru. Kada sam pristupio u njegov medžlis on je pričao: 'Mi vjerujemo onako kako su Ashabi i naši ispravni prethodnici vjerovali', pa sam pomislio u sebi to je slučajnost; i nastavio je govoriti, potom se okrenuo prema meni i isto ponovio, pa sam pomislio u sebi ponekad se vaiz okrene, ali se je on po treći put prema meni okrenuo i rekao: 'O Ebu Bekre', i ponovio iste riječi (o vjerovanju), zatim je obrativši se meni nastavio: 'Ustani i kreni jer se tvoj otac vratio.', a moj otac je bio na putu. Ja sam požurio i našao sam da se je stvarno moj otac vratio."

Slično prenosi Suhreverdi: "Naumio sam proučavati temelje vjere pa rekoh sebi da priupitam Šejha Abdul Kadira o tome, pa sam otišao kod njega i prije nego bilo šta progovorih on mi se obrati:'To je Omere opskrba za grob, Omere to je opskrba za grob'."

Šejh r.a. je znao u svojoj mladosti, kad ga Hal obuzme dok je proučavao znanje, da se uputi u pustinju bez obzira danju ili noću; tamo bi tumarao i pustio bi jake jauke koji bi uplašili one koji su ga čuli, tako da bi pomislili da je pao mrtav. Kasnije, kad god bi Šejh krenuo da napusti Bagdad, čuo bi glas koji mu kaže: "Vrati se ljudima, jer si njima od koristi!" To objašnjava činjenicu da ogroman broj ljudi prisustvuje na njegovim dersovima, i dolaze prihvatiti islam pred njim, i prenosi se da je veliki broj kršćana i jevreja primilo islam njegovim sebebom.

Ebus Sena'El Nehrmeleki veli:"Pričali smo kako muhe ne padaju na Šejha Abdul Kadira. Kada sam došao pred njega on mi se okrenuo i rekao: 'Šta će muhe kod mene? Kod mene nema ni dunjalučkog bestilja, niti ahiretskog meda!" Šejh r.a. je bio poznat po svom čvrstom Imanu i ispravnom Tevhidskom vjerovanju, njega dunjaluk nije mogao privući i prevariti, niti je on težio ka dunjalučkim ljepotama. On je bio uvjerenja da su sva dešavanja uzrokovana Voljom Allaha dž.š. i da tu nema uticaja bogatih i onih koji upravljaju na zemlji od vladara i vlastodržaca.

Šejh r.a. je bio lahkih očiju na plač, ogromnog strahopoštovanja, velike bogobojaznosti, uslišane dove, plemenitog Ahlaka, lijepe naravi, najudaljeniji među ljudima od razvrata, najbliži Istini među ljudima, žestok kada se krše Allahovi dž.š. propisi, on se nikada nije rasrdio zbog sebe, on je podržavao samo Allahove emrove, i nikad nije odbio potrebnog, pa makar mu dao svoju odjeću. Ovo što smo naveli od njegovih kerameta i odlika tiče se znanja i alima gdje on prednjači nad svim svojim sljedbenicima, čašću i položajem, a kada bi htjeli nabrajati sve ostale njegove keramete ne bi smo bili u mogućnosti da sve nabrojimo, jer veliki broj alima je posvetio brojne svoje radove da govore samo o Šejhu Abdul Kadiru i o njegovim kerametima i odlikama.

Smrt Šejha Abdul Kadira

Šejh Abdul Kadir je proveo početak svoga života u sticanju znanja, zatim je 40 godina vodio medžlis va'za gdje je podučavao ljude u njegovoj medresi koja se nalazila u Babul Ezdžu, i to je trajalo od 521. do 561. po H. On je radio kao učitelj i muftija 33 godine od 528. do 561. po H. On je cijeli svoj vijek utrošio na nauku, podučavanje, sticanje Huma, Fetve, Va'za, Iršada, Ahvala, Mekame, Kešfove i Mušahede. Tako je on bio Alim, Zahid, Abid i Arif.

Šejh r.a. je živio 90 godina i preselio je ka Uzvišenom Allahu 10. Rebiul Ahira godine 561. po H.

Njegovu dženazu je pratio ogroman broj ljudi i ukopan je u njegovoj medresi kod Babul Ezdža u Bagdadu. Neka je Allahova milost na njemu. Kako je neko divno sročio tarih u bejtu ukazavši na njegovo rođenje, smrt i vijek života: "On je u Ašku (Ljubavi) svoj vijek živio, na tom putu je svog Gospodara susreo, pa je Njegov primat upotpunio."

POGLAVLJE: O mudžahedi, tevekkelu, lijepom ahlaku, zahvalnosti, saburu, zadovoljstvu i iskrenosti, jer su ovih sedam stvari osnova ovog tarikata i svakog dobra

Mudžaheda (borba)
Osnova mudžahede je u riječima Allaha, Azze ve Dželle: "One koji se budu radi nas borili, mi ćemo ih našim putevima uputiti." (29:69) Ebu Nadre prenosi od Ebu Se'ida el-Hudrija r.a., da je rekao: "Allahov Poslanik a.s. je upitan o najboljem džihadu, pa je rekao: 'Riječ istine kod tiranina", pa su oči Ebu Se'ida zasuzile.
Ebu Ali ed-Dekkak, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ko uljepša svoju vanjštinu sa mudžahedom, Allah će uljepšati njegovu nutrinu sa mušahedom (osvjedočenjem)." Allah, Azze ve Dželle, kaže: "One koji se budu radi nas borili, mi ćemo ih našim putevima uputiti." (29:69) i svaki onaj ko u svome početku ne bude posjednik mudžahede, neće osjetiti mirisa ovoga Tarikata. Ebu Osman el-Magribi, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ko misli da će mu se bilo šta otvoriti od ovoga Tarikata i otkriti se nešto od njega, bez obavezivanja na mudžahedu, taj je u velikoj zabludi." Ebu Ali ed-Dekkak, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ko ne bude na početku svoga puta stajao, na njegovom kraju neće sjediti." I rekao je on, isto tako, Allah mu se smilovao: "U pokretu je bereket (el-hareketu berekeh)" Vanjski pokreti nužno dovode do unutrašnjih bereketa (bereketu serair).

El-Hasan ibn 'Alevije prenosi da je Ebu Jezid, Allah mu se smilovao, rekao: "Dvanaest godina sam kovao svoga nefsa, pet godina sam glačao ogledalo svoga srca, godinu dana sam gledao šta će se na njemu pojaviti, kad ono zahiren na mome pasu zunar, te sam radio dvanaest godina da ga prekinem. Zatim sam pogledao i vidio u svome batinu zunar, te sam radio još pet godina da ga prekinem, istraživao sam način kako da ga prekinem, pa mi je došlo otkrovenje (kešf). Pogledao sam u stvorenja i vidio sam da su svi mrtvi, i izgovorio sam za njih četiri tekbira (kao na dženazi)."

Od el-Džunejda se prenosi da je rekao: "Čuo sam Sirrija (es-Sekati), Allah mu se smilovao, da govori: 'O skupino mladića, trudite se prije nego što vas nadvlada ono što je mene nadvladalo, i oslabite i budete uskraćeni kao što sam ja uskraćen', a u tom vremenu nije bilo nijednog mladića koji bi se mogao mjeriti sa njim u ibadetu." El-Hasan el-Kazzaz, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ovaj posao je sazdan na tri stvari: da ne jedeš osim kada ti to zaista treba, da ne spavaš osim kada te nadvlada i da ne govoriš osim kada je nužda." Ibrahim ibn Edhem, Allah mu se smilovao, je rekao: "Čovjek neće dosegnuti deredžu salihina dok ne pređe šest kazni (ukubeta): *Prvi*, da mu se zatvore vrata blagodati i otvore vrata teškoće; *Drugo*, da mu se zatvore vrata dostojanstva i otvore vrata poniženja; *Treće*, da mu se zatvore vrata rahatluka i otvore vrata truda; *Četvrto*, da mu se zatvore vrata spavanja i otvore vrata bdijenja; *Peto*, da mu se zatvore vrata bogatstva i otvore vrata siromaštva; *Šesto*, da mu se zatvore vrata nade i otvore vrata pripremanja za smrt."

Ebu Omer ibn Nedžid, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ko svome nefsu daje počast, omalovažava svoju vjeru." Ebu Ali er-Ruzbari, Allah mu se smilovao, je rekao: "Kada sufija nakon pet dana kaže: 'Ja sam gladan!', obavežite ga da ide na čaršiju i da zarađuje." Zunnun el-Misri, Allah mu se smilovao, je rekao: "Najveća veličina kojom Allah može počastiti Svoga roba, a koja je kod Njega najveća, je da ga uputi na ponižavanje svoga nefsa, a na najniže poniženje kojim Allah može poniziti Svoga roba je da ga zakloni od ponižavanja svoga nefsa." Ibrahim el-Havvas, Allah mu se smilovao, je rekao: "Kad god me je neka stvar prestravila, ja sam je zajahao." Muhammed ibnul-Fudajl, Allah mu se smilovao, je rekao: "Rahatluk je oslobađanje od nefsanskih želja." Mensur ibn Abdullah, Allah mu se smilovao, je rekao: "Čuo sam Ebu Alija er-Ruzbarija, Allah mu se smilovao, da govori: 'Nesreća dolazi sa troje: bolešću naravi, vezivanjem za adete - običaje i kvarenjem druženja', pa sam pitao: 'Šta je bolest naravi?' On mi reče: 'Jedenje harama.' Upitao sam: 'Šta je vezivanje za adete?', pa mi on reče: 'Gledanje i slušanje harama i gibet.' Upitao sam: 'Šta je kvarenje druženja?' pa mi on reče: 'Kada prohtjev uzburka nefsa, pa ga on slijedi.'"
En-Nasrabazi, Allah mu se smilovao, je rekao: "Tvoj nefs je tvoj zatvor, kada izađeš iz njega zateći ćeš se u rahatluku vječnosti." Ebul-Hasan el-Verak, Allah mu se smilovao, je rekao: "Naša najuzvišenija načela na početku našeg djelovanja u džamiji Ebu Osmana su bili: slijeđenje onoga što nam se otvori (juftahu alejna), da se ne zadržavamo na onome što znamo; kada nas neko dočeka sa nečim pokuđenim nismo mu se svetili radi nas, već smo tražili opravdanje za njega i prilazili mu sa poniznošću; kada se u našim srcima javljao prezir prema nekome, počeli bismo mu hizmetiti. Mudžaheda običnih ljudi je u ispravnom činjenju dijela, a mudžaheda odabranika je u pročišćavanju halova, postoje podnošenje žestine gladi, žeđi i bdijenja lahko u odnosu na liječenje pokuđenog ahlaka, koje je teško i naporno."

Nedostaci nefsa
Od nedostataka nefsa je njegovo naginjanje naslađivanju u pohvalama, lijepom spomenu i hvaljenju od strane stvorenja. On radi toga podnosi težinu ibadeta, pa ga nadvlada rijaluk i licemjerstvo. Sa time je povezano i njegovo vraćanje lijenosti i neuspjehu kada se to prekine, i kada ga ljudi počnu kuditi. Neće ti se objelodaniti nedostaci tvoga nefsa, njegov širk, lažne tvrdnje i laganje, osim prilikom ispita na polju njegovih tvrdnji i kada se bude vagao, jer on govori govorom bogobojaznih onda kada ti nisi prisiljen na strah, a kada ga budeš trebao u situaciji je potrebno pokazati strah, vidjećeš da se on osjeća spokojnim. On govori riječima odabranika (ebrar) sve dok se ne ispita sa takvalukom, i kada tražiš dokaz od njega i zahtjevaš ispunjenje uslova takvaluka naći ćeš ga kako čini širk, kako se pretvara i uljepšava da bi ga drugi vidjeli, kako je opčinjen sobom. On se opisuje sifatima iskrenih dok mu

ne zatražiš konačni dokaz, a kada budeš to tražio od njega, vidjećeš da laže. On iznosi tvrdnje onih koji su se uvjerili (mukinin), sve dok ga ne ispitaš sa iskrenošću (ihlas). On smatra da je od poniznih sve dok se ne pokaže suprotnost njegove strasti u srdžbi. Također, on prisvaja darežljivost, velikodušnost, davanje prednosti dragima, dijeljenje, neovisnost, junaštvo (futuvvet) i druge osobine pohvalnog ahlaka, ahlaka evlija, ebdala i a'jana, na osnovu priželjkivanja, lahkomislenosti i gluposti. Kada tražiš dokaz od njega za to i kada ga ispitaš, naći ćeš da je "kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe" (24:39).

Da u njemu ima imalo iskrenosti, odanosti i ispravnosti, ispravnog govora i iskrenosti u govoru njegovog jezika, ne bi se na njemu pojavljivalo uljepšavanje za stvorenja koja mu ne mogu niti korist niti štetu nanijeti, i njegova djela bi bila ispravna na ispitu, i njegove riječi bi pratila njegova djela. Ebu Hafs, Allah mu se smilovao, je rekao: "Nefs je sav tmina i njegova svjetiljka je njegova tajna, odnosno iskrena odanost (ihlas), svjetlo njegove svjetiljke je podrška (tevfik), pa koga u njegovoj tajni ne prati podrška od njegovog Gospodara, biće potpuno u mraku."Ebu Osman, Allah mu se smilovao je rekao: "Neće vidjeti mahanu svoga nefsa niko ko odobrava svome nefsu bilo šta, već će mahane svoga nefsa vidjeti onaj ko ga optužuje u svim stanjima i halovima."
Ebu Hafs, Allah mu se smilovao, je rekao: "Najbrže od ljudi će propasti onaj ko ne poznaje svoje mahane, jer je grješenje vijesnik nevjerstva." Ebu Sulejman, Allah mu se smilovao, je rekao: "Ono djelo koje se mom nefsu čini lijepim, ja obavezno moram preispitati." Es-Sirri, Allah mu se smilovao, je rekao: "Čuvajte se bogataških štićenika, čaršijskih učača i uleme na vlasti."
Zunnun el-Misri, Allah mu se smilovao, je rekao: "Smutnja (fesad) je ušla među stvorenja preko šest stvari: *Prva*, slabost nijeta u djelima za Ahiret; *Druga*, njihova tijela su postala taoci njihovih prohtjeva; *Treća*, duga nada uprkos blizini smrtnog časa (edžela); *Četvrta*, dali su prednost zadovoljstvu stvorenja u odnosu na zadovoljstvo Stvoritelja; *Peta*, slijede svoje strasti, a sunnet njihovog Vjerovjesnika a.s. su bacili za leđa; *Šesta*, učinili su male propuste Ispravnih prethodnika dokazom za svoje nefsove, a pokopali su njihove velike vrline."

Osnovni sadržaji mudžahede
Osnova mudžahede je suprotstavljanje prohtjevu - želji. Radi toga, mudžahid mora svoj nefs odvojiti od slijeđenja običaja, strasti i prohtjeva. On treba u svakom momentu da se postavi nasuprot onoga što on želi, treba ga zauzdati uzdama takvaluka i straha od Allaha, Azze ve Dželle. Kada se on počne tvrdoglavo buniti i zaustavljati pri vršenju djela pokornosti i poslušnosti, treba ga ošinuti bičem straha, suprotstavljanja prohtjevima i uskraćivanjem raskoši.

Murakaba je osnova za upotpunjavanje mudžahede
Mudžaheda ne može biti upotpunjena bez murakabe (nadziranja – budne svijesti). Na to je ukazao Allahov Poslanik a.s. kada ga je Džibril a.s. upitao o Ihsanu, pa je on rekao: "Ihsan je da robuješ Allahu kao da Ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi", pošto je murakaba znanje roba da ga Uzvišeni Gospodar nadzire, pa radi tog znanja traje i njegova murakaba – svijest o svome Gospodaru. Ovo je osnova svakog dobra. Do ovog stepena se stiže nakon preispitivanja i popravljanja svoga hala u svakom trenutku, držanjem Hakkovog puta, održavanjem ihsana u srcu u njegovom odnosu sa Uzvišenim Allahom i vođenje računa o svakom dahu sa Allahom, Azze ve Dželle. Tako on saznaje da Uzvišeni Allah njega nadzire (rekib), i da je On njegovom srcu blizu, zna njegove halove, vidi njegova djela i čuje njegove riječi. Također se mudžaheda neće upotpuniti osim sa četiri spoznaje - marifeta: *Prva*, spoznaja Uzvišenog Allaha; *Druga*, spoznaja Iblisa, neprijatelja Allaha; *Treća*, spoznaja svoga nefsa sklonog zlu; *Četvrta*, spoznaja djelovanja Uzvišenog Allaha.
Da čovjek živi čitavu vječnost trudeći se u ibadetu, a ne spozna ove stvari i ne radi po njima, neće mu njegov ibadet biti od koristi. On će biti džahil – neznalica i njegovog konačno odredište će biti u Vatri, osim ako ga Allah ne počasti Svojom milošću.

O spoznaji Allaha, Azze ve Dželle
Što se tiče spoznaje Allaha, Azze ve Dželle, ona je da rob obaveže svoje srce na bliskost Njemu, Azze ve Dželle, da ga On obdržava, da je nad njim moćan, a da je njegov šehadet i njegovo znanje sa Njim. Jer, On ga nadzire i čuva (Raqibu Hafiz), On je Jedan i Slavljen (Vahidu Medžid), On nema sudruga u Svojoj vladavini, i On kada obeća istinit je, kada se obaveže ispuni, i onome ko Ga moli i hvali On ispunjava, Njegovo obećanje se izvršava, a Njegova prijetnja je istinita i On je izvršava, kao i mekam do kojeg dolaze stvorenja, osnova po kojoj djeluju oni koji su kod Njega. On ima nagrade i kazne, Njemu nema sličnog niti uporedivog, On je Zaštitnik (Kafin), Samilostan (Rahim), Voljeni (Vedud) Koji čuje i Koji zna, i On je svakog dana u djelovanju, nijedna stvar Ga ne zaokuplja od druge stvari, On zna skriveno i ono što je iznad skrivenog, On zna šta je na umu, u mislima, vesvese, želje, htijenja, strepnje, pokrete, treptaj oka, mig, nagovaranje, i stoje iznad toga i stoje mimo toga, stoje toliko prefinjeno pa ga ne opažamo, stoje uzvišeno da se ne može opisati, ono što je bilo i što će biti. On je Silni i Mudri.

Kada čovjek srce obaveže na ovo sa dubokim ubjeđenjem i korisnim djelom, i na to obaveže svaki dio njegovog tijela, svaki organ, svaki zglob, svaku venu, svaki nerv, svaku dlaku, i svu kožu - on, isto tako, treba da bude ubjeđen da Uzvišeni Allah obdržava sve to i da zna sve o njemu, da ga je obuhvatio znanjem i da nijedna pojedinost ne može pobjeći, da ga je On stvorio i najljepše je Njegovo stvaranje, oblikovao ga i dao mu najljepši lik. Kada se sve to učvrsti u njegovom srcu, kada njegova odluka bude ispravna i kada se usavrši njegov um, tada će se kod njega učvrstiti obračunavanje sa sobom, do njega će doći spoznaja i kod njega će se ustanoviti Dokaz, doći će do časnog mekama kod Allaha, i opreznost će ga pratiti u svemu tome i čuvaće njegovo tijelo i njegovo srce. Ništa od ovoga što smo spomenuli neće postići ako ne prekine zaokupljenost sa bilo čime, osim onoga što ga vodi do ovoga. On se ne treba razdvajati od svoga srca kako bi se sačuvao od zastrašujuće opasnosti jer će Njegova Sila brinuti o njemu, radi Njegove moći nad njim u svemu što je bilo i svemu što će biti, iz stida od Njega jer mu je On blizu. On mora znati da nijedan iradet, težnja, pomisao mu se neće javiti bez Njegovog znanja o tome. On će tako postati alim i radiće ono što Allah voli od njega, a

napuštaće ono što On prezire kod njega, tako da od njega neće postati ni pomisao, ni naum, ni želja, ni htijenje, ni zahirski ni batinski pokret, a da kod njega neće biti Allahovo znanje koje čvrsto stoji u njegovom srcu, prije pomisli, prije pokreta i prije želja. To je mekam poznavalaca Allaha, Azze ve Dželle (ulema billah), koji Ga se boje, koji su Ga spoznali, koji su svjesni i koji su suzdržljivi.

O spoznaji Iblisa

Što se tiče spoznaje Iblisa, neprijatelja Allaha, Allah Uzvišeni je naredio borbu i ratovanje sa njim u tajnosti i javnosti, u pokornosti i neposlušnosti. On je obavijestio robove da se on neprijateljski suprotstavio Allahu, Azze ve Dželle, i Njegovom robu, vjerovjesniku, prijatelju i namjesniku na Zemlji, Ademu a.s., da hoće da naudi njegovom potomstvu, da on ne spava kada čovjek (ademi) spava, da nije nemaran kada je čovjek nemaran, da ne zaboravlja kada čovjek zaboravlja, da je ustrajan i marljiv u napadima na čovjeka i njegovom upropaštavanju i kada spava i kada je budan, u njegovoj tajnosti i javnosti, u pokornosti - kada želi da je pokvari, i u nepokornosti - kada ga gura da upadne u nju. On ne oklijeva u varkama, zamkama i spletkama, njegove zamke su slatke strasti i prohtjevi u pokornosti i nepokornosti. Mnoga stvorenja Uzvišenog Allaha ne poznaju njegove namjere. Mnoga Allahova stvorenja, od obmanutih i prevarenih pobožnjaka, kao i veliki broj nemarnih (gafila). On ne ostaje miran kada sina Ademovog baci u neposlušnost, u rijaluk ili samodopadljivost, već je njegov cilj da ga povede sa sobom i da skončaju u Džehennemu, jer On, Azze ve Dželle, kaže: "On poziva svoju stranku da budu njegovi drugovi u Vatri." (35:6)

Kada ga rob spozna sa ovakvim osobinama, obaveza mu je da obaveže svoje srce da ga spozna i u istini i u batinu (i u realnosti i u dubokoj svjesnosti), da ga ne zanemaruje i da ga ne zaboravlja, da se bori sa njim najžešćom borbom, da ratuje sa njim najžešćim džihadom, tajno i javno, u zahiru i u batinu. Da to nikada ne umanjuje i da pruži krajnje napore u borbi sa njim, da ratuje sa njim po pitanju svega na što ga on poziva, bilo dobro ili zlo, da ne napušta skrušenost, i da traži utočište kod Allaha, Azze ve Dželle, da moli pomoć od Njega u svim svojim kretnjama da bi ga potpomogao protiv njega. Da vidi Allaha, Azze ve Dželle, da mu je neophodan, a da je on sam ovisan, da nema ni snage ni moći osim sa Njim, pa traži spas od Allaha, Azze ve Dželle, sa plačem i poniznošću, da moli pomoć od Njega boreći se i ulažući napore i noću i danju, tajno i javno, u osami i u skupovima, da bi se u njegovim očima umanjila njegova borba, da bi ga spoznao, sa Allahovom podrškom u tome, jer je on neprijatelj svome Gospodaru. On je prvi od Njegovih stvorenja koji je pokazao nepokornost Allahu, prvi od Njegovih stvorenja koji je umro, to jest, koji je pokazao nepokornost, jer svako ko je nepokoran Allahu, Azze ve Dželle, je mrtvac, kao što se prenosi u hadisu da je Allah, Azze, ve Dželle, rekao: "Prvi koji je umro od Mojih stvorenja je Iblis" i on je neprijatelj Allahovih evlija od vjerovjesnika, iskrenih i čistih od svih Njegovih stvorenja.

Neophodno je da rob zna da je on u velikom džihadu, da je u blizini Gospodara, uzvišena je Njegova slava, i da se počast tog mekama ne može opisati, tako da treba da je ustrajan i da ne popušta, jer ako popusti ili zanemari to, pokazaće nepokornost svome Gospodaru, Azze ve Dželle, i skončaće u Vatri, Allah će se rasrditi na njega, Allahovom neprijatelju će biti data ovlast nad njim, i protiv njega će se Iblisu, Allah ga prokleo, dati snaga, a krajnji njegov cilj po pitanju roba je nevjerstvo u Allaha. On će ga prenositi iz hala u hal sve dok se Allah ne rasrdi na njega, prepusti ga samome sebi, upropasti ga i baci u Vatru sa šejtanom. Tako da nema goreg stvorenja za roba od šejtana, pa neka pazi, neka pazi! On ga dovodi do propasti, a može se spasiti samo sa Allahovom dobrotom i Njegovom milošću.

O spoznaji nefsa sklonog zlu

Od Allaha tražimo utočište za sebe i sve muslimane od zla Iblisa i njegove vojske, a nema snage niti moći osim sa Allahom, Silnim i Veličanstvenim.

Što se tiče spoznaje nefsa koji je sklon zlu (en-nefsul-emmare), treba ga držati onako kako ga Allah, Azze ve Dželle, drži, i opisivati ga onako kako ga je Uzvišeni Allah opisao, postupati sa njim onako kako je Allah, Azze ve Dželle, naredio, jer je on možda čak i veći neprijatelj čovjeku od Iblisa, jer Iblis jača sa nefsom kada on prihvata Iblisove naredbe. Čovjek treba spoznati kakva je nefsova narav, šta je njegovo htijenje, na što poziva, šta naređuje, kakav je njegov ahlak – a ahlak mu je slab, dok je jaka njegova pohlepa, pun je prohtjeva, pun lažnih tvrdnji, napustio je pokornost Uzvišenom Allahu, i bavi se samo zapovijedanjem i nametanjem želja. Njegov strah je ustvari njegova sigurnost, njegova nada su isprazne želje, njegova iskrenost je laž, njegove tvrdnje su neistinite, sve što dolazi od njega je obmana, on nema ni jednog pohvalnog postupka, niti jednu istinitu tvrdnju. Zbog toga čovjek nikako ne smije biti obmanut sa onim što nefs pokazuje, niti se smije nadati onome čemu se on nada.

Ako ga oslobodi njegovih okova – odmetnuće se, ako mu skine njegove uzde – odjuriće, ako mu dadne ono što traži – upropastiće ga, ako zanemari njegovo preispitivanje, leđa će mu okrenuti, ako popusti u suprotstavljanju njemu – potonuće, ako bude slijedio njegove strasti odvešće ga u Vatru i u nju sručiti. On nema hakikata, niti vodi hajru, on je glava svih belaja i rudnik poniženja, Iblisova riznica i utočište svakog zla, ne poznaje ga niko osim njegovog Stvoritelja, Azze ve Dželle. On ima one sifate kojim ga je opisao Allah, Azze ve Dželle: kada god pokaže strah on je siguran, kada tvrdi da je iskren on laže, kada spomene svoju odanost (ihlas) to je u suštini rijaluk i samodopadljivost, pa tako čovjek treba da se uvjeri u ništavnost njegove iskrenosti i da spozna njegovu laž, jer se on prilikom ispitivanja vraća na svoje isprazne tvrdnje, tako da nema velikog belaja a da nije već kod njega. Zbog toga je na robu da ga stalno preispituje, spoznaje, nadzire, suprotstavlja mu se i bori protiv njega u svemu na šta ga poziva i u šta ga uvodi, jer on nema niti jednu istinitu tvrdnju, već se trudi da propadne i uništi se. Ne može se opisati a da nije gore nego što je opisan, on je Iblisova riznica, njegovo odmorište, njegova zabavljačica, njegova sabesjednica i njegova prijateljica.

Kada rob sazna njegove osobine, spoznaće ga i poniziće ga, srozaće ga i nadjačati ga sa Allahom, Azze ve Dželle. Ako se u robu objedine ove tri osobine (pomenute na početku ovog poglavlja), neka traži pomoć od Allaha, Azze ve Dželle. Ako je

nemaran jer, kada ojača u odgajanju svoga nefsa i suprotstavljanju onome čemu on poziva, on će ojačati u svim ostalim dobrim stvarima, ako Allah Uzvišeni bude htio. On mora dati prednost privrženosti Allahu, Azze ve Dželle, Koji je jedan i Koji nema sudruga, i da u svemu ovome ne naginje nikome mimo Allaha, Azze ve Dželle, jer ako tako ne uradi neće biti podržan i upućen ka dobru i Allah, Azze ve Dželle, će ga prepustiti samome sebi (njegovom nefsu).
Neophodno je da traži pomoć od Uzvišenog Allaha u svemu ovome, da slijedi Njegovo zadovoljstvo u svemu što mu je Allah naredio i zabranio, da sa time ne želi nikoga osim Allaha, Azze ve Dželle. Ako tako uradi Allah će ga uputiti, podržati, zavoljeti, otkloniće od njega ono što on prezire, prekriće ga velom čistih poznavalaca Allaha, koji su sa tim postigli znanje o Allahu, Azze ve Dželle (el-ilmu billahi, azze ve dželle).

Spoznaja djelovanja Allaha, Azze ve Dželle
Što se tiče spoznaje djelovanja Allaha, Azze ve Dželle, to je da rob sazna da mu je Allah, Azze ve Dželle, neke stvari naredio a neke stvari zabranio, pa je u onima koje mu je naredio pokornost, a u onima koje mu je zabranio da radi je nepokornost Njemu, Azze ve Dželle. Naredio mu je, isto tako, iskrenu odanost (ihlas) u obje ove stvari kao i da slijedi put Upute u saglasnosti sa Kur'anom i Sunnetom. U njegovoj svijesti ne smije po pitanju Njegovog djelovanja biti niko osim Allaha, Azze ve Dželle. On ne smije biti od onih koji su napustili zahirsku nepokornost, a nisu napustili batinsku nepokornost koja je majka i izvor svih grijeha, jer Allah za ovakvog nije obećao oprost, i za ovog nema zagarantovane nagrade (sevapa) u Kući nadoknade (Ahiretu). Radi toga je beskorisno za roba da se trudi u obavljanju ibadeta ako mu je nijet neispravan, a htijenje nezdravo, jer se takva njegova pokornost pretvara u potpunu nepokornost. Sa ovim će postići samo dunjalučke i ahiretske kazne, imaće tjelesni zamor, umanjiće murad i napustiti tjelesne prohtjeve i uživanja, pa će tako izgubiti i dunjaluk i ahiret. On bi, nasuprot tome, trebao da ukrasi svoju pokornost sa iskrenom odanošću (ihlas), takvalukom i suzdržljivošću, svoj nijet čuvati sa ispravnošću i čuvati svoj Iradet sa preispitiva-njem. Njegova briga treba da bude traženje iskrenog nijeta, njegova odluka traženje Ihlasa i Tevhida u svim njegovim djelima, riječima i halovima kada pristupi pokornosti, i kada napusti djela nepokornosti, dok mu se učvrsti spoznaja nijeta, kao što mu se učvrstila spoznaja djela.

Mora da se pazi da ga ne prevari prokleti Iblis sa svojim spletkama, da ga ne uhvati u svoje mreže, i da ga uništi svojim zamkama i spletkama, jer on ima klopke i okove za srca, slatke nesreće i ukusne obmane, za koje neznalica misli da su nur i spoznaje, a one su ustvari zablude i tmine. On će mu otvoriti stotinu vrata pokornosti, želeći time da ga uvede u najniži stupanj i da ga potopi sa činjenjem tih djela. Neka se pazi! Neka se pazi! Neka se čuva! Neka vježba opreznost. Ako je u mogućnosti da nauči njegove spletke kao što nauči učiti Kur'an, neka to uradi. To je naredio Allah, uvišena je Njegova hvala, pa neka se rob pripazi u svojoj pokornosti, kao što treba da se pripazi kada je nepokoran, pa ako mu nešto dođe na um ili ga na to pozove njegov nefs, ili ga pokrene na neku akciju, neka nipošto ne žuri bez spoznaje i znanja. On treba sa svojim nefsom učtivo postupati, i praktikovati smireno promišljanje učenjaka, prisustvovati sijelima fakiha koji poznaju Allaha, Njegove naredbe i Njegove zabrane, da bi ga uputili na put Allaha, Azze ve Dželle, uveli ga u spoznaju, uputili na njegove bolesti i njegove lijekove, kao što smo prethodno naveli u poglavlju o pokajanju. (Medžlisut-tevba – Poglavlje o Tevbi – Knjiga 2.)

Ne smije biti obmanut dugim stajanjem na namazu, mnogim postovima i zahirskim nafilama bez spoznaje o tome. Ako bude slijedio ove savjete i vodio računa o svojim djelima sa spoznajom svoga nefsa, svoga Gospodara i Njegovog neprijatelja, tada mu je djelo ispravno, i tada je naslijedio znanje i razumijevanje. Šta god bude znao od zahirskog ili batinskog znanja, pogledaće se da li je bio u tome odan i iskren prema Allahu, pa ako jeste, Allah će to od njega primiti i učvrstiti ga na tome, a ako nije, vratiće mu to, jer Njemu nije promaklo to dijelo i od Njega nije ništa skriveno. Ako bude slijedio ove savjete, biće mu darovan ahlak, njegov um će biti ispravan, učvršćeno će biti njegovo djelo i povećana će biti njegova blagost, on će postati od Allahovih evlija i Njegovih odabranih prijatelja koji sa Allahom gledaju, sa Njim govore, sa Njim uzimaju, sa Njime daju. Istovremeno, on mora biti podozriv prema svome nefsu, prema svojoj želji – hevi, kako u ličnim tako i u stvarima vjere, te podozriv prema Iblisu. Nakon svega toga, on mora biti podozriv prema svome samopoznavanju, u mjeri u kojoj se to odnosi na spoznaju nefsa.

Deset svojstava mudžahida, muhasiba i ulul-emra
Sljedbenici mudžahede i samoispitivajna i posjednici odluke (ulul-'azm) imaju deset svojstava koje trebaju iskusiti na sebi, pa kada ih primjenjuju i ovladaju njima sa Allahovom dozvolom, doći će do Časnog položaja:
Prvo je: da se rob ne kune Allahom, Azze ve Dželle, ni iskreno ni lažno, ni namjerno niti nenamjerno, jer kada to uzme sebi u obavezu i navikne svoj jezik na to, to će ga uzdići do toga da će napustiti naviku da se kune i u zaboravu i namjerno. Kada se na ovo navikne, Allah će mu otvoriti vrata Njegovih mirova i on će korist toga osjetiti u svome srcu, a poboljšanje na svome tijelu, napredak u svojoj deredži, snagu (kuvvet) u svojoj odluci i u svome viđenju. On će biti pohvaljen među svojom braćom i poštovan među svojim komšijama, pa će ga oni koji ga poznaju uzeti za primjer, a svi oni koji ga vide imaće strahopoštovanje prema njemu. *Drugo je:* da napusti laganje i u šali i u ozbiljnosti. Kada ovako bude radio, naredio to svome

nefsu i navikao svoj jezik na to, Allah će sa time raširiti njegova prsa i pročistiti njegovo znanje i on neće moći to podnositi. Kada je čuje od drugoga, prezrijeće to i prekoriće ga za nju u sebi, a ako ga pozove da prestane s time, imaće nagradu.

Treće je: da se čuva da nekome nešto obeća, pa da to ne ispuni, a u mogućnosti je da to uradi, osim u slučaju jasne smetnje. Bolje da potpuno napusti obećavanje, što je jače u njegovom djelovanju i podesnije za njegov Tarikat, jer je obećanje ravno laži. Ako tako uradi, otvoriće mu se vrata darežljivosti, stepen stida, daće mu se ljubav iskrenih i visoko mjesto kod Allaha, uzvišena je Njegova slava.

Četvrto je: da izbjegava da proklinje išta od stvorenog, ili da uznemirava bilo šta, počevši od trunke (atoma) pa do svega iznad nje, jer je to od ahlaka odabranika i iskrenih. On će imati lijepe posljedice time što će ga Allah čuvati na Dunjaluku. Osim ovoga, On će za njega pripremiti kod Sebe velike deredže, izbaviće ga iz zamki propasti i sačuvaće ga od stvorenja, opskrbiće ga milostivošću robova prema njemu i bliskošću sa Njim, Azze ve Dželle.

Peto je: da izbjegava da uči dovu protiv bilo koga od stvorenja, pa makar mu i zulum učinio. On ga ne smije uznemiravati svojim jezikom niti mu uzvraćati svojim djelima, već će to podnositi radi Allaha, Tebareke ve Te'ala. Neće uzvraćati ni riječima ni djelom, jer je to osobina koja svoga posjednika uzdiže do najvećih deredža. Kada se čovjek okiti njom dostignuće časni položaj na Dunjaluku i Ahiretu, ljubav i omiljenost u srcima svih stvorenja, i bliskih i dalekih, odaziv na dovu, uzvišenost u dobra i veličinu na Dunjaluku u srcima mu'mina.

Šesto je: da ne osporava šehadet bilo koga od Ehli kible, bilo radi širka, kufra ili munafikluka. To je to najbliže milosti i najuzvišenija deredža, to je upotpunjenje sunneta i udaljavanje od miješanja u znanje Allaha, Slavljenog i Uzvišenog. To je, isto tako, udaljavanje od Allahovog, Azze ve Dželle, prezira i približavanje zadovoljstvu i milosti Uzvišenog Allaha, jer su to časna i plemenita vrata kod Allaha. Time će rob naslijediti samilost prema svim stvorenjima.

Sedmo je: izbjegavanje gledanja i želje za bilo čime od zahirske ili batinske nepokornosti, te uzdržavanje svojih organa od toga. Ovakvo djelo koje ima najbržu nagradu za srce i tijelo na Dunjaluku, uz ono što Uzvišeni Allah čuva za njega od dobra na Ahiretu. Molimo Uzvišenog Allaha da nas sve obdari sa postupanjem po ovoj osobini, i da izbaci naše prohtjeve iz naših srca.

Osmo je: da izbjegava da kod stvorenja ima bilo kakvu potrebu, kako malu tako i veliku, već treba svoje potrebe da uzdigne iznad svih stvorenja, i onih što su mu potrebne i onih od kojih je neovisan. Zaista je ovo potpunost veličine abida i počast muttekina. Sa ovim on jača za naređivanje dobra i odvraćanje od zla, jer će kod njega sva stvorenja biti na jednom stepenu, u suštini jednaki. Ako bude ovako, Allah Uzvišeni će ga prevesti do neovisnosti, ubjeđenja i pouzdanja u Njega, Azze ve Dželle. On neće nikoga uzdizati radi svoga prohtjeva, i ljudi će biti kod njega u suštini jednaki. Sigurno je da su ova vrata veličina mu'mina i počast muttekina, i to su vrata koja su najbliža Ihlasu.

Deveto je: da obavezno prekine očekivati od ljudi da ispunjavaju njegove pohlepe, te da njegov nefs ne bude pohlepan ni prema čemu što je u njihovim rukama, jer je to najveća veličina, čista neovisnost, ogroman posjed, uzvišeni ponos,

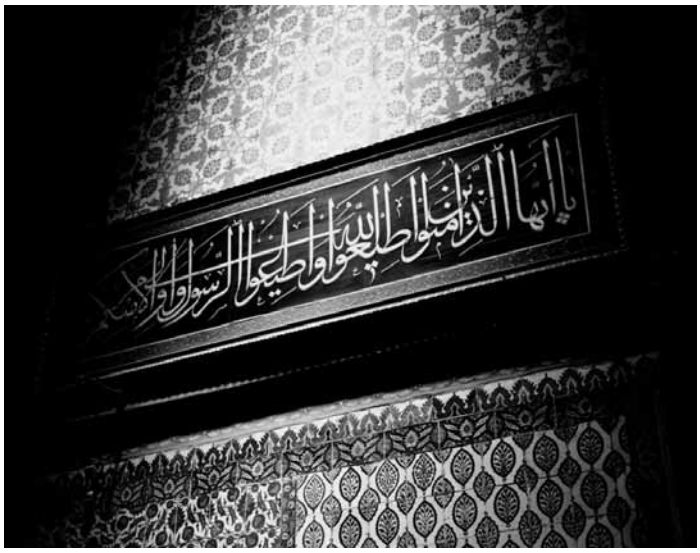

iskreno ubjeđenje, ljekoviti i ispravni tevekkel. To su jedna od vrata pouzdanja u Allaha, Azze ve Dželle, jedna od vrata zuhda, sredstvo sa kojim se postiže suzdržavanje (vera) i upotpunjavaju obredi. Ovo je jedan od znakova (alameta) onih koji su se potpuno posvetili Allahu, Tebareke ve Te'ala.

Deseto svojstvo je: skrušenost, jer se sa njom gradi stepen abida, povećava se njegova deredža i upotpunjava se veličina i stepen kod Allaha Uzvišenog i kod stvorenja, pa on može izvršavati šta god hoće od poslova Dunjaluka i Ahireta. Ovo je svojstvo korijen svih djela, pokornosti, njegove grane i izvršenje, sa njim rob dostiže stepen salihina koji su zadovoljni svime od Allaha, i u izobilju i u oskudici. To je potpunost takvaluka i poniznosti, a ta poniznost je da rob ne susretne bilo koga od ljudi a da ne smatra da je taj bolji od njega, i da kaže: "Vjerovatno je ovaj čovjek kod Allaha bolji od mene i ima veću deredžu." Ako je ovaj mlad, reći će: "On nije griješio prema Allahu, a ja jesam, i nema sumnje da je bolji od mene." Ako je star, reći će: "Ovaj je robovao Allahu prije mene." Ako je alim, reći će: "Ovome je dato ono što ja nisam uspio dosegnuti, i postigao je što ja nisam postigao. On zna ono što ja ne znam, i on radi po tom znanju." Ako je džahil, reći će: "Ovaj Allahu griješi iz neznanja, a ja Mu griješim sa znanjem, i ne zna se sa čime će on skončati, a sa čime ću ja skončati." Ako je kafir, reći će: "Ne znam da li će možda on primiti islam i okončati sa najboljim djelom, a možda ću ja postati kafir i okončati sa najgorim djelom." Ovo su vrata nježne i brižne ljubavi, kao i zebnje pune straha, prvo sa čime se susreću i posljednje što preostaje robovima. Ako rob bude ovakav, Allah će ga osloboditi od nesreća, dovesti ga do stepena upućivanja ljudi Allahu, Azze ve Dželle. On će biti jedan od odabranih i voljenih prijatelja Rahmana, biće jedan od neprijatelja Iblisa, Allahovog neprijatelja, Allah ga prokleo. Ovo su, isto tako, i jedna od vrata Milosti. On će sa time presjeći put kibura i veze samodopadljivosti, i odbiće stepen uzvišenosti i odstraniti stepen veličine za svoj nefs u vjeri i na Dunjaluku i na Ahiretu. Ovo je slanost - srž, suština ibadeta i konačna počast zahida i ukras nasika (osamljeni privrženici). Nema bolje stvari od toga, jer sa time on prekida svoj jezik od spominjanja svih svjetova. Njegovo djelo se neće upotpuniti osim s time, i iz njegovog srca će izaći tmina, nepravda i kibur u svim halovima. Njegov jezik će i u tajnosti i u javnosti jedno govoriti, njegovo htijenje će i u

tajnosti i u javnosti biti jedno, a tako će biti i sa njegovim govorom. Za njega će stvorenja po pitanju savjetovanja (nasihata) biti jedno, jer on ne smije biti od onih koji savjetuju a spominju bilo koga od Allahovih stvorenja po zlu ili ga napadaju radi nekog djela, ili vole da se kod njih neko spominje po zlu, ili mu je srcu drago kada se kod njega neko spomene po zlu, jer je ovo nesreća za abide, truhlost za pobožnjake i propast za zahide, osim ako ga Allah, Azze ve Dželle, ne pomogne sa čuvanjem njegovog jezika i srca sa Svojom milošću.

Tevekkul (pouzdanje)

Sto se tiče tevekkula, njegova osnova je u Njegovim, Azze ve Dželle, riječima: "A ko se u Allaha pouzda, On mu je dovoljan." (65:3), i Njegovim, Uzvišen je On, riječima: "I u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!" (5:23)

Od Abdullaha ibn Mes'uda r.a. se prenosi da je Allahov Poslanik a.s. rekao: "Vidio sam sve narode na Velikom zboru, i vidio sam moj ummet kako je ispunio i brda i doline i začudio sam se njihovom brojnošću i pojavom, pa mi je rečeno: 'Jesi li zadovoljan?' i ja rekoh: 'Jesam!' Rečeno mi je: 'Od ovih će sedamdeset hiljada ući u Džennet bez polaganja računa, oni se nisu igrali sa vatrom, niti tražili loše predznake, niti su izvrdavali, već su se u svoga Gospodara pouzdavali." Tada je ustao 'Akkaš ibn Mihsan el-Esedi i rekao: "O Allahov Poslaniče, moli Allaha da me učini jednim od njih!", pa Allahov Poslanik a.s. reče: "Allahu naš, učini ga jednim od njih!" Tada ustade drugi čovjek i reče: "Moli Allaha da i mene učini jednim od njih!", pa Alejhiselam reče: "Preduhitrio te Akkaš."

Suština (hakikat) tevekkula je prepuštanje svih stvari Allahu, Azze ve Dželle, bijeg od tmina odabiranja i planiranja, uzdizanje do područja osvjedočenja (šuhud) u propise i određenja, tako da rob odluči da neće tražiti mijenjanje svoga udijela, jer ono što mu je dodijeljeno neće ga mimoići, a ono što mu nije određeno neće ga zapasti. Tako se njegovo srce smiri sa time, i nađe smiraj (jatmeine) u obećanju svoga Gospodara pa uzima samo od svoga Gospodara. Tevekkul ima tri stepena: tevekkul (pouzdanje), teslim (predavanje) i tefvid (prepuštanje). Tevekkul je smirenje sa obećanjem njegovog Gospodara, posjedniku teslima je dovoljno Njegovo znanje, a posjednik tefvida je zadovoljan Njegovom odredbom. Rečeno je: "Tevekkul je početak, teslim je sredina, a tefvid je kraj." Rečeno je i: "Tevekkul je osobina mu'mina, teslim je osobina evlija, a tefvid je osobina muvehhida." Rečeno je i: "Tevekkul je osobina običnog svijeta (avamm), teslim je osobina odabranika (havass), a tefvid je osobina odabrane elite (havassul-havass)" Rečeno je i: "Tevekkul je osobina svih vjerovjesnika, teslim je osobina Ibrahima, a tefvid je osobina našeg Vjerovjesnika, Allahov Salat na svima njima."

Tevekkul u svojoj potpunoj suštini je imao Ibrahim Prijatelj a.s. u trenutku kada je rekao Džibrilu a.s.: "Ako je od tebe (pomoć), ne treba!", jer je njegov nefs nestao tako da od njega nije bilo ni traga, pa on pored Allaha nije vidio nikoga osim Allaha, Azze ve Dželle. Sehl ibn Abdullah, Allah Uzvišeni mu se smilovao, je rekao: "Prvi stepen u tevekkulu je da rob bude pred Allahom, Azze ve Dželle, kao mejt pred gasalom, koji ga okreće kako hoće, a on se ne može ni pokrenuti niti upravljati. Mutevekkel u Allaha, Subhanehu ve Te'ala, je čovjek koji ništa ne pita, niti šta hoće, niti odbija, niti zadržava."

Također je rečeno: "Tevekkul je potpuna predanost." Hamdun, Allah Uzvišeni mu se smilovao, je rekao: "To je da se čvrsto držiš Allaha, Azze ve Dželle." Ibrahim el-Havvas, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Suština tevekkula je napuštanje straha i nade od bilo koga mimo Allaha, Azze ve Dželle." Rečeno je: "Tevekkul je svesti život na jedan dan, i napustiti brige za sutra." Ebu Ali er-Ruzbari, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Očuvanje tevekkula je na tri stepena: Prvi je da kada mu se dadne bude zahvalan, a kada mu se uskrati bude strpljiv; Drugi je da za roba davanje i uskraćivanje budu jednaki; Treći je da mu uskraćivanje uz zahvalnost bude draže, radi njegovog znanja da je Uzvišeni Allah za njega to odabrao." Prenosi se od Džafera el-Huldija da je Ibrahim el-Havvas, Uzvišeni Allah mu se smilovao, rekao: "Bio sam na putu u Mekku, i vidio sam osobu divljeg izgleda, pa sam mu prišao i pitao: "Jesi li od džinna ili od ljudi?", pa mi on reče: "Od džinna." Upitah ga: "Gdje ideš?", a on reče: "U Mekku." Upitah ga: "Zar bez opskrbe i jahalice?", a on reče: "Da, i među nama, također, ima onih koji putuju sa tevekkulom." Upitah ga: "Šta je tevekkul?", pa mi on reče: "Uzimanje od Allaha."

Sehl, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "To je spoznaja Davatelja opskrba stvorenjima. Nikome neće tevekkul biti ispravan sve dok kod njega ne bude nebo kao mješina, a zemlja kao željezo, kao da sa neba ne pada kiša, niti iz zemlje niče bilje, a da zna da ga Allah nije zaboravio i da mu je obezbjedio njegovu opskrbu između ovo dvoje." Rečeno je: "To je da nisi nepokoran Allahu radi svoje opskrbe." Neki od šejhova su rekli: "Tebi je dovoljno od tevekkula da ne tražiš sebi pomagača mimo Uzvišenog Allaha, niti čuvara tvoje opskrbe mimo Njega, niti onog koji posmatra tvoje djelo mimo Njega."

El-Džunejd, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Tevekkul je da se prepustiš u potpunosti svome Gospodaru, a da se suprotstaviš onome ko je mimo Njega." En-Nuri, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "To je da tvoje planiranje nestane u Njegovom planiranju, i da budeš zadovoljan Allahom kao zaštitnikom, upraviteljem i pomagačem. Uzvišeni Allah kaže: 'A Allah je dovoljan zaštitnik' (4:81)" Rečeno je: "To je da je poniženom robu dovoljan Veličanstveni Gospodar, i da je Prijatelju dovoljan Veličanstveni, tako da i ne pogleda u pomoć od Džibrila a.s." Rečeno je: "To je smirenje od kretanja, oslanjajući se na Stvoritelja Zemlje i nebesa."

Behlul el-Medžnun , Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan: "Kada rob posjeduje tevekkul?", pa on reče: "Kada sa svojim nefsom bude stranac (garib) među stvorenjima, a svojim srcem blizak (karib) Hakku." El-Hatim el-Esamm , Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan: "Na čemu si sagradio ovo svoje djelovanje od tevekkula?", pa on reče: "Na četiri stvari: Znao sam da moju opskrbu neće pojesti niko osim mene, pa se nisam sa njom zaokupljao; znao sam da moj posao neće uraditi niko osim mene, pa sam se sa njim zaokupio; znao sam da će mi smrt doći iznenada, pa sam je preduhitrio; i znao sam da sam pred Okom Uzvišenog Allaha u svakom stanju, pa sam Ga se stidio."

Od Ebu Musa ed-Debilija se prenosi da je rekao: "Pitao sam Abdurrahmana ibn Jahja o tevekkulu, pa mi je rekao: 'Da

staviš svoju ruku u čeljusti ogromne zmije do zgloba, a da se ne bojiš pored Allaha ničega'." Ebu Musa, Uzvišeni Allah mu se smilovao, govori nadalje: "Otišao sam Ebu Jezidu el-Bistamiji, Uzvišeni Allah mu se smilovao, da ga pitam o tevekkulu, pa sam došao u Bistam i pokucao sam mu na vrata, a on mi reče: "O Ebu Musa, zar ti odgovor Abdurrahmana nije bio dovoljan, pa si došao da i mene pitaš?!" Ja rekoh: "Gospodine moj, otvori mi vrata!", pa on reče: "Da si došao da me posjetiš, otvorio bih ti vrata, uzmi odgovor sa vrata. Odlazi, a da ima zmija koja se obmotala oko Arša i hoće da te proždere, ni tada se ne bi smio bojati ničega pored Allaha." Ja sam otišao i došao u Debil (grad u Armeniji – Dvin) i bio sam tamo godinu dana, a zatim sam se odlučio na zijaret i otišao Ebu Jezidu, pa mi on reče: "Sada si mi došao kao posjetilac, pa merhaba posjetitelju, uđi!" Bio sam kod njega jedan mjesec i nije mi naumpalo ništa a da mi on nije odgovorio na to prije nego što bih ga i upitao, pa mu ja jednom rekoh: "O Ebu Jezide, ja bih išao, pa bih htio da mi daš nešto korisno", pa mi on reče: "Znaj da korist od stvorenja nije nikakva korist", i onda ustade i ode, a i ja sam shvatio da sam se time okoristio i otišao sam."

Od Ibn Tavusa el-Jemanija, Uzvišeni Allah mu se smilovao, se prenosi, a on od svoga oca Tavusa, Uzvišeni Allah mu se smilovao, da je rekao: "Neki beduin je došao sa svojom jahalicom, potom je spustio da klekne i svezao joj nogu, a potom digao glavu prema nebu i rekao: "Allahu naš, zaista je ova jahalica i sve što je na njoj u Tvojoj zaštiti", a zatim se udaljio i otišao. Kada je beduin izašao iz Mesdžidul-harama, nije bilo ni jahalice ni njenog tovara, pa je on podigao glavu prema nebu i rekao: "Allahu naš, meni nije ništa ukradeno, već je ovo Tebi ukradeno." Tavus govori: "Dok smo stajali sa beduinom, vidjesmo čovjeka kako silazi sa vrha brda Ebu Kubejs , vodeći jahalicu lijevom rukom, a desna mu je bila odsječena i obješena o njegovom vratu, pa je prišao beduinu i rekao: "Uzmi svoju jahalicu i sve što je na njoj." Upitao sam ga šta se dogodilo, pa mi on reče: "Presreo me je konjanik na sivom konju na vrhu Ebu Kubejsa i rekao mi: 'O lopove, pruži ruku!', pa sam ja pružio, a on je uhvatio i stavio na kamen. Onda je uzeo drugi i odsjekao mi ruku i zakačio mi je za vrat. Zatim je rekao: 'Idi i vrati jahalicu i sve što je na njoj beduinu!'"

Prenosi se od Omera ibnul-Hattaba r.a. da je Allahov Poslanik a.s. rekao:

"Da se pouzdajete u Allaha istinskim tevekkulom, On bi vas opskrbljivao kao što opskrbljava ptice, osvanu gladne a zanoće site" Prenosi se od Muhammeda ibn Ka'ba, a on od Ibn Abbasa, Allah zadovoljan obojicom, da je rekao: "Allahov Poslanik a.s. je rekao: "Koga raduje da bude najčasniji od ljudi, neka se boji Allaha; koga raduje da bude najjači od ljudi neka se pouzdaje u Allaha; a koga raduje da bude najbogatiji među ljudima, neka se više oslanja na ono stoje u Allahovoj ruci od onoga što je u njegovoj ruci."

Omer r.a. je ispjevao sljedeća dva bejta:

"Spokojan budi jer su
Svi poslovi sa Allahovim određenjem
ako je nešto negdje drugom namjenjeno
nikada ti se neće dati
ah ako ti je to određeno
od tebe ne može pobjeći"

Upitan je Jahja ibn Mu'az, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Kada će čovjek biti od onih koji se (istinski) pouzdaju?", pa je on rekao: "Kada bude zadovoljan Allahom kao povjerenikom (vekil)." Bišr, Alllah mu se smilovao, je rekao: "Kada neko od vas kaže: 'Ja se pouzdajem u Allaha, taj laže, jer, Allaha mi, da se on pouzdaje u Allaha, bio bi zadovoljan sa onime što On čini sa njim." Rekao je Ebu Turab en-Nahšebi, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "To je bacanje tijela u robovanje (ubudijet) i vezanje srca za priznavanje Gospodara (rubbubijet), smirenje sa dovoljnošću, pa ako mu se dadne zahvaljivaće, a ako mu se uskrati, saburaće." Zunnun, Allah Uzvišeni mu se smilovao, je isto tako jednom čovjeku koji ga je pitao o tevekkelu, rekao: "To je odbacivanje (ovosvjetskih) gospodara i prekidanje povoda (sebeb)", pa mu ovaj koji ga je pitao reče: "Reci mi još!", pa on reče: "Bacanje nefsa u ubudijet i njegovo vađenje iz rububijeta." I također je rekao: "To je prekidanje slavoljubivih namjera, uprave svoga nefsa i lišavanje pripisivanja sebi svakog pokreta i moći."

Što se tiče zahirskog pokretanja koje je vezano za sticanje po sunnetu, ono ne poništava srčani tevekkul, nakon što se rob u svome srcu uvjeri da je određenje od Allaha Uzvišenog, jer je mjesto tevekkula srce, i on je potvrda imana. Onaj ko negira sticanje, taj negira i sunnet, a ko negira tevekkul, taj negira i iman. Ako je nešto od povoda sticanja opskrbe otežano to je sa Allahovim, Azze ve Dželle, određenjem, a ako je olakšano, to olakšanje je od Njega, Azze ve Dželle. Tako, tjelesni organi i vanjština tog čovjeka su pokrenuti da stiču povode opskrbe sa naređenjem Allaha, Azze ve Dželle, a njegov batin je smiren sa obećanjem Allaha, Azze ve Dželle. Prenosi se od Enesa ibn Malika, r.a. da je rekao: "Došao je čovjek na svojoj kamili i pitao: "O Allahov Poslaniče, da li da je ostavim na tevekkul?", pa mu Alejhisselam reče: "Zaveži je, pa onda tevekkul."

Rečeno je: "Onaj ko ima tevekkul je kao dijete koje ne zna ni za kakvo drugo utočište osim majčinih grudi, tako da se on ne upućuje nigdje osim ka svome Gospodaru, Azze ve Dželle." Rečeno je: "Tevekkul je odbacivanje sumnji i prepuštanje svega Caru careva." Rečeno je: "Tevekkul je povjerenje u ono što je u Allahovoj, Azze ve Dželle, ruci, a napuštanje očekivanja bilo čega od onoga što je u rukama ljudi." Rečeno je: "Tevekkul je ispražnjavanje tajne od razmišljanja o pribjegavanju parničenju u traženju opskrbe."

Lijep ahlak (husnul-hulk)

Osnova toga su riječ Allaha, Azze ve Dželle, Svome vjerovjesniku a.s. u Njegovoj Knjizi objavljenoj njemu: "Jer ti si zaista najvećeg ahlaka." (68:4) I ono što se prenosi od Enesa ibn Malika r.a. da je rekao: "Neko je upitao: 'Allahov Poslaniče, koji od mu'mina ima najbolji iman?', pa je on a.s. rekao: 'Onaj od njih koji je najljepšeg ahlaka." Lijep ahlak je najefdalnija osobina roba i sa njim se pokazuje suštinski dragulj čovječnosti, jer je čovjek i pokriven svojim ahlakom, a i poznat po svome ahlaku. Rečeno je: "Allah, Azze ve Dželle, je odabrao Svoga vjerovjesnika i Svoga poslanika Muhammeda a.s. sa onime što ga je počastio od mu'džiza, kerameta i izuzetnih sposobnosti, ali ga nije uzvisio ničim od njegovih osobina kao što ga je uzvisio sa njegovim ahlakom, pa je On, Koji je najuzvišeniji govornik, rekao: "Jer ti si zaista najvećeg ahlaka" (68:4) Rečeno je da ga je Allah Uzvišeni opisao sa najvećim ahlakom (bil-hulukil-azim), jer je on počašćen posjedom oba svijeta, a njemu je bio

dovoljan samo Allah, Azze ve Dželle. Rečeno je: "Najveći ahlak je to da se ni sa kim ne sukobljava niti se ko sa njim sukobljava, radi siline njegove spoznaje Uzvišenog Allaha." Rečeno je: "Značenje toga je da na tebe ne utiče surovost stvorenja nakon što se upoznaš sa Istinom (el-Hakk)."
Ebu Se'id el-Harraz, Allah Uzvišeni mu se smilovao, je rekao: "To je da čovjek nema težnju ni himmet (ambiciju) ni za čim osim za Allahom, Azze ve Dželle." Džunejd, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Čuo sam El-Harisa el-Muhasibija da govori: 'Izgubili smo tri stvari: lijep izgled sa čednošću, lijep govor sa čestitošću, bratstvo sa vjernošću.'" Rečeno je: "Lijep ahlak je umanjivanje onoga što je od tebe, a uvećavanje onoga što je za tebe." Rečeno je: "Znak lijepog ahlaka je odbacivanje uznemiravanja drugih i podnošenje poteškoća." Rekao je Vjerovjesnik a.s. svojim ashabima, Allah zadovoljan njima: "Vi nećete osvojiti ljude sa svojim imecima, već ih osvojite sa nasmješenim licem i lijepim ahlakom."

Lijep ahlak sa Allahom, Azze ve Dželle

Lijep ahlak sa Allahom, Azze ve Dželle, je da izvršavaš Njegove naredbe, da napustiš Njegove zabrane, da Mu se pokoravaš u svim halovima i da ne misliš da zaslužuješ uzvratnu nagradu od Njega, da sve što je određeno prepustiš Njemu bez okrivljavanja, da mu potvrđuješ tevhid bez širka i da vjeruješ u Njegovo obećanje bez imalo sumnje. Zunnun el-Misri, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan: "Koji čovjek treba da je najzabrinutiji?", pa je on rekao: "Onaj koji je najgoreg ahlaka."

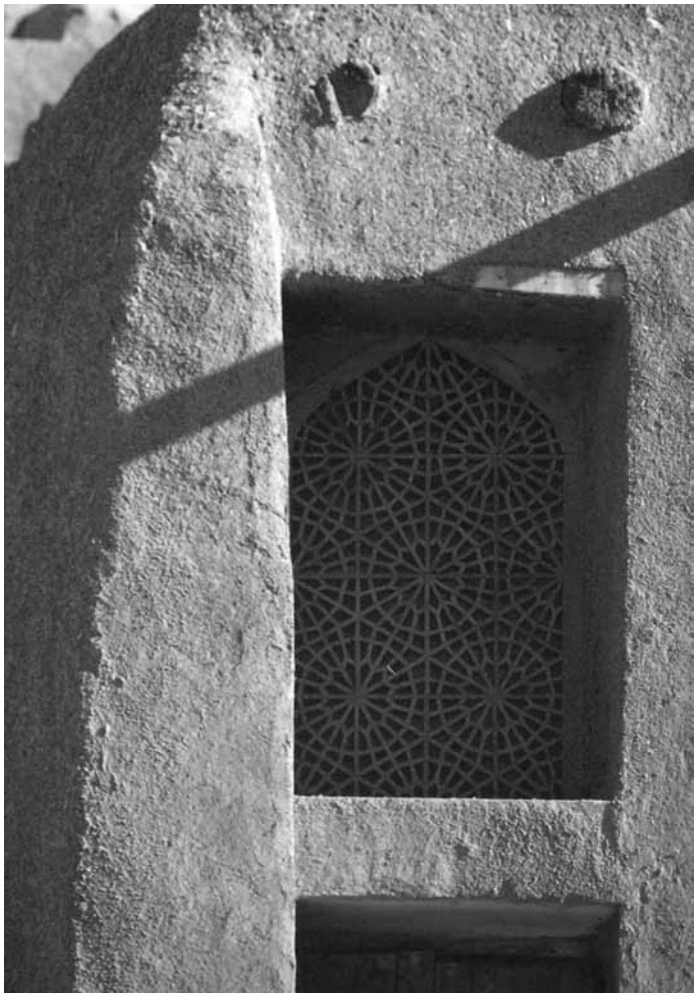

El-Hasan el-Basri, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao za Njegove, Azze ve Dželle, riječi: "I svoju odjeću očisti." (74:4) da znače: "Svoj ahlak popravi." Za riječi Uzvišenog: "I obasipa vas Svojim blagodatima, i zahirskim ibatinskim." (31:20), je rečeno: "Zahirski je skladno stvaranje, a batinski je pročišćavanje ahlaka." Ibrahim ibn Edhem, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan: "Da li si se ikada obradovao na dunjaluku?", pa on reče: "Jesam, dva puta. Prvi put kada sam sjedio negdje jednog dana, pa je došao pas i pomokrio se na mene, a drugi put kada sam sjedio, pa je neki čovjek došao i ošamario me."

Rečeno je: "Kada bi djeca vidjela Uvejsa el-Karanija, Uzvišeni Allah mu se smilovao, gađala bi ga kamenjem, a on bi rekao: 'Ako me već morate gađati, gađajte me sa manjim kamenicama, da mi ne biste slomili cjevanicu i tako me spriječili od namaza.'" Rečeno je da je neki čovjek grdio El-Ahnefa ibn Kajsa, Uzvišeni Allah mu se smilovao, i sve išao za njim, pa kada su se približili jednom naselju, on je stao i rekao: "Mladiću, ako je u tvome srcu ostalo još nešto, odmah to reci, da te ne bi čule neke od budala u ovom naselju, pa ti ne uzvrate." Hatem el-Esamm, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan: "Da li čovjek mora tolerisati svakoga?", pa on reče: "Da, osim svoga nefsa." Prenosi se da je Emirul-mu'minin Alija ibn Ebu Talib r.a. pozvao svoga roba, pa mu se on nije odazvao, pa ga je i drugi i treći put pozvao, a on mu se nije odazivao, pa je ustao i vidio ga kako leži. Upitao ga je: "Zar me nisi čuo, momče?", pa on reče: "Jesam." Upitao ga je: "Šta te je navelo da mi se ne odazoveš?, a on reče: "Bio sam siguran da me nećeš kazniti, pa sam se ulijenio." Na to mu Alija reče: "Idi, slobodan si, radi Allahovog, Azze ve Dželle, Lica."

Rečeno je: "Lijep ahlak je da budeš blizu ljudima, a daleko (stranac) od onoga što je između njih." Rečeno je i: "Lijep ahlak je da prihvataš ono što tebe odbija, bilo to od grubosti ljudi ili Hakkovog određenja, bez srdžbe i uznemirenosti." Rečeno je: "U Indžilu je zapisano: 'Robe Moj, sjeti Me se kada si u srdžbi, i Ja ću se tebe sjetiti kada Ja budem u srdžbi!'" Neka žena je rekla Maliku ibn Dinaru, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "O licemjeru! (Ja murai)", pa je on odgovorio: "O ti, našla si moje ime kojeg su zagubili stanovnici Basre." Lukman je rekao svome sinu: "O sinko, nećeš spoznati troje osim u tri (situacije): blagost kod srdžbe, hrabrost u ratu i brata u potrebi za njim." Musa a.s. je rekao: "Ilahi, molim Te da se ne govori za mene ono što ja nemam kod sebe.", pa mu Uzvišeni Allah objavi: "Nisam to uradio za Sebe, pa zašto da uradim za tebe?"

Zahvalnost (šukr)

Osnova o zahvalnosti se nalazi u Njegovim, Azze ve Dželle, riječima: "Ako budete zahvaljivali, Ja ću vam povećati." (14:7), i ono što se prenosi od 'Ataa, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Ušao sam kod Aiše, Allah zadovoljan sa njom, i rekao sam: 'Obavijesti nas o najdivnijem što si vidjela kod Allahovog Poslanika a.s., pa je ona zaplakala i rekla: 'Koji to od njegovih postupaka nije bio divan? A jednom mi je došao u noći i legao sa mnom u moju postelju - ili je rekla: pod moj pokrivač - tako da mu je koža doticala moju kožu, a potom je rekao: "O kćeri Ebu Bekrova, pusti me da ibadetim svome Gospodaru." Ona

reče: "Ja volim tvoju blizinu, ali ću slijediti ono što ti želiš", pa je ona dopustila njemu a.s. da ustane, i on je došao do vode, uzeo abdest i puno je vode polio, a zatim je ustao i klanjao. Plakao je na kijamu sve dok mu suze nisu pokvasile njegova prsa, a zatim je učinio ruku' i plakao, zatim sedždu i plakao, a potom podigao glavu i plakao. Nije prestajao tako sve dok nije došao Bilal r.a. i obavijestio ga o namazu. Aiša kaže: "Upitala sam ga: 'O Allahov Poslaniče, šta te je rasplakalo, kada ti je Allah oprostio i prošle i buduće greške?', pa je on a.s. rekao: "Zar da ne budem zahvalan rob? I zašto to ne bih radio kada mi je Allah, Azze ve Dželle, objavio: 'Zaista je u stvaranju nebesa i Zemlje...'" (2:164) do kraja ajeta.

Suština zahvalnosti kod Ehli-tahkika (Obistinjenih sljedbenika suštine) je: priznavanje blagodati od Davatelja blagodati na poseban način, a u ovom značenju je Uzvišeni Allah opisao Sebe da je sveobuhvatno Zahvalni (eš-Šekur), a značenje toga je da on nagrađuje robove za zahvalnost, tako da je nagradu za zahvalnost nazvao zahvalnošću, kao što kaže Allah, Azze ve Dželle: "A naknada za zlo je zlo u istoj mjeri." (42:40) Rečeno je: "Suština zahvalnosti je hvaljenje Dobročinitelja (muhsin) sa pomenom Njegovog dobročinstva (ihsan), tako rob zahvaljuje Uzvišnom Allahu slaveći Ga i spominjući Njegovo dobročinstvo prema njemu, a zahvala Hakka Slavljenoga robu je pohvala njega spominjanjem njegovog dobročinstva prema Njemu. Dobročinstvo roba je njegova pokornost Allahu, a dobročinstvo Hakka je Njegovo davanje blagodati robu, tako da se suštinska zahvalnost roba ogleda u izgovoru jezika i potvrdi srca dobročinstva od Gospodara.

Zahvalnost se dijeli na sljedeće dijelove: Zahvalnost jezikom, a to je priznanje blagodati od strane roba sa poniznim govorom. Zahvalnost tijelom i organima, a to je osobeni pokazatelj vjernosti i hizmeta. Zahvalnost srcem zahtijeva pažljivu ravnotežu između vidljivog pokazivanja zahvalnosti, sa stalnim čuvanjem osjećaja poštovanja (hurmeta). Rečeno je: "Zahvalnost očiju je da pokriješ mahanu koju vidiš kod svoga prijatelja, a zahvalnost ušiju je da pokriješ mahanu koju čuješ o njemu." Općenito, zahvalnost je da nisi nepokoran (asi) Uzvišenom Allahu sa Njegovim blagodatima.

Kaže se da je zahvalnost – zahvalnost alima kada je ona u onome što oni raspravljaju. Zahvalnost je zahvalnost abida kada je ona odlika njihovih djela. Zahvalnost je zahvalnost arifa kada je ona privrženost Njemu, Azze ve Dželle, u svim njihovim halovima, i njihovom čvrstom vjerovanju (itikad) da je sve ono u čemu su oni od hajra i ono što se pokazuje od njih od pokornosti, robovanja, spominjanja Njega. Azze ve Dželle, sve sa Njegovom uputom, Njegovom blagodati, Njegovom pomoći, Njegovim pokretanjem i Njegovom snagom, Azze ve Dželle. Isto tako da je to sa njihovim povlačenjem od učešća u svemu tome i nestankom (fena) u Njemu, njihovim priznavanjem nemoći, manjkavosti i neznanja, a potom sa poniznošću pred Njim, Azze ve Dželle, u svim svojim halovima.

Rekao je Ebu Bekr el-Verrak, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Zahvalnost na blagodatima je osvjedočenje u Dobročinstvo (naslađivanje očiju na darovanim blagodatima) i čuvanje Svetosti (hurmet). "Rečeno je: "Zahvalnost na blagodatima je

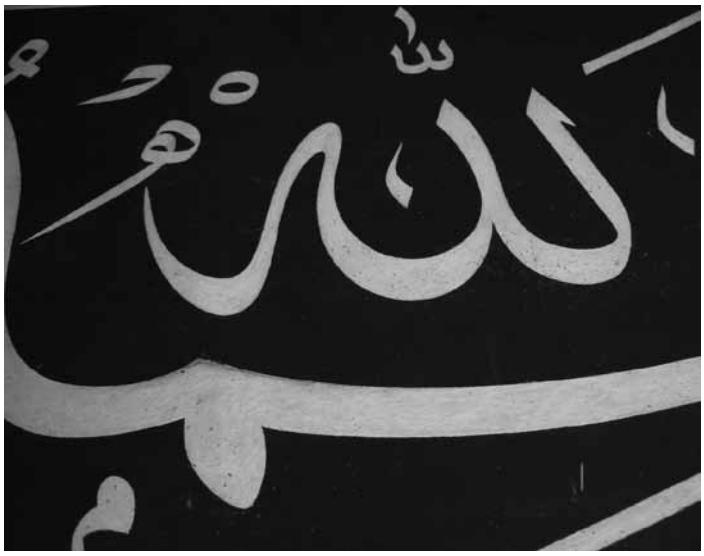

da vidiš da je tvoj nefs u njima parazit (da ih ne zaslužuje)." Rekao je Ebu Osman (El-Hiri), Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Zahvalnost je spoznaja da si nemoćan da se zahvališ." Rečeno je: "Zahvalnost na zahvalnosti je potpunija od same zahvalnosti. To je da vidiš da je tvoja zahvalnost sa Njegovom podrškom, i da vidiš da je ta podrška tebi data radi blagodati koje su ti date, tako da Mu zahvaljuješ na zahvalnosti, a zatim da zahvaljuješ na zahvaljivanju za zahvaljivanje, i tako sve do beskonačnosti." Rečeno je: "Zahvalnost je pripisivanje blagodati njihovom Gospodaru (mevla) sa osobinom poniznosti prema Njemu."

El-Džunejd, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Zahvalnost je da ne vidiš svoga nefsa dostojnog darovanih blagodati." Rečeno je: "Zahvalan (šakir) je onaj ko zahvaljuje na onome što ima, a mnogo zahvalan (šekur) je onaj ko zahvaljuje na onome što nema." Rečeno je: "Zahvalan je onaj ko zahvaljuje na davanju, a mnogo zahvalan je onaj ko zahvaljuje na uskraćivanju." Rečeno je: "Zahvalan je onaj ko zahvaljuje na poklonima, a mnogo zahvalan je onaj ko zahvaljuje na belajima." Rečeno je: "Zahvalan je onaj ko zahvaljuje na momentalnoj darežljivosti, a mnogo zahvalan je onaj ko zahvaljuje kod odgađanja." Eš-Sibli, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Zahvalnost je viđenje Davatelja blagodati, a ne viđenje blagodati." Rečeno je: "Zahvalnost je vezivanje postojećeg, a lov nedostajućeg."
Ebu Osman, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Zahvalnost običnih ljudi je na hrani, piću, odjeći, a zahvalnost odabranika je na suštinskim značenjima (me'ani) koja se spuštaju na njihova srca, a Allah, Azze ve Dželle, kaže: "A malo je Mojih robova koji su mnogo zahvalni." (34:13) Davud a.s. je rekao: "Ilahi, kako da Ti zahvaljujem kad je i moja zahvalnost Tebi jedna od Tvojih blagodati", pa mu je Allah, Tebareke ve Te'ala, objavio: "Sada si Mi se zahvalio." Rečeno je: "Kada je tvoja ruka uskraćena od naknade, neka je tvoj jezik produžen sa zahvalnošću." Rečeno je: "Kada je Idris a.s. obradovan sa oprostom, on je tražio život", pa je upitan: "Zašto?" On je rekao: "Da bih Mu mogao zahvaljivati, jer sam prije ovoga (trenutka smrti) sve radio za oprost", pa je melek raširio svoja krila i ponio ga na nebo." Rečeno je: "Neki od vjerovjesnika a.s. je prolazio pored malog kamena ispod kojeg je izvirala obilata voda, pa se začudio tome, te je Allah dao kamenu da

progovori, i kada ga je (vjerovjesnik) upitao za to, on je rekao: "Od kada sam čuo Allaha, Azze ve Dželle, da govori: "...vatra kojoj će gorivo biti ljudi i kamenje" (19:6), ja plačem iz straha od Njega", pa je vjerovjesnik a.s. zamolio Allaha da taj kamen izbavi od Vatre, pa mu je Allah, Azze ve Dželle, objavio: "Ja sam ga oslobodio Vatre", te je vjerovjesnik otišao. Kada se vraćao, vidio je vodu kako izvire iz tog kamena još obilatije nego prije, pa se on začudio, pa mu je opet Allah dao da mu kamen progovori, i kada ga je upitao: "Zašto plačeš kada ti je Allah oprostio?", pa on reče: "Ono je bio plač tuge i straha, a ovo je plač zahvalnosti i sreće."
Rečeno je: "Onaj koji zahvaljuje je uz povećanje, jer je on u svjedočenju blagodati. Uzvišeni Allah kaže: "Ako vi budete zahvaljivali, Ja ću vam povećati." (14:8), a onaj koji je strpljiv je sa Allahom i nalazi sklonište sa Njim, jer je on u svjedočenju Davatelja belaja, a Uzvišeni Allah kaže: "Allah je zaista sa strpljivima." (2:153, 8:46) Rečeno je: "Hamd je na dahove, a šukr je na blagodati osjećaja." Rečeno je u sahih haberu: "Prvi koji će biti pozvani u Džennet su oni koji su hamd činili Allahu na onome sto je On stvarao!"
Prenosi se od jednog od velikana da je rekao: "Na jednom od svojih putovanja sam sreo oronulog starca koji je duboko zagazio u godine, pa sam ga pitao o njegovom halu i on mi je rekao: "Na početku svoga života sam se bio zaljubio u svoju amidžičnu, a također se i ona bila zaljubila u mene, pa smo se složili da je oženim. Prve bračne noći nakon svadbe sam joj rekao: 'Dođi da oživimo ovu noć zahvalom (šukr) Allahu, Azze ve Dželle, jer nas je sastavio!', pa smo tu noć klanjali i nismo prilazili jedno drugom. Kada je bila druga noć rekli smo to isto, i već sedamdeset ili osamdeset godina mi smo u tom halu svaku noć. Zar nije tako, ta i ta (nazvao ju je po imenu)?", upita on staricu (koja je bila kraj njega), pa ona reče: "Ovako je kao što je starac (šejh) rekao."

Strpljenje (sabur)

Osnova strpljenja je u govoru Allaha, Azze ve Dželle: "O vi koji vjerujete, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste uspjeli." (3:200) I Njegovom, Azze ve Dželle, govoru: "Budi strpljiv, ali tvoje strpljenje je samo sa Allahom." (27:127) Prenosi se od Aiše, Allah zadovoljan sa njom, da je Vjerovjesnik a.s. rekao "Sabur je pri prvom udaru." I prenosi se da je jedan čovjek rekao: "O Allahov Poslaniče, otišao je moj imetak i oboljelo je moje tijelo!", pa je Vjerovjesnik a.s. rekao: "Nema hajra u robu kojem ne ode imetak i kome ne oboli tijelo, jer kada Allah Uzvišeni zavoli roba onda ga iskuša belajima, a kada mu da belaje, da mu i sabur."

Prenosi se od Vjerovjesnika a.s. da je rekao: "Ima deredža kod Allaha, Azze ve Dželle, koju čovjek ne može dosegnuti sa svojim djelom, sve dok ne bude iskušan belajem u svome tijelu, i tek tada će je dosegnuti." Prenosi se u haberu: "Kada je objavljen Njegov, Tebareke ve Te'ala, govor: "Ko čini zlo, biće kažnjen za to" (4:123), Ebu Bela es-Siddik r.a. je rekao: "Allahov Poslaniče, kako će se iko spasiti nakon ovog ajeta?', pa je Vjerovjesnik a.s. rekao: "Allah ti oprostio, Ebu Bekre, zar ne oboljevaš? Zar te ne pogađaju belaji? Zar nisi strpljiv? Zar nisi tužan? Sve to je ono čime se kažnjavaš." Znači, da sve što te pogodi, to ti je otkup (kefaret) za tvoje grijehe. Sabur se dijeli na tri vrste. Prvi je sabur radi Allaha (sabrullah), Azze ve Dželle, a to je obavljanje Njegovih naredbi i izbjegavanje Njegovih zabrana. Drugi je sabur sa Allahom (sabrun meallah), a to je sabur pod naletima Njegove odredbe i Njegovih postupaka sa tobom u raznim teškoćama i belajima. Treći sabur je kod Allaha (sabrun 'alallah), a to je sabur čekajući ono što je On obećao od opskrbe, razgaljenja, dovoljnosti, pobjede i sevapa u Ahiretskoj Kući.
Rečeno je: "Sabur se dijeli na dva dijela; Jedan je na onome na što rob utiče, a drugi je sabur na onome na što on ne može uticati. Sabur na ono na što on utiče se opet dijeli na dva dijela: na onome što mu je Allah, Azze ve Dželle, naredio, i drugi, na onome što mu je On, Azze ve Dželle, zabranio. Sabur na ono na što rob ne može uticati je sabur na nedaćama kojima je on podvrgnut zbog Allahove odredbe, kao i Njegovog određenja, a to mu se javlja u vidu teškoća i bola u srcu i tijelu." Rečeno je: "Strpljivi (sabirun) se dijele na tri grupe: onaj koji pokušava biti strpljiv (mutesabbir), onaj koji je strpljiv (sabir), i onaj koji je odlučno strpljiv (sabbar)." Rečeno je: "Neki čovjek je došao kod Eš-Šiblija, Uzvišeni Allah mu se smilovao, i pitao ga: 'Koji je sabur najteži za sabirine?', pa on reče: 'Sabur u odnosu na Allaha (es-sabru fillah)'', a ovaj odgovori: 'Nije.' On reče: 'Sabur radi Allaha (es-sabru liliah)', pa ovaj odgovori: 'Nije.' On reče: 'Sabur sa Allahom (es-sabru me 'allah)'', pa ovaj reče: 'Nije.' On reče: 'Pa koji jeste?', a ovaj odgovori: 'Sabur na Allaha (es-sabru 'alallah) na što eš-Šibli vrisnu takvim vriskom kao da ga njegov ruh napušta."

El-Džunejd, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Put sa Dunjaluka na Ahiret za mu'mina je kao lahka strijela, a napuštanje (hidžran) stvorenja i okretanje Hakku je teško, put od nefsa ka Allahu je veoma težak, ali je sabur sa Allahom najteži." On je, Allah mu se smilovao, upitan o saburu, pa je rekao:"To je gutanje gorkog bez mrgođenja." Alija ibn Ebu Talib r.a. je rekao: "Sabur je za iman kao što je glava za tijelo" Rečeno je da se ovo prenosi i od Vjerovjesnika a.s. Zunnun el-Misri, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Sabur je udaljavanje od suprotstavljanja, smirenje kod zalogaja belaja koji guši, pokazivanje bogatstva kada je siromaštvo prisutno na polju opskrbe (sredstava za življenje)." Rečeno je: "Sabur je ponašanje pri belajima sa lijepim adabom." Rečeno je: "To je nestanak (fena) u belajima bez pokazivanja pritužbi." Rečeno je: "Sabur je ophođenje sa belajima uz ispravne postupke, kao što je ophođenje u blagostanju." Rečeno je: "Najbolja nagrada za robove je nagrada za sabur, i nema veće nagrade od nje." Uzvišeni Allah kaže: "One koji su bili strpljivi, Mi ćemo nagraditi nagradom većom nego su zaslužili." (16:96) i govori Azze ve Dželle: "Samo oni koji su bili strpljivi će biti bez računa nagrađeni." (39:10) Rečeno je: "Sabur je stabilnost (postojanost) sa Allahom, Azze ve Dželle, i oblačenje obuće Njegovih belaja sa dobrodošlicom i prepuštanjem."

El-Havvas, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Sabur je stabilnost (postojanost ili stalnost) sa Allahom Uzvšenim, na odredbama Knjige i Sunneta." Jahja ibn Mu'az er-Razi, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao:"Sabur zaljubljenika (muhibbin) je teži od sabura zahida, a začudno je to kako saburaju", pa je izrekao stihove:
Sabur se može podnijeti gdje god da se pođe,
Osim sabura Tebe, to se podnijeti ne može.

Rečeno je: "Sabur je napuštanje pritužbi." Rečeno je: "To je poniznost i traženje utočišta sa Allahom, Azze ve Dželle." Rečeno je: "Sabur je kao Njegovo Ime." Rečeno je: "Sabur je da ne praviš razliku između stanja blagodati i stanja nevolje, uz staloženost (sukunul-hatir) u oba slučaja, dok je pokušati biti saburli smirenost u belajima, ali uz misli koje su pogođene teretom iskušenja."

Zadovoljstvo (rida)

Osnova toga je u Allahovim, Azze ve Dželle, govoru: "Allah zadovoljan s njima i oni zadovoljni sa Njim." (5:119, 9:100, 58:22, 98:8) I govoru Njegovom, Tebareke ve Te'ala: "Njihov Gospodar ih je obradovao milošću od Njega i zadovoljstvom." (9:21) Prenosi se od Ibn Abbasa ibn Abdulmuttaliba, Allah zadovoljan obojicom, da je rekao: "Allahov Poslanik a.s. je rekao: "Osjetiće slatkoću Imana onaj ko bude zadovoljan Allahom, Azze ve Dželle, kao Gospodarom." Rečeno je da je Omer ibnul-Hattab napisao Ebu Musau el-Eš'ariju, Allah zadovoljan sa njima obojicom: "Emma ba'd, svako dobro je u zadovoljstvu, pa ako si u mogućnosti da budeš zadovoljan, ti budi, a ako nisi, onda saburaj."

Prenosi se od Katade, Uzvišeni Allah mu se smilovao, da je rekao o Njegovim, Azze ve Dželle, riječima "A kada se nekome od njih javi da mu se rodila kći, lice mu svo potamni" (16:58): "Ovako su postupali Arapi mušrici, a Allah, Azze ve Dželle, nas je obavijestio o ružnoći njihovih postupaka. A što se tiče mu'mina, on mora biti zadovoljan sa onim što mu je Uzvišeni Allah dodijelio, a Allahova, Azze ve Dželle, odredba je bolja od onoga što bi čovjek odredio sam sebi, tako da je, o sine Ademov, ono što ti je Allah odredio a što prezireš, bolje od onoga što ti je Allah, Azze ve Dželle, odredio a ti voliš. Pa, boj se Allaha Uzvišenog i budi zadovoljan Njegovom odredbom. Allah, Tebareke ve Te'ala, kaže: "Može biti da nešto prezirete, a ono je dobro po vas, a može biti da nešto volite, a ono je zlo po vas. Allah zna, a vi ne znate." (2:216) To znači, u onome što je dobro za vašu vjeru i vaš dunjaluk. Allah, Azze ve Dželle, je stvorenjima sakrio ono što je za njih dobro, i zadužio ih je robovanjem Njemu u sprovođenju naredbi i klonjenju od zabrana, pokorno pomirenje sa onim je određeno (makdur), zadovoljstvu sa odredbom (kada), kako u onome što je za njih, tako i u onome što je protiv njih. Za to slijedi Njegova, Azze ve Dželle, naknada i dobro, tako da je obaveza za roba da stalno bude u pokornosti svome Gospodaru, i da bude zadovoljan sa svim onim što mu je Allah odredio i da Ga ne sumnjiči ni za šta. Znaj da umor svakog od stvorenja zavisi od njegovog suprotstavljanja onome što je određeno kaderom, njegove suglasnosti za svojim prohtjevima i napuštanju njegovog zadovoljstva određenjem. Tako da svako ko je zadovoljan sa određenjem, on se odmara, a onaj ko nije zadovoljan sa njim, produžava se njegova nesreća i umor, a neće steći od Dunjaluka ništa više od onoga što mu je dodijeljeno. Sve dok bude slijedio svoj prohtjev i prosuđivao po njemu, neće biti zadovoljan određenjem, jer prohtjev je neprijatelj Hakka, Azze ve Dželle, a njegov umor se povećava i raste. Postizanje odmora je uz suprotstavljanje prohtjevu, jer je u tome, bez sumnje, zadovoljstvo odredbom, a postizanje umora i opterećenosti je u slaganju sa prohtjevom, jer je u tome, bez sumnje, suprotstavljanje Hakku, Azze ve Dželle. Pa neka ne bude prohtjeva, a ako njega bude, neka nas ne bude.

Posjednici znanja i tarikata (ehlul-ilmi vet-tarikati) se razilaze po pitanju da li je zadovoljstvo hal (duhovno stanje) ili mekama (duhovna postaja). Iračka ulema kaže: "Zadovoljstvo je jedan od halova, i njega rob ne može steći, već se ono spušta i oslobađa srce, kao i ostali halovi, a zatim se mijenja i prolazi, a dolaze drugi halovi." Horosanska ulema kaže: "Zadovoljstvo je jedan od mekama, i ono je konačnica tevekkula, što znači da ga ono dovodi do krajnjeg stupnja kojeg rob može dostići svojim trudom." Ako objedinimo ova dva mišljenja, moglo bi se reći: "Početak zadovoljstva rob stiče i ono je od mekama, a njegov kraj je općenito od halova, i ono se ne može steći." U suštini, onaj ko je zadovoljan je onaj koji se ne suprotstavlja određenjima Allaha, Azze ve Dželle. Ebu Ali ed-Dekkak, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Nije zadovoljstvo da ne osjetiš belaje, već je zadovoljstvo da se ne suprotstavljaš određenju i odredbi."

Šejhovi (mešajih), Uzvišeni Allah im se smilovao, su rekli: "Zadovoljstvo određenjem su Allahova najveličanstvenija vrata, odnosno dunjalučki džennet, to jest, ko bude počašćen zadovoljstvom susreo je najpotpuniju dobrodošlicu, i počašćen je najuzvišenijom bliskošću." Govori se da je učenik pitao učitelja: "Da li rob može znati da li je Allah, Tebareke ve Te'ala, zadovoljan sa njim?", pa mu on reče: "Ne, kako može znati to, Njegovo zadovoljstvo je gajb (sakriveno)." Učenik reče: "Zna on to", pa ga on upita: "Kako?" Učenik reče: "Kada nađem da je moje srce zadovoljno Uzvišenim Allahom, znam i da je On zadovoljan sa mnom", pa mu učitelj potvrdi: "Odlično si to rekao, momče, jer rob neće biti zadovoljan Allahom sve dok Hakk, Dželle dželaluhu, ne bude zadovoljan sa njim, jer Allah, Azze ve Dželle, kaže: "Allah zadovoljan s njima i oni zadovoljni sa Njim." (5:119, 9:100, 58:22, 98:8), odnosno, sa Njegovim zadovoljstvom njima i oni su zadovoljni sa Njim.

Rečeno je da je Musa a.s. pitao svoga Gospodara, Azze ve Dželle: "Ilahi, uputi me na djelo koje ću raditi pa da budeš zadovoljan sa mnom!", pa mu je On rekao: "Ti to nisi u stanju podnijeti!" Musa a.s. ponizno pade na sedždu, pa mu Allah, Azze ve Dželle, objavi: "O sine Imranov, Moje zadovoljstvo je u tvome zadovoljstvu sa Mojom odredbom." Rečeno je: "Onaj ko želi da postigne stepen zadovoljstva, neka prione na ono u čemu je Allahovo, Azze ve Dželle, zadovoljstvo." Rečeno je: "Zadovoljstvo se dijeli na dva dijela: zadovoljstvo sa Njim i zadovoljstvo Njime. Zadovoljstvo sa Njim kao Onim koji određuje, a zadovoljstvo Njime u onome što određuje pravedno i konačno." Rečeno je: "Zadovoljan je onaj koji, kada bi mu bio prinesen čak i Džehennem sa desne strane, ne bi pitao da ga prebace na lijevu stranu."
Rečeno je: "Zadovoljstvo je izbacivanje prezira iz srca sve dok ne ostane samo sreća i radost." Rabija el-Adevija, Uzvišeni Allah joj se smilovao, je upitana kada će rob biti zadovoljan sa Određenjem, pa je rekla, Uzvišeni Allah joj se smilovao: "Kada se obraduje nesreći kao što se obraduje blagodati." Rečeno je daje eš-Šibli, Uzvišeni Allah mu se smilovao, rekao pred El-Džunejdom, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Nema snage ni moći bez Allaha (Ja havle ve la kuvvete illa billah)", pa je el-Džunejd rekao, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Tvoj govor je govor onog koje stisnutih prsa, a stisnuta prsa su radi napuštanja zadovoljstva sa Odredbom."

Rekao je Ebu Sulejman, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "Zadovoljstvo je da ne tražiš Džennet od Allaha, niti da se utječeš Njemu od Vatre." Zunnun el-Misri, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Tri su znaka zadovoljstva: napuštanje svoga odabira prije odredbe, nemanje gorčine nakon odredbe i uzburakanje ljubavi prilikom navale belaja." Također je rekao, Uzvišeni Allah mu se smilovao: "To je radost srca u gorčini odredbe." Ebu Osman, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je o govoru Vjerovjesnika a.s.: "Molim Te za zadovoljstvo nakon odredbe!", rekao: "Radi toga što je zadovoljstvo prije određenja odluka da će se biti zadovoljno, a zadovoljstvo nakon određenja je pravo zadovoljstvo." Prenosi se daje Husejnu ibn Aliju ibn Ebu Talibu, Allah zadovoljan obojicom, rečeno: "Ebu Zerr r.a. kaže: 'Siromaštvo mi je draže od bogatstva, bolest mi je draža od zdravlja, a smrt mi je draža od života'", pa je on odgovorio: "Allah se smilovao Ebu Zerra, ali ja kažem: Ko se osloni na lijepi Allahov odabir za njega, neće se nadati ničemu osim onoga što je Allah odabrao za njega."

El-Fudajl ibn Ijjad je rekao Bišru el-Hafiju, Allah im se obojici smilovao: "Zadovoljstvo je bolje od zuhda na Dunjaluku, jer se onaj ko je zadovoljan ne nada ničemu iznad njegovog stepena." Ono što je rekao El-Fudajl je ispravno jer je u tome zadovoljstvo sa halom, a svaki hajr je u zadovoljstvu sa halom. Allah, Azze ve Dželle, je rekao Musau a.s.: "Ja sam te odabrao među ljudima, i počastio te Svojim poslanicama i Mojim Govorom, pa uzmi ono što ti dajem i budi od zahvalnih." (7:144), odnosno budi zadovoljan sa onim što sam ti dao i ne traži drugi stepen mimo toga, i budi od zahvalnih (šakirin), to jest, sa čuvanjem hala. I rekao je, slično tome, našem Vjerovjesniku Muhammedu a.s.: "I nikako ne gledaj dugo ljepote ovoga svijeta koje mi kao užitak raznim sortama nevjernika pružamo, da ih time na kušnju stavimo." (20:131), pa je odgajao Svoga Vjerovjesnika s.a.v.s. i naredio mu čuvanje hala, zadovoljstvo sa Određenjem i onim što mu je dato, sa Njegovim riječima: "...jer opskrba tvoga Gospodara je bolja i vječna." (20:131), odnosno, ono što smo ti dali od vjerovjesništva, znanja, skromnosti, sabura, upravljanja vjerom i vodstvom u njoj, preče je i bolje od onoga što Sam drugima dao. Svako dobro je u čuvanju hala i zadovoljstvu sa njim, napuštanju interesovanja za druge, jer te druge stvari neće ostati nepodijeljene. One su dodijeljene tebi, ili su dodijeljene drugome, ili nisu dodijeljene nikome, već ih je Allah Uzvišeni stvorio da budu iskušenje.

Ako je tvoj udio, ono će tebi doći htio ti to ili odbijao, tako da ti ne smiješ pokazati ružan adab i pohlepu u traženju toga, jer to nije pohvaljeno ni po razumu ni po znanju. Ako je dodijeljeno drugome, nemoj se umarati u onome što nećeš dostići niti će tebi ikada stići. Ako nije dodijeljeno nikome, već je to iskušenje, kako da razuman bude zadovoljan i da pametan odobrava da za sebe traži iskušenje i hrli ka njemu. Odabrana skupina (el-kavm) kaže: "Zadovoljstvo sa određenjem je da je kod tebe budu isto ono što voliš i ono što ne voliš od Njegove, Azze ve Dželle, odredbe." Neki od njih je rekao: "To je sabur na gorčini određenja." Drugi je rekao: "To je odbacivanje suzdržavanja pred Allahom, Azze ve Dželle, i prepuštanje Njegovim odredbama." Neki drugi je rekao: "To je prepuštanje odabira Onome Koji planira i određuje."Neki drugi je rekao: "To je napuštanje odabira." Neki od njih je rekao: "Posjednici zadovoljstva su oni koji su iz svojih srca iskorijenili odabir, pa oni ne biraju ništa od stvari koje žele njihovi nefsovi, niti išta od onoga čime se oni žele umiliti Allahu, niti Ga oni mole niti očekuju odluku prije njenog spuštanja, pa kada dođe odluka od Allaha, obzirom da je oni nisu očekivali niti su joj težili, oni su zadovoljni sa njom, vole je i sretni su sa njom."

I rekao je: "Allah ima robove na koje kada padne Odredba belaja, vide u tome blagodat od Allaha za njih, pa Mu se zahvaljuju na tome, i sretni su s time, a zatim nakon njihove usrećenosti sa tim blagodatima vide da je njihovo zaokupljanje blagodatima mimo Davatelja blagodati nedostatak. Tada se njihova srca zaokupljaju Davateljem blagodati a ne blagodatima, tako da belaji prelaze preko njih, a njihova srca su odsutna od toga. Kada se ustabile na ovom mekamu i budu duže na njemu, njihov Gospodar ih prebaci na ono što je uzvišenije i veće za njih od toga, jer Njegovi, Azze ve Dželle, pokloni nemaju kraja niti završetka."

Najmanje od zadovoljstva sa odredbom je da čovjek prestane težiti bilo čemu što je mimo Allaha, Azze ve Dželle, jer Allah, Azze ve Dželle, prezire težnju za bilo Čime drugim mimo Njega, Azze ve Dželle. Prenosi se od Jahja ibn Kesira da je rekao: "Čitao sam Tevrat i vidio sam u njemu da je Allah, Subhanehu ve Te'ala, govori: "Proklet je onaj ko se pouzdaje u stvorenje kao stoje i on sam." Prenosi se u jednom od habera da Allah Slavljeni govori: "Tako mi Moje veličine, Moga veličanstva, Moje časti, Moje slave, prekinuću razočaranjem nadu svakog onoga ko se bude nadao od nekog drugoga mimo Mene, obućiću mu odjeću poniženosti među ljudima, udaljiću ga iz Svoje blizine, otrgnuću ga od dolaska Meni. Zar da se nada od nekoga mimo Mene u teškoćama, a teškoće su u Mojoj ruci i Ja sam Živi, zar da se nada nekome mimo Mene, zar da traži

razum na vratima nekog mimo Mene, jer su ona zaključana, a ključevi su kod Mene"

Prenosi se u drugom haberu da Allah, Azze ve Dželle, govori: "Nema nijednog roba ko se veže za Mene mimo Mojih stvorenja - a Ja to znam iz njegovog srca i njegovog nijeta - pa ga stisnu i nebesa i Zemlja i ono što je između njih, a da mu ja neću iz toga dati izlaz. A nema ni jednog roba ko se veže sa Moja stvorenja mimo Mene, a da mu neću prekinuti izvore opskrbe sa neba iznad njega, sasušiću močvaru ispod njegovih stopa, a potom ću ga uništiti na Dunjaluku i učiniću da se zamara na njemu!' Prenosi se od jednog od ashaba – Allahovo zadovoljstvo na svima njima - da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika a.s. da je rekao: 'Ko se uzvisuje ljudima, biće ponižen!'"

Rečeno je: "Ko se oslanja na stvorenje kao što je on sam, biće ponižen, i dovoljno mu je pohlepe za onim što hoće da postigne od želja njegovog srca, a raspršiće se njegove želje, biće ponižen i bijedan. Tako su se kod njega objedinile dvije stvari: poniženje na Dunjaluku i udaljenost od Allaha, Azze ve Dželle, bez povećanja njegove opskrbe niti za jednu trunku. Neki od velikana je rekao: "Ne znam nijednu stvar da je pogubnija za muride i talibe od pohlepe, ništa što više ruši njihova srca, što ih više ponižava, što više zatamnjuje njihova srca, što ih više udaljava, što više raspršuje njihove želje od pohlepe. To je tako, jer on čini širk Allahu, Azze ve Dželle, kada je pohlepan od stvorenja kao što je i on, koja mu ne mogu niti koristiti niti štetiti, niti dati, niti oduzeti, tako da on pripisuje vlasništvo Carstva onome ko je i sam u vlasništvu. Gdje mu je suzdrži]ivost? Nije mu se ostvarila suzdržljivost, pa da sve stvari pripiše njihovom Vlasniku, Azze ve Dželle, da ih traži od Njega a ne od drugih."

Rečeno je: "Pohlepa ima osnovu i ogranke: osnova joj je nemarnost (gaflet), a ogranci su joj pretvaranje da se bude viđeno i čuveno, ukrašavanje, rijaluk i ljubav za položajem počasti kod ljudi." Isa a.s. je rekao Havarijunima: "Pohlepa je smrtonosni talas koji potapa." Od jednog od velikana se prenosi da je rekao: "Jednog dana sam osjetio pohlepu za nečim od Dunjaluka pa mi se javio glasnik (hatif) koji mi je rekao: 'O ti, nije pohvaljeno za slobodnog murida, koji može naći kod Allaha sve što želi, da se okreće svojim srcem prema robovima." Znaj da Allah ima robove kojima je sakrivena pohlepa za onim što drugi posjeduju, i oni bez pohlepe postižu da im stvari dolaze bez ikakve želje. Oni tada vide da je hal pohlepe manjkavost među halovima, i da je to najniža od deredža arifa Ehli-tevekkula. U srcu murida ne treba da bude ni traga od pohlepe niti se ona smije nastaniti kod njega. To se dešava u slučaju potpune udaljenosti od Allaha, radi njegove težnje prema stvorenjima poput njega i radi toga što ga strah nije odvratio od te pohlepe, jer treba da zna da ga njegov Gospodar posmatra.

Iskrenost (sidk)

Njegova osnova je u govoru Uzvišenog: "O vi koji vjerujete, bojte se Allaha i budite sa iskrenima." (9:119) I ono što se prenosi od Abdullaha ibn Mes'uda r.a. da je Vjerovjesnik a.s. rekao: "Rob će biti iskren i tražiti iskrenost, sve dok ne bude upisan kod Allaha kao iskren (siddik), a rob će lagati i tražiti laž sve dok ne bude upisan kod Allaha kao lažljivac." Rečeno je da je Allah objavio Davudu a.s.: "O Davude, ko je Meni iskren u svojoj tajnosti, ja ću ga učiniti iskrenim među stvorenjima u njegovoj javnosti." Znaj da je iskrenost potpuni stup svakog posla, sa njom se ostvaruje njegovo upotpunjavanje i sa njom se oni dovode u red. Ona je druga deredža, odmah iza nubuvveta – Vjerovjesništva, i o njoj su njegove, Azze ve Dželle, riječi: "To su oni kojima je Allah blagodat dao od vjerovjesnika, iskrenih, šehida i salihina." (4:69)

Iskren (sadik) je pridjev od riječi sidk, a potpuno iskreni (sidik) je izveden od njega i predstavlja još jači oblik. To je onaj kod kojega je iskrenost stalna i kod koga je ona postala njegov adab i narav, iskrenost ga je nadvladala. Iskrenost je izjednačavanje tajnosti i javnosti. Sadik je onaj kod kojega su iskrenost njegove riječi, sva njegova djela i njegovi halovi. Rečeno je: "Ko želi da je Allah s njim, neka se obaveže na iskrenost, jer je Allah sa iskrenima." El-Džunejd, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Iskreni doživljava duhovne promjene četrdeset puta u danu, a onaj koji se pretvara ostaje u jednom halu četrdeset godina."
Rečeno je: "Iskrenost je govor istine u okruženju u kojem se može nastradati." Rečeno je: "Iskrenost je usklađivanje tajne sa govorom. Rečeno je: "Iskrenost je zabraniti haramu da progovori." Rečeno je: "Iskrenost je provođenje odanosti Allahu u praksi." Sehl ibn Abdullah je rekao: "Neće osjetiti mirisa sidka onaj ko laska sebi i drugima." Ebu Seid el-Kureši, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Iskren je onaj ko se priprema za smrt i ne stidi se svojih tajni kada bi se otkrile." Uzvišeni Allah kaže: "Pa poželite smrt, ako ste iskreni." (2:94, 62:6) Rečeno je: "Iskrenost je ispravnost Tevhida sa namjerom" Rečeno je: "Suština iskrenosti je da budeš iskren u okruženju iz kojega se ne možeš spasiti osim da slažeš." Rečeno je: "Iskreni nije nikada bez tri stvari: slatkoća (ljubaznost), dostojanstvenost i slanoća (simpatičnost)."

Zunnun, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Iskrenost je Allahova sablja na zemlji, koja nikog ne dohvati, a da ga ne posiječe." Sehl ibn Abdullah, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Prvi prekršaj potpuno iskrenih (siddikin) je da govore sa svojim nefsovima." Feth el-Mevsili, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je upitan o sidku, pa je on zavukao ruku u kovačku pećnicu, izvadio vatrom usijano željezo, stavio ga na dlan i držao dok se nije ohladilo, pa je rekao: "E, ovo je sidk." El-Haris el-Muhasibi je upitan o znakovima iskrenosti, pa je rekao: "Iskren je onaj ko ne mari da iz srca stvorenja izađe svaka njegova vrijednost, ako je to radi poboljšanja njegovog srca. On ne voli da ljudi vide i trun njegovog dobrog djela, ali ne mrzi da ljudi primijete išta od njegovog lošeg djela, jer ako bude to mrzio, to je znak da on voli da bude veličan kod njih, a to nije od ahlaka siddika."

Neki od velikana je rekao: "Onaj ko ne obavlja vječni farz, neće od njega biti primljen ni privremeni farz", pa je upitan šta je to vječni farz, a on je rekao: "Sidk." Rečeno je: "Ako Allaha tražiš sa iskrenošću – sidkom, On će ti dati ogledalo u kojem ćeš moći vidjeti sva čuda Dunjaluka i Ahireta."

Prijevod: Muris Bilalagić i Irfan Lilić

Hazreti Mevlana Dželaluddin Rumi

BIOGRAFIJA

604/1207
U gradu Belhu, u Afganistanu, rodio se Hazreti Mevlana, Dželaluddin Rumi.
609/1212
Otac Dželaluddinov, Behauddin Veled, poznat pod imenom "Sultanul-ulema", napušta svoj zavičaj i kreće sa porodicom u Irak.
610/1213
Put u Mekku radi obavljanja hadža. Susret sa poznatim učenjakom Feriduddinom Attarom, koji je zapazio malog Dželaluddina i naslutio njegovu veliku budućnost.
611/1214
Po povratku s hadža, zadržavanje u Damasku. Susret sa Šejhul-Ekberom, Muhjiddinom Arebijom, koji je također zapazio izuzetne vrline Dželaludddinove.
613-618/1216-1221
Boravak u gradu Larendu, sedam godina.
618/1221
Na poziv seldžučkog vladara Alauddina Kejkubada, Sul¬tanul-ulema odlazi u Konju, gdje se stalno nastani vršeći dužnost muderrisa (profesora).
628/1230
Umro Sultanul-ulema. Dželaluddinu je tada 24 godine. On nasljeđuje oca u dužnosti muderrisa.
644/1346
Veliki preokret u duši Dželaluddinovoj: pojavljuje se u Konji Šemsuddin Tibrizi, veliki poznavalac "ilmi-batina" (tajne, skrivene nauke), koji na Dželaluddina vrši fascinirajući uticaj. Dželaluddin napušta "ilmi-zahir" (vanjsku nauku, osnovanu na logici), i potpuno se predaje "ilmi-batinu". Stalno se druži sa Šemsuddinom i ne rastavlja se od njega.
645/1247
Zagonetni nestanak Šemsuddina. Dželaluddin ostaje tu¬žan, i povlači se u sebe. Kao uspomenu na svog učitelja, Hazreti Mevlana osniva poseban derviški red mevlevija (Tarikati Mevlevi).

Ideje i učenje Šemsuddinovo Hazreti Mevlana je ob¬radio u svome Divanu (zbirka pjesama): a naročito u "Mesneviji", remek-djelu sufijske književnosti, koje je napisao po nagovoru i želji svoga najboljeg učenika Husamuddina.
Četrnaest godina (658-672/1259-1273) radio je Hazreti Mevlana na tom svom djelu i u pero ga diktirao svome učeniku Husamuddinu. Završio ga je pred sam kraj svoga života. Hazreti Mevlana, Dželaluddin Rumi, umro je u Konji 17. decembra 1273. godine (5. džumadel-ahira 672). Tu se nalazi njegovo turbe i muzej. Datum njegove smrti, 17. decembar, proslavlja se svake godine kao "Šebi-Arus" (Mevlanatov spomendan). "Mesnevija", kao remek-djelo, po svojoj vrijednosti zauzima visoko mjesto, odmah poslije Kur'ana i Hadisa.

O MESNEVIJI

Mesnevija ime šest svezaka, sa preko 25.000 stihova. Postoji i sedmi svezak, ali se sumnja u njegovo porijeklo.
Za Mesneviju kažu, da je ona – magzi Kur'an (srž Kur'ana), jer tumači više ajeta i daje odgovore na mnoga teška pitanja iz akaida i islamske filozofije. Sadržaj Mesnevije su poučne hikaje iz života, sa slikovitim izlaganjem, što je sve popraćeno poukama i dinskim nasihatima. Izlaganje Mevlanatova su jasna i razumljiva, i svakome pristupačna. U svjetskoj književnosti nema sličnog primjera tom remek-djelu. Zato Mula Dami, čuveni perzijski pjesnik, kaže za Hazreti Mevlanata: „Nist pejgamber, veli dared kitab!" (Nije pejgamber, ali ima kitab!)
U Mevlanatovom muzeju u Konji čuvaju se mnogobrojni rukopisi Mesnevije. Bilo je i hafiza Mesnevije (onih koji su čitavu Mesneviju znali napamet). Od svog nastanka, Mesnevija se pročula i raširila po svim islamskim zemljama. Koje želio biti mevlevija tražio je Mesneviju. Poslije Kur'ana i Hadisa, recitovani su pojedini stihovi iz Mesne¬vije. Mesnevija se uzima kao ilham (nadahnuće, otkrovenje). 0 Mesneviji se vrlo mnogo pisalo. Napravljeni su indeksi, izbor tema i rječnici, jer je Mesnevija neiscrpni izvor mudrosti i još uvijek predmet mnogobrojnih studija. Pojavio se i sedmi svezak Mesnevije, koga nema u drugim izdanjima. Preveo ga je na turski i'komentarisao Ferruh Ismail. Štampana je, zajedno sa Nehifijinim prepjevom, u Kairu, 1268/1851. Mesnevija je mnogo prevođena i komentarisana, jer, bez komentara, neki bejtovi ne bi se mogli razumjeti. Nemoguće je nabrojiti sve te prevode i komentare, jer su se neki, tokom burnih vremena, izgubili.

Hafiz Halid Hadžimulić

MESNEVIJA (prijevodi na bosanski jezik)

Preveo s perzijskog
ŠEJH FEJZULAH HADŽIBAJRIĆ

U ime Allaha, Sveopćeg dobročinitelja, Svemilostivog!

Ova knjiga je Mesnevija. Ona je temelj vjere iz izvora vjere u otkrivanju tajni, dostignuća i ubjeđenja. Ona je zakon (fikh) Uzvišenog Allaha, svijetli zakonik Božiji i jasni dokaz Božiji. Mesnevija je kao svjetiljka u kojoj se nalazi žarulja, čije su zrake svjetlije od zore. U njoj je i vrelo zvano Selsebil. Najbolje mjesto za ljude visokog položaja. Ona je najljepši govor. Dobri ljudi tu jedu i piju, a slobodni se vesele i pjevaju. Mesnevija je kao Nil u Egiptu: napitak za strpljive, a čežnja za Faraonov rod i nevjernike, kao što je rečeno. Zavodi mnoge i upućuje mnoge. Mesnevija je lijek za ljude srca i razgovor bližnjima. Otkriva dubine Kur'ana. Ona je obilna opskrba. Ona uljepšava ćudoređe, u rukama je plemenitih i dobrih, a zabranjeno je da je se dotiču drugi osim čisti. Ništa loše na dolazi od nje. Allah je uzdiže i čuva, a On je najbolji čuvar i najmilostiviji. Mesnevija ima i drugih lijepih pridjevaka, ali smo mi skratili samo na ovo, a rečeno je: Malo upućuje na mnogo, a pregršt ukazuje na gomilu.

Slabašni rob, potrebit milosti Božije, Muhammed, sin Muhammedov, sin Husejna Belhije, neka ga Allah pomiluje, kaže ovo: Nasto¬jao sam u dugom spjevu Mesnevije ispričati događaje, cvijeće govora i biserje značenja, puteve pobožnih i bašče bogobojaznih, sa malo teksta a mnogo značenja, jer je to želio moj gospodar i oslonac, mjesto moje duše u mome tijelu, moja hrana za danas i za sutra, a to je šejh koji je prvak arifa (gnostika), imam upućenih i uvjerenih, povjerenik ljudskih srca, pomagač dozvanih, odabranih ljudi, ključ riznice Arša i povjerenik blagajni Ferša, Ebul-Fadil Husamul-Hakk ved-Din Hasan, zvani Ibni Ahi Turk. On je Ebu Jezid (Bajezid) svoga vremena i Džunejd ovoga vijeka, Siddik sin Siddikov, sin es-Siddika, el-Ermevi, porijeklom koje se veže za plemenitog šejha koji je rekao: "Omrknuo sam Kurd, a osvanuo Arap" (Ebul-Vefa bin Ukajl), neka je čista njegova duša i duše njegovih potomaka. Krasni su to predi, a krasni su i nasljednici.
On ima porijeklo pred koje je Sunce prosulo svoje zrake i potomstvo na koje su zvijezde utkale svoje trake. Njihovi odsjevi su Kibla sreće. Oni su kao Kjaba onim koji čine dovu i oko njih se okreću. Takvi će ostati dok traje Sunce i dok se zvijezde kreću. Oni nek' budu oslonac očima izgojenih i produhovljenih. Nek' takvi ostanu sve dok se Sunce kreće. Amin!

Ovo je dova koja se ne odbija i zauzima sve grupe stvorenog. Neka je hvala Allahu, Gospodaru svjetova i neka je salavat na najbolje stvorenje, Muhammeda, alehjhis-selam, i njegov čisti rod.

PRIČA O ARAPU SELJAKU I NJEGOVOJ ŽENI

Jedne noći, jedna seljanka Arapka reče svom mužu:
,,Naša je neimaština prešla sve granice.

Nigdje nema ovakve fukaraštine kao što je u nas,
cio je svijet u dobru, a mi nemamo baš ništa.

Naš hljeb nije nikako hljeb, ova naša voda kao da i nije voda
to su suze koje proljevamo.

Naše haljine kao da nisu haljine,
nego krpe koje samo zaštićuju od Sunca.

Od Mjeseca pomislimo da je pomagač,
i prema njemu pružamo svoje ruke, misleći da je to.

Siromaha je stid od našeg siromaštva.
I dan i noć se priča o našoj sirotinji.

I rod i tuđin bježe od nas,
onako kao što je Samiri bježao od ljudi,

Ako bih od nekog zaiskala šaku sočivice,
rekli bi mi, bježi od nas, bijedo jedna.

Arapima se kaže da su darežljivi, ti si krivi Arap,
kao što bude krivo napisano slovo.

Kakva li borba, kakva li smrt!
Nama je sablja siromaštva odrubila glave.

Kako da mi nekom drugom damo kakav dar,
kad bi za nas bio čar uloviti muhu.

Kad bi nam slučajno došao gost,
ja bih mu uvečer ukrala haljine, toliko smo siromašni."

NEDOUČENI ŠEJHOVI VARAJU NAIVNE MURIDE

Gdje se ovako desi i gost bude pokraden? Veliki ljudi su zato rekli,
da treba biti gost samo kod dobrih ljudi.

A ti si murid i musafir onome
koji se koristi tvojim dunjalukom i krade ti vrijeme.

On sam nema snage, a kako će je onda tebi dati
ne može ti dati svjetlo, pa će ti dati tminu.

Jer on sam nema svjetla (nura) i nije prosvijećen,
pa kako će nekog drugog moći učiniti prosvijećenim.

Takav jedan šejh je kao slijepac, a može li slijepac
liječiti očne bolesti
ne, on samo može podmazivati oči kamenom.

Ovaj naš fukaraluk je takav –
da nam musafir ne bi imao na što leći ni doći,
govorila je žena.

Evo proveli smo deset godina i nemamo ništa
neka musafiri otvore oči i vide da nemamo baš ništa.

Mi smo slični nazovi šejhu. U njeg u srcu tmina,
a u nas u kući fukaraluk, a vani se svijetli, dan je.

Samozvani šejh nema ni mirisa ni esera (traga)
od Boga,
a kad govori, rekao bi da je prošao i Adema i Sita.

Šejtan se ovakvom i ne pomalja niti ga ima na što
navratiti
on za sebe kaže, da je stigao stepen (deredžu) i
prešao abdale.

On je pokrao derviške riječi
njima se služi kao da su te riječi od njega i njegove.

Toliko se je umislio u te riječi kao da je Bajezid
Bistami
od njegove nutrine se stidi čak i Jezid.

Na njegovoj sofri nema nebeskog heljba,
Hakk-Bog nije dao ni bačenu kost na tu sofru.

On dariva svijet i kaže: Ja sam postavio sofru,
ja sam Božiji zastupnik, ja sam pravi halifa.

Hodite vi čista srca, dođite vi naivni i glupavi, da
jedete sa ove moje sofre,
ali vas to neće zasititi (nećete se najesti).

Godinama ih on vodi, obećaje i viče im sutra
jednog dana će i pomrijeti, a to njegovo sutra neće
dočekati.

Nije ni lahko, teško je Ademovu tajnu shvatiti
sa malim kapitalom i za kratko vrijeme teško je to
shvatiti.

Teško je znati šta ima pod zidom našeg tijela
da li je tu leglo zmija ili aždaha.

Kad mu bude jasno da pod zidom nema ništa,
onda mu je već umur (život) prošao i nema više koristi.

**DOGAĐA SE, ALI RIJETKO,
DA ISKRENI MURID POSTIGNE STEPEN
KOJEG NAZOVI-ŠEJH
NI U SNU NE MOŽE ZAMISLITI**

Dogodi se, ali rijetko, da murid uspije doći do istine
iako je išao pogrešnim putem
dobar ga je nijet (namjera) izveo.

Kako mu je duša mislila, tako mu i bude
umjesto da je duša (šejh) došla do cilja, došlo je
tijelo (murid) do cilja.

Slično je tome kad čovjek u tamnoj noći traži stranu Kible,
iako se nije prema Kibli okrenuo, namaz mu vrijedi.

Takav vodič nema duše, to ti ostavi,
mi nemamo hljeba, reče žena svome mužu.

Ako taj skriva lošu dušu, zašto da mi skrivamo
svoje siromaštvo,
i ugledamo se u njega.

NASTAVAK RAZGOVORA ŽENE I MUŽA

"Čemu govor o troškovima života,
kad je veći dio našeg života već prošao," reče muž.

"Pametan čovjek ne gleda na više i manje,
jer to oboje prolazi kao bujica.

Bila voda čista ili prljava, ona protiče
o tome mi više nemoj govoriti.

Nisi ti sama na svijetu, mnogi još žive
i provode život bez ovog: gore-dolje.

Zahvaljuje i šućur čini i grlica na drvetu a nema
večere
(samo ljudi hoće obezbjeđenje za budućnost).

I slavuj na grani zahvaljuje Bogu i govori mu:
Ja Rabbi, nafaka dolazi od Tebe!

Soko se uzda samo u svoga cara
i ne pouzdaje se u druge kakve životinje.

Od male mušice, oko svijeće pa do slona,
Bog je domaćin te kuće čiji su oni članovi.

Sve ovo što nas tišti u prsima to je samo dim
i nevažne stvari i predmeti.

Sve te brige iščupaj i pokosi
sve su to vesvese koje zaokupljaju misao.

Znaj da je svaka bolest dio smrti,
pa se otmi tim bolestima ako možeš.

Ali, pošteno ne možeš izbjeći da na te ne padne bolest,
znaj da te i velika bolest čeka jednog dana.

Ako ti djelić smrti (bolest) primiš slatko,
Bog će ti dati i smrt će ti biti dobra i lahka.

Svaka je bolest vijesnik smrti
od tog vijesnika nemoj glavu okretati,
ako misliš da si od vrijednih.

Ko god u slasti život provodi, gorko umire
ko svoje tijelo goji, taj se ne osvrće na dušu.

Kad janjce dotjeraju iz paše,
najboljeg janjca odaberu da ga zakolju.

Prođe noć, o ti ženo
izbaci te svoje mušice iz glave.

Dok si bila mlada, bila si zadovoljna.
Sada tražiš zlato,
a ti si prije bila zlato.

Bila si puna plodnosti u neimaštini,
sad kad treba da se bere voće, ti se žališ.

Sad kad plod treba da nam je slađi,
ti se po mjesečini vraćaš nazad.

Naša drugarica (žena) treba i po svojstvima da bude naš drug,
pa tek onda da bude uspjeha.

Ako su ti cipele neparne, ne možeš žuriti,
jedna te cipela žulja.

Ako je jedan od parova manji, ne vrijedi
lavu u Šikari nije nikad drug mali vuk.

Ako je na devi tovar neravnomjeran,
ne ide deva dobro, jer joj preteže jedna strana.

Ne mogu stajati ravno dvije strane tovara,
kad je jedna strana prazna a druga puna robe.

Ja idem i gredim prema skromnosti u zadovoljstvu i jačam srce,
a ti to nećeš, zašto ideš stranom lošeg?!

Tvoj muž je zadovoljan i na pravom je putu"
Tako joj je govorio sve do zore.

ŽENA UPOZORAVA MUŽA DA NJEGOVI SAVJETI NE ODGOVARAJU NJEGOVOM STEPENU, IAKO SU TAČNI, IZNAD NJEGOVE SU MOĆI

"O ti, koji nemaš ništa, osim ponosa,
ja te tvoje priče neću više slušati.

Ti promijeni te svoje riječi i preporuke,
ostavi taj svoj prazni ponos, neću da ga čujem.

Ti si zapamtio i znaš tih nekoliko riječi,
ali, de pogledaj svoje stanje.

Oholost je loša stvar, a u siromaha je još gora
studeno je i pada snijeg, a ti si u mokroj haljinici,

Od kuda toliki pozivi i tvrdnje, čemu to, o ti moj brko,
kuća ti je kao radina paučina.

Koliko si sa skromnošću svoju dušu prosvijetlio, kaži mi!
Ti se samo služiš imenom kanaata (zadovoljenja s onim što imaš).

Pejgamber je rekao da je kanaat-skromnost riznica koja ne prestaje,
a bolest je hlepiti za dunjalukom.

Tvoj govor nije skromnost, ti si iscrpljen,
ne bacaj mi lug u oči, to u tebe nije skromnost.

Nemoj me zvati drugom (drugaricom),
ja sam drug veledušja (insaf), a ne riječi bez pokrića.

Hoćeš da ideš u stopu sa emirom, prođi se toga
tebi je od koristi i kad muhu uloviš.

Sa psima se otimaš za običnu kost
ti si prazan kao naj iznutra.

Nemoj me gledati i izazivati,
da ne kažem šta je i u tvojim žilama.

Svoju pamet cijeniš i držiš visokom
a mene i moju pamet ti i ne vidiš.

Ne zaskakuj se kao vuk iza grma,
o ti, čija je pamet nevrijedna. Bolje je biti bez takve pameti.

Tvoja je pamet svezana i povezana
to i nije pamet, to je zmija i akrep.

Neka te Bog kazni za tvoju nepamet,
a neka mene Bog daleko ostavi od tvoje takve pameti!

Sam si po sebi zmija i još varaš svojim jalan riječima
i si sramota za sve Arape.

Vrana kad bi vidjela svoju crnoću,
rastopila bi se kao snijeg.

Čarolije koje zavode su za neprijatelja,
ko se njima služi on je sam zaveden i prevaren.

Varalica se služi svim mogućim sredstvima da prevari
koristi se time i to mu ne izgleda loše.

Onaj koji čvara, iz pohlepe za zaradom,
ne pomišlja da shvati, kako je to laž i varanje.

Zmija mu govori: O ti varalico, polahko, ne žuri!
Jer se varalica divi svojim varkama.

I ti si se poslužio Božijim imenom i mene varao,
stidi se, šta si uradio.

Mene je vezalo Božije ime,
a ti si Božije ime stavio kao zamku.

Božije ime će zatražiti od tebe pravdu,
jer ja sam dušu i tijelo dala za Božije ime.

Kakvo sam ja imala mišljenje o tebi?!
Zato ćeš ti zaklati dušu ili se strmoglaviti."

Žena ovo izgovori svome mužu, i iznese mu sve to kao dokaze,
kad je muž saslušao ženu, čujte šta je on njoj odgovorio!

MUŽ ODGOVARA ŽENI DA JE SIROMAŠTVO NAČIN PRIBLIŽAVANJA BOGU

"O ženo! Ili si ti briga, ili si majka briga ili si posuda briga?!
A znaš li ti, ženo, da je rečeno, "Siromaštvo je ponos"!

Imovina i zlato su kao ćulah na glavi,
ćelo je ćelav, ne znam kakvu kapu da obuče.

Ko ima bujnu kosu, kad skine kapu,
on samo može biti još ljepši.

Čovjek na Božijem putu sličan je očinjem vidu
bolje je biti otvorenih očiju nego zatvorenih.

Kad se izvede ropkinja na prodaju,
skinu joj haljinu da ne misle da pokriva kakve mane.

Ako robinja ima kakvu manu,
trgovac joj onda obuče haljinu i govori:

Ona je stidna i gdje treba i gdje ne treba
kad bih joj skinuo haljine, pobjegla bi od stida.

Kad čovjek upadne u sram do ušiju,
kad ima imetka, on mu pokrije sve sramote.

Pohlepan čovjek kod drugog ne vidi sramotu
njegovo srce je preokupirala pohlepa.

Ako siroman nešto progovori, da mu je riječ kao zlato,
ta mu roba neće naći mjesto u dućanu.

Efekat siromaštva je izvan tvoga shvaćanja
na siromaštvo i dervišluk nemoj gledati prezirno!
Zašto?

Jer je dervišluk značajniji od imetka i bogatstva
oni dobivaju svježu hranu od Svevišnjeg.

Allah je pravedan i voli pravedne!
A kako pravedni mogu činiti nasilje?

Ovome jednom dadne blagodati i imetak,
a onome drugom pošalje vatru.

Neka vatra izgori svakog onoga
ko o Bogu ima slabo mišljenje i koji sumnja!

Izreka "Siromaštvo je moj ponos" nije besposlica
a ni preneseno značenje
u tome ima mnogo važnih i skrivenih stvari.

Ti si iz srdžbe meni razna imena dala
nazvala si me zmijom, a ja sam tvoj bliski drug.

Ako ja uhvatim zmiju, izvadiću joj zube
i druge ću zmije uništiti.

Zmijini zubi su dušman čovječijem srcu
ja ću svojim znanjem neprijatelja učiniti prijateljem.

Ljudske pohlepe neću učenjem odstranjivati
nego ću im glave odsjeći i sasjeći.

Ja to uništavam i ne činim zbog ljudi,
nego iz zadovoljstva, što su mi svjetovi potčinjeni.

Siđi ti s vrha kruške na zemlju,
da ti se pokaže, šta je varka a šta istina.

Kad se čovjek okreće, vrti mu se u glavi,
a njemu se čini da se sve okreće oko njega.

SVAKO PROSUĐUJE PREMA SVOM VIĐENJU

Vidio je Ebu Džehl Hazreti Muhammeda i rekao mu:
"Što je ovaj pokazao lošu sliku Benu Hašimova roda!"

Muhammed mu odgovori:
"To je istina, ti pravo govoriš iako drukčije misliš."

U taj čas dođe Ebu Bekir i reče Hazreti Muhammedu:
"O sunce, koje ne izlazi i ne zalazi, nego nam uvijek sijaš!"

Hazreti Pejgamber mu reče:
"Pravo govoriš, o ti, koji si ocijenio
ljudske vrijednosti!"

Ashabi na ovo rekoše: "O proljeće dobrote!
Obojici si rekao da imaju pravo, i da su obojica
rekli istinu."

On im odgovori: "Ja sam ogledalo Istine,
Turčin ili Indijac, ili bilo ko, vidi sebe onako kakav jest."

O ženo, nastavi muž, ako ti mene smatraš lošim,
ono kako ja postupam, znaj da je to milost (rahmet).

Moje riječi su slične pohlepi, ali one će biti milost
gdje bude takva pohlepa, tu će biti nimet (blagodat).

Pokušaj ti jedan-dva dana biti kao ja, i strpi se,
vidjećeš dvostruko bogatstvo.

Strpi se s fakrom i prođi se tih misli
u fakru je Božija moć i snaga
(Fakr-Siromaštvo tj. ovisnost o Bogu).

Ne prodaji sirće, ne pravi lice namrgođenim,
budi zadovoljna
koliko ima hiljada duša koje su se utopile u medu!

Sto hiljada puta nemoj misliti i smatrati da duša
muku tegli,
nego smatraj da je duša postala đulbešećer.

Ej žalosti, samo kad bi ti mogla pojmiti moje srce,
pa da ti objasnim šta je u mome srcu.

Ove riječi koje ti govorim su mlijeko u sisi duše
dok se mlijeko ne potegne, neće poteći.

Kad je slušalac žedan da sazna i traži da sazna,
reklo se je,
da će mu i mrtva stvar biti vaiz (učitelj)

.
Kad je onaj koji traži voljan, mlad i zainteresovan,
i stvari koje ne govore njemu će progovoriti
na stotinu jezika.

Kad tuđinac dođe na vrata harema, zabranjenog odjela,
ko je u haremu, sakrije se.
Ako dođe onaj koji nije tuđin i dalek,
onda žene svuku veo s lica i pokažu mu se.

Svaka se robinja lijepo istakne i pokaže samo
onome ko je njihov,
a ne tuđincu i ko ti je daleko.

Kako gluhi može saznati za ljepote
ćemaneta i kajde glasa?!

Lijepi miris – misk, nije uzalud razasut i raširen,
nego da ga osjete i čuju oni koji imaju nos.

Bog je stvorio nebesa i zemlju
između njih je dao mnogo vatre i svjetla.

Zemlja je data onima koji vole zemlju,
a nebesa su za one koji pripadaju višim sferama.

Niski ljudi su neprijatelji visina
svako mjesto ima svoju mušteriju.

O ti pokrivena, de ustani,
ne gizdaj se (ne dotjeraj se) radi slijepoga!

Kad bi cijeli svijet bio pun bisera,
ako tebi nema nafake u tome, uzalud ti je.

Ostavi, ženo, svađu i prepirku
ako to nećeš ostaviti, onda ostavi mene.

Je ne volim ni dobru ni lošu svađu,
a nije mi drago trošiti riječi ni u izmirenja.

Ako budeš šutjela, biće lijepo,
ako ne budeš šutjela, ostaviću i tebe i kuću.

ŽENA ODGOVARA MUŽU, KAJE SE I TRAŽI OPROSTA

Kad žena vidje da je muž ljut i ozbiljan,
poče plakati, a ženski plač je varka.

Reče mu: "Ja se nisam nadala tome od tebe
mislila sam da ćeš biti drukčiji."

Priđe mu, kao da ona ne postoji, da je nema,
i progovori:
"Ja sam tvoja zemlja, a ne žena!

Moje tijelo i duša, i sve što imam, tvoje je
naredba je tvoja, sasvim sam ti pokorna.

Bila sam izgubila strpljenje i prigovarala ti
za siromaštvo,
to je sve bilo zbog tebe, a ne zbog mene.

Ti si mi bio lijek za sve bolesti,
ja neću da živim bez tebe.

Tako mi tvog života, moj plač nije bio radi mene
samo sam se tužila radi tebe i žalila radi tebe.

Bogami, moje biće i život je radi tebe, ako hoćeš,
svakog Časa ću umrijeti pred tobom.

Kad bi tvoje srce htjelo pogledati u moju nutrinu,
vidio bi, da se žrtvujem za tebe iz odanosti.

Kad ti o meni ovako loše misliš i sumnjaš,
meni se je od te tvoje sumnje razboljelo srce i duša.

Ja bacam pod zemlju srebro i zlato kad si ti ljut,
o ti, smirenje moje duše.

Pošto si se ti smjestio u moje srce i dušu,
hoćeš sad da me ostavih i napustiš.

Ti se odreci mene, imaš na to pravo i u mogućnosti si,
ali tvoja duša traži da me se ne odrekneš.

Nemoj me tako brzo zaboravljati
prisjeti se kad sam ja bila kip (ljepote)
kojem si se ti klanjao.

Ja sam tvoj rob i srce mi dobiva svjetlo od tebe
kad mi ti kažeš, peci se, evo ja sam odmah pečena.

Ja sam tvoje zelje (spanać) i kako hoćeš skuhaj me
pravi od mene slanu čorbu ili slatko jelo.

Govorila sam bezvjerstvo, sad sam došla u vjeru
pred tvoju zapovijed polažem svoju glavu i dušu.

Tvoju gospodarsku narav nisam shvatila
i nisam znala cijeniti
nisam se znala ponašati prema tebi,
bila sam nevaspitana.

Evo donijela sam preda te svijeću oprosta,
pokajala sam se i ispričavam ti se.

Preda te polažem sablju i ćefine,
evo ti pružam i svoj vrat, pa udri sabljom.

O gorkom rastanku nešto govoriš.
Šta hoćeš čini, samo se ne rastavljaj od mene.

Ima u tebi jedna tajna koja od tebe traži da mi oprostiš
ta je tajna pokrivena, a meni je od koristi.

Tvoja pomisao da mi oprostiš je od tvoje plemenitosti
u to se moje srce sada uzda.

Smiluj mi se, što u sebi proždireš tu srdžbu,
o ti, čija je narav bolja od tovara meda."

Ovako, blago, pomirljivo i kroz plač je govorila žena,
sve je to djelovalo na muža.

Dok je plač prešao granice i žena se najadikovala,
čovjek se osjećao potresen i prije nego što ju je srce
zaboljelo.

Iz tih suza i plača njoj je varnica iskočila
pogodila ovog rijetko vrijednog čovjeka.

Čovjek je svakako rob ljepotici, a tek koliki je rob,
kad mu ona iskaže poniznost.

I to ona, od čijih kretnji srce podrhtava,
a tek kad se približi, šta će biti s čovjeka?!

I to ona, od čijeg gledanja krv stane u žilama
tek šta da se radi kad zaplače i poniznost iskaže!!

Ona, koja nas je uznemiravala, a mi se čuvali zamke,
kako ćemo se ponašati sad kad zatraži ispriku?!

Bog je dao žene na svijet kao nakit,
pa zar se može bježati od Njegova davanja nakita?!

Kad je stvorena Havva (žena), da se čovjek uz nju smiri,
zar je mogao Adem pobjeći od nje?!

Kad bi čovjek bio Rustem-Zal
ili viši junak od Hamze,
opet je pod zapovijedi žene.

Onaj od čijih je riječi svijet bio
kao pijan (Muhammed), govorio je:
"Razgovori me, o ti rumena" (Ajiša)!

Voda je jača od plamena vatre
voda ugasi vatru ako nije u loncu.

Kad je voda u loncu, ispari se, nestane je,
čovjek je vani nadmoćniji, a u nutrini ga žena
savlađuje.

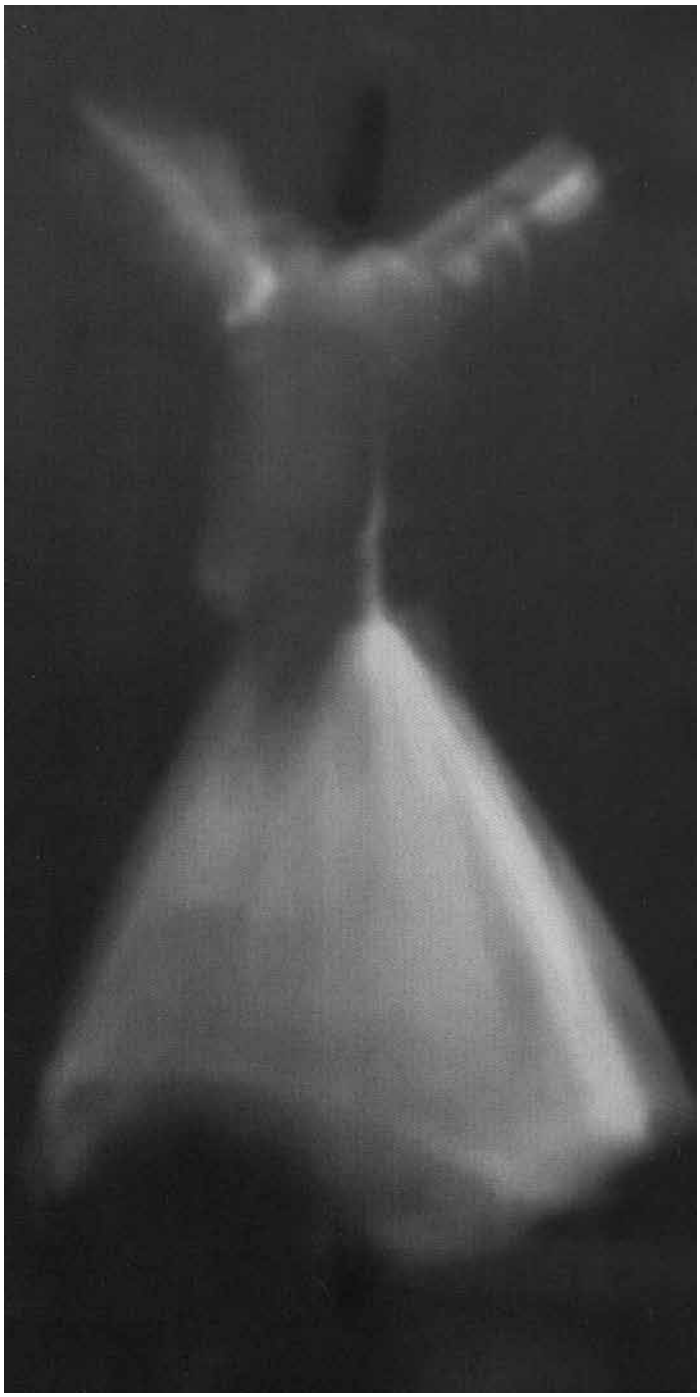

Čovjek je jači od žene kao voda od vatre,
a u stvari joj je podređen kao voda vatri u loncu.

Osobina čovjeka je da voli ženu
životinja ne posjeduje ljubav.

**ŽENE MOGU NADVLADATI PAMETNE LJUDE,
ALI NEZNALICE NJIH NADVLADAJU**

Rekao je Pejgamber, da žene savladaju pametnog i
plemenitog,
a neuki i surovi ljudi podčinjavaju žene.

Jer nježnost i finoća ne postoji u grubijana,
u njih su razvijenije grubosti.

Ljubav i nježnost su svojstva čovjeka,
grubost i strast su za životinje.
Žena je Hakkov sjaj, ona nije mašuk (voljenje),
reklo bi se da ona stvara, a ne da je stvorena.

**KAKO JE ČOVJEK PRIHVATIO GOVOR ŽENE
TE ALUZIJE DA SVE ŠTO SE KREĆE
IMA POKRETAČA**

Čovjek se je postidio pred ženom svojih riječi, tako,
kao što se na smrtnom času zulumćar
postidi svojih zuluma.

Kako sam mogao optuživati dušu svoje duše?
Kako sam na glavu svoje duše pljuskao udarce?

Kad dođe suđeno, zatvore se oči,
pamet ne zna gdje je glava a gdje su noge.

Kad suđeno prođe, pamet se počne derati
od muke čupa odjeću i cijepa jaku.

Čovjek reče ženi: "Pokajao sam se,
bio sam krivovjernik,
sad sam se dozvao i postao opet pravovjernik.

Ja sam prema tebi zgriješio, smiluj mi se,
nemoj me odjednom iz korijena iščupati.

Starac bezvjerac kad se pokaje postaje musliman,
Pošto je ispunio uslov i pokajao se.

Tvoje Biće je, Bože, puno opraštanja
i puno plemenitosti
sve Tebe voli, i postojanje i nepostojanje.

I vjerovanje i nevjerovanje zaljubljeni su
u Tvoju Veličanstvenost
bakar i srebro su materijali Tvoje kemije.

(Mesnevija I, 2255- 2445)

OBAVIJESTI O NAŠEM PRIJEVODU MESNEVIJE

Za vrijeme Prvog svjetskog rata, negdje oko 1915. god., predavač Mesnevije hadži Mehmed Džemaluddin efendija Čaušević, reis ul ulema Bosne i Hercegovine, prenio je Ders Mesnevije – usmeno prevođenje Mesnevije – iz Mevlevijske tekije na Bendbaši u Sarajevu u dom hadži Mujage Merhemića, gdje je ta predavanja održavao do sredine 1928. god. Ta predavanja su bila tradicija Sarajeva, a njihov raspored je bio ovakav: čitanje originalnog teksta stihova prema pravilima metrike, usmeno prevođenje i tumačenje težih tekstova i tesavvufskih pojmova. Pričali su mi, da Čaušević neke stihove nije ni prevodio, naglasivši da je to njima teško shvatiti i razumjeti.

Kako sam slušao, Čaušević je došao do drugog sveska Mesnevije. Čaušević je prekinuo svoja predavanja iz Mesnevije kada je između njega i Merhemića došlo do razlaza u jeku polemike u vezi sa otkrivanjem muslimanke. Pauza u predavanjima Mesnevije trajalaje do sredine 1942. god. Poslije dugog nagovaranja od strane ljubitelja Mesnevije na hadži Mujagu Merhemića da on počne Ders Mesnevije – usmeno prevođenje – on je održao svoje prvo predavanje 6. jula 1942. god. u svojoj kući. Pauza je trajala 14 godina i mnogi slušatelji Mesnevije su pomrli, a koji su ostali na životu pristupili su Merhemiću. U međuvremenu, pristigle su nove generacije pa sam i ja pristupio tim predavanjima. I Čaušević i Merhemić predavanja su održavali jednom sedmično, navečer, obično srijedom.

Merhemić nije preskakao teže shvatljive stihove i prevodio ih je opisno, kloneći se doslovnog prijevoda. Na 13. februara 1958. god. Merhemić je završio prevođenje svih šest svezaka Mesnevije. 17. septembra iste godine počeo je svoj drugi ciklus, sa željom da se više osvrće na komentare. Umro je 23. marta 1959. godine. Predavanje Mesnevije ostavio je meni u amanet. 1965. i 1966. god. išao sam u Tursku i u Konji se sastajao sa prof. Abdulbaki Golpinarlijem, poznatim turskim učenjakom i poznavaocem mevlevizma i Mesnevije. On me je hrabrio da pristupim predavanju Mesnevije i pozdravljao da to ima u Sarajevu. Od njega sam saznao za preijvod Mesnevije na turski jezik od Veleda Izbudak i njegovim bilješkama koje se odnose na taj prijevod. (Dunya edebivati Tercumeler. Sark-Islam klasikler: Mesnevi I-VI, Veled Izbudak – Abdulbaki Golpinarli. Ucuncu baski, Istanbul 1960. Milli Egitim Basimevi). U skladu sa mevlevijskim učenjem, prof. Golpinarli mi je dao ovlaštenje i blagoslov da prevodim i tumačim Mesneviju. To je za mene bila počast, a i obaveza. I društvo je tražilo da počnem sa predavanjem. Prvo predavanje je održano u mojoj kući 15. septembra 1966. god. Abdulah Fočak je snimao na magnetofon moje prevođenje dersova iz Mesnevije. Poslije je to prekucavao na pisaćoj mašini. Ahmedaga Fočak je zamolio da se predavanja Mesnevije održavaju u njegovoj kući, što je i prihvaćeno. Krajem 1969. godine dobili smo jednu odaju u Hadži Sinanovoj tekiji i otvorili Katedru Mesnevije.

Usmeno prevođenje nije isto što i pismeno. Kod usmenog prevođenja prevodilac se ravna i prema slušateljima, njihovom nivou obrazovanja. Mesnevija je jedno od najvažnijih i najvećih djela tesavvufske misli i etike. Ona obiluje i alegorijama, što otežava doslovno prevođenje. Ja sam više pazio na alegoričnost jer je to finesa tesavvufa. Kasnije, kad sam autorizirao tekst, usvojio sam primjedbe prof. dra Bećira Džake, gdje god sam mogao, imajući na umu i tesavvuf. Prof. dr Nerkez Smailagić je pozitivno ocijenio ovaj prijevod u poređenju sa prijevodima na evropskim jezicima. Prvi svezak Mesnevije završen je 21. aprila 1971. god. Abdulah Fočak je prekucao sve naše dersove (prijevode) i onda sam pristupio odvajanju prijevoda i bilježaka. Usvojio sam metodu Izbudaka i Golpinarlija, da se bilješke i komentari štampaju kao poseban dodatak knjige a ne kao fusnote. Ovo je olakšanje i kod ispravaka. U toku predavanja mnogo je lakši put da se, uporedo sa prevođenjem, daju i objašnjenja, pa je bilo komplikovano i to kasnije odvajanje.

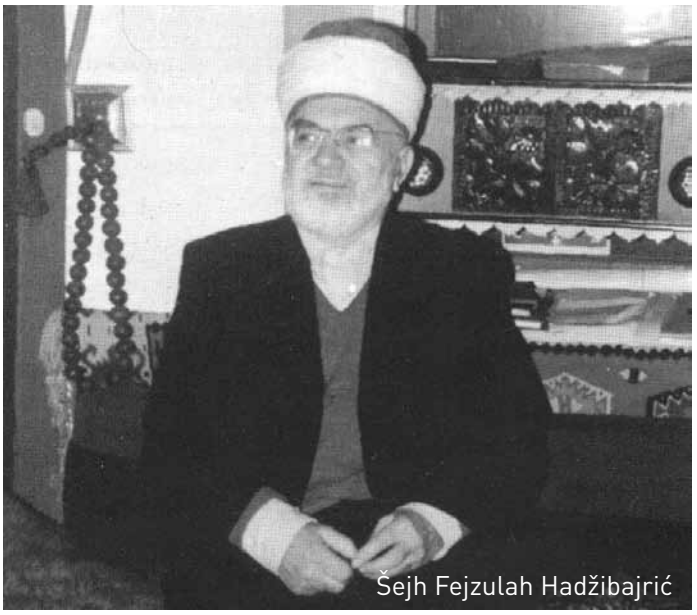
Šejh Fejzulah Hadžibajrić

"Nagledanje dersa" znači priprema za predavanje. Kod svojih predavanja koristio sam uvijek tri knjige: original pod naslovom "Mesnevi-i Mevlevi-i Manevi", Indija, Menšei Kišver, 1282. U ovoj knjizi stihovi nisu numerisani, ali sam u njoj pratio predavanja i bilježio nepoznate riječi, kako ih je Merhemić prevodio. Komentar sam davao prema knjizi: "Mesnevi šerif, Šerhi Ankarevi", Tab-i Daril-Amire, Istanbul, 1257. Stihove sam numerisao prema knjizi "Mesnevi" od Izbudak – Golpinarli, koju sam ranije spomenuo. U vrijeme kad sam prevodio Mesneviju bio sam zaposlen na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na Katedri za istoriju, gdje sam bio mnogo angažiran, pa je posao na prevođenju i kasnije na dotjerivanju prijevoda bio u drugom planu.

Postoje razlike u broju stihova iz pojedinih naslova Mesnevije, pa Izbudak-Golpinarli neke stihove ne numerišu, ali pred njih stavljaju zvjezdicu. Tako sam i ja postupio. Na kraju prevoda dao sam Index imena i pojmova sa oznakom broja stiha, i slova K (komentar), ako se odnosi samo na komentar (bilješku). Prednje obavijesti su dokaz težine rada na prevođenju Mesnevije i isprika za nedostatke i nehotične propuste i promašaje.

Napomena: U periodu od ponude Mesnevije za štampanje (1973) do predaje rukopisa u štampu (1985) izrađen je registar stihova Mesnevije i Kur'ana. To je prilog misli Mesnevije.

Prevodilac

Preveo s perzijskog
HADŽI HAFIZ HALID-EF. HADŽIMULIĆ

Euzubillahimineššejtanirradžim
Bismillahirrahmanirrahim!
Rabbi-šrahli sadri ve jessirli emri, vahlu ukdete min lisani jefkahu kavli.
Ve ufevidu emri ilellah. Innallahe besirun bil ibad!

Poglavlje ima malo opširan naslov pa ćemo ga lijepo prevesti:

POVIJEST KOJA TUMAČI POKAJANJE JEDNOG ALLAHOVOG ROBA PO IMENU NESUH

Kaže hazreti Mevlana:
"Kao što se mlijeko, koje teče iz majčinih grudi, ne vraća više u sise njene, isto tako onaj ko iskreno pokaje se, kao onaj Božiji rob Nesuh, koji nikad više na đunah svoj ni ne pomisli, ne vraća se grijehu. Mržnja prema đunahu uvećat će se, i to je dokaz da je on iskusio užitak i slast da bude prihvaćen i osvojen, i da su stari porivi prestali da mu priređuju uživanje, i da to prvo uživanje, slast, se smirila na mjesto drugoga. Kao što je rečeno: kajanje ne uništava ljubav, nego djeluje kao druga ljubav; pa onda postavlja pitanje: Zašto ne tražiš i ne nađeš jednog boljeg prijatelja, nego što si ga do sada imao? Koji te je navodio na zlo! I kad srce jednog pokajnika želi ponovo da griješi, to je znak da on nije okusio radost i slast jedne iskrene teobe, i da ta radost nije zamijenila uživanje i da on još nije postao pravedan i ispravan, kao što je rekao Allah, dž. š., u Kur'anu: 'Vellejli iza jagša...' 'Mi ćemo mu olakašati ulazak u Džennet.' Ali ako je uživanje ukaljano grijehom, isto tako ćemo mu olakšati ulazak u Džehennem! Jer je grijeh ostao u njemu!"

Eto, to je prijevod naslova.

Prvo poglavlje:

1.
Jednom bio jedan Nesuh, takvo ime dali momku
Prao kose djevojkama, tako sticao nafaku
2.
Imao je žensko lice, muškost svoju krio
Da mu tajnu ne saznaju, danima strepio
3.
Dok bi vazdan hanumama kose izmivao
Duga kosa kratka pamet, lahko ih obmanjivao
4.
Godinama to radio, davo im masaže
Nikom nikad nije smio tajnu žudnju da pokaže
5.
Avaz mu je ko i čehra, djevojački bio
Jako strastven, ko mušakarac, za njima žudio
6.
I žarom bi podbulio se kao da je žena
Snažan, lijep i zgodan momak, muškost mu putena
7.
Kako svakoj hanumi bi, i carevoj bi šćeri
Ašik kožu masirao, i kosu joj operi
8.
Uvijek kad se kanit htio i iskreno kajati
Vjerolomna duša bi mu teobu počni razdirati
9.
Ovaj grješnik čije ruke baciše ga u okove
Na mistika pomislio: "Spomeni me uz svoje dove!"
10.
I prije je mistik znao tajnu grijeha njegova
Nije htio otkrit tajnu ko kad je od ehlova
11.
U mistika tajni puno, a usne mu kilit veže
Od žubora i glasova kroz srce se sve razliježe
12.
Ko je tajne djelovanja Uzvišenog upoznao
Usne su mu zatvorene ne bi tajnu taj odao
13.
Dženabi Hak kome dadne da mu pije iz pehara
Tajne mnoge on sakrije, usta nikad ne otvara
14.
"Hej, grješniče!", merdi-arif kaže sa osmijehom:
"Dragi Allah navest ćete na rastanak s tvojim grijehom!"

Drugo poglavlje:

Tumačenje o tome kako je dova jednog arifa, jednog mistika, jednog duhovnog velikana, koji je dušom blizu Allahu, dželešanuhu, primljena i uslišana, jer je njegovo traženje od Allaha, dželešanuhu, kao traženje od samog sebe.
U hadisi-kudsiju se kaže: "Ja sam za njega uho, oko, jezik i ruka."
I Kur'an kaže: "Ti Muhammede, nisi bacio kad si bacio, nego je Allah bacio."

Ovo što slijedi jedan je prikaz načina na koji Allah, džellešanuhu, priprema svoga roba, takav kakav je, uzimajući mu sluh i vid da bi ga doveo do iskrene teobe, kakvu je učinio Nesuh.

1.
Kad mitila u nebesa, na sedmom je nebu stala,
Dova šejha Nesuhu je sudbinu promijenila
2.
On je fani, on je ništa! Pa kakva mu je, onda, dova?
Ko od Dženabi-Hakka da je, svaka riječ je njegova!
3.
Zar da Sebi Dragi Allah nešto ne ukabuli,
Kad zatraži Sam od Sebe, želju ne udovolji?!
4.
Ono što je htio Allah, tako uvijek i bude,
Oslobodio je svog Nesuha od sudbine zlehude
5.
Točio je vodom sahan, kad mu zasta glas u uhu:
"Careva je kćerka jutros izgubila menđuhu!"
6.
Svi otvori i sva vrata na hamamu se zatvoriše,
Svaki budžak i rupicu, svaku stvar prevrnuše.
7.
Pročešljaše cijeli hamam, od rore pa do badže
Dragulj im se ne zasija, a lopov se ne nađe.
8.
Svaki budžak, svaku rupu, pretražili leteći goniči podove
Usta, uši, svaki otvor, gdje bi mogo unići, razvezali uzlove.
9.
Kao što u školjku stane dragi kamen blistavi
U tijelo bi neko svoje mogo da ga ostavi
10.
"Goli da ste!", viknuo neko. "Ko od majke rođeni!"
"Staro i mlado pokažite!", vikali su sluđeni.
11.
Pipala ih sve od reda, cure ispod obašvi
Princezine sobarice, da bi dragulj pronašle
12.
Pa se Nesuh, sav u strahu, pokušao izmaći,
Plave usne, lice blijedo, nema kuda umaći
13.
Sa smrću se svojom tad je licem u lice susreo
Kao suhi list na grani, od straha je drhtao
14.
"Kolko puta udaljih se, hej Jarabbi, sa Tvog puta?!
Čineć grijehe, teobe došo, slagao sam bezbroj puta.
15.
Čineć đunah i sve drugo što mi je godilo
Ne primijetih ovaj potop nit, šta se dogodilo
16.
Sad kad budu pretresli me od glave do pete
Hajd zamisli te bolove duši što mi prijete
17.
Na sto žiški srce će se moje ispržiti
Miris žere u dovi mi možeš osjetiti
18.
Nek nijednog nevjernika ne snađu te muke ljute!
Ja se hvatam i utekoh pod milosti Tvoje skute.
19.
Da me majka i ne rodi kamo puste sreće,
Ili da me lav rastrgo po lovinu kad kreće!
20.
Učini ono, Jarabbi, što je dostojno Tvog ugleda!
Iz svake me rupe, Bože, jedna zmija sad ujeda!
21.
Da mi duša od kamena nije, a srce od gvožđa,
U krv bi se pretvorili, kao sok iz grožđa.
22.
Pribijen sam ja uz duvar, nemam više vremena
Pomoć carsku Ti pošalji iznad moga tjemena
23.
Ako mi grijehe Ti sakriješ, koje činih do sada
Za sve dosad što uradih kajat ću se ebeda
24.
Još jedanput ja Te molim, nemoj teobu odbiti
Stotinom ću pojaseva teobom struke stegnuti!
25.
Ako ikad više budem raspasao ove pojaseve,
Nemoj čuti riječi moje, niti mi primaj dove!

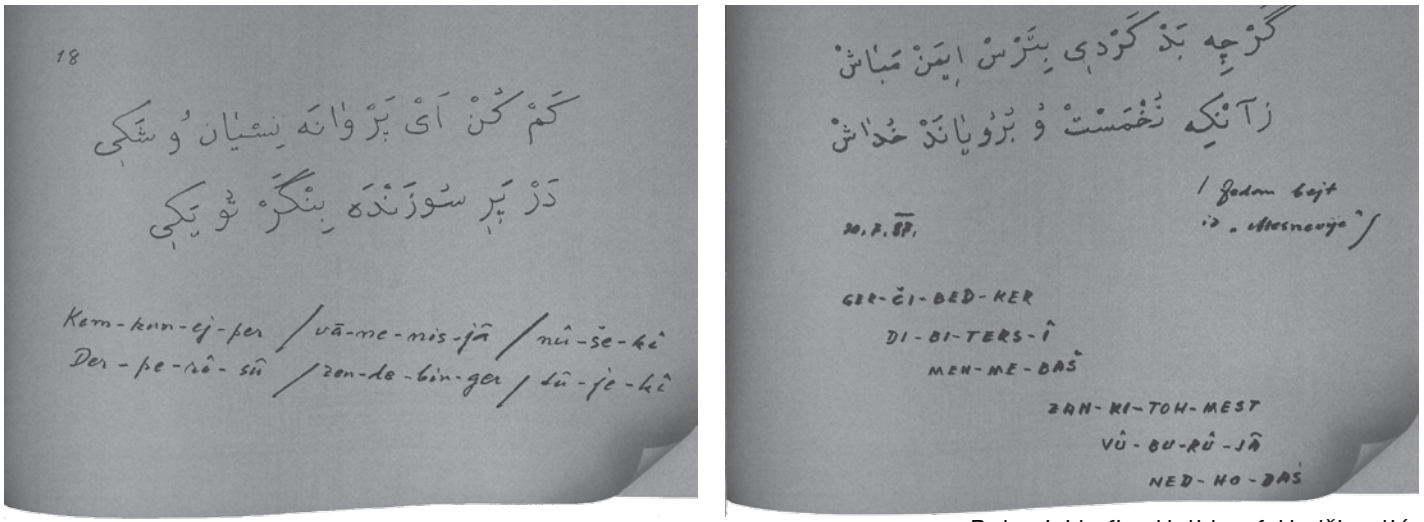

Rukopisi hafiza Halida-ef. Hadžimulića

26.
Upao sam među ruke žandarima i dželatu!",
Vikao je suze roneć, videći se u kazamatu.
27.
"Ni nevjerniku smrt ovakvu, Jarabbi, ti ne šalji,
Neka Ti se ni nevjernik ovim strahom ne požali!"
28.
Azrailovo lice spazi, tad su smrti sve prilike,
Iz očaja nad životom ispuštao je bolne krike
29.
"Ej, Hoda! Ej, Hoda!", svoga Rabba dozivao,
Iz duvara i iz vrata eho krika odzvanjao.
30.
U misli se on utkao, i usklike Gospodaru,
Dok ga krik istražitelja ne probudi na duvaru.
"Ma šta radiš ne budi siguran da se saznat neće,
Grijeh je kao sjeme i Bog može dati da proklija ".

(Bejt iz drugog đilda)

Treće poglavlje:
Naslov:
Kako je došao red na Nesuha da bude pretresen. Vidjeli smo da se u hamamu pojavio glas koji kaže: "Sve smo pretražili, osim Nesuha."

Otkrili bi njegov spol, i smrt bi bila neminovna. On pada u nesvijest od straha. Put oslobođenja pomalo se nazirao. To je Allah, dž. š., htio da ga kutariše toga stanja, kao što je Pejgamber, alejhis-selam, imao običaj reći kad je bio izvrgnut strahu ili bolesti: "O bolesti prižesti, postani teža i bolnija, pa ćeš proći i iščeznuti." Ovo je početak kaside Munferidže. Tako svaki bol iščezava.

1.
"Pretražili svakoga smo, na tebe je red."
U nesvijesti ostao je, duša ode u nedogled
2.
Kao kad se zid shorodna, s nogu je pao
Kad ga duša napustila i mozak je pobjegao
3.
Razdvojil se pamet s tijelom, to se desi baš svakom
Duša će mu odletjeti, sjediniti se s Dženabi- Hakkom
4.
Fani on kad postade; bio prazan od svega,
Allah pozva svog sokola da doleti do Njega
5.
U gromade brod kad razbi daleko mu nada bila
Božija milost na valovima na obalu ga ispustila
6.
S Dženabi-Hakkom duša kad je sljubila se,
Valovi se uzburkali, more Allahove milosti zatalasalo se
7.
Zindan duša napustila tijelo puno avreta
Svom Izvoru letjela je bez ikakva tereta
8.
Baška duša, baška tijelo, lanci i bukagije,
Na nogama sokolu su dok krila ne razvije
9.
U slobodi noge budu kad nam nema pameti
Ko odriješen sa uzice, soko Caru odleti
10.
Zatalasaju se mora vali, Allah rahmet izlije
I kamenje sa dnu mora abu hajat ispije!
11.
Nek je krhak i malehan, atom snagu pripaše
Od kadife i od zlata zemlji ruho ujiše.
12.
Ko sto godina mrtav bio, iz kabura se otkrije
Na ljepoti crnom đavlu zavide i hurije
13.
Čehra zemlji izboranoj od ištaha zeleni,
Razgrana se suho drvo, cvat mu sav porumeni
14.
Vuk i janje tad postaju ko da im je jedna mati
Baksuzi su tad odvažni, nada im se povrati

Četvrto poglavlje:
Naslov:
Kako je dragulj pronađen i kako su dvorske dame, hanume i služavke princeze molile Nesuha da im oprosti.

1.
Sretan haber kad se čuo da menđuhu nađoše
Jedan usklik prolomi se svi strahovi prođoše
2.
Izgubljeno kad se nađe iskreno se radujte,
Mi nađosmo dragulj sjajni, nagradu nam darujte
3.
Kako došla - tako prošla briga iz hamama
Od pljeskanja i usklika nastala galama
4.
Kad se vrati njemu pamet pa račune svidio,
Sto je dana radosnije pred očima vidio.
5.
Dlane svoje ispružiše, poljupce mu poslali
Iskreno još moleći ga da im sumnje halali
6.
"Ružne misli imali smo; ogibetile tvoje ime,
molimo te, oprosti nam", klečale su sve pred njime.
7.
Dok joj Nesuh kosu prao što kadifom miriše,
Dva tijela kroz druženje kao jedno postaše.
8.
On je bio sa njom blizu, sudile su Nesuhu,
Drugi niko nije mogo dodirnuti mendžuhu!
9.
Sva u bijesu, kakva bješe, htjela ga je pretresti,
Malo stala, zbog respekta, nešto će je pomesti.
10.
Dok predahla zamilslila, prste svoje lomila,
Da menđuhu ispod uha, nije sama sklonila.
11.
Sve te dame zamoliše, srcem su se kajale,
Na nijazu stajale mu, čednim su ga smatrale.

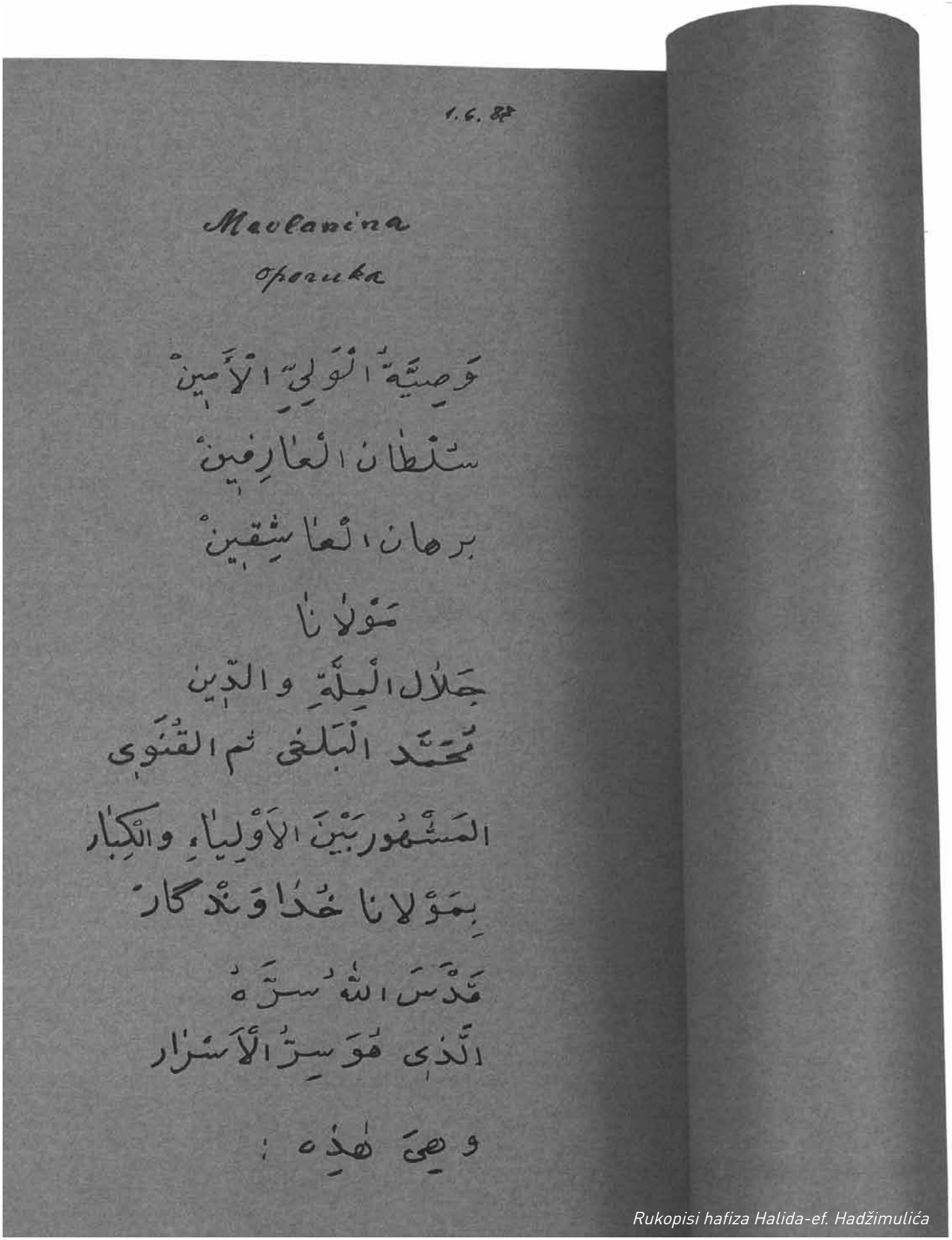

Rukopisi hafiza Halida-ef. Hadžimulića

12.
"Allahov rahmet mene snašo i On pravo govori!
Mante me se", htio reći, od toga sam još gori!
13.
Zar ste našli tražit oprost od mene nesretnika
Ovog svijeta što gledate najvećega griješnika
14.
Od zla svega što počinih to ni stoti dio nije,
Ako neko u to sumnja, u to sam se uvjerio.
15.
Šta o meni drugi znaju to je tako malo
Od hiljade samo jedan grijeha se ukazalo
16.
Ja poznajem grijehe svoje kao i On što ih krije,
Zna sadašnje moje grijehe pa i one još od prije!
17.
Što me Iblis naučio, u svemu sam ga jendisao
On ostade samo vjetar što me na zlo navraćao
18.
Sve vidio, Allah dragi; igru, spletke, strahove,
Al je krio da to vidi, znao mi je halove
19.
Dar mi bješe to kajanje od Božijega rahmeta,
Zato mi je život sladak, teoba vrijedi zahmeta
20.
Sve što ružno ja počinih, teoba je potrala
A šta dobra zanijetih, teoba mi je primila
21.
U slobodi ja uživam poput čempresa i ljiljana
Tako teoba rahatlejše svakog dobrog insana
22.
Teoba mi je ime metnula, tamo gdje su evlije
Mjesto vatre, Džennet svoje otvorio mi kapije.
23.
Ah, kad povikah, jedno uže stvori se
I to uže što se stvori, u moj bunar spusti se!
24.
Zgrabih uže, uzpuzah se do visina zindana
Postadoh sretan, jak i snažan, a obraza rumena
25.
Dno bunara dotako sam, sklupčao se u dubini
Nek se sada svijet razastre mojoj duši po širini!
26.
"Hvala Tebi moj Allahu što me spasi iznenada
Svake brige i belaja, kad se tome i ne nadah.
27.
Svaka dlaka kad bi moja jezikom postala
Zahvale što dugujem Ti ne bi izbrojala
28.
"Uđi u Džennet!", reći će se. A on će reći:
"Kamo sreće da moj narod zna kako mi je Allah
oprostio i lijep mi prijem pripremio",

Peto poglavlje:
Naslov:
Kako je princeza ponovo zvala i molila Nesuha da joj pere kosu, nakon što mu je teoba bila primljena od Allaha, dž. š., i kako je on pod izgovorom da je bolestan odbio ispuniti joj želju.

1.
"Našeg cara kćerka uljudnu ti molbu šalje,
da joj opet kosu pereš, jer ne želi druge pralje.
2.
Da joj kožu tvoji prsti glinom nježnom masiraju ",
Ko pobožan čovjek da je, Nesuhu se obraćaju.
3.
"Bolesni su moji prsti, prođi me se sultanijo,"
ne mogu to više činit", lukavstvom se poslužio.
4.
"Allaha mi, moje ruke ne mogu ti hizmet dati,
Idi brže drugog nađi ko će tebe izmivati.
5.
Prešao sam sve granice dok sam grijehe kušao
Kako mogu zaboraviti strah kroz koji sam prošao
6.
Dragom Bogu jemin dao da neću vezu prekinuti
Ni kad mi se duša s tijelom bude htjela rastaviti
7.
Koja bi to noga smjela koračiti na te pute
Nakon što preživjela bi one moje muke ljute!

Inne nedžmestu neremlestu nehab vahji hakk. Vallahu ʿalemu bissevab

Preneseno iz knjige „Zlatni bejt" Nedžmudina Nesuha

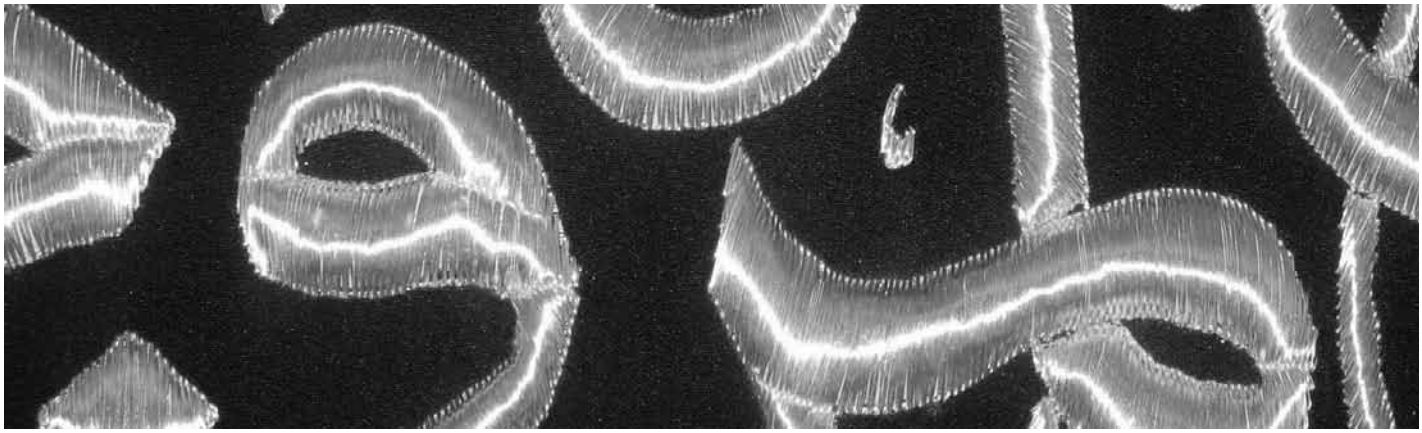

DVADESET PET BEJTOVA IZ MESNEVIJE (SV. VI, 1268 – 1292)

POVRATAK NA HIKAJU O STARICI

1. Pošto ta jesen udati se htjela,
obrve je si čupati počela!

2. Ispred sebe ogledalo stavila,
obraze, lice, usta bakamila!

3. Radosno ih stala trljat' i miti,
ali bore nije mogla sakriti!

4. Zbog tog, parčad iz Mushafa presvetog
poče l'jepit' na lice si prokleto!

5. Skriva bore, jer želi da postane
dub za dragulj prstena u dragane!

6. C'jelo lice u tu parčad obukla,
al' bi spala čim bi čador navukla!

7. Onda bi ih lijepila pljuvačkom
po svom licu nesretnome, staračkom!

8. Dub dragulja veo stavlj'o bi sebi,
a parčad bi popadala po sobi!

9. Sve isproba - parčad spada! Sva ljuta,
kriknu:" Iblis proklet bio sto puta!"

10. Iblis vidljiv suret uz'o pa kaz'o:
„O, nesretna, isušena nakazo,

11. Ja ne vidjeh, za života cijela,
da je neka drolja ovo činjela!

12. Polje srama čudnim zrnom ti siješ;
nijedan Spis za te, droljo, svet nije!

13. Grozna, ti si čopor šejtana s tim licem!
Pusti me na miru, ružna vještice!"

14. „Dokle ćeš krast' parčad Knjiga ti svetih
da ti lice k'o u budimke sv'jetli?!

15. Dokle ćeš krasti od evlija r'ječi
pa da ih prodaš za slavom trčeći?!"

16. Mazanje bojom ružom te ne čini,
svezana grana ne daje plod fini!

17. Kad se na te spusti smrtna zarica,
ona će ti parčad padat' sa lica!

18. Kada dođe poziv:"Ustaj, dječače!"
sve vještine raspravljanja – nestat će!

19. Svijet šutnje danas se ukazuje!
Teško svakom ko sa šutnjom drug nije!

20. Dan-dva barem prsa glačaj ti svoja;
nek to špiglo Knjiga postane tvoja!

21. Zbog gledanja u Jusufa pristala,
Zulejha je opet mlada postala!

22. Hladno vrijeme, havu staričinu,
Sunce temuza m'jenja u vrućinu!

23. Suhu granu jecanje Merjemino
u rascvalo stablo m'jenja palmino!

24. Ženo, čemu opirat' se sudbini?
Gotovinu uzmi, s prošlim - prekini!

25. Pošto nećeš podmladit se, ljepša bit';
šta god hoćeš možeš na se ti stavit'!

Preveo s perzijskog:
Hadži hafiz Halid-ef. Hadžimulić
Prepjevao:
Džemaludin Latić

Prijevod s engleskog i komentar AHMED ANANDA

NAJNAME (POČETAK MESNEVIJE)

1. Slušaj ti naj, šta nam priča, kazuje,
   Zbog rastanka on nariče, tuguje:

2. Otkad me od Najistana trgoše,
   Od mog jada, muško, žensko, nariče!

3. Tražim prsa rastancima skrhana,
   Bolnu čežnju da podjelim sa njima.

4. Ko daleko zavičaju svome je,
   Traži časak da se s njime sastane.

5. Ja u društvu svakom bolan uzdišem,
   Dost sretnome, drug tužnom kad tuguje.

6. Svak za hater svoj mi bješe prijatelj,
   Al' tajnu i hal moj niko ne znade.

7. Od vapaja sirr moj nije daleko,
   Al' tog nura nema uho ni oko.

8. Duša nije skrivena od tijela,
   Al' vidjet je nikom nema izuna!

9. Vatra ovaj zov je, vjetar to nije,
   Ko u ovoj vatri nije, ništa je!

10. Ašk je vatra u koju naj upade,
    Čežnja aška u kipućem vinu je!

11. Od Jarana odjeljenom jar je on,
    Svaku perdu dere, cijepa, najev ton.

12. Vidje'l iko lijek i otrov kao naj?
    Vidje l' iko takav govor, takav raj?

13. Naj o Putu punom krvi uzdiše,
    O ašku Medžnuna priče kazuje.

14. Mahrem tajni ovoj samo ludi je!
    Samo srce govor taj razumije?

15. Od briga nam dani zalud minuše,
    Sa plamenom vatre se sjediniše.

16. Ako dani idu, lete, neka ih,
    Ti ostaješ, o Čisti, o Jedini!

17. Sem ribe se vode svako zasiti,
    Bez hljeba ti dan lahko ne prolazi.

18. Zar da sirov sagorenom znade hal?
    Stoga govor skrati sada, vesselam!

KOMENTAR

Kao što su početnih 7 ajeta sure Fatihe sama srž Kur'ana, tako su i ovih početnih 18 bejtova sama srž Mesnevije. Priča se da je Husamuddin, jednom prilikom, upitao Mevlanu kada će napisati djelo poput 'Govora Ptica', šejh Attara Nišapuria? On je tada odgovorio: "O Husamuddine! Ja sam samo čekao da me to upitaš", i potom je izvadio iz njedara ovih 18 bejtova ili dvostiha i počeo ih govoriti Husamuddinu. Tako je počela Mesnevija, jedno od kapitalnih djela sufizma i jedan od najboljih tevsira ili tumača Časnog Kur'ana. U njoj se prelamaju, kroz čistu prizmu Mevlaninog genija, najdublje tajne ljudskog života i postojanja. Dakle, ovih početnih 18 bejtova kriju skoro sve odgonetke sufijskog puta.

1. Poslušaj ovaj naj... Naj predstavlja dušu koja je jednom, u ezelu (praiskonu) bila sa svojim Gospodarom, dakle svaku pojedinačnu dušu. Sve su duše jednom bile zajedno na okupu, za istom sofrom sa Uzvišenim Allahom. Mevlana nam zato i govori da poslušamo naj nebili se sjetili naše prave istinske prirode, koja teži za najuzvišenijim stvarima. Poslušaj znači isto što i prisjeti se. U Časnom Kur'nu Allah kaže: Zikrullah ul Ekber - prisjećati se Allaha je najveće. Neke od značenja riječi zikr su: prisjećanje, prizivanje, dozivanje itd. Dakle sve duše su sjedile sa Uzvišenih Allahom za istom sofrom i On je neke pogledao sa radošću, a neke sa sjetom. Zašto? Pa neke od tih duša će se sjećati svoga praizvorišta, a neke će zaboraviti. Prema tome, sjećanje je sama srž svake duhovne prakse...

2. Od kada me iz Najistana istrgoše... Od kada je duša spuštena u ovaj pojavni i prolazni svijet ona nije imala ni istinske sreće ni smiraja, jer nekada je bila u samom vihoru vrhunske ljepote i blaženstva, a sada je u ovom svijetu suza i nepravde. Dakle, Mevlana je naj koji plače i tuguje za Voljenim, od njegovog vapaja cijeli svemir uzdiše. Kada srce gori istinskom čežnjom za Voljenim, ta vatra sve zahvaća, prije ili kasnije sve se tom vatrom mora zapaliti, jer ona je jedina istina našeg postojanja. Bez te čežnje za istinom mi smo izgubljeni i beskrajno ojađeni u ovom labirintu prolaznog postojanja.

3. Prsa tražim rastancima iskidana... Takav čovjek čija su prsa iskidana bolima za Allahom, traži srodnu dušu, jer njegova usamljenost je pregolema. U susretu takve dvije duše, ili bolje reći, ta dva okeana, otkriva se i Onaj koji je tu vatru zapalio. U ogledalu dva iskrena duhovna putnika i zaljubljenika ogleda se Uzvišeni Gospodar. Oni, jedan u drugom, pronalaze taj oganj, tu svjetlost koja osvijetljava najdublje tajne. Zaradi ljubavi je sve stvoreno i stoga je ljubav najsigurniji vodič do samoga Stvoritelja.

4. Ko god da se od svog korijena odmetne... Svaki onaj koji se odvoji od svoga Voljenog čezne za vremenima kada su bili zajedno. To bi trebalo biti prirodno stanje svakoga čovjeka, ali nekim čudom svi ljudi se toga ne sjećaju i malo ko u to istinski vjeruje. Zato nam Mevlana dalje razlaže svoju priču, kao da nas uvijek iznova poziva da se prisjetimo ko smo mi u stvari. Kolika god da je njegova ljubav za Voljenim, on isto tako ima veliku ljubav za svakog čovjeka. Samo ljubav, Bogom nadahnuta, može dati čovjeku takvu snagu i zanos da pjeva kao što je on pjevao. Tri hiljade i trista gazela u Divanu i preko 24000 bejtova u Mesneviji, sve u savršenoj metrici, smislu i rimi. To je jedno čudo samo po sebi, ili bolje reći, Božansko davanje.

5. Ja u svakom društvu čemeran postadoh... Svako druženje i društvo, čovjeku koji čezne za istinom postane mučno, teško i naporno, jer u svakom društvu njegova se samoća samo povećava. Takav čovjek je voljen od drugih, jer je zbog svoje ljubavi za Allahom napustio ovaj svijet i njegove prolazne strasti. Zaista samo težnja za nečim uzvišenijem može čovjeka osloboditi od svih niskih nefsanskih prohtijeva i mahana. Čovjek koji čezne za Bogom blizak je svima, po svojoj biti, i tu je još jedan dokaz da je svaka duša bila u praiskonu sa svojim Gospodarom, ali s druge strane po svome djelovanju on je različit od svih. On je stresao sa sebe pogubni uticaj zavisti, ljubomore, mržnje, pohlepe, ponosa, želje za moći i ugledom itd. Po tome on je garib (stranac) u ovom svijetu i u svakom društvu on je usamljen.

6. Svako po svojoj pameti bijaše mi prijatelj... Evo otkuda ta usamljenost dolazi. Većina nas je veoma površna, sebična, nepažljiva itd. i to se najviše ispoljava u našim međusobnim odnosima. Zbog toga što bježimo od puta suprostavljanja nefsu (poročnoj, niskoj, požudnoj, duši sklonoj zlu) on samo više i više gospodari nama, kao što se navodi u Časnom Kur'anu, Nefsi Emara je komandujuća duša, dakle duša koja nam komanduje i pod čijim vodstvom mi činimo loša i gnusna djela. Onda nije čudo da ljudi takvog jednog čovjeka kao što je Mevlana svojataju i smatraju da poznaju njegovo stanje, međutim sam on kaže: "Moju tajnu ne istraži niko." Za to je potrebno lavlje srce, jer slijediti lava Božijeg može samo lav. Krenuti u džunglu nefsanskih strasti može samo pravi ratnik koji je spreman položiti život u svakom svome dahu.

7. Tajna moja od mog vapaja nije daleko... Pa to je sama bit, kao što sam već naveo u komentaru prvoga bejta. Onaj koji je žedan naći će izvor. Njegova žeđ će ga dovesti tamo i naravno milost Uzvišenog Allaha, ali On Veličanstveni je tako stvari postavio. Allah je sve stvorio iz ljubavi i stoga putem ljubavi i mi stižemo do Njega. Ljubav i predanost su osnovne potrebe duhovnog putnika. Dakle, onaj koji čezne za Njime, onaj kome se spustila milost žeđi za Allahom, vrlo je blizu tajne ljudskog postojanja, ali oko i uho su tu nemoćni. Tu svjetlost motri i spoznaje srce koje

je okupano sopstvenom krvlju. Ovaj put traži krv srca, svaka želja mora umrijeti u nama, sve sem želje za Njegovim licem. Na ovom putu se umire po hiljadu puta, sve dok se srce ne skrha do dna i duša iščezne; tek tada Njegova svjetlost u njoj zasija, u Bogu ona pronalazi istinsko i vječno postojanje.

8. Tijelo od duše i duše od tijela nije pokrivena... Ovaj bejt je prirodan nastavak prethodnog. Tijelo osjeća dušu i duša osjeća tijelo, dakle oni su u stalnoj vezi i među njima nema razdaljine. Ponekad mi našu unutarnju bit, ili tajnu kako je neke sufije nazivaju, osjećamo više, a ponekad manje. Svaki čovjek to doživi bar jedanput u svome životu, a nekima to postane njihova druga priroda. Takvi su u stalnoj vezi sa svojom dušom, pogotovo kada uspiju da je obuzdaju i upute na put ka Allahu; tada naša duša postaje naš prijatelj i saveznik. Međutim, ove oči tjelesne ne mogu dušu vidjeti. Zato što je Allah Uzvišeni htio da nam vjera bude Predanost. Svaka vjera je Predanost. Jedan je Stvoritelj i stoga postoji samo jedna vjera, a to je Predanost. Ma kako da se vjere razlikovale među sobom po imenima i vanjskim obredima, ako u njima nema Predanosti i ljubavi one ništa ne vrijede. Dakle, nikom nije dato da vidi duhovni svijet koji je u nama, sigurno ne golim očima. Zato što se od nas traži da otvorimo naše duhovne oči, sav put je u tome da se čovjek probudi iz svoga nemara i da počne da motri svijet duhovnim očima. Put do toga je već objašnjen, to je put borbe protiv nefsa i njegovih niskih prohtijeva i htijenja...

9. Vatra je ovaj glas naja to vjetar nije... Opet se vraćamo na početak. Vatra je žeđ duhovna, ljubavna čežnja za našim istinskim domom koji je u vječnosti, težnja za povratkom našem izvoru, ljepoti i smiraju. Zaista onaj koji je zaveden lažnim željama vezanim za prolazni svijet gubi sve i bolje da ga nema. On pati u bolima obmane, on gori u čežnji opsjene, on hvata maglu u labirintnu laži i iluzije. Jer zaista kada se ovaj prolazni svijet, koji je unaprijed osuđen na propast, pretvori u prah, šta će ostati onome koji nije uzgajao baštu srca svoga? Šta će biti sa onima koji nisu ubrali ružu ljubavi prema Allahu? Šta će se desiti sa onima koji nisu skinuli zastore sa svojih očiju? Svi će se vratiti Uzvišenom Allahu, svi će se naći pred Njime, ali neki će biti svijetlih obraza, a neki crnih. Samo On zna zašto je sve to tako. No, kada smo već ovdje u ovoj nezavidnoj situaciji, poslušajmo Mevlanu, izgarajmo na putu ljubavi...

10. Vatra ljubavi je to što u naj upade... Jeste, ta vatra je ljubav, a opijenost vinom simbolizuje zanos i duhovnu ekstazu. Svi znamo da vino postaje takvo nakon fermentacije i da mlado vino ili mošt ne opija. Tako je i u ljubavi. Postoji stanje vrenja ili duhovne fermentacije, i naravno, što je starije vino je bolje. Stanje fermentacije ili duhovnog vrenja je stanje opijenosti, ašik (zaljubljenik) ne zna šta se sa njim događa... On je sav u vatri i njegova stanja se stalno smjenjuju. U tom stanju njegova duhovna iskra pali sve oko sebe, ona se može vinuti i do najviših nebesa, ali se može i srozati u nizine. To je veoma opasno stanje i u tome stanju duhovni vodič je neophodan, ali upravo tada takva duše ne želi nikakvih stega niti odgoja; popila je kap okeana i umislila se da je postala more. Zaista teško stanje... zato se nipošto ne upućujte sami na ovo putovanje...

11. Naj je sudrug svakome ko je odvojen od prijatelja... Ko god je iskusio boli odvojenosti, pa makar bila i ovosvjetska, dakle, odvojenost od voljene osobe, prijatelja, rodbine, poznanika itd., razumjeće šta nam Mevlana poručuje. Iz malog se penje u veliko, iz jedne odvojenosti čovjek stiže do druge. Onaj koji je iskusio patnju na ovome svijetu ima jedan od uslova da razumije ove tajne, ima mogućnost da razumije muziku naja, i, u skladu sa svojim mogućnostima, poruku Mevlane, koji kao naj, svojim notama, cijepa zastore tame i svjetlosti koji se nalaze u nama.

12. Poput naja, otrov i mehlem, ko vidje?... Zašto je sada odjednom naj otrov i mehlem? Pa naravno, otrov je za našu pohlepnu dušu, nefsi emaru, dušu sklonu zlu, a u isto vrijeme je lijek za nju. Čovjek u isto vrijeme se rađa i umire i taj proces neprekidno traje sve do konačne smrti u ovom svijetu i rođenja na drugom. Mevlana kaže u jednom svom gazelu: "Ašik bi trebao hiljade života imati, da bi u svakom dahu po jedan mogao žrtvovati." Dakle, ta čežnja i ljubav nas u isto vrijeme ubija i oživljava, unizuje i uzvisuje, zarobljava i oslobađa. Toj Božanskoj igri nema kraja, ali sretan je onaj koji je krenuo tim putem, jer, unatoč njegovih boli i iskušenja, to je najveličanstveniji put, istinski i jedini mogući put za čovjeka. Što se prije njime zaputimo to bolje.

13. Naj govori o putu punom krvi... Medžnun znači onaj koji je lud od ljubavi. Opet ista tema krvi i ludila, a u biti tema spasa, ljepote, ushićenja, nadahnuća i čak smiraja, jer nema mira bez ludila. Nema stizanja bez prepreka, ko hoće da zapliva, mora se i smočiti, ko hoće da izvadi biser mora duboko zaroniti...

14. Mudrost ovu razumiju samo oni ludi od ljubavi... Pamet ovo, uzvišeno stanište, ne može dokučiti, ovo razumije samo onaj koji je ostao bez pameti, ali samo nakon što je svu svoju pamet upregnuo i iscrpio. Razum je neophodan na putu, ali samo do određene granice, kada dođe do praga vrtova Voljenog, pamet mora kapitulirati. Dalje vodi samo srce i tu se vraćamo opet predanosti; naš ograničeni razum se mora predati na kraju, da bi se u njega spustilo Božansko razumijevanje...

15. Zbog jadanja naših dani nam uzaludni bijahu... Bez ovog puta i nastojanja, čovjek će se vječno žaliti i nikada neće biti zadovoljan, taman da sazida kulu do sedmog neba, neće ispuniti svoj cilj. Jer mi smo ovdje poslani da budemo robovi, a ne da komandujemo. Jadanje i žaljenje je stalno stanje većine ljudi i to je propast najveća, jer kao što Kur'an Časni stalno ponavlja, bili smo samo jedna kap sjemena; sve što imamo On nam je podario. Stvorio nas

je za najuzvišeniju svrhu. Pa od kuda nam onda pravo da se stalno jadamo. Uputio nas je na put vjere. Slao nam je poslanike, stalno nas pozivajući Sebi! Zaista žaliti se i jadikovati je najniži oblik svijesti ili nesvijesti, zaborava, nerazumijevanja vječnih blagodati koje smo dobili ovim postojanjem. Na kraju krajeva, otvoren nam je put ka najtajnovitijim odajama Njegovoga bića...

16. Nije važno što odlaze dani... Ali nije važno, neka sve ide. Na koga Mevlana ovdje misli kada kaže: "Ti ostani, niko nije čist kao Ti"... da li se to odnosi na Allaha Uzvišenog ili na probuđenog i upotpunjenog čovjeka - insani kjamila? Mi znamo da Allah ostaje i da se ništa sa njime ne može i ne smije porediti. U tom smislu moguće je da se ovdje radi o kjamilu, potpunom čovjeku, kroz koga se Božanske tajne jasno očituju i u čijim se očima ogleda lice Božansko. Srce takvog čovjeka je Kjaba, oko njega se okreću duše željne pročišćenja, ljubavi i istine. On podstiče ljude na ovaj duhovni put, on ih hrabri, nadahnjuje, vodi i upućuje. Tačnije rečeno, preko njega Allah djeluje u ovom svijetu. Čovjek je Allahova tajna. Insani kjamil ili čovjek koji je upotpunio svoju svrhu i koji je podčinio svoju volju, dušu i srce, Allahu je zlatna karika, zlatna nit koja nas spaja i vodi do Stvoritelja.

17. Svako se osim ribe zasiti vode... Samo onaj koji je uronjen u more Božanske milosti uvijek ostaje žedan. Primjer za to imamo u Poslaniku s.a.v.s koji je vječno bio žedan Allahove blizine. Ono što je za običnog čovjeka hljeb za ašika je Allahova blizina i ljubav. Hafiz Širazi kaže: "Želim samo da mjesto hljeba svakog dana ljubim miris svog Džanana." Pravi ašik je vječno žedan Allaha, put nema kraja i u tome je njegova najdublja tajna. O Allahu daj nam hljeba Tvoje ljubavi, daj nam vina Tvoje blizine, daj nam da sem Tebe ništa drugo ne tražimo!

18. Zar sirovi skrhanome razumije hal... na kraju poziv na šutnju jer sirovi i pečeni su kao dva mora koja se ne dodiruju. Stoje jedan uz drugog na vjetrometini ovoga svijeta. Jedan gleda u sunčevu svjetlost, a drugi u njegovu sjenu, jedan je ozarenog lica, a drugi crnog kao ugarak. Jedan uronjen u krv i grijehe, a drugi u krv srca svoga, krv svjetlosti koja oči otvara i koja vodi do Boga. Jedan ružnog, unakaženog lica, mrtvih očiju iza kojih bukte strasti i niski porivi, jedan lijep, očiju punih ljubavi i dobrote, iza kojih se krije svjetlost Allahova. Tajna ili čudo? Pamet ne može odgonetnuti poslove ovoga svijeta. Samo Allah zna odgovore na ova pitanja. Samo On zna šta je u našim srcima.

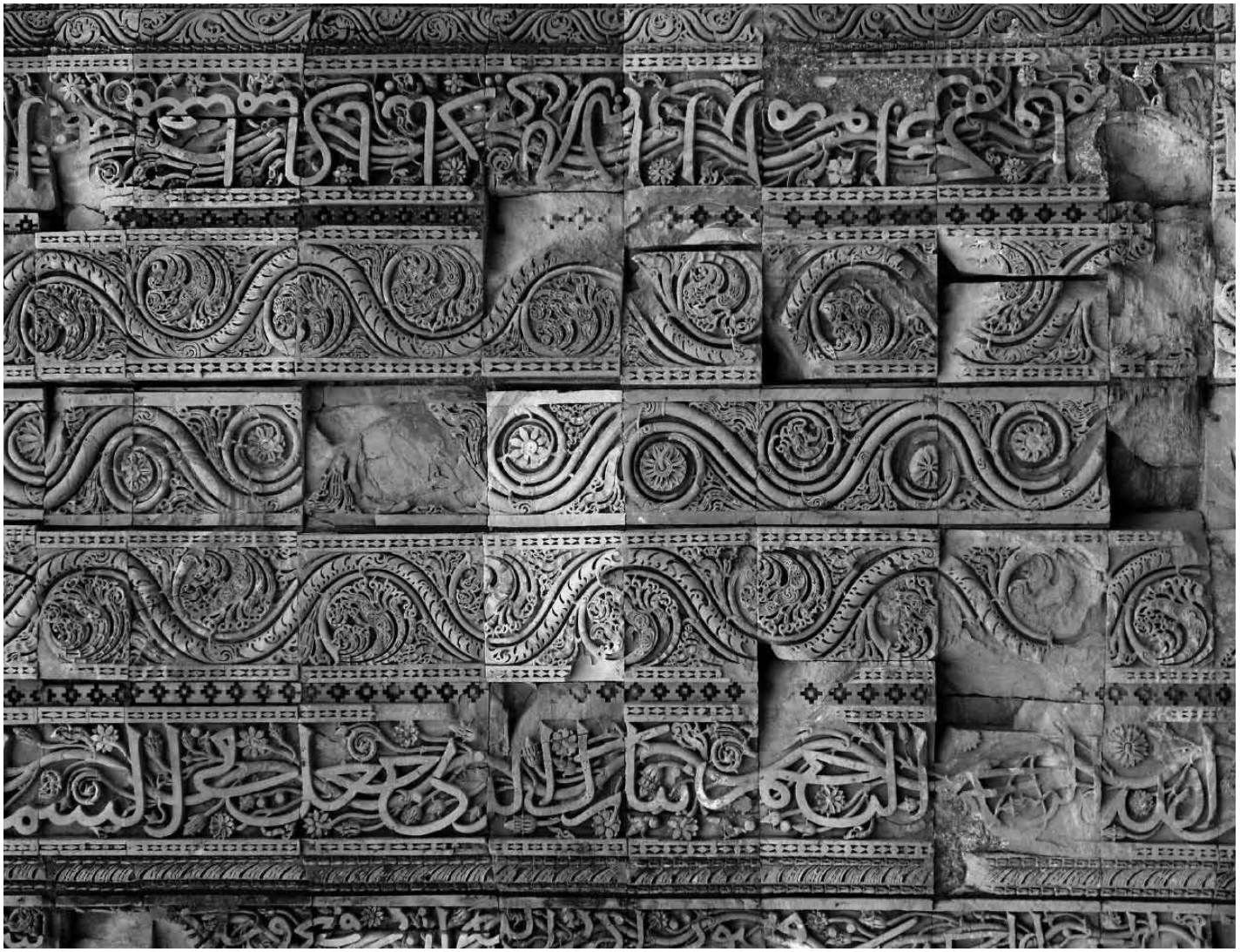

Prijevod s engleskog i komentar VELID IMAMOVIĆ

TUMAČENJA AJETA: "I, ON JE SA VAMA"

Na vrhu glave tvoje je korpa puna hljeba,
a ti od vrata do vrata prosiš koru hljeba.

Svojoj glavi vlastitoj se okreni, ostavi se vrtoglavice;
idi, na vrata srca svog pokucaj: što na vrata svaka ideš?

Mada si do koljena u vodi riječnoj,
ti o sebi ne brineš i vodu tražiš od ovog i onog.

Voda ispred; a i iza, nepresušna zaliha vodena;
ispred očiju tvojih prepreka, i iza njih je prepreka.

Konj je pod bedrom jahačevim, a jahač konja traži.
"Šta je to?" On kaže: "Konj neki, ali gdje se konj nalazi?"

"Eh, zar pod tobom nije konj neki, vidi se dobro?"
"Da", kaže on, "ali zar je iko vidio konja ikakvog?"

On je lud od žeđi za vodom, a ona mu ispred lica:
on je u vodi, a vode tekuće nije svjestan.

Kao biser u moru, on kaže: "Gdje se more nalazi?",
a ta fantazija od školjke je njegov zid.

Njegov govor "Gdje?" za njeg zastor postaje:
on je za njega oblak koji sjaj sunca zastire.

Njegovo loše oko čulno je povez na oku unutarnjem:
svijest o sklanjanju prepreke za njeg prepreka postaje.

Svijest njegova je postala čep u uhu unutarnjem:
svijest svoju Allahu uputi, o ti, koji si Njime začuđen.

(Mesnevija 5, 1.073-1.083)

KOMENTAR

On je Taj koji je stvorio nebesa i Zemlju u šest dana, zatim se postavio na Arš. Zna šta prodire u Zemlju i šta izlazi iz nje, i šta se spušta iz neba, a šta uzlazi u njega. I, On je sa vama ma gdje bili. A Allah je onog šta radite Vidilac. (El-Hadid, 4; Prijevod – Mlivo)

U ovom ajetu se ukratko objašnjava stvaranje svijeta do pojave čovjeka. Nakon stvaranja svemira sa Zemljom, dolazi do uspostavljanja zakona u prirodi koje poznajemo, što ajet simbolično objašnjava ustoličenjem Vladara na Prijesto. Njegova kontrola nad stvorenim je povezana sa znanjem o svim mogućim promjenama u Zemlji i na nebu. Čovjek, kao savršena završna kreacija, dolazi na dobro uređen teren, pripremljen za njegov boravak i obavljanje predodređenih zadataka i ispunjenje svrhe postojanja. U tako nepreglednom svijetu čovjek može postati izgubljen, pa nas Tvorac upozorava da je On sveprisutan Svojom specifičnom pojavom, da se nalazi uz, pored i s nama u svakoj situaciji i na svakom mjestu. I na kraju, opominje nas da se ne zanosimo da možemo sakriti svoje dunjalučko djelovanje od Njega, jer je On Svevideći. Svoje Prisustvo Allah dž.š. objašnjava koristeći ličnu zamjenicu u trećem licu jednine – on (arapski: hu, ÷û), koje se sastoji od dva slova, "he" i "vav". Slovo "he" predstavlja Njegovu trascedentnost i nepojmljivost koja se manifestuje povezanošću sa slovom "vav", odnosno vidljivom manifestacijom na ovom svijetu pa i na čovjeku, a u užem smislu "vav" je savršeni čovjek, poslanik, vjerovjesnik ili evlija, koji na najjači mogući način reflektuje pojavnost Gospodara na ovom svijetu, prikazujući Njegove osobine poput refleksije savršenog ogledala. Imajući uzor u savršenom Poslaniku s.a.v.s., svaki vjernik može primijetiti Allahovu pojavnosti u samom sebi, s tim što je ona skrivena i obmotana našim ovosvjetskim prohtjevima, strastima i željama. Eliminacijom negativnosti ljudskog nefsa, te osobine dolaze do izražaja, manifestujući duhovnu božanstvenost u čovjeku, uz napomenu da ni tada čovjek ne može postati božanstvo, da uvijek ostaje rob, ali rob koji više nema svojih prohtjeva već je figura u Ruci Moćnoga Vladara.

1.073-1.074

Mevlana nas upozorava na naše sljepilo, kako ne vidimo očigledne stvari poput čovjeka koji na glavi nosi hljeb, a svim silama nastoji da ga zadobije na drugom mjestu. On traži nešto što je već kod njega, proseći to isto od drugih ljudi i ispadajući smiješan i začudan u njihovim očima jer traži djeliće cjeline koju sam nosi, a ne vidi je.

Slijepac uvijek kritikuje druge i njihove nedostatke, mada bi mu daleko korisnije bilo da se okrene sebi i ispravi svoje greške, kako nam je Muhammed s.a.v.s. i preporučio. S druge strane, čovjek mora biti svjestan da ga je Stvoritelj opskrbio sa svime što mu u životu treba. Dao mu je vještine i sposobnosti koje su za njega. Dao mu je duhovnosti koje može steći ako se okrene sebi i spozna sebe. Na kraju, Allah dž.š. kaže da je u svakog čovjeka udahnuo od Svog Ruha (Duha). Čisteći se od svih prohtjeva i strasti, ispunjenjem vjerskih obaveza i duhovnim usavršavanjem sebe, čovjek dolazi do samospoznaje: "Ko spozna sebe, spoznao je svog Gospodara.". Na taj način će uspostaviti kontakt s Njim, a način tog kontakt nije fizičke prirode da bi se na drugi način mogao pronaći, niti da bi ga neko drugi na lahak način mogao uspostaviti bez ličnog požrtvovanja, truda i rada tragača. Stoga su putovanja preporučena, ali ne ona

horizontalna, pojavna, već vertikalna, duhovna, kao što je putovanje sjemenke u stablo, ili bebe u odraslog čovjeka. Vanjsko putovanje daje samo naznake unutarnjeg putovanja kojega se čovjek treba prihvatiti i koje ima neizmjernu vrijednost i nagrade.

Naznaka vrata na koja treba pokucati su vrata srca. Čišćenjem srca se otvara mogućnost kontakta s Gospodarem, a taj prolaz nalikuje na prozor kuće (tijela) ili na vodovod povezan s Izvorom (Stvoriteljem). Kad dospije do te uzvišene postaje duhovnosti, čovjek dobija direktne spoznaje i saznanja po njegovoj mjeri i mogućnostima primanja. Ustvari, on dobiva sve ono što mu je potrebno bez posredništva, postaje neovisan osim od Allaha dž.š., postaje slobodan od svih stvorenja i ovozemnih potreba. Za takvog se može reći da je "slobodni rob", a to je jedan od najuzvišenijih stepeni do kojeg čovjek može dospjeti.

1.075-1.076

Čovjek zaslijepljen ovozemaljskim ukrasima je poput čovjeka koji se nalazi u vodi, a niti je vidi niti osjeća. Mevlana to sljepilo prikazuje gradacijom, jer na početku čovjek ne vidi ono što se nalazi blizu njega, hljeb na glavi, a potrebno je samo da okrene pogled na pravu stranu. Primjer u ovom stihu je još žešći jer takvog slijepca poredi s onim koji se nalazi u vodi i po prirodi stvari bi morao osjetiti njenu vlažnost i hladnoću, ali on ni to ne primjećuje već vodu traži od drugih ljudi koji se nalaze izvan nje. Upadajući sve dublje u grijehe i pogreške, čovjek ne vidi ni ono što je drugima očigledno. Krećući se putem ovozemaljskog, on je već odabrao zastranjenje, pa je od Allaha dž.š. zadobio i "pomoć" u svom putovanju, jer ga On "gura" tim putem i pomažu mu da "napreduje". I načinili smo ispred njih barijeru i iza njih barijeru, pa ih prekrili – zato oni ne vide. (Jasin, 9) Barijera, prepreka, ispred i iza, sam je čovjek sa svojim manjkavostima i zastranjenjima. Duhovno oko je prekriveno, jer se duhovni vid oslobađa jedino uništenjem materijalnosti u srcu, da čovjek ne posjeduje ljubav prema ovom svijetu, stvorenjima zbog njih samih ili lične koristi, prema dobrobitima materijalnosti i tome slično. Zbog kratkotrajnih uživanja materijalista (a od ovog stanja nije siguran nijedan vjernik) odbacuje nepreglednu i nepresušnu količinu vode života, duhovnosti, spasa, spoznaje i bliskosti Stvoritelju.

1.077-1.078

Mevlana nastavlja stepenovanje gluposti materijalno zaglavljenog čovjeka. Takav već koristi očigledne dobrobiti koje mu je dao Stvoritelj, a on za njih pita druge. Ne samo da ne primjećuje, on svojim govorom pokazuje svoju izuzetnu glupost koja je dostigla stepen neshvatljivosti. Iskustveno, nepoznato je da se ovakav slučaj može dogoditi. Međutim, Mevlana nam dokazuje da je to svakodnevni slučaj, ali ne u bukvalnom smislu, nego u prenesnom značenju. Da li se čovjek ikad zapita odakle mu sve to što je dobio? Počevši od zdravlja, izgleda, pameti, vještina, iskustava, sačuvanosti od nebrojenih nesreća koje su nam bliske poput suze u oku i svega drugog. Ali, slijepac, poricatelj, bezobrazno nastavlja negirati sve životne blagodati, govoreći drugima da mu "tamo neki Bog", u kojeg on ne vjeruje, nije dao ništa u životu. Ovako se dešava s materijalnim dobrima kod svakog čovjeka. Još je veća blagodat duhovnosti, koju je Allah dž.š. prosuo na čovjeka, Svoga halifu na Zemlji, koji je najsavršenije biće u svemiru, kojemu sve stvoreno služi, milom ili silom, zbog kojega je i sve ostalo stvoreno. Ne možemo uopšte pojmiti

kakve je sve blagodati dao Svojoj najsavršenijoj kreaciji i šta čovjek, koji ih želi i nastoji iskoristiti, može sve postići i na ovom i na onom svijetu. Normalno je da se takav velikan, kao što je Mevlana, izruguje ljudima koji ovo ne žele shvatiti pa i na ovako ponižavajući način želi osvijestiti ljude da počnu ispravno gledati i shvatati cilj zbog kojega su stvoreni.

Čovjek po svojoj naravi ima sklonosti prema duhovnosti pa je sasvim razumljivo da makar njegova podsvijest pokušava dosegnuti uzvišene ciljeve. Ta podsvijest, Božanski nadahnuta, u teškim situacijama i nevoljama nastoji povratiti čovjeka u ispravnost, kad čovjek, ostavljen od svih, nalazi oslonac u nekakvoj vjeri i svom neukom i specifičnom obraćanju i molbi Bogu. Nakon uspješnog savladavanja životne prepreke, njegove već izgrađene, ojačane i dunjalučki okrenute snage, vještine, znanja i sposobnosti ponovno preuzimaju kontrolu i u većini slučajeva ga vraćaju na stranputicu. U tom blagoslovljenom stanju nemoći i potrebe on vidi sebe kako "jaše na konju okrenutosti Bogu", postaje svjestan gluposti u kojima je provodio svoj život, ali, na njegovu veliku žalost, to stanje robovskog odnosa nemoći prema Stvoritelju veoma se brzo gubi i on postaje kakav je i bio. Međutim, iz Svoje velike milosti, Allah ga ipak ne ostavlja, već ga tokom života baca u nesretne situacije i nevolje ne bi li se povratio Njemu prije svoje smrti.

1.079

Mevlana ponovo opominje duhovno zaslijepljenog čovjeka da otvori oči i pogleda ispred sebe, jer voda, koju on tako pomamno traži, nalazi se upravo ispred njega. Voda je spas na oba svijeta i simbolizuje duhovnost, istinsku spoznaju i bliskost Stvoritelju, za razliku od kopna koji je čisti materijalizam i usmjerenost dunjaluku i dunjalučkim nagradama. Za kopnena stvorenja voda predstavlja smrt pa se ona uglavnom ne usuđuju ni ulaziti u nju. Osim što nisu stvorena za vodu, u njoj postoji potencijalna opasnost za njihov život. Međutim, čovjek zaboravlja da "Mi od vode sve živo stvaramo" (El-Enbija', 30) i da je njegova prapostojbina upravo ta voda. Ali, da bi nastavio život u njoj, on se za nju mora dobro pripremiti.

U drugom dijelu distiha, Mevlana podsjeća čovjeka da se već nalazi u vodi tekućici, vodi životnog protoka, tekućoj milostivosti i blagodatima koji neprekidno dolaze i odlaze. Takav slijepac treba doći svijesti i iskoristiti vodu koja prolazi i više se ne vraća. Mada je korito isto, nama izgleda da je i voda ista, ali radi se samo o kvalitativnoj sličnosti. Allahove blagodati jesu neizmjerne, ali i prolazne za svakog čovjeka na ovom svijetu. Korito vode ostaje. Voda i dalje protječe njime, ali čovjek je sve bliži svojoj smrti, pa kako god nije mogao iskoristiti vodu prije svog rođenja, isto tako je neće moći uzimati ni nakon svoje smrti.

1.080-1.081

Nijedno morsko stvorenje nije svjesno vode oko sebe, jer se nalazi u njoj. Riba je svjesna svog života u moru tek kad bude izbačena na kopno i kad počne umirati.
Mevlana koristi simboliku bliskosti vode i vodenih životinja sa Bliskošću Boga i ljudi. Ono što je najcjenjenije u moru je biser koji se nalazi u bisernoj školjci. Biser je čisto srce koje se nalazi u ljušturi školjke. Ali ako čovjek ne dozvoljava da biser dođe do izražaja, odnosno da se pojavi, to zatomljeno i umrljano srce preko materijalistički nastrojene mašte i pameti stalno postavlja pitanje o mjestu Božanske manifestacije. Takav čovjek je uronjen u Njegovu Bliskost, ali ne posjeduje svijest o njoj. Njegova materijalistička fantazija, poput najtvrđe ljušture, ne dozvoljava mu da dobije saznanje o njoj, odnosno da se školjka otvori i dozvoli vodi da oblije biser u njoj.

Neprekidna pitanja "gdje je?" su, ustvari, njegova istraživanja u ovozemnim naukama i njegov rad na polju stjecanje imetka, položaja i časti. Sve dok ne napusti takva pusta razmišljanja, do njega neće doći Sunce Istine, jer je on sam preko Sunca navukao oblak neznanja i poricanja. Ako se on nalazi u sjeni takvog oblaka, to ne znači da Sunce ne postoji. Ako šišmiš danju boravi u mračnoj pećini, a noću izlazi vani, pa nikada ne vidi dnevnu svjetlost, to nije dokaz nepostojanja Sunca i sunčeve svjetlosti.

1.082

Čovjek je rođenjem zadobio pet vanjskih čula, ali se u njegovoj nutrini nalazi i pet paralelnih duhovnih čula koje tokom života ili razvija ili uništava. Ako se čovjek preorijentiše

samo na vanjska čula, odnosno ako se oslanja samo na informacije koje dobiva preko njih, a zanemari njihovu suštinu, onda duhovna čula ne mogu da se razvijaju. Jer, vanjska čula su ljuštura u kojoj se nalaze duhovna čula. Dok se ljuštura ne otvori, biser se neće pojaviti.

Najcjenjenije od ovih pet, i jednih i drugih, je čulo vida. Zastor duhovnom vidu je svakako vanjski vid. Oslanjanje na čisto materijalno, fizičko viđenje je prepreka pojavi i jačanju duhovnog vida. Materijalisti često govore da ne vjeruju u ono što ne vide, zaboravljajući da vjeruju u mnoge fizičke pojave koje je nemoguće vidjeti okom, kao što je električna struja, magnetni talasi, molekuli, atomi i još sitnije čestice, pamet, osjećanja i još mnogo toga. Isto tako, svaki čovjek, kad zatvori oči, u svojoj mašti može stvoriti predodžbu svih mogućih likova, kako onih koje je vidio na javi, tako i onih zamišljenih. A tada ne koristi oko.

Borba za život i ovozemne blagodati mu postaje glavni cilj pa on nastoji ukloniti sve barijere koje mu se ispriječe. U spoznajnom smislu, on stječe nauku koja mu koristi samo na ovom svijetu. Vjerska nauka mu postaje strana, jer ona zahtijeva da, osim što se mora naučiti, mora se i sprovoditi u djelo, a spoznaja nastupa uz Allahovu Milost tek nakon primjene. S druge strane, vjerska nauka se ne može u velikom intenzitetu koristiti za materijalnu zaradu i bogaćenje, mada ima i onih koji se njom koriste na taj način. Njegovo jedino razmišljanje je da ukloni prepreke koje se nalaze ispred njegovog materijalnog života, a takvo razmišljanje, bez napora za stjecanje onog svijeta, postaje njegova prepreka za onozemni život.

1.083
Čovjek koji se sve više okreće materijalnosti, postaje gluh na sva upozorenja i upute: "Gluhi, nijemi i slijepi su, nikako da se osvijeste." (El-Bekara, 18) Davati savjete i upute takvima nije preporučeno, jer se oni svrstavaju u neznalice: "Raspravljanje s neznalicama je uništavanje znanja." Ovaj distih podjelom na dva dijela govori o totalnim suprotnostima među ljudima. Prvi su oni koji su zastranili i koji uglavnom ostaju na stranputici. Drugi su oni koji prihvataju Istinu, postaju začuđeni i izgubljeni u njoj pa se predaju Onom Istinitom. Ljudska pamet se može samo zaprepastiti Allahovm Blizinom na ovom svijetu. Ona se objasniti ne može. Zato velikani nikad direktno ne govore o njoj, već daju samo naznake i uputstva kojih se moramo pridržavati, kako bi Bliskost mogli doživjeti. "Jer Mi smo njemu bliži od vratne žile kucavice." (Kaf, 16) Ono što nam je suviše blizu, ne možemo vidjeti, pa nam Gospodar alegorički pojašnjava Svoju Bliskost. Mi, zaista, vratne arterije i vene ne možemo vidjeti osim preko ogledala.

Zato pronađimo to ogledalo! Uputstva nam je dao Mevlana. Nisu jednostavna. Ali barem imamo putokaze i svjesni smo da postoji i put. Jedino se trebamo spremiti i zaputiti tom stazom. "O čovječe! Zaista si ti trudbenik Gospodaru svom, trudom, pa ti ćeš Ga sresti."
(El-Inšikak, 6)

Preveo s engleskog
SAMIR DELIBEGOVIĆ

NAPOMENA PREVODIOCA

Nijemeći pred prvom i drugom sveskom Mesnevije u prijevodu Fejzulaha Hadžibajrića želio sam nastaviti svoju šutnju i utonuće u tome moru, ali nedostajale su ostale knjige. Usudio sam se zato učiniti prijevod treće sveske Mesnevije, prema engleskome prijevodu, da bih i dalje tonuo u to bezmjerno more.
Ovo je prijevod sa engleskoga jezika i zato sam želio da se sačuva i blizina toga prijevoda. Sam je tekst za muslimana te zato nema objašnjenja termina uobičajenih u sufijsko-muslimanskoj praksi. U isto vrijeme sačuvao sam filozofijske termine, koji su baština filozofije Zapada. U toku prevođenja neprestano sam se sjećao talijanske poslovice: Tradurre e tradutore (Prevodilac je izdajnik) jer sam na pasusima, gdje se to moglo, pazio i na poetsku igru riječi. Nadam se da sam barem dijelom uspio u svojoj nakani da približim treću svesku Mensevije bosanskohercegovačkim muslimanima. A ako nisam, nadam se da će ovaj prijevod poslužiti kao podstrek i pomoć pri prevođenju ostalih sveski ove znamenite knjige.

KAKO SE MUSA RODIO I KAKO SU VOJNICI DOŠLI DO IMRANOVE KUĆE I KAKO JE MUSAOVA MAJKA NADAHNUTA DA MUSAA BACI U VATRU

Imranova žena koja je Musaa donijela na svijet, držala se postrani
od vike.
Taj je lopov (Faraon) poslao, da bi uhodile dojilje po kućama.
One su je odale govoreći: "Evo djeteta: ona, (njegova majka) nije
došla na mejdan: (pitajte je), zato je sumnjiva!
U ovoj ulici ima jedna ljupka žena i ima dijete, ali ona je vrlo
dosjetljiva."
Onda su došli vojnici; naredbom Boga, ona je bacila dijete u peć.
Od Sveznajućeg jednog ženi je otkriveno da je dijete pod zaštitom
Prijatelja (Božijega),
(i zato) u okrilju (Božijih riječi): "O, vatro, budi hladna," vatra neće
biti vruća i neukrućena.
Zbog otkrovenja, žena ga je bacila među iskre; vatra nije imala moć
nad Musaovim tijelom!
Vojnici su onda praznih ruku otišli; (ali) opet su doušnici,
koji su za njega znali, pred Faraonom, sa vojnicima, izazvali svađu;
radi (zarade) nekih bijednih novčića
govoreći: "O, vojnici, vratite se onamo, gornje odaje pažljivo
pogledajte!"

KAKO JE MUSAOVA MAJKA NADAHNUTA DA MUSAA BACI U VODU

Još jednom došlo je otkrovenje: "Baci ga u vodu; ostaj u nadi i ne čupaj kose!
Baci ga u Nil i vjeruj (Mi): donijet ću ti ga sretnoga!"
Ovaj razgovor nema kraja. Sve Faraonove zavjere zaplele su (samo)
njegove (vlastite) noge.
Vani je ubijao stotine hiljada djece, a unutra, u gornjim odajama
kuće, bio je Musa.
Gdje god bili zameci (novorodenčad), u svome bjesnilu slijepac ih
je ubijao služeći se lukavim prijevarama.

Vještina nepravednoga Faraona bila je zmaj; progutao je vještinu kraljeva svijeta;
965 ali jedan, koji je bio veći Faraon, došao je u vidokrug i progutao oboje, i njega i njegovu vještinu.
Ona (Faraonova vještina) je bila zmaj; (Musaov) štap je postao zmaj i progutao je uz Božiju pomoć.
Ruka je iznad ruke; koliko je daleko ovaj niz? Do Boga, jer na Njemu je kraj.
Zato je (Svemogući) more bez dna ili obale; unutar njega sva su mora zajedno samo (kao) obični gorski potok.
Ako su (ljudske) sprave i sredstva zmaj, (ipak) (nema boga) osim Allaha, sve to je ništa
970 Sada je moje izlaganje doseglo ovu tačku, položilo je svoju glavu i izdiše; a Bog zna najbolje Pravi Put.
To je bio Faraon, isti je u tebi, ali tvoj je zmaj zatvoren u rupi.
Ah, sve ovo (u vezi sa Faraonom) je ono što prolazi kroz tebe; ti bi se rado držao Faraona.
Ako oni to kažu tebi, to budi osjećanje odbijanja u tebi; i (ako oni govore o tebi) drugo: tebi sve to izgleda (kao) bajka.
Kakav je to truhlež u tebi? Od proklete, čulne duše! Taj te prijatelj (od Boga) udaljava.
Tvoja vatra nema Faraonovo gorivo; inače, to je vatra koja baca plamen kao Faraon.

PRIČA O HVATAČU ZMIJA KOJI JE MISLIO DA JE SMRZNUTA ZMIJA MRTVA PA JE NAMOTAO U KLUPKO I DONIO GA U BAGDAD

Poslušajte priču ljetopisaca, da biste naslutili ovu skrivenu zagonetku.
Hvatač zmija otišao je u planinu, da svojom majstorijom uhvati zmiju.
Bio spor ili brz (u kretanju), onaj koji traži – naći će.
Uvijek prioni sa obje ruke (svom svojom snagom) kada tražiš; traganje je na putu najbolji vodič.
980 (Premda si) sakat i šepav, savio si se i neodgojen si, neprestano puziš prema Njemu i u potrazi si za Njim.
Sada govorom, šutnjom i mirisanjem, na svakoj strani otkrij trag Kralja.
Jakub sinovima reče: "Tražite Jusufa izvan (svih) granica!
U tvome traganju, spremno, na sve strane revno usmjerite sva svoja čula!"
Jakub reče: "Ne gubite nadu u Allahovu milost!" Idite unaokolo, kao onaj koji je svoga sina izgubio!
985 Ustima pitajte, svoje uši na sva četiri puta (koja tražite) položite!
Kad god dolazi slatki miris, mirišite u tome pravcu da biste se upoznali sa tim pravcem!
Kad god osjetite nečiju dobrotu, moguće je da baš tad nađete put do izvora dobrote.
Sve ove divne stvari iz dubokoga su Mora; ostavi se pojedinačnoga i svoj pogled na Cjelini drži.
Ratovi čovječanstva su zbog Ljepote; ukras neukrašenosti je drvo Tuba.
990 Ljutnja čovječanstva je zbog Mira; nemir je uvijek zamka za Počinak.
Svaki je cvat zbog nježnosti; sa svakom boli osjećaš zahvalnost (zbog primljenih dobročinstava).
Sluti (cijeli put) od pojedinačnoga do Cjeline, o, plemeniti! Sluti (cijeli put) od suprotnoga ka suprotnome, o mudri!

Odvažni ratovi donose mir, hvatač zmija tražio je zmiju zbog prijateljstva.
Čovjek traži zmiju zbog prijateljstva i brine za nju koja za njega ne brine.
On (hvatač zmija) po planini je i po snijegu tražio veliku zmiju.
Opazio je velikog mrtvog zmaja, zbog čijega se, izgleda, njegovo srce ispunilo strahom.
(Dok) se hvatač zmija tražio po ljutoj zimi zmiju, opazio je zmaja.
Hvatač zmija hvata zmiju da bi zadivio narod – posmatraj glupost naroda!
Čovjek je planina: kako bi se on doveo u iskušenje? Kako se planina može zadiviti zmijom?
Jadni se čovjek ne poznaje; došao je iz višeg stanja i pao u niže stanje.
Čovjek se jeftino prodao; bio je saten, sašiven je odrpani kaput.
Stotine hiljada zmija i planina mu se dive; zašto je (onda) on zadivljen zmijom?
Hvatač zmija uzeo je zmiju i došao u Bagdad, da bi zadivio ljude.
U potrazi za bijednom platom, nosio je zmiju kao stub kuće govoreći: "Donio sam mrtvog zmaja: mnogo sam se ispatio loveći ga"
Nije dobro vidio, pa je mislio da je mrtav, ali on je bio živ.
Bio je smrznut mrazom i snijegom; bio je živ, a izgledom samo mrtav.
Svijet je smrznut; njegovo je ime džamad (neživi): džamid je (znači) "smrznut", o, učitelju.
Čekaj dok sunce Oživljenja ne postane jasno, moći ćeš vidjeti kretanje Zemljinoga tijela.
Kad ovdje (u ovome svijetu) Musaov štap postane zmija, razumu će se dati znanje o nepokretnim (neživim) bićima.
Pošto je On (Bog) napravio čovjeka od zemlje, trebaš prepoznati cijeli skup čestica zemlje:
sa ovoga gledišta one su mrtve, a sa onoga gledišta one su žive;
ovdje šute, a tamo govore.
Kad ih On pošalje iz onoga svijeta prema nama, štap postane (nama) zmaj.
Planine kao Davud pjevaju pjesme, željezo je u ruci vosak.
Vjetar nosi kao Sulejman, more razumije riječi kao Musa.
Mjesec postane pokoran Ahmedu (Muhammedu), a vatra Ibrahimu divlja ruža postane.
Zemlja guta Karuna kao zmija;
Stub plača dolazi (na putu) pravednosti.
Kamen selami Ahmeda (Muhammeda); planina Jahji šalje poruku.
(Oni svi kažu): "Čujemo i vidimo i sretni smo, (premda) sa vama, neupućenima, mi smo nijemi."
Premda ideš (sklon si) prema neživom (ovozemaljskom), kako ćeš postati blizak sa duhovnim životom neživih bića?
Izađi iz neživog u svijet duhova, počuj glasnu buku čestica svijeta!
Objelodanit će ti se slavljenje (Boga) neživih bića;
neće te zavoditi (od istine) sumnja (pogrješnih) objašnjenja.
Pošto duša nema svjetiljke (potrebno svjetlo) za gledanje, stvorio si sebi objašnjenja govoreći:
"Kako je slavljenje (Boga) vidljivo? Tvrdnja da se vidi (to slavljenje) lažna je mašta.
Ne, pogled na njega (na neživi predmet) uzrokuje da ga on vidi kao slavljenje Boga u trenutku kad on posmatra njegovo značenje.
Stoga, jer te podsjeća na slavljenje, taj je znak (koji ti dolazi) čak kao izražavanje (riječi slavljenja)."
Ovo je objašnjenje mutazilija i onih koji ne posjeduju svjetlo neposredne (duhovne) intuicije.
Kad čovjek ne bježi od razumskog posmatranja, bit će stranac idejama nevidljivoga svijeta.

Ovaj razgovor nema kraja. Hvatač zmija u bolovima nosio je zmiju
da (najmanje) bi u Bagdadu bio pehlivan, da na raspuću podigne tezgu.
Čovjek je na obali Tigrisa priredio paradu, vika je nastala u gradu Bagdadu:
"Hvatač zmija donio je zmaja: uhvatio je rijetku zvijer!"
Bezbroj budala se sakupilo da se mole njegovoj gluposti.
Čekali su (da vide zmaja), a on je čekao da se narod skupi.
Veća gužva, bolje ide prošnja i skupljanje (novca).
Bezbroj se brbljivaca sakupilo jedan nasuprot drugoga,
oblikujući krug.
Muškarci nisu pazili na žene; zbog gužve izmiješali su se kao u Času oživljenja plemići i prostaci.
Kada je (hvatač zmija) počeo da povlači platno (koje je prekrivalo zmaja), ljudi su u masi protezali vratove
i vidjeli su velikom hladnoćom smrznutoga zmaja
kako je vunenom odjećom i pokrivačima pokriven,
debelim konopcima vezan; pažljivi je čuvar veliki oprez preduzeo.
Tokom iščekivanja, sunce Iraka zasjalo je nad zmijom.
Sunce tople zemlje je ugrijalo; ledeni sokovi su iz njenih udova otišli.
Mrtva je bila, pa je oživjela; na veliko čudo, zmaj je počeo da se odmotava!
Micanje mrtve zmije narod je iznenadilo.
Iznenađeni, počeli su vrištati i od njenoga micanja u masi bježati.
Počeli su da pucaju okovi, na svakoj strani razbili su se!
Pukli su i skliznuli okovi: strašni zmaj rikao je kao lav!
Mnogo svijeta u gužvi je pobijeno; gomile leševa su nastale!
Hvatač zmija bio je obamro od straha plačući:
"Što sam to donio sa planine i iz pustinje?"
Slijepa ovca probudila je vuka; nesvjesno je otišla svome Azrailu.
Zmaj je napravio jedan zalogaj od budala; piti krv
(pokolj činiti) lahko je Hadžadžu.
Namotao se i za stub pričvrstio, zdrobio je kosti progutanog čovjeka.
Zmaj je tvoja čulna duša; kako je ona mrtva?
Ona je (samo) bolom i nemoći smrznuta.
Ako dobije moći Faraona, čijom naredbom je voda Nila tekla,
počet će da čini kao Faraon, vrebat će mnoge (poput) Musaa i Haruna.
Taj je zmaj u siromaštvu mali crv, (ali) mušica uz silu i bogatstvo sokol postane.
Drži zmaja u snijegu (od njegovih želja)! Pazi, ne iznosi ga na sunce Iraka!
Sve dok tvoj zmaj ostane smrznut (ti si zdravo i dobro);
ti si zalogaj za njega kada se on oslobodi.
Umrtvi ga i postani siguran od (duhovne) smrti;
nemaj milosti: ne zaslužuje on pomoć;
jer (kada) sunce požude ga zapali,
taj tvoj zli šišmiš svojim krilima udara.
Vodi ga hrabro kroz (duhovne) ratove i bitke; Bog će te nagraditi pristupom (ka Njemu).
Kad čovjek iznese zmaja na vruć zrak, bezobzirna neman bit će dobro (opet).
Neizbježno ona nesreće čini, dragi moj prijatelju (i ostali),
mnogo puta smo to govorili.
Ti se nadaš da ga bez sile možeš držati svezanog, u miru i odanosti.
Kako bi se ova želja mogla ispuniti? Ona treba Musau, da ubije zmaja.
Ali je njegov zmaj, kad je to odlučio, stotine hiljada ljudi pobio.

(Mesnevija III, 950 - 1065)

Tri gazela iz Divana Šemsa Tabrizija

Preveo s perzijskog: EBTEHAJ NAVAEY
Prepjevali: AZRA ABADŽIĆ NAVAEY, SEAD MUHAMEDAGIĆ

LUDILO

Okani se smicalica, zaljubljeni: budi luda, luda budi!
U plameni žrvanj uđi: budi leptir, leptir budi!

Od jastva se svog otuđi, dom sa zemljom svoj sad sravni,
S onima što Višnjeg ljube, u njihovu domu budi!

Dušu, srce mržnje liši, u sedam ih voda speri,
Ljubavno kad vino točiš: budi pehar, pehar budi!

U dušu se preobrazi, dostojan ćeš Duše biti,
Hodiš li k opijenima: budi pijan, pijan budi!
Na uškama vjerne ljube ures licu lijepost daje,
Žudiš li joj bližim biti: budi biser, biser budi!

Već na spomen priče ove duša tvoja miljem trepti,
Sad iščezni: zaljubljenom budi bajka, bajka budi!

Poput mrkle noći ti si! Noć Objave vazda budi!
Poput Kadra[1], Noći svete, utočište dušâ budi!

Otkrije li kumir lice, zrcalom ga ti odrazi!
Rasplete li ruse kose: budi češalj, češalj budi!

Dokle kaniš vrludati k'o top il' u šahu pješak?
Okani se vrludanja! Pravo hodi, mudar budi!

BESMRTNOST

Umrijeh, uskrsnuh, plač bijah, smijeh postah,
Ljubav je zavladala, do vječnosti me povela.

Čula su mi ispunjena, srce mi je odvažno,
Lavlju hrabrost imam, Venera sam postao.

Nit' si lud, nit' doma dostojan – tako mi reče,
Ludilu se tad prepustih, okovah se sav u lance.

Nit' si p'jan, nit' od te vrste – tako mi kaza,
Ogrezoh tad u p'janstvu, ispuni me svog veselje.

Nit' si umro, nit' veseljem opijen – tako mi reče,
Pred pogledom životvornim smjesta život dadoh.

Reče mi da spreman nisam, sav u tlapnju ogrezao,
Prevarih se, sav pometoh, pamet sasma izgubio.

Reče mi da luč sam svijetla, uzor ove družbe,
Nit' sam cijelac, niti luč: poput dima raspršen.

Reče mi da vođa postah, predvodnik i putokaz,
Nit' sam vođa, nit' predvodnik: zapovijedi tvoje sluga.

1 27. noć mjeseca Ramazana kada je, prema muslimanskome vjerovanju, započela objava Kur'ana.

BROD BEZ SIDRA

Ja opijen, a ti sluđen: tko li će nas vratit' kući?
Koliko ti puta rekoh: nemoj preko mjere piti!

U tom gradu čeljadeta trijezna nije spaziti,
Jedan je od drugog luđi, svi odreda mahniti.

U krčmu, dušo, zađi, da živost žića kušaš!
Slasti zar veće ima, razgovor zdušan dok slušaš?

U kutku svakom ruka pjano pod rukom sniva,
Života krčmar smjerno kraljevski pehar skriva.

Ti posvećen si krčmi: za vino živiš, od vina!
Ni trunak žara toga baš ne daj trezvenima!

O sviraču lire, tko li je od nas p'janiji?
Moj žar se tlapnjom čini pred tobom opijenim,

Kad iz kuće ja izađoh, pijanac me presreo,
Svaki pogled pun mu cvijeća, a on sretan, veseo.

K'o brod bez sidra njihaše se, zanosiše tamo-amo,
Stotine mudraca umnih zavidjet' mu mogu samo.

Na moj upit: „Odakle si?", smjesta mi se naruga:
„Pola me iz Turkistana , iz Fergane pola druga.

Pola me od vode, blata, pola - duša sva,
Pola me je s morskog žala, pola - biser s dna."

„Zbližimo se!", predložih mu, „Vjerni drug sam tvoj",
„Baš me briga!", odgovori, „Drug il' tuđi soj."

Bez srca sam i turbana, krčma mi je stan,
Pregršt misli hoću reći, želim biti saslušan.

Hodaš li sa šepavcima, nogu vazda valja vući,
Savjet takav od gospode neće ti u uši ući.

Čak i tvrdo drvo moćno opijenost poznaje,
Kao stablo sasušeno što jecat' ne prestaje.

Kamo bježiš, čemu žurba, o Šemse iz Tabriza,
Sad kad sjeme posij'o si zavodničkih pobuna?

Turbe Hazreti Šemsa

2 Područje Srednje Azije pretežno nastanjeno turkijskim narodima. Proteže se od zapadne Kine do Kaspijskoga jezera; kroz povijest je bilo važno kulturno, vjersko i trgovačko odredište.

3 Grad na istoku Uzbekistana, uz samu granicu s Kirgistanom.

4 Prema jednoj od predaja vezanih za život poslanika Muhameda, Poslanik se tijekom svojih hutbi (propovijedi) običavao naslanjati na sasušeno stablo datulje. Nakon što je sagrađena jedna džamija, nastavio je propovijedati s mimbera (propovjedaonice) zbog čega je isto stablo, kako se navodi, od tuge proplakalo.

KONJA

Iz putopisa Mehmeda Karahodžića

Mavlana kulturni centar

Na kilometar udaljen od Mevlanina turbeta, pored mezaristana Učler s površinom 100.000 kvadratnih metara, pogodan za sve predstave, nalazi se Mevlanin kulturni centar. Kompleks sadrži dvije semahane od kojih je jedna vanjska, foaje, izložbeni prostor, kafeteriju, biblioteku i istraživački institut. Napravljen je za samo tri mjeseca. U njemu se uz prigodan program, začinjen semaom, obilježava datum preseljenja hazreti Mevlane. Tokom godine, ljubiteljima semaa je omogućeno da svake subote prisustvuju njegovoj besplatnoj izvedbi.

Sema

Prema jednoj predaji, sema se veže za Ebu Bekra e-Siddika r.a. Naime, kada je jedanput Resulullah s.a.v.s. prenio selam Ebu Bekru r.a. od Allaha dž.š., hazreti Ebu Bekra je obuzelo takvo stanje da se počeo okretati oko sebe. Simboliku seme u kratkim crtama možemo ovako objasniti: U semahani se nalaze svirači naja, udarači u kudume, vođa obreda i derviši koji uče salavate na Resulullaha s.a.v.s. Osim toga, postoji galerija ("mutrib") za svirače u kojoj su mjesta derviša određena prema njihovom rangu i koja je postavljena naspram šejhove kožice. Prividna linija, koja se prostire od kožice do sredine semahane, predstavlja najkraći put koji vodi u Hakkovu blizinu. Kao zasteupnik Mevlanin, šejh na njegovom mjestu interpretira mudrost objavljenu posredstvom Pejgambera s.a.v.s. Kožica crvene boje je simbol najveće duhovne instance. Crveno je boja u srcu otkrivene Istine. Zalazak i izlazak Sunca je popraćen crvenilom. Stoga je kožica crvene boje, boje sjedinjenja i otkrovenja. Nakon što svi zauzmu svoja mjesta, prvo se krene s učenjem Kur'ana, pa učenja "Nati Šefira" (pohvale Pejgamberu s.a.v.s.). Potom se prouči "Nati Mevlana" koji počinje riječima:

"O hazreti Mevlana, o Hakkov prijatelju!"

Onda se oglase najevi. Naj izražava bol čeznutljive duše za istinskom domovinom. Nakon toga počinje "Devri Veledi". U taktu muzike u semahanu ulaze šejh i derviši. Okrećući lica jedan prema drugom prave tri kruženja, vodeći pri tom govor u simbolima. Čulah na glavama derviša upućuje na nadgrobni nišan, crni ogrtači na grob, a bijele košulje ispod njih na ćefine. Plesači simbolizuju zaljubljene leptirice natčulnog svijeta koje su od sebe odbacile sve ovosvjetsko. Desna strana semahane predstavlja vidljivi svijet, a lijeva nevidljivi i nepoznati svijet. Dalji tok "Devri Veleda" upućuje na proživljenje nakon smrti i držanje pravca pod budnim okom šejha. Prvi obilazak znači uvođenje u "Ilmuljekin" (znanstveno ubjeđenje). Drugi, mogućnost postizanja "Ajnul-jekina" (uvjerenje iz osvjedočenja i otkrovenja), i treći znači dosezanje "Hakkul-jekina" (posmatranje Istinitog u znaku ehadijjeta). Na kraju prvog obilaska šejh stoji na "nijazu" napram murida koji je najnižeg ranga i najmlađi. Oni pozdravljaju jedan drugog obarajući glavu, ukazujući time na skromnost. Ovako međusobno držanje znači istovremeno spremnost na poniznost i unutrašnju predanost. Oni lica okreću prema izlazećem Suncu. Na kraju trećeg kruga šejh ide do svoje kožice a derviši zauzimaju svoja mjesta. Po završetku "Devri Veleda" počinje sema. Derviši odlažu svoje ogrtače, tj. oslobađaju se ovozemaljskih briga. Šejh korača pred kožicom pognute glave i svi gledaju u njega. Zatim mu prilaze i ljube ga u ruku, a on njih ljubi u ćulah. Time je data dozvola za početak semaa.

Desna ruka derviša je okrenuta prema gore, kao da moli, a lijeva na dolje. Ovo znači da ono što derviš dobije od Allaha dž.š. ne zadržava za sebe već to dijeli s drugima. To se ovako može predstaviti: "Mi se uzdižemo na nebo i poput kiše se vraćamo na zemlju. Kako se derviši okreću oko sebe tako se okreću i oko kružne semahane, isto kao što se planete kreću oko Sunca i oko svoje ose. Sema je kao sunce svih svjetova i jedan ciklus oko Božijeg prijestolja. Sema posjeduje jednu vrstu duhovnog zanosa. Sema pokazuje put u nepoznato, uklanja veo i donosi blaženstvo. Sema je odjeća duše.

Prvi krug semaa simbolizuje prolazak duše kroz sfere i sticanje znanja o veličini i uzvišenosti Božijoj. Ovaj obilazak prati četverostruki "selam". Pri prvom selamu derviši se oslobađaju sumnje i postaju svjesni jedinosti Božije. S drugim selamom uviđaju da je Božji nur sve obuhvatio. Kod trećeg selama derviši su zaogrnuti božanskom tajnom kako bi spoznali granice ovosvjetskih saznanja. Na ovom stepenu dostigli su duhovno prosvjetljenje i u njega zaronili. Samih sebe su se odrekli. Pri posljednjem selamu, derviši se okreću oko svoje osi, koncentrisani na tačku najuzvišenije istine, jedinstva s Bogom. Kod trećeg selama i šejh se priključuje dervišima. Potom se lagano vraća unatrag do svoje kožice i sema se završava. Na samom kraju uči se ašere iz Kur'ana i dova.

Ibn Arebi

Najbliži tamošnji učenik, Sadruddin Konjevi, kaže za njega: "Naš šejh Ibn Arebi je bio u mogućnosti da komunicira s dušom bilo poslanika ili evlije iz prošlosti. To je mogao činiti na tri načina: zazvao bi taj ruh na ovaj svijet i vidio ga utjelovljenog u obliku sličnom onome koji je imao za života, vidio bi ga u snu, odvojio bi se od svoga tijela i susreo taj ruh." U kasnijim godinama, Sadruddin je postao glavni tumač Ibn Arebijeva učenja i ostavio je mnoge značajne komentare na radove svoga učitelja. Ono što je još značajnije je da je on postao spona između velikog andaluzijskog učitelja i najvećih predstavnika perzijskog tesavvufa, naročito

Dželaluddina Rumija. Koliko ga je Mevlana cijenio dovoljan je podatak što je u svojoj oporuci odredio da mu on klanja dženazu. Sadruddin je preselio na ahiret 1274. godine. Njegovo otvoreno turbe nalazi se u istočnom dvorištu džamije. Interesantno je spomenuti da je pored njega ukopan poznati komentator Ibn Arebija, Abdullah Bošnjak, rođen u 16. stoljeću blizu Livna.

Na nišanu mu piše: "Ovo je kabur gariba Allahova u zemlji Njegovoj, a ime mu je Abdullah." Kada smo sa hadži hafizom Halidom Hadžimulićem ušli u ovu džamiju, naročit utisak na nas je ostavio postupak njenog imama koji je hitro prišao hafizu i poljubio ga u ruku. Zatim nas je proveo kroz džamiju, otvorio vrata turbeta i doveo nas do kabura Sadruddinova.

Šems Tabrizi džamija i turbe

Džamija je podignuta u 13. stoljeću, a svoj današnji izgled poprimila je 1510. godine kada ju je renovirao i proširio Emir Ishak-bej. Kabur hazreti Šemsa se nalazi unutar džamije na desnoj strani. Na njega s vana upućuje piramidalna osmostrana kupola. Posljednja restauracija objekta izvršena je 1977. godine.

Pred kaburom hazreti Šemsa hadži hafiz Halid nam je rekao:

"Sav svijet leti u Mevlanino turbe, a trebalo bi
prvo ovdje doći. Jer, odavde je sve poteklo."
U jednom gazelu iz Divani Šemsa, hazreti Mevlana kaže:
"Ašk u nauci, učenosti i knjigama nije,
Sve što ljudi govore to put aška nije.
Grane aška su u ezelu, a korijeni u ebedu,
Ovo drvo nit' na nebu nit' na Zemlji nije.
Strasti smo ukrotili, razum smo odbacili.
Dželala ovoga razum dostojan nije.
Sve dok imaš požudu, znaj, u njoj se idol krije,
Ma'šuk moraš postati, jer u tome strasti nije.
Čovjek mora na splavu da brodi u strahu i nadi,
A kad stigne do fenaa osim utapanja drugog nije.
O Šems Tabrizi, ti si more, a i biser ti si,
U biću tvome ništa sem tajne Allahove nije."

Hazreti Šems

Šejh Zakir Bektić nam je pričao da je 1969. godine sa šejh Fejzullahom ef. Hadžibajrićem otišao u Konju. U Šemsovu džamiju ih je odveo tadašnji direktor Mevlana muzeja, šejh

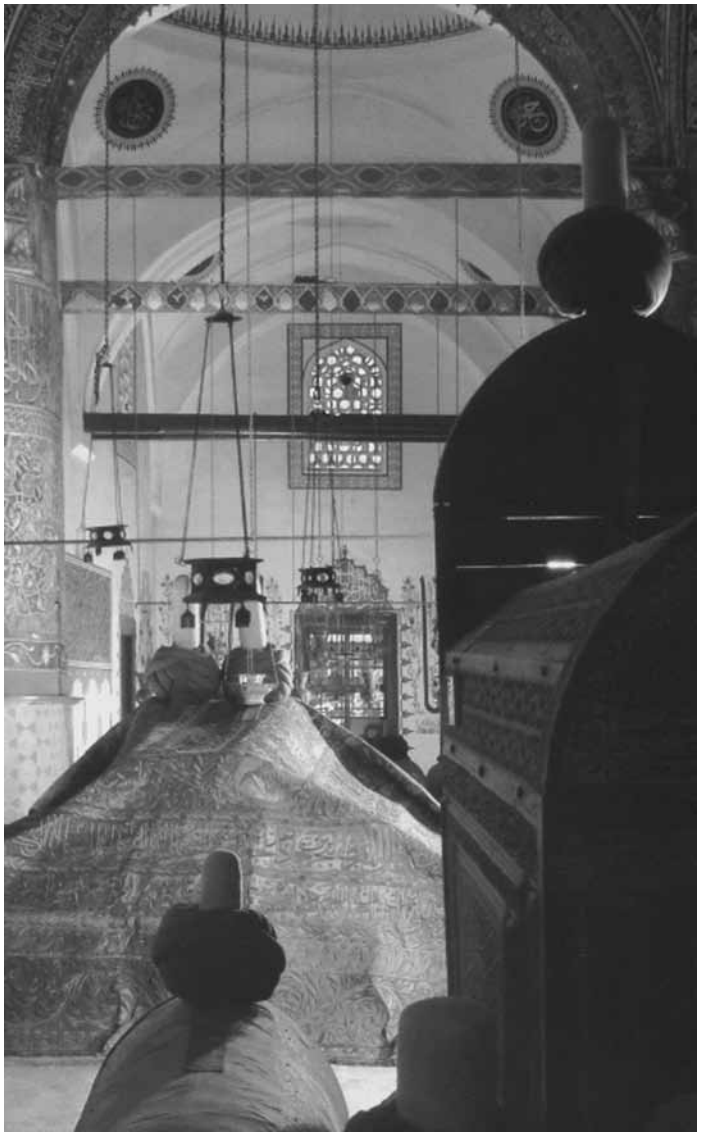

Abdulbaki Golpinarli. Nakon obavljenog zijareta Golpinarlija ih je pozvao da dođu sutra na sabah pa da zijarete Šemsa. "Pomislio sam", govorio je šejh Zakir, "šta li misli pod ovim? Pa, upravo smo obavili zijaret."
Sutra, nakon sabah-namaza, Golpinarlija ih je doveo do kubura i podigao jedan poklopac na podu. Pred njima su se ukazale stepenice, koje su vodile u grobnu prostoriju. Kada su došli do kamenog kabura šejh Abdulbaki im je rekao: "Evo, to je hazreti Šems."

Ješil turbe
Zeleno kubbe (Ješil turbe), koje počiva na četiri masivna stuba, majstorsko je djelo Seldžuka. Veoma slično kubbe podignuto je 1268. godine u Akšeheru nad kaburom Mevlaninog učenika Mahmuda Hajranija. To navodi na zaključak da je u oba slučaja riječ o istom graditelju. Kubbe kupaste forme sastavljeno od 16 šajbi naslanja se na cilindričnu osnovu. Na njihovom sastavu ispisana je "ajetul-kursija."

Kubbe je ukrašeno različitim motivima i kaligrafijom u kufi stilu. Pod njim se nalaze mezari Mevlane i Sultan Veleda prekriveni plaštom, protkanim zlatnim i srebrnim nitima, koji je poklonio sultan Abdulhamid II. Istočno od kubbeta je mezar Mevlaninog oca. Budući da se njegov zadnji dio ne vidi, dobija se utisak kao da on stoji. A da bi to, ustvari, i moglo biti tako, kazuje nam sljedeća predaja.

Behauddin Veled
Behauddin Veled je imao prijatelja u čiji keramet je bio osvjedočen. Kada je čuo za njegovu smrt otišao je da mu klanja dženazu. Prišavši tabutu, otkrio mu je lice i zanijemio pred prizorom koji je ugledao. Naime, vidio je prijatelja u ružnom liku. Duboko potresen i zamišljen vratio se kući i zatvorio u sobu. Zadužio je jednog od svojih učenika da stoji pred vratima i nikome ne dozvoli ulazak. Na uporno insistiranje Mevlane, koji je tada imao 11 godina, otvorio je vrata i dopustio da uđe. Mevlana ga je upitao:
"Babo, šta se desilo pa si tako zabrinut?"
"Sine, ti si isuviše mlad da bi to shvatio."
"Ipak mi reci", molio je Mevlana.
Kad mu je otac ispričao, Mevlana je rekao:
"Dakle, babo, ti se bojiš da i tebe isto ne zadesi?"
"Jest, sine."
"E, babo, ti se ne plaši. Jer kada su u praiskonu duše trebale pasti Allahu dž.š. na sedždu, tvoj drug je stajao, a ti si oklijevao. Budući da sam u saffu bio iza tebe, gurnuo sam te i ti si pao na sedždu. Trag moje ruke i sad je na tvojim leđima."
Čuvši ovo Behauddin Veled je otišao do svoje supruge, zavratio košulju i upitao: "Vidiš li išta na mojim leđima?"
"Da, trag ljudske šake. Čudnovato je da to do sada nisam opazila. Kaži mi šta ovo treba da znači?" Ništa ne rekavši, vratio se Mevlani i kazao: "Sine, ja ću umrijeti prije tebe, a kad tebi dođe vakti sat, neka te ne kopaju blizu mene, jer bih iz poštovanja prema tebi morao ustati na noge."

Međutim, na ovo se zaboravilo. Kad je Mevlanin tabut spušten pored oca, naočigled prisutnih kabur njegova oca se podigao.

Snoviđenje

Godine 1991. posjetili smo hadži Halida ef. Salihagića u Ostružnici. Tom prilikom nam je kazivao kako se, nakon Drugog svjetskog rata, u Saračima sreo sa Mujagom Merhemićem i kako ga je on pozvao da prisustvuje kazivanju Mesnevije u njegovoj kući. "Odazvao sam se pozivu", govorio je Halid ef., "ali kad sam se, nakon dersa, vratio svojoj kući, pomislio sam: 'Bože dragi, da li je iko razumio poruku Mesnevije?'

Tu noć, usnio sam se u Mevlaninom turbetu. Pred Mevlanom, koji je sjedio, stao sam na nijaz i s njegovom dozvolom sjeo preko puta njega. Primijetio sam da u prostoriji nema nikoga osim hadži Mujage, koji mu je sjedio iza leđa. Mevlana stavi desnu ruku u desni džep svoga džubbeta, izvadi harf "elif" i baci ga na moju desnu stranu. Ja ga odmah uzeh i stavih ga u svoj desni džep. Potom Mevlana stavi lijevu ruku u lijevi džep svoga džubbeta, izvadi harf "he" i baci ga na moju lijevu stranu. Uzeh i njega i stavih ga u lijevi džep. Harfovi su izgledali kao da su omotani crnim papirom.

Zatražih dozvolu za odlazak i krenuh prema vratima, ne okrećući leđa Mevlani. Još jednom pogledah po prostoriji, ali opet nikog ne vidjeh osim Mevlane i Mujage. Kad izađoh u Konju obuze me takva glad da sam imao osjećaj kako mi od nje igra svaki damar na tijelu. Nisam uza se imao novca, ali se sjetih harfova. Uzeh "elif" pa ga prelomih, kad on od suhog zlata. Time kupih somun u čaršiji i glad utolih. Sutra sam otišao do hadži Mujage i ispričao mu san. Na to mi je on rekao: 'Elhamdulillah, kad si nas vidio tu.'"

Mevlanina oporuka

Oporuka pouzdanog Allahova prijatelja, sultana arifa, dokaza ašika, zaštitnika našega, Muhammeda Belhija Kunevija, poznatog među evlijama i velikanima, kao Mevlana Hodavendgar, Allah posvetio njegovu tajnu, koji je sam tajna u tajni, a ona je ovo:

1. Preporučujem vam da budete svjesni Allaha u tajnosti i javnosti.
2. Da malo jedete.
3. Malo spavate.
4. Malo govorite.
5. Da napustite neposlušnost i griješenje.
6. Da često postite.
7. Da ne ostavljate noćni namaz.
8. Da trajno napustite svoje strasti.
9. Da podnosite neugodnosti od svih stvorenja.
10. Da ne sjedite sa bezumnicima i prostom svjetinom.
11. Da drugujete sa dobrim i plemenitim, jer najbolji ljudi su oni koji drugima koriste.

Bejt:
Suzbiti hevu, to je vrhunac prvenstva.
Ostavite hevu, to je hrana pejgambera.
***
Najbolji govor je onaj koji je kratak i upućuje

Zahvala pripada samo Allahu Uzvišenom, Jedinom
i neka je salavat na onog poslije kojeg nema poslanika.

Trinaest gazela iz Divana Hafiza Širazija

Hafiz - Šemsuddin Muhammed Širazi – Allah mu posvetio tajnu

Rodio se u Širazu početkom 14. vijeka, negdje između 712. i 727. godine po Hidžri, ili 1310. i 1325. g. Puno ime mu je Šemsuddin Muhammed, a ostao je poznat kao Hafiz ili Hafez, jer je znao cijeli Kur'an napamet. Priča se da je znao učiti Kur'an na 10 različitih načina. Hafiz je Kur'an naučio još u mladosti, a pored toga je poznavao napamet i mnoga djela dotadašnjih sufijskih velikana kao što su Attar Nišapuri, Sa'adi Širazi, Nizami i Dželaluddin Rumi. Otac mu se zvao Beha'uddin, bio je prodavač uglja i rano je preselio na vječni svijet, ostavljajući svoju porodicu u dugovima i neimaštini. Oni su se tada preselili kod daidže koji se zvao Sa'adi. Hafiz je bio primoran napustiti školu da bi se zaposlio, prvo u prodavnici, a zatim u pekari. U dvadeset prvoj godini sreo je šejh Mahmud Attara i postao njegov sljedbenik. Šejh Mahmud je među učenim ljudima Širaza bio jedan od slobodnjaka. On se nije potpuno posvećivao ibadetu već je vjerski život i svoj položaj učitelja kombinovao sa prodavanjem voća i povrća. O tome je Hafiz rekao:

Podari mi dragocijeni pehar, o muridu mejhane,
da mogu nazdraviti šejhu koji nema tekije.

Datum njegove smrti varira i pominju se sljedeće godine: 1388., 1389., 1391. i 1394., mada je malo vjerovatno da je živio sve do 1394. jer je nepoznati pjesnik zapisao sljedeće stihove 1389., koji su ugravirani u njegovo turbe: "Ako želiš znati kada je on (Hafiz) potražio svoj smiraj u prašini Musalle, potraži taj datum u prašini Musalle!" Perzijske riječi Hak-i-Musalla, prašina Musalle, daju broj 791, što odgovara 1389. godini naše ere. Po njegovom preseljenju na vječni svijet, došlo je do sukoba između njegovih pristalica i ortodoksne uleme, koja se protivila tome da se on sahrani kao musliman. To je u Širazu stvorilo veoma napetu atmosferu. Da bi razriješili sukob, odlučili su upitati samog Hafiza, otvarajući njegov Divan. Razdvojili su gazele na pojedinačne bejtove i izabrali jednog dječaka da nasumice izvuče jedan sa gomile bejtova. Dogovor je bio da taj bejt presudi u njihovom sporu. Izvučen je sedmi bejt iz 79. gazela, kao pravi i potpuni odgovor Hafiza ortodoksnoj ulemi:

O, ne žalite nogu, Hafizu na dženazu dođite,
Jer mada bijaše griješnik okorjeli, on u Džennet ode!

Od tada pa sve do današnjih dana ostala je tradicija da se njegov Divan otvara u potrazi za odgovorima na razna pitanja i tegobe koje muče svakoga čovjeka. Tako nas i poslije svoje smrti Hafiz još uvijek vodi, upućuje i nadahnjuje svojim besmrtnim stihovima. Hafiz je iza sebe ostavio oko 500 gazela, 42 rubaije i nekoliko kasida, ali on sam nije sakupljao svoju poeziju. Za njega je to učinio Muhammed Golendam koji je napisao predgovor zbirci iz 1410. g., 10 godina nakon Hafizove smrti. Hafizove gazele sabirao je i njegov učenik Sejjid Kasim Enver, koji je sakupio oko 569 gazela.

Ahmed Ananada

Hafizov mauzolej

Preveo s perzijskog: EBTEHAJ NAVAEY
Prepjevali: AZRA ABADŽIĆ NAVAEY, SEAD MUHAMEDAGIĆ

PIJAN ILI TRIJEZAN

Od gozbe i cvijetnjaka proljetnog, ima l' išta bolje?
Ta vinotoča gdje je? Čekanju razlog što je?

Kad lijep se trenutak pruži, ne propuštaj ga, štuj!
Jer nikomu znano nije života konac - što je?

O niti visi životni tijek, stog' oprezan budi!
Za se i o sebi brini, o vremenu briga - što je?

Smisao vode života i nebeskog raja,
osim obale, potoka i slatka vina - što je?

Pjani il' trijezni – od istog su roda.
Kome srce da dam? Odabir pravi - što je?

Otkud bi znao tajnu svod nebeski: šuti!
Hej, ti što umno zboriš, sraz s Uzvišenim - što je?!

Ako Mu grijesi moji ama baš ništa ne vrijede,
kakav je smisao milosti? Oprost Milosnoga - što je?

Za rajskim je vrelom isposnik žudio, a Hafiz - za čašom.
A što Višnji uistinu želi? Stvoritelja volja - što je?

TUZI KRAJ ĆE DOĆ

- Tugujem zbog tebe! Reče: „Tuzi toj kraj će doć".
- Moj mjesec budi! Reče: „Htjedne li uopće doć".

- Od onih što su nježni ljubavnu svladaj moć!
- Teško će, mila, baš to za rukom tebi poć.

- Mašti o tebi ja zatvorit ću pute k očima.
- Al' mjesečar je ona, drugim će stazama proć.

- Zbog mirisa kosâ tvojih ja lutalicom postadoh.
- Ako te mudrost resi, ona k'o putokaz će doć.

- Kako je ugodno jutrom kad blagi lahor ćarlija.
- Ljepši će lahor iz kraja mile mi drage doć.

- Ubi me želja pusta za rumenim usnama tvojim.
- Samo se daji, onaj tko voli, već će sâm doć.

- Kad će se sa mnom izmirit' milosno srce tvoje?
- Taj dok ne nastupi čas, nikom ne zbori ni riječ!

- Ah, kako netragom minu divnih užitaka tren!
- Hafize, šuti više! I toj tuzi već kraj će doć.

JUTRO

Jutro stiže, vinotočo, vinom vrč svoj napuni!
Kolo svoda nebeskoga ne čeka te, pohrli!

Prije neg' se uruši svijet ovaj prolazni,
peharom me rujna vina pjanog sruši ti!

Sunce vina rađalo se na Istoku pehara,
ako žitak pravi tražiš, valja ti se riješit sna!

A kad vrijeme od mene ćup glineni zamijesi,
zdjelu glave oprezno mi rujnim vinom napuni!

Nisam čovjek odricanja, praznih riječi, kajanja,
peharom se čista vina uvijek meni obraćaj!

Dobro djelo, o Hafize, vino je zavoljeti.
Za dobro se djelo sad odluči i ustani!

VINOTOČA I JA

Razbacajmo cvijeće, vinom čaše napunimo!
Svod nebeski rastvorimo, novu sliku stvorimo!

Ako hoće sila tuge zaljubljenih krv proliti,
saki[1] i ja bratski ćemo korijen tuge razoriti!

U pehar k rujnome vinu ružine vode dolijmo,
u kadilo[2] lahoru mirisnom šećera dodajmo!

Kad si pored divne rijeke, nešto lijepo sviraj ti,
da plešući zapjevamo, razigrani da smo svi!

Do nebesa prah naš, vjetre, vini k Višnjem onamo,
pa da ondje Gospodara dobrih ljudi gledamo!

Netko samo razum hvali, netko veze besmislice,
dajte neka Sudac sudi, presudu Mu ostavite.

Žudiš li za vječnim rajem, sa mnom u mejhanu[3] hodi,
da od vinskog vrča tvoga do Kevsera[4] put nas vodi!

U Širazu ne pjevaju, lijepe pjesme ne znaju.
O Hafize, dođi, drugdje nek' nas vodi put!

1 Vinotoča, peharnik; u tradiciji sufijskoga pjesništva simbolizira osobu koja napaja žedne vinom božanske ljubavi.
2 Kadionik, posudica za tamjan i mirise.
3 Krčma, mjesto gdje se toči vino; u sufijskoj terminologiji okupljalište opijenih duhovnom ljubavlju.
4 Rajsko vrelo.

DŽEMOV PEHAR

Srce mi je godinama Džemov pehar[5] iskalo.
Ono što imaše, od drugih je molilo.

Biser što van je školjke prostora i bivstva,
od izgubljenih na žalu morskom zaiska.

Posvuda Bog ga pratio, beznadan on dok bijaše,
ne vidje on ga, al' Boga usrdno dozivaše.

Pitanje svoje sinoć mudrom sam starcu uputio,
što pogledom bi jednim sva pitanja naslutio.

Ugledah ga nasmijana, pehar u vis podigao,
na stotine on odraza u njem je promatrao.

I reče mi tada: "Prijatelj što obješen je[6],
zgriješio je, kriv je, jer tajne odavao je."

Upitah ga: "Kad ti je Gospodar pehar taj dao?"
A on reče: "U dan kad svod je plavetni sazdao.

I opet kad ures bi Duha Svetog pomog'o,
činili bi i drugi što Isus je uzmog'o."

Upitah ga: "Čemu tih divnih ljepotica uvojci?"
Reče: "Za začaranim srcem to Hafiz jeca žalosni".

5 Vidi nap. 19.
6 Misli se na Mensura Halladža (858-909), perzijskoga mistika koji je skončao život mučeničkom smrću zbog izjave "ja sam Istina").

ROB LJUBAVI

Govorim otvoreno, i stoga sveđ sam sretan,
ljubavi rob sam, slobodan od oba svijeta.

Ptica sam bašče rajske, kako da opišem
pad svoj u zamku svijeta i kobi zlehude?

Anđeo sam bio, a raj moj uzvišeni dom;
do ruševnoga svijeta Adem me doveo.

Sjenu stabla Tube[7], obalu zdenca i hurijâ draž,
maštajuć' o Tebi posve je prekrio zaborav.

Na ploči srca mog do elifa[8] vitkog ništa ne preosta.
Ne naučih ja drugih slova, pomoći mi više nema!

Nijedan zvjezdar sudbe moje zvijezdu nije otkrio,
Za kakvu sam se sudbu Bože, od majke svijeta rodio?

Na pragu krčme ljubavi čim rob sam postao,
odmah me je iznovice jad teški spopao.

I s pravom mi se oko, krvlju srca napaja,
jer dadoh srce onom što najdraže je ljudima.

Obriši suze Hafizove vrhom uvojka,
da i bit ne odnese bujica preduboka.

7 Rajsko stablo.
8 Prvo slovo arapske abecede koje izgleda poput okomite crte "|". U orijentalnom pjesništvu se često koristi kao simbol jedinstva i jednosti Božje.

RAJSKA PTICA

Spajanje s Tobom iščekujem, da se života odreknem,
ptica sam rajska, daj da zamkama svijeta umaknem.

K'o roba me svoga primi, ja sad Te preklinjem,
da vlasti se zemaljske posvema odreknem.

O Bože, iz oblaka nebeskih kiša nek' pada plaha,
prije nego što posve nestanem poput praha.

Pohodi me s vinom i sviračem na mom grobu,
da zbog mirisa Tvoga iz groba isplesati mogu.

O ljepoto stasita, ustani, pokaži se!
Da plešući ustanem, da se svijeta odreknem!

Iako sam ostario, čvrsto baš me zagrli,
da se pokraj Tebe zorom budan pomladim.

Daj mi da se na dan smrti samo načas s Tobom sretnem,
da k'o Hafiz od života, od svijeta se okrenem!

TURSKA DJEVA IZ ŠIRAZA

Ako ta turska djeva iz Širaza[9] osvoji moje srce,
Samarkand i Buharu[10] dat ću za madež što resi joj lice.

Daj, vinotočo, vječna vina, jer ni raju nisu znani
obale potoka Ruknabada[11], ni Musala[12] perivoj rascvjetani.

Aj, djevica li prpošnih, što u grad nemir uniješe,
k'o Turci blago s trpeze, iz srca mi mir ugrabiše!

Što će ljepoti divne djeve ljubav moja nedostojna?
Čemu surmom[13], bojom, madežom krasiti joj lijepa lica?

O pjevaču i o vinu zbori, tajne se svijeta okani!
Pameću je nećeš otkrit', ćorava se posla mani.

Znadoh: zbog mnogih vrlina što rese Jusufa[14],
ispod vela nevinosti, ljubav je Zulejhu otkrila.

Grdiš li me il' proklinješ, ja te opet blagoslivljam,
gorak govor pristajat će tvojim slatkim ruj-usnama.

Počuj savjet, dušo draga, jer krepki mladići,
više od života samog savjet mudrog starca vole.

Gazel si spjev'o, probušio biser: de zapjevaj još, Hafize!
Nebo će tvojim stihovima nanizati biserje Plejade.

9 Glavni grad pokrajine Fars (Perzija), na jugozapadu Irana.
10 Samarkand i Buhara: gradovi u Uzbekistanu, nekad u sklopu Perzijskoga carstva; važna kulturna središta srednjovjekovnog islamskoga svijeta.
11 Potok u okolici Širaza.
12 Naselje u Širazu, čuveno po zelenilu i cvjetnim perivojima.
13 Surma je crni prah prirodnog porijekla koji se koristi u kozmetičke svrhe.
14 Jusuf (biblijski Josip), Božji poslanik čuven po svojoj ljepoti. Nakon što su ga ljubomorna braća bacila u bunar, pronašli su ga trgovci i prodali egipatskom namjesniku čija se žena Zulejha na prvi pogled zaljubila u svog roba. Priča o Jusufu i Zulejhi doživjela je brojne obrade u orijentalno-islamskim književnostima.

PTICA UMILNA GLASA

Prašina moga tijela dušu mi prekriva,
Sretna li, ah trenutka, kad duša se vela lišava!

Za me pticu lijepa glasa nije mjesto kavez taj,
Nije tamo mjesto za me, odoh ja u cvjetni raj.

Zašto dođoh, gdje sam bio, nitko nije shvatio,
žalosno je što sam bitak svoj dobrano tratio.

Kako letjet' prostranstvima kroz taj sveti svijet,
kad sam tijelom k'o u školjci zatočen i spet?

Kad mi krv što srcem teče, baš na mošus miriše,
ne čudi se, jer s jelenom mošutnjakom uzdišem.

VRČ

Kad dragana moja za vrčem ispruži ruku,
kumiri tad se smjesta svi odreda povuku.

Plačem pod nogama njenim,
hoće l' me uzet za ruku?

Ah, poput ribe sam što morem tužna plovi,
možda me ljuba vesela u mrežu ulovi!

Tko vidje joj oči, uzbuđen prozbori:
Gdje li je straža da pijanu ulovi?

K'o Hafizu nek' svakom se srce raduje,
tko vječnoga vina pehar dobije.

NARCIS OKO

Bujne kose raščupane, smijući se, opijena,
pjeva, halje raskopčane, bokal ruka drži njena.

Narcis okom zavodeći, tužne riječi tiho zbori.
Sinoć ona o ponoći, kraj ležaja mog se stvori.

Tad na uho ona sjetno šapnu meni:
"Zar dubokim snom već spavaš, moj ljubljeni?"

Kad ašiku[15] zaljubljenom daju takva noćnog vinca,
ako u njem' ne uživa, ljubavi je izdajica.

Idi sad uzdržljivi! Ne prigovaraj pijancima!
Od Dana postanka drugo i nije dano nam svima.

Što god nam je On točio, ispismo,
vino rajsko i zemaljsko, popismo.

Osmijeh nakon čaše vina, njen uvojak raščupani,
i kajanje ismijaše, o Hafize raskajani!

15 Zaljubljenik; u sufijskoj tradiciji pod tim se pojmom podrazumijeva derviš, čovjek zaljubljen u Boga.

Ebul-Hasan Muhammed Bakir ibn Muhammed Ali

Duhovni stupnjevi hazreti Nakšibenda

(Maqamat-i irfani hazreti pir Naqshiband)

PREDGOVOR AUTORA

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova, Onome koji je znakove svoga vjerozakona uzvisio kroz iskrenost, čistotu i pravičnost prvaka u vjeri, te je svoju vjeru osvjetlio svjetlima srca Njegovih evlija. Neka je blagoslov i mir na našeg prvaka i plemića Muhammeda, uputitelja i izvoditelja na Put pravi. Također, neka je blagoslov i mir na plemenitu obitelj njegovu, njegove čiste ashabe, pravedne halife, i sve one koji ih slijede, i one koji slijede njihove sljedbenike, na duhovne prvake, na one očišćene i ljude otkrovenja.

A potom,
Ovaj ponizni siromah Ebul-Hasan Muhammad Bakir ibn Muhammad Ali, oprostio Allah grijehe njegove i prešao preko grešaka njegovih, dugo se nosio s mišlju da napiše traktat o duhovnim stupnjevima, spoznajama, kerametima i načinu života duhovnog prvaka (jednog od onih za koje je rečeno: *I oni prvi – uvijek prvi! Oni će Allahu bliski biti*[1]) i lava duhovnog pregnuća (onog obuhvaćenog ajetom: *I neka se ničega ne boje i ni za čim nek ne tuguju Allahovi štićenici*[2]), našeg šejha, duhovnog plemića i predvodnika Behauddina Muhammeda ibn Muhammeda, znanog kao Nakšibend Buhari, posvetio Allah njegovu cijenjenu Tajnu. Osnovna namjera i cilj ovih stranica jeste spomenuti se ovog duhovnog velikana, njegovih duhovnih stanja, djela, običaja i načina života, i to na temelju vjerodostojnih knjiga koje su napisali njegovi duhovni nasljednici hodže Alauddin Attar i hazreti kutb evlija, dakle hodže Muhammed Parsa, posvetio Allah Svevišnji njihove Tajne, prenoseći nam te podatke neposredno ili preko posrednika. Želja nam je da ovaj traktat, bereketom njihovih svetih duša, donese u nosnice čitatelja miomiris iz vrta vahdeta, pa da se onaj ko spava probudi, a onaj probuđeni baci se na djelo. Usljed mijena vremena i mnogih nevolja koje mi je ovo doba donijelo, pisanje ovog djela dugo je odgađano, i, milošću i potporom Božijom, započeto je napokon sada, godine 804. nakon Hidžre, te je zadobilo svoj konačni oblik. Nadati se da će ono svidjeti ljudima istine, ljudima spoznaje koji su ukrašeni najljepšom ćudi, duhovnim prvacima i dušama pročelnika ovoga reda, te da oni neće zaboraviti siromaha koji je ispisao ove stranice i da će ga se sjetiti hajr-dovom.
Gospodaru moj, dozvoli mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni i roditeljima mojim, i pomozi mi da činim dobra djela kojima ćeš zadovoljan biti, i učini dobrim potomke moje; ja se, zaista, kajem i odan sam Tebi[3]*! Koji*

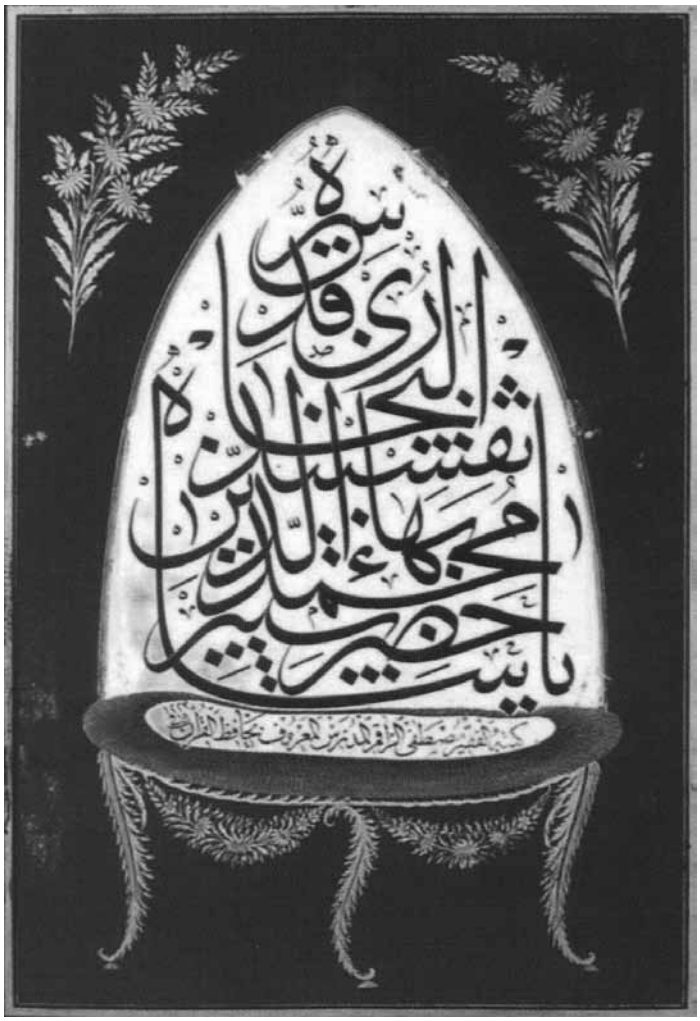

ćeš mi, nadam se, pogreške moje na Sudnjem danu oprostiti! Gospodaru moj, podari mi mudrost i uvrsti me među one koji su dobri![4] A ja se u svakom svom stanju uzdam u Vladara, Čuvara Svevišnjeg.
Ova knjiga sastoji se od uvoda, tri tematske cjeline i zaključnog poglavlja. U uvodu se govori o rođenju, rodoslovlju i lancu koji hazreti pira veže za Poslanika časnog, blagoslov i mir neka je na nj. U prvom poglavlju kazuje se o duhovnim stanjima i stupnjevima hazreti pira, sveta bila Tajna njegova. U drugom poglavlju predstavljen je njegov duhovni put. Treće poglavlje govori o njegovim kerametima, načinu života i, naposljetku, o njegovom preseljenju s ovoga svijeta.

UVODNO POGLAVLJE U KOME SE KAZUJE O ROĐENJU I DUHOVNOM LANCU (SILSILI) HAZRETI PIRA NAKŠIBENDA

Znaj da je hazreti pir hodže Bahauddin rođen u mjesecu muharemu 718. godine po Hidžri, a neki kažu da je rođen 721. godine. U svakom slučaju, rođen je i umro u Qasri Arifanu[5].

1 Al-Waqi'a, 10-11.
2 Yunus, 62.
3 Al-Ahqaf, 15.

4 Aš-Šu'ara, 82-83.
5 Qasri Arifan (dvorac gnostika), raniji naziv Qasri Hinduvan, je mjestašce u blizini Buhare u današnjem Uzbekistanu. Za vrijeme zlatnog doba Samanida, Buhara je bila prijestolnica perzijskog Samanidskog carstva te ujedno intelektualni i kulturni centar islamskog svijeta. Kasnije je bila prijestolnicom Havarizm-šahova, da bi 1220. godine, prilikom provale Mongola, Džingis-han sravnio grad. Buhara se nakon toga sporo i teško oporavljala i nikad više nije stekla nekadašnju slavu i moć. Buhara je, tokom zlatnog perioda svoje historije, bila živo središte sufijskog nauka. (op.prev.)

Neka ne ostane skriveno da je naš hazreti pir, sveta bila Tajna njegova, svoju tarikatsku vezu i znanje ostvario posredstvom Sejjida Amira Kulala, sveta bila Tajna njegova, a on se veže za hazreti Muhammeda Baba Semmasija, a ovaj za hazreti Alija Ramitenija, a on za hodže Muhammeda Indžira Fagnevija, a ovaj za hazreti hodže Arifa Rivgarija, on za hazreti hodže Abdul-Halika Gudžduvanija, koji se veže za hodže Jusufa Hamedanija, a on za šejha Ebu Alija Farmedija, ovaj za šejha Ebul-Kasima Gurganija, a šejh Ebul-Kasim se, po svom znanju o batinu, veže za dva ogranka. Prvi ogranak je onaj po kome se veže za šejha Ebul-Hasana Harakanija, a on za šejha Bajazida Bistamija. Ebul-Hasan rođen je tek nakon smrti šejha Bajazida Bistamija, tako da je on duhovni i batinski učenik Bistamijev, a u izvanjskom svijetu nije se družio s njim i prisustvovao njegovim predavanjima. Šejh Bajazid Bistami, pak, duhovno se veže za Imama Džafera Sadika, blagoslovljen bio njegov duh. Vjerodostojnim predajama dokazano je da je šejh Bajazid rođen nakon smrti hazreti Imama, tako da je njegova veza i učeništvo kod Imama duhovne naravi. Hazreti Imam Džafer Sadik, Allah njime bio zadovoljan, u svom znanju o batinu veže se za dva ogranka. Prema prvom se veže za svoga velikog oca Imama Muhammeda Bakira, on za svoga oca Imama Zejnul-Abidina, on za svoga oca Imama Huseina, a on za svoga oca hazreti Alija, Allah svima njima bio zadovoljan, a on se, opet, veže za hazreti Utočište poslanstva, Muhammeda, blagoslov i mir Božiji neka je na nj. Šejhovi tarikata, Allah učinio svetim njihove Tajne, nazvali su, zbog ugleda koji mu pripada, ovaj časni lanac Ehli-bejta zlatnim lancem (silsiletu'z-zeheb). Drugom vezom Imam Džafer Sadik se veže za Kasima ibn Muhammeda ibn Ebu Bekra es-Siddika, Allah svima njima bio zadovoljan. Hazreti Kasim je djed Imama Sadika po majci, jedan je od sedmorice velikih fakiha, a on se veže za Selmana Farsija, Allah njime bio zadovoljan, a on je, kroz druženje za plemenitog Poslanika, blagoslov i mir neka je na nj, vezan i za hazreti Ebu Bekra es-Siddika. Također, šejh Ebul-Kasim Gurgani u duhovnom je lancu sa šejhom Ebu Osmanom Magribijem, on sa Ebu Alijem Katibom, ovaj sa Ebu Alijem Rudbarijem, a on se veže za Džunejda Bagdadija, on za Sarija Sekatija, on za Marufa Karhija, a ovaj za Davuda Taija, on za Habiba Adžemija, ovaj za Hasana Basrija, a on se, preko hazreti Alija, veže za hazreti Vjerovjesnika, blagoslovio Allah njega, njegovu obitelj i njegove ashabe.

PRVO POGLAVLJE – O DUHOVNIM STANJIMA HAZRETI PIRA NAKŠIBENDA, SVETA BILA TAJNA NJEGOVA

Hodže Alauddin Attar, učinio Allah njegov mezar mirisnim, prenosi od našeg mubarek pira, sveta bila Tajna njegova, da je rekao: „Jedna od osobitih blagodati koje je Istiniti ukazao ovom siromahu bila je da sam u djetinjstvu došao pod mubarek starateljstvo velikog šejha hodže Muhammeda Baba Semmasija, pa me on prihvatio kao vlastito dijete. Prije nego što sam rođen u Kasri Hinduvanu, često je govorio: 'Osjećam otud miris onoga koji će učiniti da Kasri Hinduvan postane Kasri Arifan!'" Jednom se u kući Sejjida Amira Kulala, koji bijaše jedan od njegovih halifa, okrenuo ka Kasri Arifanu i rekao: „Onaj miris je sve jači. Čini se da je taj čovjek već rođen." Potom su se zaputili u Kasri Arifan, i stigli onamo tri dana po rođenju našega pira. Njegov djed, koji je inače bio muhib hodže Muhammeda Baba Semasija, lijepo ih primi i pokaza im novorođenče. Potom ih sve ugosti, a Muhammed Baba reče: „Ovo jeste naše dijete, i mi ćemo ga kao takvog prihvatiti." Onda se obrati svojim drugovima: „To je čovjek čiji sam miris osjetio, i, ako Bog da, on će biti prvak svoga vremena." A onda reče Sejjidu Amiru Kulalu: „Budi milosrdan prema mome sinu Bahauddinu, jer neću ti oprostiti ako se o njega ogriješiš." Uskoro se ukaza ono svjetlo utkano u njegovu nutrinu, i, hvala Bogu na tome, još u djetinjstvu on poče ispoljavati začudne i zadivljujuće stvari. Majka našega pira, sveta bila Tajna njegova, priča: „Kad Bahauddinu bijaše četiri godine, jednom reče: 'Kad se ova naša krava oteli, njeno mladunče imat će na čelu biljeg oblika zvijezde.' I doista, nekoliko dana kasnije krava oteli upravo takvo madunče. Svi su se čudili i govorili da se to ispoljava blagoslovljeni utjecaj hodže Muhammed Babe."

Prenosi se da je naš pir kazivao: „Bilo mi je osamnaest godina i odlučio sam da se ženim. Moj djed me posla u Semas, kako bih posjetio hazreti hodžu Muhammeda i njemu iznio ovu svoju dobru nakanu. Kad dođoh k njemu, prvi keramet koji sam uočio bio je taj da sam se pri pogledu na njegovo lice osjećao lakše i rasterećenije. Potom otiđoh u njihovu džamiju, i, pošto sam klanjao dva rekata, padoh na sedždu, povjerih Bogu svoju potrebu, pa rekoh: 'O Bože, daj mi snage da podnesem nevolje i izdržim nesreću koju mi donese moja želja!' Kad ujutro dođoh kod hazreti pira, on mi reče: 'O sinak, u dovi treba kazati: 'Bože moj, daj ovome robu ono u čemu je Tvoje zadovoljstvo!', jer ako Istiniti Svevišnji nekom svome robu, iz mudrosti Njegove, pošalje kakvu nesreću, On mu da i snage da podnese taj teret. No, ne treba biti nepristojan i zazivati od Boga nevolju.'

Potom bi poslužena hrana, pa jedosmo, a onda mi pir pruži jedan kruščić i reče mi da ga zadržim. To me začudi i pomislih: 'Ovdje sam jeo do sitosti, a uskoro ću biti kod kuće; pa šta će mi onda ovaj kruščić?', no on kaza: 'Uzmi to, jer ustrebat će.' Onda pođosmo, i pratio sam pira držeći se edeba, a kad bi mi usput misli odlutale, pir bi me pogledao i rekao: 'Valja paziti na svoje misli.' Usput naiđosmo na kuću jednog njegovog derviša, pa svratismo ondje. Taj siromah primi nas krajnje prijazno i učtivo. Primjetivši na njemu znakove slabosti, pir mu reče: 'Kaži mi iskreno kako ti je i kako živiš?' Ovaj odgovori: 'Imam zdjelicu mlijeka, ali nemam hljeba.' Tad se pir okrenu k meni i reče: 'Daj onaj hljeb, vidiš da nam je sad ustrebao.' Tako moja ljubav prema njemu dodatno osnaži.

Došavši u Kasri Arifan, otiđosmo mome djedu. Djed ga obavijesti o mojoj namjeri da se ženim, a pir kaza: 'To je dobro, i treba to učiniti.' Djed je htio da se stvar završi dok je pir tu, a moj otac htio je da napravi svadbu i tražio je da se to odgodi kako bi mogao provesti sve običaje. Pir reče: 'Iskoristimo ovu prigodu; ne treba praviti svadbu niti odgađati.' Moj otac se usprotivi, ali kako nije poznavao taj kraj, hazreti pir otiđe onamo i isprosi djevojku, a mog oca je kasnije bilo toliko stid što se usprotivio šejhu da odustade od zvanične prosidbe i svadbe.

Kad je hodža Muhammed Baba ostario, djed me povede u Samarkand, i gdje god smo našli nekog derviša, družili smo se s njim, a onda me vrati ovamo, pa završismo sve oko moje ženidbe. Živio sam u Kasri Arifanu, i jedna od velikih Božijih blagodati bila je to što sam tih godina dobio ćulah[6] hodže Alija Ramitenija, sveta bila tajna njegova, što je budilo u meni nadu. Tih godina, također, dođe k meni Sejjid Amir Kulal i reče: 'Hodža Muhammed Baba mi je oporučio da budem milosrdan prema njegovom sinu Bahauddinu i rekao je da mi neće oprostiti ako se o tebe ogriješim. Ne bih se mogao zvati čovjekom ako se ogriješim o oporuku hodže Muhammeda Babe!'"

Prenosi se da je naš pir pričao: „Tih dana moj otac i ja htjeli smo kupiti oslikanu indijsku svilu, kako je to bio običaj da kupuju neoženjeni mladići. Jedne noći u san mi dođe hazreti Hekim Ata, sveta bila Tajna njegova, jedan od velikih turskih šejhova, i uputi me na nekog derviša. Kad se probudih, u svijesti sam jasno imao lik onog derviša. Imao sam dobroga djeda, pa mu ispričah svoj san, a on reče: 'Turski šejhovi su tvoja sudbina!' Stalno sam tragao za onim dervišom, dok ga jednom, prošavši kroz ulicu kovača, ne ugledah. Imao je dugu kosu, na glavi ćulah sav u zakrpama, a u ruci čvornati kalenderijski štap. Pođoh za njim, a on se i ne osvrnu na mene. Pratio sam ga sve do Morgkošija[7], gdje on uđe u jednu kuću, i ja se vratih.

Jedne večeri neko od mojih poznanika mi reče: 'Halil, potomak turskih šejhova, pozvao te da dođeš k njemu.' Radosno se odazvah tom pozivu, pa, kako je bio mjesec tir[8], nabrah voća koje rađa u Buhari, i otiđoh tamo. Nađoh ga kako sjedi u kući okružen skupinom ljudi, pa nazvah selam i sjedoh. Pomišljao sam da mu ispričam svoj san, kad mi se on obrati na turskom: 'Ko je taj koji je u tvome srcu? Povjeri nam se i reci šta tražiš od nas?' To me se veoma dojmi i osjetih još veću naklonost prema njemu. Uživao sam njegovu naklonost i za vrijeme dok sam bio s njim vidio sam mnoge izvanredne stvari. Šest godina on bijaše sultan u Transoksaniji, zvali su ga Halil-sultan, i tokom tih šest godina bio sam uz njega, učio kako se vladati na dvoru i služio ga. Osamljivao bi se sa mnom i vodili smo osobite razgovore. Tako počeh služiti ovom putu evlijullaha[9], a on me, katkad strogošću a katkad blagošću, odgajao na tome putu. No, domalo ga njegovi neprijatelji oboriše i poraziše, i vidjeh kako se njegov sultanat u trenu ruši i propada. Tako u mom srcu nestade svake ljubavi prema ovome svijetu i želje za njim. Vratih se u Buharu i nastanih se u Zivartunu."

Prenosi se od našega pira: „Povod mog potpunog osvješćenja, otrežnjenja i pokajanja bio je taj što sam jednom prilikom, dok sam bio u osami s onom koju sam volio, odjednom čuo glas koji reče: 'Zar nije vrijeme da ostaviš sve i okreneš se Nama?!' Čuvši taj glas, obuze me osobito stanje, pa se spustih

do obližnjeg potoka, obavih gusul[10] i oprah svoju odjeću, a onda krajnje skrušeno klanjah dva rekata namaza. Već dugo godina želim obaviti onako namaz, ali mi ne uspijeva."
U jednom traktatu hazreti Sejjida Amira Kulala piše da jednom pred Halil-sultana izvedoše čovjeka koji bijaše zbog nečega optužen, pa ga sultan osudi na smrt. Naš hazreti pir bijaše u to vrijeme miljenik i dželat Halil-sultana, pa poteže sablju na osuđenika, donese salavat, i udari onoga sabljom po vratu, ali se sablja samo odbi i onaj čovjek ostade neozlijeđen. Udari ga, onda, sabljom i drugi i treći put, ali ga opet ne posiječe. Naš pir opazi da čovjek, kad god potegne sablju na njega, nešto šapuće, pa ga upita: „Tako ti Allaha u Čijoj vlasti je svačiji život, kaži mi šta to učiš pa te sablja ne može sijeći?" Ovaj odgovori: „Ne učim ništa, nego se, kad zamahneš sabljom na mene, utječem svome šejhu." Naš pir ga upita: „A ko je tvoj šejh?", pa čovjek odgovori: „Sejjid Amir Kulal." Tako naš pir osjeti još veću naklonost prema Sejjidu Amiru Kulalu, i njegovo uvjerenje osnaži. Naime, onaj ko je u stanju svog murida sačuvati na ovome svijetu od sablje, zasigurno ga umije sačuvati i od džehennemske vatre.
Preneseno je da je naš hazreti pir kazivao: „Pošto sam učinio tevbu i nastanio se u Zivartunu, nisam propuštao klanjati namaz u džematu. No, jednom prilikom ne prispjeh u džamiju na namaz. Imam našeg džemata bio je ugledni učenjak Mevlana Sejfuddin Ramiteni, i on mi tad reče: 'Mislio sam da si junak na mejdanu pobožnosti, a ti si ustvari onaj ko narušava naše redove!' Odgovorih: 'Mislili ste da sam junak na mejdanu pobožnosti, a ja u svome srcu i jesam čvrst kao kamen.' On tad kaza stihove: 'Na putu ljubavi srce ne zna šta je zlato, a šta gips; ovdje se traži onaj što je u stanju iz vatre izaći zdrav.' Čuvši te riječi, osjetih u sebi plamen koji se svakim trenom sve više razbuktavao."

Od našeg pira se prenosi: „Na početku mog duhovnog usha pitali su me: 'Kako to da si se dao na ovaj put?', pa rekoh: 'Tako što se na ovom putu desi sve ono što kažem i što

6 Pod ćulahom se ovdje misli na osobitu dervišku kapu od gruboga sukna, dobivanjem koje se postaje pripadnikom nekog sufijskog reda. Ćulah svakoga reda bio je po nečemu osobit i prepoznatljiv, te se zato ovdje naglašava da je ćulah koga je Šah Nakšibend dobio bio ćulah hodže Alija Ramitenija.
7 Morgkoši je naziv jednog kvarta u Kasri Arifinu.
8 Tir je četvrti mjesec iranskog kalendara, traje od 22. Juna do 22. Jula. (op. prev.)
9 Odnosno tarikatu; put evlijullaha inače znači put prvaka Božijih i ovdje podrazumijeva tarikat. (op. prev.)

10 Gusul je ritualno kupanje koje je musliman dužan obaviti nakon spolnog odnosa kako bi mogao obavljati molitvu – namaz.

zaželim.' Uto se začu neki izvanredni glas: 'Mora se činiti sve ono što Mi kažemo!' Na to rekoh: 'Ne mogu to podnijeti; ovim putem mogu ići samo ako se dešava ono što ja hoću, inače se ne mogu držati ovog puta.' Još par puta se ponovi ovakav dijalog, a onda bijah ostavljen samome sebi. Petnaest dana moje duhovno stanje bilo je posve urušeno i osjećao sam se posve suhim. A nakon toga, čuh opet onaj glas: 'Sad traži što hoćeš, bit će ti udovoljeno!'"

Prenosi se da je naš hazreti pir pričao: „Za početaka svog duhovnog napredovanja i ushita, znao sam noću šetati Buharom. Noću bih odlazio na mezare prvaka, i na svako mezaru bih zatekao čirak pun ulja, s novim fitiljem, ali je fitilj uvijek trebalo malo izvući iz čiraka, e kako bi, natopljen uljem, mogao gorjeti. Te noći bio sam na mezaru hodže Muhammeda Vasi'ja, sveta bila Tajna njegova, koji je pripadao naraštaju nakon tabiina – čiji je dolazak u Transoksaniju potvrđen vjerodostojnim predajama – te mi bi mi pokazano da trebam otići do mezara hodže Ahmeda Adžafera Nevija. Kad dođoh na njegov mezar, pojaviše se neka dvojica koji me opasaše sa dvije sablje, pa me posjedoše na jahalicu i povedoše na mezaristan Mezdahan. Kad dođosmo na Mezdahan, i ondje opazih iste onakve čirake sa fitiljima. Tak odjednom ugledoh pred sobom Kiblu, i dok sam je u tom čudnom stanju posmatrao, jedan njen zid se rascijepi i ukaza se neko veliko prijestolje, ispred koga je bio navučen zeleni zastor, a okolo je stajala skupina ljudi. Prepoznah među njima hodže Muhammeda Babu, i znao sam da su to naši umrli prethodnici. Jedan od njih mi reče: 'Onaj na tronu jeste hodža Abdulhalik Gudžduvani, sveta bila Tajna njegova, a ostali su njegove halife.' Onda mi predstavi svakog od njih, a to su bili hodža Ahmed Sadik, hodža Evlija Kulan hodža Arif, hodža Andžir Fegnevi i hodža Ali Ramiteni, sveta bila Tajna svakog od njih, a kad dođe do hodže Muhammeda Babe, reče mi: 'Njega si sam upoznao za njegovog života. On je bio tvoj šejh, dao ti je ćulah, i njegovim bereketom data ti je ta blagodat da si zaštićen od nesreće.' Potom mi svi rekoše: 'Sad dobro slušaj, jer hazreti šejh govorit će o onome bez čeka nema duhovnog putovanja!' Zamolih tu skupinu da poselamim hazreti hodžu svijeta Abdulhalika i vidim njegovo mubarek lice. Oni tad ukloniše onaj zastor i vidjeh starca svijetloga lica. Nazvah mu selam, i on mi odgovori. Onda mi kaza riječi koje se tiču početka, sredine i kraja duhovnog puta. Reče mi: „Oni čiraci koje si vidio jesu simbol i ukaz na pretpostavke koje posjeduješ za duhovni put. Fitilj ti ukazuje na kretanje, na akciju koju moraš poduzeti da bi pretpostavke koju posjeduješ mogle upaliti vatru odnosno ostvariti se.' A onda reče: 'U svim stanjima drži se puta onoga što je naređeno i zabranjeno, drži se sunneta, kloni se samovolje i novotarija, učini Mustafine hadise svojim vodičem, pa tragaj za predajama o Poslaniku Božijem, blagoslov i mir neka je na nj, i njegovim ashabima.' Nakon ovih riječi, kazaše mi: 'Dokaz istinitosti ovog tvog stanja bit će to što ćeš ujutro otići kod Mevlane Sejfuddina i reći ćeš mu da postoji spor između jednog vodonoše i nekog Turčina, i da je on na strani vodonoše, dok je pravda na Turčinovoj strani. Da bi dokazao da je tako, reci onom vodonoši da je škrtac, a on zna da je tako. Tvoj drugi dokaz je taj što je vodonoša učinio blud s jednom djevojkom, pa je ona zatrudnjela, a on ju je naveo da pobaci, i onda su dijete zakopali pod lozom u jednom vinogradu.' Još su mi rekli: 'Pošto preneseš ovu poruku Mevlana Sejfuddinu, uzet ćeš tri zrna grožđica i zaputit ćeš se suhim riječnim koritom u Nesef kod Sejjida Amira Kulala. Kad prođeš Ferahun, susresti ćeš jednoga starca koji će ti pružiti topao hljeb. Uzet ćeš hljeb i nećeš sa starcem progovoriti ni riječi. Onda ćeš naići na jedan karavan, a kasnije ćeš sresti jahača, pa ćeš ga posavjetovati i on će zahvaljujući tebi učiniti tevbu. Onaj ćulah koji je kod tebe predat ćeš Sejjidu Amiru Kulalu.' A onda mi rekoše da pođem i kazaše da sam jedan od njih.

Ujutro rano otiđoh u Zivartun, raspitah se za onaj ćulah, pa mi rekoše gdje se on već neko vrijeme nalazi. Nađoh ćulah ondje, pa sam dugo sjedio i plakao. Onda slomljenog srca otiđoh u džamiju i sa Mevlana Sejfuddinom klanjah sabahnamaz. Nakon namaza rekoh mu da sam zadužen da mu nešto prenesem. Sve mu ispričah, a njega to što ču veoma začudi. Ondje bijaše i onaj vodonoša, pa kad ču o čemu se radi, poreče da je Turčin u pravu. Rekoh mu da je moj dokaz to što je on prava tvrdica, a on na to ništa ne reče. Tad rekoh da imam još jedan dokaz, i da je on počinio blud s jednom ženom, pa ju je naveo da pobaci, i dijete su zakopali u vinograd koji se nalazi tu-i-tu. On je to poricao, pa se Mevlana Šemsuddin s nekoliko ljudi zaputi u onaj vinograd, i ondje iskopaše tijelo djeteta. Vodonoša se tad stade pravdati, a Mevlana i ljudi koji su bili s njim briznuše u plač.

Narednog dana, čim je svanulo, postupih kako mi je naloženo, uzeh tri zrna suhoga grožđa i suhim riječnim koritom se zaputih ka Nesefu. Mevlana ču za to, pa me pozva i ponese se prema meni ljubazno, rekavši: 'U tebi se javila bol potrage, a lijek za tu bol je kod nas. Ostani ovdje i ja ću se pozabaviti tvojim odgojem.' Odgovorih mu: 'Ja sam dijete drugoga, i zato ne smijem dojiti prsa koja mi vi nudite.' Mevlana na to ne reče ništa, pa mi dopusti da pođem, i ja se spremih i odmah krenuh na put. Došavši do Ferahuna, ondje sretoh jednog starca. On mi pruži topao hljeb, a ja ga uzeh i pođoh dalje bez da progovorismo riječi. Domalo sretoh neki karavan, pa me ljudi iz karavana upitaše odakle dolazim? Rekoh da dolazim iz Askene. Upitaše me kad sam otud krenuo, pa odgovorih da sam krenuo u svitanje. Inače, kad sam sreo ovaj karavan bilo je podne. Oni tad rekoše: 'Ovaj čovjek mora da je lud! To je razdaljina od četiri fersanga[11]; mi smo iz Askene krenuli sinoć početkom večeri, i ti si nas sustigao ovdje.'

Ostavih taj karavan i produžih dalje, te uskoro naiđoh na onog jahača koga su mi spomenuli. Nazvah mu selam, a on reče: 'Ko si ti, pa od tebe osjećam strah?!' Rekoh mu: 'Ja sam onaj posredstvom koga ćeš učiniti tevbu.' Na te riječi on brzo sjaha, proli na zemlju vino iz mješina koje je nosio s sobom, pa učini tevbu. Ostavih ga i nastavih svoj put. Kad bijah blizu Nesefa, svratih u selo u kome je živio Sejjid Amir Kulal. Nađoh njegovu kuću, pa kad uđoh, samo spustih pred njega onaj ćulah. On je neko vrijeme ćutao, a onda upita: 'Je li ovo onaj ćulah?' Odgovorih da jeste, pa on kaza: 'Ovo je znak da ga ti trebaš čuvati između dva zastora.' Tas ustadoh i uzeh onaj ćulah, pa izađoh napolje. Domalo me Amir Kulal zaduži

11 Fersang ili parasang je jedinica za dužinu ekvivalentna šest kilometara. (op. prev.)

zikrom i zabrani mi da činim hafi[11] zikr. Neko vrijeme sam se tome pokoravao, a onda sam, kako mi je kazano prilikom rečenog viđenja sa šejhovima, učinio Allah njihove ruhove svetim, počeo činiti hafi zikr i ostavio sam glasni zikr."

Prenosi se od našeg pira da je rekao: „Nakon onog događaja, ostvarilo se sve što mi je hazreti Hodža Svijeta[13] rekao i sve što mi je preporučio donijelo je svoga ploda. Budući da me zadužio da tragam za hadisima Poslanika , blagoslov i mir neka je na nj i njegove, i djelima njegovih ashaba, Allah njima bio zadovoljan, posjećivao sam učenjake i učio hadise te postupke ashaba, a onda sam sve to primjenjivao u djelo, pa sam, uz potporu Allahovu, osjetio na sebi rezultate takvog postupanja."

Od našeg pira se prenosi: „Na početku svog duhovnog ushita jedne večeri sam bio na mezaristanu Mezdahan. Sa mnom je bio derviš Muhammed Zahid, koji se, dok smo stajali ondje, bijaše naslonio na mene. Odjednom, moj duh napusti moje tijelo, pa se, vrteći se, zaputi ka nebesima. Uspe se na prva nebesa, a potom na druga, treća i četvrta, a onda se, jednako se vrteći, vrati na Zemlju, te se skrasi u mome tijelu. No, Muhammed Zahid nije primijetio da se išta dešava."

Preneseno je da je naš pir kazao: „Na početku svojih duhovnih mijena jedne večeri sjedio sam u džamiji u Zivartunu naslonjen na stub i okrenut prema Kibli. Odjednom me obuze osobito stanje duhovnog zanosa i iščeznuća (fena) koje uskoro posve ovlada mnome, i dok bijah u tom stanju bi mi kazano: 'Znaj da si našao ono što si tražio!'"

Prenosi se da je naš pir pričao: „Na početku svojih duhovnih mijena, a nakon onoga što mi se desilo u Zivartunu, sjedio sam sa skupinom drugova u onom vrtu gdje se danas nalazi groblje. Bio sam odveć uzbuđen i nikako se nisam uspijevao opustiti. Odjednom osjetih znakove Božije džezbe i beskonačne božanske milosti i potpore. Odmakoh se malo od drugova i sjedoh okrenut prema Kibli, i tad se posve usredotočih na gajb, što naposljetku urodi istinskim stanjem fena'a. U tom stanju jasno sam vidio kako je moj duh uzdignut u nebesa, a kad stiže ondje, pretvori se u zvijezdu koja iščeznu u beskonačnom moru svjetlosti, dok se moje tijelo doimalo posve mrtvim. Vidjevši me takvog, moji drugovi briznuše u plač, no onda se, malo po malo, opet vratih svome ljudskom obličju. Ovo stanje posvemašnjeg duhovnog iščeznuća trajalo je nekih šest sati."

Preneseno je da je naš hazreti pir kazivao: „Jedne večeru u Zirvatunu šetnjom dođoh do jednog mosta. Tad me obuze izvanredno stanje i u srcu osjetih nadahnuće: 'Traži od nas što god poželiš!' U svojoj potrebi tad rekoh: 'Bože moj, daruj mi jednu kaplju iz mora Tvoje milosti i potpore!' Nadahnućem mi bi odgovoreno: 'Zar od Moje Plemenitosti tražiš tek jednu kaplju?!' Tako se posramih da sam tad sebe šamarao što sam jače mogao, pa su se narednih dana na mome licu vidjeli tragovi toga. Onda rekoh: 'O Čisti i Plemeniti, daruj mi more Tvoje milosti i potpore, i daj mi snage da to podnesem!' Tad me cijeloga preplavi ljubavi i blagoslovom toga danas sam onakav kakvog me poznajete."

Prenosi se da je naš pir, govoreći o početcima svoga duhovnog puta, rekao: „Bijaše dvjesto nas koji smo zakoračili na ovaj put potrage. Želja moje duše bila je da se odreknem svega. Tako stiže potpora Božija, odabra me među svima njima i dovede me do moga cilja." Od našeg pira se prenosi: „Na početku svoje privučenosti duhovnom potragom susretoh jednog od prijatelja Istinitog. On me upita: 'Tragaš li za spoznajom?' Rekoh: 'Nadam se da ću do nje doći kroz druženje s prijateljima Božijim.' Tad me upita: 'Šta si spreman dati u zamjenu za to?' Rekoh: 'Nađem li ono što tražim, bit ću zahvalan, a ako ne nađem, bit ću strpljiv.' On me pohvali, pa reče: 'Ono što si dosad radio bio je lahko. Ono što moraš učiniti jeste da ustrojiš svoju dušu da bude takva da se ne buni i nakon što sedmicu dana ne budeš ništa jeo ni pio. Poslušah ga i postupih kako mi je rekao. Onda mi reče: 'Idi u pustinju i nastoj da se tri dana posve kloniš ljudi. Četvrtog dana kreni u planinu, i ondje ćeš sresti jednog visokog čovjeka kako jaše na neosedlanom konju. Nazovi mu selam i prođi. Pošto napraviš tri koraka, reći će ti: 'O mladiću, imam jedan kruščić, pa uzmi ga', ali ti se ne obaziri na to. Otiđoh u pustinju i postupih kako mi je rekao. Prođoše tri dana, a četvrtog dana uspeh se na planinu. Ondje naiđoh na jahača kakvog mi je opisao. Nazvah mu selam i prođoh pored njega. On mi ponudi kruščić, ali se ne obazrijeh.

Onaj prijatelj Istinitog onda mi reče: 'Moraš služiti siromašne i ponižene, one na koje ljudi ne obraćaju pažnju, i nastojati da im u svemu budeš od pomoći i ugodiš im.' Poslušah ga i dugo vremena sam činio kako mi je kazao. A onda mi reče: 'Moraš ustrajati na brizi oko životinja; trebaš brinuti o njima i biti pritom svjestan da su i one Božija stvorenja na koja On obraća pažnju.' Neko vrijeme činio sam tako, pa ako bih na putu sreo kakvu životinju, davao bih joj prednost nad sobom, a noću bih svoje obraze trljao o tragove konjskih kopita. Sedam godina živio sam na taj način.

Potom mi on reče: 'Sad se u svojoj potrebi daj na služenje psima u ovom kraju. Tragaj tako za ostvarenjem svoje želje, i naposljetku ćeš naići na psa posredstvom koga ćeš ostvariti svoju sreću.' Upućen od njega, smatrao sam takvu službu vrijednom i počeh se starati o psima. Jedne večeri naiđoh na psa koji je ležao na leđima, glave podignute ka nebu i sa sve četiri šape ispružene u zrak, pa je lajao tako da počeh plakati, ispružih ruke i govorah „amin[14]" za njim, sve dok ne zaćuta i osovi se na noge. A jednom sam po ljetnoj žegi izašao van Kasri Arifana, kad na putu ugledah kameleona kako bezbrižno trčkara po onoj žegi. Vidjevši ga takvog, obuze me osobita čežnja, pa zatražih od njega da čini šefaat[15] za mene. Krajnje ponizno i skrušeno stadoh pred kameleona i podigoh ruke na dovu. Uto se ta životinjica smiri, položi leđa na zemlju i diže glavu k nebu, pa je dugo ležala tako, a ja sam za njom govorio „amin".

12 Postoje dvije vrste zikra: hafi (bezglasni, tihi odnosno zikr u srcu) i džehri (glasni, zikr koji se izgovara jezikom)
13 Dakle, Abdulhalik Gadždevani.
14 Amin bi značilo „uslišaj Bože", „amen", formula koja se izgovara prilikom moljenja i kojom se zaziva da moljenje bude uslišano. (op. prev.)
15 Zagovor kod Boga.

A onda mi onaj prijatelj Božiji reče: 'Sad se moraš brinuti o putevima. Dakle, ako na putu uočiš nešto što bi moglo smetati ljudima, ukloni to kako ne bi nekome naštetilo.' Neko vrijeme sam onda postupao u skladu s tom njegovom naredbom. Tokom tih sedam godina rukavi i skuti su mi uvijek bili uprljani prašinom, i iskreno sam činio sve što bi mi onaj prijatelj Božiji rekao, te sam, tako, primijetio na sebi rezultate svakog od tih djela i osjetio posvemašnji duhovni napredak."

Prenosi se da je naš hazreti pir, učinio Allah duh njegov svetim, pod starost ovako pričao o počecima svoga duhovnog puta: „Jedne hladne zimske noći, kad vani sve bijaše smrzlo, sjedio sam kod kuće u Ziravunu sa skupinom derviša, kad osjetih da moram obaviti gusul. Ustadoh, ali ne nađoh nimalo tople vode za gusul, a ne nađoh ni nešto čime bih mogao razbiti led. Nisam htio nikoga uznemiravati noću zbog toga, već ogrnuh stari kožun i zaputih se iz Ziravuna ka Kasri Arifanu. Stigoh svome domu ondje, ali nisam htio buditi ukućane zbog svoje potrebe. Tragao sam okolo za vodom, i naposljetku kod bunara pred džamijom nađoh smrznutu kufu kojom su zahvatali vodu za konje. Teškom mukom razbih led i pritom povrijedih ruku. Obavih, onda, gusul, a bijaše tako hladno da sam se tresao od zime. Potom opet ogrnuh svoj kožun i vratih se iz Kasri Arifana u Ziravun. Dođoh ondje a da niko nije opazio da me nije bilo."
Preneseno je da je naš hazreti pir rekao: „U mladosti sam molio Istinitog Svevišnjeg da mi da snage i uspjeha da izdržim teret ovog puta. Jedini je prihvatio moje moljenje i smilovao mi se, pa sam u mladosti izdržao terete puta i pod starost sam našao Njega." Prenosi se da je naš hazreti pir kazivao: „Na početku svoje duhovne potrage nađoh se nekom prilikom na mjestu gdje su ljudi kockali. Jedan koji bijaše izgubio sve što je imao i što nije imao, okrenu se svome prijatelju i reče: 'Prijatelju moj dragi, makar i glavu da izgubim, ali tebe izgubiti neću!' Kad to vidjeh, moje duhovno stanje se razbistri i obuze me još snažniji ushit." Naš hazreti pir je rekao: „Na početku svog duhovnog puta, kad bih čuo dvoje ljudi kako razgovaraju, poslušao bih o čemu pričaju, pa ako bi pričali o Bogu, obuzela bi me radost, a ako bi pričali o bilo čemu drugom, osjećao bih tugu."

Preneseno je od našega pira: „Nakon što mi je Svevišnji i Slavljeni milošću i potporom Svojom otvorio vrata tevbe, jedne večeri naiđoh na skupinu svojih nekadašnjih drugova. Počeše me zvati k sebi, trudeći se da me privole. Rekoh im tad riječi kojima me Allah nadahnu: *'Vi ne možete otvoriti vrata koja je Istiniti Svevišnji zatvorio! Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti, a ono što On uskrati niko ne može, poslije Njega, dati; On je silan i mudar.*[16]*'* Na njih je to toliko utjecalo da svi učiniše tevbu." Prenosi se da je naš hazreti pir rekao: „U počecima svoje duhovne potrage, u dva navrata osjetih kod sebe svojstva Mensura Halladža. Dva puta me htjedoše vješati, i rekoh sam sebi kako ću završiti na vješalima, ali potporom Božijom bijah izbavljen. A od hazreti Alija Ramitenija, smilovao mu se Allah i bio zadovoljan njime, prenosi se da je rekao kako Mensur nikad ne bi bio obješen da je tad na Zemlji bio prisutan neko od duhovnih sinova hodže Abdulhalika Gudžduvanija."

Naš hazreti pir je kazivao: „U vrijeme tog svekolikog duhovnog ushita (džezba) i pometenosti moga jastva, išao sam tamo i ovamo bos po trnju i kamenju, ogrnut samo svojim kožunom, te mi noge bijahu izranjavane. Bijaše zima i golema studen. Jedne večeri u meni se javi želja za razgovorom sa Sejjidom Amirom Kulalom, učinio Allah njegovu Tajnu svetom. Dođoh njegovoj kući i zatekoh Sejjida kako sjedi sa svojim dervišima. Kad me opazi svojim blagoslovljenim pogledom, upita: 'A ko je ovo?' Kad shvati ko sam, reče: 'Brzo ga izbacite odavde!' Izbaciše me, ali ja se vratih. Tad se rasrdiše, opet me istjeraše napolje i rekoše: 'Odlazi, jer ti ovdje nemaš šta tražiti!' Malo je tad usfalilo da moja duša klone. Zaputih se u grad, i prolazeći pored nekih ljudi koji su kockali čuh jednog koji bijaše izgubio sve kako govori svome prijatelju: 'Prijatelju moj dragi, a sada ću založiti i svoj život!' Tad rekoh sebi: 'O Behauddine, sram neka te bude! Zar si na svome putu slabiji od jednog kockara?! Osjetih tad u sebi potporu Božiju, pa rekoh sebi: 'Zar svoje poniženje pretpostavljaš Allahovom zadovoljstvu koje je na onim vratima? Ako treba, ostavit ću život na njegovom pragu' Onda se opet zaputih onamo i rekoh sebi da neću odustati. Palo je nešto snijega i bilo je veoma hladno. Pred zoru dođoh pred kuću Amira Kulala. Položih glavu na njegov prag, tako da kad on izađe iz kuće, svojom plemenitom nogom stade na glavu ovog slaboga roba. On me tad podiže i uvede me sa sobom u kuću, lijepo me primi i reče mi: 'O sinak, ova odjeća sreće i uspjeha pristoji tvome stasu i tvojoj istrajnosti.' Onda svojim plemenitim rukama stade vaditi trnje iz mojih stopala, očisti moje rane i pobrinu se za njih."

Prenosi se da je naš hazreti pir, govoreći o svojim duhovnim borbama i pregnuću te slabosti današnjih tragatelja na duhovnom putu, rekao: „Svakog jutra izlazeći iz kuće ponadam se da ću zateći nekoga kako je položio svoju glavu na moj prag. Ali, danas je svijet takav da su svi postali šejhovi, a nigdje nema murida."

16 Fatir, 3.

Izbor iz kazivanja hazreti pira Nakšibenda

Poučiti koga zikru je kao dati mu u ruke kremen i kresivo; na duhovnom tragatelju je da uspije proizvesti vatru i svjetlost.

Zikru te na pravi način može poučiti samo upotpunjeni pir i tek tada će zikr davati željene rezultate. Da bi strijela pogodila cilj valja da bude ispaljena iz sultanskog luka. A mene je zikru poučio hodža Muhammed Baba Semasi, sveta bila Tajna njegova. Od Poslanika Časnog, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, prenose se dvije vrste zikra: glasni (džehri) i skriveni ili bezglasni (hafi). Mi smo odabrali skriveni zikr jer on je pohvalniji i uživa prednost.

Ulema se slaže oko toga da je na samrti nužno donositi šehadet i činiti zikr, a derviš to čini stalno zato što svaki svoj dah smatra posljednjim. Riječima la ilahe on poriče božanstvenost bilo čega što je stvoreno, a riječima il Allah potvrđuje vlast i božanstvo Istinitog. Cilj zikra jeste da zakir dokuči zbilju ovih riječi, što ne podrazumijeva da ih obavezno mora mnogo izgovarati.

Neki učenjak pitao je našega pira, sveta bila Tajna njegova: „Šta je zbilja riječi tevhida?", pa mu je naš hazreti pir odgovorio: „Ta da izgovarajući riječi tevhida posve porekneš sve ono što te ne vodi ka Allahu Svevišnjem."

Ako smatraš da nešto ne priliči činiti među ljudima, onda to ne čini niti kad si sam. Onako kako se ponašaš među ljudima moraš se ponašati i kad si u osami.

Riječi *Namaz je miradž vjernika*[17] ukazuju kako je uzvišen stupanj istinskog namaza. Stoga u vrijeme namaza treba predočiti sebi veličinu i gospodstvo Istinitog Svevišnjeg, biti skrušen i ponizan i posve se utopiti u Njemu, jer tako je činio i naš Poslanik, blagoslov Allahov i mir neka je na nj i njegove.

Jedan od neophodnih uvjeta za tragatelje na ovome putu jeste držati se edeba. Čitav tarikat jeste edeb, za svako duhovno stanje i stupanj postoje edebi, pa onaj ko se drži edeba stiže onamo kamo čovjeku valja stići. A edeb podrazumijeva popravljati svoj moral i paziti na svoj govor i svoje postupke. Jer kazano je da je u provođenju edeba veličina, a ispravnost nečijeg djela i ibadeta vidi se kroz njegovo provođenje edeba.

Našega hazreti pira, sveta bila Tajna njegova, pitali su: „Šta je činiti dervišu ako mu Istiniti Svevišnji oduzme njegov hal[18]?", pa je rekao: „Ako je preostao makar tračak tog hala, to je znak da se od derviša očekuje poniznost i moljenje. On se stoga treba utjecati Allahu i moliti od Njega povratak svoga stanja. A ako od hala nije preostalo niti tračka, to je znak da se od derviša očekuje strpljivost i ridaluk[19]."
Pitali su našega hazreti pira, sveta bila Tajna njegova: „Ako su derviši posve prevazišli svaki vlastiti interes i ne zanima ih nikakva korist, zašto onda treba da govore Oprosti nam Bože?", pa je odgovorio: „Oni mole za očišćenje njihovoga bića kako bi se preko njih čistili drugi, oni koji slijede njihov primjer i ugledaju se na njih."

Tragati za Bogom znači tragati za nevoljom, jer u hadisu-kudsi kazano je: „Onoga ko Me voli izložim nevolji." Otud je posve jasno da što je zaljubljenik koji traga za Voljenim draži Njemu, to je izloženiji većim opasnostima i nevoljama. A u predaji se kaže da je neki čovjek došao Poslaniku, blagoslov i mir Allahov neka je na nj i njegove, pa je rekao: „O poslaniče Božiji, ja te volim!", pa mu je Poslanik odgovorio: „Onda se pripremi na siromaštvo." A drugi je kazao: „O Poslaniče Božiji, ja volim Allaha!", pa mu je kazao: „Onda se pripremi na nevolje."

Riječima Istinitog zabranjena je svaka težnja za kerametima[20], jer On je u hadisu-kudsi kazao: „Allah je skriven od tragatelja za kerametima, i daleko je od spoznaje onaj ko se okreće ka kerametima." Uostalom, dovoljan keramet je to što ljudi kroče Zemljom uprkos svoje opterećenosti grijesima.

Kad su šejha Ebul-Abbasa Kasaba pitali da ispolji neki keramet, kazao je: „Ja sam tek obični kozar, i ne znam zašto se sav ovaj svijet okuplja oko mene. A za pravog murida nema većeg krameta od toga što njegov šejh predvodnik prepoznaje njegova duhovna stanja i njihove mijene, i to je sposobnost koju Svevišnji daruje šejhu kako bi se učvrstilo muridovo uvjerenje i kako bi on postao još ozbiljniji u svome traganju."

Našeg hazreti pira, sveta bila Tajna njegova, pitali su: „Otkud to da šejh poznaje misli murida?", pa je kazao: „To je svjetlo pronicljivosti i znanja koje mu je kao keramet darovano od Istinitog Svevišnjeg. I zato je kazano da se plašite znanja potpunog vjernika, jer njemu je Allah dao svjetlo posredstvom koga poznaje vašu vanjštinu i vašu unutarnjost."

Prenosi se da je šejh Ebul-Hajr oporučio da se na njegovoj dženazi pjevaju sljedeći stihovi:
Pod sferama nebeskim ima li išta ljepše,
od toga da prijatelj napokon Prijatelja sreće!
A naš hazreti pir, sveta bila tajna njegova, oporučio je da se na njegovoj dženazi kazuju ovi stihovi:
Dolazimo u ulicu Tvoju ko prosjaci,
Privučeni tamo Tvojim licem krasnim.

17 Radi se o Poslanikovom, s.a.v.a.s., hadisu.
18 Osobito duhovno stanje derviša, osobiti osjećaj koji biva spušten na srce sufije bez ikakvog njegovog osobnog napora već je rezultat osobite Božije milosti i naklonosti prema Njegovom robu. (op. prev.)
19 Zadovoljstvo Božijom odredbom, bespogovorno prihvatanje Božije odredbe i odbacivanje svakog osjećaja nezadovoljstva njome. (op. prev.)
20 Kerametom se u sufijskoj terminologiji nazivaju posebne sposobnosti koje su darovane nekim evlijama, čuda koja služe kao dokaz njihove odabranosti. U sufijskoj tradiciji navode se brojni kerameti najčuvenijih prvaka tesavvufa poput sposobnosti da se čitaju tuđe misli, obaviještenosti o događajima iz budućnosti, mogućnosti hodanja po vodi ili kroz vatru, sposobnost levitacije, pa čak i oživljavanja mrtvih bića, pa se tako, naprimjer, prenosi da je čuveni sufija Abdulkadir Gejlani oživio mrtvu mačku, a Mulla Džami kokošku. (op. prev.)

Robovanje Bogu znači traganje za bivstvovanjem, a potpuna predanost Njemu znači odricanje od bivstvovanja. Tvoje djelo neće dati rezultata sve dok postoji tvoj bitak.
Do tajne tevhida nje odveć teško stići, ali do tajne marifeta (spoznaje) teško se stiže.
Zabije li se na ovome putu trn u derviševu nogu, on mora spoznati kuda je gazio pa je nagazio na taj trn.
Naš hazreti pir, sveta bila Tajna njegova, rekao je: „Ko spozna Allaha, njemu nije skrivena nijedna stvar." Tumačeći ove svete riječi, šejh Alauddin Attar rekao je: „Smisao ovih riječi jeste da onaj ko je spoznao Allaha ne obraća više pažnju na stvari."

Onaj ko se istinski uzda u Allaha ne smatra sebe takvim i svoj tevekkul nastoji prikriti.
Istiniti Svevišnji stvorio me da bih rušio ovaj svijet, a ljudi od mene traže da im ga gradim.
Tražimo li mahane kod svoga prijatelja, ostat ćemo bez njega. Nema nikoga ko ne posjeduje neka lijepa svojstva.
Da bi se podnosilo teret ovoga puta valja imati prijatelja, zato nastojte steći što više prijatelja. Hodža Abdul-Halik govorio je: „Bez prijatelja se ne izvuče vodu iz ovoga bunara", i govorio je: „Prvo refik, a onda tarik" (Prvo imati prijatelja, a onda se otisnuti na duhovni put).
Ko želi dobro drugima, želi ga i sebi, a ko želi dobro samo sebi, ne želi ga ni sebi.
Budi kao svijeća, ali istodobno nemoj biti poput svijeće. Dakle, pružaj svjetlost drugima, ali sam nemoj stajati u mraku.

Sve što derviš govori mora biti iz srca. Stari šejhovi kazali su: „Onome ko priča o duhovnom stanju koga ne posjeduje Allah nikada neće darovati takvo duhovno stanje."
Nije svako ko je potrčao uhvatio svoju lovinu. Ali lovinu nije uhvatio onaj ko nije potrčao. Dakle, na vama je stalno se truditi, jer rezultata zasigurno neće biti bez truda.
Evlije poznaju tajne i skriveno, ali bez dozvole Allahove to ne objelodanjuju.
Pitali su našega hazreti pira, sveta bila Tajna njegova: „Ko je derviš?", pa je rekao: „Onaj ko je izvana blijed, a iznutra smiren."

Jedan učen čovjek pitao je našeg hazreti pira, sveta bila Tajna njegova: „Šta znači biti derviš?", pa mu je odgovorio: „Znači da ti je svejedno koga se među ljudima smatra niskim, a koga uglednim."

Kažu da se jedan od duhovnih velikana na neko vrijeme povukao u osamu, pa pošto se vratio među ljude, rekao je: „Ko odabere samo jedan Poslanikov hadis, pa čitav život istraje na postupanju u skladu s njim, jamčim mu da će njegov svšetak biti sretan. Naprimjer, ko se bude držao hadisa: „Ko se pozabavi popravljanjem samoga sebe, Allah će popraviti njegovu okolinu", jamčim mu da će se njegov put ka traženju vjere i pouzdanog uvjerenja sretno okončati.
Mevlana Zejnuddin Ebu Bekr Taibadi, sveta bila Tajna njegova, uspio je učiniti svoje vanjsko i unutarnje ponašanje izvanrednim, pa su ga pitali da li je čovjeku dopušteno da se bavi popravljanjem i upućivanjem drugih ljudi, a on je odgovorio: „Nekima je dopušteno, a nekima nije. Onima, pak, kojima je dopušteno, u nekim prilikama je to dozvoljeno, a u drugima nije, zavisno od mjesta i načina na koji onaj koji upućuje postupa."

Od posjete kaburima duhovnih velikana, uzvisio Allah njihove duhove, posjetitelj stječe duhovne darove u mjeri u kojoj poznaje svojstva i kvalitete duhovnog prvaka čiji kabur posjećuje, odnosno u mjeri u kojoj je usredsrijeđen na ta svojstva. Iako od fizičke prisutnosti na mjestima zijareta ima velike koristi, duhovna usredrijeđenost na svojstva evlija donosi veću korist. Dokaz da je tako jesu i Poslanikove, blagoslov i mir Božiji neka je na nj i njegove, riječi: „Donosite salavat na mene gdje god da se nalazite."

Strpljivi siromasi bit će susjedi Božiji na Danu sudnjem. Dvije su vrste siromaštva: ono koje si sam odabrao i prinudno, a prednost ima ono na što si se svojom voljom odlučio.

Ono što je u hadisu-kudsi kazano: „Ja sam sa onima koji Me spominju" ukaz je na duhovno stanje ljudi unutarnjosti.

Jedan od velikih darova Božijih meni jeste i to što sam uspio shvatiti kada i gdje se dobro družiti s dervišima, a kada je dobro držati se podalje od njih. Od druženja s ovom skupinom može se okoristiti onaj ko poznaje njihova duhovna stanja i njihove mijene. Druženje s njima katkad je blagodat, a ponekad nevolja.

S perzijskog preveo Muamer Kodrić

Huseyin Abiva

Kratak pregled sufizma na Balkanu

Predgovor

Gotovo šest stoljeća neprekidne osmanske vladavine jugoistočnom Europom, osiguralo je neponovljivo povoljnu priliku za učvršćivanje islama u tom dijelu svijeta. Bez sumnje, muslimanska komponenta populacije u zemljama balkanskog poluotoka (Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Makedonija, Crna Gora i Srbija), prilično je brojna. Dvije od spomenutih država, Albanija i Bosna i Hercegovina, imaju znakovitu muslimansku populativnu većinu. Velike muslimanske manjine nalaze se među stanovništvom Makedonije i Srbije (uključujući Kosovo). U Hrvatskoj, Bugarskoj, Crnoj Gori i Grčkoj, muslimani su u manjini, ali u određenim slučajevima njihov procenat može prilično impresionirati. Tako, na primjer, preko milion stanovnika Bugarske su muslimani. Najveća muslimanska etnička grupa na Balkanu su Albanci, čiji broj prelazi pet miliona. Koncentrirani su u središnjim i južnim dijelovima balkanskog poluotoka, a čine i apsolutnu većinu stanovništva Albanije, Kosova i zapadne Makedonije. Male grupe Albanaca žive u Bosni, Crnoj Gori i Hrvatskoj, koji su u stvari unutarnji migranti Titove Jugoslavije. Što se tiče vjerske pripadnosti, Albanci je nikada nisu pretpostavljali etničkoj pripadnosti, iako su, u najvećem dijelu, muslimani. Brojan segment albanskog etničkog korpusa još uvijek slijedi rimo-katoličko ili ortodoksno kršćanstvo, a među muslimanskom populacijom postojala je (i još uvijek postoji) dalja podjela na sunnite i pro-ši'itske bektašije.

Sljedeći etnički element muslimanske populacije Balkana jesu Slaveni. Oni broje nekih 3.5 miliona i potomci su onog dijela populacije koja je prihvatila islam tokom stoljeća osmanske vladavine. Kulturno i jezički pripadaju različitim grupacijama kojima su jezik, rasno porijeklo i vjeroispovijest čine jedine zajedničke osobenosti. Muslimani Slaveni čine većinu stanovništva Bosne i Hercegovine (Bošnjaci), najvećeg dijela Sandžaka u Srbiji i Crnoj Gori, i znakovitu manjinu u Makedoniji (Torbeci) i Bugarskoj (Pomaci). Mali broj muslimana koji govore slavenskim jezicima postoji i u sjevernoj Grčkoj (Pomaci) i na Kosovu (Goranci). Turski element na Balkanu među muslimanskom populacijom samo je blijeda sjena onoga što su Turci ovdje predstavljali prije samo stotinu godina. U prošlosti, turkofoni muslimani činili su većinu stanovništva Makedonije, Tesalije, Moreje i Bugarske. Trenutno, gotovo milion Turaka živi u Bugarskoj, a u Makedoniji i Grčkoj se još uvijek oko 200,000 muslimana deklariraju kao Turci. Postoje također manje značajne i manje brojne zajednice etničkih Turaka koji žive u urbanim središtima Kosova i Sandžaka. Romi su mala, ali ne beznačajna balkanska muslimanska etnička grupacija. Uglavnom žive raštrkani širom cijelog regiona i naklonjeni su većinskoj vjerskoj zajednici područja na kojemu su nastanjeni. Posljedično, u muslimanskim područjima Bosne i Hercegovine, Albanije, Bugarske i Makedonije, obično pripadaju muslimanskoj 'zajednici', dok su u dijelovima Srbije, Bugarske i Grčke, ortodoksni kršćani. U Makedoniji, Romi su veoma uočljiva manjina, naročito u okolini glavnog grada Skopja. Historijski, Romi su bili izloženi (i još uvijek su), rasnoj diskriminaciji svojih neromskih susjeda, muslimana i kršćana. Zanimljivo je da su Romi u posljednjim desetljećima svoju izoliranost od strane zvaničnih institucija Islamske zajednice, 'nadoknadili' pripadnošću različitim sufijskim redovima.

U proteklim vremenima na predmetnom području živjele su i druge etničke grupe, ali čini se da su u međuvremenu nestale usljed etničkog čišćenja, anihilacije, progona ili asimilacije u neku od dominirajućih muslimanskih etničkih zajednica. Primjera radi, u Makedoniji, na Kreti i u različitim oblastima Grčke, do početka 20. stoljeća postojala velika grupa muslimana koji su govorili grčkim jezikom. Nekoliko slavenskih plemena u Crnoj Gori prihvatilo je islam početkom 18. stoljeća, da bi samo nekoliko desetina godina kasnije bili doslovno istrijebljeni u događanjima koje slavi čuveni crnogorski epski spjev 'Gorski vijenac'. Nekolicina potomaka Kirgiza i Tatara, izbjeglica iz Rusije još uvijek žive na Kosovu i u Bugarskoj, iako su u međuvremenu u velikoj mjeri asimilirani u albansko ili tursko stanovništvo u čijem okrilju žive.

SUFIZAM - KANAL ŠIRENJA ISLAMA U OSMANSKO DOBA

Na Balkanu (a to je slučaj i u drugim muslimanskim zemljama i područjima), spomen primarne uloge sufijskih redova, tarikata, kao zaštitnika, branitelja i propagatora islama ne može proći bez dodatne napomene. Može se, bez uvijanja i potpuno nepristrasno, reći da uplив islamskog socijalnog poretka u ovom dijelu Europe uopće ne bi bio moguć bez

doprinosa koji su dali sufijski šejhovi (kako u prošlosti tako i trenutno), i njihovih sljedbenika organiziranih u sufijske, derviške halke. Sufiji osmanskog Balkana u mnogome su doprinijeli i ojačali razvoj islama na intelektualnoj razini, kao i 'narodnog' islama sela i prigradskih područja. Uprkos činjenici da je to sada svedeno na puku sjenku nekada neuporedive pojavne manifestacije, sufijski utjecaj još uvijek se osjeti u sveukupnoj pojavi balkanskog islama. Jačina utiska i njegova funkcija u muslimanskom društvu vidljiva je i po broju i raznovrsnosti tarikata koji su stoljećima djelovali na ovom području (i još djeluju). Najbrojniji i najrašireniji tarikati tokom osmanske vladavine bili su redovi Halvetijja i Bektašijja. Iako trenutno zastupljeni tek na razini incidenta, ova dva tarikata dominirali su osmanskim Balkanom tokom cijelog 18. i 19. stoljeća. Redovi Nakšibendijja, Kadirijja i Rifa'ijja, slijedili su odmah za njima po znakovitosti, u smislu broja sljedbenika i teritorijalnoj raširenosti. Iznenađujuće, sva tri netom spomenuta reda, nekako su uspjeli opstati do danas i zadržati prilično popularnost. Nekoliko drugih tarikata, poput Mevlevijja, Bajramijja, Melamijja, Sa'dijja, Dželvetijja, Šazilijja i Bedevijja, pojavljivali su se u različitim vremenskim periodima i intenzitetu tokom osmanskog doba, a zatim nestajali.

Uprkos činjenici da je veliki broj sufija na Balkanu bio u neposrednoj vezi sa predstavnicima, pa čak i među pripadnicima osmanske vlasti, jedan od prvih sufija koji je na Balkanski poluotok stigao prije Osmanlija bio je bektašijski sveti čovjek, Sarı Saltuk. Većina podataka i informacija iz života ovog sufija iz 14. stoljeća, koji je Balkanom putovao decenijama prije osmanskih vojnih jedinica, obavijeni su legendom. Ni poslije smrti, legenda o njemu nije splasnula. Naime, poznato je da njegovi mezari postoje na sedam ili osam mjesta širom Balkana, a osim njih i veliki broj mekama (mjesta na kojima je boravio) još stoje u Bosni (Blagaj), Rumuniji (Babadag), Makedoniji (u blizini Ohrida), i Albaniji (Kruja), gradovima koji su čuveni i po drugim svetim mjestima. Kako su Osmanlije proširili islamsku vlast i na područje Balkana, u 15. i 16. stoljeću, njihovim tragovima stizali su i derviši različitih redova. Ti rani balkanski sufiji često su zasnivali zavije ili putnička konačišta koja su služila ne samo kao simboli osmanske nadmoći i vlasti na netom osvojenom području, nego i kao središta iz kojih se islam širio među lokalnim stanovništvom. Dvije istaknute zavije osnovane su u bosanskom gradu Sarajevu neposredno nakon njegovog osvajanja 1463. Obje su utemeljili šejhovi Nakšibendijja reda i izgrađene su kao zadužbine lokalnih osmanskih uglednika. Nakon izvjesnog vremena, kako se imperijalna administracija utvrđivala, a islamski vjerski establišment dalje i dodatno razvijao, građene su i tekije koje su zadovoljavale duhovne potrebe lokalnog stanovništva.

Prvi osmanski sufiji bili su gotovo isključivo iz Nakšibendijja reda, i njihovo odredište u periodu od 15.-17. stoljeća bili su Bosna i Makedonija. Čvrsto vezani za sunnitsku 'ulemu, nakšibendije su bili u prvom planu, među najistaknutijim, zarad osiguravanja "konvencionalnog" islama u Bosni i Hercegovini i u urbanim središtima širom Balkana. Zabilježena su tri različita talasa nakšibendijske implantacije na Balkanu tokom osmanskog doba. Za inicijalnu fazu zahvalnost pripada nekolicini šejhova koji su bili istaknuti neposredni predstavnici, halife Khwajah 'Ubayd Allah Ahrara. Najznačajniji među njima bili su Mullah 'Abdullah Ilahi (p. 1491), koji se smjestio u Serezu (Grčka), i Shaykh Lutfullah, koji je utemeljio prvu nakšibendijsku tekiju u Skopju. Najvjerovatnije, gotovo neporecivo, su dvojica nakšibendijskih 'instruktora' u Bosni (Urjan Dede i Šemsi Dede, da budemo precizni*), bili u nekoj vrsti veze da dvojicom spomenutih šejhova. U kasnom 18. stoljeću, nakon što su gotovo cijelo stoljeće proveli u sjeni Halvetijja, nakšibendijski tarikat u Bosni, podmlađen je izuzetnim radom 'Abd al-Rahman Sirri Dede (p. 1847). Iniciran još u Istanbulu u jednoj od najstarijih Nakšibendijja nasljednih linija, Sirri Dede i njegovi sljedbenici pretvorili su središnju Bosnu u nakšibendijsko uporište a njihovi nasljednici i potomci i danas vode tekije u tim krajevima. Treći talas Nakšibendijja na Balkanu, došao je nedugo nakon drugog. U kasnom 19. stoljeću Halidijski ogranak (kol) kojeg je utemeljio Khalid al-Baghdadi, ušao je na područje središnje Bosne kao i u dijelove Kosova i Makedonije.

Čvrsto ukorijenjeni u osmansku vladajuću klasu u Istanbulu, tokom prvih desetljeća 16. stoljeća, šejhovi nekoliko ogranaka Halvetijja reda, odašiljali su svoje opunomoćenike, zamjenike i izaslanike na različita mjesta na Balkanu. Halvetijja red je bio popularan i moderan tarikat koji je ustanovio doslovno stotine tekija u gotovo svakom dijelu poluotoka. Đulšenijja red se veoma rano pojavio u južnoj Albaniji i području Epira, a Džemalijja red je svoje matične 'baze' uspostavio u Sofiji, (Bugarska) i Užicu (Srbija), odakle se taj tarikat dalje širio prema Bosni i osmanskoj Mađarskoj. Zabilježeno je prisustvo i Sinanijja i Sunbulijja redova čije tekije su se nalazile u mnogim gradovima od Sarajeva do Niša, i od Skopja do Atine. Novi talas širenja Halvetijja reda dogodio se kada su novi pod-redovi (sübe) Džerahijja, Karabašijja i Hajatijja, stupili na scenu u 17. stoljeću. Ta tri pod-reda, u stvari, zamijenili su starije ogranke i stali na čelo prisustva Halvetijja u Albaniji, na Kosovu i u Makedoniji, gdje Hajatijja i Karabašijja postoje i danas, iako u značajno manjoj mjeri. U 18. i 19. stoljeću, pripadnici Džerahijja reda obavljali su značajne zadatke u ponovnom uspostavljanju muslimanskog života u Moreji i kasnije u Bugarskoj. Reformistički nastrojeni Halvetijja pod-red, Šabanijja proširio se u Bosni i Bugarskoj tokom 19. stoljeća i doživio znakovit iako kratkotrajan uspjeh. Poput Nakšibendijja i Halevetijja, šejhovi su bili branitelji i zaštitinici konvencionalne ortodoksije. Mnogi najugledniji balkanski alimi u periodu od 16. do 18. stoljeća bili su na neki način povezani sa ovim tarikatom. Znakovit primjer bio je istaknuti balkanski muslimanski teolog u Sofiji, Sofyali Bali Efendi (p. 1553) koji je, zajedno sa drugim Halveti šejhovima, imao aktivnu ulogu u borbi protiv širenja nonkonformističkih vjerovanja i sljedbi (poput Hamzevi pokreta u Bosni i Badr

* Čini se da je autor u ovom slučaju načinio omašku. Naime, radi se o dvojici šejhova Šemsi-dedeu i Ajni-dedeu, čije se turbe do vremena poslije Drugog svjetskog rata nalazilo tačno preko puta Ali-pašine džamije u Sarajevu. Po odluci o izgradnji zgrade nekadašnjeg Higijenskog zavoda, komunističke vlasti bivše FNRJ (kasnije, SFRJ) srušile su turbe, a mezare, navodno, prenijeli u harem Ali-pašine džamije. Biće, ipak, prije da su preneseni samo nišani koji se i danas nalaze u haremu iza džamije, a da su mezari ostali pod temeljima zgrade i inače izgrađene na većem mezarju. Uryan dede, kojeg autor pominje, jedan je od prvih šehida koji je poginuo u vrijeme osvajanja Sarajeva, i ukopan je na mjestu na kojem je poginuo (nad njegovim mezarom podignuto je turbe, čije značenje i simbolika za Sarajevo i Sarajlije je posebna priča), oko kojega se formiralo mezarje.

al-Dinist i Kizilbash u Bugarskoj), koje su se ukorijenile među muslimanskim i neo-muslimanskim stanovništvom.

Tokom 15. i 16. stoljeća Bektašijja red, koji se dugo bio u bliskoj vezi sa osmanskim vojnim establišmentom, imao je veoma ograničen utjecaj među muslimanskom populacijom u ovom regionu. Prvi pravi pokušaj bektašijskog proboja na Balkan bile su tekije u Kizil Deli i Trakiji. Odavde je Balim Sultan (p. 1516), obično smatran za reorganizatora reda (tariqat), slao svoje učenike širom Balkana. Uprkos činjenici da su pojedinosti aktivnosti ranih Bektaši baba umnogome nepoznate, nekoliko mezarja je ipak sačuvano i do danas u Makedoniji (Sersem 'Ali Baba u Tetovu), Bugarskoj (Demir Baba blizu Razgrada) i Albaniji (u i oko Kruje). Do 17. stoljeća Bektašije nisu imali značajnijih uspjeha u pokušaju prodora na Balkan, uveliko radi nastojanja osmanskih autoriteta da unište svaki trag tarikata (pod utjecajem protu-sufijskog Kadizade pokreta), u glavnoj tekiji u Kizil Deli i daljeg upućivanja derviša na zadatke širom Balkana. Bektašije su činili 'lijevo krilo' sufijskog spektruma na Balkanu. Uporan i istrajan pro-ši'itski stav (i obično veoma neprijateljska nastrojenost prema autoritetima) njihovih šejhova (poznatih i kao babe), pomogli su im u ostvarenju utjecaja u seoskim i prigradskim područjima širom Grčke, južne Albanije i Makedonije. Širokoumnost i sposobnost apsorbiranja lokalnih običaja, dvije su osobine koje su omogućile bektašijskim dervišima uvlačenje rustičnih elemenata stanovništva "narodnog" islama, sa kojima su se s lahkoćom povezivali. Slično njima, bugarske Kizildbaše, (koji su potomstvo heterodoksnih ši'itskih turkmenskih klanova izbjeglih iz Anadolije i nastanjenih u Bugarskoj), sa lahkoćom su inkorporirali mnoge bektašijske svete ljude u svoje vlastito sveto okrilje.

U drugim dijelovima Balkana, poput Bosne i Hercegovine i u velikim gradskim središtima, Bektašijja red, naišao je na veoma malo zanimanje. Njihove aktivnosti u ovim područjima značajno su umanjene nadmoćnošću matičnih tokova vjerskih autoriteta i u najvećoj mjeri bile su ograničene na janjičarske kasarne. Tekije ustanovljene kao rezultat osmanskog prisustva počele su nestajati netom poslije 1683. Nekoliko istaknutih tekija postojalo je u Budimpešti (gdje se nalazi i mezar njihovog osnivača, Gül Babe, koji još stoji i otvoren je za posjete), Egeru (također u Mađarskoj, čije zgrade još uvijek podsjećaju na nekadašnji sjaj), Beogradu, i Banjoj Luci. Uprkos povlačenju iz Mađarske i Slavonije, Bektašijja red počeo je temeljiti izuzetnu osnovu u Albaniji i Grčkoj, nakon ukidanja janjičarskih korpusa i stavljanju tarikata izvan zakona, 1826. Mnogi Bektašijja babe i derviši izbjegli su u pogranična i zaklonjena područja Balkana, daleko od osmanske vlasti. Tokom tog perioda (naročito nakon naloga kojim se ukidaju sve bektašijske aktivnosti iz 1860.), tarikat se u velikoj mjeri ustoličio u južnoj Albaniji. Jedan engleski putopisac, koji je ovim područjem prolazio potkraj 19. stoljeća, bilježi da, dok samo jedan od deset stanovnika sjeverno od Tirane pripadaju ili su naklonjeni Bektašijja redu, na jugu je odnos potpuno obrnut, sa devet od deset muslimana koji su neposredno vezani za tarikat! Do kraja osmanske vladavine, 1912, postojalo je oko stotinu Bektašijja tekija u albanskim područjima središnjeg i zapadnog Balkana.

Početkom 17. stoljeća, još dva tarikata, Kadirijja i Mevlevijja, zabilježili su svoj dolazak na Balkan, i oba će igrati vitalnu ulogu u duhovnom životu regiona. Kadirijja red svoje djelovanje počeo je iz 'baze' u Istanbulu na inicijativu šejh Isma'ila Rumija (p.1631). Do 1660, kadirije je bilo moguće pronaći u Prizrenu (tekija Kurila, šejh Hasana Khorasanija), u Beratu (šejh Ahmedova tekija), u Skopju (Aldi Sultanova tekija), u Sarajevu (Hadždži Sinanova tekija), u Gasoutni (tekija Delikli Baba), i drugim velikim urbanim središtima. Kadirijja red duboko se ukorijenio u Bosni zahvaljujući djelovanju šejh Hasana Kaimi Babe (p. 1691). Ovaj plodni pisac i čovjek istaknute duhovosti i intelektualnosti, bio je pročelnik najmanje dvije kadirijske tekije u Sarajevu, prije njegovog otvorenog uplitanja u pitanja lokalne politike, koje je vodilo njegovom izgonu iz grada.
Red Kadirijja nastavio je svoju funkciju širom cijelog osmanskog sultanata i vremena, a dodatni podsticaj svome djelovanju doživio je krajem 19. stoljeća. U to vrijeme, dva istaknuta i znamenita šejha, Mehmed Sezai i Hadži Kadri (obojica Albanci i vrlo obrazovani alimi), revitalizirali su red na Kosovu, u Bosni, i u manjoj mjeri u Makedoniji, nakon njihovog povratka sa studija šerijata u Istanbulu. Hadži Kadri (p. 1936), koji je svoju idžazetnamu, za Kadirijja tarikat dobio od čuvenog turskog šejha Mehmeda Emina Tarsusija, uspostavio je veoma dobro uvezanu mrežu svojih opunomoćenika širom cijelog područja od Travnika u Bosni do Peškopija u istočnoj Albaniji.

Naporedo sa dolaskom Kadirijja reda na Balkan, stigli su i pripadanici bratstva koje je utemeljeno na učenju velikog mistika Dželaluddina Rumija. U veoma kratkom periodu od samo pedeset godina Mevlevije (Mawlawi) bili su u stanju osnovati tekije vrijedne pažnje u Plovdivu, Serresu, Saloniki, Elbasanu, Skopju, Beogradu, Pečuhu (Pécs u Mađarskoj) i Sarajevu. Zahvaljujući visoko sofisticiranim spoljašnjim manifestacijama ovoga tarikata, njihova privlačnost ostala je ograničena uglavnom na gradska područja i kulturnu elitu. Tokom osmanskog doba, brojni balkanski Mevlevi derviši i šejhovi, bili su među najfinijim literatama sultanata. Ličnosti poput Habib Dede (p. 1643), Fevzi Mostarca (p. 1707) i Fadil-paše Šerifovića (p.1882), ostavili su trajan trag u osmanskoj vjerskoj literaturi. Pored svega toga, zbog ograničene privlačnosti reda, Mevlevijje su uskoro, nakon što su Osmanlije napustili područje, iščezli sa Balkana. Nekoliko preostalih mevlevihana bili su na udaru nakon Atatürkove zapovijesti o zatvaranju njihovog središta u Konyi. Posljednji funkcionalan Mevlevi establišment na Balkanu nalazio se u gradu Skopju, Makedonija. Uništen je 1950, nakon što je njegov posljednji šejh, Hakkı Dede, otišao u Tursku.

Tokom osmanskog doba, nekoliko manjih tarikata uspostavilo je svoje organizacije, ali svakako, na mnogo manjoj razini. Bratstvo Hadždži Bajram Velija (p. 1430), podizalo je svoje tekije širom Balkana, na takvim mjestima kakva su Skopje, Sofija i Škodra. Slično njima, dva izdanka (kol) Bajramijja reda, Džalvetijja i Melamijja, postigli su gotovo isti uspjeh. U kasnom 19. stoljeću, Melamije su postigli određeni uspjeh na području Kosova i Makedonije, zahvaljujući nastojanjima Egipćanina, šejha Muhammeda Nur ul-'Arabija (p. 1897). Melamijja red uvećao je broj

svojih sljedbenika na ovom području ponajprije zahvaljujući karizmatičnoj privlačnosti ovog istaknutog šejha. Mnogo prije spomenutih izdanaka, Bajramijja red utemeljio je bosanski šejh Hamza Bali (p.1573). Njegovim zalaganjem ono što je, čini se bila izuzetno nonkonformistička interpretacija islama, i pod teškim utjecajem Hurufi doktrina, uspio je zadobiti široku podršku u cijelom području istočne Bosne duž doline rijeke Drine. Ovaj pokret izazvao je razumljivu uzbunu konvencionalnih vjerskih autoriteta i osmanske administracije. Posljedično, balkanska 'ulema', koja je gotovo sva bila povezana sa Nakšibendijja i Halvetijja redovima, počela je ispoljavati neskriveno neprijateljstvo prema Hamzevijjama. Konačno, Hamza Balijevo otvoreno kritiziranje osmanske vlasti pojačalo je uznemirenost režima. Slijedeći uputstva fetve, izdate povodom ovog pokreta, Hamza Bali je uhapšen, sproveden u Istanbul radi suđenja, i osuđen na smrt. Njegovi sljedbenici prisiljeni su preći u neku formu ilegalnog djelovanja, dok su preostali Hamzevijja šejhovi i vodeći ljudi pogubljeni ili prognani u udaljene dijelove sultanata. Desetinama godina kasnije, Hamzevijja se ponovo pojavljuju iz skrivenosti, ali do tada su mnoge od njihovih neortodoksnih ideja već potamnile.

Sa'dijja tarikat, kojeg je osnovao šejh Sa'd al-Din Džibavi (p. 1330), na Balkanu se prvi put pojavio u drugoj polovini 17. stoljeća ponajprije zahvaljujući zalaganju šejha Adžizi Babe, koji je porijeklom bio Albanac iz sjeverne Albanije. Središnju tekiju podigao je u Prizrenu odakle su se Sa'dijje širili po cijeloj Albaniji. Sa'dijje su još uvijek aktivne u ovom dijelu Balkanskog poluotoka. Međutim, njihove pojavne manifestacije u savremenom dobu u mnogome podsjećaju, i zaista jesu, preuzete od brojnijih i utjecajnijih Bektašijja i njihovih obreda i običaja. Još jedan tarikat arapskog porijekla, Rifa'ijja (Rifa'iyyah) na područje Balkana stigao je u dva odvojena talasa. Prvi, poznih 1700-ih, ograničen samo na područje Makedonije i Bugarske, i bio je rezultat nastojanja brojih arapskih šejhova. Drugi talas stigao je u drugoj polovini 19. stoljeća, i tek je tad ovaj tarikat utemeljen na čvrstim osnovama kao red sa suštinskim duhovnim i sufijskim utjecajem na Balkanu. Ovakav nastup Rifa'ijja rezultat je djelovanja šejh Musaa Muslih al-Dina sa Kosova (p. 1917). Tokom njegovog života uspostavljena je snažna mreža sljedbenika i tekija, kako na njegovom rodnom Kosovu tako i u sjevernoj Albaniji. Poput Kadiri šejha Hadži Kadrija, šejh Musa održao je bliske kontakte i veze sa muslimanima Bosne i Hercegovine, u to vrijeme pod Austro-ugarskom okupacijom, te je čak uspio osnovati i malu Rifa'i zajednicu u Sarajevu.

Druga dva arapska tarikata, Šazilijja i Bedevijja, ostali su vezani za po jednu tekiju na Kosovu i u Bugarskoj, i gotovo su u potpunosti nestali iz ovog područja, iako je jedna tekija Kadiri-Bedevi ogranka i danas aktivna u Sarajevu pod vođstvom šejh Zakira Bektića, koji je svoju Bedevijja idžazetnamu stekao u vrijeme dok je živio u sjevernoj Africi. Za sve vrijeme osmanske vlasti, sufizmu na Balkanu pomagale su neke tendencije koje su mu dale znakovit i istinski kvalitet. Prvo, gotovo svi šejhovi pro-ortodoksnih tarikata Halvetijja, Nakšibendijja, i Kadirijja pripadali su najvišoj kasti 'uleme'. Mnogi šejhovi koji su sobom 'donijeli' tarikate na Balkan bili su, uglavnom, obrazovani na utjecajnim teološkim institucijama (madrasahs) Istanbula, Bagdada, Kaira, Damaska i Medine. Ova pojedinost moguće da je u određenoj mjeri nekim od tarikata dala ekskluzivne mogućnosti. Brojni su sljedbenici tarikata, naročito Mevlevijja i Bektašijja, bili izvanredni prozni pisci i autori teoloških djela koji su pisali ne samo na arapskom, perzijskom, i osmanskom turskom, nego isto tako i govornim jezicima zemalja i krajeva u kojima su živjeli. Primjera radi, Umar Kashari, koji je bio Kadiri šejh, napisao je prvi albansko-turki leksikon, 1804. Takve ličnosti balkanskog sufizma bile su među najobrazovanijim i najučenijim ljudima ne samo Balkana ili Osmanskog sultanata, nego i cijelog islamskog svijeta, koji u to vrijeme nije bio mali.

Što se tiče običnog muslimana, stanovnika Balkana, socijalno okruženje u kojoj je živio određivala je osobenosti tarikata koji će imati najveći utjecaj. U urbanim središtima Grčke, Bugarske, Makedonije i Srbije, (koji su bili u najvećoj mjeri turkofoni), Halvetijja, Rifa'ijja i Kadirijja redovi, dokazali su svoju prihvatljivost kod onih koji su bili naklonjeni slijeđenju duhovnog puta. Glasni i fizički snažni obredi zikra ovih tarikata neupitno su bili naročito privlačni masama sljedbenika, nasuprot mnogo tišim i izvanjski povučenijim ceremonijama Nakšibendijja, a pogotovo visoko intelektualnoj filozofiji Mevlevijja. Nadalje, osobito ova tri tarikata, ostali su unutar konvencionalnog sunnitskog svjetonazora (za razliku od, recimo Bektašijja), što ih je u velikoj mjeri odbranilo od općedruštvenog žigosanja. Uvjeti življenja u ruralnim područjima, često daleko od obrazovnih i naučnih institucija i establišmenta, uzrokovali su potpuno drukčije naklonosti. Tarikati koji su se ovdje pokazali nadmoćnijim, posjedovali su određene osobine heterodosije i sinkretizma. U cilju umekšavanja procesa prelaska sa kršćanstva na islam, stanovništvo je povremeno zadržavalo izvjesne elemente 'starog puta' (koji su nerijetko imali i predkršćansko porijeklo). Na primjer, Hamzevijje, koje su imale izuzetno snažan utjecaj duž doline rijeke Drine u 16. stoljeću, ustoličili su se u ovom regionu nedugo nakon što je stanovništvo prihvatilo islam. Vjersko-politički pokret Badr al-Din Simavija iz kasnog 14. stoljeća, bio je ograničen na dijelove Bugarske veoma udaljene od svake civilizacije. Iako su Osmanlije presjekli svaku aktivnost oba spomenuta reda, mnoge od ideja koje su bile temelj njihovoga vjerovanja, uočljive su i Bektašijja doktrinama, tarikata koji je imao izuzetno snažan utjecaj širom ruralnih područja rustičnog Balkana.

STANJE SUFIZMA NA POST-OSMANSKOM BALKANU

Deklinacija sufijskih redova na Balkanu odvijala se u skladu sa opadanjem utjecaja osmanske vlasti. Prve zemlje koje su bile na udaru ovog opadajućeg talasa bile su dunavski dijelovi Mađarske i Slavonije, koje su do prve polovine 18. stoljeća potpuno 'očišćene' od muslimanskog stanovništva. Duhovne institucije koje su nekoć odisale životom i dijelom usmjeravale islamsko opstojanje u ovim dijelovima Balkana, iščeznule su u ovom holokaustu. U nekada pretežno ili isključivo muslimanskim područjima Srbije, Grčke i Bugarske, osmanske institucije vlasti nisu preživjele čak ni u tragovima, ponajprije zbog žestoke i svirepe taktike netrpeljivosti prvoslavnih

kršćana. Nasuprot tome, kraj osmanske vlasti u Bosni i Hercegovini, 1878, nije, međutim, rezultirao i krajem sufijskog prisustva na ovom području. Iako uveliko uznemireni masovnom migracijom ogromnog dijela muslimanskog stanovništva, sufijski šejhovi uspjeli su uspostaviti nova utjecajna središta u Bosni. Na primjer, Nakšibendijja-Halidijja pod-red, kojeg je u srednju Bosnu uveo muftija šejh Husnija Numanagić (p. 1931), i Halvetijja-Ša'banijja šejha Sejfudina Iblizovića (p. 1889), uspostavili su svoje tekije u sjeveroistočnim dijelovima zemlje. Tokom Austro-Ugarske okupacije, sufijima je bio dozvoljen kontakt i veza sa svojom braćom širom islamskoga svijeta. Primjeri za to očevidni su u brojnim putovanjima dvojice najutjecajnijih kosovskih šejhova toga vremena, ranih 1900-ih, Hadži Kadrija i Musaa Muslih al-Dina. Njih dvojica putovali su po habzburškoj Bosni i susretali se sa lokalnim sufijima.

Slično tome, dvojica bektašijskih baba sa Kosova, bili su u vezi sa malom zajednicom albanskih Bektašijja koji su živjeli u Sarajevu. Ovakvi uvjeti bili su prilično stabilni i u vrijeme prvih desetina godina prve Jugoslavije (1918-1941). Pored svega toga, neprestane migracije muslimanskog stanovništva iz Bosne vodile su bržem propadanju nekoliko redova. Do 1930-ih Halvetijja red je doslovno iščeznuo iz Bosne i Hercegovine, a do kraja Drugog svjetskog rata, ovaj red nije imao nijednu aktivnu tekiju. Nakšibendijja i Kadirijja tekije nastavile su sa svojim aktivnostima, ali ipak svedene na čvrsto muslimansko područje središnje Bosne. Krajem Drugog svjetskog rata i uspostavljanja komunističke vlasti su Jugoslaviji, počinje period općeg pritiska koji je polučio posljedice na sveukupne tarikatske organizacije. Godine 1952, njihove aktivnosti u Bosni i Hercegovini u potpunosti su zabranjene, ali ne, kako bi se moglo pomisliti u prvi mah od strane komunističke vlasti, nego od strane modernistički nastrojene `uleme koja je rukovodila Islamskom zajednicom (pod snažnim utjecajem vladajućih struktura), koji su bratstva i šejhove smatrali zaostatkom arhaičnog praznovjerja i unošenjem novotarija (bidah) u vjeru. Sve tekije u Bosni i Hercegovini zvanično su zatvorene, ali tekije na Kosovu i Makedoniji nastavile su sa aktivnostima, ponajprije čini se, zbog toga što su kuće šejhova uglavnom služile kao tekije. Ova zabrana održala se sve do sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada, zahvaljujući najviše nastojanjima čuvenih učenjaka muslimanske zajednice, Kadiri-Mevlevi šejha i imama Fejzulaha Hadžibajrića (p. 1990) i Rifa'i šejha iz Prizrena, Džemali Šehua (Xhemali Shehu), dolazi do obnavljanja sufizma u Jugoslaviji. Godine 1974, osnovana je Zajednica islamskih derviških redova SFRJ (ZIDRA), kao krovna organizacija u cilju unaprijeđenja proučavanja i prakticiranja tesavvufa (tasawwuf). Uspostavom ove organizacije, zabrane koje su ranije ograničavale rad i djelovanje derviških redova u Bosni i Hercegovini, ukinute su i stavljene van snage. Do osamdesetih godina, sufizmu i njegovoj ulozi u bosanskoj kulturi ponovo se daje zasluženi značaj u islamskoj periodici i magazinima, dodatno naglašavajući autentičnost pokreta.

Tokom rata koji je bjesnio bivšom Jugoslavijom od 1991 do 1995, tarikati i njihovi sljedbenici igrali su aktivnu ulogu u odbrani Bosne i Hercegovine i muslimanske zajednice od srpskih i hrvatskih napada. Šejhovi Nakšibendijja i Kadirijja tarikata uključili su mnoge derviše u jedinice koje su aktivno učestvovale u borbama (posebno u središnoj Bosni i duž brčanskog koridora). Trenutno stanje sufizma u Bosni i Hercegovini u mnogo čemu je optimistično. Nikada okarakterizirano bilo kakvim heretičkim usmjerenjima, bosanski sufizam u potpunosti je priznat, kako od vjerskog establišmenta (naime, mnogi od njih sada otvoreno su naklonjeni ili su čak pripadnici tarikata), tako i od laika. Jedan od najnovijih Nakšibendi šejhova Halil Brzina, (koji je svoju idžazetnamu dobio od šejh Mesuda Hadžimejlića, predsjednika tarikatskog centra), a koji ima veoma veliki broj sljedbenika, otvorio je novu tekiju u Sarajevu. Porodica Hadžimejlić sa najstarijom tradicijom tesavvufa u Bosni i Hercegovini, vjerovatno i na Balkanu, dala je nekoliko šejhova Nakšibendijja reda. Nedavno je u Kaćunima u srednjoj Bosni otvorena vjerovatno najveća tekija na Balkanu, a očekuje se i otvaranje bolnice (hastahane) za duhovno liječenje cijelog niza posljedica rata. Sa izuzetkom vehabijskog prisustva, ponajviše usljed misionarskog djelovanja njihovih predstavnika iz arapskih zemalja, koje trenutno uznemirava Bosnu, autentičnost islamskog misticizma u Bosni nikada nije bila upitna, kako tokom osmanskog doba tako ni danas.

Na Kosovu, post-osmanska situacija je bila u mnogome nalik na bosansku. Sa izuzetkom srpskog napada 1912-13 i zabrane djelovanja tarikata iz 1952, sufizam je je nastavio napredovanje gotovo neumanjenim intenzitetom. Iako su neki tarikati nestali početkom Drugog svjetskog rata (na primjer Mevlevijja), drugi su zapravo, napredovali po svakom osnovu. Tokom sedamdesetih godina, Rifa'ijja red preuzima duhovno vođstvo u bivšoj Jugoslaviji, ponajviše neumornim nastojanjima šejha Džemali Šehua (Xhemali Shehu) iz prizrenske tekije. Od ostalih redova koji bilježe prisustvo na Kosovu, tu su Sa'dijja, Kadirijja i Halvetijja-Karabašijja. Bektašijja red ima malu tekiju u gradiću Đakovica koji je inače kolijevka kosovskog sunnizma. Stupanj štete koju je posljednja srpska agresija na Kosovu nanijela tarikatima još uvijek nije sa sigurnošću poznata. U ljeto 1998, međutim, u dobi od 76 godina voljenog šejha Karabašijja iz Orahovca, Muhedin Shehu, ubili su pripadnici srpskih paravojnih snaga, dok je pokušavao zaštititi i spasiti nekoliko stotina izbjeglica koji su potražili utočište u okrilju kompleksa njegove tekije. Prema nekim izvještajima srpske paravojne jedinice ubile su i šejha Sa'dijja reda, Dervisdana, u gradu Đakovici. Iako nisu morali iskusiti bosanske i kosovarske muke, tarikati u Makedoniji ponajviše su bili izloženi neprestanom iseljavanju muslimanske populacije u Tursku. Do tridesetih godina 20. stoljeća, mnoge tekije u područjima središnje i istočne Makedonije, koja su nekada naseljavali Turci, opustjela su kao rezultat premještanja stanovništva. Danas se još uvijek mogu pronaći netaknuta turbeta šejhova u područjima gdje muslimani ne čine više nikakvu činjenicu u demografskom smislu. Ipak, lokalno kršćansko stanovništvo, tim mjestima još uvijek ukazuje izuzetnu pažnju.

Tarikat koji je iskusio najteži pad je svakako Halvetijja, kojega su u Makedoniji predstavljali njegovi ogranci Sinanijja, Hajatijja i Džerahijja. Od njih, samo je Hajatijja zajednica aktivna u zapadnim, albanskim dijelovima Makedonije. Rifa'ijja i Sa'dijja još su aktivni

u nekim dijelovima istočne Makedonije, gdje većinu njihovih sljedbenika čine Romi. Bektašijja red također ima male zajednice u pretežno albanskim gradovima Gostivar, Kićevo i Tetovo, kao i među turkofonima Kanatlara i Strumice. Posljednjih godina Bektašijje u Makedoniji bile su u središtu pažnje javnosti, zbog njihovog preuzimanja dijela tekije u Tetovu koju su komunističke vlasti pretvorile u hotel i diskoteku. Drugdje na postosmanskom balkanu, tarikati doslovno ne postoje. U Albaniji, najbrojniji i najveći tarikati do Drugog svjetskog rata bili su Bektašijja i Halvetijja, ali su tu svoje aktivnosti obavljali i Tidžanijja, Rifa'ijja, Kadirijja i Sa'dijja. Bektašijja red imao je vodeću ulogu tokom međuratnog perioda i svjetski centar tarikata prebačen je iz Anadolije u Tiranu nakon Atatürkove abolicije sufijskih bratstava u Turskoj. Pripadnici i sljedbenici Tidžanijja, Rifa'ijja i Kadirijja, 1930. oformili su krovnu organizaciju pod nazivom Drita Hynorë (Nebeska Svjetlost). Slično tome Halvetijja ogranci osnovali su Kryesia e Sektë Alevijanë (Centar sljedbe Alevija) koji organiziraju svoja godišnja okupljanja i konferencije.

Oko 1950. nametnuta su stroga ograničenja albanskim tarikatima (kao i vjeri općenito). Komunistička vlada ih je 'izbacila' iz matične sunnitske sljedbe. Svaki tarikat je proglašen vjerom napose u očevidnom pokušaju vlasti u smislu "podijeli i vladaj". Konačno je, Enver Hodža anatemisao svako vjersko ubjeđenje i ispoljavanje vjere i svi su i zvanično zabranjeni 1967. Brojne vodeće ličnosti svih vjerskih zajednica osuđeni su na smrt, zatvarani ili prisiljeni na skrivanje. Međutim, uprkos svim tim drakonskim mjerama, mnoge porodice u tajnosti su sačuvale sufijsku tradiciju živom, a šejhovi koji su uspjeli izbjeći zatočeništvu ili smrti, nastavili su sa svojim aktivnostima u ilegali, čak iako su znali da je kazna za to djelo, ukoliko bi bili uhvaćeni - smrt. Do vremena ukidanja zabrana na ispoljavanje vjerskih osjećaja, 1991, samo su Bektašijja i Halvetijja redovi imali ličnosti koje su bili šejhovi prije zabrane djelovanja 1967. Potonji su pokušali obnoviti svoje djelovanje u zemlji pod rukovodstvom šejh Muamera Pazarija, ali moderni Halvetijja tarikat ima beznačajnu ulogu u savremenom albanskom sufizmu. Rifa'i tarikat je također zanovljen tokom posljednjih godina i ustanovljen je jedan aktivni centar u bivšoj Kadiri tekiji u Tirani. Aktivnostima šejh Džemalija iz Prizrena, red je izgradio tekije u Tirani, Škodri i Beratu. Bektašijja red je imao više sreće. Središnju tekiju tarikata vratila im je vlada (u komunističko vrijeme ona je pretvorena u starački dom), i nekoliko preživjelih baba ponovo su pokrenuli aktivnosti. Bektašijja red uspio je okupiti znakovito brojno tijelo sljedbenika i izdavati mjesečni magazin Urtësia. Vodeća ličnost reda u Albaniji, dedebaba, je Rešat Bardhi. Vrijedno je spomenuti da i Tidžani red, uspio zadobiti veliki broj pristalica među visokom sunnitskom 'ulemom, uključujući i velikog muftiju, Hafiza Sabri Kočija.

Veoma malo je poznato o stanju i situaciji tarikata u Bugarskoj, gdje je muslimanska zajednica bila izložena užasnom pogromu tokom osamdesetih godina 20. stoljeća. U periodu prije Drugog svjetskog rata, bili su aktivni Halvetijja, Bektašijja, Nakšibendijja, Šazilijja, Kadirijja i Mevlevijja redovi, ali samo je nekolicina izdržala stravičnu protu-muslimansku kampanju asimilacije u komunističko doba. Pored svega, muslimani još uvijek posjećuju mezare znamenitih svetih ljudi, što je, u svakom slučaju činjenica koja svjedoči izvjestan opstanak sufizma u Bugarskoj. U Grčkoj, najmanje dvije Bektaši tekije bile su djelatne u Tesaliji do pedesetih godina (iako je muslimanska zajednica odavno nestala), a danas postoje neke male Bektaši zajednice među Turcima zapadne Trakije.

BALKANSKI SUFIZAM I ZAPADNI SVIJET

Značajno je spomenuti da je prva tekija podignuta na teritoriju sjeverne Amerike Prvi američki albanski bektašijski samostan (First American Albanian Bektashian Monastery). Ovaj centar utemeljen u predgrađima Detroita, osnovao je ranih pedesetih godina časni Baba Redžep (p. 1995), porijeklom ih južnoalbanskog grada Đirokastera. Izuzetna ličnost, Baba Redžep uspio je sačuvati i zaštititi Bektaši identitet mnogih albanskih muslimana uprkos pritisku protu-vjerskih programa svoje rodne zemlje i asimiliacijskim kretanjima u Sjedinjenim Državama. Godinama se njegova tekija širila kako svojom veličinom tako i brojnošću sljedbenika. Nakon smrti Baba Redžepa, rukovođenje tekijom preuzeo je Baba Flamur Škalja, vrlo energični mladi šejh hizmetio je svojoj zajednici do 2003. Godine 2002 Baba Flamur primio je naslov i položaj halifababe od turskog dede-babe, Mustafe Ekea. Ovo je izazvalo zabrinutost albanskog dede-bablika (budući da turski i albanski Bektašije ne priznaju respektivnu administrativnu strukturu), što je vodilo Baba Flamurovoj ostavci na rukovodeće mjesto detroitske tekije. Zamijenio ga je 2004, Baba Džemali.

Kasnih sedamdesetih godina Rifa'ijja red prvi put se pojavljuje na teritoriju Sjedinjenih Država uspostavom skromnog središta u Washingtonu kojim je rukovodio dr. Asaf Duraković, koji je bio halifa šejh Džemalija iz Prizrena i Halveti-Hajatijja ogranka iz Makedonije. Rifa'ije su naglo uvećali broj svojih sljedbenika osamdesetih i devedesetih godina, što je polučilo otvaranje novih središta i tekija u New Yorku, Staten Islandu, Torontu, Chicagu i Clevelandu. Isto tako, značajno je primjetiti i aktivnosti dva ne-balkanska sufijska reda u Sjedinjenim Državama. Halveti-Džerahijja pod-red (koji je u velikoj mjeri bio prisutan u područjima južnog Balkana tokom poznog doba osmanskog prisustva), ranih osamdesetih, počeo je sa provođenjem programa pomoći bosanskim studentima u cilju stjecanja diploma visokih škola u Sjedinjenim Državama. Nadalje, historija Džerahijja sa biografijama šejhova ovog pod-reda prevedena je na bosanski jezik. To bi moglo pomoći zanavljanju reda i u Bosni i Hercegovini. Na kraju, Nakšibendi-Hakkani ogranak šejh Nazima al-Qubrusija počeo je sa okupljanjem sljedbenika kako u Bosni i Hercegovini tako i u Albaniji. Ovaj šejh je u skorije vrijeme u nekoliko navrata posjećivao obje zemlje a nekoliko zbirki njegovih govora prevedene su na bosanski jezik. Prilično brojna grupa njegovih sljedbenika nedavno je ustanovila Hakkani tekiju u Sarajevu.

Prijevod i obrada:Edin Urjan Kukavica
Huseyin Abiva, A Glimpse at Sufism in the Balkans
internet source
www.alewi-bektashi.com

INTERVJU: Šejh hadži Mesud efendija Hadžimejlić

Razgovarali: **Luan Strinić i Sabina Strinić**

Derviška je halka pojas oko zemlje

Derviš mora imati svoga vodiča, koji ga vodi kroz duhovnu nadgradnju, jer bez vodiča oni koji uče razne nafile i razne dove mogu imati samo sevabe. Bolje biti uključen u silsilu da se zna gdje pripadaš i da budeš povezan. Jedna derviška halka je pojas oko zemljine kugle. Oni time označavaju jedinstvo u učenju Kelim-i tevhida, a to je razlog halke, da se pokaže jedinstvo.

Šejh Mesud-efendiju Hadžimejlića, upoznali smo baš ovdje, u Kaćunima, prije nekoliko godina. Kada tačno, baš i nije važno, jer otada vrijeme za nas ne postoji. Računamo ga samo od susreta do susreta sa šejhom, vekilom, dervišima i džematom koji se okupljaju četvrtkom i nedeljom u tekiji. Mnogi su čuli za šejh efendiju, ali još više njih nisu imali priliku da ga upoznaju, pa upravo zbog takvih, a i nas samih, evo par riječi o životnom putu šejh Mesuda efendije Hadžimejlića, tarikatu, dervišima i islamu uopće.

Poštovani šejh efendija, našim čitaocima bi za početak bilo vrlo interesantno da nam ponešto kažete o silsili kojoj vi pripadate?

Ja sam rođen sa jednom silsilom, jer svaki Hadžimejlić koji se rodi, rodi se sa određenom silsilom. Naše porijeklo je iz Kasri Arifana, iz Turske nedaleko od granice sa Sirijom. Mi svi nosimo određene virdove koji nam se daju kada steknemo punodobnost i upoznamo Šeri'at, u skladu sa onim koliko su pojedini Hadžimejlića vrijedni i koliko mogu da ispunjavaju. To je ta silsila koja je nasljedstvo od hazreti Ebu Bekra, Siddika, r.a. Ona ide preko hazreti Alije, Hasana i Husejna, pa sve do posljednjeg onoga koji daje izuname za: prvo kao derviš, drugo kao vekil, a treće kao šejh. Moja silsila potiče od mog oca, šejh-hafiza Kjazim-efendije Hadžimejlića. Kada sam imao jedanaest godina, otac mi je dao da učim određene salavate i određena sureta. Nije htio da mi da ništa više, pošto sam bio na nauki, a u to vrijeme sam bio njegov đak. Punih dvanaest godina sam učio pred svojim ocem. Stekao sam jedno znanje koje ne bih sigurno mogao dobiti u nekim drugim školama. Sa mnom su bili i drugi učenici, jer je moj otac držao medresu, gdje se osim vjeronauke učilo i iz drugih oblasti koje su se predavale u medresi. Bilo je tu i vanrednog učenja, jer sam htio da znam i nešto više od onog određenog školskog programa. Odgovore mi je davao moj otac, što je i uslovilo moje solidno znanje. Zato zahvaljujem Allahu, dž.š. koji me je stvorio kao muslimana preko čestitog i znanog roditelja, tj. šejh-hafiza Kjazim-efendije. Sve znanje koje posjedujem potiče od mog oca. Poslije njega me je prihvatio moj amidža, pošto je moj otac dao halifetnamu, izunamu svom najmlađem bratu Refik-efendiji koji je meni poslije dao vekiletnamu. Poslije smrti mog amidže šejh Refik-efendije, otišao sam u Siriju, i tamo sam dobio drugo zvanje, tj. izun za šejha.

Šta je sve potrebno znati i uraditi da bi jedna osoba dostigla deredžu šejha?
Allah, dž.š., je odredio ko treba da bude šejh, jer šejh ne može da bude svaka osoba. Postoje naravno one osobe koje se samovoljno proglase šejhom iz želje za titulom ili nekih drugih ličnih razloga. Ali, takvi ne postižu nikakav trajan efekat, jer poslije odlaska te osobe sve se ugasi. Jedan budući šejh treba svoje znanje da crpi sa izvora, to znači da bude prije svega derviš, koji se vremenom stepenuje. U tom duhovnom usponu jednog derviša postoji predvoditelj koji prati tu njegovu putanju. Uzvišeni Allah šalje te dužnosti, kao što šalje i stvara pojedine ljude sklone pojednim naukama i zanatima. Tako Allah, dž.š., preko pojedinih osoba otvara i putanje za šejha. Jedna osoba da bi postala šejh mora biti prvo u tarikatu, onda treba postati vekil, kao treće dolazi stepen šejha, što odobrava stariji šejh koji može da vidi sklonosti te osobe. To Allah, dž.š., šalje preko ruje, kao sve što čovjek želi, to on i sanja. Ako želi da vidi svoju putanju, Allah, dž.š., mu to šalje i željena kapija se otvara. Mora posjedovati svu nauku vezanu za tarikat i tesavvuf; mora da zna svih dvanaest pirova kao i četrnaest tarikata; mora znati pojedine ismove. Da zna dosta Kur'ana, najmanje 30. džuz Kur'ana napamet i određenih sedamdeset ajeta. Treba da zna sve uslove i adabe jednog šejha. Teško je biti šejh jer je to vrlo odgovorna dužnost, valja ti nekoga uzeti i ići pred Boga za njega. Ako ta osoba radi dobro, računa se i tebi dobro. Eh, zato je šejh principijelan i dostojanstven poziv i pored toga što te Allah podiže i stepenuje u svim vjerskim domenima, a najviše u ahlaku.

U ŠAM PO IDŽAZETNAMU

Rekli ste nam da vaša silsila potiče od oca šejh hafiz Kjazima, ali vi ste dobili idžazetnamu u Šamu, od drugog šejha, a ne od vašeg oca!
To vaše pitanje je vezano za ovaj moj prethodni odgovor. Godine 1967., meni je na san došlo da trebam ići u Jerusalem. Bio sam tada mnogo siromašan i nisam imao sredstava da odem. Neka sredstva je Allah dao, tako da sam ipak otputovao i to prije nego što je bio napad Izraela na Palestinu. Bilo je to u periodu nekog pravoslavnog hodočašća i meni se ukazala prilika da odem baš sa njima. Otišao sam u Kudusi Šerif, u džamiju gdje je bila prva kibla. Ispod nje postoji jedna mala prostorija i tu sam otišao da iz počasti klanjam dva rekjata. Predavajući selam, jedan čovjek me je upitao je li meni ime Mesud. Ja sam odgovorio da jeste. On mi je napisao jednu cedulju koju nisam mogao razumjeti, a rekao mi je da se javim u Damask sa tom ceduljom kod šejha Bedruddina Abdija. Povratkom u Šam sa tim hodočasnicima, otišao sam potražiti tog čovjeka kojem sam trebao predati tu cedulju. Kada sam ga našao i uručio mu ono što sam trebao, reče mi: "Eh, maš-Allah, ti si moj. Ti treba da budeš ovjde najmanje tri mjeseca." Ja sam mu rekao: "Ja vas ne znam, ne znam ništa o vama, pa kako da ostanem." On se zatim predstavio i rekao da je glavni direktor vjerskih škola, a naročito vjerske škole Dinu šeri'je i ponovio je svoj poziv. Ja sam upitao zašto. Rekao mi je da trebam upoznati sufizam i da mi on dadne hilafetnamu. Sanjao me je i to je bila ta neka ruhanijetska veza, koja nas je spojila. Odgovorio sam mu da ću doći kada budem imao malo više mogućnosti, kako vremenske tako i sve druge. Došao sam sljedeće godine i šejh Bedruddin 'Abdi me je primio kod sebe na nauku Pripremao me je za šejha. Učio sam silsile i sve one keramete koje treba jedan šejh da ima i da zna. Tako sam sedam godina koristio svoj godišnji odmor da bih bio sa šejhom Bedruddinom Abdijem. Sedme godine me je proglasio šejhom, dajući mi hilafetnamu. Bilo je prisutno mnogo uleme jer Damask je grad bogat tekijama svih dvanaest tarikata. Kada sam dobio to zvanje i došao kući, plakao sam od radosti. Zatvarao sam se u samoću jer sam razmišljao kako da ja postupim u svojoj Bosni u kojoj se nije smjelo javno djelovati, kao što je to danas. Tako se nisam pojavljivao sve do 1986. godine kada su me priznali i u Bosni. Hilafetnamu za šejha rufaijskog tarikata daje mi 1989. godine šejh Džemaluddin er-Rufaji iz Prizrena, pošto je on bio tada predsjednik Tarikatskog centra za bivšu Jugoslaviju.

Na koji način se može doći do jednog šejha i postati njegov murid?
To je kao i istihara. Kada imate neke želje i kada čovjek nešto traži, treba da klanja dva rekjata, uoči petka ili ponedeljka ili kada je neka mubarek noć, vrijeme kada se obično uče zikrovi. Na prvom rekjatu se uči sure Kafirun, a na drugom Ihlas. Zatim treba nijjet učiniti i tražiti od Allaha da ti u snu pokaže ko je tvoj vodič. Ako dotična osoba ne dostigne željeni odgovor preko istihare, može doći do šejhova kojih ima u našoj Bosni i kod njih potražiti savjet. Zato i postoji Tarikatski centar. Zainteresirani se mogu obratiti meni, pa ću ih ja uputiti onome kome bi mogli pripadati, onome ko bi ih mogao voditi.

Da li isto važi za žene?
Ništa u islamu nije odvojeno. Za ženu važi isti ibadet i učenje, kao i za muškarca. Sve šeri'atske dužnosti i obaveze, ljubav prema Bogu i Pejgamberu, prema svojoj vjeri, uvijek pripada bez obzira na pol, punodobnoj i pametnoj osobi. Potpuno isto važi i za one osobe koje Allah, dž.š., uputi i na tarikat. Dakle, ista pravila važe i za muslimanke. Jednostavno, mora poznavati šeri'atska pravila, onih pet farzova, tj. ono najosnovnije, pa da se vlada po islamskom ahlaku, jer naročito žene trebaju znati kako da se ponašaju. Moraju znati abdeske, tejemmumske, gusulske, namaske dove, da poznaju šarte, da budu upućene u vjeru. Ako je jedna muslimanka pobožna i drži se svih šeri'atskih propisa, naravno da će se kod nje otvoriti želja za tarikatom. Znači kod tih žena postoji nešto što dobro rade pa zato i traže tu putanju. Treba naći svog vodiča, onoga ko će je ispitati u njenom vjerovanju i koliko je u islamu i prema tome će joj dati ono što sljeduje jednom dervišu. Bez obzira na spol svi mogu stupiti u ašku prema Bogu. Drago mi je da su naše majke aktivne u tome, jer Allah je više milostiv prema majkama nego prema muškarcima. On za četrdeset dana daje deredže ženama, a nama muškarcima za četrdeset godina, pa je vrlo bitno da svaka naša muminka bude derviš koji ima pravo islamsko ponašanje. Time će biti sretna i ona i njeni potomci.

TARIKAT JE U ISLAMU

Koga možemo zvati dervišom? Kako ga prepoznati?
Za derviša možemo reći da je to dobar musliman zato što posjeduje kod sebe ahlak-i-hamidu tj. jedno visoko poštovanje prema svojoj vjeri. Cijeni je i voli iz dubine svoga srca i vlada se prema onome što je Muhammed,a.s., radio i kakvog je ahlaka bio. Tako on gleda da sebe uređuje po tome i može se poznati u džamijama jer uvijek poslije otklanjanog farza, on ostane i uči vird. Mogu se poznati prema njihovom ulasku u džamiju, njihovom izlasku iz džamije jer to rade dostojanstveno i s poštovanjem. Druženje s njima je prijatno, zbog njihove skromnosti. Oni se ne nameću s drugima i ne upuštaju se u konflikte. Ako ponekad i dođe do ogovaranja ili prepirki u tekiji, oni odmah to prekidaju i započinju učiti ilahije. Pravi derviš ima pogled dolje, a njegova skromnost je na visini: u jelu, u spavanju, u radosti, u žalosti i u svemu mu je skromnost. Kada se vidi tako osoba može se pretpostaviti da pripada nekom tarikatu, a može nekim slučajem da je osoba sama po sebi takva i u tom slučaju može da primi vird i postane derviš. Osoba koja želi postati derviš, mora prije svega naučiti da vlada samim sobom. Kao što kaže naš Muhammed, a.s.: "Men'arefe nefsehu fekad'arefe Rabbehu,"- ne možeš upoznati svoga Gospodara dok ne upoznaš sebe. Ti trebaš upoznati prvo sebe; ko si, šta si, koje su tvoje obaveze i dužnosti, kakav kao čovjek treba da se krećeš po ovoj planeti u susretu sa ljudima bilo kojeg pola, bilo kojeg kontinenta. Derviši vole svu braću koja uče Šehadet, koji padaju na sedždu, a njegova je stvar koliko će ibadeta činiti. Derviš mora imati svoga vodiča, koji ga vodi kroz duhovnu nadgradnju, jer bez vodiča oni koji uče razne nafile i razne dove mogu imati samo sevabe. Bolje biti uključen u silsilu da se zna gdje pripadaš i da budeš povezan. Jedna derviška halka je pojas oko zemljine kugle. Oni time označavaju jedinstvo u učenju Kelim-i tevhida, a to je razlog halke, da se pokaže jedinstvo.

Kad ste već spomenuli Kalime-i tevhid, možete li nam reći nešto više o tome?
Derviši svoj skup zovu Kelim-i tevhid. Oni se održavaju u džamijama i u kućama sa željom pojedinih osoba. Ta riječ znači predanje Svevišnjem Allahu. Uči se i dova za sve naše, od prvog čovjeka Adema, a.s., za sve ashabe i šehide i evlije. Oni koji su prisutni tome imaju korist jer će dobiti hidajet. Inače, osobu koja ima abdest i koja ulazi u džamiju i radi korisne stvari, prate meleci koji sve bilježe. Skupovi se održavaju uoči petka i uoči ponedeljka. Allah, dž.š., naređuje da činimo zikr. Mnogi misle da je činiti zikr i kopati krompire jedno te isto. Allah, dž.š., kaže: "Klanjajte namaz i Meni činite što češći zikr." Mi ne možemo pretjerati granice u činjenju zikra.

Ljudima je nepoznat svijet tarikata, pa se malo ustručavaju od toga. Derviš ne može biti onaj ko ne klanja. Kako se može reći za one ljude koji kažu La ilahe illallah, da su loši. Svakom onom ko ne pozna tarikat, preporučujem da ga upozna. Jer to je islam.

Koja je razlika između džamije i tekije?
To je kao Šeri'at i tarikat. Šeri'at je ono što jedna osoba, jedan musliman mora izvršavati kao punodoban, pametan i zdrav musliman. Tako je džamija za te stvari. Ima svoje programe, ima minberu na kojoj se obavlja džuma, dok se u tekiji ne obavlja. U džamiji se obavljaju namazi i po programu džamijskog odbora vrše se neke aktivnosti. Tekija je uvijek otvorena za sve one koji žele da vide šta se radi u tekiji i da u njoj borave. Tu se održavaju razna predavanja, uče se ilahije, klanjaju se nafile, ibadeti se. U tekijama se ne dozvoljavaju beskorisne priče. Adet je učiti razne ilahije, kao na primjer ilahije od Ašik Junuza koje su poznate u svim dijelovima svijeta. On je iz svog srca ostavio stihove preko kojih se možemo mi upućivati. Svaki stih je potkrijepljen ajetom i hadisom. Savjetujemo kako čovjek da se vlada u tekiji i svome životu, kako da se ponaša sa ukućanima, komšijama, rođacima, poznanicima. Oni koji su u tarikatu mogu se poznati kada dolaze u tekiju i odaju joj poštovanje, ulaze sa nijazom, sa poštovanjem stanu pa tek onda prelaze prag, uzimaju tespih i uče ono što imaju. U tekiji nema mutevelije koji čeka sa ključevima da zaključa, kao u džamiji. Tekija je otvorena i tu se uvijek može ući i upoznati sebe. Sve što treba za jednog čovjeka i za prosperitet zajednice možete naći u tekiji. Mi uvijek molimo Allaha da nas ojača u dinu i imanu, a u ašku-ljubavi i nijazu-pokornošću prema svome Gospodaru i našem devletiji Muhammedu,a.s., da ih više upoznamo i više zavolimo, a tako i sve pejgambere od Adema, a.s., do Muhammeda, a.s.

Riječ, dvije o Hastahani!
Tradicija Hadžimejlića, kao što je manje više poznato, je da su bili poznati po duhovnom liječenju. Ona se prenosila sa koljena na koljeno. Osoba koja je bila duhom jaka preuzimala je znanje liječenja Kur'anom, a ljudi su dolazili iz svih krajeva svijeta i tražili pomoć. Kao potomak Hadžimejlića prihvatio sam ovo liječenje kao sopstveni zadatak. Tekija je bila prihvatilište osoba bolesnih od zlih duhova. Boravili bi u tekiji ponekad i 40 dana da bi se izliječili. Pošto je Bosna stradala ovim ratom, Bosanci su osjetili na sebi velike strahove, traume, ali i djelovanja zlih duhova-džina. To me je ponukalo na razmišljanje. Bio bih odgovoran pred Bogom da im ne pomognem, a da sam za to sposoban. Kada sam svoju odluku, da pravim hastahanu, saopćio mojim najbližim prijateljima, radosno su prihvatili taj prijedlog i stavili su mi se na raspolaganje. Doveo sam zgradu u tehničku ispravnost, a još će trebati mnoga odricanja da se ona završi, da bi mogla primati pacijente. Tu će se liječiti od narkomanije, alkoholizma, trauma svih vrsta, kožne bolesti za koje ne mogu naći lijeka na drugim mjestima, nerotkinje, šizofrenije, padavice, nesanice i drugih bolesti. Uz mahsus selam svim čitaocima uz ovaj prvi broj tarikatskog časopisa, molim Svevišnjeg Gospodara Allaha, da mi da još života da dovedem hastahanu u funkciju.

Preneseno iz tarikatskog časopisa Kelamu'l Šifa', broj 1, mart 2004.

Šejh hadži Mesud efendija Hadžimejlić

Duhovni put je mahsusija

Duša šejh Mesuda ef. Hadžimejlića vratila se svome Gospodaru uoči ponedjeljka, u nedjelju 13. Safera 1430. Hidžretske godine/ 08.02.2009. Miladi, u vrijeme kada se u tekiji Mesudija završio kelime-i tevhid. Derviši prenose da je padala blaga kiša. Kabur Šejh efendije se nalazi ispred Porodičnog muzeja „Šejh hafiz Musa Kjazim Hadžimejlić" u Vukeljićima kod Fojnice. Inna lillahi ve inna ilejhi radžiun!

Euzubillahimineššejtanirradžim
Bismillahirrahmanirrahim

"Kale Rabbi hebli minledunke zurijeten tajjibeten inneke semiu'- dua." Ja Rabbi, molim te da mi podariš dobro, čisto, čedno potomstvo jer uistinu Ti uslišavaš molbe. "Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu." Ko upozna svoju dušu, upozna svog Rabba!

Ko je u duši ispravan, Allah mu pomaže u njegovome životu, zato što meleke odredi da ga prate. Imaju posebni meleki za one koji puno čine zirkullah. Mi imamo meleke koji nas prate u našim poslovima, ali ovi su mahsusija. Oni nas prate kada učimo i izgovaramo Allahova imena, zato što je Allah stvorio čistu dušu, pa ta čista duša želi uvijek dobro i u tom dobru napreduje tako do svoje smrti. Može biti razumom ne bi htio, ali duša to hoće i to vam je kao u majčinom stomaku. Allah pošalje dušu i uz tu dušu i svu ostalu čovječiju spremu i znanje i karakter i pobožnost i sve druge osobine. Tako ljudi lahko prilaze u tarikat. Tako ljudi zavole Allaha brže nego oni koji su naučeni, pošto ima učenih ljudi a uzohole se zbog svog znanja. Za takve se kaže: "Men kale ene alimun fehuve džahilun." Ko kaže da je ilum sahibija, on je džahil, a džahil znači neznalica, neznanje. Hazreti Alija je rekao: "Postoje dvije pameti, učena i prirodna."Učena je što te je neko naučio da ti znaš pojedine zemaljske stvari, a prirodna je ona kojom te je Allah obdario, pa ti znaš sam odvojiti dobro od zla. Ljudi koje je Allah obdario prirodnom pameću su povodljivi, ne na zlo, ne na ružan posao - nego su oni skloni dobru i gledaju da uvijek čine dobro.

Ima osoba za koje ljudi kažu da nisu ni zavirili u školu, ali su prirodno inteligentni i prirodno znaju redoslijed stvari i uputa sa kojima se vladaju toliko da im se okolina začudi odakle takvim osobama takav ured života. Prije nije bilo televizije, a i novine su možda dolazile jednom u mjesecu na selo pa su se ljudi sastajali na pazarima, na pijacama i razmjenjivali informacije. Kad bi ljudi pili kahvu onda su jedni drugima pričali šta je bilo, šta je ko čuo i vidio i šta ima u državnom aparatu, pa su na takav način saznavali nešto. Duhovni put je mahsusija!!! Ljubav Allahova prema robu Njegovom pa ga Allah uputi na ibadet i dobro. Allah je rekao Muhammedu, a.s., Koga sam Ja, Resulullah uputio, on je već upućen. Koga Ja, nisam uputio, njega ne može niko uputiti. Ja Resulallah, nemoj za takvima težiti i nemoj plakati, jer je hazreti Pejgamber znao i plakati za nekim ljudima koje nije mogao odvratiti od zla i uputiti na dobro. Naš Devletlija je plakao i kod Allaha na Miradžu, gdje mu je Allah dozvolio da traži šta želi. Ja Resulullah, Ja sam te pozvao iz duhovne težnosti prema Meni, pa evo sad si ovdje reci, šta ti želiš za svoga ummeta? Allah je tada izmijenio deset stvari koje su bile preteške za nas a koje su Pejgamber i ashabi činili da bi dostigli Allahovu milost; koliko su klanjali, postili, ibadet činili, a ima nas pola koji to ne bi ni radili.

Kako Allah kaže na Miradžu Muhammedu,a.s.: "Lev lake lev lake lemma halektu-l-eflak." Da nisam bio u namjeri tebe stvoriti ja Resulullah, Ja ne bih ništa stvorio, ništa ne bi bilo. Ali iz ljubavi gdje sam tebe stvorio, zato Ja tebi dajem deset poklonstava od Mene za tvog ummeta a to je na primjer, da ne živimo dugo; da u kaburima ne budemo dugo; da na Sudnjem danu budemo prvi ispitani; da na Sudnjem danu prvi ulazimo u Džennet; da na Sudnjem danu imamo tolikog izbora u Džennetu, da biramo gdje ćemo i u koji ćemo Džennet; sve je to Allah dao radi Muhammeda,a.s., nama! O vi, moje sufije, koji ste, nije bitno iz kojeg ste reda, da li iz rifaijskog, da li iz nakšibendijskog, mevlevijskog ili nekog drugog reda, budite uredni, čistog srca da ste spremni da hodate po ovoj planeti Allaha spominjući jer Allaha ne spominjući ne bi vam bili čisti putevi. Zato Allaha spominjite, jer Allah daje onome ko Allaha doziva, danom i noći Ga spominje. Allah je rekao za sufije, Esteizubillah: "...Vemen

azlemu min men menea mesadžidellah an juzkere fiha esmuhu ve sea fi harabiha...” Ko bude zulum činio i nastojao da kod sebe zbriše Allahovo ime, dolazit će mu razne opomene. Znači sve kao opomena Allahova, onome ko ne osjeća potrebu i odgovornost, njemu je sve svejedno. Da li je zemljotres, da li su vremenske nepogode, da li se to izražava kod dotične osobe pometnjama nekim ili nestankom nafake ili nekim drugim pometnjama u familiji, oni na to ne obraćaju pažnju. Ne znaju da je to zato što se ne obraćaju Allahu! Oni ostaju pri svome a ne približavaju se svome Gospodaru. To je zato što nisu sufija! Kod Allaha su najodabraniji robovi - sufije. Vi koji ne vjerujete u sufije, vi koji sumnjate u njihovu ispravnost, tražite da vam se srce otvori prema Rabbu u zikrullahu. To je Njemu najdraže! On nagrađuje svoje robove. Allah ih je obdario da ni u kaburu nemaju ispita jer su: “Mutu kable en temutu!” Kaže Pejgamber,a.s., Umri prije nego što si umro! Nemoj da si kome ostao dužan ni od riječi ni od imovine gledaj da ti je to na mjestu, a o svemu tome jedan sufija vodi strogo računa. Ako to pojedini sufija ne ispuni, znači ima preskakica u vršenju evrada, to jeste njegovog zadatog ibadeta, ima preskaka u njegovom redoslijedu života a to ne bi trebalo da bude. Jedan sufija mora da bude uredovan. Ima se toliko toga reći o sufijama to jeste dervišima.

Poštujte te ljude, poštujte ih mnogo, kao što treba da poštujete majku koja nosi dijete. Ustanite prema njoj, jer vi ne znate koji Allahov dar nosi: učenjaka, evliju, doktora nauka bilo koje grane, vi ne znate koga ona nosi, ali iz poštovanja, podignite se i dajte joj počasti. Tako isto kada znate da je neko sufija, iskažite mu poštovanje i ako si i ti sufija, treba da ga osjetiš u svom srcu, da mu priđeš da se zagrlite da i on tebe osjeti da si i ti sufija, a naročito ako se upoznate. Da lijepo postupate sa njim, vedroga lica, čistog jezika poselamiti svoga brata sufiju jer koliko bude istine i ljubavi sufija prema sufiji, onda će to biti vrhunac Allahovog zadovoljstva! Zato ja kažem, treba poštovati i cijeniti svakog sufiju bilo kojeg reda a vi koji to niste volite i poštujte te ljude jer ko je s kim na dunjaluku, ko je koga volio na dunjaluku, bit će i na ahiretu, jer su to čvrste veze. “Inneme-l-mu’minune ihvetun.” Muslimani su braća, a kod sufija to bratstvo treba da bude čvršće. Pokažite jedni drugima tu bratsku ljubav, nije samo mu dati tri prsta i eto, nego brata svoga treba zagrliti, stegnuti uza se zato što njegovo srce i tvoje u jednom smjeru idu a to je prema Allahu lijepom. Draga braćo, poslušajte riječi onih velikih naših ashaba, evlija i naših pirova, šta su oni rekli i kako. Allah sve zna i koliko treba spuštati na jedno mjesto kiše da ga očisti od bakcila i poganštine. Tako Allah zna za svakog sufiju. Vodič traži derviša, prati ga šta on misli, kako govori, kako se razvija u obavljanju zikira, da li je spreman, da li je čist, da li je uredan, da li je svjestan kada čini vird. Mi trebamo jedni između drugih da smo kao jedno, kao braća. Treba poštovati i cijeniti vodiča, šejha, vekila i one koji upućuju derviša. Šejh treba da je cvat među dervišima bilo kojeg reda, poštuj ga i cijeni jer on voli Allaha i njega Allah voli.

Ko kaže da je alim, on je džahil. Ko kaže da ima ilum u sebi, on to ne govori, nego samo gdje je potreba. Jer vrijednost toga je vrijednost i blagodat od Allaha data pamet i on je neće svugdje rasipati. Kao što se ne može klanjati na nečistom, tako neće ni učena osoba svugdje da govori o dobru jer nema efekta i zato on šuti. Tako je Hadži Mejli baba jednom došao i šutio. Svi koji su bili prisutni su isto šutili. Niko nije, ono što kažu ni kahnuo, a to je on želio da pokaže smotru derviša, hoće li oni bez izuna da govore pred šejhom ili će šutiti pa su tu bili na testiranju. Na to ima pravo šejh među svojim dervišima, da ih vidi, da ih mjeri, u kojim su oni halovima, zato treba ilum da se daje ondje gdje treba. Ko nema virda, ko nema hilafetnama potvrđene od Allaha, bolje mu je da se ne izigrava. Allah je hazreti

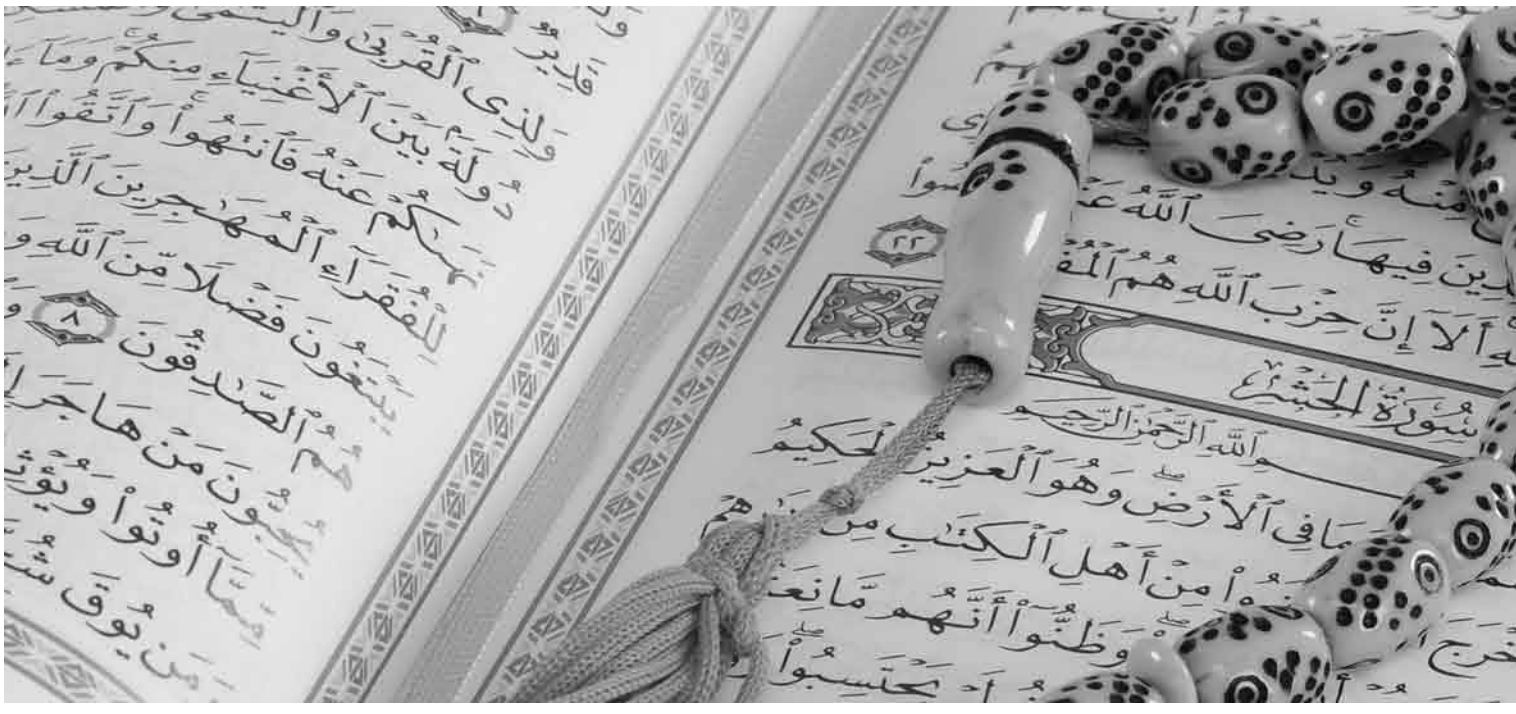

Pejgamberu rekao kome će se dati vird, ko će biti taj nosioc veličine pa drugima davati. Ko daje ružne i nevaljaste vijesti, šta bude taj svijet radio, kako taj svijet bude radio, to ide na adresu onoga ko je to rekao. Šejh treba da je sabran, pribran, čist od svih misli i da nije u dugu, pa da ne misli o dugu kad ga derviš pita o ovom ili onom, a da on ne može da misli i da mu da ispravan odgovor od duga. Dugova ima raznih: dug prema ocu, dug prema majci, prema djetetu svom, komšiji, pa čak i prema onoj kravi ko je ima u štali. Valja to sve izmiriti. Ko je na tome dobar on lahko polaže račune, zato je derviš kod Allaha najdraži i najodabraniji.

Kad je Pejgamber, a.s., pitao ashabe, hoćete li da vam kažem šta je kod Allaha najveće, pa su oni nabrajali: namaz, post, zekjat, hadždž, dobra djela. Sve je Pejgamber govorio nije, nije, nije, šta je na kraju rekao:Zikrullah! Zato su derviši pod napadajem osoba koje ne shvaćaju šta je tarikat, šta je ljubav prema Allahu, zato što je nisu stekli pa ne znaju. Čovjek je protiv onoga što ne zna. Zato što je dobro mora biti kritike. Jedna voćka koja je oplemenjena nije kisela nije gorka nego slatka svi lete da dođu do nje, da je kušaju i da je jedu. Zato derviši ne mogu biti mirni, oni su na stalnoj probi ili u bolesti ili neimaštini ili nešto drugo ali moraju biti pod pritiskom. To je da se vidi koliko su oni odani Allahu. Kad ti je uzeo, On zna zašto ti je uzeo. Kad ti da, On zna zašto ti je dao, da te isproba, da vidi tvoju čvrstinu. Jedan sufija kad je na određenoj deredži, onda mora podnositi i neke teškoće. Zato pravi sufija ne odlazi sa ove planete dok ne vidi svoje mjesto na ahiretu. Zato nema ispita u kaburu, to je da ovako slikovito kažem ko na carini kad te carinik pipa po džepovima da vidi da ne nosiš drogu, municiju ili neku nedozvoljenu štampu. Tako kod muslimana ima u kaburu ispit, neko će ga imati do Sudnjeg dana a sufija neće imati nikako. Zato što je on čitav svoj život bio pod melekskim mikroskopima, pa oni vide Allahovog roba i čim ga vide znaju da kod njega nema ništa sumnjivo. Kod sufija se talkin i ne uči na kaburu. Danas se skoro nikome talkin ne uči, a trebalo bi da se uči, a trebalo bi da se uči... jer koliko je svijeta odsutno od Allaha i Njegove Milosti. Osoba mora na ispit doći, da se vidi koliko imana ima u sebi da se predodjeljuje da li je u džehennem odmah ili u džennet.

Svi predvodioci zikrova treba da vode računa o tome svome što im je naređeno. Ako je to šejh, mora da vodi računa o svojima koji slijede njega kao šejha. Šejhovski govor treba da bude zapovijed, i nema oklijevanja, jer šejh govori sa Kur'anom i hadisom, kako treba i šta treba, koliko treba da se prouči i drugo. Šejh zna svoga derviša u po noći probuditi da mu promijeni vird. U prijašnjim vremenima nije bilo telefona, nego ode šejh do derviša promijeni mu vird jer mu to slijedi i onda se vrati. Ako ne ode i ne obavijesti ga, onda vrjednota šejha opada, zato je kod šejha uvijek bila dežura, jedan ili dva derviša su uvijek bila uz njega. Zašto? Radi raznih promjena. Ima derviša koji su pred smrt, onda to šejh osjeti, pa zove derviša, hajde da se ispred njegove duše isprati sa Kur'anom, onda gdje treba sadaka, podijeli se i tako. Imaju svi ti propisi koji mu trebaju. Zato treba čvrsta veza između šejha i derviša u svakom pogledu. A što će kod njega dvojica? Iz tih razloga što dođu meleki i obavijeste treba tome i tome promijeniti vird, idite odmah dok nije sabah došao da ne bi stari vird učio, da mu reknete da mu se to produžuje četrdest, sedamdeset ili devedeset puta više. Ako se nije moglo doći kod toga derviša da mu se vird promijeni na vrijeme, šejh stoji na istoj stepenici. Stepenice ne idu gore dokle god se ne produži vird tom dervišu...

16. juni 2008. godine

INTERVJU: Šejh Halil Brzina Hulusi

Razgovarao: **Šukrija Džidžović**

Poklonjena sloboda novo je ropstvo

Dolaskom u Sarajevo, prije nekoliko dana, sretoh prijatelja koji će me počastiti susretom koji ću pamtiti dok živim. Polahko, penjući se sarajevskim sokacima, zaputismo se do Mejtaša, gdje ću po prvi put u životu zakoračiti na vrata tekije, u kojoj ću prisustvovati zikrullahu, klanjati namaz i, po prvi put u životu, razgovarati s domaćinom tekije - Šejhom. U tekiji sam, osjećam tremu, čini mi se da me pomalo obuzima i strah od nepoznatog. Već trenutak poslije Šejh i ja sjedamo na sećiju koja je predviđana za njega i njegove goste, prethodno prolazeći pokraj momaka koji ustaju i s velikim poštovanjem, dok prolazimo, stavljaju desnu ruku na srce te pognute glave čekaju da sjednemo. Ubrzo na sofru ispred nas stiže čaj i rahatlokum.

Sve oko mene djeluje nekako čudesno umirujuće, pa i glas Šejha koji naš razgovor započe Bismillom. Iako sam na papiru otprije skicirao pitanja za razgovor, u trenu mi postadoše besmislena. Nije on političar pa da mu postavljam pitanja, pomislih. Razgovarat ćemo onako, spontano, obećah si u sebi. Tako i bi. Ja ponešto upitah, a šejh Halil Hulusi odgovaraše. Kažu da su zapravo rijetke prilike kad šejhovi govore o sebi, ali zato kad započnu – ne pada nam napamet prekidati ih. Dopustimo stoga našim srcima da naslućuju, a očima da čitaju.

Odakle ćemo krenuti?, upitah ga... tek toliko da prekinem tišinu koju je uljepšavala tiha muzika ilahije.

Prije svega, želim dobrodošlicu našem gostu, uredniku Sabaha gospodinu Šukriji, koji nam prenosi selame iz Amerike, gdje su i neki naši dragi prijatelji, imami, koji su čuvari Allahove riječi, koji pozivaju i budno bdiju nad našom braćom muslimanima, osobito Bošnjacima s ovih prostora. Sretan sam kada sretnem ljude poput vas, koji nastoje, iako ne djeluju oficijelno u okrilju Islamske zajednice, probuditi i otrgnuti od zaborava taj naš izvorni zov Vjere i ono što mi uistinu jesmo. Otrgnuti od zaborava tu našu bit, tu našu originalnost življenja - kako uzvišene Vjere, tako i očuvanja kulturno-historijske tradicije, naše baštine, naših običaja, našeg jezika pogotovo. Zato uvijek činim dovu za sve muslimane, sve prijatelje, a naročito za naše muslimane koji žive u SAD-u, a ne zaboravljaju ni svoju vjeru, ni svoju domovinu. Nadati se je da ćete očuvati i svoj jezik, svoju tradiciju i svoju baštinu, i da ćete uvijek biti vezani za izvor svoj, odnosno da nećete zaboraviti svoju rodnu grudu, jer i Poslanik, s.a.v.s., kaže: „Ljubav prema domovini dio je vjere".

Kada ga zamolih da mi u nekoliko riječi kaže nešto o sebi, pripali cigaretu, povuče dim i učini mi se da mu kroza taj dim

pogled odluta u daljine. Govorio je polahko, kao da govori nekom ko nije u istoj sobi.

Zarana, još dok bijah dječačić, iako je vladajuća ideologija potiskivala sve što je vjersko, nacionalno, slobodoumno, osjetih žar Vjere i taj neodoljivi zov vjerskog zanosa nosio me je kroz čitav život. Redovito sam obavljao sve vjerske dužnosti i, kad završih sedmi razred osnovne škole, poželjeh upisati medresu. No, tu moju želju moj rahmetli babo energično odbi. Zašto?! To nikad nisam saznao. Svaka moja noć tokom osmog razreda prošla je u suzama i nedosanjanim snovima o nastavku školovanja u medresi. S obzirom na nepokolebljiv stav mog oca da me ne upiše u medresu, Allahovom voljom osjetih još veću želju i volju za proučavanjem Vjere i vjerskog. Čitao sam sve što je uopće bilo dostupno u to vrijeme, a u tome su mi pomagali i brojni prijatelji koji su raspolagali literaturom i neophodnim znanjem. Ipak, posebnu zahvalnost dugujem imamu Ali ef., kućnom prijatelju moga rahmetli babe te glavnom imamu u mom rodnom mjestu, koji mi je omogućio da koristim kako biblioteku medžlisa, tako i njegovu vlastitu. Znajući koliko će me to obradovati, on je običavao obavještavati me o izlasku svake nove knjige, brošure, časopisa.

Tokom studija osjetio sam svu puninu življenja uzvišene Vjere, te bogatstvo dostupnosti literature i nesmetane komunikacije s braćom i sestrama u Vjeri. Sreo sam mnoge ljude i drage prijatelje, studente iz Bosne i mnogih drugih zemalja. Pritom moram istaknuti da sam od ranog djetinjstva tragao i ne znajući za čime, a kad progledah, vidjeh da se pronađoh u ljepoti Vjere - u tesavufu. Tada dokučih i razaznah da svi koji iskreno žude i traže znanje i istinu kroza tarikat i tesavuf ostanu zabezeknuti spoznajom – najprije, naime, nađu sebe u ljepotama tesavufskim, a tek potom vide ljepote tesavufa u sebi!

Poznavaoci tesavufa i tarikatski putnici mnogo toga preniješe mi o tarikatu, zikrullahu, ahlaku, iršadu, muršidima, edebu, himetu, hizmetu... Po dolasku u Beograd, tokom svakodnevnih boravaka u džamiji i islamskom centru, susretao sam mnoge čestite ljude različitih nacija, svjetonazora, zanimanja, rasa, ali i čvrste vjernike, ašike, sufije. Umio sam slušati i čuti! Hvala Allahu, imadoh priliku sretati, razgovarati, pitati vrhunske vjerske i svjetske autoritete od Bosne do Belha. Malo zato stavljah u torbu na prsima, a malo u onu za vratom. Moj interes za tesavuf po povratku u Bosnu nije prestao, ali moram priznati da sam prošao i faze iskušenja za kojih sam lutao, ne znajući ni šta hoću, ni šta tražim. Ali, jedan susret i razgovor s dragim mi prijateljem i prvim vodičem na časnom putu tarikatskom, hadži šejhom Šefikom ef. Alićem, na me ostavi trajan dojam, utisnuvši mi trajan pečat i usmjerenje koje nikad više, uz Allahovu pomoć, nije pokolebano. Nakon jedne moje ruje i viđenja, naime, šejh Šefik ef. bio je inicijator da odemo do šejha hadži Halida ef. Salihagića u Fojnicu. Eto, taj susret i taj višečasovni razgovor bili su svjetlost koja mi je pomogla da progledam i po prvi put otkrijem da je upravo takav pristup životu, takvo poimanje punine univerzalne vjere Dini-Islama – moj put, da je to onaj mirisni zanos Vjere koji me pratio od djetinjstva, a ja ga sve dotad ne umijeh odgonetnuti. Vidjeh upravo ono što maločas rekoh – vidjeh sebe u ljepoti raskošne misli hadži Halida efendije i shvatih! Vidjeh sebe u ljepotama tesavufa! Taj prvi odlazak u Fojnicu i taj sudbinski susret, koji se zbio u prisustvu šejha Šefika ef. Alića, bijaše prekretnica života moga, susret koji mi tada biješe bezmalo nepojmljiv iz više razloga:

Moram istaknuti da sam od ranog djetinjstva tragao i ne znajući za čime, a kad progledah, vidjeh da se pronađoh u ljepoti Vjere - u tesavufu. Tada dokučih i razaznah da svi koji iskreno žude i traže znanje i istinu kroza tarikat i tesavuf ostanu zabezeknuti spoznajom – najprije, naime, nađu sebe u ljepotama tesavufskim, a tek potom vide ljepote tesavufa u sebi!

- premda ga prvi put okom ugledah, vidjeh čovjeka kojega sam dobro znao i odmah prepoznao; odmah u njemu vidjeh Šejha, i odmah znah da sam ga našao, da je on moj Šejh;
- kad se poselamismo s njim i kad poljubismo ruku tom mubarek čovjeku, on se okrenu hadži Šefiku i upita ga: ,,Ko ti je ovaj mladić?". Hadži Šefik mu odgovori: „Moj dobar ahbab, hadži-efendija", a šejh h. Halid ef., okrećući se prema meni, reče hadži Šefiku: „Pa zar ne vidiš da je to Hulusi?" Ne znah tada da sam počašćen i da sam dobio tesavufsko ime Hulusi, i to baš ime mog šejha, što mi je naknadno hadži Šefik ef. pojasnio. Ne znah tada ni da je šejh Halid, pri tom susretu, hadži Šefika ef. molio da, kad god ga pohodi, povede i mene, budem li mogao doći. Tako i bi!

Zahvaljujem Allahu Uzvišenom da mi je za prijatelja dao šejha h. Šefika ef., koji me, Allahovom voljom, dovede do mog mubarek šejha h. Halida ef. Salihagića, kojega sam u stopu pratio i, žedan muhabeta, s hudurom slušao, a zikrullahom napajao dušu. Krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, po izunu hadži Halida ef., dobih „zaduženje i ovlaštenje" – obavezu da „vodim" zikrullah u svom rodnom mjestu. Početkom devedesetih preselio je moj šejh h. Halid ef. Salihagić, k.s., pa sam svoj tarikatski put nastavio sa šejhom Behaudinom ef. Hadžimejlićem, r.a., koji mi je dao idžazet (šejhovsku diplomu) i promaknuće u zvanje šejha, te sa šejhom Mesudom ef. Hadžimejlićem, r.a., od koga dobih hilafet – duhovno nasljedstvo.

I dalje sjedimo i već ispijamo drugu čašu tekijskog čaja koji mi iznimno prija sve vrijeme razgovora. Upitah Šejha da mi pojasni ulogu tekije.

Brojne su aktivnosti nakšibendijske tekije „Mejtaš". U njoj sam pročelnik - ponajprije na brizi, pozivanju, prihvatanju, pomaganju i podučavanju onih kojima je pomoć potrebna. Tekija je kuća vjere, ibadeta, kuća mira i sloge, kuća veličanja Allaha Uzvišenog i donošenja salavata na Poslanika, s.a.v.s. Ali tekija je i kuća međusobnog razumijevanja, pomaganja, kuća jedinstva u kojoj se traži i spoznaje put ispravnog vjerovanja i djelovanja – življenja, dakle! Uz Allahovu pomoć, činimo sve da tekija bude u funkciji 24 sahata, da se ljudi upoznaju i zbliže, da se obuče i prihvate uzvišenu Vjeru, da se drže propisa, da gradimo insanijet čovjeka, da ga učimo i pozivamo dobru i dobročinstvu. Cilj nam je podučiti ga i odgojiti uz ispravno vjerovanje i djelovanje, te osigurati uvjete za to. Ističem da tekija ima i svoje medžlise diljem Bosne i Hercegovine te u dijaspori.

Brojne su aktivnosti nakšibendijske tekije „Mejtaš". U njoj sam pročelnik - ponajprije na brizi, pozivanju, prihvatanju, pomaganju i podučavanju onih kojima je pomoć potrebna. Tekija je kuća vjere, ibadeta, kuća mira i sloge, kuća veličanja Allaha Uzvišenog i donošenja salavata na Poslanika, s.a.v.s. Ali tekija je i kuća međusobnog razumijevanja, pomaganja, kuća jedinstva u kojoj se traži i spoznaje put ispravnog vjerovanja i djelovanja – življenja, dakle!

Nikako nisam mogao dokučiti kakva je razlika između „običnog imama" i šejha pa mi i na to pitanje šejh Halil dade jasan odgovor.

Vaše pitanje zahtijeva dulju elaboraciju, ali pokušat ću odgovoriti na njega na najkraći način. Hodže, to jest imami, oficijelna su ulema Islamske zajednice školovana da po pozivu i zanimanju rade na promicanju principa uzvišene Vjere. Mi sufije rekli bismo da je to izvanjska dimenzija Vjere. Naravno, šejhovi mogu biti i hodže, ali i ne moraju. Često šejhovi po formalnom obrazovanju nisu imami, ali bit njihova pozivanja u Vjeru jest imamet. Oni svakako jesu imami, dakle. Oni se, međutim, bave onim nutarnjim, odnosno znanjem koje mi sufije nazivamo batinen. Kako maločas rekoh, hodže osobito drže do izvanjskoga znanja, a sufije do unutarnjega. Pritom su hodže-imami educiraju i imenuju u okviru Islamske zajednice, dok se šejhovi osposobljavaju i imenuju unutar jednog drugog sustava.

Što mislite pod tim?

To je prenošenje sufijskoga znanja i zvanja, koje, iz generacije u generaciju, teče od Šejha vremena pa sve do Poslanika, s.a.v.s. To je ta nutarnja dimenzija. Ono što je tu također bitno istaknuti jest da oni pritom prolaze posebnu školu odgoja - terbijet. Riječ je o odgoju uz šejha kojega nađu i na kojega su upućeni, i uz čije vođenje jedino i mogu biti odgojeni. Naposljetku, ovlašteni šejh daje jednom od svojih ili više murida zvanje šejha. To ujedno predstavlja potvrdu i znanja i zvanja za koje je šejh osposobljen. Ono što nipošto, međutim, ne smijemo zaboraviti jest da ti časni pozivi - kako hodžinski, tako i šejhovski - nisu suprostavljeni. Naprotiv, ponekad se prepliću, a uvijek nadopunjuju! Samo nedobronamjerni i oni koji ne znaju pokušavaju obezvrijediti ili prikazati suprostavljenim ta dva poziva, odnosno dva pristupa čovjeku koji daju najbolje rezultate, što je nepobitna istina.

Najbolje ćemo to pojasniti i shvatiti ako usporedimo džamiju i tekiju. To su zasigurno dva nerazdvojna pojma.

Danas je, naime, obrazovanje muslimana na, rekao bih, vrlo solidnom nivou, bar kod nas u BiH. Vjerujem da je situacija još i bolja na Zapadu gdje se nude naprosto veće obrazovne mogućnosti pa i različiti aspekti specijalističkog usavršavanja. Prema tome, ne osjećamo manjak ni obrazovnih institucija, ni obrazovanih ljudi. Međutim, sve te obrazovne institucije - bilo da su vjerske, bilo da su svjetovne - bave se našim tijelom i našim razumom. Nažalost, gotovo niko se ne bavi našim srcima. Niko osim tekije. Tekija je ustvari jedina institucija koja se bavi našim srcima. A srce je bit, suština iz koje potječu i dobro i zlo. I podaj i uzmi. I pomiluj i udari. I budi dobročinitelj i budi zao. U tome je razlika između tekije i džamije. Znači, tekija, to jest šejh kao pročelnik tekije usredotočen je na odgoj ljudskih srca i ljudskih duša. Šejh radi na odstranjivanju onoga što je negativno kod čovjeka i razvijanju onoga što ga čini čovjekom. To se zove odgoj duše. Kod nas sufija kaže se da duša prolazi sedam mekama na tom odgojnom putu. Od nefsi emare - duše sklone zlu, do nefsi safije - savršene duše. U tom pogledu, počesto su naše džamije svedene na prostor za obredni ibadet: namaze, dove, predavanja i tako dalje. Nasuprot tome, tekija, međutim, pokriva mnogo širi i mnogo dublji pristup čovjeku. U džamiju dođu oni koji su osposobljeni da obave namaz, da obave molitvu i ibadet. Tekija je otvorila vrata za sve potrebe čovjeka u svakom pogledu. I za onog posrnulog, i za onog koji uspravno korača stazom životnom. I za onog koji ima, i za onog koji nema. Za sve one koji traže! Mi u našoj tekiji ovdje prihvaćamo i postupamo po časnom pozivu Dželaluddina Rumija - hazreti Mevlane, k.s., sadržanom u bejtovima:

„Dođi, dođi ma ko da si.
Ma šta da si, samo dođi.
Ma i kad si inovjernik, vatrobožac, idolopoklonik.
Kad ustaješ, i kad padaš po sto puta.
Evo vrata koja očaj ne poznaju.
Dođi, dođi - samo dođi."

Ti stihovi dojmljivo oslikavaju sav taj put kojem stremi šejh i tekija kao institucija. Naravno, pritom je puno ljudi koji traže, a ne znaju šta traže. Do šejha je da im to otkrije, ako Bog da. Mnogo ih je koji ne stekoše znanja o Vjeri, ali i onih koji niti imaju priliku niti znaju kome bi se obratili. Oni naprosto osjećaju potrebu i tajanstveni zov koji ih tjera da tragaju i traže odgovore na mnoga pitanja na koja sami ne mogu odgovoriti, a bez kojih nema mira ni smiraja.

Jednostavno ih ponese žar srca – ono nešto što čovjek sam sebi ne može objasniti šta je. Mi bismo rekli da je to uputa Uzvišenog Allaha koji je jedini koji upućuje. Mi pozivamo, a Allah upućuje. Allah uputi roba svoga pa u tekiji nađe ono što traži. Zato sufije vole maksimu: „Ko traži, naći će! A naći će ono što traži, ako Bog da." Šejh vidi stanje onoga ko mu dođe, ali i njegovu osnovnu potrebu. Zato će šejh usmjeriti, pomoći

Sve te obrazovne institucije - bilo da su vjerske, bilo da su svjetovne - bave se našim tijelom i našim razumom. Nažalost, gotovo niko se ne bavi našim srcima. Niko osim tekije. Tekija je ustvari jedina institucija koja se bavi našim srcima. A srce je bit, suština iz koje potječu i dobro i zlo. I podaj i uzmi. I pomiluj i udari. I budi dobročinitelj i budi zao. U tome je razlika između tekije i džamije. Znači, tekija, to jest šejh kao pročelnik tekije usredotočen je na odgoj ljudskih srca i ljudskih duša. Šejh radi na odstranjivanju onoga što je negativno kod čovjeka i razvijanju onoga što ga čini čovjekom. To se zove odgoj duše.

i, naravno, učvrstiti taj njegov korak prema uzvišenom Cilju, a to je put Istine, put Vjere, put Poslanika, s.a.v.s. Približavanje Uzvišenom Stvoritelju cilj je čovjekova življenja na ovom svijetu, jer ga je Uzvišeni Allah dž. š. stvorio kao svog halifu u upravljanju ovim svijetom. Zato častan čovjek stremi da se približi Gospodaru svome, da uđe u njegov kurbet i njegov hadret.

S obzirom na to da živim u Americi, volio bih tamo posjetiti neku tekiju. No, koliko znam, u Americi imamo gotovo 40 bošnjačkih džamija a nijednu tekiju. Zašto?

I u Americi imate tekija. Rekoh maločas, ko traži - taj i nađe. Naravno, mnogi od nas u mlađim godinama, pogotovo u ranoj mladosti, ne znaju šta je to što traže. Ali taj zov Vjere, taj zanosni miris, kako više puta istaknuh, otkrije mu da jasno vidi ono što traži. Pazite, nije tekija tekijom po svojoj vanjštini. Tekija je tamo gdje je šejh. I na livadi, i pod šatorom, i u šumi, i u kući. A i u džamiji može biti tekija. Bitno je na koga naiđete. Ko je domaćin tamo gdje dolazite. Ja znam dobre ljude, sposobne i obrazovane, koji u Americi upravo na ovaj način pozivaju ljude Putu. Jeste li ih vi prepoznali, ne znam, no sigurno ste ih sreli. Ne mogu a da ne spomenem nekoliko njih, mojih prijatelja koji žive tamo. Uostalom, iz Amerike me posjećuju nekoliko šejhova. Primjerice, šejh Hišam efendija halifa je šejha Nazima s Kipra, šejh Senad ef. Agić, koji je vaš glavni imam za Sjevernu Ameriku, također je jedan od halifa šejha Nazima, moj vekil u SAD-u je hafiz Nermin ef. Spahić. Tu je još mnogo njih koji su upoznati s tesavufom, a koji rade kao imami. Premda su dakle hodže, ne zapostavljaju ni dimenziju nutarnjeg i duhovnog, što svakako proširuje njihovu misiju, ali im i olakšava djelovanje. Imami su džamija, ali rade i na planu duhovnog uzdizanja ljudi.

Naravno, postoje i šejhovi i vekili koji nisu oficijelni imami, ali neumorno i čestito rade na pozivanju i odgoju ljudi. Neki od njih imaju i zvanično registrirane tekije. Eto, to je istina koju čovjek nekada ne vidi zbog blizine. Počesto tako kažemo: Čovjek ne vidi nešto zbog blizine. To hoće reći da po hiljadu puta prođemo pored nečega, a ne znamo da je to-to.

Te večeri kada sam prvi put ušao u tekiju, zatekao sam šejha Halila dok govori svojim muridima i muhibima. Doimalo se kako upijaju svaku njegovu riječ. A svaka ta riječ komotno bi mogla biti tema za sebe. Govorio je o materijalizmu, novcu, bankarstvu... naglašavajući da su to ovozemaljske kategorije, a njihovi plodovi kratkotrajne slasti. Uspoređivao je to s onim vječnim zadovoljstvom, saževši sve u jednu rečenicu: „Zato je srce ispred i okrenuto „gore", a novčanik pozadi.", to jest srce je za Stvoritelja, a novčanik za „džep", za stvoreno! U toku našeg razgovora podsjetio sam ga na taj dio njegova izlaganja.

Zabilježio sam dio Vašeg predavanja kada ste rekli „novčanik pozadi a srce ispred." Naš Amerikanac-Bosanac sigurno će na to reći: „Ne mogu ja srcem platiti račune."

Čovjek je s onim koga voli i šta voli. Ako su to pare, on je s njima. A onda pogledajte kakve su posljedice. Može neko imati pare. No pogledajte kako ih troši, u šta ih troši i na šta ih troši. Pitate se je li to sreća ili nesreća? S druge strane, tu je onaj ko istinski vjeruje da je Uzvišeni Allah Stvoritelj nebesa i zemlje, Koji daje nafaku, Koji nas stvara i Koji nam daje sve ljepote, sve rahmete, sve milosti ovoga svijeta. Tu je, dakle, iskreni vjernik koji ne bi stavio ništa ispred Njega Uzvišenog. Ako smo svjesni da Allah daje nafaku, i da nam je u svakom trenutku može uzeti, onda ćemo biti svjesni da je On Onaj kojem trebamo srce svoje okrenuti. U principu, ne zagovaram nikakav asketizam. Naprotiv, uvijek se vodim hadisom Poslanika, s.a.v.s., „Najbolji od vas je onaj koji ne da svog ahireta zarad svog dunjaluka, niti zapostavlja svoj dunjaluk zarad svog ahireta, pa nije muhtač drugima."

Uvijek je bolja ona koja daje, nego ona koja prima. Istovremeno, moram vam to pojasniti i na drukčiji način jer pitaste „Može li se srcem platiti račun?" Allah „vaše bogatstvo" može uzeti u svakom trenutku i kad se tome najmanje nadate. Ali Allah je Milosni i Samilosni pa daje robovima svojim. Daje i mimo onoga što zaslužujemo. Ako se, međutim, pitate šta je to ljudska sreća i bogatstvo, onda poslušajte, navest ću vam primjer, a vi prosudite jesam li i koliko u pravu.

Ako sada kreneš iz ove tekije u grad, razmišljajući šta je to sreća i šta je bogatstvo, i sretneš gladnog čovjeka pa potražiš odgovor od njega upitavši ga: „Dobri čovječe, šta je to sreća a šta bogatstvo?", on će ti odgovoriti: „Da imam... jer sam gladan, jer nemam šta da jedem. U tome se krije moja sreća, a i bogatstvo." Na to ćeš reći: „Hvala, dobri čovječe, naučio si me." Drugom prilikom sretneš čovjeka i vidiš da ima. Ima kuću, fino živi. Kažeš mu: „O, dobri čovječe, ti sigurno si sretan i bogat." No on će ti reći: „E, moj prijatelju, imam bogatstvo, ali šta će mi ono kad bolujem od teške bolesti i svakog trena čekam da melek smrti pokuca na moja vrata!" Tada ćeš zaključiti da je sreća i bogatstvo imati, a biti zdrav. I produžiš dalje s tim uvjerenjem. Sretneš onda trećeg čovjeka. Vidiš da ima kuću, bogatstvo i da je zdrav, te mu kažeš: „Eh, konačno sam našao nekog ko je sretan i bogat." On će na to: „A kako

Sloboda je kategorija koja nema cijene, a vrijednosti je neprocjenjive. Za nju se bori i životi daju. Narod koji nije u stanju dati sve, pa i život za slobodu, nije je dostojan živjeti. Poklonjena sloboda novo je ropstvo, ma od koga dolazilo.

si to zaključio?" Reći ćeš: „Vidim, hvala Bogu, da imaš i da si zdrav." Pa ipak, on će reći: „Cijeli život sam radio, i imam, i zdrav sam, ali kome da ovo sutra ostavim? Nemam evlada kome ću ovo poslije mene ostati." Tad ćeš zaključiti da je sreća i bogatstvo imati, biti zdrav, imati evlada koji će te naslijediti... i tako dalje. Četvrti put srest ćeš čovjeka i vidjeti njegovu lijepu kuću. Vidjeti da je zdrav. Vidjeti njegov evlad oko njega, sinove, i zaključiti: „Eh, konačno sam našao onog ko je sretan, ko je bogat." Na to će ti on: „Na osnovu čega si to zaključio?" Izvest ćeš zaključak: „Eto, imaš imetak, hvala Bogu, zdrav si, imaš sinove, sretan si i bogat." A on će to opovrgnuti: „Uh, da Allah sačuva, što sam nesretan," te nastaviti, „evo, imam sinove - a proklinjem ih. Jako su zli. Ne daju mi mira. Rasipaju sve što zaradim. Sve što steknem, oni prokockaju ili popiju..." A onda na kraju toga puta sretneš jednog, siromaška po tvom shvaćanju, ali vidiš da sav je ozaren. Upitaš ga: ,,O, dobri čovječe, jesi li ti sretan i bogat?" A on će na to: „Elhamdulillah, sretan sam i bogat!" Pa ćeš ga istom upitati: „Šta je to tebi dano, a ovima drugima nije?" Učas će ti kazati: „Dano mi je zadovoljstvo onim što mi je dragi Allah propisao!"
Prema tome, onaj ko zadovoljan je onim što ima, on sretan je i bogat. On zahvalan je Uzvišenom Allahu na onome što ima, i naravno, čini sve da poboljša onoliko koliko je u okvirima njegove moći. Da bi popravio svoje stanje, on se oslanja na Allaha Uzvišenog.
Naravno da se račun može platiti srcem.

Vjerujem da bi mnogi voljeli da Vas vide u svojim džematima izvan Bosne. Planirate li nam doći u posjet?
Čudni su putevi koje pred nama otvara Uzvišeni Allah. Moj nijet jest da posjetim i Sjedinjene Američke Države, da obiđem našu braću i sestre. Da vidim kako živite. Kad će to biti i ako će biti, Allah će odrediti. No, hvala vam što ste mi dali mogućnost da uputim poruku našim muslimanima, Bošnjacima, ali i ljudima uopće, jer smatram da je svaki čovjek Allahovo stvorenje. Zato mi moramo imati lijep odnos prema svakom čovjeku, ma ko bio, i ma šta bio. Ovdje, u tekiji, ima jedna levha, stara nekoliko stotina godina, na kojoj piše:
„Ko u ovaj Dergjah svrati,
hljeb mu dajte, za vjeru ga ne pitajte.
Ko je kod Uzvišenog Stvoritelja dušom počašćen,
zar ne zavrjeđuje hljeb kod ubogog Ebu-l-Hasana?"
Prema tome, to treba biti deviza nas muslimana, naročito nas sufija. Sa svakim čovjekom lijepo, jer u svakom čovjeku Allahovo je dobro, ono s čim ga je Allah počastio. Samo je do nas hoćemo li u kontaktu s njim eliminirati ono negativno, a probuditi ono dobro, ili pak obratno. Ponekad smo i mi uzrokom lošeg odgoja ljudi, njihovih loših puteva. Ponekad ne vraćamo ljude sa stranputice...
Ali, da se vratim na moju poruku muslimanima, našoj braći i sestrama u SAD-u. Ona glasi: Čvrsto se držite Puta Istine, puta pravog i ispravnog, kako Uzvišeni Allah poziva robove svoje na put pravi i ispravni. I dodat ću tome: Na tom putu budite uspravni i dostojanstveni. Niko vas u životu poniziti ne može osim vas samih. Povrijediti vas može, ali samo čovjek sam sebe može poniziti.
Dvije kategorije su Allahova datost i Allahova milost čovjeku kao individui, ali i društvu u cjelini: Sloboda je kategorija koja nema cijene, a vrijednosti je neprocjenjive. Za nju se bori i životi daju. Narod koji nije u stanju dati sve, pa i život za slobodu, nije je dostojan živjeti. Poklonjena sloboda novo je ropstvo, ma od koga dolazilo.
Ljudsko dostojanstvo individualna je kategorija koju je također Uzvišeni Allah dao čovjeku. Ono, jednako tako, nema cijene, a vrijednost mu je neprocjenjiva i nesaglediva. Sve dok ne dođe u pitanje ljudsko dostojanstvo, čovjek u životu pravi ustupke. Ako i dostojanstvo proda, onda on daje vrijednost neprocjenjivu za ono što cijenu zaista ima, ali vrijednosti nema. I u tome je mudrost ispravnog življenja. Istinskog življenja.
Zašto vam šaljem ovakvu poruku? Zato da bih kazao: Čuvajte svoje biće, svoju Vjeru. Čuvajte svoju tradiciju, svoju bit, čuvajte svoj jezik, svoju kulturu. Ne zaboravite ko ste i šta ste. Naš narod kaže: „Uvijek je od loze grozd, a od šušnja babura."
Prema tome, Bošnjak-musliman može živjeti i u Kaliforniji, i u Australiji, i na Aljasci, ali mora znati da je najprije musliman, pa onda Bošnjak, a potom, naravno, i građanin nove domovine. Vjera je ono što čuva našu duhovnu vertikalu. I nju nipošto ne smijemo zapostaviti, jer ako je zapostavimo, gubimo tu vertikalnu os, tu duhovnu dimenziju koja pečati Allahovog halifu na Zemlji, tog istinskog čovjeka. Jezik i kulturni izraz ono je što, pak, čuva naš nacionalni identitet. Poslanik, s.a.v.s., kaže: „Allah neće oprostiti dvojici. Izdajniku i samoubojici. Njima oprosta nema."
A sada pogledajmo drugu, nutarnju stranu ovoga hadisa koji se odnosi na pojedinca i zajednicu, odnosno narod. Shvatit ćemo da nam u njemu valja odčitati i dublju dimenziju. Ko je to izdajnik, a ko samoubojica? Onaj ko proda vlastite vrijednosti i vlastitu bit, ko pristaje na zaborav, kao i onaj ko mu pomaže u tome - zar on nije izdajnik?! A onaj ko je zaista zaboravio, makar bio potaknut i od drugih, svoj jezik i svoju vjeru, svoj identitet, on jednostavno nestaje - on je samoubojica.
Zagledajmo se u historiju i vidjet ćemo koliko je naroda nestalo. Primjerice, nestali su veliki Asirci, Feničani i mnogi drugi. Naprosto su zaboravljeni. Potopio ih je zaborav, a zaborav je nestanak. Zato sufije imaju dva sredstva kojim se štite protiv zaborava na ovom putu - zikr i fikr (tefekur). Zikr je sjećanje i spominjanje Uzvišenog Allaha dž. š., a fikr razmišljanje o veličanstvu Allahova stvaranja. Zikr čisti srca naša, a fikr izoštrava snagu razuma našeg. Time se držimo živim i budnim. Zato počesto ističem da je sjećanje ustvari trajanje, da je ono život. Zaborav, međutim, nestanak je, on je smrt.
Držite se živim i budnim, draga moja braćo i sestre u Americi, i ma gdje bili širom planeta - ne zaboravljajte sebe i vatan svoj.

Intervju sa šejhom Halilom Hulusijem objavljen je u tri dijela u Jedinom sedmičnom listu BiH dijaspore "SABAH" – osnovanom u New Yorku 1997.
BOSNIAN – AMERICAN NEWSPAPER „SABAH" br. 606, 607, 608. (novembar 2009.)

Hindi-babina tekija u Vukovaru

(Evlija Čelebi, PUTOPIS, 17.st: GRAD VUKOVAR)

Taj grad je podigao jedan od ugarskih kraljeva, po imenu kralja Ferdinand. Zbog toga što ispod ovog grada teče rijeka Vuka, to je i ovaj grad dobio isto ime. Osvojen je u mjesecu ševalu 932., jula 1526. godine. Nalazi se na granici sremskog sandžaka i predstavlja poseban vojvodaluk i kadiluk u rangu kadiluka od sto pedeset akči. Ima gradskog povjerenika (dizdara) i pedeset vojnika posade. Gradska tvrđava leži na obali rijeke Dunava. Na sjevernoj strani na obali rijeke Vuke nalazi se Mala tvrđava sazidana od cigle tako čvrsto kao da ju je gradio Šeddad. U toj tvrđavi postoji dizdareva kuća, Sulejman-hanova džamija, skladište municije i žitni magacin. Ona ima šest daskom pokrivenih kula i jednu kapiju koja je okrenuta prema zapadu. Unutra (te kapije) nalazi se Vanjska tvrđava. U njoj ima četrdeset do pedeset malih vojničkih soba. U nju ne može niko ući pod oružjem. Na minaretu (gradske džamije) nalazi se jedan sat sa zvonom. Sa unutrašnje strane kapije nalazi se jedna tamnica koja podsjeća na paklenu provaliju Gaja. U tu tamnicu se svako veče zatvara roblje varoškog stanovništva. Svako veče stražari dovikuju ratni poklič "Bog je jedan". Svaki dan u vrijeme pet dnevnih molitava svira vojna muzika. Kažu da je u stara vremena u tome gradu bio dvor jedne kraljevine. U vinogradima koji se nalaze na sjevernoj i zapadnoj strani grada postoje mala uzvišenja koja dominiraju gradom. U tvrđavi ima nekoliko šahi-topova koji su okrenuti prema tim uzvišenjima. Gradske kule, bastioni i prsobrani nalaze se u dobrom stanju.

Varoš. - Ona leži na jednom prodolnom mjestu, na obali rijeke Dunava i rijeke Vuke, a sastoji se od pet stotina impozantnih kuća koje su pokrivene šindrom. Zidovi kojima su građena dvorišta zaklanjaju bašće, tako da se one uopće ne vide. U toj varoši ima pet mahala, pet bogomolja i jedna prijatna džamija. Tu postoji tri mala hana koji služe kao prenočišta, i samo jedan trgovački han, jedan mračan i malen hamam i pedeset dućana. Tu postoji samo dvije osnovne škole, jedna Hindijeva tekija koja se nalazi na vrhu suprotne strane mosta. Na onom mjestu gdje se rijeka Vuka ulijeva u Dunav ima jedan drveni most preko rijeke Vuke. Dug je sedam stotina koraka, a podigao ga je Ibrahim-paša, nekadašnji sultanov ljubimac, koga je on (sultan) dao pogubiti. Taj most dovršen je dvanaesti dan mjeseca zilkade 932./20. avgusta 1526. za tri dana i tri noći po nalogu sultana Sulejmana da bi muslimanska vojska, u svome pohodu protiv grada Osijeka, mogla preći. Upotrebljeni su svi esnafi i na hiljade majstora da se podigne taj most. Tajanstveni most i sada pripada vakufima onoga velikog vezira. Bilo bi veoma dobro kad bi se taj most popravio i restaurirao. Rijeka Vuka koja teče ispod toga umjetnički izrađenog mosta dolazi čak iz planine Đakova. To je mala rijeka koja se tu uliva u Dunav.

Turbe Hindi-babe. - Na suprotnoj strani toga mosta, upravo na kraju samog mosta, nalazi se jedno izletište i mjesto za teferič koje je bogato zelenilom, vinogradima, bašćama, ružama i raznim cvijećem poput rajske bašče. Tu se nalazi jedno turbe u kome počiva Hindi-baba, potomak roda Muhamedova. Neka mu Allah posveti tajnu! To mjesto je konačište, tekija i svratište brojnih posjetilaca, putnika i namjernika. Ja, siromah, nisam htio da odsjednem i konačim ni kod jednog mjesnog prvaka, nego sam krenuo u tu tekiju i tu zakonačio. Vodio sam prijateljske razgovore sa svim dervišima. Tu sam zatomio glad jednim ćevapom koliko je Bog dao. Ja sam predvodio obred za dušu toga svetitelja i pročitao suru Jasin za njegovu dušu. Poslije jacije izmolio sam moj sistem molitava i blagodarenja. Zatim sam pročitao dvije posljednje glave Kur'ana, završnu molitvu i legao.

Ja, siromah, nisam htio da odsjednem i konačim ni kod jednog mjesnog prvaka, nego sam krenuo u tu tekiju i tu zakonačio. Vodio sam prijateljske razgovore sa svim dervišima. Tu sam zatomio glad jednim ćevapom koliko je Bog dao. Ja sam predvodio obred za dušu toga svetitelja i pročitao suru Jasin za njegovu dušu. Poslije jacije izmolio sam moj sistem molitava i blagodarenja. Zatim sam pročitao dvije posljednje glave Kur'ana, završnu molitvu i legao.

Lijep san ovog siromaha. - Čim sam zaspao, usnio sam kako mi dođe jedan Abesinac srednjeg rasta i nazva mi selam. Ja mu uzvratih pozdrav i saznadoh da to nije niko drugi nego osnivač ove tekije Hindi-baba. On mi je rekao: Sinko, putuj sa srećom i zdravljem na vojnu; vratičeš se u svoju domovinu zdrav. Neprijatelj će ti uzeti jedino roba i konja dorata, a ti ćeš se spasiti. Allah će te obdariti mnogim dobročinstvima, mnogo ćeš putovati po Almaniji. Odmah sam prenuo iz sna; osjetio sam da mi srce lupa i da sam šenuo pameću. Na to sam rekao: Šta će sa mnom biti, predajem se Allahu; biće ono što je suđeno. Zatim sam se predao Svevišnjem Gospodaru i sasvim pažljivo očitao Fatihu za Hindi-babinu dušu. Ujutro sam za ljubav Allaha zaklao jednog kurbana i podijelio dervišima koji su se nalazili u Hindi-babinoj tekiji. Neka to Gospodar primi i u sevap upiše. Ovaj Hindi-baba učestvovao je čak sa Sulejmanom-hanom u Mohačkom boju. Sedamdeset dana prije toga boja saopćio je Hindi-baba Sulejmanu radosnu vijest da će pobijediti i bitku dobiti, da će kralj Lajoš poginuti, da će sedam kraljeva biti poraženo, a da će on pobiti hiljade dušmana.

Tako se zaista dogodilo u predviđeno vrijeme, tačno u sat. Poslije pobjede Sulejman-han je zemljište, na kom se nalazi ova tekija, poklonio Hindi-babi i tu su ga sahranili. On je u toku svoga života pokazao mnogo čuda i vidovitosti. Neka Allah posveti njegove presvete tajne!

HASTAHANA TEKIJA MESUDIJA (Kaćuni)

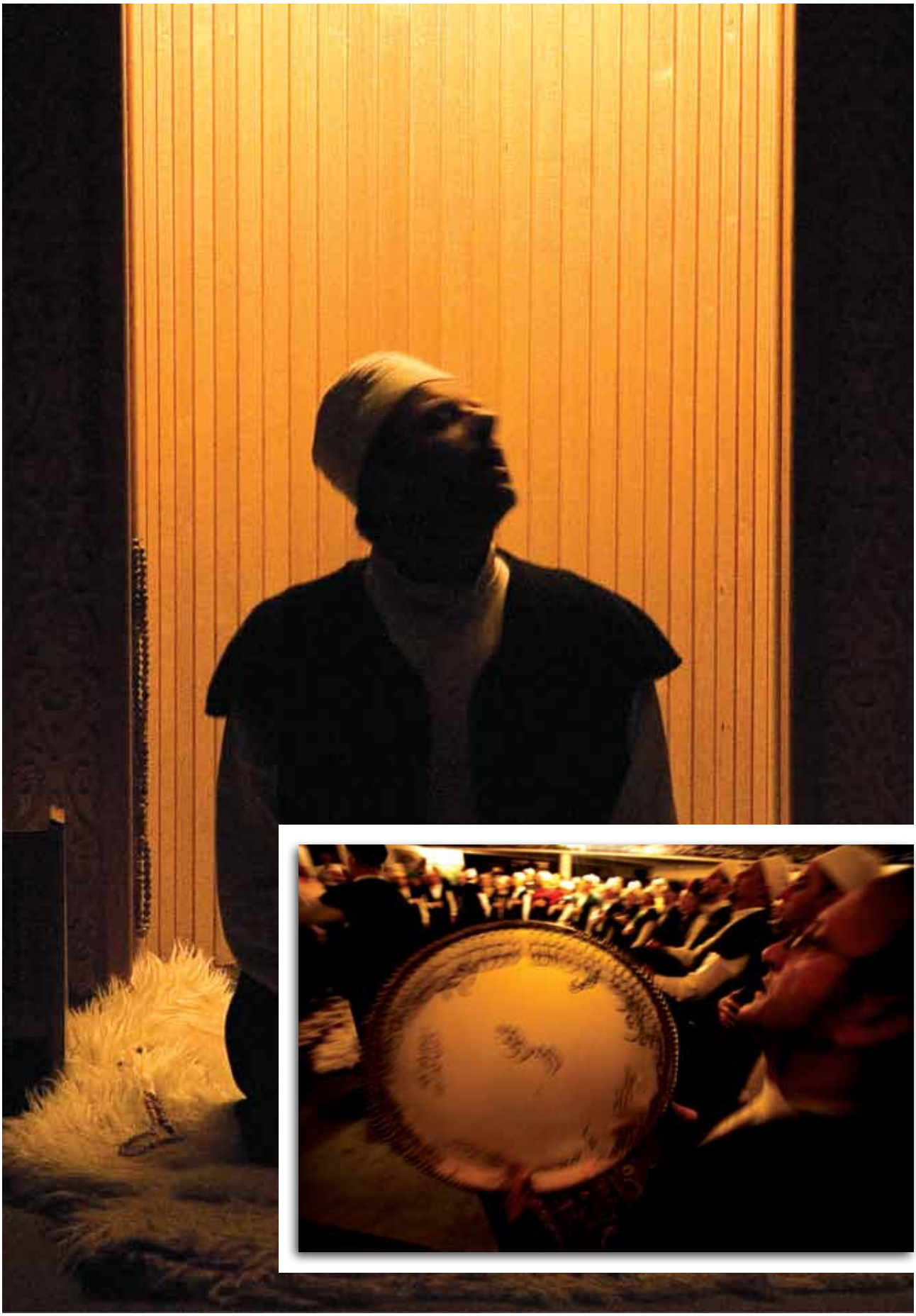

ŠEJH MESUD EFENDIJA HADŽIMEJLIĆ S DERVIŠIMA

Fotografirao: Davor Rostuhar

Tekija Mejtaš (Sarajevo):
ŠEJH HALIL BRZINA HULUSI S DERVIŠIMA

Fotografirao: Davor Rostuhar

Sa'dijska tekija u Đakovici (Kosovo):
ŠEJH RUŽDI SHEHU S DERVIŠIMA

Fotografirao: Davor Rostuhar

TEKIJE I TURBETA

Fotografirao:**Sulejman Muratović**

HAJRULAH OSMANI
šejh rifaijske tekije u Rijeci

Piše: **Petar Bagarić**

Prije prvog "službenog" razgovora za potrebe našeg istraživanja šejh je insistirao na preliminarnom razgovoru kojim je htio onemogućiti bilo kakve egzotične predodžbe koje bi se kod nas mogle javiti. Naime, godinu dana prije našeg susreta, u dnevnim je novinama objavljen senzacionalistički članak o derviškom obredu probadanja u Kozari Boku kod Zagreba. Budući da tekstovi takvog tipa derviše predstavljaju kao misteriozne mračnjake, i izazivaju osudu etabliranih vjerskih institucija, oprez naših sugovornika je bio sasvim razumljiv.

GLAVA I SRCE

"Protestantizam, u kojem nema više prostora za meditaciju i kontemplaciju, ekstazu i mistično sjedinjenje, prestao je biti religija". Ove riječi njemačko-američkog teologa Paula Tillicha (prema: Leksikon temeljnih religijskih pojmova 2005:271) mogu se primijeniti na skoro svaku religiju. Bez mistika, koji daju zamah religijskom životu snagom svoje osobne iluminacije, religija je često u opasnosti da se svede na pravno-teološko spekuliranje. Zahvaljujući misticima, pred kojima tekstovi objava postaju stvarnost, stvarnost može poprimiti religijsku dimenziju i funkcionirati kao objava. Funkciju tog "srca" svake religioznosti, koje je često u opasnosti da bude potpuno potisnuto u korist "glave", u okviru islama ispunjava sufizam. Sufizam i derviški redovi su na Balkan stigli s Osmanlijama kao dio islamske pobožnosti. Zahvaljujući tome što se u 15. i 16. stoljeću na Balkanu stvorila snažna sunitska ulema koja je vodila glavnu riječ u vjerskim pitanjima, stabilnu poziciju su, među ostalima, zauzeli redovi ortodoksne orijentacije.

U 16. stoljeću su postojale tekije u Vukovaru, Osijeku i Požegi (Ćehajić, 1986.) koje su prestale postojati odlaskom osmanske vlasti. Budući da je u hrvatskom povijesnom imaginariju tursko osvajanje zaustavljeno na Savi i nikad

Zikr

nije otišlo dalje, uspješno je zaboravljeno da su te tekije ikad postojale. Danas, u dvadeset prvom stoljeću, u Hrvatskoj se opet spominju derviši i njihove tekije.

SUSRET

Moj inicijalni susret s dervišima se odigrao u riječkom naselju Pehlin, u proljeće 2006. godine, kad sam s kolegicama Tihanom Rubić i Željkom Petrović spremao etnomuzikološki rad o glazbi u derviškim obredima. Odabir teme je bio potaknut nastupima *Vrtećih derviša* u koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog. Sufizam i derviši na Zapadu već dugo nisu nepoznanica i to najviše zahvaljujući Rumijevim Mesnevijama i mevlevijskoj semi. Iako je svaki nastup vrtećih derviša popraćen pozivom na "prisustvovanje jedinstvenoj prigodi da se upoznaju islamski mistici", nastupi mevlevija u javnosti rijetko su gdje novost. Istodobno su Rumijeva djela postala dio svjetske književne baštine (2007. je proglašena Rumijevom godinom od strane UNESCO-a). Iako sufizam nije nepoznanica u Hrvatskoj, ljudi koji ga prakticiraju jesu. Zahvaljujući Saudinu efendiji Subašiću i efendiji Ademu Smajiću stupili smo u kontakt sa derviškim redom *rifaija* u rubnom riječkom naselju Pehlin u kojem uglavnom žive doseljenici s Kosova. Naš glavni sugovornik, u susretima koji su uslijedili, bio je predstojnik reda, šejh Hajrulah Osmani, rođen na Kosovu, i član kosovske ZIDRA-e. ZIDRA (Zajednica islamskih derviških redova Alijje) je u bivšoj Jugoslaviji bila krovna derviška organizacija.

Naime, 1952. godine je zabranjeno djelovanje derviških redova u Jugoslaviji. Iako nakon toga mnoge tekije bivaju zatvorene, ta odluka nije bitnije utjecala na vjerski život na Kosovu i u Makedoniji gdje su šejhovi koristili svoje privatne kuće kao tekije. Godine 1973. kosovski šejhovi se udružuju i pod vodstvom šejha rifaijske tekije u Prizrenu, Hadži šejh Džemali Šehua, osnivaju 1974. godine "Zajednicu islamskih derviških redova Alijje" (ZIDRA). Pred šejhom Džemali Šehuom je šejh Hajrulah 2004. godine dao intisab. Rifaijski red kojem pripada je tarikat ortodoksne orijentacije.

PEHLIN

Cesta koja prema Pehlinu skreće sa glavne ceste nije asfaltirana i bez jasnih instrukcija teško ju je pogoditi "iz prve". Prije prvog "službenog" razgovora za potrebe našeg istraživanja, šejh je insistirao na preliminarnom razgovoru kojim je htio onemogućiti bilo kakve egzotične predodžbe koje bi se kod nas mogle javiti. Naime, godinu dana prije našeg susreta, u dnevnim je novinama objavljen senzacionalistički članak o derviškom obredu probadanja u Kozari Boku kod Zagreba. Budući da tekstovi takvog tipa derviše predstavljaju kao misteriozne mračnjake, i izazivaju osudu etabliranih vjerskih institucija, oprez naših sugovornika je bio sasvim razumljiv.

Naselje i stanovnici naselja ne potiču nikakve egzotične predodžbe na kulturološkoj osnovi (nitko nije drugačije obučen, nema minareta, ne čuje se zov mujezina), ali ih zato potiču na socijalno-statusnoj osnovi; – siromašni su. Izgleda da je samo naselje Pehlin osnovano nakon Drugog svjetskog rata, kada dolazi do postupnog lančanog doseljavanja stanovništva, ponajviše sa Kosova, koji se nastanjuju u napuštenim talijanskim bunkerima iz Drugog svjetskog rata. Ostatak naselja je dograđivan bez prostornog plana i bez zadovoljavajuće riješene opskrbe strujom i vodom. Među samim Riječanima slovi kao siromašno romsko naselje iako Hajrulah Osmani tvrdi da u naselju Romi nisu većina.

U svakom slučaju je riječ o populaciji slabo integriranoj u većinsko društvo, niskog socijalnog statusa, koja živi u naselju koje nije uključeno u gradsku infrastrukturu. Pripadnici reda s kojim smo se upoznali uglavnom se uzdržavaju fizičkim radom. Sam šejh za život zarađuje radeći u gradskoj Čistoći. Naselje čini pedesetak manjih, skromnijih prizemnica u kojima uglavnom živi generacija koja se s Kosova doselila osamdesetih godina prošlog stoljeća u potrazi za poslom. Većina stanovnika je islamske vjeroispovijesti. Uz ostale faktore, to dodatno otežava integraciju.

Šejh se, zajedno s većinom ostalih pripadnika svoga reda, našao u situaciji da se nakon raspada nekadašnje Jugoslavije zatekao kao stranac u mjestu svog boravka. U SFRJ religija je bila namjerno marginalizirana u odnosu na vladajuću paradigmu. U takvoj situaciji, muslimani su bili u podjednako neravnopravnom položaju zajedno s ostalim vjerskim zajednicama. U devedesetim godinama dvadesetog stoljeća, s revitalizacijom katoličanstva u hrvatskom javnom i političkom životu, muslimani u Hrvatskoj postaju Drugi. Ta "drugost" pehlinskih derviša je dodatno pojačana njihovim niskim socijalnim statusom i činjenicom da su stanovnici Pehlina uglavnom pripadnici nacionalnih manjina.

SVAKODNEVNICA I ZIKR

Izuzev obreda u kojem je zaređena gospođa Murtezi, a koji se odigrao u njenom domu, sva naša druženja s dervišima u Pehlinu su se obavljala u skromnom domu šejha Osmanija u kojem živi sa svojom mnogobrojnom obitelji, a u sklopu kojeg je i njegova radna soba koja služi kao tekija. Ponekad bi tu bili samo on i obitelj, ponekad bi bili tu i drugi derviši. Ponekad bi izveli ritualizirani zikr na molbu nekog od derviša ili bismo samo razgovarali. Osim spomenutog zaređenja, nakon kojeg je slijedilo ugodno druženje, svi razgovori sa šejhom su tekli u neformalnoj i opuštenoj atmosferi uz nužni običaj koje su se derviši pridržavali pri ulasku u prostoriju u kojoj se nalazi šejh i pri izlasku iz nje (čekala bi se dozvola šejha da se uđe u prostoriju i pristupi druženju, ili da se iz nje izađe). Na samom zaređenju derviši su nosili obrednu odjeću dok se u drugim prilikama zikr obavljao u svakodnevnoj odjeći. Kako smo se kolegice i ja uglavnom raspitivali o zikru, misleći pod tim upravo na ritualizirani zikr, derviši su pokušavali naglasiti samo značenje riječi *zikr*; razgovori o Bogu i religiji su zikr, razgovori s nama su zikr. Sam ritualizirani zikr se obavljao u posebnim prigodama ili kad šejh odluči, ili ako netko od derviša to zaželi. Često to derviši žele jer, kako nam je rečeno, oslobađa od tjeskobe i olakšava suočavanje s banalnom svakodnevicom.

Hajrulah Osmani

Zahvaljujući činjenici da kao vjerski vođa ima već određen status unutar zajednice, šejh se često mora baviti sasvim konkretnim životnim problemima članova svoga reda i nije u poziciji da uživa u kontemplativnoj povučenosti kakva bi se očekivala od jednog derviša. Uzdržava se svjetovnim poslom i njegove su brige uobičajene brige stanovnika Hrvatske – računi za režije, knjige za školu itd. i u povlačenju od svijeta ne vidi ničeg pozitivnog.

Naša pomalo jednoznačna pitanja često su nailazila na višeznačne odgovore. Teško je u jednostavne kategorije poput identiteta, pripadanja, vjeroispovijesti i nacionalnosti adekvatno uvrstiti nekoga tko samog sebe doživljava prvenstveno kroz prizmu mistike i metafizike. Pa bi možda umjesto vlastitog zaključka za kraj teksta o dervišima u Pehlinu bilo primjerenije citirati samog Šejha Hajrulaha koji na pitanje o dervišima i o tomu što on smatra dervišem odgovara: "Dvadeset puta su pitali što je derviš, a dvadeset puta će derviš drukčije govoriti. Tako ću vam reći da je derviš čovjek koji je jednostavan, skroman i ne traži ono što nema, čovjek koji najviše od svih radi, najviše od svih voli, koji je najprimjereniji...; derviš je u kakvom ga stanju pronađeš, tako se i ponaša, i uvijek Bogu je pokoran".

USUL proglašenja šejhova

Piše: **dr. Ćazim Hadžimejlić**

Određeno zvanje se postiže kroz proces obrazovanja. Obrazovanje predstavlja uzdizanje iz neznanja i postizanje spoznaje kroz faze i stepene naobrazbe, a samim tim, sa dostignutim stepenom se postiže i određeno zvanje. Sistem obrazovanja zasniva se na nivou sticanja znanja koje je uslovljeno uzrastom osobe. Svako obrazovanje, kako svjetovno tako i vjersko, ima svoj sistem i program učenja koje se realizira kroz osnovno, srednje i visoko obrazovanje. Ovim stepenima obrazovanja jednaka su tri nivoa uputitelja – učitelj, nastavnik i profesor. Tako je sistem obrazovanja zasnovan na tri faktora: učenju, onog ko podučava učenju (učitelju) i onog ko uči (učeniku). Isti princip dijeli i vjersko obrazovanje, odnosno duhovno uzdizanje ili učenje. Tako postoje i tri faze u obrazovanju čovjeka koji pripada tarikatu, a to su: *muhib*, *murid* i *muršid-šejh* (simpatizer, učenik i učitelj). Isto kao što su nauka, kultura i prosvjeta tri različite djelatnosti koje su srodne, bliske i upotpunjuju se, istovrsno tome tesavvuf, tarikat i šejh – muršid su tri osnovna pojma u duhovnom naukovanju. U vjerskoj naobrazbi, da bi se stekla zvanja za: *muallima* – učitelja, profesora; *kadiju* – sudiju; *muftiju* – vjerskog starješinu i *muršida* – tarikatskog voditelja ili šejha, potrebno je obrazovanje, vježba i praksa, putem koje se dolazi do potpunog znanja i saznanja. Sukladno ovom naukovanju, za ove vjerske oblasti stručni nazivi su: *talim*, *tedris, kada, ifta* i *iršad.*

Tako u tesavvufu, oblik o spoznaji samog sebe pod mentorstvom muršida, a koje se postiže kroz određena zaduženja; vird – učenja, popraćeno sa učenjem esmi i nadzorom šejha, (u nauci tesavvufa- ne treba) objedinjen je u pojmu *iršada*. Iršad se sastoji od stručnih naziva duhovne naobrazbe: *sejri-suluk, tasfijetul-kalb, terbijetun-nefs, makamati-seb'a i dersi-men aref*. Da bi se postiglo zvanje šejha, osoba koja ima "dara" za to mora proći kroz *iršad*. U toku ove tarikatske obuke učenikova duša prolazi kroz sedam nivoa ili stepena: (1) *emmare*-duša sklona zlu, (2) *levvame*-duša koja kori sebe, (3) *mulhime*-duša koja je nadahnuta, (4) *mutmeinne*-duša koja je smirena, (5) *radije*-duša koja je zadovoljna, (6) *merdijje*-duša koja je zadovoljila, (7) *safije*-duša koja je posve čista ili čista duša. O svim ovim stepenima detaljno je opisivano i pojašnjavano u mnogim *tarikatskim* knjigama (*kitabima*), ali ovaj put samo ćemo naglasiti da šesti dostignuti stepen *merdije* (duša koja je zadovoljila) se postiže za osposobljenje deviša – učenika za šejha. To je stepen gdje *murid* (učenik) postiže sposobnost da može biti šejh. Ako se šejh, koji vodi tog učenika do ovog mekama *merdije*, nije uzdignuo dalje preporučuje mu šejha sa većim mekamom, koji će voditi dalje *murida* do sedmog stepena *safije*.

Sedmi stepen je za slijeđenje Muhammeda, s.a.v.s., kićenje ili obogaćivanje sa Poslanikovim ahlakom – *ahlak muhammedije*, a to je dar koji je dat samo određenim, odabranim ljudima, koji imaju sposobnost da se okite sa ovim ahlakom. Stepen Poslanikovog, s.a.v.s. ahlaka, je najviši mogući stepen, a samog Poslanika, s.a.v.s. je Allah "podučio" tom ahlaku, jer to je Allahov ahlak. Kako bi prepoznali takvu osobu, odnosno pravog *muršida* (*insan-i kjamila*) postoje određeni znakovi koje osoba može da prepozna kod njega. Tri su osnovna prepoznatljiva znaka koje nas upućuju na muršida: (1) kad s njim razgovaraš da osjetiš u sebi zadovoljstvo, mir i spokojstvo; kada od njega odeš da ponovo žudiš ka razgovoru s njim ili sastanku (kroz ovo muhib koji traži šejha može da vidi prve naznake da mu dotični šejh odgovara što znači da su im prirode biske); (2) najčešeće govori o spoznaji Boga Allaha, dž.š. i korisnim djelima, i svi njegovi postupci i djela treba da su prožeti s tim; (3) kad govori, govori istinu, i što god da izgovori pred tobom to govori i iza tebe.

Nakon stečenog tesavvufskog obrazovanja, koje se postiže kroz praksu postizanjem svih sedam stepena gore navedenih, *murid* stiče znanje i zvanje za šejha – muršida sa iršadom i tek onda ima izun da čini iršad sa izunom od svog šejha. Šejh koji je stekao sposobnosti *muršida* može da tim putem podučava muride – derviše, a tek onda kad stekne ubjeđenje da je neki od murida ispunio uslove da može samostalno tarikatski djelovati, (činiti, obavljati iršad i zikir) proglasiti će ga šejhom i izdati mu *idžazet* – diplomu, isto kao što je to i njemu dato. Šejhovi treba da imaju ova ovlaštenja – idžazet, a to je kvalifikacija, priznanje i zvanje da je šejh. Taj čin proglašenja šejha posjeduje određeni *usul* davanja pismene potvrde, idžazetname kao i davanjem posebnih ovlaštenja za obavljanje određenih ovlasti koje se određuju prema stečenom znanju. Šejhovska diploma (*idžazetnama*) podrazumijeva i ovlaštenje za šejha da može da širi tarikat, da njeguje tarikatski usul, govori o tarikatu i upućuje gdje god može i kako može u

datim uslovima i mogućnostima, i da njegov čitav život bude posvećen i prožet kroz hizmet tarikatu. Ovlaštena osoba – šejh, pored osnovnih dužnosti djelovanja u tarikatu kao muršid, i dalje dobiva određena zaduženja od svog šejha, koja ovise o njegovim sposobnostima. Ta zaduženja ili emanet koji mu povjeri šejh mora se dosljedno ispunjavati i dobro čuvati, te se ne smije ni pod koju cijenu pronevjeriti.

Takvi tekijski šejhovi i voditelji tekija i zikira sa ovakvim ovlaštenjem mogu primati u tarikat nove članove sa činjenjem *talkina* – bejata, za one za koje vide da mogu da budu u *tarikatu* i u njihovom duhovnom napredovanju, spoznaji i da mogu da izrastu u šejha. Ceremonijalni čin proglašenja šejha (*merasim*) ima svoj *usul* – propis, a između ostalog tu spada oblačenje ili stavljanje *tadža* – kape na glavu i zaogrtanje *hrkom* – ogrtačem. Šejhu pripadaju određene dužnosti kao što su: oblačenje šejhovske odjeće; sjedanje u pročelju tekije – *post* (sedžadu); davanje obaveza i primanje *bejata* – zakletvi; dozvola za upućivanje i odgajanje u tarikatu; starješinstvo u tarikatu; briga o tekiji, tarikatu i tome slično. Davanje *izuna*, odnosno *idžazetname* može da bude javno i tajno. Dobivenu idžazetnamu šejh ne smije nikom dati. Međutim, što se tiče gore spomenute dužnosti zauzimanja tekijskog pročelja ili *posta*, to postavljanje ne smije da bude tajno, već naprotiv javno. Dotični šejh, koji ovlašćuje, daje pismenu ispravu svom muridu da je stekao tesavvufsko zvanje za šejha i da ga tim činom postavlja na *post* tekije. Znači po tarikatskom usulu šejh lično i javno, ili u svojoj tekiji, ili u tekiji u kojoj će novi šejh obavljati svoju tarikatsku dužnost, obavit će čin predaje idžazetname koja je sa potpisom i muhurom istog šejha koji ovlašćuje, gdje je navedeno da je pripadnik određenog tarikata, da je član određene tekije, da je i on dobio *izun* na to od određenog šejha i da ovlašćuje i postavlja na post tu i tu osobu, koja je "položila" uspješno šejhovski ispit. Takvom šejhu se daju određene dužnosti i ovlaštenja koja će vršiti u svojoj tekiji.

Ovakvo pouzdano i iskreno lančano prenošenje *izuna*, dozvole od vremena Poslanika, s.a.v.s., do današnjih dana naziva se *muselsel*, a registrovan ili potvrđen *izun* naziva se *musedždžel*. Učenje i izgovaranje – *talkina* i davanje zavjeta je *bejat* ili *ahd*. *Bejat*, *izun* i *talkin* nazivaju se jednim imenom *kabda*, to je način zavjeta, primanja ruke, odnosno, sam čin stupanja u tarikat naziva se *kabda*. Svaki novi derviš prihvata ruku šejha kojeg želi da slijedi, a to je spoj dviju strana koje daju jedinstvo. Sa tom dozvolom rađa se snaga sa osjećajem u duši i životu koja je potvrđena sa *talkinom* i *bejatom*. Kako bi najbolje ilustrirali značaj odnosa *muršida*-učitelja i *murida*-učenika poslužit ćemo se jednim simboličnim primjerom.Tako šejhove možemo poistovjetiti sa "trafo stanicama" koje su ipak udaljene od glavne hidrocentrale koja proizvodi struju, pa iako su daleko one dobivaju struju od iste i jako dobro je prenose i svijetle, obasjavajući oko sebe. Derviši su kao sijalice i svjetiljke koje dobivaju struju iz trafo stanice i svijetle. Ovaj primjer slikovito prenosi snagu i djelovanje tog duhovnog lanca. Poslanikov nur ili svjetlo koje obasjava i dolazi preko šejhova, koji su kao "trafo stanice",

svojom brzinom i jačinom prenose na ostale. Kako se izdaje dozvola ili diploma nekom ko je završio fakultet, da je osposobljen da radi taj posao sa uvjerenjem same diplome, tako isto šejhovsko ovlaštenje- idžazet je dokument ili pismena isprava koja se daje osobi koja je izrasla u učitelja- šejha. Taj je osposobljen za službu irašada, uputitelja.

Poslanik, s.a.v.s., u hadisu je rekao "ko ima dva lica na dunjaluku imaće dva jezika u vatri." (Ebu Davud). Ovaj Hadis nam kazuje o još jednom tarikatskom *usulu* vezivanja za svog *muršida*-učitelja. Kad se pronađe najpotpuniji, najbolji, najodaniji, najiskreniji, najispravniji na Allahovom *tariku*-putu i slijeđenju Allahovog Poslanika, s.a.v.s., za murida je obavezno da se veže samo za njega, pa čak i njegova porodica. Jedan *murid* ne smije uzimati više šejhova za *muršida*, kada pronađe svoga šejha i da mu *bejat*, onda treba da mu bude odan, jer je to najbolji način spoznaje Allaha, dž.š. Pravi *arifi* su usmjerili svoja lica ka suštini, samo prema Allahu Uzvišenom i na osnovu ove Tajne im je naređeno da nikad ne uzimaju istovremeno dva učitelja.

Šejhova može biti mnogo, a muršida (*insan-i kjamila*) malo.

LITERATURA:

- Abdul-Kadir 'Isa, "Istine o tesavvufu", Tuzla, 1998.
- Sejjid Imam Ebul-Alemejn Ahmed er-Rifai, "Stanje hakikatskih ljudi sa uzvišenim Allahom", Sarajevo, 2002.
- Eš-Šejhu-l-Ekber Muhiddin ibn Arebi, "Futuhatu-l-Mekije"
- Eš-Šejhu-l-Ekber Muhiddin ibn Arebi, "Et-Tedbiratu-l-ilahije fi islahi-l-memleketi-l-insanije"
- "Šebi Arus", Tarikatski centar, Sarajevo, 1983.
- "Kelamu'l Šifa", tarikatski časopis, br. 10-11.

Crtice iz života

Ebu Jezida el-Bistamija

Sabrao i preveo: **Mehmed Karahodžić**

Prenosi se da je Iskender Rumi sa 100 000 vojnika opsjedao utvrđenje drumskih razbojnika. Kada nakon 40 dana nije postigao uspjeh, sazvao je svoje najučenije ljude i upitao ih da li u tom kraju ima čovjek koji je okrenuo leđa dunjaluku i potpuno se predao Allahu Gospodaru svjetova. Jedan od njih mu je rekao da je čuo kako takva osoba živi tu u brdima. Iskender je odmah uzjahao konja i krenuo u potragu za blagoslovljenim čovjekom. Čim je stigao pred označenu pećinu, neki starac mu je izašao u susret i oslovio ga njegovim imenom. Iskender upita začuđeno: "Odakle znaš moje ime, a nikad se nismo sreli?" Čovjek mu odgovori: "Ja godinama glačam ogledalo moga srca, pa sam te u njemu vidio. A sad mi reci zbog čega si došao?" Iskender reče: "Već 40 dana bezuspješno opsjedamo utvrđenje razbojnika koji siju smutnju i nered po zemlji." Čuvši ovo čovjek samo podiže glavu prema nebu i uzdahnu, a onda reče: "Idi sad, ta utvrda je tvoja."

Iskender se poselami pa požuri ka svome logoru. Na pola puta u susret mu dođoše nekoliko njegovih ljudi s vješću da mu vođa razbojnika lično želi predati ključeve utvrđenja. Kada stiže Iskender, ovaj mu reče: "Noćas su pale dvije kule u našem utvrđenju, a zasigurno znamo da to nije od tvojih katapulta. To je mogao učiniti samo nebeski katapult. Stoga se mi predajemo i evo ti ključevi utvrde." Iskender je rastjerao bandu, a od utvrđenja dao napraviti karavansaraj. Nakon što uputi zahvale i pohvale Allahu Iskender reče: "Jedan uzdah je bio djelotvorniji od naše četrdesetodnevne opsade. Da nas Allah dž.š. sačuva toga da Zemlja ostane bez takvih ljudi." Dakle, istinski Allahovi dž.š. robovi su oaze u pustinji dunjaluka. Oni nas podsjećaju na Allaha dž.š. i jačaju našu vezu s Njim. Trebamo ih se često sjećati jer Pejgamber je rekao: "Prilikom spominjanja dobrih spušta se rahmet."

Ebu Jezid Tajfur ibn Isa ibn Adem ibn Surušan, koji se rodio 804. godine po Isau a.s. je jedan od najčuvenijih sufija. Poznat je pod nadimkom "Sultan arifa". Potiče iz stare perzijske porodice. Imao je dva brata, starijeg Adema i mlađeg Aliju. Sva trojica su bili zahidi i muttekije. Na putu ka Allahu dž.š. Ebu Jezid je ispred njih daleko odmakao. Njegova majka je pričala: "Ako bih u usta stavila zalogaj koji nije iz ljubavi pripremljen ili nije na halal način stečen, ti bi se žestoko pokretao u mome stomaku sve dok tu hranu ne bih izbacila iz usta. Kroz tvoje ponašanje u mojoj utrobi uvijek sam znala, koja hrana je čista i zdrava, a koja nečista i nezdrava." Kao i drugi veliki sufi učitelji i on je bio istovremeno cijenjen i omalovažavan. Zbog nerazumijevanja okoline bio je primoran da sedam puta napušta Bistam, svoj rodni grad. Trideset godina je proveo u Šamu predan cijelim svojim bićem Allahu Gospodaru svjetova. Za njega je Džunejd Bagdadi rekao: "Ebu Jezid među sufijama ima isti položaj, kao Džibril među melekima." Na ahiret je preselio 875. godine. Njegov kabur, koji se nalazi u Bistamu, u sjeveroistočnoj pokrajini Perzije, i danas se mnogo posjećuje.

Kad je Ebu Jezid otišao u školu, učitelj mu dade da prouči ajeti-kerim: "Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti." (Lukman 14.) Potom mu je, tumačeći ovaj ajeti-kerim, ukazao kako treba poštivati i voljeti Allaha dž.š. i svoje roditelje. Mladi Ebu Jezid dođe majci i reče: "Danas sam naučio da trebam služiti Allaha i tebe, ali ja ne mogu moje srce podijeliti istovremeno, cijelom dušom, Allahu i tebi služiti. Zato zamoli Allaha, ili da me On preda tebi pa da budem samo tvoj, ili da pripadnem Allahu kako bi samo Njemu služio. Veoma obradovana ovim što je čula, majka mu reče: "Moj sinak, ja te predajem Allahu i odričem se svoga prava nad tobom. Idi i svoj život posveti samo Allahu."

Kad je Ebu Jezid nijjet učinio da zijareti Mekku, poželio je da krene sam bez pratioca. Jednog dana na putu je ugledao čovjeka koji je išao ispred njega. Dok je posmatrao njegov lagan hod u sebi se dvoumio, da li da breme samoće i dalje nosi ili da se pridruži čovjeku koji korača bez teškoće. Premda je sebi govorio "dosta mi je Allah moj", neobična osoba ga je toliko privlačila da nije znao šta odabrati između druženja i samoće. U toj njegovoj nedoumici čovjek mu se okrenu i reče: "Prvo trebaš ispitati jesam li ja suglasan s tim da ti budeš moj pratilac." Potom je ubrzao svoje korake i izgubio se iz vida. Ebu Jezid je ostao zbunjen činjenicom da mu je stranac otkrio misli. Čuvši jednog ašika kako uporno doziva: "Allahu moj, baci jedan pogled na mene!" Ebu Jezid mu reče: "Kakav to sjaj ima tvoje lice, o čovječe, pa da tražiš od Allaha da te pogleda?" Ašik mu odgovori: "Upravo zbog

toga žudim za Njegovim pogledom kako bi time zadobio sjajno lice." Postiđen Ebu Jezid se zahvalio čovjeku za njegovu duboku pouku.

Na pitanje, ko mu je bio najveći učitelj, Ebu Jezid je odgovorio: "Jedna starica." Potom je ispričao sljedeće: "Jednoga dana, kad sam se nalazio na velikom stepenu zanosa i jedinstva s Hakkom, izašao sam u polje van grada. Tu sretoh staricu sa punom vrećom brašna, koja me zamoli da joj ga ponesem do grada. Savladan halom u kom sam se nalazio, nisam bio u stanju ništa nositi. Samo dadoh znak na koji se pojavi jedan lav, pa položivši vreću na njegova leđa, naredih mu da je za ženu odnese u grad. Onda zapitah staricu, šta će o meni ispričati u gradu? Ona kaza: 'Ja ću reći da sam srela jednog okrutnog slabića.' Upitah: 'Kako to?' Starica odgovori: 'Ovog lava je Allah stvorio slobodnim, a ti si ga prisilio na služenje. Nije li to okrutnost s tvoje strane? I uz to hoćeš da ljudi povjeruju u tvoje keramete, a zar to nije slabost?' Kroz ove njene riječi postao sam svjestan svoje slabosti i krivice. Učinio sam tevbu, spustio se iz visina i od tada postao ponizan."

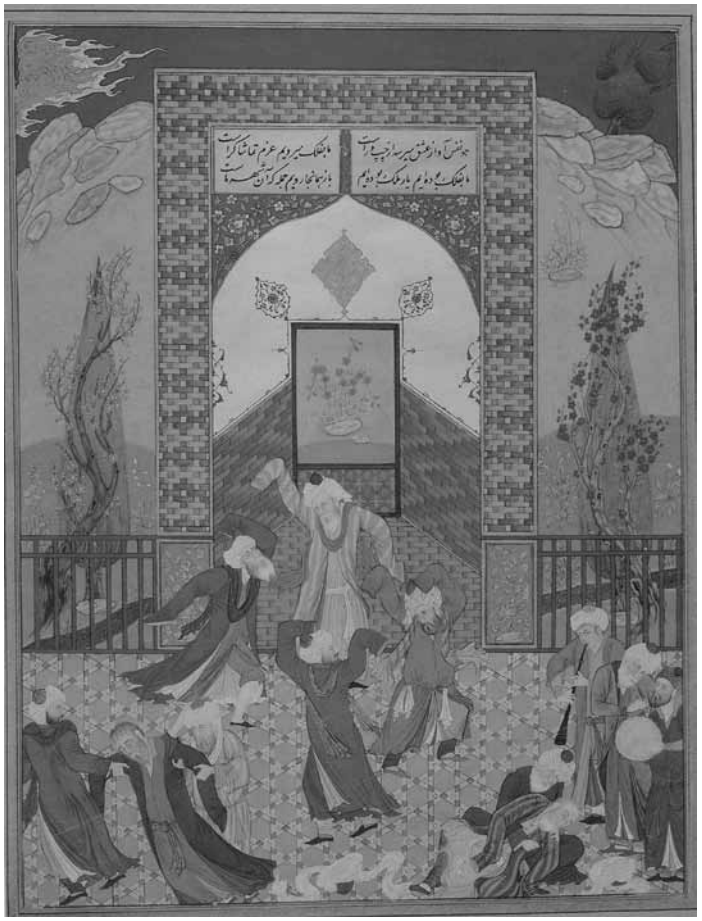

Ebu Jezid je znao odlaziti i na mezaristan da se odmori kad bi stigao u neko mjesto. Prenosi se da su pitali Ibn Abbasa: "O amidžiću Resulullaha, kada se želimo odmoriti gdje je najbolje mjesto za to?"

"Ako je dan idi da se odmoriš na mezaristanu, a ako je noć idi da se odmoriš na nebesima." Jednom je tako Ebu Jezid boravio u mezarju i pade mu na pamet da uzme u ruke ljudske lobanje i razgleda ih. Vidio je da su uši nekih lobanja začepljene i da nema rupa na njima. U drugim vidje da se rupe protežu od jednog uha do drugog, a u nekim vidje da rupe idu od uha do grla. "Ja Rabbi", tada reče,"ljudi vide ove lobanje kao jednake, ali Ti si meni pokazao njihovu različitost pa mi objasni zbog čega je to tako." Ilham se spusti na Ebu Jezida: "Lobanje koje nemaju rupa u sebi nisu čule ništa od Našeg govora. One kod kojih rupa ide od jednog uha do drugog, slušale su sa jednim uhom, ali im je sve izašlo napolje na drugo. Oni kod kojih rupa ide od uha do grla, prihvatili su Naš govor."

Jednoga dana Ebu Jezid je sa grupom murida prolazio uzanim putem. Iz suprotnog smjera u susret im je išao pas. Ebu Jezid se malo pomače u stranu i stade ostavljajući slobodan put za psa. Jedan murid ga upita, zašto on, kao Sultan arifa, daje prednost jednom psu, kad je Allah uzdigao čovjeka nad svim ostalim bićima? Ebu Jezid odgovori: "Ovaj pas mi reče: 'Zar mi nismo, o Ebu Jezide, u Ezelu bili jedno? U čemu je moja krivnja pa je Allah prekrio mene psećom kožom, a u čemu tvoja zasluga, pa ti je Allah na glavu stavio tadž Sultana arifa? Ove riječi su me potakle da psu oslobodim put."

Za vrijeme jedne šejhove šetnje, priđe mu prljav pas i poče ići uz njega. On povuče rub svoga džubbeta da ga pas ne bi dotakao. Pas mu se obrati: "O šejhu, ako se tvoje džubbe putem mene onečisti, to možeš sa činijom vode očistiti, ali nečistoću svoga srca ne možeš ni sa vodom od sedam mora otkloniti." Ebu Jezid mu reče: "Zaista ti si nečist svana, a ja iznutra. Dođi i udružimo se, ne bi li se iz naše obje nečistoće razvilo jedno čisto biće." Pas mu kaza: "Ja te ne mogu pratiti, jer ti moga društva nisi dostojan. Ja sam od ljudi prezren, a ti cijenjen i voljen. Svako, ko me sretne, na mene će baciti kamen, a tebe će pozdraviti riječima: 'Esselamu alejkum, o Sultanu arifa!' Ja za sutra nemam nijednu kost sakupljenu, dok tebe dan zatiče sa punom vrećom pšenice!" Tada Ebu Jezid povika: "O Allahu, kad me jedan pas ne nalazi dostojnim za svoje društvo, kako se onda mogu nadati druženju s Tobom?" Potom je uputio hvale Allahu što ga je preko psa podučio.

Ebu Jezid je pošao da posjeti jednog brata. Kad je stigao do rijeke Oksus, ona se rastavi kako bi šejh mogao proći kroz njeno suho korito. Ebu Jezid reče: "O Gospodaru, šta treba da znači ova varka? Ja Ti ne robujem zbog ovog!" I vrati se natrag.[1] Bistami je u snu prošao svih sedam nebesa, ali je shvatio da je kroz sva otkrovenja i pojave koje su mu na tom putu dodijeljene, samo stavljen na probu. Stoga bi u sličnim prilikama samo reci: "Gospodaru moj, ono za čim ja težim, nije to što si mi Ti rekao", dok nije nestao u Allahovoj jedinosti.

1 Mišljenje da je keramet božanski mekr, koji može sufiju zaustaviti na putu, nalazi se kod svih velikih sufija.

Ebu Jezid je u snu vidio osobu koja mu je, pokazujući mu neku crkvu, rekla da ode u nju. On se probudio i nije mario za taj san. Kada se isti san tri puta ponovio, shvatio je da je to ozbiljno, pa obukavši svećeničku odoru otišao je u crkvu na koju mu je ukazano. Sjeo je među svećenike iščekujući što će se desiti. Kada je glavni svećenik htio započeti svoj govor, za trenutak je zašutio pa rekao: "Među nama je musliman! Neka se javi!" Ebu Jezid ustade, a prisutni skočiše da ga ubiju. Smirujući ih, propovjednik reče: "Postavit ću mu nekoliko pitanja, pa ako na njih odgovori, biće spašen. U protivnom, biće ubijen." Ebu Jezid reče: "Pitaj šta hoćeš, od svega što je u knjigama zapisano i usmeno preneseno. Allah je svjedok onog što kažem."

"Reci mi o jednom uz kog nema drugog?" – "To je Allah, Jedini i Svemoćni."

"Reci mi o dvojici koji nemaju trećeg?" – "To je noć i dan."

"Reci mi o trojici koji nemaju četvrtog?" – "To su Arš, Kjurs i Kalem."

"Reci mi o četverici koji nemaju petog?" – "To su četiri objavljena kitaba."

"Reci mi o peterici koji nemaju šestog?" – "To je pet namaza koji su farz muslimanu i muslimanki."

"Reci mi o šesterici koji nemaju sedmog?" – "To je šest dana koje Allah spominje u Kur'anu.[2]"

"Reci mi o sedmerici koji nemaju osmog?" – "To su sedam nebesa.[3]"

"Reci mi o osmerici koji nemaju devetog?" – "To su nosioci Arša.[4] "

"Reci mi o deveterici koji nemaju desetog?" – "To je devet osoba iz naroda Saliha, koje su nered činile po zemlji.[5] "

"Reci mi o deseterici u cjelini?" – "To je deset dana koje hadžija mora postiti ako obavlja temettu hadždž, a nema mogućnosti da zakolje kurban.[6] "

"Reci mi o jedanaesterici?" – "To su braća Jusufova."

"Reci mi o dvanaesterici?" – "To su mjeseci u godini.[7]"

"Reci mi o trinaest?[8]" – "To je san Jusufa."

"Reci mi o skupini koja je slagala a ušla u Džennet?" – "To su braća Jusufova."

2 Kaf 38
3 El-Mu'minun 17
4 El-Hakka 17
5 En-Neml 48
6 El-Bekara 196
7 Et-Tevba 36
8 Jusuf 4

"Reci mi o narodima koji su rekli istinu a ušli u Džehennem?" – "To su jehudije i kršćani.[9]"

"Gdje je odredište tvoga imena u tijelu ti?" – "U ušima."

"Reci mi o onima koji pušu snažno?" – "To su četiri vjetra."

"Reci mi o onima koji teret nose?" – "To su oblaci."

"Reci mi o onima koji plove lahko?" – "To su lađe na moru."

"Reci mi o onima koji naredbe sprovode?" – "To su meleki koji su zaduženi za nafaku ljudi od polovine Ša'bana do sljedeće godine."

"Reci mi o četrnaestorici koji su govorili sa Allahom?" – "To su sedam nebesa i sedam zemalja.[10]"

"Što je to što diše bez duše." – "To je zora.[11]"

"Kaži mi o kaburu koji je išao sa svojim sahibijom?" – "To je riba Junusova.[12]"

"Kaži mi o vodi koja nije spuštena s neba niti je provrila iz zemlje?" – "To je znoj konja koji je Belkisa u boci poslala Sulejmanu."

"Kaži mi o četvero koje je rođeno bez oca i majke?" – "To su ovan Ismaila, deva Saliha, Adem i hazreti Havva."

"Koja je prva krv prolivena na zemlji?" – "To je Habilova krv kad ga je ubio Kabil."

"Šta je Bog stvorio, pa otkupio?" – "To su duše mu'mina.[13]"

"Šta je Bog stvorio pa odbacio?" – "To je magareće revanje.[14]"

"Šta je Bog stvorio, pa upitao: 'Šta je to?'" – "To je štap Musaa.[15]"

"Koje su žene najodabranije?" – "Hazreti Havva, hazreti Hatidža, hazreti Fatima, hazreti Aiša, hazreti Asija, hazreti Merjema."

"Koje su rijeke najefdalnije?" – "Sihun. Džihun (Sir Darja, Amu Darja), Tigris, Eufrat, Nil."

"Koja planina je najefdalnija?" – "Turi Sina.[16]"

"Koje su životinje najbolje?" – "Konj i kamila."

9 El-Bekara 113
10 Fussilet 11
11 Et-Tekvir 18
12 Es-Saffat 142
13 Et-Tevba 111
14 Lukman 19
15 Ta ha 17
16 Et-Tin 2

"Koji mjesec je najodlikovaniji?" – "Ramazan.[17]"

"Koja je noć najodlikovanija?" – "Lejletul-kadr.[18]"

"Šta je Et-Tammeh?[19]" – "Jevmul-kijameh."

"Šta je to drvo sa dvanaest grana, na svakoj grani 30 listova, na svakom listu 5 svijeća, dvije na suncu a tri u hladu?" – "Drvo je godina, listovi dani, a svijeće namazi-dva dnevna i tri noćna."

"Ko je to tavafio Kabu, a nema duše, niti joj je to bilo u obavezi?" – "Lađa Nuha."

"Koliko je poslanika stvorio Bog Uzvišeni?" – "124 000 vjerovjesnika i 313 poslanika."

"Koje se to četiri stvari razlikuju u boji i okusu, a imaju isti izvor?" – "To su oči, nos, usta, uši. Suze su slane, pljuvačka slatka, sekret iz nosa kisel, a iz ušiju gorak."

"Šta je nekir, šta kitmir, a šta fetil?" – "Kitmir je bijela kora, nekir je košpica, a fetil ono u košpici."

"Šta je sebd i lebd?" – "To su dlake jelena i jarca."

"Šta je Tam i Ram?" – "To su narodi prije Adema."

"Šta govori magarac svojim revanjem?" – "Neka je prokletstvo na šejtana."

"Šta kazuje pas kad laje?" – "Teško stanovnicima Džehennema od srdžbe Džebbarove."

"Šta bik govori?" – "Subhanallahi ve bihamdihi."

"Šta kaže konj svojim hrzanjem?" – "Subhan Allahu čuvaru kad se u boju sukobe junaci."

"Šta deva kazuje?" – "Dosta mi je Allah, i Allah je dovoljan kao zaštitnik."

"Šta paun govori?" – "Milostivi, koji upravlja svemirom svim.[20]"

"Šta svojim pjevom kazuje slavuj?" – "Hvaljen neka je Allah kad god omrknete i kad god osvanete.[21]"

"Šta govori žaba svojim kreketom?" – "Neka je subhan Allahu Obožavanom u pustinjama. Neka je subhan Allahu Vladaru Uzvišenom."

"Šta zvono kazuje svojom zvonjavom?" – "Neka je subhan Allahu uistinu, uistinu."

17 El-Bekara 185
18 El-Kadr 1-5
19 En-Naziat 34
20 Ta ha 5
21 Er-Rum 17

"Koji narod je dobio vahj a nije ni od ljudi, ni džinna, ni meleka?" – "Pčele.[22]"

"Gdje je noć kad dan osvane, a gdje dan kad noć nastupi?" – "Oni budu u tajni Allahova znanja."

Nakon što mu je odgovorio na sva pitanja, Ebu Jezid reče: "Ja od tebe želim odgovor na samo jedno pitanje. Reci mi šta su ključevi nebesa i Dženneta?" Svećenik je šutio, ali kad su prisutni insistirali na njegovom odgovoru, rekao je: "To su riječi: Nema drugog Boga osim Allaha, Muhammed je Allahov poslanik." Svi su primili islam, srušili crkvu i napravili džamiju.

U pratnji murida Ebu Jezid je išao ulicama Bistama. Ponosni što su u društvu takvog Allahovog roba, nisu ni slutili o svojoj slabosti koja će ubrzo izaći na vidjelo. Iz jedne kuće pomoli se izuzetno lijepa žena koja im pođe u susret. Kad priđe šejhu, on je zagrli i s njom uđe u njenu kuću. Od prizora, kojeg su vidjeli, muridi nisu mogli doći sebi. Pošto u njima preovlada loše mišljenje o šejhu, svi se raziđoše, osim jednog, koji sa bardakom vode i peškirom ostade stajati pred tom kućom. Nakon izvjesnog vremena, Ebu Jezid otvori vrata, pa ugledavši murida, zapita ga: "Šta ti radiš ovdje?" On odgovori: "Evo donio sam ti vodu ako ti zatreba." Šejh nastavi:"A, gdje su ostali?" Murid odgovori: "Ne znam." Na to mu Ebu Jezid dade znak da uđe u kuću, pa mu reče: "Ovo je moja sestra s kojom ću te vjenčati."

Sufija po imenu Ebu Turab Nahšabi, imao je mladog murida koji je posjedovao srčanu žar i doživljavao duhovna ushićenja. Kada mu je Ebu Turab rekao, da bi trebao posjetiti Ebu Jezida, murid mu je odgovorio: "O učitelju, ko vidi Gospodara Ebu Jezidovog, nema potrebe da gleda i samog Ebu Jezida." Na to mu je Ebu Turab rekao: "O mladiću, ako ti vidiš Boga, vidiš Ga samo prema stepenu svoje predispozicije. Ali ako Ga gledaš kroz Ebu Jezida, moći ćeš Ga vidjeti sa Ebu Jezidovom predispozicijom. Ima pogleda i pogleda." Ove riječi teško padoše muridu, pa on kaza: "O učitelju! Pođimo zajedno Ebu Jezidu." Kad dođoše u Bistam, rodno mjesto Ebu Jezidovo, ne nađoše ga kod kuće. Dok su se o njemu raspitivali, ugledaše ga kako se sa krčagom punim vode iz šume vraća kući. Mladić pogleda Ebu Jezida, zadrhta, pade na zemlju i umre. Ebu Turab se obrati Ebu Jezidu: "O šejhu! Pogleda te jedanput i umre. Kako je to moguće?" Ebu Jezid mu odgovori: "U nutrini ovog maladića ležala je jedna skrivena tajna za koju on još nije bio sazrio. Ta tajna mu se kroz moj pogled otkrila, ali je on nije mogao podnijeti i zato je umro."

Ebu Jezid je rekao: "Ko se sa mnom ne bude iskreno družio, biće poput svjedoka koji je prisiljen da svjedoči nešto što nije vidio. Misliće da vrijeme provodim u samoobmani. Smatraće da su moja stanja stvar manipulacije drugim. Moj govor će mu djelovati kao izmišljotina. Moja objašnjena i izreke će doživljavati kao stvar drskosti i posmatrat će me sa prezirom, pa će se zbog toga ogriješiti

22 En-Nahl 68

o mene." Ebu Jezid je upitao jednog sufiju: "O brate, koliko još dugo želiš lutati po zemlji?" Ovaj mu odgovori: "Kad voda stoji mutna je i pokvarena." Na to mu Ebu Jezid reče: "Ti budi more pa te stajanje i nečistoća neće pokvariti."
Musa je čuo od svoga oca da je rekao: "Kada sam jedne prilike bio kod Ebu Jezida on uzdahnu i ja primijetih da njegov uzdah prođe sve koprene između njega i Gospodara. Ja mu se obratih: 'O Ebu Jezide, opazih začudnu stvar.' On mi reče: 'Siroto moja, šta je to začudno?' 'Primijetih da tvoj uzdah prođe kroz sve koprene i dospje do Gospodara.' Ebu Jezid reče: 'Kada insan pusti iskren uzdah, on nema zastora koje bi prolazio da bi dospio do Gospodara.' Potom ga neko od prisutnih upita: 'O Ebu Jezide, koji zastor stoji između Rabba i arifa?' Ebu Jezid odvrati: 'O siroto, kome je On zastor, pa od čega drugog da ga zastire?'"
Jedanput je Ebu Jezid proučio ikamet, pa prije nego što je uspostavio namaz, pogledao je u saff džematlija i opazio čovjeka na kom se uočavao trag puta. Prišao mu je i nešto rekao, pa je ovaj izašao iz džamije. Kada ga je neko od prisutnih upitao za razlog, čovjek je rekao: "Bio sam na putu, pa ne našavši vode uzeo sam tejemmum. Smetnuvši to s uma ušao sam u džamiju. Ebu Jezid mi je rekao: 'Tejemmum ne važi kad je voda pri ruci.' Sjetivši se toga izađoh."
Došao Ebu Jezidu jedan od njegovih murida pa mu rekao: "O šejhu, ja sam tvoj murid a ti moj šejh. Izvijesti me o šejhovom hakku kod murida i o muridovom hakku kod šejha, i to na takav način, da u tvom odgovoru nađem potpun smiraj?" Šejh mu kaza: "Pitaš me o nečem krupnom što u sebi nosi veliku tajnu, ali ti neću odgovoriti dok ne ispuniš moju potrebu." Murid zapita: "A o kakvoj se potrebi radi?" Šejh odgovori: "Napisao sam pismo za sultana Mahmuda pa želim da mu ga predaš. Kad mi se vratiš sa povratnim pismom i ja ću tebi odgovoriti na tvoje pitanje." Sultan je bio u gradu Nišaburu udaljenom šezdeset fersaha od Bistama. Murid uze pismo pa, ne brinući se za svoju kuću, opskrbu i jahalicu, krenu na put bosonog. Kad stiže u Nišabur odmah ode do sultanove kapije, gdje bi dočekan i uveden kod sultana. Ovaj uze pismo šejhovo, poljubi ga, i naredi da murida, ukazujući mu ikram, otprate do njegovih odaja i pogoste ga raznovrsnim jelima. Sultan je poslao i jednu djevojku rekavši joj: "Možda mu se hrana ne dopadne, pa mu skuhaj ono što mu srce želi." Djevojka je sama ušla kod murida i upitala ga što želi da mu pripravi od hrane. On je rekao: "Hoću da mi skuhaš čorbu od mlijeka i brašna pa da mi njome dahnu prsa od prašine puta."
Djevojka ustade da zapali vatru a i Iblis priđe kako bi potpalio vatru strasti u muridu. On potaknut ljepotom djevojke pruži ruku prema njenoj kosi pa zaključavši vrata, htjede s njom zinaluk počiniti. U tom trenutku raspuknu se zid Allahovom svemoći i iz njeg se pojavi Ebu Jezid govoreći mu da to ne čini. Kad to vidje murid zadrhta, pa obuzet strahom od hejbeta Allaha Uzvišenog reče: "Gospodaru naš, mi smo prema sebi nasilje učinili." Potom izađe iz sobe pa ode sultanu i zatraži od njeg dozvolu da se vrati šejhu. Kad je došao šejhu, ovaj mu reče: "Sad si spreman da se odgovori na tvoje pitanje. Dakle, znaj, šejhov hakk kod njegova murida je da ga murid sluša šta god mu šejh naredi, a muridov hakk kod šejha je da on pazi i čuva murida od posrtaja u svim njegovim halovima."
Jednoga dana dođe čovjek Ebu Jezidu i reče: "Postim i klanjam već trideset godina, a nisam još iskusio ni mrvu duhovne radosti o kojoj ti govoriš!" "Da si postio i klanjao tri stotine godina, opet je ne bi pronašao", odgovori mu Ebu Jezid. "Kako to?", upita čovjek u čudu. "Tvoja sebičnost je postojan zastor između tebe i Allaha Uzvišenog." "Ima li tome lijeka?" "Ima, ali ga ti ne možeš podnijeti" reče Ebu Jezid. Tu bijahu neki ljudi i počeše moliti Ebu Jezida da čovjeku otkrije što mu je činiti. Tako on, nakon izvijesnog vremena, pristade i reče onom čovjeku: "Otiđi do najbližeg berberina neka ti obrije glavu, potom skini svoju odjeću sa sebe, sem gaća. Uzmi kesu oraha i objesi je oko vrata. Onda stani nasred čaršije i uzvikuj: 'Dajem orah za šamar, ko mi udari šamar plaćam mu orahom! Potom otiđi do sudnice i uradi isto.'" "To je nemoguće", čovjek povika, "mora da postoji neki drugi lijek!"
"Jok!" reče Ebu Jezid, "to bi bio samo preduslov za početak liječenja, ali kao što sam već rekao, ti ga ne možeš podnijeti!"
Kad je šejh Ebu Jezid jedne noći grad napustio, primijeti duboku tišinu nad dolinom. Mjesec je Zemlju osvjetljavao i činio noć jasnom poput dana. Zvijezde su odisale poput skladne družine i svako sazviježđe je imalo svoju posebnu vazifu. Šejh je išao dalje, bez da je ikakav pokret opazio ili jednog čovjeka sreo. Tišina je dirnula njegovo srce i on reče: "Gospodaru, mene je pokrenula tuga. Zašto na jednom takvom dvoru nema potpuno predanog obožavaoca?" Jedan nutarnji glas mu odgovori: "Ne čudi se tome, jer Vladar svakom ne dopušta pristup Svome dvoru. On nedostojne ne prima na Svojim vratima. Kada svetost Našeg veličanstva Svoj sjaj razastre, u toj ljepoti, usnuli i lahkomisleni nemaju udjela. Ti si samo jedan među hiljadama, koji moli za ulazak i strpljivo čeka."
U vrijeme Ebu Jezida nekom nevjerniku jedan musliman reče: "Kako bi bilo da ti islam prihvatiš, pa da tako zadobiješ stotinu selama i moći?" On odgovori: "O mladiću, ako je tvoja vjera poput Ebu Jezidove, koji je šejh ovog svijeta, onda njenu užarenu vrelinu ne mogu podnijeti. Ona je isuviše velika za stremljenja moje duše. Premda u vjerovanju nemam sigurnosti, istu dobivam kad je u pitanju vjera Ebu Jezidova. Vjerujem da je njegova vjera iznad ostalih vjera, jer je, nadasve, lijepa, sjajna i slavom ovjenčana. Dok nutrinom potvrđujem njegovu vjeru, usta su mi čvrsto zapečaćena. Ali ako je islam to na čemu si ti, prema tome ne osjećam naklonosti niti me vuče kakva želja. Ako bi neko osjetio i stotinu naklonosti prema vjeri, one bi iščezle čim bi tebe vidjele. Jer on bi vidio samo ime bez značenja, a to je, kao kad se pustinja sigurnim mjestom imenuje. Kad on vidi tvoju vjeru ohladiće njegova ljubav za njenim prihvatanjem. Vjera i iskrenost Ebu Jezidova položile su mnoga

žaljenja u moje srce i moju dušu. Ebu Jezid ispunjava sve dužnosti vjere, pa neka je blagoslovljen taj neuporedivi lav. Kad bi samo jedna kap njegove vjere u okean pala, cijeli okean bi usisala."

Zunnun el-Misri je poslao jednog svog prijatelja Ebu Jezidu, kako bi na taj način mogao više saznati o njemu. Kad je čovjek stigao u Bistam raspitivao se za Ebu Jezidovu kuću. Čim ga nađe, ovaj ga upita: "Šta hoćeš?" "Hoću Ebu Jezida", odgovori čovjek. "Ko je Ebu Jezid? Gdje je Ebu Jezid? I ja tražim Ebu Jezida?" Čovjek se okrenu i pomisli: "Ovo je luđak." Vrativši se Zunnunu, ispričao je što mu se desilo, našto je ovaj zaplakao i rekao: "Moj brat Ebu Jezid je, usred onih koji su Allahu krenuli, daleko odmakao."

Ebu Jezid je sa jednim prijateljem prao svoju košulju u polju. Kad je sa tim završio, ovaj mu predloži: "Da objesimo košulju na zid vinograda?" "Ne", odgovori Ebu Jezid, "ja neću zabijati pritku u tuđi zid". "A da je objesimo na stablo." "Nikako, jer bi se grana slomila." "A šta kažeš, da je raširimo po travi?" "Ne, jer je ona hrana životinja i pred njima je ne želimo pokriti." Potom je sa košuljom na sebi okrenuo leđa suncu dok se nije osušila ta strana, a onda je izložio i drugu stranu, pa sačekao da se i ona osuši.

Jednoga dana Ebu Jezid je otišao u džamiju. Svoj štap je zabio u tlo, ali on se zaljuljao i pao prema štapu nekog starca koji je isti također zabio u tlo. Ovaj se sagnuo i uzeo svoj štap. Ebu Jezid je otišao do njegove kuće i zamolio za oprost rekavši: "Ja sam prouzrokovao tvoje saginjanje, jer sam ja svoj štap plitko zabio. Ebu Jezid upita jednog čovjeka: "Čime se zanimaš?" "Imam magarca", odgovori čovjek, "i brinem se o njemu." Na to Ebu Jezid reče: "Kamo sreće da ti magarac umre, pa da ti budeš rob Allahu a ne magarcu!"

Jahja ibn Muaz je u pismu poručio Ebu Jezidu da on posjeduje jednu tajnu koju će mu povjeriti samo u Dženetu pod Stablom života. Uz to mu je poslao i jedan hljeb s napomenom da ga treba pojesti, jer je brašno zamjesio sa blagoslovljenom vodom Zemzem koja izvire kod Kabe u Mekki. U svome odgovoru Ebu Jezid mu je prvo ukazao da poznaje njegovu tajnu, a onda dodao: "U Dženetu ja neću imati vremena za takve tajne, jer meni je već na zemlji sve Džennet i sve Stablo života. A i za hljebom nemam potrebe, jer lijepo si mi opisao s kojom vodom si ga zamijesio, ali mi ništa nisi rekao o porijeklu sjemena."

Ebu Jezid je u snu vidio skupinu krupnookih hurija. On ih je gledao i taj prizor imao je za posljedicu da je njegova svijest time bila zaokupljena više dana. Kad je kasnije u snu ponovo vidio hurije, nije im uopće posvetio pažnje. Samo je rekao: "Vi odvraćate."

Najveća Ebu Jezidova briga bio je tevhid. 0 njegovom nastojanju na putu spoznaje Allaha dž.š. prenosi se, da je duži period proveo sa ulemom dok nije postao od poznavaoca. Ali je vidio njihovo tiskanje na vratima Hakka i za sebe, među njima, nije našao prostora ni toliko da spusti svoje stopalo. Sebi je rekao: "Ilum nema postojanosti bez hakikata, a hakikat je u revnosti sa klanjačima." Proveo je vrijeme sa njima, ali među njima nije vidio prostora za sebe. Potom je našao hakikat sa postačima pa je i u njihovom društvu bio neko vrijeme, ali i među njima za sebe nije našao mjesta. Okrenuo se onim koji se hadždžom odazivaju Allahu namjeravajući posjetiti Bejtullah iz udaljenih mjesta pa i među njima, za sebe, nije našao prostora. Onda je svoju pažnju usmjerio na džihad i sa mudžahidima proveo duže vrijeme, zajedno udarajući sabljama po licima Allahovih neprijatelja. Ali kad i tu sebi nije našao mjesta, zavapio je: "Ja Ilahi, smiluj mi se u mojoj zbunjenosti. Postavi Tvoga roba na mekam bliskosti s Tobom. Na mekam gdje neću biti izložen rivalstvu niti tiskanju. Već sam se primakao onima koji su me pretekli na putu ka Tebi i sebe vidio nemoćnim u nastojanju da im se priključim."

Tada ga Hakk pozva: "0 Ebu Jezide, Moju blizinu ne može zadobiti niko kao onaj, koji Mi dođe sa onim što Ja nemam." Ebu Jezid je upitao: "Ja Ilahi, što je to što Ti nemaš, a sa čim se Tebi približava i odakle meni to što nema kod Tebe?" Dođe mu odgovor: "0 Ebu Jezide, Ja nemam bijede, niti siromaštva, pa ko Mi se želi s njima umiliti podastrijet ću mu ćilim Moje bliskosti." Tada je Ebu Jezid rekao: "Allahu moj, primakni me onima koji podnose siromaštvo i bijedu! Pa me je njima prikučio, kad ono mala skupina. Tu nisam vidio guranje i rivalstvo, niti buku i galamu na vratima. Njemu sam dao zavjet da ničemu neću dati prednost nad siromaštvom i bijedom, i eto me s Njim držim se tog zavjeta. Pa ne prođe nijedan sat a da mi od Njega novi keramet ne dođe. Rekao sam: 'Ilahi, ovo je stvar kojom si mene počastio među Tvojim stvorenjima.' Na to mi dođe odgovor: 'To je keramet samo za onog koji da prednost siromaštvu i bijedi, osaburi na njima i bude prisan s njima.'"

Zunnun el-Misri je poslao svoga murida Ebu Jezidu s porukom: "0 Ebu Jezide, ti svaku noć mirno spavaš, ne znajući, da karavana koja vodi u Hakkovu blizinu, prolazi." Kad murid ove riječi prenese Ebu Jezidu, ovaj mu reče: "Idi i reci svome učitelju, da je na kemalu samo onaj koji cijelu noć prespava, a ujutro kad se probudi dostigne pomenutu postaju prije karavane." Ovim je htio reći, da postignuće Hakkove blizine ne ovisi od noćnog bdjenja, već od unutarnjeg hala i potpune predanosti Njemu. Čuvši od murida ovaj Ebu Jezidov odgovor, Zunnun zaplaka i reče: "Blago Ebu Jezidu! Zaista on ima pravo. Ja tu postaju još nisam dostigao. To je tako kako je on rekao."

Jednoga dana nekoliko ljudi je zamolilo Ebu Jezida da im dadne kakav duhovni dar. Na to im je on rekao: "Još od jutra tražim jedno gnjilo zrnce koje biste mogli probaviti, ali ništa ne nađoh. Sve što bih vam htio ponuditi, daleko prevazilazi vaše sposobnosti."

Šekik el-Belhi i Ebu Turab en-Nahšebi došli su kod Ebu Jezida. Sofra je stavljenja, a jedan Ebu Jezidov mladić je hizmetio. Njemu se ova dvojica obratiše: "Jedi s nama, momče." "Ja postim", odgovori on. Tada Ebu Turab reče: "Jedi i nagrada za mjesec dana posta je tvoja." Kad on

opet odbi Šekik reče: "Jedi i nagrada za godinu dana posta je tvoja." Ali on i ovu ponudu ne prihvati. Na to Ebu Jezid reče: "Pustite ga, jer on kod Allaha više ništa ne vrijedi." Godinu dana potom mladić je zatečen u krađi i ruka mu je odsječena.

Ebu Jezid je rekao: "Došao mi je jedan dan Ebu Ali es-Sindi (jedan od Ebu Jezidovih učitelja) s putničkom torbom u ruci. On ju je istresao i gle, bili su to dragulji. Ja ga upitah: "Odakle ti ovo?" On mi odgovori: "Dok sam prolazio kroz jednu dolinu, ovi zasvijetliše poput lampe, pa sam ih ponio sa sobom." Upitah ga dalje: "U kakvom si halu bio kad si sišao u dolinu?" "Na trenutak me obuzelo stanje klonulosti", odgovori on.

Prenosi se od Ammi el-Bistamija: "Dok smo sjedili u džamiji Ebu Jezidovoj on reče: 'Ustajte i pođimo u susret jednom Allahovom prijatelju.' Mi smo pošli s njim i kada smo stigli do gradske kapije sreli smo Ibrahima ibn Sitanba el-Herevia. Ebu Jezid mu se obrati: 'Došla mi je pomisao da ti izađem u susret i kod moga Gospodara se zauzmem za tebe.' Ibrahim ibn Sitanba reče: 'Ako bi te On učinio zagovornikom za svo čovječanstvo to ne bi bilo mnogo. Oni su samo jedna mrva ilovače.' Njegov odgovor zbuni Ebu Jezida."

Ebu Jezid je imao komšiju idolopoklonika, čije dijete jednu noć zaplaka, bojeći se mraka, jer u kući nije bilo svjetla. Ebu Jezid uze svijeću i odnese im je, pa dijete prestade plakati. Kad je otišao, djetetovi roditelji rekoše sebi: "Kad je Ebu Jezid osvijetlio našu kuću, bilo bi zlo i nezahvalnost ako ga mi ne bi zamolili da prosvijetli i naše duše." Potom su otišli i pred njim prigrlili islam.

Neki čovjek dođe da posjeti Ebu Jezida i zateče ga u halu potpune odsutnosti. Kad nakon izvjesnog vremena šejh podiže glavu, posjetilac mu se obrati: "O šejhu, gdje si bio?" Ebu Jezid odgovori: "U Hakkovoj blizini." "I ja sam također bio tamo, ali te nisam vidio", odgovori čovjek. Ebu Jezid mu na to reče: "Imaš pravo, ali ja sam bio unutar Hakkova Harema, a ti s njegove vanjske strane. Zato jedan drugog nismo vidjeli."

Neko reče Ebu Jezidu: "Očisti svoje srce od svega, jer ti želim povjeriti jednu tajnu."

On odgovori: "Već 30 godina tražim sebi od Allaha čisto srce, pa kako da ga tebi donesem u jednom satu." Jedan čovjek reče Ebu Jezidu: "O šejhu, daj mi parče tvoga ogrtača, ne bi li na taj način zadobio dio tvoga bereketa." Ebu Jezid odgovori: "Kad bi obukao i kožu Ebu Jezidovu, bereket nećeš zadobiti sve dok ti djela ne budu Ebu Jezidova." Prenosi se, da je na putu za Medinu, Ebu Jezid natovario svoje stvari na sasvim mladu devu. Neko mu reče da je taj tovar i suviše težak za tu devu i da bi bilo okrutno od njega ako bi pustio da životinja trpi pod njim. Kad je dotični ponovio svoj prigovor, Ebu Jezid mu reče: "O čovječe, nosač tereta nije ova deva. Bolje pogledaj!" Čovjek pogleda i opazi da jedna poduža ruka drži tovar iznad leđa kamile. Zapanjen upita: "Tako ti Allaha, kakvo je ovo čudo?" Ebu Jezid odgovori: "Ako istinu o mome halu pred vama pokrijem, prigovaraćete mi vašim jezicima, a ako vam tajnu otkrijem, nećete je moći shvatiti. Ne znam kako bi se prema vama trebao ponašati!"

Kada je osjetio da mu se kraj života primakao, otišao je u svoj mihrab, opasao zunnar, krzneni ogrtač obukao naizvrat, a izvrnut turban stavio na glavu i rekao: "Allahu moj, ne prodajem moju uzdržljivost tokom cijelog života, niti nudim namaze noćima obavljane, niti govorim o danima u postu provedenim. Također ne brojim učenja Kur'ana, niti više spominjem raspoloženja, prisne razgovore i užitke blizine. Ti znaš da se nizačim nisam okretao i da ono što sam izložio, nisam sa sujetom i samouvjerenošću činio. Ne, ja to izlažem, jer me sve što sam činio, pritišće. Ti si mi ovu odjeću časti dodijelio kako bih mogao vidjeti da je sve to ništa. Nemoj mi to uračunati. Ja sam jedan turkmen čija je kosa u sedamdeset godina kufra osijedila. Evo napuštam pustinju u kojoj sam dozivao Tengri! Tengri! i učim se reći Allah! Allah! Sada raskidam zunnar i upravljam korake ka islamu izgovarajući šehadet. Ti djeluješ bez uzroka. Tvoje primanje nije uslovljeno poslušnošću niti Tvoje odbijanje neposluhom. Sve što sam činio, sada mi izgleda ništavno. Oprosti mi sve ono što vidiš pri meni, a nedostojno je Tvoga Veličanstva. Izbriši moje grijehe kao što ja brišem pomisao da sam Ti pokoran bio!"

Jedan je čovjek usnio kako Allahov Arš nosi na glavi. Narednog dana je izašao na ulicu i ugledao ljude kako nose tabut Ebu Jezidov. On se progurao kroz masu i uspio da nekoliko koraka, ponese tabut na svojoj glavi. U tom trenutku postade mu jasno značenje njegova sna: Arš je simbolizirao Ebu Jezida. Kad je Ebu Jezid palaču ovog svijeta napustio, tu istu noć se u snu pokazao jednom od svojih učenika. Ovaj je pitao poštovanog pira: "Kako si račun položio Munkiru i Nekiru?" Ebu Jezid mu je odgovorio: "Kada su me ta dvojica meleka o Stvoritelju pitala, rekao sam im: 'Na to se pitanje ne može tačno odgovoriti, jer ako kažem to je moj Bog, tim riječima sam izrazio samo jednu želju s moje strane. Bolje bi bilo da se vratite Allahu i Njega upitate o meni. Ako me označi Svojim robom onda će te znati, da je to tako. U protivnom, baciće me u okove. Nije lahko Allahovu blizinu zadobiti. Šta će mi koristiti, ako Ga imenujem mojim Gospodarom? Odbaci li On moje robovanje, kako mogu tvrditi da je On moj Gospodar? Premda sam glavu pred Njim saginjao, to je uzalud dok me On ne označi kao Svoga roba.'"

Dok je jednog dana Ebu Jezid šetao sa svojim učenicima, obuze ga čudno stanje. On je osjetio ugodan miris iz pravca Harekana zbog kog mu se iz grudi oteo čeznutljiv uzdah. Jedan od učenika mu se obrati: "Tvoje lice je bilo crveno, pa žuto, a potom bijelo. Kakvo je to stanje i kakva novina? Ti si udahnuo miris a nikakvo cvijeće se ne vidi. Bez sumnje on dolazi iz svijeta nevidljivog, iz univerzalne bašče. O, ti koji svakog trena primaš vijest i pismo iz nevidljivog, naspi i nama jedan gutljaj iz tog pehara. Daj nam jednu riječ, pa da se i mi prema toj bašči okrenemo. Mi nismo navikli, o krasoto, da ti sam piješ, a da naše usne suhe ostanu."

Ebu Jezid reče: "Miris prijatelja dolazi iz ovog pravca, jer jedan velikan će u ono selo doći. Nakon toliko i toliko godina rodiće se car koji će svoj šator iznad neba razapeti. Njegovo lice će biti obojeno ružom iz Božijeg ružičnjaka. On će me po položaju nadmašiti." "Kako će se on zvati", neko upita. Ebu Jezid odgovori: "Njegovo ime je Ebul-Hasan." Potom opisa njegov izgled, obrve, bradu veličinu, put, stas i to sve do u detalj. Kada se skoro nakon 200 godina pojavio Ebul-Hasan i ljudi, do kojih je došao njegov opis, u njemu prepoznali ono što je Ebu Jezid najavio, prenijeli su mu sljedeće riječi Ebu Jezidove: "Ebul-Hasan će biti moj učenik i istinski sljedbenik koji će svako jutro iz moga kabura primati dersove." Ebul-Hasan je na to dodao: "Ja sam ga također u snu vidio i od šejhova ruha isto čuo."

Svako jutro, on je išao na kabur i tu pažljivo stajao sve do podneva. Pa, ili bi mu se šejh ukazao, ili bi kakva njegova poteškoća, bez da išta progovori, bila riješena. I to je tako išlo, sve dok jednoga dana nije došao sretan do kabura i našao ga prekrivenog novim snježnim nanosom. Gledao je slojeve snijega nad kaburom poput brdašca i to ga je učinilo veoma tužnim u duši. Iz kabura živog šejha bi pozvan: "Slušaj, zovem te kako bi meni požurio. Brzo dođi ovamo, prema mome glasu. Kada bi sav svijet bio snijegom prekriven, ti se od mene ne okreći."

Jedan murid zamoli šejha: "Dozvoli da odem u brda Libana, kako bih vidio Kutba svijeta." Šejh mu to dozvoli. Kad je stigao u Liban, ugledao je grupu ljudi koji su sjedili u pravcu Kible. Pred njima je bio položen mrtvac, ali oni nisu klanjali dženazu. Murid ih zapita: "Zašto mu ne klanjate dženazu?" Oni odgovoriše: "Tek kada Kutb dođe, jer on ovdje pet puta dnevno obavlja namaz." Murid se silno obradova. Nakon nekoliko trenutaka svi skočiše na noge. Murid je izvjestio: "Ugledao sam šejha kako istupi da obavi dženazu. Tada sam izgubio svijest. Kad sam ponovo sebi došao, mrtvog su već pokopali, a šejh je otišao. Upitao sam: "Ko je bio onaj čovjek?" Oni odgovoriše: "Ebul-Hasan el-Harekani." Potom sam zapitao: "Kad će se opet vratiti?" U vrijeme podnevnog namaza, glasio je njihov odgovor.

Počeo sam jadikovati: "Ja sam njegov sljedbenik i to i to sam rekao. Zauzmite se za mene, da me povede za Harekan, jer sam već dugo na putu!" Kad je nastupilo vrijeme podnevnog namaza, opet ugledah šejha. On istupi naprijed, pa kad predade selam na kraju namaza, ja se uhvati čvrsto za njegove skute. Izgubih svijest, ali kad se povratih nađoh se u čaršiji Rejja. Odatle krenuh za Harekan. Ugledavši me, šejh mi reče: "Ono što si vidio ne smiješ objelodaniti. Jer ja sam molio Allaha da me zastre od ljudi i na dunjaluku i na ahiretu. Od svih stvorenja niko me nije vidio osim jednog živog, a to je bio Ebu Jezid."

LITERATURA

- Leben und Spruche Der Sufi-Meister des Islam, Hossein Kazemzadeh-Iranschahr
- Islamische mystik, Sufische Texte aus zehn Jahrhundert, Richard Gramlich
- Die Sonne von Tabriz, Gedichte, Aufzeichnungen und Reden, Cyrus Atabay
- Enisul-dželis (Pripisuje se Dželaluddinu Sujutiji)
- Farid ud-din Attar Vogelgesprache, Morion Zerbst
- Dein Wille geschehen Die schonsten islamische Gebete, Annemarie Schimmel
- Weisheit des Islam, Annemarie Schimmel
- Frühislamische Mystiker aus Fariduddin Attars "Heiligenbiographie", Gisela Wendt
- Die Traume des Kalifen, Annemarie Schimmel
- Matnawi, Bernhard Meyer, Kaveh und Jilla Dalir Azar
- Garten der Erkenntnis, Annemarie Schimmel
- Tabekatus-sufijjeh, Ebu Abdurrahman es-Sulemi
- Makalat-i Shams-i Tabriz-i, Ahmed Ananda
- Hiljetul- evlija ve tabekatul-asfija, Ebu Nuajm Ahmed ibn Abdullah El-Isfehani
- Essential Sufism Ragip Jerrahr, Ahmed Ananda
- Das Sendschreiben Al-Qušayris, Über das Sufitum, Richard Gramlich

JEDAN HADISI-ŠERIF U ČIJEM LANCU PRENOSILACA JE EBU JEZID

Obavijestio nas je Ebul-Hasan, Mensur ibn Abdullah ed-Dimerti, u Bagdadu, pa je rekao: "Pitao je Ebu Amr Osman bin Džahde ibn Deramehm el-Kazeruni, pa je rekao:
"Obavijestio nas je Ebul-Feth, Ahmed ibnul-Hasen ibn Muhammed ibn Sehl el-Misri poznat po nadimku Ibnul-Himsi, koji je držao hutbe u Basri, pa je rekao: "Obavijestio nas je Ali ibn Džafer el-Bagdadi da je čuo od Ebu Musaa ed-Dejbulija, da je on čuo od Ebu Jezida el-Bistamija, a ovaj od Abdurrahmana es-Suddijja, a ovaj od Amr ibn Kajsa el-Mulaija, a ovaj od Atijja el-Avfijja, da je čuo od Ebu Seida el-Hudrija, da je kazao:
Rekao je Resulullah:

"Od slabog uvjerenja je da ugađaš ljudima u onom što izaziva Allahovu srdžbu, da ih hvališ za ono što ti je Allah dodijelio, a da ih koriš zbog onog što ti Allah nije dao. Zaista, Allahov rizk neće pribaviti upornost onog koji je uporan, niti će ga spriječiti protivljenje protivnika. Allah je Svojom mudrošću i veličanstvenošću smjestio razgalu i radost u uvjerenju i zadovoljstvu, a brigu i tugu u sumnji i srdžbi."

Feriddudin Muhammed Attar

GOVOR PTICA

Mantikut-Tair

Piše: **Ahmed Ananda**

"Govor Ptica" Feriduddina Muhammeda Attara, zasigurno predstavlja jedno od najvećih djela klasične perzijske književnosti i jedno od najvećih sufijskih dijela uopšte. Pisano je u formi *mesnevije*, a neki kažu da je po njenom uzoru nastala i *Mesnevija*' Dželaluddina Rumija, kapitalno dijelo klasičnog sufizma. "Govor Ptica" potanko opisuje sve *mekame* i sva stanja *salika*, duhovnog putnika, na njegovom putu do istine. Kao što nam je poznato, svih sedam mekama spomenuto je u Kur'anu. To su *emara*, komandujuća, požudna duša, duša sklona zlu; *levama*, pokajnička duša, duša koja sebe kori; *mulhima*, nadahnuta duša; *mutmeina*, smirena duša; *radija*, duša zadovoljna Allahom; *merdija*, duša s kojom je Allah zadovoljan; *safija*, pročišćena, čista duša.

Najveći dio knjige govori o Emari, dakle požudnoj duši, koja traži izgovore da izbjegne pokajanje i put ka istini. Potom su u sedam dolina skriveni svi ostali mekami. To su dolina traganja, dolina ljubavi, dolina razumijevanja tajni, dolina nevezanosti i smirenja, dolina jedinstva, dolina čuđenja i dolina siromaštva i nestajanja. Osobenost ove knjige je u tome što su najdublje istine i mudrosti stavljenje u kljunove ptica. Njena fabula je u sljedećem: Ptice su se sakupile u nastojanju da nađu sebi vladara, jer kako knjiga kaže: "*Bez vladara nema reda i svim narodima svijeta neki vladar treba.*" Dakle, na tom skupu se pojavljuju sve ptice, a njihov predvodnik je pupavac, *hudhud*. Pored pupavca tu se pojavlju i zeba, papagaj, jarebica, soko, prepelica, slavuj, paun, fazan, golub, grlica, jastreb itd.

Attarov mezar

Nakon što su se ptice sakupile, pupavac otvara skup govorom o Simurgu, uzvišenom Gospodaru ptica koji živi negdje iza kafskih planina. Dakle, on govori pticama o neophodnosti da se traži vladar, jer bez njega nema ni mira ni pravde ni istine itd. Uglavnom, on govori o tome da je neophodno krenuti na put spoznaje, jer život prolazi, a nama još uvijek ostaju skrivena i temeljna pitanja kao što su: ko smo mi? Odakle smo došli? Kuda idemo? On nadahnuto govori o Simurgu, koji simbolizuje Uzvišenog Allaha. On govori o Njegovoj ljepoti, mudrosti, moći, te da nema drugog smisla u ovome životu sem da se krene na taj Put potrage za Vječnim Bićem koje je vrelo svih tajni, ljepote i smiraja.

Nakon ovoga govora, sve ptice se u trenutačnom nadahnuću odlučuju krenuti na taj Put, što nam govori o tome da svaki čovjek ponaosob, u svojim prsima, krije žudnju za istinom. Međutim, odmah poslije toga, u skladu sa uprljanošću ili čistoćom svoje duše, čovjek se ne odaziva ili odaziva na ovaj poziv koji od samoga praiskona stoji kao otvorena kapija vječnosti. Dakle, ubrzo nakon što su ushićeno pristale na taj Put, ptice, jedna po jedna, iznalaze izgovore da odustanu od Puta. Ti izgovori i sumnje traju od trećeg do trideset i devetog poglavlja ove knjige. U tim poglavljima su suptilno opisani svi stupnjevi emare, požudne duše, od onih najgrubljih pa do najprefinjenijih i najlukavijih spletki požudne, sebične, samožive, nesvjesne duše.

Pupavac majstorski odgovara na sve njihove izgovore, potkrepljujući svoje odgovore raznim pričama koje je Šejh Attar pokupio na svojim mnogogodišnjim putovanjima. Nakon svih tih turbulencija, nijekanja i ubjeđivanja, snagom spoznaje i vjere ptice konačno krenu na to putovanje. One stižu pred sedam dolina Puta i tu se Pupavac opet pokazuje kao besprijekoran vođa i poznavalac Puta i vodi ih uspješno sve do sedme doline, doline duhovnog siromaštva i nestajanja u Allahu – *fena-fi-Allah*. Uistinu, u ovoj knjizi se može pronaći sve što je potrebno duhovnom putniku, ipak, ne smijemo zaboraviti da ona, sama po sebi, ne može biti vodič, niti se može potpuno razumijeti bez učitelja koji je prešao sve postaje Puta. Ona može poslužiti kao inspiracija i nadahnuće da se krena duhovnim Putem, te da se potraži čovjek koji nas može povesti i pokazati nam tajne tog Puta. Na ovaj Put ka Sebi, Allah upućuje koga hoće, mnoge su tajne u tom skrivene. Najljepši i najlakši Put, o kojem su sufije mnogo govorili i pisali, je Put koji se otvara u ljubavi između učitelja, šejha, evlije, duhovno potpune osobe, i učenika, murida, onog koji traži, koji čezne, koji je željan istine. Na takvu vezu ljubavi i povjerenja, Allah Uzvišeni spušta svoju milost i blagoslov i otkriva im svoje tajne. Tako se i završava ovaj kitab u kojem se sultan i njegov rob povlače u tajne odaje i tamo, daleko od očiju neupućenih, dolaze do najuzvišenije suštine. Ova knjiga je stoga prevazišla prostor i vrijeme u kojem je nastala, jer govori o vječnoj problematici ljudskoga života. Ona je svježa i aktuelna danas kao i prije hiljadu godina. Teško je opisati nadahnuće i zanos koji osjeća svaki onaj koji uroni u njeno iščitavanje, kažem iščitavanje, jer ni ova, kao ni mnoge druge *tesavvuvske* knjige, ne mogu biti pročitane. One se stalno čitaju i iščitavaju poput Uzvišenog Kur'ana koji je u svakom smislu bez premca. Njihova specifičnost je upravo u tome što nam približavaju kur'anske tajne i na nama razumljiv način govore o onome što je skriveno u Kurani Kerimu.

Danas, kada je svijet suočen sa razarajućim uticajem isprazni, lažnih vrijednosti koje polahko ali sigurno osvajaju ovaj svijet, ovakvo djelo je zasigurno dašak svježine i ljepote u zatrovanom i ružnom ambijentu svijeta koji postepeno pada pod uticaj sveobuhvatnog nihilizma. Moje iskrene nade su da će poneka duša, snagom bezvremenih, vječnih vrijednosti o kojima nam govori Šejh Attar, uspjeti da se izdigne iz mora zaborava i propasti, te vinuti se ovim Putem koji je jedina opcija, jedini Put ostavljen svakom čovjeku u svim vremenima. Ne razumijem da se ijedna svjesna osoba može oglušiti o ovaj Put koji je vodi do njene Biti, do neuporedive ekstaze koju nosi blizina Stvoritelja, do Vrtova vječnog blaženstva. Čudno je to što Put i dalje ostaje posut uvehlim lišćem dok ogromna masa čovječanstva srlja u propast. Međutim, onaj koji zaviri u stranice ove knjige naći će odgovore i na takva pitanja.

Na kraju mi je još ostalo da se zahvalim Allahu, Gospodaru Svih Svjetova, što me počastio dodirom sa ovim kitabom i druženjem sa Šejh Attarom koji je zasigurno bio jedan od posebnih Allahovih robova kroz kojeg su se tajne, u svom najprefinjenijem obliku, odražavale, poput sunčevih zraka, onima žednim sunca i svjetlosti.

(Izvadak iz "Govora ptica" u prijevodu Ahmeda Anande)

POGLAVLJE XIV

PTICE DALJE PITAJU O PUTU
Drevna tajna otvara se pred skupom ptica,
pupavčeve riječi dopiru do njihovih srca.

Povezanost sa Simurgom njima posta jasna,
ta ih veza na put vuče, budi ih iza sna.

Mudre pupavčeve riječi na put ih pokrenuše,
te u, isti mah, ptice progovoriše:

"Kako da nastavimo put? reci nam, dragi pupavče,
naše slabosti nas plaše, od nas su one jače."

ODGOVOR PUPAVCA
"Ašik to je onaj," šejh pupavac zbori:
"koji svaku brigu o svom nefsu sagori.

Ko se sebe prođe to ga ime krasi,
ne brine se ašik da se nefsa spasi.

Otvrdla su vaša srca, dunja[1] vam je draga,
da biste do Rabba stigli zbacite tog vraga.

Ma kada ćete zaklopiti dunjalučko to oko,
i u svjetlost zaroniti do kraja, duboko.

Prođite se suhe vjere, dobro poslušajte,
Nefs ni prazna vjera ne vrijedi ništa, znajte.

Suhi pobožnjaci ne smiju ašku prići,
reci im da do Rabba tako nikad neće stići.

Pravi ašik za sve te rasprave ne haje,
vremena on za to nema, život Rabbu daje.

On sagori sve što ima, i dušu i tijelo,
sve napade i azabe on podnosi smjelo.

Bol gorka i krv srca ašku tom pripada,
u te boli, iskušenja, svaki ašik pada.

O krčmaru nemoj vinom, krvlju puni čaše,
ako nemaš krvi guste, evo uzmi naše.

Ljubav samo raste u beskrajnoj boli,
koja dušu kida sve dok Rabba voli.

Ašk granica nema, njemu se sve divi,
on draž života daje svemu što živi.

No u svemu se ljubav i bol izmiješaše,
samo meleci ne piju iz te gorke čaše.

1 dunjaluk

Oni Rabba vole i bez te patnje strašne,
koju samo znade čovječanstvo naše.

Vjera i nevjerstvo dječija su samo igra,
ašicima od aška izgorješe pusta njedra.

Kako postati fukara, ašk će ti pokazati,
pa čak te i putem nevjerovanja uputiti.

No od vjere i nevjerstva nećeš više stradat',
ako tijelo i svoj nefs uspiješ savladat'.

Iznutra ispečen dobro, a izvana bijedan,
samo onda ti ćeš postat' naših tajni vrijedan.

Strah stoga odbaci, putem kreni mirno,
ono što ti treba doći, doće neumitno.

Djetinjarija se prođi i hrabro poput lava,
kreni putem sto nevolja, tu je mudrost prava.

PRIČA O ŠEJH SAN'ANU I NJEGOVOJ LJUBAVI PREMA KRŠĆANKI
Šejh San'an, svoga doba, bijaše velik učenjak,
po stepenu prosvjetljenja on bijaše prvak.

Punih pedeset godina živio je povučeno,
četiri stotine murida kod njega je učilo.

Noći i dane su oni u ibadetu provodili,
sama svjetlost vjere u Meki su bili.

Teoriju, praksu i tajne šejh je dobro znao,
a obred hadždža čak pedeset puta obavljao.

Čuv'o je namaz, postio, drž'o se šerijata,
i ulema i evlije obijaše mu vrata.

Svojim dokazima razbijao je glave pobožnjaka,
bolesnike liječio snagom svoga daha.

Poznavao je dobro radost i patnju ljudskog srca,
svi su znali da njegovo srce samo za din kuca.

Mada svjestan svoje čvrste vjere i duhovnog viđenja,
svaku noć on sanak sniva, čudna snoviđenja.

Meku napušta on svake noći, te u Grčku[2] ide,
u hram ulazi k'o u svoju kuću, u njem' se idoli vide.

2 Bizant.

I tu se on idolima klanja, pred njima na koljena pada,
Avaj! kad se iz sna prene, od teške boli strada.

"Ja sam kao Jusuf," zapomaže, zatvoren u bunaru,
ne znam kako da iz njega spasim svoju mudru glavu.

No svaki salik na svom putu nađe poteškoću,
post, bdijenje i zikrullah, povratiće lahkoću.

Ako razbijem ovu stijenu, put će se moj otvoriti,
do tada patnju prihvatiti moram, moram saburiti!

No iznenada, jednog dana, mis'o se u njemu rodi:
"Snu mora biti objašnjenja, taj put u Grčku vodi!"

I tako stari šejh u đaursku zemlju krenu,
svih četiri stotine murida slijediše mu sjenu.

I tako su oni i skupa, s bismillom Ćabu ostavili,
dok u krajolik od niskih brda i šuma mirisnih nisu stigli.

Mnogo su potom lutali, dok jednog dana ne nabasaše,
na kuću na čijem balkonu mlada djeva sjediše.

To lijepa hrišćanka bijaše koja poznavaše neke tajne,
za nju ni neke stvari božanske ne bijahu strane.

Ta djeva gluha nije bila za tajne ljudskog srca,
ljepota njena bješe poput žarkog sunca.

I samo sunce zbog nje u boli bijaše,
jer ljepota njena jače od danice sijaše.

Čovjek oko čijeg srca su se njene lokne splele,
zunarom se opojasa i hrišćanin postade.

Onaj čiji pogled pade na rubine njenih usana,
ljubiše zemlju po kojoj ona gazi, pamet izgubi tog dana.

Kad bi lahor dotakao miris kose njene,
patila bi ljudska srca zbog čari te žene.

Za zaljubljene, njene oči rujno vino bijahu,
a obrve dva mlađaka što nad njima sijahu.

U tim obrvicam' tajne poruke su bile,
sve o čem' su oči ljubavnika snile.

A kad bi joj se u zjenici oka, svjetlost upalila,
na hiljade srca ona bi porobila.

Ispod lokni, lice njeno plamti poput vatre,
vlažni rubini usnica joj dunjaluk od žeđi satre.

No oni što se u toj krčmi htješe opiti,
britke sablje trepavica brzo će ih odbiti.

Ona svoje tajne nikad nikom' ne otkriva,
svi za njom venu, no niko joj ne zna namjera.

Njena ustašca bijahu malehna k'o iglene uši,
a dah joj k'o Isaov uzdah koji stvara bol u duši.

Samo jedna smijavica njena k'o srebrn bunar bijaše,
u kojemu se na hiljade Jusufa utopiše.

Sjajni dragulj kose njene upletene drži,
ispod njega njeno lice kao vatra prži.

Osvrnu se ljepotica, s lica joj svilen veo spade,
vrela vatra kroz šejhove čakšire prođe – on pade u ljubavne jade.

Jedna vlat kose njene na stotine je porobila,
zar je slijep mog'o biti za ljepotu što se pred njim otvorila?

Izgubi se on u trenu, ludo se u nju zaljubi,
na koljena bez riječi pade, srce mu vatra obljubi.

U samo jednom ludom trenu, što je bilo nestade,
srce njegovo i pamet dim strasti zavede.

Ta ljubav proguta mu srce, a njena crna kosa,
glatkom zamkom vjeru mu omota, bez imana osta.

I šejh tako, blago vjere zamijeni za sramotu,
srce svoje on prodade za njenu ljepotu.

"Ja iman izgubih", zajauka alim "rob hrišćanski postah,
no srce koje dadoh bezvrijedno je sada, jer bez vjere ostah!"

Kad muridi spaziše šejhove jade,
i u kakav to težak hal im vođa pade,

Na tren posmatraše njegovu bol, preneraženi,
te ga onda svim srcem, počeše dozivati vjeri.

No on savjete njihove nit' sluša nit' poštuje,
kakva korist od mudrih riječi kad srce ludo ne čuje?

Jedan za drugim, muridi šejhu svome riječi zbore,
no za ljubav lijeka nema, kad u ašku srca gore.

I zar ašik mudre savjete slušati znade,
zar se plamen aška, tako lahko, u led pretvoriti dade?

Sve do noći naš šejh hudi bijaše u transu,
on od sada samo mari za svoju romansu.

A kad noćca pade tiha i raširi tamu,
prekri grijehe toga dana i ljubavnu dramu.

U toj tami razlila se svjetlost jednog srca,
to je srce hudog šejha, iz njega ljubav vrca.

Od tog aška opile se i na nebu zvjezdice,
po sto puta ašk obgrli i šejhovo tužno srce.

Prošao se svoga bića i onoga što je bio,
ko opjancan u prašini puta on je bdio.

Oči svoje on ne sklapa, beskraj zvijezda gleda,
tiho plače u okrilju aška, tami neće da se preda.

"Bože mili" tiho zbori," hoće'l ove tmine nestati,
il' je sunce sada mrtvo i nikad neće zasjati?

O, koliko sam samo noći u zikru ja proveo,
no, ova noć me strašno boli, ašk me ljuto zaveo.

Ko plam svijeće u visine se diže moja vatra,
svanut kad će dan bijeli, ova bol me satra?

Samo suze i krv ljuta razdiru mi grudi,
a samo mi patnju može donijeti dan hudi.

Tmina ova gorka i ovo bijedno stanje,
dani su mi kad sam stvoren, sudbe je to zdanje.

Sati ovi sporo gmižu, noći nema kraja,
možda noćas svijet dospije i do Sudnjeg dana.

O da li je presahnulo sunce od uzdaha mojih,
il' se krije postiđeno spram očiju njenih.

Poput vlati kose njene ova noć je duga,
mis'o o njoj lijek jedini i beskrajna tuga.

Proždire me ljubav ova, ove noći trajne,
ja postadoh rob ljubavi, jer joj ne znam tajne.

I zar mogu opisati boli što me deru?
I gdje mi je sad taj kuvet da povratim vjeru?

Gdje je sada moj bereket da me iz sna budi?
Il' u njoj sada ljubav ka meni probudi?

Gdje je pamet da me vadi iz nesreće ove?
Kud nestade silno znanje, čudo jedno to je.

Gdje je ruka da prašinom zaspe glavu ludu?
Il' izbavi iz prašine, gdje ležim sav u čudu?

Gdje je noga da me vodi voljenoj u krilo?
Kamo oči da pokažu njeno lice milo?

Gdje je ona da bol moju sada zaliječi?
Gdje je muršid da me od nje sada izliječi?

Gdje je snaga da me spasi sigurne propasti?
Gdje je razum da otrijezni mene pijanosti?

Ništa nemam ovog časa, sam u noći patim,
šta je ljubav ova ne mogu da shvatim..."

Slušaju, u čudu, voljeni muridi ove bolne riječi,
njima sad od tužnog šejha nije niko preči.

"Šejhu dragi," reče jedan, "od sebe zlo odvrati,
ustani, ogusuli se, vjeri se povrati!"

"Samo krvlju," šejh mu reče, "mogu se oprati,
sav u krvi ja sam sada, ako možeš shvati!"

Upita drugi: "Šejhu, gdje ti nestade tespih?"
"Ja tespih odbacih," reče, "a zunar prgrlih!"

"Ma, šejhu, tobe dođi," zbori jedan od murida.
"Hoću, al' od svega što sam bio i što u vjeru spada!"

Jedan ga na namaz pozva no on mu odgovori:
"Ja se sada samo klanjam njezinoj ljepoti!"

"Ma šta zboriš hudi šejhu," murid zapomaga,
"pred Rabba padni u prašinu, kutariši se vraga!"

"Ja ću odmah," reče, "u prašinu pasti,
u prašinu koju njena noga gazi!"

A šta je sa namazom, postom i islamom,
zar se ne kaješ i ne žališ za svojim imanom?"

"Nema čovjek koji sada od mene više žali,
što ranije nisam bio u ljubavi!"

"Otrovna strijela prokletog šejtana," reče mu jedan,
"prostrijelila je srce tvoje, ne budi lakovjeran!"

"Pa neka je ona i sam šejtan koji svakog vara,
ja joj se radujem i dobro želim," šejh odgovara.

"Naš plemeniti šejh," jedan reče, "pamet je izgubio
strašću slijepom osihiren načisto izludio."

"Istina, izgubio sam slavu koja mi je draga bila,
Al' nestade i straha," reče, "i laž se izgubila."

"Svojom sramotom," jedan kaza, "ti lomiš naša srca."
"U mome srcu sada," šejh zbori, "njeno srce kuca."

"Ne napuštaj stare ahbabe," jedan mu reče,
"krenimo skupa ka Ćabi, zar od vjere ima preče?"

No šejh mu odgovori, "Ja idem u manastir,
sjena Ćabe više nije za me dobar odabir."

"Pa zar od Meke boljeg mjesta ima," jedan progovara,
"nema od balkona njenog," šejh mu odgovara.

"Ti ka džehenemu ideš," jedan reče, "tu sreće nema."
"Uzdasi moji," šejh reče, "nahranili bi sedam džehenema!"

Jedan ga pozva: "U nadi za dženetom okreni se nama."
"Njeno srce je dženet," odgovara, "ne idem sa vama."

"Priznaj svoju sramotu," jedan reče, "ispred svoga Gospodara."
"Moj je Gospodar lično upalio ovu vatru," šejh odgovara.

"Ma ne izvrdavaj, šejhu," jedan ga oštro prekori,
"već puteve Istine sa nama brani, za vjeru se bori."

"Pripremite uši za riječi đaura," šejh odgovori,
"đaur za vjeru ne haje nit se za nju bori."

Sve bijaše uzalud, vjeri ga ne mogahu povratiti,
i stoga utihnuše ojađeni, presušiše njihovi argumenti.

Zbog toga je njihova srca tuga obuzela,
Zbog toga se u strahu i usud sakri iza svoga vela.

Napokon osvanu dan bijeli u zlatnoj svjetlosti,
noć crna svoj rep podvi, te dunjaluk napusti.

Sav dunjaluk uronjen u blistavu svjetlost bijaše,
a šejh nas bijedan i iscrpljen i dalje u prašini ležaše.

Uličnim psima što lutaju on je sada konkurencija
za komadić puta, pred vratima, iza kojih živi njena ekselencija.

U prašini on se moli i nečemu nada,
poput vlati njene kose postao je sada.

Cijeli mjesec danonoćno tu je boravio,
ne bil' svjetlost njenog lica opet ugledao.

Naposlijetku od tuge i umora šejh hudi se razboli,
on pred kućom njenom u prašini leži i za ljubav moli.

Konačno se lijepa djeva smilova na njegovo stanje,
vidje da ga ašk proždire, ni više ni manje.

No pretvarajuć se da je nevinašce ona njemu reče:
"Šta je, šejhu, zar ti od prašine nema ništa preče?

I zar priliči jednom uzornom muslimanu,
ležat' u prašini koju đaur gazi po noći i danu?"

"Ja nemam," šejh odgovori, "šta da ti velim,
ti znaš dobro zašto ja ovdje blijed i iscrpljen ležim.

Vrati mi srce koje si mi ukrala il' pokaži,
tračak ljubavi u tvom srcu, ja ne trebam tvoje laži.

Uprkos svom ponosu, daj mi zeru ljubavi, ne budi samo varka,
za ovog sijedog stranca pred vratima tvojim, bolesnog od aška.

Il' me sada ti uništi il' moju ljubav prihvati,
samo tvoj dah me oživjeti može il' na smrt osuditi.

Tvoje lice i lokne su sada vladari mog života,
kad ti vihor kose mrsi, ubi me ljepota.

Oči tvoje duboke i čarne u meni vatru pale,
na njih mislim, budan, u nemiru noći, kad bi samo znale.

Kako ljubav moje oči vlaži, kako ljubav moje srce prži,
i kako sam patim bez ljubavi i kako me tuga drži!

Dušu svoju i svijet cijeli predao sam vatri,
moj život su samo suze od kad te spazih.

Oči moje samo za tvoje lice znaju, moje srce pati,
niko moje boli ne zna, ako možeš shvati.

Moje srce je svo u krvi, jer ono te voli,
koliko dugo ja još moram živjeti u boli?

I zar treba ponižavat' onog ko je bijedan?
Čovjek srozan u prašinu, poniženja nije vrijedan.

Želja usuda je da za te plačem i da na te čekam,
od usuda sve zavisi, njemu moram da se predam.

U ropstvu je duša moja pred vratima tvojim,
moja bol je obnoć jača, u patnji opstojim.

Molitve moje, na prašinu praga tvoga, slijeću svakog dana,
prodao sam svoju dušu za ljepotu koja ti je dana.

Koliko, još dugo, ja moram pred vratima tvojim kopnit',
zar se smilovati nećeš i bar za tren mi bol otklonit'?

Ti si sunce moje, a ja tvoja sjenka,
bez tebe mi života nema, tome nema lijeka.

I mada me je tuga u blijedu sjenku pretvorila,
poput svjetlosti bih ti poletio, kad bi mi vrata svoja otvorila.

O, pusti me unutra! I tajno ću ti donijeti,
sreću svih sedam nebesa, koju nećeš podnijeti.

Moja duša sagori do pepela, a vatra strasti moje,
sagori sav dunjaluk, od ljubavne gladi svoje.

Ašk mi je noge svezao, od tebe otić' ne mogu,
ova ljubav srce mori i obara s nogu.

Moja se duša sva vrti, u smrtnim uzdasima cijepa,
do kada ću ja čekati na te, đaurkinjo lijepa?"

Zasmija se na to ona, pa reče: "Ti bestidna ludo, poslušaj,
bolje ti je da se spremaš za kabur i raj!

Zar ašikovati možeš ti sa dahom tim ledenim?
ljubavi se ti ove prođi, nije za starca ašk medeni.

Ti mrtvačku plahtu trebaš, a ne ljubav žene,
u fukare zlata nema, nisi ti za mene!"

"Reci što god hoćeš" šejh joj odgovori,
"ja živim i mrijem u ljubavnoj boli.

Ašk ne izbira, strijela njegova ubada,
i mlado i staro srce strijela aška probada."

"U redu" onda reče ona, "ako me zaista želiš,
kao zalog ljubavi moraćeš četiri stvari da učiniš

Kur'an zapali, pij vino rujno, idolima se pokloni,
a oči svoje za oko svoje vjere zatvori."

"Piću vino s tobom, no nema tih para,
da učinim ostale tri stvari," šejh odgovara.

"Ako me želiš moraš mi se pokoriti," reče mlada dama,
"za početak moraš ruke svoje oprat' od islama.

Ašik koji nije spreman voljenom da se pokori,
pun je praznih priča, u njemu pravi ašk ne gori."

Šejh: "Nisam munafik u vjeri bio ni u ašku neću biti,
što god hoćeš sipaj u čašu srca moga, ja ću iz nje piti.

Sa loknama svojim oko vrata moga kud hoćeš me vodi,
ja rob tvoj sam sada, prašina kud noga tvoja hodi!"

Na riječi ove nasmija se slatko ona te mu reče:
"Hajd' u krčmu onda sa mnom vino piti, u njoj vino teče."

Sve to prate učeni muridi i u čudu glede,
te u plaču i u silnom strahu đaurku i šejha slijede

a u krčmi mlada krčmarica svima čaše toči,
besprijekorna ljepota je njena i praznik za oči.

Tu šejh stiže, pokoran k'o janje, i đaurka lijepa
srce svoje predao je njojzi, vodi ga k'o slijepa.

Rob istinski volje nema, nit svoje pameti,
iz njenih ruku naš će šejh rujno vino piti.

I kad prvu čašu ispi, slatki zaborav mu dušu svlada,
kad se vino izmiješa sa aškom tad se bolno strada.

Zasmija se tada ona, u njemu strast poludi,
igračka postao je njenih ženskih ćudi.

Kraj njenih nogu ležaše poslije druge čaše,
Šejh nesretni što nekoć cijeli Kur'an znaše.

I dok se vino kao zaraza širilo kroz njegove vene,
svo znanje o vjeri, koje imaše, poče da vene.

Sve što prije znaše brzo ga u nevrat napusti,
vinom pobijeđenog, nemar ga prigrabi u čeljusti.

Iscijedi mu vino pamet, na oči spusti sto zaklona,
u njegovom hudom srcu, sada, bijaše samo ona.

Ta ljubav se uzjoguni, k'o uzavrelo more posta,
on s požudom kretnje joj upija, čaroliju dva crna oka.

Strašću opijen, vrat joj bijeli dotać' krenu,
no ona ga otrijezni, iz pustog sna ga prenu.

Ruku mu uhvati, te se brzo povuče:
"Šta to radiš, magarče stari," ljepotica reče.

"Ti koji samo govoriti znadeš i više ništa,
aška tajne ti ne poznaš i samo se pretvaraš

da bi ljubav svoju istinski potvrdio, izjavi,
da si svu vjeru svoju objesio, za lokne na mojoj glavi.

Ljubav nije dječija igra, shvati,
ti sad srcem svojim cijelim, moju vjeru prihvati.

Tek onda ću ti dati da mi vrat dodirneš,
ako ovo ne razumiješ, bolje je da ideš."

Potonuo naš je šejh do dna crnog mora,
sudbu varat' ne može, pokorit' joj se mora.

Sad već u neznanju, bez stida i straha,
učinit će sve što hoće đaurkinja plaha.

Staro vino u venama krv mu zatalasa,
razum njegov izgubi se, nemade mu spasa.

Staro vino, a mlađahna ljuba rubinskih usnica;
zar je udes takav izbjeć' mog'o i sjaj njenog lica?

Izvan sebe od ljubavi i opojnog vina,
"Učinit ću sve!" reče, "reci, ljubo divna!"

Dok sam trijezan bio, o ljubavi ništa znao nisam,
no za ljubav tvoju sve ću sada dati, tebi ja se klanjam.

I na oltaru tvoje ljepote vjeru ću svoju ostaviti,
ako treba i Kur'an časni ću na njemu zapaliti!"

"Izgleda si počeo ponešto da shvataš," reče đaurkinja,
"sada si istinski moj, u srcu tvome moja vatra tinja.

Spavaj mirno i nek' ti srce slatko snije,
naša voćka raste i počinje da zrije."

Vijest se kao vatra među' hrišćanima proširi,
da je šejh njihovu vjeru prigrlio zbog ljubavi.

Povedoše ga u manastir hrišćanski,
da tamo nauku i vjeru njihovu izuči.

Tu spalio je hrku svoju, okrenuo se
protiv Meke i islamske vjere.

Nakon što je tolike godine bio vjernik pravi,
dozvoli mladoj djevi da ga od vjere rastavi.

"Ovaj derviš", on reče, "sada je sve izgubio,
plam prolazne strasti njega je prevario.

Njoj moram robovati sada zbog njenog lijepog lica,
ja najgore počinih djelo ispod svijetlog sunca."

A koliko ih samo vjeru napusti zbog vina!
Vino je majka propasti i zlih dubina.[3]

"Sve što si tražila od mene ja sam učinio,
vjeru svoju ostavio, a idole prigrlio!

Vinom sam se opio, Kur'an mudri zapalio,
u vatri ove ljubavi ja sam izgorio!

O, ne daj, Bože, da iko više doživi ove boli;
sad crna sam sramota, a bio sam derviš kog svak voli.

Pedeset sam godina ispravnim putem brodio
i srcem svojim na visokim valovima vjere sam plovio.

No, ipak strast me prevari, udar njen iznenadi,
s mene hrku derviša zbaci, a dade mi ogrtač gadni.

Iznevjerih i Ćabu da zov aška slijedim
i đaurom postah da mu tajne gledim.

Zar može čovjek više od toga za ženu učiniti?
Reci, lijepa djevo, kad ćemo se sjediniti?

Nada u taj trenutak sreće opravdava moju bol i trud,
reci mi da muka moja nije bila uzalud!"

No, lijepa djeva na to šejhu odgovara:
"Ne ide to tako! Meni blago treba, a ti si fukara!

Naivčino, cijena je visoka, meni treba zlato!
Tek onda ću ti se smilovati i tvoja biti za to.

No ti zlata nemaš i stoga ti je bolje, bježi;
samo koru hljeba imam za fukare, od mene se odveži!

Uputi se putem svojim poput sunca u samoći,
budi strpljiv i ne tuguj pa će ova ljubav proći."

"O, prokletstvo moje," šejh joj odgovara,
"zar je to ono što si obećala?

I zar se nećeš na me smilovati,
zar ćeš onog što ti srce dade od sebe otjerati?

3 Aludira se na hadis Božijeg Poslanika, a.s., u kome se kaže: "Vino (alkohol) je majka svih zala."

Ja rob sam tvoga vitkog tijela i srebrenih grudi,
a ti sudbu mi zapečati, lahko mi presudi!

O, ima li igdje kraja tvojoj okrutnosti,
O, ima li igdje kraja tvojoj pohlepnosti?

Zbog tebe u prašini čamih, učinih što želiš,
no od tebe ništa ja ne dobih, šta ti na to veliš?

Zbog tebe se ja prođoh dobitka, Istine, islama,
dokle ću ja još da patim dok me bol i tuga slama?

Zar smo se tako dogovorili, ja ahbabe sve izgubih,
prijezir njihov zaradih, a tvoju ljubav ne zadobih.

Oni odoše jednim putem, a ti putu drugom,
a ja zbunjen ovdje ostah, sam sa svojom tugom!

Bez tebe bi raj pakao bio, ja to dobro znam,
a pakao raj sa tobom, drugo ti reći nemam!"

Konačno riječi njegove razmekšaše srce njeno
"Zar bez dukata možeš mladoženja biti, ti stara beno?

No, ipak, evo pružit ću ti šansu", mlada djeva zbori,
"budi moj svinjar godinu dana, kad ti već srce u toj vatri gori.

Tek onda ćemo ja i ti ljubavnici biti,
u vatri aška ćemo zajedno gorjeti!"

Šejh nesretni ponudu objeručke prihvati,
u čudne vode lude ljubavi on željno uplovi.

I tako je učeni šejh čuvar krmadi postao!
Svako od nas u sebi svinju ima, zar to nisi znao?

I varkom se ne zanosi da samo on od svinje ne pronađe spas,
jer svinjarija teška, moj brate, živi u svakome od nas.

Roktati ona počne kada se zaputimo putem Istine;
ako misliš da u tebi grešaka nema, ovaj put za te nije!

No ako već na put kreneš, onda shvati
da će na tom putu bezbroj idola i svinja da te prati!

Otjeraj te svinje i porazbijaj idole snagom ljubavi stvarne
da patio ne bi k'o i naš šejh od okova ljubavi lažne.

ZAČUĐENOST ŠEJHOVIH SLJEDBENIKA NJEGOVIM POSTUPKOM I POVRATAK U MEKU

Očaj obuze šejhove muride kad vidješe šta se dogodi,
uhvati ih strava i shvatiše da put njihov nazad Ćabi vodi.

Glave njihove naprašene bijahu prašinom od boli;
jedan od njih priđe šejhu te od srca zbori:

"O, šejhu zalutali, svi ahbabi u Meku kane ići,
a srce još moje ne umije ti prići!

Zašto u đaure prijeđe, možeš li to objasnit'?
Dopusti da ti se pridružim, ne mogu te ostavit'!

Slijedio sam te u islamu pa ću i u hrišćanstvu;
zar te smijem ostaviti samog u nevjerstvu?

Zar zbog toga što ti hâl ne mogu razumjeti
napustit' te trebam i leđa ti okrenuti?

Da zaboravim da si postojao, dobar ahbab bio,
i da klanjam bez tebe kraj Ćabe, zar bi ti to htio?"

No, šejh mu na to reče: "Od mene bježi, dragi brate;
ova bol je samo moja, ona nije za te!

Lijepa đaurka sada dušu moju održava,
dok živim, sa njom bit ću, da te satrem, nemam prava.

I mada si mudar, ti ne možeš znati
teške boli i tegobe od kojih ašik pati.

I kad bi na tren samo mog'o bol ovu osjetiti,
ti bi tada sa mnom ahbab mogao biti.

No to je nemoguće, što dalje od mene uteci,
a ako neko upita za me, slijedeće mu reci:

Šejhove su oči sada krvlju ispunjene, a otrovom glava,
on sada u čeljustima obijesne aždahe spava!

I da nijedan đaur učinio ne bi što učini ovaj musliman
prodao svoju dušu je ženi, sada joj je pokoran!

Njegov je iman pobijeđen i njegova samokontrola,
čarolijom lokni njenih ona sveza ga k'o vola!

A ako me neki blatili budu, ovo im poruči
od zla niko siguran nije, zlo može svakog da dokuči!

U beskraju puta ovog svako može posrnuti;
put ovaj je težak, brate, i prepun opasnosti.

Samo nas od pada može milost Rabba sačuvati,"
reče šejh nesretni, pa se svinjama povrati.

Svi muridi gorko zaplakaše kada to začuše,
i od same smrti ove riječi gorče biše.

Teška srca i u boli nazad k Ćabi krenuše,
a svoga šejha samog s krmadima ostaviše.

Poraženi, posramljeni i prepuni straha,
muridi u Meku stigoše bez daha.

Potom se neki od njih zaputiše
ka jednom mudrom šejhu koji mnoge tajne znaše.

On je za boljku njihovog šejha znao,
da je podložan kiburu bio, jer ašk nije razumio!

U suzama mu oni ispričaše šta šejha snađe,
i to kako potonuše sve njegove lađe.

I kako je svoju sudbu svezao za vlat njene kose,
vjeru ostavio, pustio da ga vjetrovi strasti nose.

I kako lokna jedne žene mu vjeru potopi,
a derviška hrka u crnom dimu strasti sagori.

I kako je šejh čuvar krmadi postao,
učinio četiri zle stvari i bez vjere ostao.

I kako on sada kao đaur živi
i kako garavoj đaurki se divi.

Ove riječi tog dobrog čovjeka pogodiše,
on problijedi, niz lice mu suze potekoše.

"O, zlikovci" povika, "vi ste slabiji od žene,
zar ahbaba u nevolji ostaviste da kraj svinja vehne?

S njim ste trebali ostati, zar se tako šejh gubi?
Zar je to ljubav odana, zar vas sram ne ubi?

Dok je vrijeme bilo lijepo, ahbabi ste bili,
a kad vam je šejh pao, u bijeg ste nagarili.

Ako je on đaur postao, trebali ste i vi!
Za ahbaba se život daje, za njega se živi.

A vi, pošto ste mu vjernost obećali,
iznevjeriste ga, na cjedilu ga ostavili.

Ostavit' ahbaba je najgore nevjerstvo;
ahbab ahbaba slijedi u pakao, prokletstvo!

U vrijeme nevolje istinski ahbab se na usluzi nađe;
u vrijeme bereketa deset hiljada ljudi vas obiđe.

Vaš šejh je postao plijen prolazne ljepote,
a vi pobjegli da vas zapuhnuo ne bi val te sramote!

Pravi ašik će sramotu ljubavi s ašikom podijeliti,
sebičnjaštvo vaše će ime aška osramotiti."

Na riječi ove hudi muridi zajaukaše
"Ma sve smo mu to mi rekli!" uglas povikaše.

"I da smo mu ahbabi na putu radosti i boli,
vjerno odani do smrti, i da njegova nas tuga boli!

I da ćemo berićet mumina zamjenit' za prijezir, prokletstvo,
samo da on ne padne u zamku i nevjerstvo.

Pa da ćemo čak i đauri svi postati
ako to naš šejh nije mogao odbiti.

No on nas uporno od sebe tjeraše,
ljubav naša dovoljna za njeg' ne bijaše.

Naredi nam najposlije da se njega prođemo
i što prije nazad za Meku da pođemo.

I tako po njegovoj komandi u Meku se vratismo,
i eto tebi cijelu priču pravo i bez straha kazasmo."

"Ma kako da je borba teška," on im odgovori,
"kad je jasno da ste vi na hakku, vaše srce mora da se bori!

Tu se istina sa jasnom neistinom borila,
ta neistina je vašeg šejha pokorila.

A vi ste pobjegli, u nevolji ga ostavili,
pa se bez stida u svetu Meku zaputili."

Muridi slušaše te riječi, oborenih glava,
stid im srca guši i tegoba prava.

"U redu, u redu," mudri šejh im reče,
"što je bilo, bilo je, od srama vam ima sada nešto preče!

Od grijeha oprost tražite, pa onda na put,
pod šejhovo okrilje i pod njegov skut.

Iskrenim dovama zamolite dragog Allaha
da vam vrati vašeg staroga ahbaba.

Dušom i tijelom prašini puta se predajte,
zarad svog emira u prašinu se pretvorite!"

I tako nesretni muridi Meku ostaviše
i opet se za zemlju Grčku zaputiše.

Usput su klanjali i po sto hiljada rekjata
ne bi li Gospodara umolili da im vrati brata.

Nit' spavaju, nit' jedu, već bdiju u strahu
četrdeset noći i dana k'o u jednom dahu.

Žalopojka se njihova do sedmog neba čuje,
sto meleka i evlija sudbu šejha oplakuje.

Strijela dova iskrenih na svoj cilj stiže
i mudri šejh sa njima svoj pogled nebu diže.

Četrdeset noći bdije predanoga srca,
u samoći, u tišini, u srcu mu vječnost kuca.

Na sabahu četrdesetoga jutra spusti se lahor mirisni,
u njemu zasijaše tajne, otkri mu se svijet tajanstveni.

On vidje Muhammeda lijepog poput mjesečine,
lica svijetlog poput Sunca, poslanika Istine.

Njegova je crna kosa u dvije kike spletena;
svaka dlaka vrjednija je sto puta od svijeta!

Korakom lagahnim Poslanik njemu priđe;
smiješak nebeske ljepote obasjava mu lice!

Na noge skoči mudri šejh te Poslaniku zbori:
"O, Božiji Poslaniče, emiru svih bića, pomozi!

Naš ahbab je zalutao sa Pravoga Puta,
istini ga ti povrati, da više ne luta!"

Poslanik mu odgovori: "O, ti koji unutarnjim okom vidiš stvari,
tvoja dova neukaljana bit će sada ispunjena.

Između vašeg šejha i Gospodara tamna mrlja bijaše,
no, ja ga nisam ostavio da tu tamu podnosi sam.

Razasuo sam rosu iskrenih dova
po prašini njegovog postojanja.

On je sada došao tobe, njegov grijeh je izbrisan.
Grijesi na stotine svjetova iščeznu u trenu iskrenog pokajanja!

Kad se more dobre volje zatalasa,
u tim valovima svi iskreni tada nađu spasa."

Mudri šejh od radosti kliknu da se Džennet zatalasa,
otrgnu se od zla njegov ahbab i pronađe spasa.

On tu radosnu vijest odmah muridima prenese,
oni se odmah šejhu svom uputiše, radost im srca ponese.

Usput liju suze radosnice, susretu se radovaše
i ubrzo svog šejha međ' svinjama nađoše.

Zatekoše ga svog u vatri nužnog prosvjetljenja;
odbacio bijaše đaurske odore i sva nečista htijenja.

I zunar i šešir pijanstva sa glave je zbacio,
tobe došao, đaurske magije se oslobodio.

Vidjevši svoje ahbabe nasmijane kako mu prilaze,
on shvati svoj grijeh ka njima, to ga jako potrese.

On kriknu, u prašinu pade, u potoku suza ječi;
haljina je pokidanih k'o bijednik najveći.

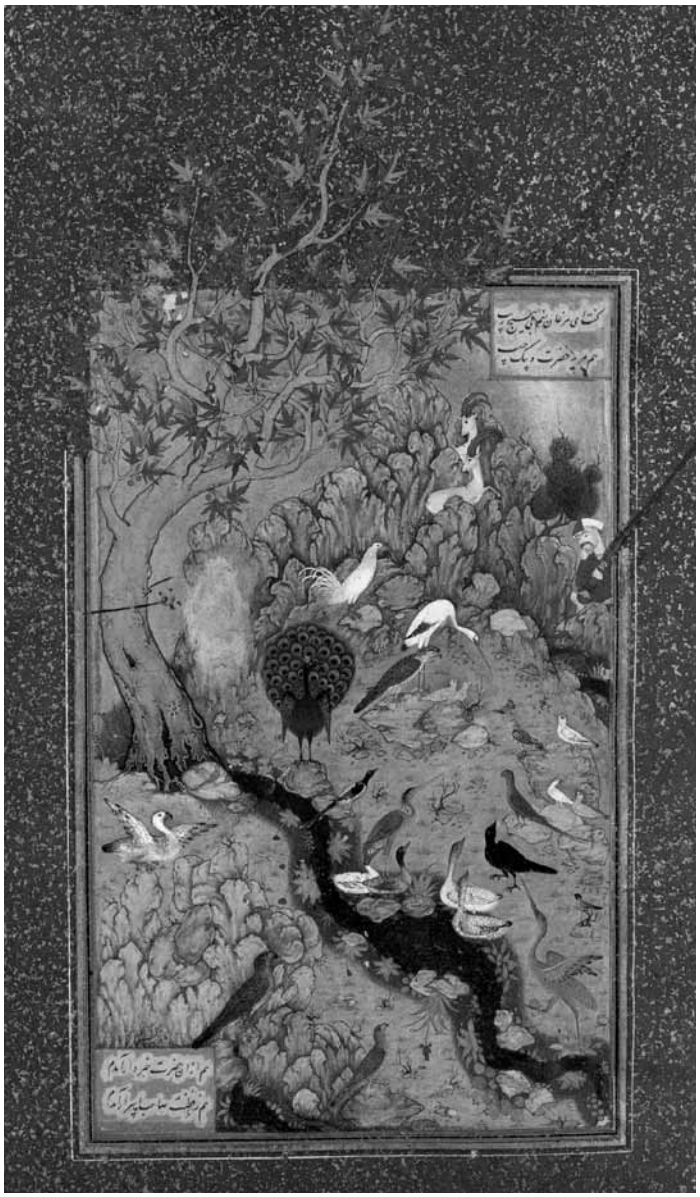

Smrt priziva, uzdasima zastor neba para,
krv mu se suši u venama, od boli izgara.

No, sve što izgubio bijaše opet mu se vrati;
sve skrivene tajne i Kur'an časni on će opet znati.

Od teške patnje i ludila izbavljen je bio,
za oprost od svih grijeha u prašini je molio.

Kad ga muridi njegovi u tom jadu ugledaše,
on posramljen i radostan i bolan bijaše.

Potreseni slijedom događaja teško su uzdisali,
iz duboke zahvalnosti tu bi rado život dali.

"Poslušaj nas dobro, dragi šejhu, i pripremi krila!"
Kažu: "Nema više tame što je sunce tvoje skrila!

Vjera je pobijedila, odbačeno kjafirstvo,
istina nadjačala slijepo idolopoklonstvo!

Milost se podigla kao moćnog mora vali,
zagovorom Poslanika s duše okovi ti spali.

Ovo je čas zahvalnosti, a ne tuge i bola;
iz zahvalnosti sav dunjaluk ječi od pola do pola.

I zato se i ti sada svom Rabbu zahvali,
što ti opet stope putem Istine upravi.

On lahko može najcrnju noć u dan pretvoriti,
a najcrnji grijeh lahko svjetlošću svojom očistiti.

Kad on u nama svjetlost pokajanja upali,
taj plamen sagori sve grijehe, sramotu grijeha zapali.

No, bit ću kratak: šejh naš se pročistio,
po pravilima vjere, nije više što je bio.

Hrku derviša opet nosi na sebi,
sa ahbabima kreće nazad ka Meki.

U međuvremenu, njegova ljuba, lijepa đaurkinja,
rijedak i znamenit sanak je usnila.

U snu vidje od svjetlosti more,
iz tog mora meleci joj zbore:

"Probudi se i put svoga šejha slijedi,
vjeru njegovu primi, prašina pod njegovim stopama budi.

Svojim čarima i spletkama jednom si ga prevarila;
sad pred njim iskrena budi, da bi grijeh svoj očistila!

I kao što je on tvoj put opsjene prihvatio srcem cijelim,
ti put njegov sad prihvati, ti njegovim putem kreni.

Zavela si ga s Pravog Puta, Pravim Putem sada pođi,
kao nekada on tebi, sad ti njemu na prag dođi!

Na Pravi Put on će ti on ukazat',
pravu ljubav on će ti pokazat'.

Razbojnik si bila što kraj puta žrtvu vreba,
a s putnikom, na putu života, breme dijelit' treba.

Ustani, probudi se, pokreni se sada
iza vela svog neznanja i zabluda!"

Uto probudi se ona, u srcu joj svjetlost sija,
no sada okom srca vidi, grudi joj bol probija.

Bolna čežnja za istinom sad u njenom srcu gori;
u toj žudnji srce lahko može cijelo da sagori.

A kad srce gori, ne pomaže pamet više;
sve što bismo, sve što jesmo, u trenu se tom izbriše.

No, njoj jasno bilo nije kakva joj tajna bijaše dana;
nikog svoga ne imaše, na svijetu bijaše sama.

Riječi nema da opišu šta je hudu potom snađe;
kao grom iz vedra neba, iz duše joj krik izađe.

Sve haljine svoje ona tada žustro raskomada,
na prašnjavi drum istrča, po prašini puta pada.

Slabašnog je tijela, krvavog je srca,
no srce sad njeno zbog Istine kuca.

Njega kraj krmadi više nema, ne zna kuda da krene,
ipak ona na put kreće, srce joj za šejhom vehne.

Kao kišni oblak koji u srcu oluju skriva,
trenutak prije nego zemlju kišom cjeliva,

preko pustinje leti ona, srca slomljenoga,
no pustari kraja nema, nigdje nema voljenoga!

Tu ona svu snagu gubi, posustaje, pada,
u smrtnom je ropcu, plače i Rabbu se jada:

"Bože mili, zar mi nećeš pružit' svoju ruku,
i mada nje vrjedna nisam, olakšaj mi muku!

Ja od zla što ga počinih iskreno se kajem,
ne napuštaj me, Gospodaru, ja ti srce dajem.

Zlo silno ja počinih, iz nemara, neznanja,
da sam niko i ništa, sada shvatih, od mrava sam manja.

Bože dragi, oprosti mi, primi dovu moju,
put vjere mi Ti osvijetli, otvori mi milost Svoju!"

"Nema više đaurke," iz šejhovog se tada začu srca,
"voljena ti djeva sada na Istine vrata kuca!

Putem našim želi ići, k njoj se sada vrati,
ublaži joj boli srcu, srce njeno ti prihvati!"

Savjet srca šejh posluša, poput vjetra ka njoj kreće
a muridi povikaše: "Bože mili, zle nesreće!

Zar je tvoje pokajanje tako kratkog daha,
zar od svoga Rabba ti ne imaš straha?"

No kad im šejh pojasni šta sve snađe hudu ženu,
srca punih samilosti odlučiše da s njim krenu.

Srce najbolje put poznaje, brzo je nađoše,
lokne njene u prašini leže, živi leš bijaše.

Bosonoga, razderana, k'o smrt blijedog lica,
spazi ona šejha svoga u odbljesku sunca.

Sva snaga što joj osta istopi se toga trena,
kraj njegovih nogu svijest izgubi ta žena.

I dok mu je pod nogama spavala k'o nevinašce,
nad njenim, još lijepim, licem nadnio se šejh pa plače.

Probudi se ona i ugleda suze k'o s proljeća kiše,
shvati ona šta je ljubav što u čistom srcu diše.

Reče: "O, moj šejhu, težak stid me mori,
zbog mene ti u sramoti i bolu odgori!

Koliko još moram živjeti pod velom harama?!
Preklinjem te, uputi me put svijetla islama!

Na put taj svim srcem ja krenut ću smjelo;
sunca ti i mjesečine, uputi me u tâjn; vrelo."

"Slušaj dobro" šejh joj zbori, "i ponavljaj, djevo mila,
La ilahe illallah Muhammedun resulullah!"

La ilahe illallah u svemiru zvoni,
svih četiristo murida zbog tog suze roni!

No kad čedo milo srcem primi čistu vjeru,
ašk i čežnja stadoše da joj srce deru.

Bol teška i sve teža obara je s njenih nogu
"Ja od Dosta odvojena živjeti ne mogu!"

"Slušaj, šejhu", potom njemu veli,
"srce moje svo sagori u ljubavnoj čežnji!

Ja sa svijetom ovim više ništa nemam;
na sastanak vječni s Voljenim se spremam.

Potrošilo se srce, istrošio se dah,
zbogom, svijete, a tebi, šejhu, ve-s-selam!"

Pošto riječi ove izgovori čedo milo,
sa životom se svojim odmah rastavilo.

Sunce sjajno pokrivaše izmaglica bijela
dok se njena duša, slatka, razdvajala od tijela.

Poput kapi vode povrati se ona moru vječnom!
I mi ćemo u to more poneseni vjetrom.

Ma ko krene ovim putem ubrzo taj shvati
da ga zgoda i nezgoda na tom putu prati.

Ništa nije nemoguće i na putu ćeš naći, znaj,
i zabludu i sigurnost i milost i očaj!

Biće naše nemarno je za tajne tog puta;
za te tajne smrtnik ne zna i zbog toga luta!

A zar mudrost može prići blatnjavome jatu;
mudrost se na srce spušta tiho u šapatu.

U nama se bitka ljuta vodi samo za to;
jednim dijelom mi smo svjetlost, a drugim smo blato!

I zar nećeš ti zbog toga gorke suze liti?!
Plači, plači, dragi brate, lakše će ti biti!

Abdurrahman Džami
Jusuf i Zulejha

Džami – Mevlana Nuruddin Abdurrahman, Allah mu posvetio tajnu, Spada u skupinu najodabranijih sufijskih pjesnika Perzije, jedna je od takozvanih – *Sedam zvijezda na nebu perzijske poezije*. Rođen je u selu Hardžerd u pokrajini Džam u blizini Nišapura 1414. g. Školovao se u Heratu, današnji Afganistan. Priča se da je posjedovao izuzetne duhovne sposobnosti i ogromno znanje. Boravio je neko vrijeme u Semerkandu i smatra se da je tamo pristupio sufijskom redu Nakšibendija. Ženidbom je postao veoma bogat, ali je i dalje nastavio veoma skroman derviški život. Odbijao je javno da se približi dvoru i postane dvorskim pjesnikom. Ako on već nije htio ići vladarima, oni su dolazili njemu tražeći dragocjene savjete od njega. U šezdesetoj godini otišao je na hadždž i putovanje je trajalo više od pola godine. Kada se vratio u Herat, doznao je da su ga bagdadski šiiti optužili da je heretik, jer je navodno hulio protiv porodice Božijeg Poslanika a.s. Iako je ta optužba zvanično opovrgnuta i njegov protivnik za kaznu proveden Bagdadom jašući natraške na magarcu, Džami je ovim bio potresen i to bijaše razlog da napusti društvo većine svojih poznanika. Pred kraja života potpuno se povukao iz društvenog života i napustio govor u stihovima. Džami je ostavio iza sebe mnogo djela, poeziju i prozu; pisanih na perzijskom i arapskom jeziku. Pored "Divana" u kojem se nalaze i gazeli i kaside, po uzoru na svoje prethodnike, napisao je i više djela u formi mesnevije. To su: "Zlatni lanac", "Salaman i Apsal", "Dar blagorodnih", "Brojanice pravednih", "Jusuf i Zulejha", "Lejla i Medžnun" i "Knjiga mudrosti Iskendera". Na bolji svijet preselio je 1492.g. Ahmed Ananda

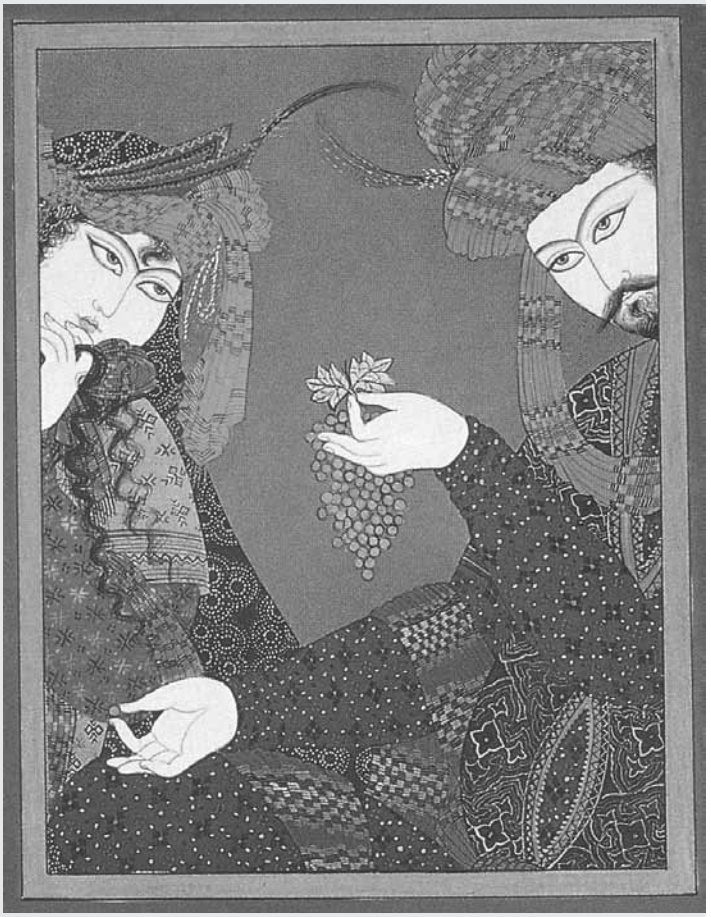

SMRT

(IZVADAK IZ "JUSUFA I ZULEJHE")

Kako li je samo teško vidjeti da neko – ko bijaše blagoslovljen napretkom nakon teških muka na putu sjedinjenja, te obgrljen naklonošću zaboravivši sve boli odvojenosti i naposlijetku provodeći život u čistom blaženstvu – bude iznenada zakovitlan uraganom nevolja, suhim prašnjavim vjetrom odvojenosti koji počne divljati u bašči sjedinjenja iščupavši iz korijena svako stablo čežnje! No, ništa ne istrajava na ovome svijetu – svaka sreća ovdje traje samo dah il' dva.

Sad kada je Zulejha provodila vrijeme s čežnjom srca svoga i u stalnoj blizini Jusufa pronašla mir duše, živjela je sretno bez ijedne brige pod kapom nebeskom. Ova plodna palma rodila je djecu Jusufu; dočekala je da vidi i svoje unuke. Nije bilo želje koja joj ne bijaše ispunjena. No noći jedne, dok Jusuf lice svoje bijaše okrenuo ka *mihrabu*[1] predanosti, na drumu bdijenja bijaše zaskočen drumskim razbojnikom – snom. U snu on vidje oca i majku, poput sunca bijahu okruženi oreolom svjetlosti. Oni mu se obratiše: "Dijete naše, dani odvojenosti potrajaše predugo. Pohiti da nam se pridružiš – odbaci svoju ljušturu od ilovače i kreni ka staništu srca i duše!" Kada se probudio, Jusuf odmah ode do Zulejhe, ispriča joj svoj san i objasni njegovo značenje. Zulejha time bijaše grubo probuđena iz svojih slatkih sanja, srce se njeno zapali strepnjom da će ga izgubiti.

Od tada Jusuf se počeo mijenjati, sve više i više čeznuo je za putem ka vječnom staništu. Čeznuo je da napusti ovo stiješnjeno boravište pohlepe i požude i krene put

1 mihrab – pročelje.

široke palate prostranstava tajnovitosti. Umoran od ovog prolaznog svijeta, on bi pružao svoje ruke u molitvi ka *mihrabu* vječnosti:

"O ti koji ispunjavaš želje sirotima i stavljaš krune na glave uzvišenih, obdario si me naklonošću kakvu do sada nisi podario nijednom od svojih robova. Al' sada se osjećam zatočenim na ovom prolaznom boravištu, opterećen teretima svjetovne moći. Otvori mi put koji će me osloboditi od mene i dovesti do Tebe. Ne ostavljaj me više ovdje sa onima zaostalim na putovanju, podari mi mjesto među onima koji borave u Tvojoj blizini."

Riječi ove bolom ispuniše grudi Zulejhine. Znala je ona isuviše dobro da se Jusufove molitve primaju i da strijela koju on odapne zasigurno pogađa metu. Stoga se povuče u tamnu i usku ćeliju; i tu je, očajna zbog prijetećeg rastanka, plakala, žalovala i molila se:

"O, Mehlemu za rane ojađenih, Lijeku srca slomljenih, Čežnjo srca osviještenih, Ti koji šestera vrata otvaraš onima koji očajnički traže izlaz, ja sam zatočenik svoga srca ranjenoga, zbunjena sam preko svake mjere. Ne mogu podnijeti da živim bez Jusufa: molim Te, uzmi moju dušu u isto vrijeme kad i njegovu. Ja bez njegove ljepote živjeti ne mogu; bez njega bi drvo života bilo ogoljeno, na njemu ni jednog lista ne bi preostalo; bez njega vječni život nije drugo do li smrt. Ako ne želiš da umremo u isto vrijeme, onda prije njega uzmi mene. Ne želim ni za tren gledati svijet koji je za njegovu ljepotu uskraćen."

Tako je naricala ona, ne umijući više odijeliti noć crnu od svijetloga dana. Sljedećeg jutra, dok je obilna svjetlost zore ispunjala svako srce radošću, Jusuf je, kraljevski odjeven, krenuo sa svojom pratnjom u jahanje.

Nije pravo ni obje noge u *halke*[2] uvukao, kad mu se Dibril obrati: "Ne pokušavaj da ideš dalje, jer nebesa koja lagano troše živote ljudi neće dozvoliti da ti druga noga klizne u stremen. Prihvati se ti sada uzda nebeskih, a stopala svoja odijeli od *halke* života!"

Kada ču tu vijest radosnu, Jusuf bijaše ispunjen takvom ekstazom da je u trenu zaboravio na svoje zemaljsko postojanje. U jednom dahu prošao se sve moći svjetovne, pozvao je jednog od njegovih nasljednika da bi mu prenio sve ovlasti i uputio ga u tajne vladavine. Potom zatraži da pozovu Zulejhu da bi se s njome oprostio.

"Zulejha je skrhana tugovanjem," rekoše mu, "ona leži u prašini natopljenoj suzama. Podnijeti ona ne može posljednji sastanak. Bolje je da je ostavimo na miru."

Jusuf odgovori: "Plašim se da će strast vatrena sve do Dana sudnjeg izjedati njenu dušu."

"Neka joj Bog podari smirenost," rekoše, "snaga se krije u smiraju."

Tada Džibril Jusufu prinese jabuku iz vječne bašče. Čim ju je pomirisao, s tijelom se svojim rastavio – potaknuta božanskim mirisom, duša njegova pohita ka perivojima vječnosti.

Kada je Jusuf izdahnuo svoj posljednji dah, svi oko njega počeše naricati dižući svoje poglede ka plavom svodu nebesa. Zulejha upita kakva je to galama i bi joj rečeno da je Jusuf zamijenio svoje prijestolje za lijes pogrebni, oprostio se od ovoga svijeta opsjene i nastanio na nebeskoj palati iznad vremena i prostora.

Kada je čula tu vijest, Zulejha je izgubila svijest. Tri dana je ležala ispružena poput sjene na zemlji. Četvrtog dana, kada je došla sebi, čim je shvatila šta se dogodilo, opet je izgubila svijest. Tri puta izastopno gubila je svijest i svakog je puta po tri dana ostajala u besvjesnom stanju. Kada se napokon osvijestila i u tom stanju ostala, upitala je za Jusufa, ali tada više nije bilo ni tijela ni lijesa njegovog. On je već bio zakopan, kao kakvo blago, u zemlju.

Zbog ovakve okrutnosti nebesa prema njoj, ona podera okovratnik svoje

2 halka – obruč, prsten – ovdje se radi o stremenu koji učvršćava noge jahača pri jahanju.

haljine da bi tu ostavila prolaz ognju koji se dizao iz srca njezina; no to je samo plam još više povećalo. Nokte je zarila u svoje jasminske obraze, kao da je htjela napraviti kanale krvavim svojim suzama. Tukla je grudi svoje, udarala se po licu, kose crne čupala, svo vrijeme prizivajući Jusufa:

"Gdje je Jusuf, biser prijestolja, podrška onima u potrebi? Ah, tako se iznenadno zaputio u vječno kraljevstvo da ne imadoh vremena da poljubim stopala njegova u stremenu. Napustio je ovu palatu vječnoga tugovanja, a ja nisam bila tu da ga ispratim – da gledam njegovu glavu koja se odmara na jastuku, da poljubim njegove blijede obraze. Nisam bila sa njime kada je taj strašni udarac stigao, nisam bila tu da ga pridržim na svojim grudima; lelek srca moga nije pratio njegov *tabut*.[3] Nisam bila tu kada su otvorili njegovo konačno odmorište i taj čisti biser pohranili u zemlju; nisam bila tu da pometem zemlju sa njegovih ramena i grudi i legnem tu zagrlivši voljenoga!

Ah, kakav strašan gubitak! Kakva bol nepodnošljiva! O voljeni moj, pogledaj ti moje nade porušene; pogledaj samo boli koju mi okrutna sudbina nanese! Otišao si bez ijednog osmijeha za mene – ti koji bijaše toliko odan meni, kakva li je to odanost? Zar je to način na koji se zaljubljeni ponašaju? Odagnao si me iz srca svoga, ostavio me da ležim u prašini i krvi; iznenada si zabio trn u moje srce koji više nikada iz njega izaći neće – sem kao izdanak koji će se hraniti mojom ilovačom. Otišao si na putovanje sa kojega se niko nikada nije vratio – ne mogu ni ja bolje učiniti već raširiti svoja krila poletjeti za tobom."

Govoreći ove riječi naredi da donesu palankin za nju i odnesu je do Jusufa. Nije tamo bilo ničega sem malo vlažne izdignute zemljice; Zulejha se ispruži po njoj kao sjena. Ljubila je mjesto na kojem se odmaralo to voljeno tijelo, žalovala je gubitkom iz dubina svoje duše:

"O Jusufe," uzdisala je, "sakrio si se ispod poput korijenja ružinog dreveta, a ja sam iznad poput njenih procvjetalih grana. Ti si blago zakopano, a ja sam kišni oblak iz koga se spuštaju biseri. Skliznuo si poput vode u zemlju, a ja na njoj ostadoh poput trnja i prazne ljuske. Krv uzavrije u ilovači mojoj kad pomislim na tebe; misao o tebi zapali ljušturu moga postojanja, dim se njezin diže u nebesa, puneći suzama oči svih stvorenja."

To bijaše naricanje koje se skrivaše u svakome dahu njenih, bolom ophrvanih, grudi dok ležaše ječeći i prevrćući se na zemlji. Naposlijetku, kada je njeno očajanje prevršilo sve granice, kleknu kao da je željela opet da cjeliva zemlju ponad Jusufa. Onda, zarivajući svoje prste u očne duplje, ona oči svoje iščupa i baci ih na zemlju govoreći: "Najbolje mjesto za narcisov korijen je u zemlji! Kakva je korist od očiju u bašči u kojoj nema tvoga lica?"

Zatim, prislanjajući svoje okrvavljeno lice uz zemljicu, ona je ponizno poljubi i s tijelom se svojim rastavi.

3 tabut – lijes.

Sretan je *ašik* koji izdahne s mirisom sjedinjenja...

Saputnici je njezini podigoše i počeše oplakivati, prisjećajući se njene strasti i svega što učini zarad Jusufa. Kada se najzad utiša njihovo oplakivanje, počeše pripremati pokop. Prvo je u kiši suza okupaše, kao što se latice ruže umiju pljuskom s proljeća; onda, poput jasminovog pupoljka, uvezaše je u zelenu odoru i naposlijetku položiše do Jusufa. Zar je iko ikada mogao biti sretniji da se u smrti svojoj tako s voljenim sjedini?

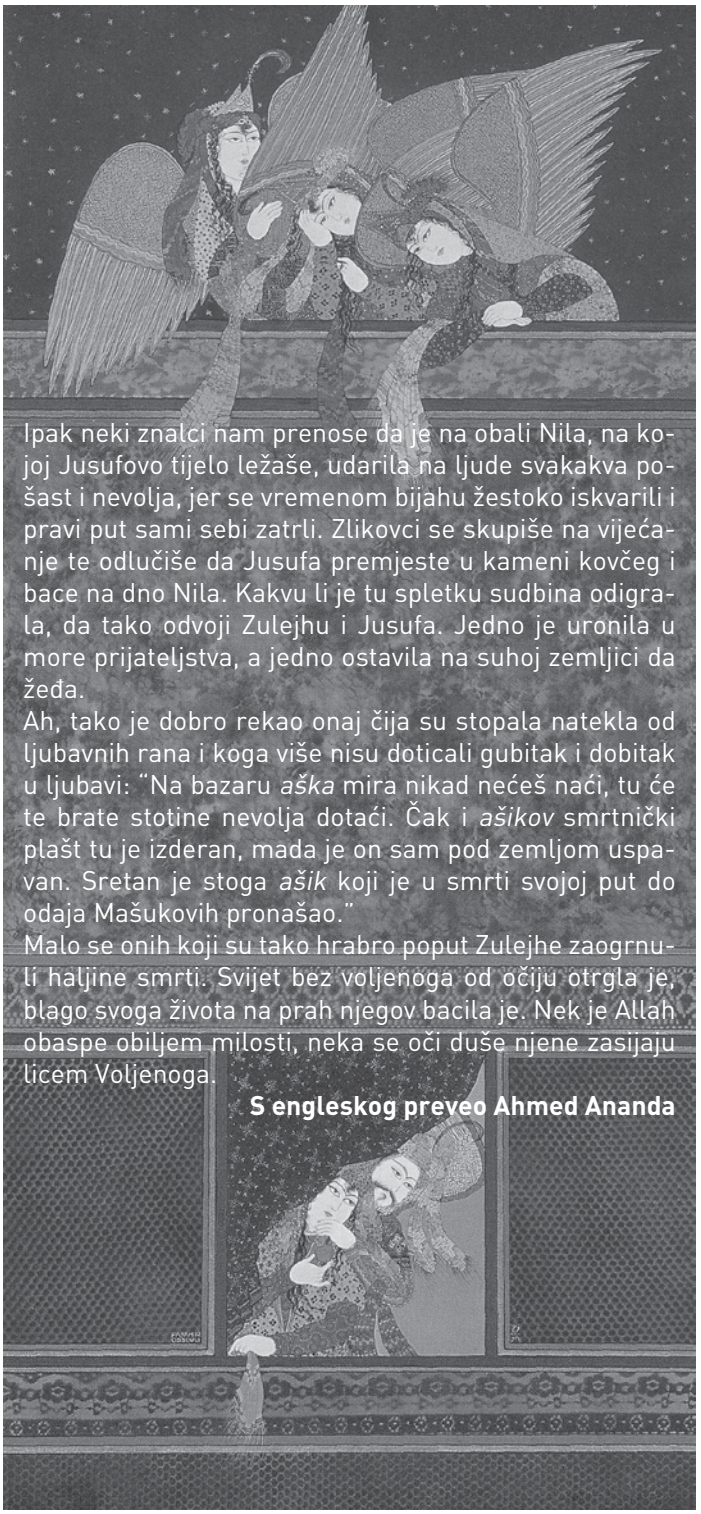

Ipak neki znalci nam prenose da je na obali Nila, na kojoj Jusufovo tijelo ležaše, udarila na ljude svakakva pošast i nevolja, jer se vremenom bijahu žestoko iskvarili i pravi put sami sebi zatrli. Zlikovci se skupiše na vijećanje te odlučiše da Jusufa premjeste u kameni kovčeg i bace na dno Nila. Kakvu li je tu spletku sudbina odigrala, da tako odvoji Zulejhu i Jusufa. Jedno je uronila u more prijateljstva, a jedno ostavila na suhoj zemljici da žeđa.

Ah, tako je dobro rekao onaj čija su stopala natekla od ljubavnih rana i koga više nisu doticali gubitak i dobitak u ljubavi: "Na bazaru *aška* mira nikad nećeš naći, tu će te brate stotine nevolja dotaći. Čak i *ašikov* smrtnički plašt tu je izderan, mada je on sam pod zemljom uspavan. Sretan je stoga *ašik* koji je u smrti svojoj put do odaja Mašukovih pronašao."

Malo se onih koji su tako hrabro poput Zulejhe zaogrnuli haljine smrti. Svijet bez voljenoga od očiju otrgla je, blago svoga života na prah njegov bacila je. Nek je Allah obaspe obiljem milosti, neka se oči duše njene zasijaju licem Voljenoga.

S engleskog preveo Ahmed Ananda

Šejh Sadi Širazi

Đulistan

Šejh Sadi, Allah mu posvetio tajnu, je rođen u Širazu krajem 12. ili početkom 13. vijeka, rodio se i umro je u svom rodnom Širazu. Njegovo pravo ime bilo je Muslihuddin (obnovitelj vjere), ali je kasnije ostao poznat kao Šejh Sadi Širazi. Ime Sadi označava sreću. Sadi je onaj sretni, a navodno dobio ga je od Atabega Sada bin Zengija. Džami ga je zvao Šerefuddin Misla, sin Abdullahov i Alevija – potomak Hazreti Alije. Vrlo rano izgubio je oba roditelja, bio je još uvijek dijete kada su oni preselili na drugi svijet. Sa majčine strane Sadijeva loza bila je ulemanska, čuvena po znanju. Mula Kutb Ulema, njegov amidža, bijaše mu prvi učitelj. Džami navodi da je Sadi bio sufija suptilne spoznaje, znalac u svakoj oblasti duhovnih nauka i vješt u umijeću izražavanja. Učio je u medresi Nizamiji, u Bagdadu, koja je 500 godina bila glavni centar izučavanja i veličanstvena prijestolnica halifa. Odatle je sa svojim tutorom, Abdul Kadir Gejlanijem, išao na hadždž, koji je obavio 14 puta, uglavnom pješice. Arapski je poznavao kao i svoj maternji jezik i često ga je koristio u svojim djelima. Šejh Sadi je prvih trideset godina života proveo u izučavanju knjiga i sakupljanju znanja; sljedećih trideset, ili čak četrdeset, sakupljao je bogata životna iskustva putujući svijetom; ostatak života je proveo u povučenosti, gdje je pisao svoja brojna djela. Devlet Šah i Ibrahim Kan tvrde da je Sadi živio 102 godine, ali Džami, koji je bio savremenik Devlet Šaha, kaže da se on rodio u Širazu 571 H.g. ili 1194 i umro u istom mjestu 690 H.g. ili 1314, što bi značilo da je živio 120 lunarnih ili 116 solarnih godina! Napisao je mnoga djela; "Bustan" i "Đulistan" su svakako najpoznatiji. "Bustan" je pisan u formi mesnevije, a "Đulistan" je kombinacija poezije i proze. Kao što smo već rekli, "Đulistan" je napisan 1258, a "Bustan" je napisan jednu godinu prije. Pored toga napisao je šest risala ili duhovnih rasprava, a pisao je i gazele, kaside i rubaije. Samo risale i dijelom "Đulistan" pisani su u prozi. Bio je iskreni tragalac na Allahovom putu. Putnik, u svakom smislu te riječi. Zbog mnogih putovanja i zanimljivih situacija u kojima se nalazio, njegove riječi odišu lahkoćom i vedrinom, ali i životnom mudrošću koja se ne uči iz knjiga. Ponekada se ono najtajanstvenije krije u najobičnijim stvarima. Zaista umijeće je biti jednostavan u sve komplikovanijem i zamršenijem svijetu. Iza jednostavnosti kojom odiše baš Đulistan, krije se veliko duhovno umijeće, ogromno duhovno iskustvo i besmrtne upute koje je mogao iskazati samo čovjek vrhunske nadarenosti i spoznaje. Šejh Sadi je bio čovjek za sve; u njegovom moru ima dovoljno vode za žedna usta, bez obzira na njihovu pripadnost. Nemoguće je ne primjetiti zanos i ljubav s kojom neki zapadnjaci pišu o njemu. Od svih knjiga ovoga žanra, Đulistan je najviše prevođen...[1] Ahmed Ananda

1 *Đulistan* je prvi na bosanski jezik preveo Salih Trako, knjiga je izašla 1989.g. u Sarajevu, u izdanju Kalema; 2005.g. u prevodu Ahmeda Anande, *Đulistan* je izdao Buybook.

RASPRAVA SADIJA I JEDNOG DERVIŠA O BOGATSTVU I SIROMAŠTVU

(IZVADAK IZ "ĐULISTANA")

Vidjeh jednog čovjeka u haljinama derviša, ali on ne imade poniznosti i drugih osobina derviških. Sjedio je u jednom društvu, pun pogrdnih riječi i kuđenja. Bijaše širom otvorio knjigu prigovora i počeo da grdi bogate ljude; činilo se da kuđenju njegovom nema kraja dok ne stiže do tačke svoga izlaganja kada izjavi da je siromašnome svezana ruka mogućnosti, a imućnome polomljena noga dobrih namjera.

Dirhema nema u rukama milostivih,
a oni imućni nemaju milosti.

Ja koji bijah othranjen i odgojen dobročinstvom velikih ljudi, nađoh ove riječi uvrjedljivim te rekoh: "Prijatelju moj! Imućni ljudi su riznice siromašnih, puni hambari zaliha, za derviše koji su se prošli ovoga svijeta, svratišta za hodočasnike, utočišta putnicima; oni podnose teške terete da bi pomogli drugima. Oni posegnu za hranom tek kada se zasitite sluge i ovisnici njihovi; a obilje njihove sofre stiže i udovicama, starim i nemoćnim, komšijama i rodbini.

Imućni mora gladnog nahraniti, sposobnog darovati,
musafira ugostiti,
zekat i fitre[1] dijeliti, robove oslobađati, kurbane klati.

Kako ćeš ti, siromahu, doseći njihovu stanicu,
osim da otklanjaš ona dva rekata, a i to uz tešku muku.[2]

1 Zekat – obavezna milostinja, fitr – milostinja koja se dijeli nakon Ramazanskog posta.
2 Rekat – dio muslimanske molitve koji se sastoji od stajanja, učenja Kur'ana, ruku'a i dvije sedžde. 'Dva rekata' – prema predaji Poslanik a.s. je jednom ponudio svoj ogrtač onome koji uspije otklanjati savršeno dva rekata; samo je Hazreti Alija bio blizu da to ispuni, ali je pred sam kraj pomislio da li Poslanik misli pokloniti svoj stari ili novi ogrtač. Od tada se smatra da je za džennet dovoljno otklanjati samo dva savršena rekata.

Ako se snaga nalazi u milostivosti i molitvi, onda su imućni tu u prednosti, jer svoj imetak čiste zekatom,[3] nose neukaljane haljine, čuvaju svoju čast i smirenost srca svojih. Snaga predanosti i poslušnosti povećava se dobrim zalogajem, a ibadet je slađi u lijepoj i čistoj odjeći. Jasno je da gladan stomak ima malo snage, a prazna ruka nema šta da dadne; stopala u okovima ne mogu putovati, ništa dobro od praznog želuca ti nećeš zadobiti.

Teškim i nemirnim snom sniva
onaj koji za sutra hljeba nema.

Mrav ljeti vrijedno sakuplja hranu
te cijelu zimu provede u rahatluku.

Smirenog srca ne može biti čovjek koji nema sredstava za život, a uz to je i nemoćan da ih pribavi; siromašan čovjek stalno osjeća nelagodu i neudobnost. Imućan obavi dnevne poslove i navečer se rado predaje ibadetu, dok siromah nema koncentracije, razmišljajući odakle da pribavi sljedeći obrok. Jedan se smirio i razmišlja o molitvi, a drugi grozničavo razmišlja o svojoj večeri. Zar su oni nalik jedan drugome?

Imućan u namazu razmišlja o Allahu,
nemirno srce fukare je zbog opskrbe u strahu.

U skladu sa time, molitva imućnih je Bogu prihvatljivija, jer im misli nisu raštrkane već sabrane i usredsređene na Njega. Budući da žive udobno i imaju dovoljno sredstava za život, Bogu posvećuju dosta od svoga vremena. Arapi kažu: *Allahu, poštedi me velikog siromaštva i blizine onoga koga ne volim!* Isto tako hadis kaže: *Siromaštvo je crn obraz na ovom i onom svijetu!*

"A zar nisi čuo hadis," prekide me on, "*El fakru fahri – siromaštvo je moj ponos.*"

"Tišina," rekoh mu, "taj hadis Poslanika – mir neka je na njega – odnosi se na siromaštvo ljudi – gazija na polju odricanja od svijeta i predanosti Bogu, onih koji ne bježe pred strijelama sudbine, a ne na one koji na sebe zaogrnu pohabane hrke pravednika, a prodaju hranu koja im je udijeljena kao sadaka!"

O bubnju galamljivi, nema ništa u tvojoj nutrini,
ništa nemaš od zaliha za obračun konačni.

Ako si čovjek, nemoj od ljudi pohlepno prositi,
taj tesbih od hiljadu bobaka s mirom ostavi!

Derviš bez marifeta[4] se ne smiruje, sve dok njegovo siromaštvo ne preraste u nevjerovanje. *Siromaštvo je blisko kufru.*[5] Bez novca golog ne možeš obući, niti zatvorenika iz tamnice izbaviti. I kako će ljudi poput nas doseći visoke duhovne stanice, zar su iste ruka koja prima i ona koja daje? Zar ti ne znaš da Allah Uzvišeni, Veličanstveni, jasno u Kur'anu govori o bogatstvu i uživanjima u dženetu – *Imaće tamo sigurnu opskrbu*, da bi ti mogao razumjeti da oni koji su potpuno okupirani brigom za hljeb nasušni, nisu blagoslovljeni srećom pobožnosti i da je oblast smirenog života pod pečatom sigurne opskrbe.

Žedan čovjek u snu gleda
cijeli svijet vodenim očima.[6]

Ovdje bi se moglo primijetiti da se čovjek, koji je trpio oskudicu i okusio gorčinu života, natjeran svojom gladi, upušta u opasne poslove, bez razmišljanja o posljedicama i mogućoj kazni; on se čak neće ni osvrtati da li je to što čini zakonito ili nezakonito.

Bacite li grumen zemlje na glavu kakvog paščeta,
skočiće od radosti misleć' da ga je kost u glavu zgodila.

Kada dva čovjeka nose tabut na svojim leđima,
pohlepan bi mogao pomisliti da vidi sofru ispred njega.

No, imućnog čovjeka Stvoritelj posmatra očima blagonaklonosti zbog zakonitih djela koja on čini i čuva ga od nezakonitih stvari.

Mada nisam u potpunosti objasnio ovo pitanje niti iznio sve dokaze, oslanjajući se na tvoj osjećaj za pravednost, pitam te da li si ikada vidio prosjaka sa rukama zavezanim na leđima, il' fukaru u zatvoru, il' poderan veo nevinosti, il' griješnu ruku odsječenu osim kao posljedicu siromaštva? Čak i ljudi lavljeg srca, zbog neimaštine, bijahu uhvaćeni kako potkopavaju zidine i provaljuju u kuće pa ih objesiše naglavce. Isto tako, može se desiti da derviš koji nije u stanju da se oženi, savladan svojom požudom, počini grijeh, jer stomak je blizanac seksualnom organu; tako reći, oni su djeca jedne utrobe; čim se stomak podmiri sa hranom, istom se javlja požuda ovog drugog.

Čuo sam da neki derviš bijaše uhvaćen u zinaluku; bijaše jako osramoćen i u opasnosti da bude kamenovan. On reče: "O muslimani! Ja nemam mogućnosti da se oženim niti strpljenja da se više ustežem, šta mi je činiti!? *Nema monaštva u Islamu."*[7]

Među mnogobrojnim razlozima unutarnje smirenosti i udobnosti imućnih ljudi je činjenica da svake noći drže dragu u svom naručju, a preko dana gledaju ljepotice čija svjetlost nadmašuje sjaj zore i tjera stopala hodajućih čempresa da se skrivaju od stida

Zarili su svoje nokte u krv voljenih osoba,
bojeći vrhove svojih prstiju bojom džudžuba.[8]

3 Zekat znači očistiti, milostinjom i dobročinstvom mi se čistimo od grijeha.
4 Marifet – duhovna spoznaja
5 Kufr – obično se prevodi kao nevjerovanje, a kafir nevjernik, međutim, kufr je pokrivanje istine, a kafir onaj koji istinu pokriva.
6 Tj. cijeli svijet mu se čini da je postao izvor vode.
7 Dobro poznati hadis.
8 Džudžub – voće tamnocrvene boje

Zar je moguće onda njima, koji imaju tolike blagodati pred svojim očima, zaželjeti ono što je zabranjeno[9] ili počiniti griješno djelo.

Onaj čiji plijen postade rajska hurija,
na ljepotice Jagme pažnju ne obraća.[10]

Onaj koji u rukama drži hurme ukusne,
obarati hurme s drveća nema potrebe.

Uglavnom, oni praznih šaka ukaljaju grijesima haljine čestitosti; oni gladni kradu hljeb.

Kada krvoždni pas kakvo meso pronađe,
ne pita dal' je ono od Dedžalova magarca il' kamile Salihove.[11]

Koliko li je samo čestitih žena zbog siromaštva palo u razvrat, bacajući svoj dragocjeni ugled vjetru velike sramote.

Gladnom snage za uzdržavanje ne preostade,
iz ruku takvaluka siromaštvo uzde istrže.

Dok sam ove riječi izgovarao, dervišu uzde strpljenja ispadoše iz ruku te izvuče britku sablju svoga jezika, istjera vranca rječitosti na mejdan sukoba, natjera ga prema meni i povika: "Vala si pretjerao u hvaljenju bogatih i izgovorio toliko besmislica da bi se moglo pomisliti da su imućni ljudi spasonosni napitak za siromašne i ključevi riznica njihove opskrbe, a u biti oni su šačica oholih ljudi, umišljenih, samoživih, pohlepnih za novcem i dobrima ovoga svijeta, žedni časti, položaja, ugleda i obilja. Oni ne govore sa siromašnim ljudima osim uvrjedljivo, gledajući na njih s prezirom. Učenjake smatraju prosjacima, smatraju siromahe grešnim zbog neimaštine, zanose se svojim bogatstvom i ugledom, koji sami sebi pripisuju, smatraju sebe boljim od ostalih te, zauzimajući uvijek visoka mjesta, na ljude gledaju s visine. Nikada ne pokazuju milostivost ni dobročinstvo prema drugima i nemaju pojma o izreci mudrih koja kaže: *Onaj koji je u pobožnosti niži od drugih, a viši po bogatstvu, izvana se čini moćan, no, u biti je pravi bijednik.*"

Ako se neko pred mudracem prsi zarad svog bogatstva,
makar bio i bik mošusni, smatraj ga stražnjicom magarca.

Rekoh mu: "Imućnim ljudima je u amanet ostavljeno milosrđe i stoga ne smatram ispravnim vrijeđati ih."

"Griješiš," odgovori, "oni su robovi dukata. Kakve koristi što su oni poput oblaka, vodom bremenitog, kada iz njega kiša ne pada, i poput izvora svjetlosti kada iz njega sunce ne grije? Posjeduju vranca mogućnosti, ali ga ne bi uzjahali ni za živu glavu; ne bi se ni centa jednog pomakli zarad Allaha Uzvišenog, ni dirhema ne bi potrošili bez vrijeđanja i računice. S druge strane, muku muče da zaimaju kakvog blaga, čuvaju ga oprezno do boli, a s teškom mukom se od njeg rastaju. U vezi sa ovim mudri su rekli: *Tek kada škrtac ode pod zemlju, srebro njegovo pomalja se iz nje."*

Škrti sakuplja blago s mukom i znojem,
a lendohan to sve naslijedi bez oboje.

"U redu," rekoh mu, "da nisi prosjačio, ne bi ni postao svjestan škrtičluka imućnih; čovjek koji se prođe pohlepe, škrtog i darežljivog gleda istim očima. Kamen istinitosti će zlato prepoznati, a tvrdicu prosjak."

"Ja iz iskustva govorim,"reče,"kada kažem da oni unajmljuju grube neotesance pred kapijama svojim, samo da bi odbili od sebe osobe koje imaju vrijednosti i da bi svojim grubijanskim, nasilničkim rukama odgurnuli od sebe pobožne i plemenite ljude, govoreći: 'Ovdje nikoga nema!' I da znaš da su rekli istinu:

Za onoga koji nema ideje, pameti, osjećaja,
čuvar palate lijepo reče – u palati nema nikoga.

"To je razumljivo," rekoh, "ljudi im već dovoljno zagorčavaju život svojim beskrajnim molbama i prosjačenjem, a jasno je k'o dan da je nemoguće zadovoljiti potrebe prosjaka, taman da se sav pijesak pustinjski pretvori u bisere.

Bunar se rosom jutarnjom ne može ispuniti,
niti blago svijeta može pohlepno oko nahraniti.

Hatem Tai[12] je živio u pustinji. Da je živio u gradu ne bi živ ostao od naleta i nasrtaja prosjaka; haljine bi mu istrgali u kamadiće, kao što je zapisano u Tajjibatu:

Ne gledajte me da se drugi ne bi ponadali,
od prosjaka nema hajra ni koristi.

"Ne," reče on, "ja ih sažaljevam zbog njihovog hala."

"Ne," rekoh, "ti im zavidiš zbog njihovog mala!"[13]

Tako smo se mi raspravljali. Svaki put kada bi on poslao pješaka u napad, dočekao bih ga svojom konjicom; svaki put kada bi šahirao moga kralja, pokrivao sam ga kraljicom, sve dok on nije prokockao sav dostupan kapital i odapeo sve strijele iz torbe svojih argumenata i dokaza.

Pazi, ne odbacuj svoj štit kada te govornik napadne,
koji nema pokazati ništa sem posuđene elokvencije.
Djeluj dinom i marifetom, jer taj sudža' govornik[14]
na kapiji oružje pokazuje, al nema vojnika u tvrđavi.

9 U Islamu je dozvoljeno čovjeku da oženi četiri žene, no, broj robinja nije ograničen.
10 Igra riječi gdje Jagma u isto vrijeme znači plijen i grad u Turkestanu poznat po lijepim ženama.
11 Salih – Božiji poslanik, Dedžal – lažni poslanik, antikrist.
12 Hatem Tai – sufija i imućan čovjek, poznat po svojoj darežljivosti.
13 Mal – imetak, hal – stanje.
14 Din – vjera, marifet – spoznaja; sudža' – arapska stilska figura koja u sebi ima više poetičnosti nego što ima suvislosti i značenja.

Naposlijetku, presuši vrelo njegovih argumenata i pošto bijaše poražen, poče govoriti nesuvislosti, kao što i jeste običaj neznalica koji, nakon što iscrpe sve dokaze, posežu za rukom neprijateljstva, poput idolopoklonika Azera koji argumentima nije mogao savladati svoga sina Ibrahima – neka je mir na njega – pa se počeo prepirati sa njime govoreći: Ako od toga ne odustaneš, sigurno ću te kamenovati.[15] Tako i on poče da me psuje i vrijeđa, a i ja mu u tome nisam ostao dužan; potom mi on podera okovratnik, a ja ga ščepah za bradu; zatim se povaljasmo jedan preko drugoga na opšti smijeh i uživanciju prisutnih.

On navalio na mene, ja navalio na njega,
a svijet okolo teferiči, gurka se i smješka.

Potom svijet u zapanjenosti prste gristi poče,
kada shvati šta to među nama bi i dogodi se.

Tako reći, naša prepirka stiže i do kadije i mi se složismo da prihvatimo njegovu pravednu presudu – neka sudija muslimana smiri napetosti i odredi razliku između imućnih i siromašnih.

Kada je kadija vidio naša stanja i saslušao naše argumente, on spusti svoju glavu u okovratnik razmišljanja i, nakon što je tako meditirajući proveo dobar dio vremena, reče: "O ti, koji si uzdizao imućne i govorio žestokim jezikom protiv derviša – trebaš znati: gdje god ima ruža, ima i trnja; gdje god ima vina, i mahmurluka ima; blago i riznice čuvaju zmije; gdje kod ima bisera, tu plivaju krvoločne ajkule; nakon meda ovosvjetskog života slijedi nam ubod žaoke smrti; između nas i blagodati dženneta ispriječio se zid muka i nevolja.

Neka se čuva dušmanskih otrova onaj koji traži Prijatelja,
blago – zmija, trn – ruža, ovdje je slast sa patnjom
izmiješana.

Zar ne vidiš da u vrtu ima mirisnih vrba, ali i panjeva suhih, posječenih? Slično tome, među imućnima koji su zahvalni Bogu, nalaze se i bezbožni ljudi; među dervišima koji su saburli nalaze se i oni nestrpljivi.

Kada bi biserom postala svaka rosna kapljica,
poput magarećih školjki bila bi ih puna pijaca.[16]

Blizu hadretu Hakka,[17] Uzvišenog, Veličanstvenog, su bogati ljudi koji imaju narav derviša i derviši koji imaju himmet[18] Bogatoga.[19] Najveći od bogatih ljudi su oni koji vole derviše, a najveći od derviša su oni koji ne mare za bogate: *Onaj koji se u Allaha pouzda – pa On mu je dovoljan.*

Nakon ovih riječi kadija okrenu lice prijekora od mene prema onom dervišu i reče: "O ti koji si tvrdio da su bogati ljudi opaki i opijeni zadovoljstvima! Neki od njih zaista jesu takvi kakvim si ih opisao; neispravnih težnji, nezahvalni na blagodatima koja su im darovana. Ponekad oni nagomilaju imovinu, ali je ne troše; sami jedu, a ne dijele drugima; kada bi na primjer kiše prestale padati i nastala suša, ili potop ojadio cijeli svijet; oni, uzdajući se u sopstvene snage, ne bi brinuli za nevolje derviša niti bi strahovali od Allaha, govoreći:

Ako drugi od umiru od gladi, neću ja,
zašto da se patka plaši potopa?

Oni koji putuju zavaljeni u visokim palankinima,[20]
ne mare za one koje guta pustinja.

Kada bijednik niski izvuče ćilim svoj iz nevolje,
kaže – šta me briga ako svijet cijeli propadne.

Dakle, ima takvih ljudi o kojima si i sam čuo, ali ima i onih koji su raširili sofru plemenitosti, otvorili ruku darežljivosti, žudeći da ih ljudi po dobru spominju i tražeći milost i oprost od Allaha.[21] Njima su dostupne blagodati oba svijeta. Takvi robuju njegovoj visosti, padišahu ovoga svijeta, potpomognutim Božijom naklonošću, osvajaču, vladaru među narodima, čuvaru granica Islama, nasljedniku kraljevstva Sulejmanova, najpravednijem od vladara ovoga vakta – Muzafferuddinu Ebu Bekru bin Sadu bin Zengiju – neka mu Allah produži dane i pobjedonosnim učini njegove barjake.

Još otac nije sina počastio tolikom plemenitošću,
koliko je ruka tvoje darežljivosti podarila svijetu.

Allah je pogledao ovaj svijet blagonaklono,
te, milošću Svojom, tebe padišahom svijeta učinio.

Kada je kadija do te tačke riječ svoju dotjerao i natjerao vranca rječitosti daleko iznad granica naših očekivanja, pokorismo se njegovoj presudi, halalismo jedan drugome na svemu, krenusmo putem izmirenja, položismo glave jedan drugome na stopala, poljubismo jedan drugome čelo i lice, završavajući našu raspravu sljedećim bejtovima:

O *dervišu, na okretanje plavog svoda*[22] *nemoj se žaliti,*
nesretan ćeš biti ako u tom halu preseliš.

Kada si već srećnog srca i ruke, o čovječe imućni,
uživaj,[23] *ali i dijeli pa ćeš i dunjaluk i ahiret zadobiti.*

S engleskog preveo Ahmed Ananda

15 Kur'an, 19:46.
16 Magareće školjke – u ta doba, posebno u Indiji, školjke su služile kao moneta, one su se u nizu kačile četvoronošcima oko vrata, a posebno magarcima.
17 Hadret – prisutnost sa Allahom dž.osjećanje Allahove prisutnosti; Hakk – Istiniti - Allahovo lijepo ime.
18 Himmet – blagoslov; ovu riječ su različito preveli Ross / Burton / Trako – odlučnost bogatih/ inklinacije bogatih / bogate misli i namjere.
19 Allaha Uzvišenog, u biti samo je On Bogati – Gani
20 Izvorno – Žene koje putuju na kamiljim nosiljkama, ne mare za onog koji se u pijesku utapa.
21 Izvorno magfiret – oprost za grijehe
22 Misli se na sudbinu i njenu nestalnost i promjenljivost.
23 Izvorno – jedi, ali i dijeli...

Husein ibn Mensur Halladž
Allah mu posvetio tajnu

Piše: **Ahmed Ananda**

Zasigurno jedna od najkontroverznijih ličnosti u historiji sufizma. Rodio se 244. hidžretske godine (858.) blizu Biza, provincija Fars. Krenuo je na duhovno putovanje već sa sedamnaest godina. Putovao je nadugo i naširoko obilazeći duhovna mjesta Istoka. Prvo posjetio Tuster, te onda redom Bagdad, Hidžaz, Huzistan, Horasan, Transoksaniju, Sistan, Indiju, Kinu, Turkestan itd. Naposlijetku, vratio se u Bagdad gdje su ga zbog njegovih riječi, *Enel-Hakk – Ja sam Istiniti*, osudili na smrt i pogubili otkinuvši mu unakrsno ruke i noge, zatim uši, nos, jezik i na kraju sjekirom odrubili glavu. Bijaše to 29. Zul Kade 309. H.g ili 28. Marta 913. g. Predstavnik je opijene škole sufizma. Priča se da je po povratku iz Mekke posjetio Džunejda i postavio mu nekoliko pitanja. Džunejd mu nije na njih odgovorio već mu reče: "Brzo će stići vrijeme kada će krv tvoja obojiti kolac gubilišta."

"Kad ja krvlju svojom budem bojio taj kolac ti ćeš se zaogrnuti ogrtačem ljudi vanjštine," reče mu Halladž. Obistinilo se i jedno i drugo. Kada su osudili Halladža Džunejd nije htio potpisati presudu dok je nosio haljine derviša, te je obukao odjeću uleme i potpisao presudu govoreći: "Vanjski gledano, stvar je za smrtnu kaznu. Što se tiče unutarnjeg, Allah to najbolje zna." Halladž nije zamjerio onima koji su ga pogubili, jer su, po njegovim riječima, zaslužili nagradu zato što su dosljedno provodili šerijat. Ostavio je iza sebe nekoliko knjiga i veliki opus mistične poezije. Prije njegovog pogubljenja rekao je sljedeće stihove:

Prijatelja moga niko ne može optužiti,
da je sa mnom postupio po nepravdi.
Dao mi je, kao i sebi, najbolje da pijem,
tako domaćin pravi gosta ugošćuje.
A kad posljednja tura curkom iskapa,
naredi da se donese žezlo i sablja.
Takva je sudbina onog koji pije,
sa aždahom u ljeto kada žega bije.

Šejh Attar nam prenosi u Tezkiri da se samo smiješio dok su mu rezali dijelove tijela govoreći: "Lahko je zavezanom odsjeći ruke, pravi čovjek siječe ruke svojstava koja ga dijele od Boga, šta će mi te noge koje su gazile prašinu, ja sad drugim nogama jezdim preko duhovnih perivoja dva svijeta; odsjecite mi te ako možete!" Na mjestu pogubljenja krv njegova ispisala je *Allah*. Kada ga konačno pogubiše svaki komad njegovog tijela svjedočio je *Enel-Hakk*, a poslije i pepeo njegov kada mu tijelo spališe. Prah njegov baciše u Tigris i on nabuja hučeći *Enel-Hakk*. Halladž ih je prije uputio da bace njegovu hrku na obale rijeke da ne bi poplavila Bagdad. I zaista, kada baciše hrku njegovu bujica se stiša i izbaci prah njegov na obalu koji pohraniše u zemlju. U životu i smrti bio je zagonetka, mnogi ga hvale i mnogi ga kuda, ali Halladž ostaje Halladž, skrovitost i tajna...

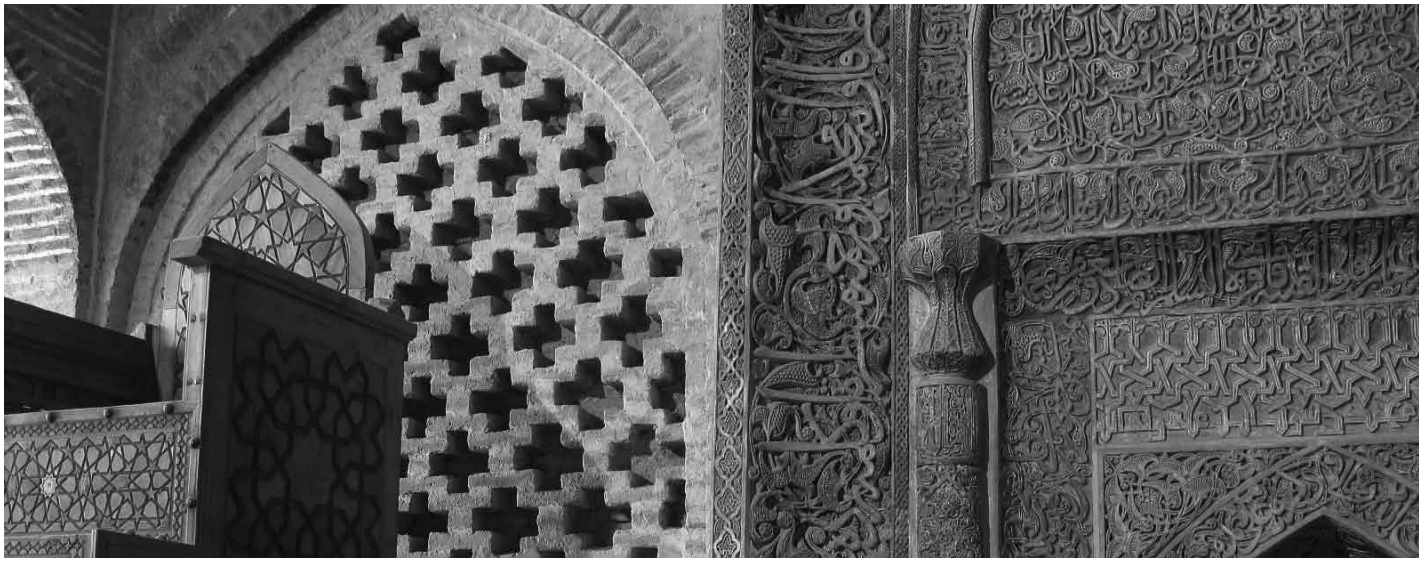

EL-GAZZALIJEVA PRIRODNA FILOZOFIJA

Piše: **mr.sc. Senad Nanić**

UVOD

Ebu Hamid Muhammed El-Gazzali (1058.-1111.) među najutjecajnijim je misliocima klasičnog razdoblja muslimanske civilizacije. Njegovo djelo predstavlja sintezu muslimanskog misticizma (*tesavvuf*) te prava (*fikh*) i teologije (*kelam*) koji su se do tada razvijali posve odvojenim tokovima i nerijetko zauzimali suprotstavljena gledišta. El-Gazzalijevo ukupno djelo ukazuje na mislioca koji je pokušao proniknuti u razloge postojanja različitih pristupa islamskoj misli i njihovu opravdanost.

Školovao se na sveučilištu Nizamija u Nišapuru pod vodstvom tada najuglednijeg teologa El-Džuvejnija. Iskazao je veliku sklonost filozofskom promišljanju i kritičkom razmatranju dogmatske teologije. Utjecaj priznatih autoriteta na njegovo mišljenje bivao je sve slabiji. Izražavao je sumnju i u postojanost vlastitog mišljenja. Imenovanje upraviteljem katedre za teologiju, na tada najpoznatijem sveučilištu Nizamija u Bagdadu godine 1091., samo je pojačalo njegovu potrebu za kritičkim preispitivanjem vlastitih stavova. To ga je dovelo do duboke sumnje u ukupnu vlastitu misao. Zbog toga 1095. napušta profesorsko mjesto i Bagdad[1].

Nakon deset godina izbivanja, provedenih u intenzivnom proučavanju i prakticiranju misticizma u raznim gradovima središtima znanosti i kulture, vraća se u rodni Tus. Osnažen obnovljenom vjerom u nedvojbenost temeljnih vjerskih i istina razuma, pristupa plodonosnom znanstvenom radu u mnogim poljima iskazavši razvijen smisao za kritičku reformaciju i sintezu u svojim djelima pisanim od vremena kada se ponovo posvetio mjestu profesora na katedri za teologiju sveučilišta Nizamija u Nišapuru 1106., do smrti koja ga je zatekla u Tusu gdje je, na učilištu kojeg je osnovao, podučavao teologiju i misticizam.

Ostvarivši sintezu misticizma i teologije, El-Gazzali je uspio značajno umanjiti utjecaj grčke filozofije, odnosno, aristotelizma, koji je zauzimao nezaobilazno mjesto u muslimanskoj filozofiji i izvršio određen utjecaj na muslimansku teologiju, još od prvih prijevoda na arapski jezik iz osmog stoljeća. Velik utjecaj aristotelizam je ostvario zahvaljujući sustavnosti i jedinstvu svojih učenja, prvenstveno u polju fizike i metafizike, iako je, nasuprot Platonovoj sustavnoj vjeri u stvarnost idealnog svijeta, kao osnove materijalnog svijeta, idealni svijet smatrao nestvarnim i subjektivnim, čime je njegova metafizika u tom smislu nailazila na otpor teološke misli. Metafizika i fizika aristotelizma pokušavala se uskladiti s učenjem Islama putem deduktivne metode i načela metaforičkog tumačenja uz pomoć neoplatonizma, učenja o putu mističkog jedinstva koje je oblikovao aleksandrijski filozof Plotin u trećem stoljeću, utemeljivši ga na teoriji emanacije po kojoj svi elementi svemira hijararhijski proizlaze iz Boga. Teorija emanacije lako se uskladila s tradicionalnom aristotelskom fizikom hijerarhijskog reda uzročnosti gdje je Bog «prvi pokretač» koji nema neposrednog utjecaja na bilo što u svemiru što nije prvi učinak.

Najsustavniji i najutjecajniji predstavnik aristotelske peripatetičke (*mešša'i*) filozofske tradicije u muslimanskom svijetu do dvanaestog stoljeća perzijski je filozof i znanstvenik Ibn Sina (980.-1037.)[2]. Njegovo pristajanje uz načela aristotelske fizike El-Gazzali je oštro napao. S druge strane, Ibn Sinaovo djelo ostvarilo je određen pozitivan utjecaj na El-Gazzalijevu misao, putem originalnog metafizičkog načela o jednakosti Božje biti i postojanja po kojem sve što postoji dobiva svoje postojanje od Boga. Tako ni materija niti njeni oblici nisu bit, već svojstvo.

Što se tiče razvoja muslimanske teološke misli, on je pokazao znatno neovisniji tijek. Iako su teolozi razmatrali probleme prirodne filozofije u okviru koje su pokušavali dokazati valjanost svojih teoloških tumačenja kur'anskog teksta, problemi s kojima se muslimanska teološka misao susretala kroz svoj povijesni razvoj u najvećoj mjeri nisu bili prisutni u antičkom filozofskom nasljeđu. Određen utjecaj koji su antički filozofski sustavi putem razmatranja problema prirodne filozofije ipak izvršili na muslimansku teološku misao, uglavnom, sve do El-Gazzalija, nije nagnao teologe na sustavnu i detaljnu analizu ukupnog antičkog filozofskog nasljeđa.

Ključni problem za teologe bio je pitanje racionalno dosljednog pomirenja prividne proturječnosti Božje svemoći i ljudske moći, odnosno, Božjeg univerzalnog predodređenja i čovječje individualne slobode. U odnosu na ovo pitanje, izgradile su se različite škole teološkog tumačenja. Mu'tezilska[3] i eš'arijska[4] škola predstavljaju dvije najsustavnije i najutjecajnije teološke škole klasičnog razdoblja.

Uz mnoge sličnosti i razlike nauka dviju škola te njihovih brojnih predstavnika, opće je mišljenje kako mu'tezilska škola naglašava moć i slobodu pojedinca ograničavajući pojam Božje svemoći i predodređenosti, dok eš'arijska svodi slobodu pojedinca samo na izbor (*ihtijar*), a njegovo djelo, odnosno moć, na stjecanje (*kesb*) onog što je predodređeno.

No, postojeće razlike u muslimanskoj teološkoj misli nisu posljedica samo određene filozofske sklonosti ili inte-

lektualnog okružja u kojem je određeni teolog djelovao. Ključna eš'arijska kritika mu'tezilskog učenja jest valjana. Mu'tezilsko uobičajeno tumačenje odnosa čovječjeg djela i Božjeg stvaranja nije u skladu s kur'anskim pojmom Boga kao stvaraoca svakog ljudskog djela[5]. Mu'tezila se iz ovog proturječja pokušava izvući filozofski nedosljednim načelom metaforičkog tumačenja kur'anskog teksta.

Nasuprot tome, eš'arijsko tumačenje osobne moći nije u skladu s čitavim nizom kur'anskih rečenica koje svjedoče punu neovisnost ljudskog djelovanja. Za naglasiti je ovdje činjenicu kako obje teološke škole nisu ostvarile potpunu dosljednost pri primjeni temeljne razlike između Božjeg stvaranja (*halk*) i čovječjeg djelovanja (*amel*), a kojom je jedino moguće ostvarenje dosljednog rješenja prividne proturječnosti Božje svemoći i ljudske moći, već su dva pojma razgraničili tek linearno.

El-Gazzali je bio posve svjestan važnosti ove razlike. Ustvrdio je čovjekovu nemoć stvaranja, osim u metaforičkom smislu. Iz toga slijedi kako je Božja moć neograničena, a čovjekova ograničena u mjeri Božjeg postavljanja svih uzroka na službu moći čovjeka. Tako je i proturječnost kur'anske rečenice 8:17, gdje je jedan te isti čin bacanja objekta pripisan dvojici činitelja, Bogu i Božjem Poslaniku, uz istodobnu negaciju činiteljstva potonjeg činitelja, samo prividna. No, ovdje, umjesto očekivane potvrde stvarne neovisnosti čovječjeg djela, kojim se slobodno ostvaruje ono što je stvoreno i predodređeno u *mogućnosti*, El-Gazzali se vraća strogom poimanju Božje predodređenosti, svevši djelo čovjeka na stjecanje onog što je stvoreno i predodređeno u, o djelu posve neovisnoj, *nužnosti*[6]. Ovakav, uvjetno rečeno linearan pristup problemu moći iznenađuje tim više što je El-Gazzali odgovarajući metafizički pojam, odnosno problem vremena i prostora, zamislio na dinamičan, nelinearan način.

Problem pripisivanja istog djela Bogu i čovjeku je ono mjesto na kojem iz teološke rasprave ulazimo u područje misticizma. Muslimanski mistici vjerovali su kako spoznaja Boga nije samo misaona već uključuje izravno iskustvo Boga do kojega vodi dug put odricanja od ovosvjetskog života u potpunom posvećenju vlastitog bića Bogu. Jednom stečeno iskustvo spoznaje, smatrali su, nemoguće je prenijeti na drugoga. To nije niti dopustivo jer se, pošto nadilazi svakodnevno iskustvo kojemu je primjereno sredstvo jezika, izreći može samo putem metafore. Ovo načelo nerijetko je bilo uzrok sukoba mistika s teolozima i pravnicima, kao i vjera u mogućnost potpunog sjedinjenja mistika s Bogom i sa svime što je On stvorio, što su teolozi i pravnici smatrali nemogućim.

Neki su mislioci, međutim, ublažili razlike koje su uzrokovale sukobe mistika s teolozima i pravnicima. El-Džunejd (umro 910.) je smatrao kako je istinska i nedvojbena spoznaja objavljena u Kur'anu, a iskazana u praksi (*sunnet*) Muhammeda Božjeg Poslanika (*Resulullah*). Potpuno sjedinjenje s Bogom nije moguće jer Božje jedinstvo (*tevhid*) znači odvajanje vječnog od onog što je stvoreno u vremenu. Ova dva načela znatno su utjecala na El-Gazzalijevu filozofsku sistematizaciju načela i iskustva misticizma i njihovo usklađivanje s teološkim i pravnim učenjima, kao i na njegovo dinamičko poimanje metafizičkog i fizikalnog vremena.

No, dok se El-Gazzaliju priznaje ključno mjesto u klasičnoj muslimanskoj misli, često je optuživan za rušenje znanosti kao posljedicu njegovih napada na metafiziku i prirodnu filozofiju aristotelizma i razotkrivanje odgovarajućih nedosljednosti, iako se potonji dokazao pogrešnim u svjetlu dostignuća moderne znanosti koja je stoljećima kasnije dostigla suglasje s El-Gazzalijevom kritičkim hipotezama. Napadali su ga neopravdano povjesničari i filozofi znanosti kako zbog njegovog rušenja 'islamiziranog' aristotelizma, tako i zbog toga što je prikazao 'moderni' svemir podložnim Božjoj volji i što je pokazao kako znanje zaista dolazi od Boga, a ne, kakvim bi željeli vidjeti njegov stav, iz varljivog mističkog iskustva[7]. S druge strane, pogreškom su ga slavili oni mistici i gnosticističkoj interpretaciji Islama skloni znanstvenici koji smatraju kako njegov pojam mističkog iskustva odgovara pojmu apsolutnog znanja, odnosno spoznaje, i iskustva stvari onakvih kakve one u sebi u potpunosti jesu[8].

El-Gazzali je intenzivno pisao brojne knjige u raznim poljima, od prava do filozofije. Najiscrpnije je i kritički raspravljao probleme koji se odnose na prirodnu filozofiju u svom djelu *Slom filozofa* (*Tehafutu-l-felasifa*)[9]. U svom djelu *Značenje Božjih lijepih imena* (*El-Maksadu-l-esna fi šerhi ma'ana esma'illahi-l-husna*)[10] El-Gazzali se više usmjerio k izgradnji metafizičkog i sustava prirodne filozofije. U njegovim ostalim djelima ne može se naići na sustavna obrazloženja vezana uz probleme prirodne filozofije, osim nekoliko takvih argumenata razrađenih u autobiografskom djelu *Spas od zablude* (*El-Munkizu mine-d-dalal*)[11]. U kratkom djelu *Poslanica iz Blizine* (*Er-Risaletu-l-ledunija*)[12] El-Gazzali na sustavan način predstavlja spoznajna načela i pojam čovječje duše.

EL-GAZZALIJEVA SPOZNAJNA TEORIJA

Središnji filozofski problem za El-Gazzalija bio je problem znanstvene nedvojbenosti[13]. Proučavao je sustave koje su izgradili filozofi aristotelizma, teolozi eš'arijskog atomizma i sekta Isma'ilija, u pokušaju razotkrivanja kako određenog stupnja nestabilnosti urođene njihovim deduktivnim objašnjenjima tako i shodno tome njihove nesposobnosti za dosizanjem nedvojbenog (*jekini*) i nepogrešivog znanja. Vjerovao je, štoviše, kako neke od tvrdnji konstruiranih metodom apriorizma i dedukcije, kao što su vječnost svijeta i nužnost tijeka Božjih djela, proturječe dokazu i vjere i razuma[14].

Njegovo intenzivno intelektualno djelovanje u kritici dovelo ga je do sumnje (*rejb*) u mogućnost znanstvene nedvojbenosti. Ponovno uspostavljena vjera u postojanost nužnih istina razuma (*darurijatu-l-'akl*) značila je kako se njihova stvarnost, onakvih kakve one u srži svoje pojavnosti jesu, ne može spoznati, odnosno iskusiti, niti se za njom treba tragati[15]. Sumnja, dakle, nije apsolutna. Svoje *sumnje treba razvrstati*[16]. Moguća je samo dvojba (*hajret*) oko određenog predmeta dvojbe.

Unatoč intelektualnoj krizi, osnove El-Gazzalijevog spoznajnog okvira nisu se promijenile, a to su *tri počela vjere* (*el-usulu-s-selaseti mine-l-imani*). El-Gazzali je vjerovao kako svo istinsko znanje dolazi od Boga te kako ono *potvrđuje vjeru u svemoćnog Boga, Posljednji dan* (*jeumu-l-ahir*) *i vjerovjesništvo* (*nubuvvet*)[17]. Vjerovjesništvo se odnosi na stvarnost vjerovjesničkih čuda (*mu'džiza*) i na mogućnost čovječje duše

da bude Bogom nadahnuta u istini. Postoji stoga znanje koje je rezultat nadahnuća i razmatranja pored proučavanja i stjecanja[18].

Znanje živi u čovječjoj duši. Duša (*nefs*) je ploča u koju se upisuje znanje (*levhu-l-'ulum*), ona je dinamična i sposobna primiti sve vrste znanja. Razumna (*natik*) duša (*ruh*) je savršena, jednostavna, intelektualna, nekvarljiva i samopostojeća supstancija (*dževher*)[19]. Ustvrdivši kako čovječja duša nije ni tijelo (*džism*) niti prolazno svojstvo (*'arad*), El-Gazzali je porekao i eš'arijsko i aristotelsko poimanje ljudske duše[20]. Ustvrdio je jasnu razliku između materijalnog i duhovnog svijeta, zasnovanu na kur'anskom učenju o čovječjoj duši, po kojemu *Allah udahnu u čovjeka iz Njegovog Duha* (*Ruh*) koji je *od Njegove zapovijedi* (*emr*)[21]. S obzirom na potpunu negaciju materijalizma putem afirmacije duhovnog svijeta kao osnove materijalnog, problem neoplatonskog pojma čovječje duše, odnosno njezina mjesta u tijelu i načina povezivanja s njim, ne pojavljuje se kod El-Gazzalija.

El-Gazzali dijeli znanje u dvije vrste, vjersko (*šeri'i*) i intelektualno (*akli*). Dvije se vrste razlikuju u odnosu na njihov predmet i metodologiju, dok čine jedno u odnosu na svoj izvor[22]. Vjerska znanost podvrgnuta je kontroli vjerskim dokazom i uspostavom dokaza razuma. Znanosti se razlikuju u odnosu na svoj dokaz (*burhan*). Dokazne znanosti, a to su matematika i logika, niti niječu niti potvrđuju vjerske istine. Njihovi dokazi, jednom utvrđeni, ne mogu se poreći. Oni tvore dokaz za provjeru tumačenja. Pretpostavna znanost, a to je teologija, odnosno metafizika, pokazuje stupanj labavljenja svojih objašnjenja, pošto ne može zadovoljiti sve uvjete dokaznih znanosti[23].

Neuspjeh pretpostavnih znanosti pri dosizanju nedvojbenosti uputio je El-Gazzalija k određenju mogućnosti nedvojbenosti znanja u smislu misticizma. Međutim, mističko (*sufi*) znanje uvjetovao je intelektualnim, što uključuje i dokazne znanosti. Ovime je misticizam oslobođen isključivosti gnosticizma u smislu njegova poricanja mogućnosti dokaza valjanosti dostignutog mističkog znanja[24].

Postoje dva načina (*sebil*) spoznaje Boga (*ma'rifetullah*). Jedan, koji se sastoji od usporedbe Božjih atributa (*sifat*) s

vlastitim, nedostatan je. Drugi, koji se sastoji u stjecanju Božjih atributa, zatvoren je. Savršeno znanje i viđenje (*mulahaza*) Boga je nemoguće. Samo Bog zna svoju bit (*zat*). Jedini *put poznavanja Boga je*, stoga *poznavanje Njegovih djela* (*fi'l*), čime se razumijeva znanje o Njegovim imenima (*ism*) i atributima. Ovime znanost o Njegovim djelima, to jest, prirodna znanost, postaje put poznavanja Boga. Božja djela u savršena i nema ničega što postoji osim Njega, Njegovih atributa i Njegovih djela. Sufijsko znanje je znanje o svijetu onoliko koliko je on rezultat Njegovih djela. Stoga svo nečije znanje ne obuhvaća ništa osim Njegove prisutnosti (*hadra*). Takav znalac (*'arif*) okarakteriziran je Božjim znanjem, jer *Allahu je najuzvišeniji primjer* (*mesel*)[25].

Znanje je stoga *prekogranično*. Ono je ograničeno u smjeru ostvarenja savršenog znanja i viđenja Boga, ali je bezgranično u smjeru spoznavanja Njegovih beskonačnih djela. Nema granice (*nihajet*) onome što netko može saznati[26].

Znanje je mogućnost (*kuvvet*) u čovječjoj duši. Istinsko znanje je ostvarenje (*fi'l*) znanja u mogućnosti putem najfinijih sposobnosti razuma. Ono je izvođenje (*istihradž*) iz onoga što se već zna jer samo proučavanje poznatoga nije dovoljno. Otkrivenje (*vehj*) je dano samo vjerovjesnicima. Ipak, čovječja duša može biti *nadahnuta* (*ilham*) istinom (*hakk*), *razmatranjem* (*nazar*) *nakon upotpunjenja* (*tesvijet*) onoga što je poznato. Moguće je stoga ući u, a ne vidjeti, nevidljivo (*gajb*)[27].

EL-GAZZALIJEV DOPRINOS PRIRODNOJ FILOZOFIJI

Većina pretpostavki koje je El-Gazzali oblikovao u vezi problema prirodne filozofije rezultirala je iz logičkog ispitivanja osnova tada vrijedeće aristotelske prirodne filozofije. Pokušao je dokazati nevaljanost tri filozofska stava, a to su vječnost svijeta, nužnost Božjih čina i netjelesno oživljenje. Nastojao je dokazati kako je *svijet stvoren* (*mahluk*), kako su *Božji čini voljni* i kako će *tijela* biti *oživljena*[28]. Primijenio je metodu *usporedbe* (*kijas*) *svojstava* koja dijele različita bića. Njegov ključni argument je taj kako je čin *čin* (*fi'l*) *samo ako je rezultat volje* (*iradet*) *činitelja* (*fa'il*). Stoga nužno (*vadžib*) biće nema uzrok (*sebeb*), a to je samo Bog. Stoga ono što se naziva supstancijom nije istinska osnova stvarnosti, jer njeno postojanje ovisi o Samopostojećem (*El-Kajjum*), a to je samo Bog. Sva postojeća bića postoje u međusobnom odnosu i ovise o apsolutnom biću, a to je samo Bog[29].

El-Gazzali je usporedio svojstvo jednostavnosti gibanja (*hareket*) nebeskih i neživih tijela na Zemlji. Gibanja tijela na Zemlji, kao što je slobodan pad kamena, podvrgnuta su Božjoj, a ne njihovoj, volji i univerzalnoj (*kullij*) prirodi (*tabij'at*). Jednostavna gibanja nebeskih (*semavi*) tijela stoga nisu ni voljna niti psihička, već su i ona podvrgnuta Božjoj volji i univerzalnoj prirodi. Kako gibanja nebeskih tijela nisu voljna, odnosno, prirodna su, te kako su kružna (*devri*), stanje kružnog gibanja je prirodno, odnosno nebeska tijela teže kružnom gibanju. Gibanje nebeskih tijela je trajno. Stoga je i stanje trajnog gibanja prirodno. Pošto je gibanje i nebeskih i tijela na Zemlji prirodno, njegova priroda je univerzalna. Zakoni kojima se njihovo fizičko ponašanje upravlja jednaki su. Zakoni fizike su univerzalni. Razlikovanje nebeskog od fizikalnog područja (*'alem*) Zemlje je lažno[30]. Ovime je El-Gazzali definirao pojam koji je kasnije sustavno bio izgrađen teorijom inercije.

Slično tome, mnoštvo, odnosno raznovrsnost suštinskih svojstava, postoji kako u području Zemlje tako i u sferi (*felek*) zvijezda. Stoga nebesko i područje Zemlje tvore jedno područje mnoštva. Razlika među njima je lažna. Štoviše, prema teoriji emanacije, za postojanje mnoštva nužan je više no jedan uzrok. Otuda bi slijedilo kako sfera zvijezda nije prva, odnosno krajnja vanjska sfera svemira, ta kako je svemir širi no kakvima ga je ari-

stotelska fizika i teorija emanacije pretpostavila[31].

El-Gazzali je oblikovao još jednu pretpostavku koja se odnosi na astronomiju. Krajnja vanjska (*el-aksa*) sfera ima dva pola (*kutban*). Kružnica je jednostavan i homogen lik. Ona nema međusobno različitih točaka jer sve točke kružnice imaju sva svojstva jednaka. Stoga lik krajnje vanjske sfere nije kružnica[32]. Kako krajnja vanjska sfera ima dva pola, te kako nije kružnica, jedini lik koji bi se mogao upisati u navedenu El-Gazzalijevu shemu jest elipsa.

El-Gazzali je razlučio ukupnost (*šumul*) i jakost (*šedda*) svojstava usporedbom fizikalnih svojstava s različitim Božjim imenima koja se odnose na istu vrstu djela, kao što su imena *Oprostitelj* (*El-Gafur*) i *Opraštatelj* (*El-Gaffar*) u odnosu na čin oprosta (*magfiret*). Ukupnost svojstva odnosi se na upotpunjen čin, dok se jakost odnosi na pojačavanje čina tijekom vremena, od jednog trenutka, odnosno razdoblja (*merret*), do drugog[33]. Ovo razlikovanje primijenio je na svojstva gibanja i sile. Ukupnost gibanja je prevaljen put. Gibanje se može opisati nevezano na njegov uzrok, to jest silu. Međutim, El-Gazzali nije odredio jakost gibanja fizikalnom veličinom brzine. Što se tiče sile (*kudret*), svojstvo snage (*kuvvet*), odnosno fizikalne veličine rada, je ukupna sila, dok je čvrstoća (*metanet*) njena jakost[34].

Slično tome, postoje dva svojstva gibanja sjene (*zill*) štapa. Samo se ukupnost njenog gibanja, odnosno prevaljen put nakon vremenskog razdoblja, može opaziti. Jakost njenog gibanja, od jednog trenutka do drugog, ne može se opaziti. Unatoč tome, jakost je stvarna, te se stoga odvija putem beskonačno malih udaljenosti (*'ale-t-tedridži zerreten zerreten*), tako da nikada nije u stanju mirovanja (*haletu-l-vukuf*)[35].

El-Gazzali je ponudio značajnu metafizičku usporedbu. Povezao je ona svojstva svemira i sata koja pretpostavljaju skup djelovanja nužnih za njihovo savršeno, određeno i svrhovito gibanje. U slučaju svemira, ova se djelovanja odnose na Božji usud (*kader*) uzroka (*sebeb*) i učinaka (*musebbeb*) i Njegovo određenje (*kada'*). Sva ova djelovanja uređena su određenom mjerom (*kader*) prvog pokreta, koji se ne povećava, niti se smanjuje[36], čime se postavlja problem osnove takve postojanosti, odnosno, problem svemira koji je u stanju trajne pokrenutosti (*perpetuum mobile*). El-Gazzali nikada materiju nije smatrao osnovom stvarnosti svemira, porekavši joj svojstvo supstancije. Vjerovao je kako je *priroda ukupna suma svih energija*, koje su u svojoj biti djelovanje Duha, koji tvori trajnu osnovu svemira. Stoga je energija, odnosno trajna aktivnost, uzrok materijalnih i svojstava i količina. Promjena materija odvija se u energetskom kontinuumu koji je osnova fizikalne stvarnosti nerastrošnog svemira postojanog reda uzročnosti[37].

Usporedbom vremena (*zeman*) i prostora (*mekan*) El-Gazzali je zamislio dinamički vremensko-prostorni fizikalni odnos, u obliku dviju pretpostavki. Prvo, svijetovo 'prije' (*kabl*) odnosi se na početak njegovog postojanja, baš kao što se njegovo 'izvan' (*haridž*) odnosi na njegovu vanjsku površinsku (*sethi*) granicu (*munkati'*). Stoga svijetu nema ničeg vanjskog što bi se moglo nazvati njegovim 'prije' (to jest, prije početka njegovog postojanja), baš kao što nema ničeg izvanjskog što bi se moglo nazvati njegovim 'izvan' (to jest, izvan njegove granične vanjske površine). Drugo, moguće je za svijet da je trajao dulje (ili kraće) nego što u stvarnosti jest, i moguće je za svijet da je bio veći (ili manji) nego što u stvarnosti jest, odnosno Bog je mogao stvoriti dva svijeta u istom trenutku koji su do ovog trenutka mogli obaviti različit broj okretaja (*devret*). Stoga je moguće da materija (*maddet*) bude podvrgnuta istim prirodnim procesima kroz različito duga vremenska razdoblja, sve do graničnog slučaja beskonačno malih, odnosno kratkih, vremenskih razdoblja. El-Gazzali je ovime definirao pojam koji je kasnije sustavno izgrađen teorijom relativiteta[38].

Ovu pretpostavku El-Gazzali je oblikovao kako bi objasnio fizikalnu stvarnost vjerovjesničkih čuda[39]. To je uključivalo i problem povremenog odstupanja od uobičajenog *tijeka* događaja (*medžral-'adet*) i tome svojstvene posljedice na svemirski red uzročnosti. Povremenim odstupanjem za El-Gazzalija je *očuvan svemirski red uzročnosti*. Onaj isti *slijed* događaja od uzroka do posljedičnog učinka (*hukmu-l-'adet*), koji se odvija u obliku *promjene materije u vremenu*, očuvan je pošto je, u slučaju vjerovjesničkih čuda, samo *ubrzan* (*muste'džil*) do svog graničnog slučaja. Fizikalna stvarnost vjerovjesničkih čuda i Božje svemoći ovime je objašnjena bez posljedičnog nereda svojstvenog atomizmu. Stoga se Božje intervencije odvijaju u dinamičkom, a ne linearnom, vremensko-prostornom odnosu.

Svojim shvaćanjem uzročnosti El-Gazzali pokušava ustvrditi stvarnost Božjih voljnih čina i time opovrći nužnost njihove prirode. Stoga je posljedični učinak *pri* (*'inde*) materijalnom uzroku, a ne *po* (*bi*) njemu. Ovime je El-Gazzali mislio reći kako posljedični učinak ne proizlazi *samo* iz svog materijalnog uzroka. Materijalni uzrok jedan je među uvjetima (*šart*) nužnim za pojavu učinka. Ponudio je usporedbu sa začećem. Otac nije uzrok sinovljeva života. Stoga je moguće da učinak ne proističe iz svog 'uzroka', a takvo odstupanje ne odvija se izvan uobičajenog slijeda događaja, a to je postojan red uzroka i učinaka. Odstupanje se događa u redu uzročnosti, odnosno, događa se *u granicama uobičajenog tijeka događaja*, putem ubrzanja procesa u vremenu. Nemogući se događaji stoga ne pojavljuju. Božja moć ne proteže se na ono što je nemoguće[40].

Epistemološke posljedice atomističkog okazionalizma eš'arijske škole su ozbiljne. One odgovaraju poricanju mogućnosti znanstvenih predviđanja. Međutim, El-Gazzali ne dijeli takvo mišljenje. Moguće je znati kako se čudo ne događa u određenom trenutku. El-Gazzalijev okazionalizam ne dovodi u pitanje ni mogućnost znanstvenih predviđanja niti njihovu točnost. Njegovo priznaje aspekta vjerojatnosti u znanosti odnosi se na nijekanje mogućnosti stjecanja nepogrešivog znanja i iskustva apsolutne realnosti stvari kakve one u biti jesu, a ne na njegovu potvrdu fizikalne stvarnosti vjerovjesničkih čuda.

El-Gazzalijeva čvrsta vjera u savršenstvo svemirskog reda dovela ga je do njegovog najznačajnijeg metafizičkog koncepta u smislu prirodne filozofije. *Božje pojave*, odnosno Njegova djela, *tako su savršene da Ga njihova jakost čini posve skrivenim za osjetila*[41]. Ovaj argument tvori osnovu za prepoznavanje gibanja po beskonačno malim udaljenostima, vremensko-prostornog dinamičkog odnosa i razlike između ukupnosti i jakosti svojstava, kao i za razumijevanje prirode fizikalne svjetlosti.

El-Gazzali uspoređuje pojavu fizikalne svjetlosti (*nur*) s ispoljavanjem (*zuhur*)

Božjih čina. Svjetlost čini sve stvari ispoljenim, iako ono, po sebi, nije ispoljeno. Slično tome, Bog čini sva svoja djela ispoljenim, a ipak Njegovo postojanje nije zapaženo, jer Njegova ispoljavanja su savršena i nikad odsutna. No svjetlost nije tako savršena, odnosno, nije uvijek prisutna. Kada ne bi bilo odsutnosti svjetlosti, ne bi bilo moguće opaziti postojanje svjetlosti. Kada se jakost svjetlosti smanji, opaža se smanjenje jakosti boje u obojenim tijelima, i to je način na koji se opaža postojanje svjetlosti. Boje stoga nisu svojstvene isključivo obojenim tijelima, već su ovisne i o jakosti svjetlosti[42].

Fizikalna svjetlost, iako zrači (*dav'*) , sačinjena je od atoma (*zerra*), kao što je to i cijeli svemir. Stoga je ideja po kojoj boje nisu svojstvo isključivo obojenih tijela, već su i svojstvo svjetlosti (jer su sva svojstva stvarna), shvatljiva. K tome, atomi nisu osnovna građa svemira. Njihovo je postojanje ovisno, i njihova su svojstva i količine oblikovani u energetskom kontinuumu, gdje je potonji osnovna fizikalna stvarnost svemira. Stoga i tvrdnja o postojanju atoma u obliku vala nije proturječna[43].

EL-GAZZALI I MODERNA ZNANOST

Gledano s povijesne udaljenosti ostvarene moderne znanosti, jedan od najznačajnijih El-Gazzalijevih doprinosa prirodnoj filozofiji je zamisao univerzalnosti zakona fizike. Ovo je ostvario usporedbom jednostavnosti slobodnog pada kamena s jednostavnošću gibanja nebeskih tijela. Ovime je uspostavio prirodni karakter kružnog gibanja nebeskih tijela. Time je aristotelski pojam dodatne sile kao nužnog uvjeta bilo kojeg gibanja poništen, a uspostavljen pojam tromosti, po kojemu je stanje trajnog gibanja bez djelovanja vanjske sile prirodno. Ova pretpostavka koju je oblikovao El-Gazzali u biti se ne razlikuje od one koju je oblikovao Galilei[44]. Međutim, prema meni dostupnim izvorima, El-Gazzali nije prepoznao jednoliko ubrzano gibanje tijela u slobodnom padu.

No on jest razlučio dva svojstva gibanja. Ustanovio je jakost gibanja te njegovu ukupnost kao prevaljen put. Ovo tvori osnovu moderne kinematike koju su oblikovali znanstvenici koledža Merton[45]. Međutim, El-Gazzali nije prepoznao brzinu kao jakost gibanja, odnosno, nije prepoznao brzinu kao kinematičku veličinu, već samo kao opisno fizikalno svojstvo, iako je opisao jakost nekog svojstva kao djelovanje tijekom vremena, od jednog trenutka do drugog. Pokazao je kako se gibanje može proučavati bez obzira na silu, odnosno uzrok gibanja. A to je početna točka moderne kinematike.

El-Gazzali je razlučio ukupnost i jakost svojstva općenito. Stoga je ustanovio svojstvo snage, koje odgovara fizikalnoj veličini rada, kao ukupnost sile i čvrstoću kao njenu jakost. Ovime je postigao rezultat koji je inače posljedica moderne dinamike. U njegovom djelu nalazimo i druge sličnosti s modernom dinamikom. Bio je svjestan načela akcije i reakcije, baš kao i Newton[46]. Njegovo razumijevanje ovog principa, međutim, više nalikuje Leibnizovom[47]. To jest, zasnovao je to načelo na pojmu očuvanja količine energije, a ne na mehaničkim svojstvima materije, kao što je gibanje i protežnost, odnosno isključivo mehanička energija. Drugu sličnost s Leibnizovim poimanjem svemira nalazimo u El-Gazzalijevom prepoznavanju gibanja po beskonačno malim udaljenostima.

El-Gazzali je vjerovao u atomsku građu svemira, uključujući čak i građu svjetlosti. Baš kao što je to vjerovao i Newton, kao prvi na Zapadu. Tako se Newtonovo revolucionarno otkriće prirode fizikalne svjetlosti uklapa u El-Gazzalijevo shvaćanje prirode svjetlosti i boja utoliko što oba shvaćaju boje kao svojstvo svjetlosti. Međutim, za razliku od Newtona, El-Gazzali je vjerovao kako su boje svojstvo i obojenih tijela.

El-Gazzalijev atomizam razlikuje se od atomizma filozofa mehanicizma[48]. Prvo, slično Leibnizovom neprotežnom atomizmu aktivnosti, odnosno monadologiji, sva svojstva i količine materije zasnovane su na trajnim aktivnostima u energetskom kontinuumu. Energetski očitovane aktivnosti su osnova materije. Stoga protežnost nije jedino stvarno svojstvo. Stoga El-Gazzali nije razlučio primarna od sekundarnih svojstava. Drugo, baš kako je to tvrdio i Descartes[49], fizička supstancija ne postoji neovisno. Samo Bog je Samopostojeći. Ali, zbog energetskog kontinuuma, svemir nije podijeljen na protežnost i spoznaju. Svemir je podijeljen na duhovni i materijalni svijet, koji nisu dvije supstancije, već je duhovni svijet, svojom aktivnošću osnova materijalnog svijeta, te svih njegovih svojstava i količina, koji su stoga realni i objektivni.

Poimanje Duha i po njemu čovječje duše kao jedine neovisne supstancije dovodi El-Gazzalija nasuprot mehanicizmu s obzirom na poimanje vremena i prostora, kojima je porekao svojstvo apsolutnog. El-Gazzali nije vjerovao u ograničenost samo prostora, što je aristotelska fizika već bila ustvrdila, već i vremena. Usporedivši vrijeme i prostor nadošao je na nemehaničko, odnosno nelinearno, poimanje svemira, a to je dinamičan fizikalni vremeno-prostor. Razmatrajući problem fizikalne stvarnosti vjerovjesničkih čuda u smislu svemoći Božje ispoljene u uređenim univerzalnim zakonima, pojmio je vrijeme kao relativno u odnosu na ubrzane materijalne procese. Einstein[50] ovome ne bi našao prigovora.

Ideja po kojoj je povremeno odstupanje od regularnog tijeka događaja moguće, dovodi El-Gazzalijevu uzročnost blizu uzročnosti kvantne fizike, u smislu poricanja bezuvjetnosti veza uzroka s učincima. Prema kvantnoj fizici, ponašanje elektrona kao vala ili čestice prvenstveno ovisi o njegovim svojstvima koja se promatraju i samo se vjerojatnost posljedičnog učinka može predvidjeti. El-Gazzali ustvrđuje, baš kao i kvantna fizika, međuovisnost bića, pošto je zanijekao postojanje neovisne materijalne supstancije. No on se pri tom ne bavi mišlju poricanja veza uzroka i učinaka, iz dva razloga. Prvo, pravilnost uzročnosti (a ne gustoće fizikalnog vremena) očuvana je putem rastezanja vremena, odnosno, putem ubrzanja materijalnih procesa do graničnog slučaja njihovog trajanja, a to je beskonačno kratkotrajno vremensko razdoblje. *Bog ne mijenja red svog djelovanja, niti kada ga povremeno ubrzava*. Drugo, ne postoji nesuglasje oko čestice i vala upravo zbog negacije postojanja ikakve materijalne supstancije.

Problem prirode postojanosti svemira i Božje uloge u njoj tvorio je predmet metafizičkog sukoba između Newtona i Leibniza. Newton je, kao kartezijanac, vjerovao u strogu i stvarnu razliku između primarnih i sekundarnih svojstava, te je, kao atomist, vjerovao u Božje povremene nepravilne intervencije. Vjerovao je kako je svemir entropičan jer je to bio svijet protežnosti. Bog svemiru povre-

meno dodaje silu jer bi ovaj inače propao ili bi se barem zaustavio. Ove prigodne intervencije događaju se u obliku vjerovjesničkih čuda.

Leibniz se nije mogao složiti s Newtonovim poimanjem svemira. On je vjerovao kako je Bog dovoljno moćan da stvori savršen neentropičan svemir. Uspio je dokazati svoj stav demonstriravši postojanje energetskog kontinuuma, gdje se toplinskom energijom prenosi onaj dio utrošene energije materijalnih procesa koji nije prenesen na mehaničke učinke čuvajući tako ukupnost energije svemira i time njegovu nerastrošnost. Ovaj energetski kontinuum, zbog svog strogog kartezijanizma, Newton ne bi priznao, jer je toplinu, kao sekundarno svojstvo, smatrao nestvarnom, odnosno prividom svodivim na mehanička svojstva. Leibniz je vjerovao kako svemir ne treba vjerovjesnička čuda te kako su ona znak Božje milosti.

El-Gazzali bi se složio s Leibnizom po pitanju svemirske savršenosti i nerastrošnosti. On je usporedio svemir sa satom bez ideje o njegovoj entropiji, već zasnovanom na energetskom kontinuumu. Božja djela pojavljuju se tako savršeno da ih se osjetilima ne može opaziti. Njegovo savršenstvo skriva Njegovu pojavu.

El-Gazzali bi se složio i s poimanjem vjerovjesničkih čuda kao znakom Božje milosti, a ne kao newtonskom nužnošću entropičnog svemira. Ali Božja se milost događa u savršeno uređenom stvarnom fizikalnom svemiru. Upravo zbog činjenice da Bog ne mijenja svoje djelovanje (u smislu uzročnosti, a ne gustoće fizikalnog vremena), samilosna *vjerovjesnička čuda su stvarna*. Ona se odvijaju kao i svaki drugi materijalni proces, samo ubrzano. Svemir je stoga dinamičan vremensko-prostorni odnos, a ne bezgranična linearna protežnost prostora i vremena.

El-Gazzali je općenito smatran mislio-cem koji je rušio znanost optuživši filozofe za njihovu nemogućnost tumačenja Božje biti isključivo razumom. No on nije optuživao filozofe za njihovu upotrebu razuma. Optuživao ih je za proizvoljne i metaforičke pretpostavke koje su upotrebljavali kada su objašnjavali pojmove vezane uz Božju bit, što je rezultiralo proturječjem aritstotelskog i neoplatonskog poimanja Božje biti s temeljnim vjerskim istinama. Činjenica je kako je isto tako kritizirao i teologe upravo zbog proizvoljnih pretpostavki u vezi Božje biti. Da povjesničari islamske misli nisu proučavali njegovo djelo isključivo u kontekstu teološke misli, mnogo bi se lakše prepoznalo kako njegova namjera uopće nije bila uništenje znanosti. Nikada, primjerice, nije kritizirao znanstveno djelo El-Birunija[51] ili doprinos medicini Ibn Sinaa. On je pokazao nevaljanost samo onih aristotelskih i neoplatonskih teoloških, odnosno metafizičkih, sudova koji su proturječili vjerskim istinama Islama, kao što su, najvažnije, vječnost svijeta i nužnost proistjecanja Božjih djela. Štoviše, pokazao je kako ti sudovi proturječe i razumu kada se podvrgnu ispitivanju putem dokaznih znanosti i prirodne filozofije, odnosno, fizike. Pokazao je kako pogreška u metafizici ima ozbiljne posljedice u polju fizike. El-Gazzalijevi pojmovi, kao što su univerzalnost zakona fizike i relativnost vremena, promatrani iz perspektive upotpunjene znanstvene revolucije, pokazuju kako je Aristotelova metafizika odvela tradicionalnu fiziku, barem po ova tri pitanja, u laž.

Augustinci su uvijek tvrdili kako se pri razmatranju bitnih vjerskih istina ne može osloniti isključivo na razum. Njihov stav bio je prihvaćen crkvenim osudama aristotelskog učenja u 13. stoljeću. Osuđeni stavovi su u biti bili oni koje je El-Gazzali kritizirao. Značajna razlika je u tome što je El-Gazzali dokazao nedosljednost problematičnih sudova i

pokazao mogućnost alternativnih pretpostavki. Opće priznat pozitivan učinak osuda je činjenica da su znanstvenici počeli razmatrati Božja djela, dakle, prirodnu filozofiju, više nego probleme vezane uz Božju bit. Usredotočili su se na veze koje postoje među djelovanjima prirode, više no na njihove uzroke. Tako su se alternativne pretpostavke racionalnim putem dokazivale sve utemeljenijim. To je upravo ono što je El-Gazzali podrazumijevao kada je prirodnu filozofiju, odnosno proučavanje Božjih djela, zamislio kao put približavanja Istini, Božjem znanju. Otuda i razlika između vjerskih i intelektualnih znanosti.

Izgleda kako je El-Gazzali bio taj koji je prvi ponudio podjelu znanosti zasnovanu na razlici vjerskog i intelektualnog znanja. Prepoznao je kako se prirode i načini stjecanja ovih dviju vrsta znanja razlikuju, unatoč činjenici da im je i izvor i kraj u znanju o jedinstvu. Njegova podjela znanosti može se smatrati okvirom za znanosti s neposrednim teološkim posljedicama, odnosno vjerske znanosti, koje su podvrgnute provjeri uspostavom dokaza razuma, te znanosti bez neposrednih teoloških posljedica, odnosno intelektualne znanosti, koje su podvrgnute provjeri vjerskim dokazom. On se sukobio s filozofima u polju znanosti s neposrednim teološkim posljedicama, dok u drugom polju nije imao nikakvog sukoba. Prepoznao je koliko je u tom smislu univerzalna upotreba razuma. El-Gazzali je oslobodio prirodnu filozofiju ograničivši njeno polje istraživanja na područje Božjih djela, koja su, kako je vjerovao, bezgranična.

Smatra se kako je El-Gazzali, tvrdeći da je samo Bog uzrok, spriječio znanstvenike u daljnjem istraživanju uzroka u prirodi, i time zaustavio razvoj znanstvenog istraživanja. No to je apsurdno. Jer upravo je na taj način prepoznao univerzalnost zakona fizike i dinamičnost vremensko-prostornih odnosa, što su dva središnja događaja u razvoju znanosti nakon srednjeg vijeka, sistematski uobličena Newtonovom teorijom gravitacije i Einsteinovom teorijom relativiteta.

Preostaje još mnogo toga u znanosti klasičnog muslimanskog razdoblja što treba istraživati. Takva bi se istraživanja trebala izvršiti neovisno od pojednostavljene predrasude o sukobu između vjerskog teksta (nakl) i razuma ('akl), koji se obično tumači kao 'tragičan' sukob teologa i filozofa. Da su se istraživanja El-Gazzalijevog djela ustegla od pojednostavljene i površne perspektive 'sukoba' njegova konstruktivna uloga u prirodnoj filozofiji te njenoj metafizici i epistemologiji bila bi jasna. Vjerske i intelektualne zanosnosti dijele jedan izvor, tako da njihovi različiti predmeti i odgovarajuće metode nisu u stanju sukoba, već se, radije, međusobno upotpunjuju na putu približavanja Istini, dakle Božjem znanju. Znanje o Božjim imenima ne može se razumjeti bez proučavanja Njegovih djela. U smislu razlike između dvije vrste znanosti, to znači kako se vjersko, odnosno objavljeno, znanje ne može u potpunosti razumjeti bez intelektualnog, odnosno znanstvenog, znanja. U ovo je El-Gazzali čvrsto vjerovao.

BIBLIOGRAFIJA

Primarni izvori

Al-Ghazali, A. H., Deliverance from Error, na engleski preveo Watt, M., *The Faith and Practice of Al-Ghazali*, Lahore: SH. Muhammad Ashraf, 1963./1953., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *El-Munkizu mine-ddalal*, Istanbul: Ihlas Vakfı, 1984.

Al-Ghazali, A. H., *The Incoherence of the Philosophers*, na engleski preveo Kamali, S. A., Lahore: Pakistan Philosophical Society, 1958., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *Tehafutu-l-felasifa*, Beirut: Daru-l-Mašrik, 1990., naslov hrvatskog prijevoda: Abu Hamid al-Gazali, *Nesuvislost filozofa*, iz arapskog izvornika preveo, predgovor napisao i bilješkama popratio Daniel Bučan, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993.

Al-Ghazali, A. H., *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, na engleski preveo uz Notes Burell, D. B. I Daher, N., Cambridge: The Islamic Texts Society, 1992., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *El-Maksadu-l-esna fi šerhi ma'ana esma'illahi-l-husna*, Limassol: Al-Jaffan & Al-Jabi, 1987.

Al-Ghazali, A. H., Al-Risalat Al-Laduniyya, Part II, Part III, na engleski prevela Smith, M., *Journal of the Royal Asiatic Society*, travanj, srpanj, 1938., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *Er-Risaletu-l-ledunija*, Damask: Daru-l-hikmet, 1986.

Letters of Al-Ghazzali, uredio i na engleski preveo Qayyum, A., Lahore: Islamic Publications Ltd., 1976.

Sekundarni izvori

Bhuyan, A. F. M. H., The Concept of Causality in Al-Ghazali, *Islamic Culture*, travanj 1963.

Burtt, E. A., *The Metaphysical Foundations of Modern Science*, Atlantic Highlands N. J.: Humanities press, 1932./1924.

Einsteinova opća teorija relativnosti, priredio Tauber, G. E., na hrvatski preveo Mikuličić, D., Zagreb: Globus, naslov izvornika: *Albert Einstein's Theory of General Relativity*, priredio Tauber, G., E., Crown Publishers, 1979.

Harding, K., Causality Then and Now: Al-Ghazali and Quantum Theory, *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 10:2.

Kalin, B., *Povijest filozofije s odabranim tekstovima filozofa*, Zagreb: Školska knjiga, 1980.

LaRouche, L. H. Jr., *The Science of Christian Economy and other prison writings*, Washington: Schiller Institute, 1991.

Lindberg, D. C., *The Beginnings of Western Science*, Chicago: The University Press of Chicago Press, 1992.

Macdonald, D. B., Life of al-Ghazzali, with especial reference to his religious experiences and opinions, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 20, 1899.

Nasr, S. H., *Science and Civilization in Islam*, De Santillana, G., Preface, Cambridge: The Islamic Texts Society, 1987./1968.

The Scientific Background to Modern Philosophy – Selected Readings, uredio Matthews, M. R., Indianapolis, Cambridge: Hackett Publishing Company, 1989.

Stumpf, S. E., *Philosophy – History & Problems*, Singapore: Mc Graw – Hill Book Co., 1989./1966.

Supek, I., *Povijest fizike*, Zagreb: Školska knjiga, 1990.

Šarif, M. M., *Historija islamske filozofije s kratkim pregledom drugih disciplina i savremene renesanse u islamskim zemljama*, Vol. 1,2, na hrvatski s engleskog preveo Sušić, H., Zagreb: August Cesarec, 1988., naslov izvornika: *A History of Muslim Philosophy with short accounst of other disciplines*

and the modern renaissance in Muslim lands, uredio s uvodom Sharif, M. M., Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1963.

BILJEŠKE

[1] Za stjecanje uvida u razne aspekte El-Gazzalijeve krize, od spoznajno-iskustvenih do eventualnih političkih, kao i opsežnije podatke o njegovom životu, vidi:
Al-Ghazali, A. H., Deliverance from Error, na engleski preveo Watt, M., *The Faith and Practice of Al-Ghazali*, Lahore: SH. Muhammad Ashraf, 1963./1953., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *El-Munkizu mine-d-dalal*, Istanbul: Ihlas Vakfı, 1984.
Macdonald, D. B., Life of Al-Ghazzali, with especial reference to his religious experiences and opinions, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 20, 1899.

Sheikh, M. S., Al-Gazali, Šarif, M. M., *Historija islamske filozofije s kratkim pregledom drugih disciplina i savremene renesanse u islamskim zemljama*, na hrvatski s engleskog preveo Sušić, H., Zagreb: August Cesarec, 1988., naslov izvornika: Sheikh, M. S., Al-Ghazali, *A History of Muslim Philosophy with short accounts of other disciplines and the modern renaissance in Muslim lands*, uredio s uvodom Sharif, M. M., Wiesbaden: Otto Harrassowithz, 1963.

[2] Ibn Sina je ostvario velik utjecaj u polju prirodnih znanosti, prvenstveno u medicini, čiji je teoretski razvoj utemeljio na helenističkom nasljeđu. Njegova medicinska djela stoljećima su predstavljala najviši autoritet kako u muslimanskim, tako i, putem srednjovjekovnih prijevoda, u zapadnim zemljama.

[3] Mu'tezila (Izdvojeni), pripadnici teološkog pravca koji su oblikovali sustav slijedeći učenje Ibn 'Ata'a (699.-748.) izgrađeno na načelu božje pravičnosti i jedinstva. Ovim učenjem odredili su pojam čovječjeg djelovanja neovisnim o Božjem i zanijekali različitost Božjih atributa.

[4] Eš'arijska teološka škola dobila je ime po svom osnivaču El-Eš'ariju (873.-941.) koji je svoje učenje zasnovao na kritici mu'tezilske škole načelom Božje voljnosti i različitosti Božjih atributa. Ovo učenje rezultiralo je strogim stavom o božjoj predodređenosti i negacijom pravilnosti kauzaliteta i objektivnosti fizikalne stvarnosti.

[5] Kur'an, 37:96.

[6] Al-Ghazali, A. H., *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, na engleski preveli uz Notes Burell, D. B., i Daher, N., Cambridge: The Islamic Texts Society, 1992., str. 47, 90, 91, 92, 132, naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *El-Maksadu-l-esna fi šerhi ma'ana esma'illahi-l-husna*, Limassol: Al-Jaffan & Al-Jabi, 1987. (Autorov prijevod naslova koji se koristi u nastavku teksta je *Značenje Božjih lijepih imena*.)

[7] de Santillana, G. (suvremeni povjesničar znanosti s američkog sveučilišta Massachusetts Institute of Technology) Preface, Nasr, S. H., *Sceinece and Civilization in Islam*, Cambridge The Islamic Texts Society, 1987./1968. str. xii, xiii.

[8] Al-Attas, S. M. N. (suvremeni malezijski teoretičar Islama), *The Intuition of Existence*, Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought and Civilization – International Islamic University, 1990., str. 22.

[9] Al-Ghazali, A. H., *The Incoherence of the Philosophers*, na engleski preveo Kamali, S. A., Lahore: Pakistan Philosophical Society, 1958., naslov izovnika: El-Gazzali, E. H., *Tehafutu-l-felasifa*, Beirut: Daru-l-Mašrik, 1990., naslov hrvatskog prijevoda: Abu Hamid al-Gazali, *Nesuvislost filozofa*, iz arapskog izvornika preveo, predgovor napisao i bilješkama popratio Daniel Bučan, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993.

[10] Vidi bilješku ix.

[11] Vidi bilješku i.

[12] Al-Ghazali, A. H., Al-Risalat Al-Laduniyya, Part II, Part III, na engleski prevela Smith, M., *Journal of the Royal Asiatic Society*, travanj, srpanj, 1938., naslov izvornika: El-Gazzali, E. H., *Er-Risaletu-l-ledunija*, Damask: Daru-l-hikmet, 1986.

[13] Al-Ghazali, Deliverance from Error, str. 21, 22.

[14] Al-Ghazali, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 7, 8.

[15] Al-Ghazali, Deliverance from Error, str. 25, 26.

[16] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 52.

[17] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 56, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 3.

[18] Al-Ghazali, Al-Risalat Al-Laduniyya, Part II, str. 189.

[19] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 192-197.

[20] Al-Ghazali, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 201-206.

[21] Al-Ghazali, Al-Risalat Al-Laduniyya, Part II, str. 197.

[22] Al-Ghazali, Al-Risalat Al-Laduniyya, Part III, str. 353-359.

[23] Al-Ghazali, Deliverance from Error, str. 33-37, Al-Risalat Al-Laduniyya, Part II, str. 189.

[24] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 189, Part III, str. 359.

[25] Al-Ghazali, *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, str. 39-44.

[26] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 46.

[27] Al-Ghazali, Al-Risalat Al-Laduniyya, Part III, str. 360-373.

[28] Al-Ghazali, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 7-8.

[29] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 64, 97, 186, *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, str. 111.

[30] Al-Ghazali, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 163-177.

[31] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 86.

[32] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 84.

[33] Al-Ghazali, *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, str. 100, 101.

[34] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 9, 10, 11, 127.

[35] Al-Ghazali, Deliverance from Error, str. 23.

[36] Al-Ghazali, *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, str. 86-92.

[37] *Letters of Al-Ghazzali*, uredio i na engleski preveo Qayyum, A., Lahore: Islamic Publications Ltd., 1976., str. 31, 33.

[38] Al-Ghazali, *The Incoherence of the Philosophers*, str. 18, 19, 23, 36-44.

[39] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 191.

[40] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 182-194.

[41] Al-Ghazali, *The Ninety-Nine Beautiful Names of God*, str. 134-136.

[42] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 135-136.

[43] Al-Ghazali, *ibid.*, str. 145.

[44] Galilei, G., (1564.-1642.), talijanski filozof, fizičar i astronom, prvi na Zapadu uobličio fizikalni pojam tromosti, odnosno prirodnosti stanja jednolikog gibanja, razlikovanjem jednolikog od jednoliko ubrzanog gibanja.

[45] Znanstvenici oxfordskog koledža Merton iz 14. stoljeća utemeljili su modernu kinematiku količinski opisavši gibanje u odnosu na vrijeme i

udaljenost, a zanemarivši uzročnu silu, odredivši tako brzinu kao prevaljenu udaljenost u jedinici vremena i akceleraciju kao promjenu brzine u jedinici vremena.

[46] Newton, I., (1642.-1727.), engleski fizičar, matematičar, astronom i filozof prirodnih znanosti. Postavio je tri aksioma dinamike i oblikovao teoriju gravitacije čime je čvrsto uspostavljen jedinstven sustav moderne fizike, mehanike i astronomije i zamijenjen tradicionalni aristotelski.

[47] Leibniz, G. W., (1646.-1716.), njemački filozof i matematičar. Svojim originalnim metafizičkim sustavom duhovnih elementarnih čestica (monada) porekao materiji svojstvo supstancije svemira. Monade nisu protežne i osnova im je aktivnost. Tako je energija, a ne mehanička svojstva materijalnih atoma, osnovna stvarnost svemira. Razvivši svoj metafizički sustav na područje matematike i fizike, Leibniz je oblikovao račun s beskonačno malim veličinama (infinitezimalni račun) i zakon o očuvanju količine energije, koji tvori osnovu termodinamike.

[48] Mehanicizam, filozofski pravac kojem je osnova uvjerenje kako se svi prirodni procesi mogu svesti na mehaničke, odnosno na gibanje. Od ključnih znanstvenika mehanicizam su slijedili Galilei, Descartes i Newton.

[49] Descartes, R., (1596.-1650.), francuski filozof i matematičar. Njegova dualistička filozofija svemira podijeljenog na dvije osnovne stvarnosti, odnosno supstancije, onu protežnosti, dakle materije i njenih mehaničkih svojstava, i onu spoznaje, dakle uma, izvršila je vrlo značaj utjecaj na modernu filozofiju. Osnivač analitičke geometrije gdje se geometrijski oblici smještaju u koordinatni sustav i poprimaju algebarske izraze. Oblikovao zakon o očuvanju količine gibanja.

[50] Einstein, A. (1879.-1955.), njemačko-američki fizičar. Autor teorije relativiteta po kojoj vrijeme i materija nisu nepromjenjiva svojstva. Ovime su ostvarene temeljne promjene osnovnih pojmova u fizici, čime je newtonskoj modernoj fizici poništeno svojstvo univerzalnosti.

[51] El-Biruni (973.- nakon 1050.), matematičar, astronom, fizičar i osnivač sociooloških znanosti.

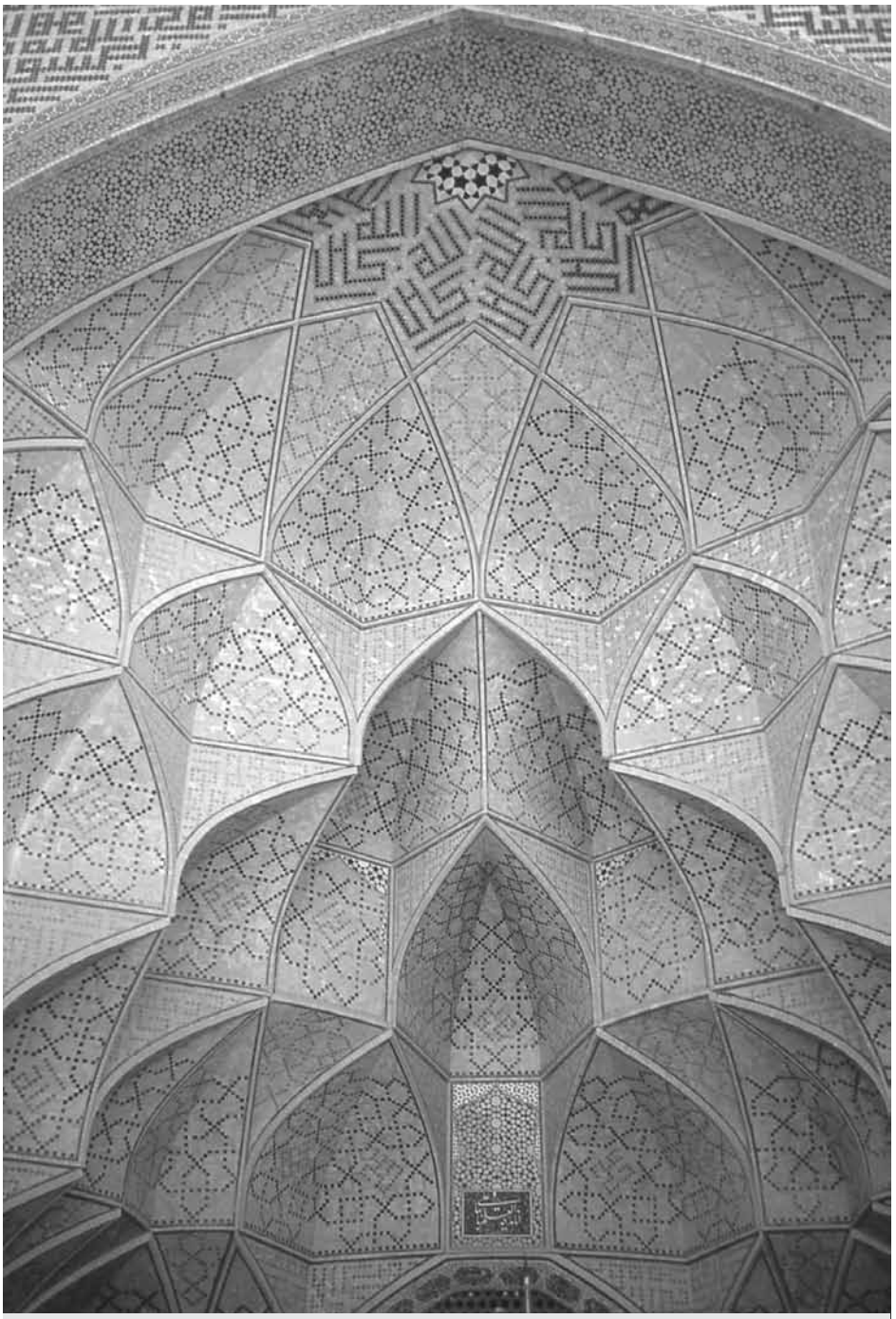

Senad Nanić rođen je 1966. u Zagrebu gdje 1993. završava studij arhitekture. Potom radi kao arhitekt u Istanbulu do sredine 1994. U cilju razvoja teorije arhitekture u Islamu odlazi na studij islamske znanosti i civilizacije u Kuala Lumpur. Potraga za počelima arhitekture u Islamu dovodi ga do razmatranja metafizičkih počela uopće što 1996. rezultira magistarskim radom na osnovu kojeg 1998. objavljuje knjigu El-Gazzalijeva prirodna filozofija u nakladi Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj sažetak koje tvori ovaj članak. Po povratku iz Kuala Lumpura radi kao arhitekt, najprije u Sarajevu do 1999., a potom u Zagrebu. Tekstove iz područja islamske znanosti i civilizacije objavljuje u časopisima Behar i Preporodov Journal kojeg izdaje Kulturno društvo Bošnjaka Hrvatske PREPOROD, predsjednik kojega je od 2001. Profesor je islamske umjetnosti, kulture i civilizacije u Islamskoj gimnaziji u Zagrebu od 2001.

HAZRETI HADŽE MU'INUDDIN HASAN ČIŠTI I TARIKAT-I ČIŠTIJJE

Knjiga "Hazreti hadže Mu'inuddin Hasan Čišti i tarikat-i Čištijje" izašla je 2010. godine u nakladi Nakšibendijske tekije "Mejtaš" u Sarajevu. Iz iznimno bogate bibliografije priređivač je izdvojio nekoliko referentnih djela temeljem kojih je pokušao tarikat-i Čištijje približiti domaćoj čitalačkoj publici. Prevodilac je Dr. Bisera Turković. Ovo je mala knjiga o velikim ljudima i njihovoj riješenosti, odlučnosti i iskrenosti u opredjeljenosti približavanja Bogu, Uzvišenom. Knjiga je upriličena i predstavljena prilikom proglašenja i dodjele Hilafeta i Idžazeta šejhu Halilu Brzini Hulusiju za šejha tarikat-i Kadirije i tarikat-i Čištijje.

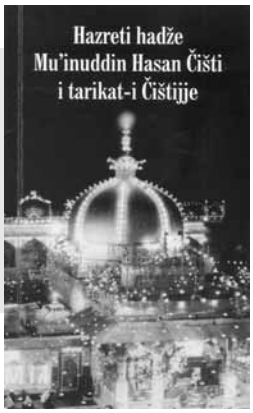

Piše: **Šejh Sejjid Halil Brzina Hulusi Bosnevi**

Iako je *tarikat-i Čištijja* u Bosni i Hercegovini prilično nepoznat, kao, uostalom i sufizam jugoistočne Azije u cjelini, radi se o, bez pretjerivanja, jednom od najstarijih ako ne i najstarijem, te vjerovatno najbrojnijem tarikatu u historiji sufizma uopće, te jednom od teritorijalno najprisutnijih tarikata u cijelom svijetu. Upravo njegova historijska *starost*, geografska raširenost, te znakovita asketska stogoća u metodi duhovnog samodisciplineriranja doprinijeli su njegovoj zanimljivosti, ne samo kod dalekoistočnih autora – čija je djela o ovom tarikatu u cjelini, ili pojedinim njegovim aspektima, doista teško i nabrojati – nego i kod zapadnih autora, kako u stoljećima koja su iza nas, tako i u savremeno doba. *Tarikat-i Čištijja* svoje učenje temelji na nekoliko elemenata koji se niukoliko ne razlikuju od tarikata nama puno blize turske i bliskoistočne provenijencije, iako se njihova zapanjujuća duhovna disciplina i asketska praksa, prezentacija *nevjerovatnih* moći odnosno Allahove milosti (*keramet*) kojom su bili odareni sveti ljudi (*evlije*) ovog tarikata, nostalgično pamćenje, sjećanje i spominjanje duhovnih velikana iz prošlosti kao moralnog modela i etičkog uzora dostojnog i vrijednog oponašanja i slijeđenja, predstavljaju neprekinuti i (znakovito) neizmijenjeni kontinuitet od svog srednjevjekovnog islamskog ishodišta, danas može pojmiti i prihvatiti kao odgovor političkim, ideološkim i tehnološkim transformacijama i zastranjenjima savremenog svijeta. U tom smislu predstavljanju jednog drukčijeg (za nas novog i intrigantnijeg) stoljećima starog duhovnog Puta koji je cijeli milenij i više iza nas privlačio desetine i stotine hiljada iskrenih vjernika da se sjete razloga vlastitoga stvaranja (robovanje Bogu Jedinom) te se posvete najprije Njemu, Uzvišenom, hizmetom Njegovim stvorenjima u općem smislu pojma, a u stvari – iskreno – prije i poslije svega samo sebi, zarad i u cilju vlastitog *mira* na ovome uzburkanom i rastrzanom svijetu, te spasa na Budućem, ali koji, iz nekog teško dokučivog razloga i danas utječe na mnoge muslimane i nemuslimane širom svijeta.

Razumno je postaviti pitanje *zašto*, a odmah potom i *šta je to čištijski duhovni Put*? Odgovor je jednostavan, koliko i složen, čištijski duhovni Put je i *iskustvo* i *sjećanje*, u najboljim, najpozitivnijim i najobuhvatnijim zamislivim konotacijama. To je iskustvo pamćenja, sjećanja, spominjanja, te zazivanja Boga, Uzvišenog, tako intenzivno da duša sagorjeva u pepeo i ponovo se rađa preobražena, blistavo čista, kroz spoznaju vlastitoga stanja svjesna svoga Gospodara i Stvoritelja; to je poimenično pamćenje onih koji su spominjali Boga, Uzvišenog, goreći u ljubavi prema Njemu, Uzvišenom, to je sjećanje na Put kojim su prolazili oni koji su bili potpuno, iskreno i predano posvećeni disciplini i *ibadetu*, to je spominjanje Njega Uzvišenog zazivanjem Njegovih Lijepih Imena (*zikr*) i/ili stihovanim (*sema'*, *kavali*) traženjem blagoslova Njegovog Prisustva, Njegove Blizine i Njegovog Spominjanja nas tiho i glasno, Navlastito ili u društvu boljem od našeg, žudeći, nadajući se, iščekujući i Njegovu Ljubav. Čištijski duhovni metod, stoga, je duboko ukorjenjen u srži unutarnjeg iskustva – onima koji slijede velike ljude – dostupnog uvijek i na svakom mjestu, kako vlastitog tako i iskustva duhovnih velikana koji su preselili Bogu, te *žive* u Njegovoj blizini. Teško je ovdje ne spomenuti se Feriduddina Gandž-i Šekara, velikana koji je za života hvalio i slaveći duhovnu veličinu svoga budućeg učenika i nasljednika, Nizamuddina Evliju, recitujući mu stihove; Feriduddina koji je pao u *vedžd* kada je shvatio da je Nizamuddin upravo dosegnuo stupanj rijedak čak i kod duhovnih velikana, posebno stanje voljenog od Boga.

Da, razlike između velikih i ostalih ljudi doista postoje, ali se radi o razlikama u iskustvu ljubavi – *aška* – iskustva iščeznuća i zanemarenja svega u potpunoj predanosti Vječnom, Uzvišen je On, a nipošto o površnim, vremenskim, geografskim ili sposobnosnim razlikama. Čištijsko duhovno iskustvo nije ograničeno samo na derviše, sufije, muslimane ili pak samo južne Azijate. Časnog Feriduddina poštuju i Siki, toliko da su njegove stihove na pandžabiju uvrstili u svoje svete spise; Hindusi zijarete mezar Hadže Mu'inuddina...

Naporedo uz svoju duhovnu i sufijsku univerzalnost, te širokogrudu obuhvatnost, prijemčivost i prihvatljivost *tarikat-i Čištija* posjeduje dvije iznimno distinktivne osobenosti od kojih se prva odnosi na vezu i odnos duhovnih velikana sa predstavnicma institucionalne vlasti i moći, a druga na jedan od aspekata duhovne prakse, naime sjećanja i spominjanja (*zikr*) koji uključuje stihove (*sema'*, *kavali*). Prva distinktivna karakteristika značajna je kako za pripadnike, sljedbenike i simpatizere tarikat-i Čištijje, tako i za sufijske znanstvenike i učenjake, ali i muslimane općenito, bez obzira na tarikatsku ili mezhebsku pripadnost. U onovremenoj Indiji simbol socijalne, ekonomske i političke moći bio je suveren (sultan, radža ili kralj), koji nije bio samo politički vladar, nego često i pokrovitelj i zaštitnik umjetnosti, umjetnika i vjerskih disciplina. Prihvatiti ili izbjegavati društva vladara u to vrijeme moglo je biti i veoma opasno – predstavljati razliku između života i smrti – za sufije čištijske provenijencije značilo je jedino izbjegavanje i mogućnosti korumpiranja duše iskušenjem lahkoće življenja, te zamjenu ovosvjetovnog blagostanja za raznošenje duše snagom Vječnog, što je cilj čištijskog duhovnog Puta.

Budi derviš i sjedi u samoći; ne traži hranu ni od kog.
Znaj da je samozadovoljstvo kraljevstvo, dvorac puna bisera i dragulja.

Ne približuj se sultanu; znaj da je sultan izvor
straha i opasnosti za tebe ukoliko žudiš za njim.

Nikad ne traži ljubaznost i darežljivost kraljeva;
Ako uzmeš selo ili zemlju, past ćeš pred njihova vrata.

Ne uzimaj zaposlenje kod kralja, jer ono je izvor nesreće;
U njemu je malo pomoći, a mnogo više nezadovoljstva i kazne

Onoga zaogrnutog dvorskom odorom,
Ne smatraj ga povjerljivim.

Kad odeš na sultanov skup, čuvaj svoj jezik;
Ne reci ništa pred njim i kad izađeš budi kao onaj što je gluh.

Ne idi kraljevima nepozvan; ali, ako te pozovu, idi odmah;

Nasuprot tome i/ili naporedo s tim stoji vjerska i tipično čištijska duhovna strategija, taktika i operatika, ofanzivna (napadačka) prije nego defanzivna (odbrambena), neovisna od socijalnog statusa, ekonomskih mogućnosti, društvenog ugleda – oslonjena samo i isključivo na kontinuirano i stalno pomjeranje vlastitih granica u neprekidnom traganju za Vječnim, Uzvišenim i Hvaljenim, dušom koja izgara i konačno sagorijeva – iščezava – i ponovo se rađa, prakse koje se *čištije* pridržavaju gorljivije i oduševljenije nego bilo koji drugi tarikat u tom dijelu svijeta. *Sema'*, prizivanje Božijih Lijepih Imena recitiranjem stihova ili slušanjem poezije (*kavali*), neodvojivi su od sjećanja i spominjanja (*zikr*) te meditacije i promišljanja (*fikr*). Hadže Nizamuddin Evlija povezuje ih sa jednim od Allahovih Lijepih Imena, Vadžid (*al-Wajid*), koji, samo On (Uzvišen je On!), uvodi u ekstazu (*vedžd*), stanje u kojem muzika prestaje biti samo zvuci i harmonija, a poezija više nije samo riječ i rima, nego objedinjeni krče nezamisliva prostranstva nebesa, popločavaju staze i trasiraju sigurne puteve od najviših melekanskih sfera duhovnosti do najniže sfere ljudskog srca i tjelesnih udova, koji u *sema'u* doživljavaju blaženstvo, mir i sreću blagoslova Jedinstva i jedinstva. Za njega, hadže Nizmuddina, jedina duhovna praksa uporediva sa *sema'om* i *kavalijem* je učenje i slušanje učenja Kur'ana Časnog. U tome dvome, kaže on, učenju Kur'ana i slušanju muzike (*sema'*, *kavali*), iskreni i predani doživljava osjećaj duhovnog blaženstva manifestiranog u vidu nebeskog svijetla, naročitog duhovnog stanja ili gubitka osjećaja materijalnosti i tjelesnosti, sebe i svega oko sebe; pri tome, ovaj svijet, melekanske sfere i prelaznog područja između prva dva sjedne, te duh (*ruh*), srce (*kalb*) i tijelo (*džism*) postaju elementi alhemijskog preobražaja u kojemu se nebesko svjetlo (poput *kamena mudrosti*) iz melekanske sfere spušta u duh (alhemičarski kotao preobražaja), pri čemu se duhovno stanje iz prelaznog područja spušta na srce, da bi se konačno osjetio tjelesni, materijalni, fizički učinak u udovima; *olovni* kafez *zlatnog* srca, tijelo koje među rešetkama rebara naših prsa krije blistavi *emanet* stanja prvobitnosti sjeća se svoje praiskonske prirode te se uznemiri, trgne se u nevjerici i radosti i zaplače od žudnje za samim sobom, naime vlastitim stanjem prethodećem stanju odvojenosti i udaljenosti.

Ono što *tarikat-i Čištijju* izdvaja iz mnoštva *tarikata* i *kolova*, jedan rani čištijski duhovni velikan uprimjeruje životnjim stilom svojih znamenitih prethodnika, te to sažima u nekoliko rečenica u prozi koju kasnije nalazi nedostatnom te prelazi na kazivanje u stihu, što ionako više priliči jednom čištiji. On kaže: "Stil života (čištijskih duhovnih učitelja) je da izgrade kuću u gradu ili mjestu, te da njegove stanovnike pozovu dalje od oholosti i prkošenja Bogu ... oni okreću svoje glave i tijela od svijeta i onih koji ga traže ... njihov jasan znak je prakticiranje stroge duhovne discipline koja se ogleda u krajnjem asketizmu ... njihov cilj je siromaštvo i negiranje, njihovo društvo su siromašni i prosjaci koje hrane. Oni obilježavaju godišnjice preseljenja svojih učitelja (*urs*) kao njihove rođendane, te daju prednost siromašnima u odnosu na bogate. Oni sami peru ruke i noge svojim gostima, skupljaju ogrijev i spremaju hranu za siromašne. Svojom brigom za njihova srca učenike odvraćaju od ljubavi prema ovome svijetu, čine ga pokajnikom i usmjeravaju ga Pravim Putem...

Onaj koji je među Čišti učenicima
ima karakter iz dženneta.

Napolju je Zakon, unutra je prisutnost Vječnog –
Pored ovo dvoje, kako može postojati treće?

Oni dovode sve i jednog moralnosti,
iako džamija može biti pored crkve.

Kao Nuh u oluji zemaljske tuge,
njihov velikodušni duh obezbjeđuje prostran brod.

Ešref, dio ove plemenite porodice,
postao je manje prazan kako mu raste čistoća.

HADŽE-BABINA (R.A.) PISMA

(IZVADAK IZ KNJIGE "HAZRETI HADŽE MU'INUDDIN HASAN ČIŠTI I TARIKAT-I ČIŠTIJJE")

Hazreti Hadže Mu'inuddin Čišti napisao je sedam prosvjetljujućih pisama svom duhovnom nasljedniku (*halifi*) Hadže Kutbuddinu Bahtijaru Kakiju (r.a.), duhovnom vladaru i glavnom dobročinitelju (*qutub*) svog vremena za područje Delhija za vrijeme vladavine sultana Šemsuddina Tamiša (od 607. do 633. god. po miladi Isaa, a.s.). Ova poučna i produhovljena pisma sadrže dragocjene informacije kao i lekcije, ne samo kao smjernice za šejhove i njihove *muride derviše*, nego i za obične ljude koji u potrazi za božanskim svjetlom u cilju vlastitog spasenja žive pobožnim životima. Suština ovih pisama je, dakako, islamska, jer ona ni po čemu ne odstupaju od učenja Kur'ana Časnog i *sunneta* Allahovog Poslanika Muhammeda (s.a.v.a.). Međutim, uprkos njihovoj islamskoj strukturi, pisma se također podudaraju sa sličnim učenjima koja su ostavili svijetu, sa vremena na vrijeme, drugi različiti vjerski prosvjetitelji i mudraci u svrhu spasenja ljudskog roda. Ona su dakle od izuzetne vrijednosti u cilju ostvarenja mira i sreće cijelog ljudskog roda.

PRVO PISMO

U prvom pismu svom duhovnom nasljedniku Kutbuddinu Bahtijaru Kakiju (r.a.) koji je u to vrijeme bio u Delhiju, hazreti Hadže-baba (r.a.) naglašava da on, koji zna Boga, Uzvišenog, nikada od Njega (Uzvišen je On!) nije tražio ni molio ništa za sebe. Osoba koja ne zna Boga – onako kako Njega (Uzvišen je On!) treba znati – ne može pojmiti i razumjeti ove stvari. Pohlepa je jedna od najodvratnijih čovjekovih osobina, te onaj koji sebi želi dobro prvo čega se mora odreći jeste upravo gramzivost i sebičnost. Onaj koji kontrolira svoju pohlepu na najboljem je putu prema dženetu. Osoba koja popusti nemoralnim činovima umrijet će u prokletstvu i žaljenju, ali osoba koja se sačuva od ovih poriva bit će ogrnuta milošću spasenja. Osoba koja se pokori Božijoj volji će biti pod Njegovim (Uzvišen je On!) okriljem. Osoba koja stupi na sufijski put mora biti spremna na život pun teškoća, nevolja, nedaća, ali i ljubavi. Kad osoba postane produhovljena i nakon što stekne duhovni smiraj, treba nastaviti da se klanja Bogu, Uzvišenom, iskreno i odano, baš kao što čovjek može biti žedan vode svejednako beskrajno i neprekidno treba povećavati vlastitu žeđ za ljubavi Božijom, sve dok ga smrt ne uzme.

O božanskim misterijama

U ime Boga, sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Moj dragi prijatelju, moj brate, Hadže Kutubuddinu od Delhija, neka ti Uzvišeni Bog podari sreću na oba svijeta. Poslije selama, podučavaj svoje iskrene učenike, sljedbenike i one koji zdušno traže Božiju blizinu, nekoliko stvari o Božanskoj misteriji, o kojima ti pišem, kako ne bi skrenuli sa pravog puta.
Prvo, onaj koji zna Boga, nikad nije molio ništa za sebe od Njega, niti je ikada imao bilo kakvu želju. Osoba koja još nije spoznala Boga ne može shvatiti ove stvari. Još jedno, odreci se pohlepe. Onaj ko se nje odrekao, dosegao je svoj cilj. Uzvišeni Bog za takve osobe kaže: "Onaj koji svoje želje drži pod kontrolom ući će u džennet." Osoba koja okrene svoje srce od Boga i popusti nemoralnim nagonima bit će umotana u prokletstvo i ukopana u mezaru žaljenja, ali osoba koja okrene svoje srce od požude i okrene se prema Bogu, Uzvišenom, te krene Njegovim putem, bit će ogrnuta milošću i bit će spuštena u mezar spasa.

Hazreti Hadže Bajezid Bistami, prvak onih koji su spoznali Boga, neka ga Bog, Uzvišeni obaspe Svojom milošću, kaže: "Jednom sam vidio Svevišnjeg Boga u snu. Pitao me je: '*O Bajezide, šta ti želiš?*' Odgovorio sam: '*Ja želim ono što Ti želiš*.' Svevišnji Bog je bio zadovoljan i rekao je: '*Ja sam tvoj i ti si moj*.'" Osoba koja se pokori Božijoj volji biti će pod Njegovim okriljem.

Ako želiš da znaš šta je to produhovljenost onda zatvori vrata svim udobnostima i sjedi na koljena ljubavi. Ako to činiš, bit ćeš uveden u svijet produhovljensoti. Osoba koja traga za Bogom sve mora činiti svim srcem i dušom. A ako Bog da, bit će spašena kandži šejtana i zadovoljit će želje oba svijeta.

Moj šejh, neka ga Bog obaspe milošću, jednom me pitao: "*O Mu'inuddine, znaš li onog koji je u blizini Boga? To je onaj koji se uvijek klanja Bogu i sve što mu se desi prihvata da biva sa Božijom odredbom, te se tome pokorava i gleda na to kao na Njegov blagoslov. To je osnov prosvećenosti. Osoba koja ima ovo je kralj svih svjetova, štaviše, kraljevi svijeta njemu se obraćaju za usluge.*"

Jednog dana mi je moj šejh rekao: "*Pogrešno je reći, kao što to kažu neki derviši da, kad osoba postane produhovljena, otarasi se teškoća. Oni također kažu da klanjanje i štovanje Boga nije više potrebno, što je opet pogrešno, jer Poglavar i Prvak svih svjetova, neka je blagoslov i mir Božiji na njega, Njemu je uvijek padao na sedždu. Iako je dosegnuo vrhunsko štovanje, govorio bi*: '*Nisam Ti se klanjao onako kao što sam trebao*'. *Slijedeće riječi je neprestalno ponavljao*: '*Svjedočim da nema boga osim Allaha i da je Muhamed Njegov poslanik*.'"

Znaj zasigurno da kad osoba koja spozna Boga dostigne savršenstvo, čini dovu najiskrenije i tako spozna više o Bogu i o svome mjestu i malenkosti pred Njim; najuzvišenija je zapravo molitva (*namaz*). Kada osoba ovo spozna i ponaša se iskreno, ona osjeti vrstu žeđi kao da je progutala nekoliko šaka usijanog grumenja. Sa svakom čašom žeđ će se povećati, jer beskrajna je slava Božija. Na ovom stupnju, spokoj uma osobe pretvara se u nespokoj, a njen smiraj u nesmiraj, dok je smrt ne uzme.

Neka je mir na tebe.

Čistijski tadž

DRUGO PISMO

U svom drugom pismu hazreti Hadže Mu'inuddin Hasan Čišti (r.a.) prisjeća se događaja kada je hazreti Hadže Osmanu Haruniju (r.a.) pisao neki čovjek pitajući ga za najpouzdaniji pokazatelj da je neko dosegao Božiju blizinu. Hazreti Hadže Osman-i Haruni (r.a.) otpisa mu da je najbolji način činjenje dobrih djela. Vrata Božije bliskosti otvorena su onima koji osjećaju poriv da rade dobra djela. Hadže Osman-i Haruni (r.a.) prisjetio se priče o čovjeku koji je imao revnosnu službavku koja je ustajala u ponoć da bi klanjala dobrovoljni namaz, činila dovu i zahvaljivala Bogu za Njegovu (Uzvišen je On!) blizinu. Kad je njen gospodar vidio kako uči, upitao je kako zna da je u blizini Božijoj, a njen odgovor ga je nemalo zaprepastio te joj reče: "Idi, o ropkinjo, je te oslobađam u ime Boga."

O blizini Bogu

U ime Boga, sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Onaj koji je trpio bol nestrpljenja da vidi Boga i derviš koji podnosi ugnjetavanje, moj brate, Hadže Kutbuddine od Delhija, da ti Svevišnji da sreću oba svijeta.

Poslije selama, koje je i Poslanik volio nazivati, želim da kažem slijedeće:

Hadže Nadžmuddin Mlađi, Hadže Muhammed Tarik i drugi derviši jednom su bili na hizmetu Hadže Osmana Harunija, neka mu je mezar prostran. U međuvremenu pristigao je neki čovjek i upitao hazreta: "Kako osoba može znati da je

dostigla blizinu Bogu?" Odgovorio je: "Najbolji način da se to sazna je činjenje dobrih djela. Znaj zasigurno da su vrata bliskosti otvorena onome kome je dato da čini dobra djela." Nakon toga je, sa suzama u očima, nastavio: "Bio jednom jedan čovjek koji je imao revnosnu službavku koja je redovno ustajala u ponoć, uzimala abdest i klanjala dva rekata namaza, zahvaljivala se Bogu, Uzvišenom i molila ispruženih ruku: "O Bože, sad kad sam Tebi blizu, nemoj me sada udaljiti od Sebe."

Kad je njen gospodar to čuo upitao je: "Kako znaš da si dostigla blizinu Bogu?" Odgovorila je: "Znam jer mi je On podario snagu da ustajem u ponoć kako bi klanjala dva rekata namaza." Na ovo joj gospodar njen reče: "Idi, o ropkinjo, je te oslobađam u ime Boga."

Tako osoba koja želi da njeno ime bude upisano u knjigu pobožnih treba moliti i danju i noću, oslobođena ropstva vlastitih želja i šejtanskih nagovaranja.

Neka je mir na tebe.

TREĆE PISMO

U svom trećem pismu Hadže Kutbuddinu (r.a.) u Delhiju, hazreti Hadže Mu'inuddin Hasan Čišti (r.a.) naglasio je važnost odricanja od ovozemaljskih ali i vječnih zadovljstava radi razumijevanja Boga. Znak osobe koja posjeduje znanje o Bogu je odricanje. Niko, osim onih koji su spoznali Božiju moć, nije upućen u Allahova čuda. *Kelime-i šehadet* i *la Ilahe Illa'llah* predstavljaju poricanje i potvrđivanje kad se kod ljudi pojavljuje nebesko znanje. Onaj koji je stekao znanje o Bogu dobio je razinu vjere o postojanju Boga koja se dobija samo učenjem *La illahe illa'llah* i *Kelime-i šehadeta*.

O odricanju

U ime Boga, Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Onaj koji je dosegao značenje riječi '*Bog je vječan*' uveden je u veličanstvenost '*Nije rodio, niti je rođen*'; moj brate, Hadže Kutbuddine od Delhija, neka te Bog uzvisi, primi selame pune ljubavi i sreće od Mu'inuddina Sandžarija, griješnog *fakira*.

Sve do pisanja ovih redova, uživam u dobrom zdravlju, na čemu sam zahvalan Bogu i dovu činim da i ti imaš zdravlje na oba svijeta.

Moj dragi brat, šejh Osman Haruni kaže: "Niko, osim onih koji imaju znanje (o Bogu), ne smije biti uveden u tajne ljubavi (prema Bogu)." Kada ga je Hadže šejh Sadi upitao kako prepoznati one koji imaju znanje (o Bogu), odgovorio je: "Njihov znak prepoznavanja je odricanje od dunjaluka. Onaj koji je dostigao ovaj stupanj, taj je spoznao Boga. Onaj koji nije dostigao, taj je u potpunosti lišen spoznaje Njega. Vjeruj da je muslimansko očitovanje vjere *Kelime-i šehadet*, *La ilahe ila'llah* (*nema boga osim Allaha*) i *Muhammedu'r-Resulallah* (*Muhamed je Božiji Poslanik*), koji obuhvataju i negaciju i afirmaciju, način sticanja nebeskog znanja. Moć i ego dva su *čuda*. Oni su vodili i vode mnoge dalje od pravog puta. Čitav svijet im se klanja. Mnogi su pri molitvama u hramovima.
Onaj ko je izbacio ljubav prema moći i egu iz srca, odrekao ih se je. Onaj koji je stekao znanje o Bogu dosegao je stupanj vjere o postojanju Boga. To se postiže samo izgovaranjem *La illahe illa'llah* i potvrđivanjem istog djelima. Dakle, onaj ko ne uči *Kelime-i šehadet* nije spoznao Boga.
Neka je mir na tebe.

ČETVRTO PISMO

U ovom pismu svom duhovnom nasljedniku u Delhiju, hazreti Hadže-baba (r.a.) piše da namudriji čovjek u životu ima i vjeru i razočaranja, jer svaka želja podrazumijeva razočarenje, a svako razočaranje novu želju. Mudrost leži u tome da čovjek koji je prožet željom i odupre joj se, biva sačuvan od razočaranja kroz asketsko odricanje. Veza sa Bogom, Uzvišenim, je neupitna. Kad Bog, Uzvišeni, robu podari nebeski vid svi putevi vode prema Njemu, bez obzira na razvoj događaja. U ovom pismu hazreti Hadže-baba (r.a.) zaželio je susret sa svojim nasljednikom u Delhiju.

O razočarenju

U ime Boga, sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

O ti koji znaš istine o Bogu i koji voliš Gospodara univerzuma, Hadže Kutbuddine od Delhija, neka ti se Bog smiluje.
Znaj da su najmudriji među ljudima derviši koji su se izabrali vjerski život i razočaranje, jer svaka želja implicira razočarenje, a svako razočaranje novu želju. U protivnom, oni koji su lišeni znanja smatraju zdravlje nevoljom i obrnuto. Dakle, mudrost leži u slijedećem: oni koji su obuzeti željama, treba da ih se riješe, povuku se u razočarenje i asketsko odricanje, i odupirajući se želji, nose se sa razočaranjem. *Ako nisi razočaran, ne možeš da ostvariš svoje želje*.
Dakle, veza sa Bogom, Uzvišenim, koji je Vječan, neophodna je. Ako ti Bog da vid vidjet ćeš da svi putevi vode prema Njemu, Uzvišenom, i u kom god pravcu kreneš na oba svijeta ne vidiš ništa sem Njega. Dosegni vid i vjerski život, jer ako pogledaš bolje, svaka čestica ove zemlje je Džemšadova Čaša.

Nemam ti više šta pisati osim da želim susret s tobom.

PETO PISMO

U ovom pismu hazreti Hadže-baba (r.a.) spominje priču o čovjeku koji se obratio hazreti Hadže Osmanu Haruniju (r.a.) i rekao mu da je stekao široko znanje o mnogim stvarima ali nije uspio da dosegne svoj cilj. Hadže Osman-i Haruni (r.a.) ga je uputio da učini još jednu stvar koja će od njega napraviti znalca. Dalje, pismo također opisuje Hati-

movih 'osam lekcija'. Hatim je bio učenik i sljedbenik velikog Hadže Osmana Harunija (r.a.). Hadže Osman-i Haruni (r.a.) zamoli svog učenika da mu kaže šta je on naučio za trideset godina koje je proveo sa njim kao njegov učenik i sljedbenik. Hatim odgovori da je naučio osam lekcija. Hadže Osman-i Haruni (r.a.) je bio toliko impresioniran nakon što je čuo osam lekcija koje je Hatim, njegov sljedbenik, naučio da zamoli Boga, Uzvišenog, za Hatima zbog znanja kojeg je stekao jer ovo znanje je neophodno za istinsku vezu sa Bogom.

Bog pokazuje Put

U ime Boga, Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Cvijete onih koji održavaju vezu sa Bogom i koji voliš Gospodara svjetova, moj brate, Kutbuddine od Delhija, neka si sretan pod zaštitom Svevišnjeg Gospodara.

Jednog dana dok sam ja, koji ti dobro želi, hizmetio Hadže Osmanu Haruniju, prišao mu je čovjek i rekao: "O šejhu, stekao sam različita znanja o mnogim stvarima ali nisam uspio dostići svoj cilj." Šejh mu reče: "*Moraš učiniti još jednu stvar koja će od tebe napraviti znalca i onoga koji se suzdržava. To je ono što je naš Poslanik, neka je blagoslov i mir na njega i njegove, rekao: Odricanje od ovog svijeta je tajna svih molitvi, dok je ljubav za njim korijen svih zala. Ako slijediš ovaj sunnet, neće ti trebati drugo znanje. To je fini zaključak koji je jednostavan za razumijeti, ali težak za primijeniti. Znaj zasigurno da se ne možeš odreći svijeta sve dok ljubav prema Bogu ne dođe do svoga maksimuma. A ljubav se rađa kad Bog pokaže put; bez Njegovog pokazivanja, cilj se ne može dostignuti. Kur'anski ajet kaže*: '*Onaj kome Bog pokaže put je stavljen na ispravni put*.' *Dakle, čovjek ne smije traćiti svoje vrijeme u potrazi za dunjalukom nego uvijek imati Boga na umu. On bi trebao da gleda na vrijeme kao dobru priliku, provoditi ga u siromaštvu, susprezanju i gladi. Ponašati se ponizno i pognuti glavu pokorno zbog svojih grijeha. Mora uvijek imati poniznost i pokornost zbog toga što su to najvrijednije stvari u stvarnom služenju i posvećenosti*.'" Dalje, ispričao je priču koja je dosegla ravno do cilja.

Piča o Hatimovih osam lekcija

Gluhi Hatim je bio učenik i sljedbenik velikog Hadže Osmana. Jednog dana ga šejh zamoli da mu kaže koliko dugo već živi tu i hizmeti mu i koliko dugo sluša njegova predavanja. Odgovorio mu je da to čini punih trideset godina. Šejh ga upita koliko je naučio i okoristio se tokom tog perioda. Hatim mu odgovori da je naučio osam stvari. Šejh je nastavio pitajući ga da li je znao te stvari prije, i odgovoreno mu je da nije i da u stvari više od njih i ne treba. Tada je šejh rekao: "*Zaista mi smo od Boga i Njemu se vraćamo. Hatime, proveo sam čitav svoj život za tebe, i ne treba da znaš više od ovoga*." Hatim mu odgovori: "To je meni dovoljno gospodine, jer to obuhvata dobro oba svijeta." "Dobro", reče šejh, "sad mi reci tih osam stvari." Hatim poče:

1. Dobra djela su vječni pratioci

Prvo, kad sam razmišljao o svijetu i ljudima, vidio sam da svako ima nekog koga voli. Nekoliko je vrsta onih koji se vole; neki su sa njim sve do smrtnih muka, neki dok ne umre, dok ga drugi slijede do ruba mezara. Poslije ovoga, niko ne ide sa njim; nijedan ne odlazi sa njim u mezar da mu bude na pomoći i da mu ga osvjetljava mezar, da mu pomaže da prođe sigurno na Danu Velikog Suda. Tada mi je sinulo da oni koji su posebno obdareni jesu ljudi sa *dobrim djelima*. Ja sam dakle odlučio da njih volim i da im poklonim moju ljubav kako bi mi oni bili na pomoći u mezaru i kako me ne bi napustili.

2. Kontroliranje životinjskih poriva

Drugo, kad sam razmišljao o ponašanju ljudi, shvatio sam da svi slijede svoje želje i da su vođeni svojim čežnjama. Tada mi je naumpao Kur'anski ajet: '*Onaj koji, bojeći se Boga, kontrolira životinjske porive, imat će svoje mjesto u dženetu...*', i bio sam ubijeđen da je Časna Knjiga u pravu. Dakle, suprotstavio sam se životinjskim nagonima i upustio sam se u borbu protiv njih (sa ciljem odbrane vjere) i nisam ih slijedio. Utjehu i pomoć našao sam u molitvi Bogu Svevišnjem.

3. Zadovoljstvo

Treće, kada sam razmišljao o dunjalučkim stvarima, uvidio sam da su svi njima zabavljeni, da kubure sa nevoljama i mukama, potom dobiju nešto od dunjalučkih gospodara i zbog toga budu veoma sretni. Tada mi je naumpao Kur'anski ajet: "*Šta god je sa tobom će proći, a šta god je sa Bogom će zauvijek ostati*." Tako da šta god sam imao ostavljeno po strani potrošio sam u ime Boga i Njemu se povjerio na vječnu brigu kako bi bio moj vodić i zaštitnik na drugom svijetu.

4. Suzdržavanje

Četvrto, kada sam razmišljao o stanju ljudskog roda, uvidio sam da neki ljudi smatraju one koji pripadaju većini za najplemenitije, najpoštovanije i velike; bogatstvo i broj djece smatraju znacima i uzrocima poštovanja i časti i ponose se time. Tada sam razmišljao o Kur'anskom ajetu: "*Bog smatra najplemenitijima one koji se najviše odriču*." Suvišno je reći da je ovo tačno i istina, a da je ono što ljudi misle pogrešno. Zato sam prihvatio odricanje kako bih zaslužio čast u Božijim očima.

5. Ljubomora

Peto, kad sam razmišljao o stanju ljudi, uvidio sam da pričaju loše jedni o drugima, najčešće zbog ljubomore; a pritom su ljubomorni na bogatstvo, položaj i znanje. Tada sam razmišljao o Kur'anskom ajetu: "*Podijelili smo hranu* (...) *među njih za njihov dunjalučki život*." Kada je njihov dio došao iz vječnosti i niko nije uticao na to, koje dobro može ljubomora da im donese? Tada sam odlučio da se ponašam blago prema svima.

6. Šejtan – neprijatelj ljudskog roda

Šesto, kada sam razmišljao o dunjaluku uvidio sam da su neki ljudi neprijatelji jedni drugima i da se međusoibno pre-

piru i zamjeraju u određenim stvarima. Tada sam razmišljao o Kur'anskom ajetu: "*Uistinu je šejtan vaš neprijatelj.*" Znam da je Božija riječ istina. Zaista šejtan je naš neprijatelj; ne smijemo ga slijediti. Od tada gledam šejtana kao svoga neprijatelja. Nikad ga ne slijedim niti ga slušam; naprotiv, slijedim Božije zapovijesti, povinujem se Njegovim odredbama i slavim Njega, što je jedino ispravno. Bog, Uzvišeni, kaže: "*O sine Ademov, zar te nisam upozorio o slijeđenju i klanjanju šejtanu, i o slijeđenju njegovih stopa, jer on je tvoj otvoreni neprijatelj? Klanjaj se Meni što je ispravan put.*"

7. Bog osigurava opskrbu svim stvorenjima
Sedmo, kad sam razmišljao o svijetu uvidio sam da svako ulaže ogroman napor da obezbijedi svoj svakodnevni hljeb, što ljude ponekad navodi da posegnu i za nezakonitim stvarima, te tako doživljavaju poniženja i degradacije. Tada sam razmišljao o Kur'anskom ajetu: "*Nema ni jednog bića na kugli zemaljskoj za čije održavanje nije odgovoran Bog.*" Shvatio sam da je Njegova riječ istinita te da sam i ja jedno od tih stvorenja. Vrijeme sam posvetio molitvi Bogu, Uzvišenom, čvrsto vjerujući da će me On obezbijediti, jer je On tako obećao.

8. Oslanjanje na Boga
Osmo, kada sam razmišljao o Božijim stvorenjima, uvidio sam da se svako od njih oslanja na jednu ili drugu stvar. Neki se oslonjaju na zlato i srebro, dok se drugi oslanjaju na svoje potomstvo i kraljevstva. Tada sam razmišljao o Kur'anskom ajetu: "*Bog je dovoljan onome koji se oslanja na Njega.*" Oslonio sam se na Boga, i On je meni dovoljan i On me podržava.
"Hatime", reče šejh na kraju, "neka ti Bog, Uzvišeni, podari moć da se pridržavaš svake od osam stvari koje si nabrojao. Pažljivo sam pročitao objavu objavljenu Musau (a.s.), Tevrat, Zebur i Kur'an; iz svih ovih knjiga sakupio sam samo ovih osam pojedinosti. Onaj ko ih slijedi, zapravo slijedi sve ove knjige. Djela su, a ne dalekovidno znanje, zapravo jedino što je čovjeku potrebno za ovosvjetovno blagostanje i spas na budućem svijetu.

ŠESTO PISMO
Hazreti Hadže-baba (r.a.) u ovom pismu Hadže Kutbuddinu (r.a.) u Delhiju, govori o negaciji i afirmaciji; o negacija u smislu zaboravljanja vlastitog postojanja i svijesti o postojanju Svevišnjeg Boga. Ako čovjek zna da Bog postoji, on je ostvario šta treba ostvariti. Vjernik je na početku slijep; kada mu Bog, Uzvišeni podari (otvori) oči, on progleda, vidi što treba vidjeti i zaboravi sebe. Kad se ovo desi onaj koji je dobio ovaj dar uspostavio je svoju osobnu vezu sa Bogom i obdaren je vječnim životom.

Negacija i afirmacija

U ime Boga, Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Nosiocu nebeskih tajni i izvoru dobrote Božije, mom bratu, Hadže Kutbuddinu od Delhija, neka ga Svevišnji Bog čuva.

Jedno je moj šejh rekao veoma lijepu stvar o negaciji i afirmaciji. "*Negacija*", rekao je, "znači zaboraviti vlastito postojanje, a *afirmacija* znači biti svjestan i znati za postojanje Svevišnjeg Boga, jer čovjek koji na umu ima samo sebe ne ostavlja prostora nizašta drugo, samosvjestan čovjek ne može biti svjestan Boga. Isto tako, mora postojati onaj koji će osporavati ovu negaciju.
Ako mislimo da samo Bog postoji, ostvarili smo cilj. Neka ti bude jasno da to vrijedi i za riječi kojima se svjedoči postojanje Boga (*Kelime-i šehadet*), namaz i post; ali, uistinu ignoriranje njihove biti i zadovoljavanje njihovom vanjštinom beskorisno je. Onaj koji nije došao do krajnje istine je budala koja luta.". Tada je dodao: "Bog je (od)uvijek postojao i (za)uvijek će postojati. Ponavljam, vjernik je slijep na početku. Kad mu Bog dadne oči on vidi i čuje i zaboravlja na sebe. Kad se ovo desi, onaj koji je dobio ovaj dar je uspostavio vezu sa Bogom i obdaren je vječnim životom."

Neka je mir na tebe.

SEDMO PISMO
U svom posljednjem pismu hadže Kutbuddinu (r.a.), hazreti Hadže-baba (r.a.) piše da je potpuni derviš (*fakir*) onaj koji je ravnodušan prema svim svojim željama i izvanjskim upokazanjima vječnog mira. Potpuni (idealni) vjernik je onaj čije srce ne sadrži ništa osim Boga koji, osim Njega, nema želja. Kad sve ostale stvari nestanu iz srca istinskog vjernika, njegov cilj je ostvaren. Oni koji traže da bi to i dobili trebaju znati šta treba tražiti. Cilj je bol i izgaranje srca bilo zbog Objave bilo zbog dunjaluka. Ove boli osnovna su načela vjerskih zakona.

Potpuni derviš (*fakir*)

U ime Boga, Sveopćeg Dobročinitelja, Milostivog.

Onaj koji je uveden u Božiju ljubav i koji zna Boga, onaj koji voli Allaha, moj brate, Hadže Kutbuddine, neka ti Svevišnji Bog poveća pobožnost.

Poslije selama punih ljubavi od onoga koji moli Boga da te blagoslovi, neka ti je na znanje:

reci svojim učenicima šta znači biti potpuni derviš (*fakir*) i koji su znakovi po kojima se on prepoznaje. Šejhovi tarikata, neka Svevišni Bog proširi njihove mezare, rekli su: "Derviš (*fakir*) je onaj koji je nezainteresiran za sve želje i želi samo Njegovo vječno Lice; jer sve stvoreno je ogledalo i upokazanje Vječnog Lica. On, zato traži odvojenost od svojih vlastitih želja."

Neki od mudraca su to ovako objasnili: "Idealni vjernik je onaj sljedbenik čije srce ne sadrži ništa osim Boga i za kojeg ništa osim Njega nije njegov cilj niti predmet njegovog zanimanja. Kad sve ostale stvari nestanu iz srca istinskog vjernika, njegov cilj je ostvaren."

Tragatelj bi, dakle, trebao tragati za svojim ciljem i predmetom svoga zanimanja. Naime, osoba mora znati šta traži. Neka ti je jasno da je cilj bol i sagorijevanje srca bilo zbog Objave bilo zbog dunjaluka. Dunjalčko sagorijevanje srca je osnovna premisa vjerskih zakona.

Neka je mir na tebe.

Nedžmuddin Ebu Bekr Razi

Mirsad al-'Ibad
Zamke pred bogobojaznima

O DJELU I NJEGOVOM AUTORU

Piše: **Muamer Kodrić**

Mirsad al-'Ibad, djelo Nedžma Razija – Dajea, svakako je jedno od najstarijih i najznačajnijih proznih ostvarenja na perzijskom jeziku nakon širenja islama na prostorima nekadašnjeg Perzijskog carstva, posebno što se tiče dijela isključivo vjerske orijentacije, dakle izuzevši putopise, životopise i svojevrsne orijentalne antologije – *tezkere.* U ovom slučaju radi se o isključivo tesavvufskom djelu, moglo bi se kazati udžbeniku za sufijsku praksu, u kome je autor sabrao svoje životno iskustvo prikupljeno diljem tadašnjeg islamskog svijeta kod najznamenitijih šejhova tog doba.

Nedžm Razi, poznat po nadimku Daje, (punim imenom Nedžmuddin Ebu Bekr ibn Muhamed ibn Šahaver ibn Anuširavan Razi) rođen je u starom iranskom gradu Rej (u blizini današnjeg Teherana) 573. godine po hidžri. Taj prostor tada je bio pod vlašću Havarizmi šahova, ali razdiran sukobima lokalnih velikaša i trzavicama između pristalica šiitskog, hanefijskog i šafijskog mezheba. Vjerovatno je to nesređeno stanje u rodnom gradu nagnalo Nedžma Razija da se već kao sedamnaestogodišnjak otisne na putovanje u udaljena muslimanska područja. Iz radova mnogih hroničara, te iz nekih dijelova orginalnih Dajeovih spisa, saznajemo da je prvo otišao u Havarizm, zadržavši se mjesec dana u Nišaburu, jednom od najznačajnijih gradova tadašnjeg islamskog svijeta, gdje je stjecao znanje kod nekolicine eminentnih sufijskih šejhova, da bi potom proputovao Irak, Siriju i Egipat, obišavši 600. godine po hidžri hadždž. Naposljetku, Daje će se skrasiti na prostorima Male Azije pod vlašću seldžučkih Turaka, nešto zbog opasnosti od Mongola koji su prijetili njegovom rodnom mjestu, a vjerovatno više zbog njegove lične nesklonosti ka vjerskoj atmosferi Havarizma, s obzirom da Nedžmudin bio skoro radikalni zagovornik hanefijskog sunnitskog mezheba.

Za svojih putovanja, Nedžm Razi je, na duže ili kraće vrijeme, bio u službi mnogih poznatih prvaka tesavvufa tog doba. Većina hroničara suglasni su da je na samom početku svojih putovanja Daje boravio u Horosanu kao učenik šejha Nedžmuddina Kubraa, kod koga je stekao temeljnu sufijsku naobrazbu. No, pošto su tadašnji vladari Horasana bili veliki ljubitelji filozofije i mu'tezilitskog učenja, tesavvufu i nije poklanjana naručita društvena pažnja, ali po svemu sudeći temperamentni Daje nije mogao dugo vremena izdržati u takvom društvu. Nedžm Razi Daje umro je najvjerovatnije 654. godine, a smatra se da je shranjen u Bagdadu.

Iako je Daje napisao više kraćih i dužih dijela sufijskog karaktera, jedan tefsir i nešto poezije, *Mirsad al-'Ibad* s razlogom se smatra njegovim najznačajnijim ostvarenjem. Što se tiče samog naslova, treba reći da riječ *mirsad* u biti znači klopka, zamka, te bi se *Mirsad al-'Ibad* dalo prevesti kao *Zamke bogobojaznim*. No termin *mirsad* dobio je u perzijskom jeziku jos jedno značenje, tako da se tom riječju, naročito kada je Daje živio, nazivao put kojim je putovanje bilo sigurno s obzirom na brojne vojne patrole koje su ga čuvale. Vrlo je vjerovatno da je Nedžm Razi imao na umu baš ovo značenje, jer ono naposljetku daje i više smisla odabiru ovog naslova. U prvom poglavlju (fasl) prve tematske cjeline (bab) Daje govori o razlozima koji su ga naveli na pisanje ovog dijela, i kaže: "Iako postoji mnogo sufijskih djela, malo ih je na perzijskom jeziku da bi se njima okoristili oni koji govore ovim jezikom". Iz autorovih uvodnih riječi može se zaključiti da je, makar idejno, djelo *Mirsad al-'Ibad* započeo stvarati još za vladavine šaha Muhameda Havarizma, ali ga je u daljem radu na tom dijelu spriječila invazija Mongola. U svakom slučaju, Daje kaže da je *Mirsad al-'Ibad* počeo pisati u ramazanu 618.godine. Završeni primjerak djela poklonjen je seldžučkom sultanu Kejkubadu, u ponedjeljak 1. redžepa 620. godine.

U pogledu same strukture, *Mirsad al-'Ibad* se sastoji od pet tematskih cijelina (bab) sa ukupno četrdeset poglavlja (fasl). Prvi bab objašnjava razloge i motive pisanja dijela, druga tematska cijelina govori o stvaranju čovjeka, uz detaljno objašnjenje hazreti Ademovog, a.s., izlazka iz Džennеta. Treći dio je najobimniji i sadrži podatke i objašnjenja o sufijskom putu, učenju i obredima. U četvrtom dijelu govori se o stupnjevima ljudske duše, a u petom o nekim dužnostima različitih grupa ljudi, od careva i vladara, preko učenjaka, pa do zanatlija i zemljoradnika. Cijelo djelo ukrašeno je stihovima koji autoru služe da bi povremeno naglasio važnost teme o kojoj govori, olakšao pamćenje određenih zaključaka ili jednostavno uljepšao svoje izlaganje. U djelu *Mirsad al-'Ibad* nalazimo ukupno 455 bejtova na perzijskom jeziku, od kojih se za 175 smatra da ih je napisao sam Daje, dok ostatak čine mnogi poznati Sena'ijevi, Haqanijevi, Rudekijevi, Firdusijevi ili stihovi nekog drugog od klasičnih perzijskih pjesnika.

Mirsad al-'Ibad predstavlja izuzetno dragocjenu riznicu perzijskog jezika iz vremena prije invazije Mongola i slabljenja kulturnog života u islamskom Iranu. Radi se, uz *Mizban -name*, *Tarihi Taberistan* i *Me'arif* Behaudina Veleda, o najvažnijem proznom ostvarenju iz ovog perioda perzijske književnosti. Jezičko blago u ovom djelu pruža istraživačima historije perzijskog jezika lijepu priliku da se praktično upoznaju s jezikom i njegovom strukturom u 6. il 7. stoljeću po hidžri. Usto, radi se o prvom i uopće jednom od rijetkih sufijskih dijela pisanih isključivo perzijskim jezikom, te je stoga zanimljivo pratiti i proces prevođenja sufijske terminologije sa arapskog, čemu naravno, Daje uvijek i pribjegava.

Nedžm Razijev *Mirsad al-'Ibad* bio je omiljeno štivo sljedbenika sufijskog učenja na prostorima Irana, i zasigurno se može dokazati da je ovo djelo ostavilo utjecaja i na velikane perzijske sufijske književnosti poput Mevlana Rumija i Hafiza. Do danas je sačuvano više rukopisnih primjeraka djela koji se nalaze u bibliotekama širom svjeta, od Teherana i Burse do orjentalističkih centara u Evropi. U nastavku donosimo prijevod dva poglavlja iz treće tematske cijeline Dajeovog djela Mirsad al – 'Ibad".

MIRSAD AL-'IBAD (izvadak iz djela)

O POTREBI ZA ŠEJHOM PRI ODGOJU ČOVJEKA

Rekao je Allah Svevišnji: *"Mogu li da te pratim, upita ga Musa, ali da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen?"* I rekao je Vjerovjesnik, blagoslov i mir Božiji neka je na nj,: "Šejh u svom narodu jeste poput poslanika u svom ummetu."

Znaj da slijeđenja puta vjere i dosezanja sigurnog znanja muridu nema bez pravog šejha, vodiča i poznavatelja Puta te posjednika velajata.

Prođi se svega što nije vino,
uzmi najbolje iz ruke idola u velikom šatoru

Musa, blagoslov neka je na nj, i pored svog poslaničkog položaja i stupnja vjerovjesništva, proveo je sprva deset godina služeći kod Šuajba, e da bi zaslužio čast da govori sa Istinitim. Potom je postao Allahov sagovornik i stekao je tu sreću: *"O, Musa ja sam te odlikovao nad ostalima poslanstvom Svojim i govorom Svojim."*, pa je dobio vodstvo među dvanest plemena Izraelovih, koje je čitavom Tevratu podučio. Onda je kod učitelja Hidra nastavio učenje znanosti o mističnom i znanosti o slovima, zamolivši dopuštenje da ga slijedi: "Mogu li da te pratim, ali da me podučiš onome čemu si ti ispravno poučen?", da bi ga njegov učitelj podučio početnim slovima: "Ti, sigurno, nećeš moći sa mnom da izdržiš."
"Pa,dobro osmotri ovo!"
Na svečanosti što vrijedi žrtve hiljadu života,
otkud mjesta neznačajnim udaračima u def

Na ovom putu, uobražen, ohol i zaslijepljen je onaj ko umišlja da se kroz ovu beskonačnu pustinju do Ka'be pripaja-

nja može kročiti običnim ljudskim koracima, bez jasnog dokaza i saputnika. Iako u početku upute niti poslanik Božiji niti šejh nisu potrebni, jer se tada radi o sjemenu tragalaštva koje se u tlo srca ne posije drugačije osim potporom Božijom. Prvak, mir i blagoslov Božiji neka je na nj, trudio se koliko je mogao da to zrno posije u tlo srca Ebu Talibovog, ali nije uzmogao. Rečeno mu je: "Ti, doista ne možeš uputiti onog koga voliš, Allah upućuje onog koga On hoće."

Sljedbenici Njegovog puta kroče
Njegovom potporom i svojim očima,
jer na putu ljubavi ništa nije izvjesno

Gdje god da proklija to zrno, potreban je poslanik Božiji ili šejh da ga uzgoji: "A ti, doista, upućuješ na Pravi put." Znaj da je muridu putniku šejh potreban iz više razloga. Prvo, ne može se krenuti izvanjskim putem ka Ka'bi obličja bez dokaza i vodiča koji poznaje put, premda kročitelj tim putem također ima oči, čvrst korak, poznaje vanjštinu puta i zna za razdaljine.

Na početku, putnik na ovom putu niti ima znanje niti može sam kročiti, jer su sprva raširene kapije nasilja i neznanja kako niko sam ne bi mogao ništa vidjeti ili znati. Prvaku stvorenja rečeno je: *"Ti nisi znao šta je Knjiga niti vjera, a mi smo je učinili svjetlom pomoću koga upućujemo one robove Naše koje hoćemo."* Pustinja je, sigurno, tako beskonačna da se ne može ići bez dokaza koji će ti vid podariti.

Drugo, na putu stoji, također, toliko prepreka i prekida puta da se ne može poći bez saputnika, posjednika velajata, a to poradi čari ovo svjetskih, jer "Ljudima se čini da je lijepo samo ono za čime žude: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi.", a duša i strast braća su zlu i šejtanu.

Treće, na ovom putu mnogo je nevolja, zamki i sumnji i mnogo je jama u koje će upasti filozof koji ide sam, pa će svoju vjeru prosuti u vjetar. Stoga su propali materijalisti, oni koji slijede svoju narav, oni koji prave usporedbe, oni koji odgađaju, oni koji se povode za vlastitim nahođenjem i novotari, svi oni koji su krenuli na put bez šejha i uvoditelja. Nisu mogli doći do kraja, i svaki je upao u jamu nevolje i sumnje; skrenuli su s puta i propali.

Ti si poput mrava, a put je ovaj kao dlaka iz kose ljepotice, pa ne idi ovim putem slijepo oponašajući druge.

Sretnici koji su putovali uz potporu savršenih šejhova saznali su sve tajne zamki i nevolja, proučili su sve sumnje, otvorili su oči i saznali su na kojoj se zamci svaka grupa sljedbenika strasti i novotara strovarila u Džehennem. Potom su ti sretnici, pomognuti posrednicima velajata, uspješno izbjegli te zamke.
Četvrto, s obzirom da putnici nailaze na različite nevolje i iskušenja, pa se na njima zadrže ili padnu, sposoban šejh mora spriječiti murida da zastane ili padne, a ako je od murida otišla zagrijanost za traganjem i iskrenost volje, šejh mora nježno i obzirno da otkloni od njeg utučenost i da ljupkim ukazima ulije u nj novi polet: *"I nastavi opominjati; opomena će, zaista, vjernicima koristiti".*

Također, kada murid na ovom putu naiđe na nevolje i oboli od neke od njih, ima potrebu za liječnikom koji je vispren liječnik. Tako je i kada zastane na nekoj od postaja, kao što su zastajali i drugi putnici, ili ako ga snađe neka muka za koju se boji da će mu uništiti vjeru. I prije njih su, tako, na svakoj od postaja i položaja ostajale na hiljade iskrenih i istinoljubivih, pa su iz raznih razloga bacali svoju vjeru u vjetar.

Šesto, šejh je potreban i onda kad putnik na ovom putu dosegne neke duhovne položaje na kojima se njegova duša odjeljuje od ljudske pokrivke i odjeće od zemlje i vode, pa se u njemu pojavi zraka prisustva nekih svojstava Istinitog. Tada ga potpuno obuzmu svjetlosti i nepomračiva svojstva Istinitog, pa on sasvim zanemari ljudske običaje i sklonosti: "Došla je istina, a nestalo je laži." Na ovom položaju, pošto se ogledalo srca očisti i počne primati sliku očitovanja Duha, murid u sebi otkrije želju da kaže: "Ja sam Istina!" ili "Ja sam Slavljeni!" U njemu se javi oholost, umisli da je postao savršen i da je dosegao svoj zbiljski cilj. Naravno, on to ne čini razumno, promišljeno i svjesno. Neki od poslanika Božijih i evlija nadmašili su taj položaj. Ako u ovakvoj opasnosti po murida ne bude vispre-nog šejha, posjednika velajeta koji će Božijom milošću povesti murida i spasiti ga od gubitka vjere, moguće je da ga ovdje snađe nevolja zadržavanja na ovom položaju ili nevolja propasti vjere. Pa, savršeni šejh, poznavatelj Zbilje, mora kroz svoju spretnost i velajet izbaviti murida iz ovoga. On mora muridu pojasniti položaj na kome se murid našao i položaj koji je iznad toga, pa ga podstaći da ga dosegne, e kako bi se murid izbavio iz nevolja i ponovo izašao na put. Inače, zaplest će se toliko da se nikad neće izbaviti. A Allah zna najbolje!

Sedmo, šejh je potreban i onda kad se muridu putniku počnu prikazivati prizori iz gajba i kad se pred njim otvore zbiljnosti. Svaki od tih prizora iz gajba može biti na štetu ili u korist murida, može biti ukaz na njegovu ispravnu upućenost ili skrenutost, može biti znak čistote ili otupjelosti srca, pokuđenih ili pohvalnih svojstava duše, znak šejtanskih ili božanskih stanja i slično, tako da nema granice značenjima ovih zbiljnosti i mora se kod njih podučiti jeziku gajba, a jezik gajba poznaju ljudi gajba. Šejh mora prethodno provesti godine u službi šejhova koji znaju tumačiti zbiljnosti i mora se kod njih podučiti jeziku gajba, uz potporu Božiju, kako reče Jusuf, mir neka je na nj,:

Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih događanja!" , e da bi mogao otkriti stanja i dešavanja kod murida, postepeno ga naučiti jeziku gajba, biti njegov učitelj i tumač. Inače, murid će ostati uskraćen za znanje o značenju tih ukaza te tako ne bi napredovao na putu niti bi stekao znanje o postajama.

Osmo, svaki putnik napreduje putem ovisno o snazi svojih koraka, te ponekad godinama ne može preći s jednog položaja na naredni, jer hod mu je slabiji od hoda nejakih mrava.

Gdje da svaki mrav ovaj put pređe
kad put taj i nije za svakoga

Postoje neke postaje na putu koje se mogu preći brzo poput leta ptice. No, ptica ne poleti a da prethodno nije bila jaje. Pticom se ne postaje osim od druge ptice. Pa, šejh je ptica svojstava. Pošto murid veže sebe za krila Njegovog velajata prelazit će razdaljine koje sam ne bi prešao za čitav život, ali ih na krilima šejhove potpore prelijeće poput ptice.

Ovaj slabić vidio je u Havarizmu duhovnog putnika koga su zvali šejh Ebu Bekr; bijaše iz Džama ili Horasana. On je bio od onih koji su obuzeti Istinitim. Nije imao određenog šejha, ali bio je na visokom stupnju obuzetosti Bogom. Govorio mi je o svojim stupnjevima i položajima: "Nakon što putovah četrdeset i pet godina, dođoh na ovaj položaj. Teškoće sadašnjeg položaja izmamljivahu mi dvije godina krv iz želuca, život položih na putu obličja i smislova, dok me istiniti Svevišnji ne prevede preko ovog stupnja."

Ovaj slabić pripovjedao je to svome šejhu, sultanu tarikata i istinskom vodiču Mudždduddinu Bagdadiju, Bog je bio njime zadovoljan, pa on svojim časnim jezikom reče: "Niko nikada neće znati vrijednost šejhova i njihovo pravo. Kod nas ima murida koji su za dvije godine prešli put od početka tarikata do svršetka hakikata. Njih smo za dan ili dva preveli preko onog položaja na kome se taj dragi čovjek našao nakon truda dugog četrdeset i pet godina, pa je na tom položaju ostao još dvije godine i toliko se napatio."

Naredno, ukoliko neko hoće dosegnuti neki stupanj ili položaj, ili se staviti pod velajet, čak ako toga i nije dostojan i nije to svojom službom zaslužio, ali ako se neko od onih bliskih vladaru zauzme za nj a šejh prihvata riječi i mišljenje tog svog bližnjeg, tada će prihvatiti zamolbu i neće gledati na nedostojnost, položaj i prošlost one osobe. Ali, kada bi ta osoba ovo sama zatražila, nikad joj ne bi bilo udovoljeno. Jer, i kod Vladara Istinskog postoje robovi bliski, kojima kada bi zatražili da se svijet naizvrat okrene, bilo bi im udovoljeno: "Svojim dobrim robovima pripremio Sam ono što uho nije čulo, niti oko vidjelo, niti je ikome na pamet palo."

Još je mnogo slučajeva potrebe za šejhom, ali mi smo se ograničili na ove kako ne bi zapali u preopširnost. I neka je blagoslov Božiji na Muhammeda i sve njegove.

O ŠEJHU, NJEGOVIM SVOJSTVIMA I UVJETIMA

Rekao je Allah Svevišnji: *"Mogu li da te pratim, upita ga Musa, ali da me poučiš onom čemu si ti ispravno poučen?"* I rekao je Vjerovjesnik, blagoslov i mir Božiji neka je na nj, :"Jedna grupa iz mog ummeta uvijek će istrajavati na istini i neće im smetati to što ih neko omalovažava."
Znaj da je Istiniti Svevišnji postavio Hidra, mir neka je na nj, za šejha i vodiča, a Musa, blagoslov neka je na nj, za murida, i naredio mu je da se pouči znanosti o mističnom. O Hidrovoj, mir neka je na nj, dostojnosti šejhovskog položaja rečeno je: *"I nađoše jednoga od robova Naših kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo poučili."*

Pa, ovo je pet osnova na kojima počiva šejhovski položaj i sposobnost vođenja. Šejh se mora odlikovati ovim osobenostima, a mora ostvariti i druga svojstva, koja ćemo, ako Bog da, pojasniti, e da bi mogao biti šejh i vodič.

Prvo jeste položaj robovanja. Dok se ne oslobodi svake opne koja ga dijeli od Istinitog, ne može biti *jedan od robova Naših.* Sve dok je putnik vezan za svoje jastvo, vlastitu sreću i nesreću, on nije slobodan. Velikani su govorili: Čime god da si vezan, ti si rob toga.

Drugo, položaj prihvatanja istina od Svevišnjeg bez posrednika. To nije moguće dok se sasvim ne očisti od pokrivki ljudskih i duhovnih svojstava, jer sve što dođe od iza pokrivke dolazi preko posrednika, makar se ponekad doimalo da nema posredovanja. Tako je, Musa, mir neka je na nj, neposredno slušao Govor, ali to ustvari nije bila neposrednost. Nekad je posrednik bilo stablo: *"Neko ga iz stabla zovnu: o Musa, ja sam Allah, Gospodar svjetova."* Nekad je posrednik bio zvuk, odnosno glas: *"A kad dođe, ču glas sa desne strane..."* No, ovo se može svakako razumjeti. Izvjesno je da je Govor Istinitog bez glasa, zvuka i riječi. Ali, Musa, mir neka je na nj, mogao je čuti nešto jedino posredtsvom glasa i riječi. Da je mogao nešto čuti drugačije, onda ne bi s Hidrom govorio stvari poput: *"Ne karaj me što sam zaboravio..."*. Tragovi ljudskih svojstava nisu bili iščezli iz ogledala Musaovog srca.

Na početku poslanstva, pošto uklanjanje svih pokrivki još nije bilo sasvim gotovo, Prvak, mir neka je na nj, primao je od Istinitog Objavu preko posrednika:

"Spušta ga Duh Pouzdani na srce tvoje..." U Noći Uznesenja otkrivanje zbilje desilo se bez posrednika: "Objavio je robu Njegovom ono što je objavio."

Treće, steći posebnu milost Božiju, a to je posebnost posebnih. Jer, tri su skupine onih kojima se milost ukazuje: puk, posebni i posebno posebni. Puk i posebni primaju je preko posebnika, a posebno posebni neposredno.

Okorištenje puka Božijim svojstvom milosti, njeno primanje i prihvatanje, ogleda se u dodjeljivanju opskrbe, dobara i saosjećanja muslimanima i nevjernicima. Da nije tako, nevjernika ne bi zapala niti čaša vode. I to je smisao onog: *"Njegova je milost ispred srdžbe Njegove."* Otud se kaže: O, Milostivi svijetu cijelom!

Okorištenjem posebnih svojstvom Božije milosti ogleda se u tome da će oni posredstvom zagovora poslanika Božijih ući na onom svijetu u neki od sedam Džennetа: *"Kaži robovima Mojim da sam Ja, zaista, Onaj koji prašta i da sam milostiv."* Pa se otud kaže: O, Milostivi na onom svijetu!

Okorištenje posebno posebnih Božijim svojstvom milosti jeste bez ikakvog posrednika, kao što je takav slučaj s Božijim poslanicima. Ejjub, blagoslov neka je na nj, rekao je: *"Mene je nevolja snašla, a ti si od milostivih najmilosniji!* "Musa, mir neka je na nj, rekao je: *"Gospodaru moj, oprosti meni i bratu mome i učini da budemo pod okriljem Tvoje milosti. A Ti si od milostivih najmilostiviji!"* Ovo je ukaz na neposrednu milost, koja je posljedica prikazivanja i božanskih svojstava u osobi, poništenja tragova čovječijeg i prilagođavanja božanskom ćudoređu.

Četvrto jeste poučavanje bez posrednika. To je moguće onda kada ploča srca bude sasvim čista od svih slika duhovnog, umskog i imaginarnog. Sve dok je srce obuzeto spomenutim, nema neposrednog prihvatanja znanja. Iako je, Musa, blagoslov neka je na nj, primio od Svevišnjeg znanja Tevrata, on ga ipak dobi na pločama ispisanim (*I Mi mu na pločama napisasmo pouku za sve*...), ali korist od razgovora s hazreti Hidrom bijaše nešto drugo, te srce tako steče sposobnost da samo prihvati Knjigu Istinitog, čime s njega pade teret samih ploča. Na ovom Položaju bijaše naš Poslanik, blagoslov Božiji neka je na nj, koji kaza: "Darovan sam potpunošću Riječi." Jer, on je u Kur'anu podučen preko srca a ne preko knjige, i to je ono: *"Milostivi; poučava Kur'anu."*

Peto jeste poučenost tajnom znanju bez posrednika. Jer, moguće je da Svevišnji koga neposredno poduči ostalom, ali ne i tajnom znanju. Tako je za Davuda, blagoslov neka je na nj, rečeno: "I naučismo ga da izrađuje pancire...", ali izrada pancira ne spada u ono što ovdje nazivamo tajnim znanjem. Tajno znanje tiče se spoznaje Bića Svevišnjeg i Njegovog svojstva, dakle da se tome bez posrednika bude podučeno od Istinitog, baš kao prvak naš, blagoslov Božiji neka je na nj, reče: "Poučen sam Gospodaru Gospodarom".

Priskrbiti ovako znanje nije moguće dok se ne prevaziđe svoje jastvo, te se tako preko tajne sepstva stiže do tajne Istinitog. Našem prvaku, mir i blagoslov neka je na nj, rečeno je: "zaista se tebi Kur'an objavljuje od Mudrog i Sveznajućeg." A Isa, mir neka je na nj, kaže: "Neće dostići kraljevstvo nebesko onaj ko se nije dva puta rodio."
Ovo se događa tako što se iskreni murid prvo, na temelju onog "One koji se zbog nas budu borili...", pada u traganje, pa podržan snagom privlačenja okrene srce od običaja svoje naravi i naslada duše. On tada postaje svjestan Slavljenog, pa ga Slavljeni, na temelju onoga *"Mi ćemo, sigurno , putevima koji Nama vode uputiti"*, uputiti preko ogledala njegovog srca ka potpunom šejhu.
Pošto iskreni murid ogledalom srca uoči šejhovu profinjenost, on se zaljubi u nju te stekne mir i postojanost. Vrelo sve te sreće jeste ljubav, tako da, dok se murid ne zaljubi u šejhovu profinjenost, neće moći osloboditi se vlastitih htijenja i prohtjeva i podrediti se šejhovoj volji. Pod muridom mislimo na murida nekog šejha, a ne na murida nekog murida.

Pošto se murid zaljubi u šejhovu profinjenost i njegov velajet, bit će sposoban da prihvati njegovo vodstvo. Murid u ovom slučaju bijaše poput ptića zarobljenog u ljusku svojega ljudskog, pa još nije bio ostvario stupanj ptice odlikovane posebnim robovanjem. Nakon što se uspije podrediti šejhovom vodstvu i velajetu, šejh mu daje podstreka i skrbi se o njegovom stanju. Tako, kao što se pile u jajetu postepeno mijenja i razvija, pod utjecajem šejhovog alkemijskog podstreka mijenja se ljuska muridovih svojstava i on se pretvara u pticu bliskosti.

Kao što se pile iz ljuske jajeta pojavi na ovom svijetu, jer ono je stvoreno za ovaj svijet, tako duhovna ptica unutarnjim putem izlazi na vratašca melekuta, jer ona je stvorena za onosvjetsko. Šejh je i glavom i bradom onaj ko promatra stvaranje. Istinski šejh jeste onaj ko je po svojoj iskrenosti na stupnju bliskosti Bogu i uživa potporom Istinitog.

Ljudi njegovog puta drugim životom žive
Ptice što njegovim zrakom lete iz drugačijeg su svjeta

Pa ne gledaj ih, zato ovim očima
Jer one su izvan obadva svijeta

Pored ovog što rekosmo, pri šejhu mora u potpunosti biti razvijeno još dvadeset svojstava. Ako li makar jedno od njih bude nepotpuno i s nedostacima, njegov šejhovski položaj će propasti.

Prvo od njih jeste znanje, i to je nužno da posjeduje znanje o Šerijatu, kako bi mogao uputiti murida ako se ukaže potreba i spsiti ga od propasti.
Drugo je uvjerenje; on mora imati sunitsko uvjerenje i ne biti zagađen novotarijama, kako ni murid ne bi skrenuo u novotarije, jer djelo novotara će propasti.

Treće je pamet i razum; šejh mora biti potpuno razuman u vjerskim i ovosvjetskim poslovima, e kako bi mogao biti postojan na svom šejhovskom položaju pri odgoju murida.

Četvrto svojstvo je darežljivost; šejh mora biti darežljiv kako bi izašao u susret potrebama murida, pa da se murid sasvim prođe odavanja prekomjernom jelu, piću i užicima i potpuno se preda stvarima vjere.

Peto je smionost; šejh mora biti smio, hrabar i odvažan, tako da se ne plaši stvorenja i njihovih jezika, ali ni njegov murid ne smije omalovažavati tuđi govor, oholoti se i uzdizati.

Šesto svojstvo je čednost: on mora biti kreposne duše, e kako ni njegov murid ne bi zapao u zlo i opačinu za kakvu prije nije imao dovoljno snage.

Sedmo je da šejh ima što manje želja i da na ovaj svijet gleda samo koliko je nužno, tako da ga svijet ne zavede čak i ako bi mogao posjedovati ono što je na njemu. Ne smije gomilati imetak, pa neka i murida odvrati od gramzivosti kako ovaj ne bi zalutao u razvrat.

Osmo je milosrdnost; šejh mora biti milosrdan i murida postepeno poticati na djelovanje. Ne smije na n j svaljivati odveć veliki teret koga ovaj ne bi mogao podnjeti. Stoga ga prijateljski i brižno mora poticati na djela, oprаštati mu skučenost, a ako ovaj pretjera u skučenosti, mora ga nastojati otvoriti. Šejh nikada ne smije biti bezobziran spram stanja murida.

Deveto jeste krotkost. Mora biti nježan i trpeljiv, te ne smije brzo padati u srdžbu. Murida ne smije rastuživati osim koliko je nepohodno zarad njegovog odgoja, e da ga murid ne bi zamrzio i postao bezvoljan spram njega.

Deseto je oprosnost; šejh mora praštati, pa ako murid učini nešto što je svojstveno ljudima, mora preći preko tog čina i oprostiti muridu.

Jedanesto svojstvo je lijepo ćudoređe; šejh mora sebe uresiti ćudorađem tako da ni murid ne skrene u sirovost, već da se od njega nauči lijepom ponašanju. Naposlijetku, murid je ogledalo šejhove naravi i ćudoređa.

Dvanesto svojstvo jeste nesebičnost; šejh mora biti toliko nesebičan da muridovom dobru daje prednost nad vlastitim dobrom i da muridovoj sreći da prednost nad vlastitom: *"I više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno."*

Trinaesto jeste plemenitost; šejh se mora odlikovati plemenitošću velajeta, e da bi murid mogao preuzeti dio te plemenitosti.
Četrnaesto je svojstvo pouzdanost u Boga; u šejhu mora postojati snažno pouzdanje u Boga, tako da se murid ne žalosti zbog svoje obskrbe, ali i da se i ne plaši zarađivati sebi za život.

Petnaesto jeste pokornost; mora biti pokoran pred onim što je iz gajba i prihvatiti sve ono što Istiniti Svevišnji hoće da se desi ili što se već desilo. Ne smije se oholiti ako se poveća broj njegovih murida, niti očajavati ako ga oni napuste i govoriti kako se uzalud mučio, te odlučiti da se svega prođe. Svakako, u svim stanjima mora čuvati svoju pokornost i vršiti sve ono što je dužnost robovanja, tako da, kad god se neko veže za nj, prepozna u tome plod Istinitog i da službu njemu shvati kao službu Istinitom, a ko god da se odvoji od njega neka shvati to kao uskraćivanje od strane Istinitog, pa neka se zato ne žalosti i ne tuguje.

Šesnaesto jeste zadovoljstvo odredbom; šejh mora biti zadovoljan onim što je Bog odredio i pri odgoju murida mora da se drži svojih šejhovskih svojstava i cilja robovanja Bogu. Mora biti zadovoljan onim što je Svevišnji odredio u pogledu nalaženja ili nenalaženja, prihvatanja ili odbijanja njegovih murida i ne smije se dizati protiv onog što je već određeno.

Sedamnaesto svojstvo jeste učtivost; mora učtivo i ljubazno živjeti sa svojim muridima, osim ako murid ne postane drzak i osion prema šejhu pa izgubi u srcu osjećaj šejhove veličine. Stari su kazali: Šejhova veličina je i iznad očeve.

Osamnaesto jeste postupnost; šejh mora djelovati postupno i ne požurivati u onome što valja činiti, e da murid ne bi izgubio lahkoću i usljed sirovosti postao poricateljem.

Devetnaesto svojstvo je postojanost; šejh mora biti postojan i odlučan u onome što čini. S muridom mora lijepo postupati i držati se obećanja, kako svojom nepostojanošću i kršenjem obećanja ne bi povrijedio prava murida. U svakom njegovom ispravnom postupku mora podržati murida.

Dvadeseto jeste poštovanost; šejh mora biti poštovan, tako da ga murid drži velikim i da ga svojim srcem štuje, te će se murid onda u šejhovom prisustvu i odsustvu držati pravila odgoja. Ne smije se dopustiti da u muridovom srcu oslabi poštovanje spram šejhovog velajeta pa da on u šejtanskom hladu izgubi osjećaj štovanja spram šejha.

Pa pošto šejh ostvari u potpunosti ovaj položaj, svojstva i ćudoređe, iskreni murid će se uz njega iz dana u dan da približavati svom cilju.

Ali, i murid mora da se uresi svojstvima murida i da se drži svih uvjeta odgoja, o čemu ćemo, ako Bog Svevišnji dopusti, reći nešto, e da bi u njemu zasjalo svjetlo nad svjetlima: "Allah vodi ka svjetlosti Svojoj.", i da bi se on približio blagodati Istinitog, a osnova toga jeste: *"To je Allahova blagodat koju će dati onome kome On hoće."*

Neka je blagoslov Božiji na Muhammeda i sve njegove.

S perzijskog preveo Muamer Kodrić

Šejh Azizuddin Nasafi

SAVJETI DERVIŠU

Odabrao i s perzijskog preveo: **Muamer Kodrić**

Podaci o životu šejha Azizudinna Nasafija prilično su oskudni. Živio je povučeno, skromnim životom, ne žudeći za slavom i priznanjem okoline. Pretpostavlja se da je rođen 596. hidžretske godine u Buhari, gdje je i proveo veći dio svog života. U mladosti je, tragajući za znanjem, mnogo putovao, pa se izvjesno vrijeme zadržao u Horasanu kod šejha Saduddina Hamevije, prema kome je, što je iz nekih njegovih spisa vidljivo, gajio posebno poštovanje. Neko vrijeme živio je i u Kermanu, Širazu i Ishafanu.

U uvodu ovog najopsežnijeg djela *Kešful-Haqaiq* šejh Nasafi prenosi zanimljivu pripovijest koja zorno svjedoči o visini njegovog duhovnog stupnja i njegovoj uznapredovalosti u pitanjima sufijskog Puta. On, naime, piše: „Jedne noći, dvadeset i trećeg mjeseca džumadel – ulaa, dok sam boravio u pokrajini Fars, oko jedan sat iza ponoći, desilo mi se ovo. Ovaj siromah sjedio je pored prozora, sa svjetiljkom ispred sebe, nešto pišući. Tad na vrata uđe moj rahmetli otac. Nazvah mu selam, a on mi odgovori i reče:" Hazreti Resul i šejhovi Ebu Abdullah Hafifi i Sadruddin Hamevija čekaju te u džamiji. Poslali su me da te dovedem onamo." Pođoh s ocem u džamiju. Ondje zatekoh Božijeg poslanika i pomenutu dvojicu šejhova. Nazvah im selam, oni mi odgovoriše i izgrliše se sa mnom. Kad sjedoh, Poslanik mi reče: „Danas je šejh Saduddin pričao o tebi, i veoma je zabrinut za tebe. Pričao nam je da si ono što je on iznio kroz četiri stotine knjiga ti izrazio kroz deset risala. On se sad plaši da ti, iako si dosta toga uspio prokriti, nedostojni ne pokušaju nanijeti kakvo zlo. Rekao sam šejhu da se ne plaši, jer Bog se stara o tebi, ali sam odlučio reći ti da bez našeg dopuštenja ne pokazuješ te knjige. Dok ne protekne sedam stotina godina od mog Hidžreta, neka te knjige, bez našeg dopuštenja, ne budu dostupne ljudima, a kad se navrši sedam stotina godina, neka budu u svim knjižnicama i neka se njima služe oni koji tragaju za znanjem, neka ih čitaju i i raspravljaju o njima." Rekoh: „O Poslaniče Božiji, neki su već prepisali te knjige i raznjeli ih diljem svijeta." On reče: „Što je otišlo, otišlo je, ali ostalo ne pokazuj!"

Sretni što smo u mogućnosti ponuditi izvod iz šejh Nasafijeve poslanice „Savjeti dervišu" u prijevodu na bosanski jezik, nadamo se da će ovo djelo biti korisno tragateljima za Istinom i pomoći im da ispravno i postojano, s potporom Stvoritelja, napreduju na sufijskom Putu.

O DERVIŠU!

Nekom je njegov kumir imetak, nekom ugled, a nekome namaz i post. Neko je često na serdžadi za namaz, a upravo je ta serdžada njegov kumir. Neko nastoji da se nikada ne obrati drugom za pomoć, i upravo je takvo nastojanje njegov kumir. Nijedan od njih ne zna da štuje kumira i nijedan nije svjetan da je idolopoklonik. Svi oni za sebe misle da su slobodni, da su jednobošci i daleko od klanjanja kumirima.

Težnja i cilj svih putnika jeste spoznati Boga, Slavljenog i Svevišnjeg, a Boga će spoznati posredstvom Svjetla Njegova. Ovosvjetska pamet i osjetila nisu od koristi pri spoznaji Boga. Pamet je vladar ovoga svijeta, posredstvom nje gradi se ovaj svijet, ali posredstvom nje on biva i srušen.

Posao putnika jeste da, slušajući znalce, budu obasjani Svjetlom Božijim, te tako spoznaju Njega.

O DERVIŠU!

Ti umišljaš da si posebna egzistencija koja postoji pored Boga. Takvo mišljenje je teška zabluda. Postoji Bog, i to je sve: misliš li drugačije, put ka Bogu za tebe ne postoji. Onaj ko vidi sebe, nikad neće vidjeti Boga. Dok gledaš na sebe, ne vidiš Boga, ali čim se okreneš od samog sebe, Boga vidiš svuda.

O DERVIŠU!

Onaj ko prihvata za istinu ono što je Poslanik, mir i blagoslov neka je na nj, govorio čovjek je Šerijata. Onaj ko postupa onako kako je Poslanik postupao, čovjek je tarikata. Onaj ko vidi ono što je Poslanik gledao, čovjek je hakikata. Oni koji imaju sve troje, potpuni su ljudi. Oni su istinski insani kamili, prvaci među stvorenjima Božijim. A oni koji su uskraćeni za sve troje, nakazni su. Takvi su poput životinja, i još su i gori.

O DERVIŠU!

Samo obličje ne znači ništa, ono je vrijedno samo ako zaista odgovara svome smislu. Uzalud ti obličje čovjeka ako nisi onakav kakav bi čovjek doista trebao biti. Inače, možeš imati ljudsko obličje, a u suštini biti životinja. Istinski znalac sve vidi, sve poznaje i sa svime se u stanju poistovjetiti. Kad ne bi bilo tako, njegov ovosvjetski život ne bi imao smisla. Znakovi da je putnik stigao ka Bogu jesu: takav je u miru sa stvorenjima Božijim, kloni se sporenja i neprijateljstva. Njemu je svatko drag i ni u kome ne gleda neprijatelja.

Potpuni čovjek je onaj ko je upotpunio svoj Šerijat, tarikat i hakikat. Kod potpunog čovjeka potpuno je četvero: govor, djelo, moral i znanje. O dervišu, sva su bića poput jednog organizma, a potpuni čovjek je njegovo srce.

O DERVIŠU!
Potpunom čovjeku ništa nije skriveno. On je stigao Bogu i spoznao Ga. Spoznavši Boga, on je sve stvari vidio i spoznao onakvima kakve one doista jesu. Pošto je spoznao Boga, on je sve stvari vidio i spoznao onakvima kakve one doista jesu, on je svjestan da ništa nije nalik Bogu. Ne vidi bolje pokornosti Bogu od toga da olakšava ljudima, a najbolje će im olakšati tako što će ih uputiti kako da se upotpune, pa da budu ispravni i na ovom i na onom svijetu. To što čini istinska je milost, i upravo zato su Božiji poslanici bili milost svjetovima. No, to nas već vodi drugoj temi.
Potpuni čovjek se, dakle, bavi upotpunjavanjem drugih, njihovim odgojem. I znaj da, kao što imetak i ugled mogu biti prepreka na Putu, prepreka mogu biti i obavljanje neobaveznih namaza i post. Jedno su zastori od tmina, a drugo zastori od svjetlosti.
O dervišu, većina ljudi su, ustvari, idolopoklonci, a sve dok postoji kumir, putnik neće nikamo stići. Kumir je sve ono za šta se putnik veže i što ga spriječava da napreduje.

O DERVIŠU!
Svi su ljudi slabi, i onaj potpuni i onaj pun mahana, i znalac i neznalica, i vladar i prosjak. Znaj, dervišu, da sam sreo mnoge koji se predstavljaju kao šejhovi, a obični su robovi želje za ugledom i imetkom. Sačuvao Bog Svevišnji svakoga od druženja s takvima!

O DERVIŠU!
Bog je krajnje blizu, ali ljudi su krajnje daleko od Njega. Oni ne poimaju koliko im je Bog blizu. On je jednako blizu i najvišim odličnicima i najnižim siromasima. Dok putnik ne shvati da je Bog blizu, od njegovog napredovanja nema ništa. Ta bliskost ne shvaća se pameću, već posredstvom Svjetla Božijeg. Shvatit će je onaj koga obasja Božije svjetlo.
Ispravnost i dobro ovoga i onoga svjeta jesu u halal zalogaju i druženju s dobrima. Svako zlo i nesreća ovog i onog svijeta su u ishrani haramom i druženju s lošim ljudima. Služi, zato, onoga ko te ne želi okrenuti protiv drugih i nastoj da olakšavaš ljudima koliko je to moguće. To je prava ljudskost i u tome je spas za čovjeka.

O DERVIŠU!
Bog nije nekome bliže, a od nekoga dalje. Svevišnji Bog je sa svima i svim storenjima je jednako blizak. Jednako je blizu i onim najvišima i onim najnižima. Mi uvjetno kažemo da su oni koji imaju znanje bliži Bogu od neznalica. Inače, nema niti jedne truni stvorenog a da Bog u biti nije s njom, da je ne prožima i da ne zna za nju.

O DERVIŠU!
Nemoguće je odvojiti ovo svjetlo od tame; jer bez mraka ne može biti ni svjetla, ni obrnuto. Na izvjestan način, tama je temelj svjetla i svjetlo je temelj tame. No, treba učiniti da svjetlo značajno nadvlada tamu i tada će svojstva svjetla postati očita. Znaj da ja ne govorim ništa po vlastitom nahođenju, e da me neko ne bi optužio da za otpadništvo od vjere, već samo prenosim ono što su već kazivali ljudi jednoboštva i ljudi tesavvufa.
Da bi se kročilo Putem, potreban je trud. Da bi se ostvarila džezba, valja biti privučen. Da bi se stiglo do kraja Puta, nužna je Milost.

O DERVIŠU!
Ljudske želje nemaju uticaja na zbivanja. Koliko je samo učenih i dobrih koji su imali dijete i htjeli da im djete bude poput njih, pa se to nije desilo. I mnogo je zlih i dostojnih prezira koji su željeli da im djeca budu njima nalik, ali nije bilo tako. Kada bi se stvari dešavale u skladu sa ljudskim željama, niko na svjetu ne bi bio siromašan niti slab, svi bi bili moćni i imućni, ali nije tako. Od želje ima koristi ako je praćena djelom. Bez djelovanja, želja ne znači ništa. Zato, lažu oni navodni šejhovi koji kažu kako su svojim himmetom nekoga uzvislili ili ponozili! Evlije, Božiji poslanici i mudri ljudi imali su ćelja koje se nisu ostvarile. Ovaj svijet je mjesto neispunjenih želja i ovdje na svaku ostvarenu želju dolazi sepet neostvarenih. Znalci su uvidjeli da je tako, pa su se okanili želja i predali su se Bogu. Zato dervišu, nema lijeka izuzev u zadovoljstvu onim što Bog hoće i u pokornosti Njemu. Ko se odriče želje, odriče se i vatre njenog neispunjenja. Ako ispravnim rasuđivanjem i uz mnogo truda čovjek i može steći dosta od ovog svijeta, niko, ipak, ne zna šta mu sutra donosi.

O DERVIŠU!
Put podrazumjeva napredovanje, od lošeg govora, loših djela i lošeg morala ka dobrom govoru, dobrim djelima i dobrom moralu. Odnosno, znači putovanje od vlastitog bića ka Biću Božijem. Kad se onaj koji se zaputio ukrasi dobrim govorom, dobrim djelima i dobrim moralom, obasjat će ga svjetla spoznaje. Tad će pojmiti zbilju svih stvari i vidjet će ih onakvima kakve one doista jesu. Umrijet će svojim bićem i oživjeti u Biću Božijem. A odabranik, onaj u kome se održava čitav svjet, ogledalo univerzuma, jeste čovjek znalac.

O DERVIŠU!
Nastoj se izbaviti iz vatre svoga bića i predati se Božijim vrtovima. Kad se u nešto uspe so, ono postaje slano, a kad nešto upadne u blato, isprlja se. Prljavština stvara prljavštinu, a čisto čini čistim. Ne zanosi se time da mnogo postiš, mnogo klanjaš, pamtiš brojne hadise, poznaješ do u tančine fikh ili poznaješ izreke mudraca, već se pozabavi čišćenjem svoje duše. U Džehennemu će se stradati zato što duša nije bila čista i ispravna.

O DERVIŠU!
Znaj sigurno da većina ljudi štuju izmišljenog i nestvarnog boga. Jer, svako od njih izmislio je u svojoj svjesti biće koje naziva bogom, a koje odgovara predodžbi tog čovjeka o božanskom biću. I onda se takvi obruše na idolopoklonike i zamjeraju im što sami klešu kumire kojima se klanjaju. A ne znaju da su i sami takvi, da život provode štujući izmišljeno božanstvo, ne znajući ništa o stvarnom i jedinom Bogu.

O DERVIŠU!
Dokad misliš tragati za ovim svijetom i njegovim ljepotama?! Dokad misliš trošiti svoj životni vijek posjećujući prevarante?! Takvi ti uopće nisu potrebni! Nema potrebe da se u vjeri mučiš i ustežeš toliko koliko oni od tebe traže. Tražiš od takvih nešto što oni nemaju, pa ti to ne mogu niti dati!

O DERVIŠU!
Štošta bi se o ovom moglo kazati! Ne tebi je da ono za čime tragaš tražiš kroz druženje sa znalcima. A kad nađeš, onda nastoj da živiš povučeno i u zadovoljstvu s Bogom, kako bi iskoristio ostatak svog života. Nema ništa bolje od povučenosti i zadovoljstva s Bogom! Onaj ko to posjeduje istinski je vladar, a onaj ko nema to dvoje obični je rob. A golema je razlika između vladara i roba!

O DERVIŠU!
Sve što će sutra biti stablo sadržano je u njegovoj sjemenci. Kako bi se pravilno razvilo, stablo treba iskusnog vrtlara. Isto tako, čista duša, lijepa ćud, znanje, spoznaja Tajni i božanska Svjetla postoje u ljudskoj biti, ali je nužno druženje sa znalcima i ispravnima da bi se sve to jednom ispoljilo kod čovjeka.

O DERVIŠU!
U tebi je skriveno prvo i posljednje znanje, sve što tražiš traži u sebi, nema potrebe da tragaš izvan sebe. Znanje koje s tuđeg jezika dopire do tvog srca je poput vode koju izvičeš iz tuđeg bunara i sipaš je u vlastiti – takva voda dugo ne traje. Moraš se potruditi da dosegneš razinu kad ćeš imati vlastiti bunar sa živom vodom. Ustalom, voda koju crpiš iz tuđeg bunara ne samo da ti neće potrajati, već se brzo kvari i biva uzrokom bolesti, a bolesti su u ovom slučaju oholost i ljubav prema ugledu i imetku. Moraš naći vodu u vlastitom bunaru, pa ćeš onda ti moći napojiti žedne. Živa voda traje zauvijek, svježa je i prijatna i lijek je za mnoge bolesti. Tvoj bunar je u tebi, ali ga još nisi iskopao. Iskopaj svoj bunar i poji se vlastitom vodom!
Moraš ukloniti zastore i doseći potrebne stupnjeve. Četiri su glavna zastora na tvom Putu: ljubav prema imetku, ljubav prema ugledu, sklonost ka slijepom oponašanju i fanatičnost. I četiri su stupnja koje moraš doseći: dobar govor, dobro djelo, dobar moral i spoznaja. Da bi dosegnuo ove stupnjeve, valja ti ukloniti rečene zastore. Uklanjanje ovih zastora je poput abdesta, a rečeni stupnjevi su poput namaza. Uklanjanje svakog od četiri zastora je poput pranja jednog od djelova tijela koji se peru pri abdestu. A svaki od pobrojanih stupnjeva je poput jednog od rekata namaza. Prvo ukloni zastore, pa ćeš otkriti stupnjeve. Prvo se uzme abdest, pa klanja namaz.
Da bi se nešto rodilo, nešto drugo mora da umre. Ako hoćeš da se odmoriš, moraš prestati raditi. Onaj ko ukloni ove zastore stalno je čist, a onaj ko dosegne ove stupnjeve kao da stalno uči salavate. Zastori se uklanjaju i stupnjevi dosežu tako što će čovjek živjeti povučeno, malo jesti, malo spavati i govoriti, ali, da bi to stanje postalo stalno, mora se družiti sa znalcima i mudrima.

O DERVIŠU!
Tebe nazivaju malim čovjekom (*insani sagir*) i malim svijetom (*alemi sagir*), a cjelokupan stvoreni svijet jeste veliki čovjek (*insani kebir*) i veliki svijet (*alemi kebir*). No, ti si oličenje oba ta svijeta. Sve što postoji u malom svjetu postoji i u velikom svijetu, i obratno.

O DERVIŠU!
Upoznaj sebe, upoznaj vlastitu vanjštinu i unutarnjost, e kako bi upoznao vanjštinu i unutrarnjost velikog svijeta. Kao što u velikom svijetu postoje Adem, Hava i Iblis, oni postoje i u malom svijetu. I, kao što u velikom svijetu postoji zvijeri i životinje, šejtani i meleki, sve to postoji i u malom svijetu.

O DERVIŠU!
Čovjek je mali svijet, a Adem tog svijeta je um (aql), tijelo je Hava, mašta je Iblis, stras je paun, a srdžba je zmija, lijepa ćud je Džennet, a loša ćud je Džehennem. Sposobnosti uma, duše i tijela meleki su tog svijeta.

O DERVIŠU!
Oblik nije bitan, bitna je sadržina. Nije važno ime, važna su svojstva imenovanog. Nije bitno porijeklo, bitno je umijeće. Pas nije nečist zato što mu je obličje takvo kakvo jeste, već je nečist zbog svog načina života i svoje ćudi. Nađe li se pasja ćud kod čovjeka, tad on nije ništa drugo doli pas. Svinja nije nečista zato što je obličjem svinja, već zbog svoje halapljivosti i proždrljivosti. Čovjek koji ispoljava takva svojstva jeste svinja. Šejtan nije nečist zbog svog obličja, već zbog svoje nepokornosti Bogu i sklonosti ka zlu. Čovjek koji posjeduje svojstva šejtana i sam je šejtan. Nije Iblis prognan i proklet zbog svog obličja, već zato što je ohol, tvrdoglav i zavidnik. Čovjek takvih svojstava nije ništa doli Iblis. Melek nije dobar i plemenit zato što je obličjem melek, već zato što je pokoran Bogu. Čovjek koji se ukrasi svojstvima meleka i sam je melek. Dobro zapamti ove stvari! Zadatak Božijeg namjesnika na zemlji jeste da se ukrasi lijepim svojstima, a da ona ružna odbaci od sebe.
Pametnom mora biti svejedno da li je imućan ili siromašan. Mora uvijek znati da mu to što je imućan može značiti veliku patnju, a da mu siromaštvo može predstavljati veliko olakšanje.

O DERVIŠU!
Kad se čovjek nađe u vremenima razdora, onda kad se ljudi u vjeri podjele na bezbroj sljedbi, a u njegovom gradu ili zemlji ne bude znalaca, onda neka zna da se pravo usmjerenje nalazi u dvanaestero:

Prvo, u druženju sa dobrima.
Drugo, u poslušnosti njima.
Treće, u zadovoljstvu Božijom odredbom.
Četvrto, u miru sa ljudima.
Peto, u nečinjenju zla stvorovima Božijim.
Šesto, u nastojanju da se ljudima olakša koliko se može.
Sedmo, u bogojaznosti, oslanjanju na Boga i razlikovanju halala od harama.
Osmo, u trudu da se ne bude škrt niti pohlepan.
Deveto, u tome da se ne govori ništa što nije nužno, i da ne uobražavaš za sebe da si znalac.
Deseto, u razvijanju lijepe ćudi kod sebe.
Jedanasesto, u stalnoj zabavljenosti duhovnim trudom i borbom.
Dvanaesto, u skromnom životu, bez moljakanja drugih.
Kralja evlija, hazreti Alija, pitali su: „Šta je egzistencija (*vudžud*)?", pa je on rekao: „A kažite mi šta nije!" Stvar je slična kao u onoj priči o ribama koje su rekle: „Šta je to voda? Kažu da živimo zahvaljujući vodi, da bez nje ne bi bilo života uopće, ali mi tu vodu nigdje ne vidimo." Ustvari, ribe nisu niti vidjele ništa drugo osim vode, voda je uvijek bila oko njih, a nisu znale da se postojanja svjetla biva svjesno tek kada padne mrak.

Mnogi su ljudi po svema slični ovim ribama. Mezheba i sljedbi je ovako mnogo zato što su ljudi skloni da se slijepo hvataju riječi Kur'ana i hadisa, a ne trude se da se dokuče njihov smisao. Oni od riječi idu prema smislu, a tako se nikada ne može doći do zbilje. Riječi i izraza je mnogo, a i svaki narod, uostalom, ima svoj jezik.
Riječi Božijih poslanika posebne su, jer njihova namjera jeste da upute ljude i odvrate ih od loših navika. Da se Božiji poslanici ne služe prijetnjama, mnogi se ljudi nikada ne bi prošli zla. Uglavnom, da bi se shvatile neke riječi, važno je znati šta je namjera govornika.
Znaj da je melek uzrok i posrednik, kao što je šejtan uzrok i posrednik. Sve što je uzrokom znanja, svijesti o Bogu i dobrog djela jeste melek. Također, sve ono što je uzrokom neznanja, nemara i lošeg djela jeste šejtan. Melek milosti je sve ono što je uzrok olakšanja i dobra, a melek patnje je sve ono što je uzrokom muke, propasti i podvojenosti.
Tako, u svakom djeliću zemlje, vode, zraka i vatre postoji melek.

O DERVIŠU!
Pamet je Džibril, jer pamet je uzrok tvog znanja. Pamet je i Mikail, jer ona je uzrok tvoje opskrbe. Pamet je Israfil, jer ona te ponizi kroz tvoju oholost i uobrazilju, pa te kroz tvoje shvatanje zbilje oživi. Pamet je i Azrail, jer posredstvom nje shvataš zbilju stvari, a kad dokučiš zbilju neke stvari, time je učiniš mrtvom za sebe.

O DERVIŠU!
Krajnost stupnja evlija jeste početak stupnja Božijih poslanika. Kad onaj koji se zaputio dosegne krajnost na stupnju velajeta, stigao je na početak stupnja nubuveta. Vjera (iman) je svjetlo, i velajet je svjetlo, a i nubuvet je svjetlo. Svjetlo imana je poput svjetla zvjezde, svjetlo velajeta je poput svjetla Mjeseca, a svjetlo nubuveta je kao svjetlo Sunca. Dakle, iman je svjetlo, velajet je svjetlo svjetla, a nubuvet je svjetlo svjetlovog svjetla.

O DERVIŠU!
Ne postoji doli jedna egzistencija, a to je egzistencija Božija. Izuzev Boga, ništa drugo nema vlastite egzistencije.

O DERVIŠU!
Savršenstvo čovjeka je u njegovoj zrelosti i slobodi. Zrelost znači stići k cilju i upotpuniti se. Sloboda znači prekinuti svaku vezanost za stvoreno. Stupanj zrelosti (bulug) stupanj je koji dosežu putnici, a stupanj slobode vrhunski je stupanj zrelih. Oni koji su se zaputili ulažu trud da bi dosegli zrelost, a zreli ulažu trud da bi ostvarili stupanj slobode.
Neki ljudi posjeduju osobenosti kakve drugi ljudi nemaju, ali nema niti jednog čovjeka, štaviše nema niti jednog bića, a da ne posjeduje nekakvu osobenost. Nemoguće je da u svijetu

postoji nešto što nema vlastitu prirodu i osobenost, ali svakom nije poznata tajna toga.

O DERVIŠU!
Dvije su vrste puta. Jedni su na putu učenja i ponavljanja, i takvi su u Šerijatu. Drugi su na putu skrušenosti i stalnog sjećanja na Boga, i takvi su u tarikatu. Jedni nastoje svaki dan naučiti nešto, a drugi nastoje svaki dan nešto zaboraviti. Jednima njihov put nalaže da svaki dan omrče nečim novim bijel papir, a put drugih traži da svaki dan skinu tamnu mrlju sa svog srca.

O DERVIŠU!
Vladari ovog svijeta jesu učenjaci koji postupaju po svom znanju i bogobojazna sirotinja. Ako je neko učenjak koji postupa po svom znanju, a usto je i bogobojazan siromah, onda je takav vladar nad vladarima. Ako sretneš takvog, bolje ti je njemu pružiti vrč vode da se napije, nego čitav život provesti u služenju drugima.

O DERVIŠU!
Postojanost je temelj volje. Murid od početka mora biti krajnje oprezan i ne smije slijepo oponašati ono što čine drugi muridi. Većina ljudi su poput ovaca, slijepo slijede jednu ovcu čak ako ova hrli u nesreću.

O DERVIŠU!
Ono što podrazumjevamo pod ljubavlju jeste vatra koju potpaljuje ulje uma. Kad njena iskra padne u um putnika, sprži sve kible i sve boje, pa putniku preostane samo jedna kibla i jedna boja.

O DERVIŠU!
U arapskom jeziku, tevhid znači jedinstvo. U Šerijatu, muvehid je onaj ko kaže da je Bog jedan. U tarikatu, muvehid je onaj koji zna da je Bog jedan. A u hakikatu, muvehid je onaj ko vidi da je Bog jedan.

O DERVIŠU!
Ko god čini zlo i želi loše drugima, čini zlo samome sebi a da to i ne zna. Loš i zlonamjeran čovjek već je u Džehennemu i gori u vatri. Djela se održavaju na srce. Što je čovjek bolji i što su mu djela ispravnija, vatra i patnja u njegovom srcu su manje.

O DERVIŠU!
Svijet je bio, sada je i bit će pun onih koji uobražavaju da ovaj svijet postoji zbog njih i da će u njemu vječno ostati. Iako će takvi priznati da čovjek živi šezdeset ili sedamdeset godina, to ne dopire do njihovih srca, pa se ponašaju kao da će ovdje vječno ostati. A ovaj svijet je poput mora koje stalno stvara nove talase. A ti vidiš koliko traje morski talas!

O DERVIŠU!
Ljudska je potpunost u četverome: u zbiljskom znanju, u lijepom moralu, u odvojenosti od ovoga svijeta i tjelesnih užitaka, te u naklonosti u ahiretu i duhovnim užicima. Svoju potpunost ostvario je onaj ko ostvari to četvero. A zbiljsko znanje sastoji se od četveroga: spoznaje sebe, spoznaje Stvoritelja, spoznaje ovog svijeta i spoznaje ahireta.

O DERVIŠU!
Uzaludno je o krajnostima Puta pričati ljudima koji su još zarobljenici vlastite niske prirode. Bilo bi to kao djetetu koje je još u majčinoj utrobi pričati o vanjskom svjetu. Ono je zatvoreno u svoj uski svijet, hrani se preko majčine krvi, i praičati mu o raznolikoj hrani koja postoji u vanjskom svjetu ne bi imalo smisla. Tek kad bude rođeno, dijete će spoznati vanjski svijet. Tako je i s čovjekom sve dok ne stigne na stupanj zrelosti i slobode. Inače, postoji opasnost da će čovjek, ma na kom stupnju da je, nijekati stupanj viši od njegovog ukoliko ga spozna, a to može odvesti u nevjerstvo.

O DERVIŠU!
Znalac i mudar je onaj ko je isti i kad je zdrav i kad je bolestan, i kad je imućan i kad je siromašan, i u snazi i u slabosti. Jer on zna da se i u bolesti, siromaštvu ili slabosti krije neko dobro. Zato, kad vidiš nekog da silno ljubi imetak i ugled, strahujući da ih ne izgubi, znaj da u takvom nema mudrosti. Mudar je onaj ko je zadovoljan šta god da mu se desi. Svijet je pun gladnih učenjaka i sitnih budala. Mnogo je moćnika koji, ipak, pate i tuguju, i puno je siromaha koji su, svjedno, bezbrižni i radosni. Posljednje što ćeš naći kod iskrenog vjernika jeste ljubav prema imetku i ugledu.

O DERVIŠU!
Sve stvoreno je u stalom kretanju i putuje ka svojoj konačnosti. Sve ima svoj početak i svoju krajnost. Krajnost znači da se potpuno ispolji sve ono što u nečemu postoji kao mogućnost. Kad se to desi, biće je doseglo svoju krajnost.

O DERVIŠU!
Postoje tjelesni i postoje duhovni užici. Postoji tjelesni i postoji duhovni odmor. Tjelesni užici su hrana, spavanje, spolno općenje, imetak i ugled. Duhovni užici su poimanje smislova stvari, promišljanje i dosezanje tajni i viših zbilja. Onaj koji je posve predan tjelesnim užicima, ko uopće ne zna za duhovne užitke, neće naći nikakvog užitka jednom kad se odvoji od svog tijela. Tad će mu preostati samo patnja i muka.
Znaj, stoga, da neke ljude ne zanima ništa osim ovosvjetskog života i nisu u stanju pojmiti nikakva viša znanja. Takvi su posve nalik djeci i budalama.

O DERVIŠU!
Znaj zasigurno da većina ljudi nema ničeg ljudskog osim svog obličja. U svojoj zbilji takvi su magarci, volovi, vukovi, tigrovi, zmije ili akrepi. Nipošto ne sumnjaj da je tako! U svakom gradu tek je po nekolicina onih koji su i svojim obličjem i svojom zbiljom doista ljudi.

O DERVIŠU!
Ljudi si dužni poznavati Božije propise i držati ih se, e kako bi mogli živjeti ispravno i lahko. Ne moraju, međutim, svi poznavati smisao i suštinu tih propisa. Te stvari biće otkrivene onima koji su ih dostojni.

O DERVIŠU!
Ovaj svijet je doista poput morskog talasa. Pametan čovjek ne gradi svoju kuću na morskom talasu. Zato, o dervišu, odaberi siromaštvo! Najpametniji među ljudima su siromasi koji su voljno odabrali svoje siromaštvo, oni koji su zahvaljujući svom poimanju zbilje stvari odabrali da se odreknu želja. Pametan zna da ostvarenje jedne želje ne vrijedi trpljenja neostvarenja stotinu drugih.

O DERVIŠU!
Znaj zasigurno da smo svi mi putnici i da će sve ovo jednom proći. Ako sad imaš vlast, pa i to će proći. Ako si sad u dobru, pa ni to neće trajati vječno. Ne oslanjaj se na vlast, iako ti je draga, jer nikad ne znaš koliko će potrajati. Ako te sad snašlo neko dobro koje ti je drago, ne veži srce za nj, jer ne znaš šta će biti već narednog sata. Nastoj da nikog ne snađe kakvo zlo od tebe, već gledaj da svakom olakšaš koliko možeš.

O DERVIŠU!
Upućivati ljude ne znači pričati im o stvarima koje ne razumiju i nedostojnima govoriti o višim zbiljama ili pokušavati puku obznaniti zbilju stvari. Pravo upućivanje jeste nastojati ukloniti loše navike među ljudima, olakšati im život i zaradu opskrbe, učiti ih da vole i poštuju jedni druge, da govore istinu i ispravno postupaju.

O DERVIŠU!
Ne veži se time da stječeš što više znanja kako bi te ljudi zvali šejhom i učenim, niti se trudi da klanjaš i postiš prekomjerno da bi te ljudi prepoznavali kao pobožnjaka, jer u tome se može kriti veliko zlo i nesreća. Od znanja uzmi onoliko koliko će ti biti korisno, a klanjaj i ibadeti onoliko koliko je nužno. Ono u čemu je tvoja sreća jeste da, nakon što si spoznao Boga, nastojiš očistiti svoju dušu.

O DERVIŠU!
Znaj zasigurno da se oholost duše ogleda u tome da misliš kako si ti u pravu, a svi ostali u zabludi. Stoga se suprostavi oholosti svoje duše. Znaj da je osnov zablude popuštanje strastima duše odnosno nezadovoljstvo Bogom. Poslušaj me i budi posve oprezan! To znači da ne zanemaruješ Šerijat. Ko god zanemari Šerijat, prije ili kasnije će se gorko pokajati. Dušu treba zaposliti, dati se na stalan rad, inače će te ona odvesti u zlo i nesreću.

O DERVIŠU!
Pravi put u svakom poslu jeste držati se sredine. A sredina je uža od dlake. Ići srednjim putem teže je nego hodati po bridu sablje.

O DERVIŠU!
Iako se Bog svima obraća i svugdje je prisutan, malo je onih koji uvijek čuju Boga i koji Ga vide u svemu.

O DERVIŠU!
Zasigurno niko ko je pametan ne misli da je ovaj svijet mjesto sreće. U ovom svijetu Božiji poslanici progonjeni su i stavljani na lomaču. U ovom svijetu ubijeno je na hiljade bogougodnika, nevine su ih mučili i razapinjali. U ovom svijetu svrgavani su pravedni i dobrohotni vladari kako bi na njihova mjesta zasjeli tlačitelji i zločinci. Pa, ako je sve to moguće, kako ovaj svijet može biti mjesto sreće?! Pametan ne uobražava da u ovom svijetu ima sigurnosti i sreće.

O DERVIŠU!
Slijediti slijepo svoje pretke velika je pokrivka i onaj koji je pod tom pokrivkom nikad stvari neće vidjeti onakvima kakve one doista jesu.

O DERVIŠU!
Znaj da čovjek posjeduje dvije stvari posredstvom kojih može ostvariti svoj cilj i želju – pamet i djelo.

O DERVIŠU!
Ljudi na ovaj svijet ne dolaze svojom voljom, i od stotinu hiljada koji su bili na ovom svijetu i otišli s njega, tek jedan je doista spoznao sebe, spoznao ovaj svijet onakvim kakav doista jeste, shvatio odakle je došao i kamo mu je ići. Ostali su slijepi došli i slijepi se vratili. Proveli su život na ovom svijetu na razini životinja i nikad nisu postali ljudi. Čitav život proveli su robujući strastima, sav njihov trud, svaki njihov rat i njihov mir bio je podređen udovoljavanju strastima. Ništa izuzev toga niti su shvatili niti vidjeli.

O DERVIŠU!
Činiti sedždu ne znači spuštati čelo na zemlju; istinsku sedždu čini onaj ko sve što čini čini radi Boga.

O DERVIŠU!
Nema veće blagodati kao raditi za Džennet i dospjeti u nj. I nema veće nesreće kao raditi za Džehennem i završiti u njemu.

O DERVIŠU!
Gledaj da se po svojoj vanjštini i načinu života naizgled ne razlikuješ od drugih ljudi tvog vremena, jer to je istinsko naslijeđe Božijih poslanika i bogougodnika.

O DERVIŠU!
Onaj amanet koji je ponuđen nebesima i Zemlji pa su ga oni odbili, a čovjek ga je prihvatio, jeste ljubav. Da je čovjek znao kako je ljubav teška stvar, nikad je ne bi prihvatio.

O DERVIŠU!
Adem je duh, Hava je tijelo! Šejtan je tjelesna priroda, Iblis je moć uobrazilje! Paun je strast, zmija je srdžba!

O DERVIŠU!
Onaj ko umre u ljubavi prema Bogu jeste šehid i njegova krv je njegova otkupnina kod Boga. Put je, doista, posve blizu, no kakve koristi kad ti nemaš oči koje vide niti uši koje čuju!

O DERVIŠU!
Ako čovjek i ima zdrav vid, opet ništa ne može vidjeti ne bude li vanjskog svjetla, svjetlosti Sunca ili lampe. Također, ako čovjek i ima zdrav untarnji vid, on mu neće koristiti ne bude li svjetla Božijeg poslanika ili evlije. Zato, onaj koji se zaputio prvo mora potražiti onog ko će ga uputiti, pa, tek pošto ga nađe, može se otisnuti na Put, dok naposljetku i sam postane uputitelj drugome.

Isa a.s. u knjigama sufija

Priredio i sabrao: **Mehmed Karahodžić**

SVOJSTVA I KARAKTERISTIKE ISAA A.S. (ISUSA)

... ime će mu biti Mesih[1], Isa, sin Merjemin, biće viđen i na ovom i na onom svijetu i jedan od Allahu bliskih...
Ali Imran, 45

Ime će mu biti Mesih, Isa, sin Merjemin (jer će on tebe (Merjemu) pomilovati nurom) *biće viđen i na ovom* (zato što on (Isa) shvaća pojedinosti i kako na najbolji način upravljati životom, što će dovesti do toga da će ga slijediti i poštivati kako vidljivi svijet ljudi, tako i nevidljivi svijet džinna) *i na onom svijetu* (jer on shvaća sveukupna značenja i svete znanosti. On će biti taj koji će voditi i upućivati ka istini zbog čega ćemo mu Mi darovati vlast nad nebesima i dušama) *i jedan od Allahu bliskih* (i bit će počašćen blizinom Hakka (Istinitog) gdje će primati od Njega tedžellijat[2] i mukašefat[3]).
Muhjiddin ibn Arebi, *Tefsir*

Dah Isaa a.s.

Inspirirani dahom Isaovim a.s., kojim su mrtvi oživljavani, a bolesnim zdravlje vraćano, sufijski pjesnici su razvili mnoge primjere i aluzije:

Voda i zemlja su oživjeli putem Isaova daha
postali su ptica koja je raširivši krila poletjela.
Rumi, *Mesnevija I*, 865

Kad je Allah sjenu Svoje milosti na Isaov dah spustio,
cio svijet se oduševljenjem ispunio.
Attar, *Musibet-nama*

Kad osvit zore na tebe pomisli, radost je,
sva bića se dahom, poput Isaovog, u život bude.
Attar, *Musibet-nama*

Istočni vjetar, koji miris Tvojih uvojaka nosi,
život je dao Isaovom dahu.
Posmatranje Tvoga lica
prosvijetlilo je Musaove oči.
Attar, *Divan*

Ovaj dah Isaov, kojim svakog časa
drugo sunce grane,
uspavanom svijetu donosi,
sa zemlje, podizanje glave.
Attar, *Divan*

Pošto Attareve riječi duši život daju;
on sigurno ima dah sličan Isaovu.
Attar, *Divan*

Ovaj dah sličan dahu Isaovu,
on nije neki vjetar niti dah
koji je iz radosti ili brige proizašao.
Rumi, *Mesnevija V*, 1319

Isaov dah je samo cjelov
na tvoje rubin-crvene usne;
voda života je samo uputa
na slatkoću tvojih usana.
Hafiz[4], *Divan*

Liječnik ljubavi je sažaljenja pun
i Isaovim dahom obdaren,
ali koga da liječi,
kad nema bolesnih?
Hafiz, *Divan*

S jednim dahom proživljavaš stotinu mrtvih duša.
Ko si ti?
Isa, Ruh ili voda života?
Fahruddin Iraki[5], *Divan*
Svako tvojim pogledom usrećen je bio!
O Isaov zefire[6]!
Jer si Hafizovu umornu dušu
jednim daškom u život vratio.
Hafiz, *Divan*

Mogu li ikome jednu takvu prefinjenost ispričati?
Moja draga, kamena srca, ubija me
a, ipak, posjeduje onaj Isaov dah, koji oživljava.
Hafiz, *Divan*

Teret briga i nevolja nas pritišće,
dok Allah nekoga ne pošalje,
čiji dah, poput Isaovog, teret skida i olakšava.
Hafiz, *Divan*

O srce, budi radosno!
Dah Isaov je došao!
Od njegovog časnog ruha
piri dah Jedinoga.
Hafiz, *Divan*

1 Hebrejski *Mešiha*, što znači blagoslovljen.
2 Pokazati se svjetlo od Allaha dž. š. u srcu sretnika.
3 Zapanjenost u spoznaji Allahova dž. š. veličanstva.
4 Jedan od najvećih lirskih pjesnika. Rođen u Širazu u prvoj polovini 14. stoljeća gdje je i preselio na ahiret 1389. godine. Mezar mu je i danas jedno od najposjećenijih mjesta u Iranu.
5 Rođen u Hemedanu (Iran). U Konju je došao 1267. godine i učio pred Sadruddinom Konjevijem. Pred kraj života otišao je u Damask, gdje je mezar Ibn Arebije, i tu 1289. godine preselio na ahiret.
6 Istočni vjetar

O ti, koji katkad ovo tijelo od zemlje
kao Isa jednim dahom oživljuješ
i katkad sebe pod vješalima
kao Halladž pokazuješ... dođi!
Rumi, *Divani-šems*

Bezbrojne Galenove liječničke sposobnosti
smiješne su u poređenju sa Isaovim dahom.
Rumi, *Mesnevija I*, 528

O ti, Isaovog daha, kako podnosiš udarce života?
Na ovom svijetu nema riznice bez zmije.
Rumi, *Mesnevija II*, 1862

Duša vinom opijena,
Hafiz ljubavlju istrošen –
Ah, ima li koga sa Isaovim dahom
da me u život ponovo vrati.
Hafiz, *Divan*

Ti si Isa svoga vakta
koji od brige umrle oslobađa,
i lahkomislenim svojim duhovnim dahom,
zdravlje vraća.
Medždud Senai[7], *Divan*

O ti, magarče, koji se grčevito držiš svoje magareštine!
Kako možeš dah jednog Mesiha da osjetiš?
Rumi, *Mesnevija V*, 2814

Iskrenost

Moraš poput Isaa, sina Merjemina,
na stazi iskrenosti biti,
pa da vrijednost i istinu, sureta i
ajeta u Indžilu možeš razumiti.
Senai, *Divan*

Ubjeđenje

Želiš li poput Isaa biti,
toliko dugo to nećeš postići
dok ti ubjeđenost k'o Isaova ne bude,
tek tada će te Mesihom prozvati.
Senai, *Divan*

Možda se i ti možeš sjetiti neke dove Mesihove,
ali gdje su usne i zubi Isaovi kod tebe, o bijedniče?
Rumi, *Mesnevija V*, 2503

Pomućenost

Zlato i žene samo brigu zadaju;
kao Isa, sin Merjemin, ostavi ih.
Mahmud Šebistari[8], *Gulšan-raz*

Kad se samo za trenutak
ovog svijeta oslobodiš,
kao Isa ti ćeš tada
u osami da boraviš.
Attar, *Divan*

Idi i u osami živi
kao oni Isaom inspirisani;
Iz svoje kuće izađi
i k'o garib na put kreni.
Abdurrahman Mula Džami[9]

Isa je kroz usamljenost
nastojao svijet zaboraviti
i tako blizinu Voljenog
uspio zadobiti.
Sa'di10, *Kasaid*

Kad se Isa duše
od svijeta okrenuo,
u duhovnom letu nebu je poletio,
iznad plavog svoda se uzdigao.
Rumi, *Divani-šems*

Čistoća

Očisti me, o Gospodaru, od ove bijedne duše
kako bih besmrtnu čistoću, poput Isaove, zadobio.
Attar, *Divan*

Allahova riječ

Da nije Allahove riječi bilo
zar bi se Isa kao "Čisti Ruh" poštivao?
Attar, *Divan*

Igla

Voljena! Tvoja usta su tako sićušna poput ušice igle Isaove,
a struk ti tanak poput konca od vretena Merjeminog.
Attar, *Divan*

Jahalica

Isa se na krilima mudrosti
put neba uzdigao.
Da je magarac samo pola krila imao
svojoj magarećoj prirodi bi utekao.
Senai, *Divan*

Kad možeš sa Isaom u prisnosti biti,
zašto sebe s magarcem u jaram upregnuti?
Kad možeš sa Mesihom u svetoj samoći živjeti,
zašto sebe s požudom jednog magarca vezati?
Attar, *Ilahi-nama*

Kao magarac ležiš tu lišen svega,
prožet životinjskim požudama,
približi se; dakle:
uzdigni se brzo, kao Isa, put neba!
Attar, *Divan*

Isa tvoga srca, od sušice, gotovo je umro,
dok je tebe hranjenje ovog magarećeg tijela
još uvijek zaokupilo.
Sa'di, *Kasaid*

7 Rođen je u Gazni (Afganistan) sredinom 11. stoljeća, gdje je i preselio na ahiret 1131. godine. Imao je veliki utjecaj na hazreti Mevlanu.

8 Rođen je u blizini Tabriza (Iran). Bio je poznat i imao mnogo učenika. Preselio je na ahiret 720./1320. godine.

9 Rođen je 1414. u Džamu (Afganistan). Pripadao je nakšibendijskom tarikatu. Preselio je na ahiret 720./1320. godine.

10 Ebu Abdullah Mušrifuddin ibn Muslih eš-Širazi rođen je 1213. u Širazu, gdje je 1292. preselio na ahiret. Djela su mu sabrana u 23 knjige proze i poezije.

Ti možeš Isaova magarca u Mekku povesti,
kad se kući vratiš, on će i dalje magarac ostati.
Sa'di, *Đulistan*

Isa nije stavljao šećer pred magarca
jer je magarac po svojoj prirodi slamom zadovoljan.
Kad bi šećer magarčevu radost uvećao,
Isa bi pred magarca sto kila šećera stavio.
Rumi, *Mesnevija VI*, 161-162

Znanje i spoznaja su Isaova sudbina.
O ti, magarče, to magarcu ne pripada!
Kad čuješ magareće revanje, sažališ se na njega,
a ne znaš da on želi magarcem da postaneš.
Imaj milosti za Isaa, a ne za magarca;
ne dopusti prirodi da ti razumom zavlada.
Pusti prirodu da glasno reve,
a ti o duši vodi brigu.
Godinama si magarcu robovao, sad je toga dosta;
jer magarčev rob je i sam magarac.
Dušu sklonu zlu odbaci za leđa,
jer ona tvom razumu mora biti pokorna.
Ova niska pamet je magarečje prirode,
i samo misli kad će slamu dobiti.
Isaov magarac je poprimio narav ruha;
a i pamet mu se uz Isaa promijenila.
Kod Isaa je razum vladao,
i snažni jahač je magarca oslabio.
Dok pod tvojim slabim razumom, o ti, magarče,
ovaj iscrpljeni magarac aždahom postaje.
Kad bi ti Isa i srce bolesnim učinio, ne napuštaj ga,
jer će ti zdravlje, također, preko njega doći.
Rumi, *Mesnevija II*, 1851-1861

Slušaj, o, srce! Ne dozvoli da te svaka opijenost prevari,
Isa je opijen Bogom, a magarac ječmom.
Rumi, *Mesnevija III*, 2691

Ljubav
Kad se Isa, Duh Ljubavi, nebu uzdigao,
nikad više svoja krila dole nije usmjerio,
da bi se u carstvo muke povratio.
Rumi, *Divani-šems*

Duša
Ti si ševa moga srca
i Isa moje duše.
Ako ima neko kao Ti,
onda si to opet Ti.
Nizami[11], *Mahzanul-esrar*

Koga ovaj zatvor tijela veseli
ne može se Isa duše
od njega da odvoji.
Šah Kasim Envar, *Divan*

Duše u sebi imaju dah Isaov,
dok je u tijelu jedan dah rana, a drugi mehlem.
Kad bi duše svoje tjelesne zastore odbacile,
tad bi kao dah Isaov bio govor svake duše.
Rumi, *Mesnevija I*, 1598-1599

Isa tvoje duše je uz tebe
a pošto je dobar pomagač, od njeg traži pomoć.
Nemoj svaki trenutak tijelu, punom kostiju, posvetiti,
a Isaa srca potpuno zapostaviti.
Kao onaj glupak kog smo,
radi iskrenih, u priči spomenuli.
Ne traži od svog Isaa život tijela,
nit Musaa moli radi faraonskih želja.
Rumi, *Mesnevija I*, 450-453

ISAOV A.S. PUT I NJEGOVE METODE
Resulullah a.s. je rekao: *Bob je bila hrana Isaova dok nije uzdignut, i nikad nije pojeo nešto skuhano na vatri dok nije uzdignut.*
Hasan Basrija[12] je rekao:

"Isa je oblačio odjeću od grube vune, jeo ono što je mogao ubrati s drveća i spavao tamo gdje ga noć zatekne."
Hulasaje šerhi tearruf[13]

Isa je jeo pustinjsko bilje, pio vodu ustajalu, sklanjao se u pećinu i ruševinu i pod glavu stavljao kamen ili svoju ruku kad bi spavao.
Abdul Kadir Gejlani14, *El-Fethur-rabbani*

Isa je dostigao najviši stepen odricanja među Poslanicima, oslobodivši se potpuno svih veza sa dunjalukom. Isa je sebi propisao fakr (siromaštvo). Njegovo praktikovanje siromaštva postalo je poslovično.
Feriduddin Attar, *Tezkiretul-evlija*

Sufija je onaj:
– čije je srce poput Ibrahimovog postalo imuno u odnosu na dunjaluk i potpuno saglasno s Allahovom odredbom;
– čija je predanost poput predanosti Ismailove;
– čija je briga poput brige Davudove;
– čije je siromaštvo poput siromaštva Isaa;
– čija je strpljivost poput strpljivosti Ejjuba
– čije je nastojanje i smjernost u dovi poput Musaovog nastojanja i smjernosti;
– čija je istinoljubivost poput istinoljubivosti Muhammeda
Džunejd Bagdadi[15]

Put Isaa je put odvojenosti i suzdržavanja od ugađanja svojim prohtjevima. Muhammedov put je u podnošenju uznemiravanja i briga od ljudi i žena. Ako ne možeš da slijediš put Muhammeda, slijedi barem Isaov, da ne bi potpuno uskraćen ostao.
Rumi, *Fihi ma fihi*

11 Rođen je 1138. godine u gradiću Gendže (Azerbejdžan), gdje je i preselio na ahiret 1203. Vodio je povučen život, posvećen proučavanju sufizma.

12 Ebu Seid el-Hasan ibn Ebi el-Hasan Jessar el-Basri rodio se 21./642. godine u Medini, u kući Ummi Seleme r. a. Poznat po svom strogom asketskom životu. Bio je učenik hazreti Alije r. a. Preselio je na ahiret u Basri 728.

13 Jedno od najranijih sufijskih djela. Pisac je nepoznat.

14 Osnivač je kadirijskog reda. Rodio se 470./1077. godine u mjestu Nejf (Iran). Nadimak mu je Ebu Salih, a časno ime Gavsul 'azam. Preselio se na ahiret u Bagdadu 561./1166.

15 Čuveni učitelj bagdadske sufijske škole. Tesavvuf je učio od svog daidže Sari Sakatija. Preselio je u Bagdadu 298./911. godine.

MUDŽIZE[16] ISAA A.S.

... Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: napravit ću vam od ilovače nešto poput ptice i puhnut ću u nju, i bit će, dozvolom Allahovom, prava ptica. I iscijelit ću slijepa od rođenja, i gubava, i oživljavat ću mrtve, dozvolom Allahovom, i kazivat ću vam šta jedete i šta u domovima svojim gomilate; to će, uistinu, biti dokaz za vas, ako pravi vjernici budete.
Ali Imran, 49

Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: (što dokazuje da me On šalje vama) *napravit ću vam od ilovače* (odgajanjem, čišćenjem i praktičnom mudrošću od ilovače nefsova manjkavih ljudi) *nešto poput ptice* (koja usljed velike čežnje lebdi ka blizini svetosti) *i puhnut ću u nju* (dahom božanskog i stvarnog života, pod utjecajem druženja sa Allahom i Njegova odgajanja mene) *i bit će, dozvolom Allahovom, prava ptica* (živo biće koje krilima čežnje i himmeta leti prema Hakku) *i iscijelit ću slijepa od rođenja* (koji ne vidi svjetlo istine i čije je srčano oko zatvoreno, pa ne vidi sunce Hakkova lica niti Njegovo svjetlo i ne prepoznaje sa surmom svjetlosti upute Njegove sljedbenike) *i gubava* (čija je duša bolesna grijesima, krivim uvjerenjima, ljubavlju prema dunjaluku i prljavštinom strasti, pa ću takvog duševno izliječiti) *i oživljavat ću mrtve, dozvolom Allahovom* (znanjem one koje je neznanje usmrtilo*). I kazivat ću vam šta jedete* (šta upražnjavate od užitaka i zadovoljenja strasti) *i šta u domovima svojim gomilate* (u kućama vaše unutrašnjosti od namjera i poriva).
Muhjiddin ibn Arebi, *Tefsir*

Pravljenje ptice

Rekli su Isau a.s.:
"Stvori nam slijepog miša i u njega život udahni ako si iskren u onom šta govoriš. "Isa uze ilovače i od nje napravi slijepog miša, potom puhnu u njega i on poletje. Tražili su da stvori slijepog miša, jer je on jedno od najčudnovatijih stvorenja. Od mesa je i krvi, leti bez perja, rađa žive mlade i ne polaže jaja kao što polažu ostale ptice. Ima bradavice iz kojih izlazi mlijeko. Ne vidi na svjetlu dana i u tmini noći. Vidi samo u dva perioda – sahat vremena nakon zalaska sunca i sahat vremena prije nego što osvane. Ima smijeh kao u ljudi i krvarenje kao u žena. Nakon što su vidjeli ovu mu'džizu, mnogi su se nasmijali i rekli da je to sihr.
Ismail Hakki, *Tefsir Ruhul-bejan*

Zadivljujući liječnik

Isaova ćelija je sofra zaljubljenih.
Dođite vi mukom pogođeni – sa ovih vrata ne odlazite!
Sa svih strana skupljaju se ljudi,
u dronjcima, slijepi, hromi, ludilom pogođeni.
Oni svako jutro dolaze pred vrata Isaove ćelije
da ih on svojim dahom od bolesti izliječi.
Kad svoj jutarnji ibadet završi
smjeran na svojim vratima se pojavi;
i vidi skupine jadnih i siromašnih
kako na njegovom pragu milosti se nadaju,
i kaže im svako jutro: "O vi, mukom pogođeni, pazite
od Allaha za vaše dove uslišanje dolazi.
Idite bez bola i tuge, sa ovog mjesta
čisti od grijeha, Allahovom milošću obasuti!"
I svi poput kamila što su dugo vezane bile
pa lanaca sa koljena oslobođene,
kući sretni pohitaše, jer nađoše ozdravljenje
putem njegove riječi blagoslovljene!
Rumi, *Mesnevija III*, 298-306

Ja sam Džibril ljubavi, a ti si moje lotosovo stablo;
ja sam bolesnik, a ti moj Isa, sin Merjemin.
Rumi, *Mesnevija VI*, 1998

Isa je naišao pokraj čovjeka koji je bio slijep, paralizovan, ramaknutih kukova i kome se od gube meso raspadalo, a on govori: "Hvala Alahu koji me sačuva belaja s kojim su mnogi od Njegovih stvorenja iskušani. "
"A koji to belaj ima, a da je od tebe otklonjen?" – upita ga Isa.
"O, Ruhullah! Bolji sam od onog u čije srce Allah nije stavio ma'rifet koji je stavio u moje srce."
Isa reče: "Istinu si rekao. Pruži ruku!" Kad mu Isa dodirnu ruku, on postade čovjek najljepšeg lica i pojave. Allah otkloni od njega stanje u kom je bio, pa postavši prijatelj Isaov, s njim je ibadet činio.
Gazali, *Ihja* IV

Isa mi je rekao: "O, slijepi čovječe, čvrsto se objema rukama drži za mene; ja imam očni mehlem vrlo dragocjen."
Rumi, *Mesnevija VI*, 4117

Oživljavanje mrtvih

Prenosi se da je jedanput, zaustavivši se pored nekog mezaristana, Isa proučio ovu dovu: "O, Gospodaru! Tako ti Tvoje dobrote i milosti, proživi mi nekog od mrtvih!" Zemlja se odmah potrese i jedna osoba ustavši iz nje stade pred Isaa. "Ko si ti?" – upita Isa. Upitani reče svoje ime. "A kad si umro?" "Prije 2700 godina." "Kakva je smrt?"
"Njenu gorčinu još uvijek osjećam."
"Šta si učimo pa ti je smrt tako neprijatna?" – dalje upita Isa.
"Od momenta moje smrti, neprekidno sam podvrgnut ispitivanju, zbog dijela imetka koji je pripadao jetimu[17], a ja ga sebi prisvojio." Nakon ovih riječi ponovno je legao u svoj kabur.
Abdullah Ensari, *Tefsir Irfani*

Isa, sin Merjemin, zaustavio se pored nekog mezaristana, pa s Allahovom dozvolom oživio jednog čovjeka. "Ko si ti?" – upitao ga je Isa. "Ja sam bio nosač. Jedanput, dok sam nosio drva za loženje, slučajno otkinuh jednu trijesku da njom zube iščistim. Za to djelo sam, nakon smrti, morao račun polagati."
Kušejri18, *Risala*

Došavši do kabura Sama[19], sina Nuha, Isa reče: "Esselamu alejke, o Sam ibn Nuh. Ustani sa dozvolom Allaha." Zemlja se zatrese i raspuknu, a potom se iz otvorenog kabura po-

16 Čuda.

17 Siroče.

18 Ebu Kasim Abdul Kerim ibn Havazin el-Kušejri, rođen 376./986., a preselio na ahiret 465./1074. godine.

19 Njegovi potomci su Arapi, Perzijanci i Bizantijci. Ukopan je u nekoj od jerusalimskih dolina.

diže osoba, tresući zemlju sa svoje kose i brade. "Ko si ti?" – upita ga Isa. "Ja sam Sam, sin Nuha. "
"A znaš li ko sam ja?"
"Ti si Isa, Allahov Poslanik."
"Kako to da ti je sva brada bijela, a nije ti takva bila u časovima tvog preseljenja?"
"Istinu si rekao, Allahov Poslaniče. Pred moju smrt kosa i brada su mi bile crne. Kada si me ti pozvao da ustanem, povjerovao sam da je to Israfilov rog koji najavljuje Dan obračuna. Zbog straha i stida pred ovim velikim danom, moja kosa je postala bijela kao snijeg."
"O, Same, ako je tvoja volja, ja ću uputiti dovu Allahu da ti produži život na dunjaluku."
"O, Poslaniče Gospodara moga, kada bih još hiljadu godina živio, na kraju mi opet valja umrijeti. Još uvijek su mi svježa sjećanja na samrtne muke koje sam jednom preživio. Svaki organ koji jednom iskusi smrt neće poželjeti još jednu. Bolje je da bude onako kako je i bilo. Vrati me u kabur gdje ću Posljednji dan i Sud Gospodara moga sačekati." Isa uputi dovu i Sam nestade u svom mezaru.
Zemlja se sklopi i sve opet bi kao i prije.
Ismail Hakki, *Tefsir Ruhul-bejan*

Ja ne vodim borbu da bih pobjedu izvojevao i svijet osvojio.
Jer ovaj svijet je bezvrijedan, truplo i lešina.
Kako na lešinu da budem pohlepan?
Ja nisam pas, koji mrtvima kožu čupa;
ja sam poput Isaa: ja dolazim da vas opet probudim.
Rumi, *Mesnevija III*, 4550-4552

Dvije stotine majki nije uradilo ono što si ti (Muhammede) za mene učinio;
čak ni Isa svojom mu'džizom za Eliazera nije tako mnogo učinio.
Jer kroz tebe se moja duša od smrti oslobodila, a
Eliazer, premda proživljen Isaovim dahom, opet je umro.
Rumi, *Mesnevija V*, 275-276

San Muhammeda ibn Hafifa

Ebu Abdullah Muhammed ibn Hafif[20] iz Siraza kazuje da je u snu vidio Isaa a.s. pa mu rekao: "O, Ruhullah! U Kur'anu je objavljeno da si ti ljudima mogao reći:
'... kazivat ću vam šta jedete i šta u domovima svojim gomilate... "'
Ali Imran, 49

"Istinu je rekao Allah" – odgovori Isa. "Možeš li meni reći šta je jučer Ebu Kasim Saffar večerao, a šta na stranu ostavio?" – upita ga Ibn Hafif. "Jeo je hurme i svježi sir, a nešto od toga je i ostavio" – odgovori mu Isa. Sljedeći dan Ibn Hafif ode svom prijatelju u posjetu pa mu reče: "Donesi da pojedemo one hurme što si ih jučer ostavio na stranu!" Prijatelj ga začuđeno upita otkud mu znanje o tome, na što mu Ibn Hafif ispriča svoj san.
Bakli[21], *Ruzbihan-nama*

Sofra

Isa se okupao, obukao čistu odjeću, klanjao dva rekata, sagnuo glavu, oborio pogled pa proučio dovu. Potom se između dva oblaka spusti crvena sofra naočigled svih prisutnih. Isa zaplaka pa reče: "Allahu moj, učini me od zahvalnih. Allahu moj, učini sofru milošću svjetovima, a ne primjerom za kaznu." Potom je ustao, uzeo abdest, klanjao, plakao, a onda skinuvši pokrivač sa sofre rekao: "U ime Allaha najboljeg opskrbitelja." Čim je to izgovorio, na sofri ugledaše pečenu ribu bez krljušti i kostiju, potopljenu u svojoj masnoći. Kod glave joj je bila so, kod repa sirće, a oko nje razno povrće, izuzimajući prasu, i pet pogačica. Na jednoj pogačici je bio zejtin, na drugoj med, na trećoj maslo, na četvrtoj sir i na petoj meso. Šem'un, glava havarijjuna, upita ga: "O, Ruhullah, da li je ovo dunjalučko ili ahiretsko jelo?"
"Nijedno od tog dvoga, već jelo Allahovom svemoći spravljeno. Jedite što ste tražili zahvaljujući Mu, pa će vam Allah još više dati i iz Svoje dobrote povećati" – odgovori Isa. Havarijjuni rekoše: "O, Ruhullah, kad bi nam pored ove mu'džize pokazao još jednu?"

"O, ribo, oživi s Allahovim dopuštenjem!" – reče Isa. Riba se pokrenu a Isa joj reče da se vrati u stanje u kojem je i bila, što ona i učini. Rečeno je da se sofra spuštala 40 dana preko dan. Oko nje su se skupljali siromašni, bogati, mladi i stari. Jeli su s nje sve dok se ne bi smrklo, a onda bi se naočigled svih podigla. S nje nije jeo nijedan siromah a da se nije obogatio, niti bolestan a da nije ozdravio, ne osjetivši više do kraja života bijedu i bolest. Potom je Allah objavio Isau da sofru učini za siromahe i bolesne mimo bogatih i zdravih. To je bio uzrok da neki od njih posumnjaju u istinitost sofre i njenog spuštanja s neba, pa osvanuše pretvoreni u svinje.
Ismail Hakki, *Tefsir Ruhul-bejan*

Kada je Isa uputio dovu Allahu da spusti sofru, dova je bila primljena i sofra se pojavila. Potom mu je Allah rekao: "Ja mogu gladne nahraniti, ali Ja imam prijatelje koji ostaju gladni a ipak postojani u saburu i odricanju, koji od Mene ne traže ništa drugo osim Mene, i koji samo u sjećanju na Mene utjehu nalaze, koji su kroz Moju milost sebe zaboravili i kroz Moju ljubav ne vide ništa drugo do Mene."
Abdullah Ensari, *Tefsir Irfani*

Hodanje po vodi

Pod Isaovim stopalima voda je bila od zemlje tvrđa, dok je mrtva zemlja putem njegovog čistog daha oživjela.
Attar, *Musibet-nama*

Naše poslovanje i govor je vanjski put,
unutrašnji put nadilazi nebeske visine.
Čulo vidi suhoću jer je iz suhoće rođeno;
dok je Isa duše po moru hodio.
Rumi, *Mesnevija I*, 570-571

Onda ćeš kao Isa
po vodi ići
Sunce pratiti
s mjesecom dolaziti!
Senai, *Hadikatul-hakikah*

20 Strogi asketa koji je bio oduševljen Halladžom. Tumačio je sufizam u kontekstu ašaritske teološke škole. Preselio je na ahiret 982. godine.
21 Ruzbihan Bakli je pripadao školi Ibn Hafifa. Preselio je na ahiret 1209. godine u Širazu.

Catherine Schuon

Memoari i anegdote

(Šejh Isa Nuruddin – Frithjof Schuon, 1907.-1998.)

REZIME: Catherine Schuon, supruga poznatog filozofa, metafizičara i duhovnog učitelja (šejha) Frithjofa Schuona (1907.-1998.), u ovome članku donosi svoja sjećanja ne pedeset godina provedenih u životu sa sa ovim sufijskim šejhom. Njezina sjećanja na ovog duhovnjaka i prominentnog filozofa-metafizičara, koji je cijeli život podučavao i demonstrirao "uzvišenost" kao "neophodni uvjet povratka Bogu," neizravno odgovaraju njegovim kritičarima oslikavajući ga u posebno čovječnom i plemenitom svjetlu.

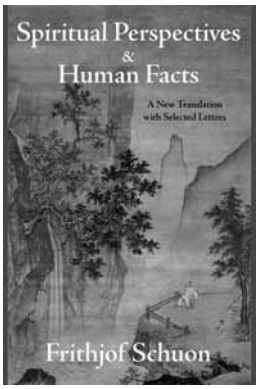

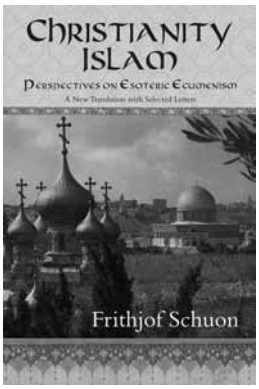

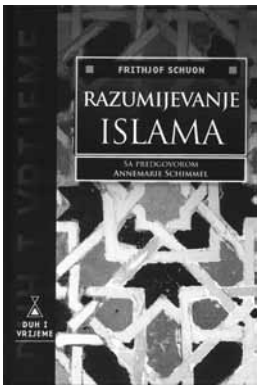

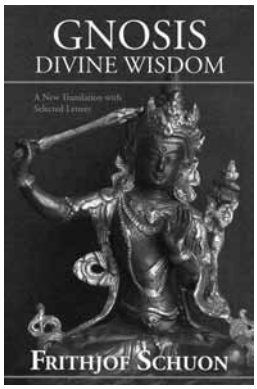

Na početku, moram upozoriti čitatelja da u kazivanju o Frithjofu Schuonu uvijek govorim "Šejh," jer ga nikada nisam drugačije oslovila osim po ovome naslovu; njegovo prvo ime koristila sam samo u prisustvu članova svoje obitelji, pa čak i tada nastojala sam izbjeći to, budući da mi se takav način oslovljavanja činio sasvim neprilično. Tokom pedeset godina provedenih u našem zajedničkom životu, nikada nisam prestajala biti ispunjena strahopoštovanjem i udivljenjem koje je bivalo sve dublje i dublje kako su se njegove duhovne i moralne geste za mene raskrivale kroz čitanje njegovih knjiga i kroz kvalitete koje je očitovao.

Istina je da sam u našem osobnom životu, riječi Šejh obično dodavala afekcionirani nastavak "-li" koji se koristi u švajcarsko-germanskom dijalektu; zacijelo, Šejh bi očitovao nježnost svojom djetinjastom i ponekada pretjerano dobrohotnom stranom. Sa zaprešćujućom čistotom srca vjerovao bi u ono što mu se govorilo i radije bi zanemarivao činjenicu da osobe s duhovnim nagnućima mogu biti dvoličnjaci ili pak lažljivci. U pogledu svete naivnosti, često je citirao priču o Svetom Tomi Akvinskom, kojeg je neki monah pozvao da što brže dođe do prozora ne bi li vidio bika kako leti; nakon što je svetac povjerovao njegovim riječima, dotični ga je počeo grdno ismijavati, pa je on na to odgovorio: "Radije bih vjerovao u bika koji leti, nego u monaha koji laže." Šejh bi reagirao na isti način.

Prvi put sam ga srela u proljeće 1947. U to vrijeme, živio je u malom jednosobnom stanu u Lozani (Lausanne, Švicarska), u tihoj ulici bez saobraćaja, koja je s jedne strane graničila s prelijepim posjedom zasađenim cedrovinom i izbeharalim drvećem, i s druge strane s redom zgrada čiji su ulazi bili ukrašeni malenim bašćama. Bila sam u društvu jednog od Šejhovih predstavnika koji mi je nešto prije darovao najbitnije knjige René Guénona i koji je, imajući u vidu moj entuzijazam i ozbiljnost mojih namjera, odlučio govoriti o Frithjofu Schuonu i njegovoj ulozi duhovnog učitelja, kao i o njegovom bratstvu. Pozvonili smo na zvono stana na četvrtom spratu, i Šejh, odjeven u sivi kaftan, otvorio je vrata. Moje srce, koje je do tada snažno tuklo, umirilo se istog trenutka kada sam ugleda tog čovjeka čije je veličanstveno dostojanstvo bilo upareno s dobrohotnošću koja bi u isti mah umirivala, i kojem je glas bio zapanjujuće mekan i čist. Posjeo me na jastuk; dočim je on sam sjeo na jedan niski divan pokriven turkmenskim prekrivačem, a posjetilac na mjesto na podu odmah do njega. Bio je tamo, kao planina snage i smirenosti, njegove prelijepe ruke bile su položene na koljena a njegove oči napola sklopljene. Na zidu iza njega visilo je izrazito lijepo indonezijsko tkanje. Sama soba bila je podijeljena u dva dijela zlatnim zastorom iza kojeg

je, moglo se pogoditi, bilo mjesto određeno za molitvu; veći dio sobe, koji je gledao na balkon bio je namješten divanom i gotičkom škrinjom na kojoj je stajala romaneskna statua Djevice Marije u uzvišenosti. Cijela soba, bila je prekrivena nomadskim afganistanskim ćilimima. Odmah do divana, nadomak prozora, stajalo je drvo fikusa i dvije azaleje koje su trezvenoj i umirujućoj ljepoti ovog mjesta pridavale crtu dobrodošlice.

Nakon trenutka tišine, Šejh me je upitao koji su moji razlozi da budem privučena duhovnim životom i da li sam imala ikakve posebne probleme. Naravno, imala sam probleme, ali uslijed same prisutnosti ovog Učitelja i snagom nekih njegovih riječi, isti kao da su bili izlapili. Zatim me upitao: "Da li znaš napraviti kafu? Možeš li nam pripraviti po šoljicu kafe?" Zadovoljna da budem na usluzi, otišla sam u kuhinju. Stari stol nalazio se između vrata i sudopera do prozora; na suprotnoj strani, između peći i ormara, stajao je stol na kojem i ispod kojeg su se nalazile knjige i fascikle. Staklena vrata zatvarala su maleni balkon, na kojem je rastao oleandar i na kojem su bile smještene kutije sa cvijećem u kojim su trebale procvejtati geranije. Sve je bilo čisto i pažljivo uređeno, tako da je bilo prilično lako naći sve što je neophodno za pripremanje kafe. Postavila sam džezvu i dvije šoljice na poslužavnik kojeg sam donijela pred Šejha, sva sretna što sam bila u mogućnosti iskazati svoje poštovanje klečeći pred njim i servirajući mu kafu. Odbila sam učtivo koliko god sam mogla njegovu ponudu da pijem i ja. Potom, on se okrenuo prema mom prijatelju i između ostalog upitao: "Kako je tvoja mačka?" Ovaj njegov učenik je, zapravo, posjedovao prelijepu perzijsku mačku za koju je pričao da joj voli puhati balone od sapunice i gledati je dok ih pokušava uhvatiti. Šejh je rekao, s blagim osmijehom: "Pitam se da li si balone puhao radi mačke ili radi sebe?" Ne sjećam se ničeg više osim da Šejh nije popio svu kafu i da je ostatak iz šoljice izlio u saksiju sa fikusovim drvetom. Kasnije sam čula da je ovo bila njegova navika, a biljka je od toga doista bujala.

Nakon ovog razgovora otišla sam kući, srca ispunjenog slatkom radošću. Očekivala sam strogo propitivanje, međutim sve je bilo tako jednostavno i prirodno. Zvuk njegovog mekanog glasa još uvijek je odzvanjao u mojim ušima i nisam mogla zaboraviti njegov duboko tajanstveni pogled (dugo vremana sam vjerovala da su mu oči bile crne, dočim su u stvarnosti one bile sivo-plave). Nekoliko dana kasnije, iz tramvaja u kojem sam se vraćala s posla, vidjela sam Šejha na ulici: nosio je košaru napunjenu potrepštinama, i hodao energičnim korakom koji je činio suprotnost sabranom izrazu njegovog lica. Kao toliko puta kasnije, bila sam zatečena ovim zapanjujućim skladom neodoljive snage i smirene unutarnjosti. Međutim, uskoro sam počela postavljati sebi neka pitanja: kako je moguće da čovjek, koji je već više od deset godina bio predvodnik tarikata sa brojnim učenicima, živi u malenome stanu i da svaki dan osobno mora otvarati vrata svojim posjetiteljima, obavljati kupovinu, kuhati, i ko zna šta još sve ne? Isto tako, djelovalo mi je kao da ne izgleda dobro. Da li je imao kakvih zdrastvenih problema? Da li je dovoljno jeo? Odgovori na ova pitanja došli su tek kasnije.

Nedugo nakon mog prvog susreta sa Šejhom, s vremena na vrijeme, bila sam pozivana na zajedničke zikrove (*madžalis*) skupa s ostalim članovima tarikata. Nakon jednostavnog obroka – raženi kruh, sir, voće i čaj – objedovanog u šutnji, Šejh bi govorio o nauku (doktrina) i duhovnome životu i davao bi odgovore na pitanja. Na ovim susretima, svaki put bez izuzetka, osjetila bih snažan dah blagoslova koji je izlazio iz njegovih usta; imala sam osjećaj kao da sam skoro bila u stanju nazrijeti zrake svjetlosti kako isijavaju iz njega. On je sjedio na svom divanu odjeven u marokansku odoru, baš kao i njegovi učenici koji su sjedili na podu poredani polukružno, sa ženama u pozadini. Tradicionalne islamske odore na kojima je Šejh insistirao, davale su dostojanstvo svakome od njih. Dvije marokanske svjetiljke, od fino izrezbarenog bakra, bacale su prefinjene sjene po stropu i zidovima, i dok smo mi obavljali zikr, miris bi preplavio zrak. Sve je bilo svetost, ljepota i mir, a kući bih se vraćala poslije ovih večeri kao opijena vinom istine.

Jednog dana, Lucy von Dechend (stara prijteljica obitelji Schuon i sama sljedbenik tarika), koja je obično kucala na pisaćoj mašini Šejhove radove, zamolila me da preuzmem ovaj posao na sebe, pošto je ona morala otputovati na nekoliko mjeseci, i dostavila mi rukopis članka "Mikrokozmos i Simbol" koji će se kasnije pojaviti u sastavu knjige *L'Œil du Cœur* (Oko Srca). Srijedom, u šest sati navečer, predavala sam otkucane članke i preuzimala naredne, bivajući na taj način počašćena da Šejha viđam prilično redovno. Svaki put bi me upitao da li je tekst bio dovoljno razumljiv; tako da sam stekla naviku da sebe postavljam u ulogu čitatelja i ukoliko bi se neki odlomak činio poteškim za razumijevanje, Šejhu bih ukazala na to, nakon čega bi on, na moje veliko iznenađenje, preinačio dotični odlomak. Bila sam zbiljski zapanjena činjenicom da je tako inteligentan čovjek želio slušati mladog početnika kao što sam ja, međutim poniznost je bila osnova njegove naravi — ništa drugo nije moglo biti razlogom ovakvom ponašanju — a savjete je običavao tražiti od svojih prijatelja u pogledu mnogih pitanja.

Svoje članke pisao je u jednome dahu, za nekoliko dana, i pregledao bi ih tek onda kada su bili otkucani; a zatim bismo ih morali ponovno otkucati kako bi bili sasvim razgovjetni izdavaču, mada su njegov rukopis i ispravke uvijek bili veoma jasni. Nikad nije pisao s namjerom da objavi knjigu unaprijed određenog naslova, nego radije iz potrebe da odgovori na probleme ili zbog unutarnje nužnosti. Kada su članci bili toliko brojni da bi se od njih mogla sastaviti knjiga, on bi ih poredao izvjesnim redoslijedom i cijelini bi dao naslov. Jedina iznimka u ovome pravilu bila je knjiga *Razumijevanje islama*[1] i, najvjerovatnije, njegov prvi rad *O transcendentnom jedinstvu religija,*[2] koji sadrži načelne teze i, zapravo, temeljne ideje njegovog cijelog opusa. Ta-

1 *Razumijevanje islama*, El-Kalem, Sarajevo, 2008.
2 *O transcendentnom jedinstvu religija*, Bemust, Zenica, 1997.

kođer je običavao ispisivati stranicu za stranicom, mislima i osvrtima u obliku aforizama koji su se ticali najrazličitijih tema; upravo to je predstavljalo skicu za njegovu knjigu *Spiritual Perspectives and Human Facts*. Jedan dan, na njegovom stolu nalazio se izvjestan broj celofana različitih boja, pa mi je objasnio njihov simbolizam i značenje. Rekao mi je da pogledam na krajolik kroz različite stranice celofana i pitao me kakav utisak stičem dok gledam kroz njih; i zapravo, žuta boja je poticala radost, ljubičasta tugu, plava je bila tajanstvena i hladna, zelena smirena, a crvena iznad svega zastrašujuća kroz svoj intezitet i vrelinu.

Drugog dana pričao mi je o astronomiji, o temi koja ga je po svemu sudeći fascinirala, jer je u to vrijeme bio izradio čitav niz proračuna prema kojima bi se mogao konkretno zamisliti zvjezdani prostor. Pokazao mi je na svoj globus i rekao: "Kada bi Zemlja bila ovih dimenzija, Mjesec bi bio veličine jabuke, i stajao bi na razdaljini od osam metara od Zemlje, a Sunce bi bilo veličine stambene zgrade na Sauvabelinu (brijeg iznad Lausanne). Venera bi se nalazila na mjestu gdje je sada katedrala; Jupiter, koji je devet puta veći od Zemlje, bio bi u središtu Ženevskog jezera, i tako dalje. Kada bi Sunce bilo velika jabuka, Zemlja bi bila veličine sjemena gorušice i bila bi udaljena deset metara od Sunca. Sunčev sistem bi jedva zauzimao pola kilometra i oko njega bio bi prostor veći od Europe. Govorio mi je o Mliječnome putu, o Velikom galaktičkom sistemu ... bilo je vrtoglavo. Ali daleko najvrtoglavije od svega, bilo je ono što mi je rekao kasnije i na što se se iscrpno osvrnuo u dvjema svojim knjigama: "Moderni čovjek je nesvjestan svoje upletenosti u titansku dramu u čijim granicama ovaj svijet, na prvi pogled tako čvrst, nije ništa drugo do paukova mreža ... Moderni čovjek ne uviđa da bi se taj svijet mogao urušiti *ab intra*, da bi materija, u procesu preobličenja, mogla poteći ka 'unutra' i da bi se cijeli prostor mogao skupiti kao ispuhani balon."3 Ili ponovno, kada je govorio o "Božanskim Atributima" i poglavito o *Al-Ahiru* (Bogu kao "Posljednjem"): "Ukoliko bi netko želio obrazovati manje ili više konkretnu ideju dolaska *Al-Ahira*, morao bi biti u stanju da posvjedoči, snagom anticipacije, onu vrstu eksplozije materije, tj. onu vrstu preokreta ili egzistencijalnog povlačenja, koje će označiti dolazak (*advent*) Božiji; on bi, dakle, morao biti u stanju da začuje zvuk Roga i uvidi slamanje i preobrazbu osjetilnog univerzuma."4 U mislima sam predočivala sliku ove kozmičke drame i ostajala začuđena, pitajući se odakle je izvodio sve to što je opisivao. Nije mi se doimao kao da govori po teoretskom znanju, već po izravnoj svjesnosti i iskustvu. Odavao je dojam čovjeka koji je, poput anđela, mogao proletjeti kroz sve sfere Univerzuma, i zaustaviti se na onoj najvišoj, utisak koji bi se iznova i iznova vraćao u moju svijest svaki put kada bih ga posjetila ili čitala njegove radove.

Drugom prilikom, Šejh mi je pokazao jednu staru knjigu u kojoj su bile predstavljene nošnje svih naroda na planeti. Uvijek je imao veliki interes za sve što se ticalo različitih rasa čovječanstva. Znao je imena svih azijskih naroda, svih afričkih i svih američkih plemena, poznavao je njihovu historiju, religiju, njihove običaje, imao je uvid u osnove njihovog jezika i pisma; mogao je recitirati mnošto pasaža *Ilijade* na grčkom, Danteove *Božanstvene komedije* na italijanskom, pjevušiti afričku uspavanku ili ratničku pjesmu Sijuksa; sa velikom vještinom vladao je arapskim jezikom i pismom, i čak je bio upućen u osnove sanskrta, te japanskog i kineskog jezika; srcem je znao kako da ispiše prvo poglavlje *Tao-Te-Ching*-a u finoj kaligrafiji. Skoro cjelokupno ovo znanje on bijaše sticao od svoje mladosti, i činio je to kako bi pobjegao od uskogrude europske atmosfere koja je u to vrijeme bila preovladavajuća i za njega zagušujuća. Također je mogao, jednim potezom pera, nacrtati kinesko, arapsko, kavkasko i lice crvenih Indijanaca.

Naprotiv, stvari koje ga nisu zanimale nije ni pamtio, a izučavanje kozmoloških znanosti prepustio je svom najboljem prijatelju, Titusu Burckhardtu. U astrologiju nije vjerovao, misleći da je iz nje lahko izvesti veoma pogrešne zaključke, i iznad svega nije podnosio pravljenje astroloških predviđanja. U pogledu na razgovor koji se jednoga dana poveo na ovu temu, dok smo bili na skupu kod njega, pitao me: "Koji je moj astrološki znak?" Rekla sam mu da ima Sunce u Blizancima i da je rođen u podznaku Riba. Blago se nasmijao i upitao: "I šta to znači?" Odgovor sam ponudila na osnovu ono malo znanja što sam imala o ovoj znanosti, i on je ostao šuteći. Bio je toliko nezainteresiran, da je već narednog dana sve zaboravio. Otprilike godinu dana nakon našeg prvog susreta, upitao me da li bih mogla doći i kuhati mu jedanput sedmično. Davala sam sve od sebe da pripravim svakojaka jela, na koja bi me pozvao baš svaki put – što je bila ponuda koju nisam očekivala. Nakon jela, čitao bi mi mističke pjesme Svetog Ivana od Križa i Svete Tereze djetešceta Isusa. Mnogo je volio ovu mladu sveticu, i govorio je da se njezina uzvišenost sastojala upravo od njezine svete malenosti, i dao mi na čitanje *Priču jedne duše*. U to vrijeme, bio je unesen u isčitavanje spisa crkvenih otaca i kršćanskih mistika; upravo tada je napisao "Krističke misterije," članak koji mi je pomogao da razumijem kršćanstvo u dubinu, baš kao i sve drugo što bi kasnije pisao na tu temu.

Jedna od knjiga koju sam u to vrijeme dobila na čitanje bila je *Black Elk Speaks*, diktirana autobiografija mudraca i sveca plemena Sijuksa, koji je u svojoj mladosti bio svjedok herojskog otpora njegovog naroda protiv bijelaca i koji je u isto vrijeme primao vizije, da bi mogao pomoći svojim bližnjima, kako duhovno tako i zdravstveno. Ja praktički nisam imala nikakvog znaja o američkim Indijancima, i ova knjiga za mene je predstavljala otvaranje u jedan posve neočekivan svijet. Sam Šejh je bio toliko zadivljen ovom knjigom da je čak savjetovao jednom od svojih američkih učenika, Josephu Epes Brownu, budućem profesoru etnologije, da otputuje na Zapad i pokuša pronaći ovog sveca u cilju da dobije što objektivniju sliku o njegovoj religiji. Brown ga je pronašao i s njim proveo čitavih godinu dana, tokom kojih mu je Black Elk povjerio sve svoje znanje o sedam suštinskih obreda njegova naroda; ishod ovog druženja bila je knjiga *Sveta lula* (*The Sacred Pipe*) i prijateljstvo s Benjami-

3 *Logic and Transcendence*, poglavlje "Concerning the Proofs of God."
4 *Form and Substance in the Religions*, poglavlje "The Cross 'Time-Space' in Koranic Onomatology."

nom, Black Elkovim sinom, koje nam je otvorilo mnoga vrata tokom naših putovanja na američki Zapad.

* * *

Kada smo se vjerili, vikendima bismo šetali pokraj jezera. Šejh je volio ovo jezero koje je, svojom mirnom površinom i veličanstvenošću planina u pozadini, postalo poput produljenja njegove duše. Imao je običaj rano ujutro šetati do Quai d'Ouchy da bi disao duboko u Prisutnosti Božijoj. Ponekada bi sretao i druge šetače, koji su također polazili u potragu za samoćom, kao što je bio, na primjer, kralj Alfonso III od Španije, cijenjeni beg od Tunisa, ili tada veoma poznati orkestarski dirigent, ili general Guisan švicarske vojske; on bi im klimnuo glavom u znak pozdrava i oni bi odvratili na ovaj pozdrav. Tokom naših šetnji, Šejh bi mi objašnjavao različita značenja Šehade (svjedočenja vjere: "nema boga osim jednog Boga"), govoreći da bi se riječ "bog" mogla zamijeniti bilo kojim drugim pozitivnim kvalitetom: recimo, nema ljepote osim Ljepote, nema pravde osim Pravde, i tako dalje, i najzad nema zbilje osim Zbilje. Mnogo je pričao o "metafizičkoj providnosti" stvari pojavnog svijeta, i bilo je očigledno da je on motrio sve stvari u Bogu i Boga u stvarima svim. Za mene, koja sam do tada vidjela Boga kao prebivajućeg u dalekim Beskrajima, ovi razgovori su bili poput otkrovenja koja su me činila spremnom da osjetim blizinu božanske Prisutnosti.

Poštovanje koje je Šejh imao prema svemu stvorenom ogledalo se i u malim stvarima. Na primjer, kada bi prelazio preko livade, izbjegavao bi da pogazi tratinčice i poljsko cvijeće, ili ako bi vrapci kupili mrvice na trotoaru, čekao bi da odlete ili bi ih zaobišao u širokom luku kako ih ne bi uznemirio. Nikad ne bi ubio insekta: ako bi se pauk ili centriped pojavio u njegovj sobi uzeo bi čašu, postavio je preko bube, ispod bi zatim podvukao razglednicu i tako zatočenu izbacio kroz prozor. Volio je mačke i nije dozvoljavao da ih itko uznemirava dok spavaju ili dok se nalaze u svojim kontemplativnim stanjima; kada bi naša mačka legla na Šejhov radni sto, kako bi ga spriječila da piše – mačak je izgleda bio ljubomoran na pažnju koja je poklanjana radnom stolu – nastupio bi pravi problem! Odmah bi me pozvao da dođem i uklonim naše malo mače sa zabranjenog mu odmarališta. Kada smo preselili u našu novu kuću u Pullyu (predgrađe Lozane), Šejh mi je jednom prilikom pomagao pri sađenju cvijeća u bašći. Najednom, zastao je s radom, okrenuo lopaticu, i rekao: "Ne mogu ja ovo raditi – upravo sam presjekao crva napola..." Neke životinje bi reagovale na ovu njegovu ljubav i poštovanje. Psi bi često slijedili Šejha, mahali bi repom, ili bi naglo prestajali lajati kada bi on prolazio pokraj dvorišta kuća koje su trebali čuvati.
Kao dijete, mali Frithjof je imao običaj moliti sve vrijeme tokom svog polusatnog hoda do škole. Na času Biblijske historije, njegov učitelj je govorio o zapovijedi da se "moli bez prestanka," i ovaj zahtijev dijete je prihvatilo veoma ozbiljno. Jednoga dana, kada se vraćao kući, upućujući svoje misli Bogu, veliki crni pas opakog izgleda obrušio se na njega, srušio ga na tlo i pokušao ga ujesti za vrat, u tom trenut-

Šejh Isa Nuruddin - Frithjof Schuon

ku se pojavio prelijepi njemački ovčar i potjerao crnu zvjer, te otpratio malog Frithjofa sve do kuće. Mnogo kasnije – kada je Šejh već bio predvodnik narastajućeg tarikata – njegova majka, koja nije imala ni malo razumijevanja za svoga sina, došla je i grdno ga kudila što u životu nije završio studije prava ili medicine, naglašavajući da je njegov život propao itd., tada se najednom pojavila malena mačkica, uskočila u Šejhovo krilo i počela plesati sa izdignutim prednjim šapicama, gledajući u njega svojim velikim očima i glasno mijaučući. Gospođa Schuon, koja je također voljela mačke, vidjevši ovaj izljev ljubavi prema njezinom sinu, stala je sa svojim prodikama kao ukopana, ne usuđujući se nastaviti ovo nimalo opravdano kuđenje. Međutim, jednom prilikom je gospođa Schuon bila veoma ponosna na svoga sina. Nakon moždanog udara, bila je izgubila sposobnost govora. Šejh joj je tada odnio svoju statuu Djevice i rekao: "Gledaj u ovu statuu i pokušaj reći *'Ave Maria'*; ustraješ li u tome, bit ćeš opet u stanju da govoriš." I u pravo to se dogodilo: nakon tri dana, mogla je govoriti normalno i svakome je pričala kako ju je njezin sin izliječio – dok je Šejh dobro znao da je to učinila Djevica.

U zoološkom vrtu u Rabatu (Maroko) bili smo svjedoci zadivljujućeg prizora. Šetajući kroz vrt s nekim našim prijateljima, išla sam ispred u društvu žena, dok je Šejh išao iza nas u društvu muškaraca koji su ga pratili. Šetajući tako, došli smo do dijela u kojem je bilo smješteno desetak velikih kaveza s lavovima, poredanih polukružno oko skupine palminih stabala. Svi lavovi izgledali su kao da drijemaju, jedino su se njihova mladunčad pomalo međusobno igrala i zadirkivala svoje majke. Baš u trenutku kada smo mi žene došle do petog ili šestog kaveza, lavovi mužjaci najednom su se svi uzdigli, i snažno zarikali. Zaprepaštene, okrenule smo se, pitajući se šta bi mogao biti uzrok takvom neočekivanom istupu: to je bio upravo trenutak kada je Šejh ušao u polukrug kaveza s lavovima. Lavovi su željeli pozdraviti ga! Ova zapanjujuća salutacija trajala je nekoliko trenutaka i tišina mačaka koje su zadrijemale, ponovno je nastupila.

Slična stvar se dogodila kada smo jednom prilikom posjetili izložbu životinja u Knie cirkusu u Švicarskoj. Ušli smo u šator u kojem je bilo pet slonova; tromo su njihali surlama, ali u trenutku kada je Šejh prošao pored njih, četiri odrasla slona, jedan za drugim, podigli su surle u znak pozdrava! Što se tiče ljudi, oni su generalno reagovali s poštovanjem, ili respektirajućom upitnošću. Njegovo dostojanstvo i njegov sabrani izraz lica, nije mogao a da ne privuče pažnju izvjesnih osoba. Hodao je kao da nosi neki sveti predmet, i u stvari, ovo blago kojeg je nosio bilo je trajno sjećanje na Boga. Ljudi bi ga pitali ko je on, ili bi mu govorili da oko njega osjećaju snažno zračenje ili neko blagostanje u njegovj blizini. Jevreji bi ga smatrali rabinom, pravoslavci "starcom," katolici nekim poglavarom, muslimani velikim šejhom a neki američki Indijanci poglavicom!

Tokom jednog posjeta Maroku, bili smo pozvani na ručak kod trgovca, koji je živio u središtu Medine od Feza. U posjet smo krenuli odjeveni u tradicionalnu muslimansku nošnju i Marokanci su nas odjednom počeli slijediti kroz uske ulice staroga grada, oblikujući dugu kolonu iza nas. Šejh tada bijaše ubrzao svoj korak ne bi li im umakao, ali nije bilo pomoći; pratili su nas do samih vrata našeg domaćina i posjedali pred kućom u nadi da će nas vidjeti još jednom kada budemo odlazili. Jedan od njih raspitivao se o Šejhu, na šta mu je sluga odgovorio da je on zapravo predvodnik svih muslimana Evrope – što naravno nije bila istina i nije ni najmanje pomoglo rješavanju situacije u kojom smo se našli. Morali smo čekati sve do vremena ikindijske molitve, kada na poziv mujezina svi odlaze u džamiju, kako bismo se bez zastoja mogli vratiti natrag u hotel.

Šejhu je bilo 14 godina kada je kardinal Mercier, arhibiskup Strazbura, posjetio Mulhouse kako bi izrekao misu (u tom razdoblju se gospođa Schuon, s dvojicom svojih sinova, već bila preselila tamo, nakon smrti svoga muža). Velika masa naroda okupila se oko puta kojim je Kardinal hodio, kako bi mogli primiti njegov blagoslov; mali Frithjof stajao je u drugome redu. Kada je arhibiskup prolazio pokraj njega, pogledao ga je, i zatim preko glava ljudi u prvome redu snažno isturio ruku, da bi dječak mogao poljubiti njegov episkopalni prsten.

Tokom svoje vojne službe — koja je u to vrijeme bila obavezna u Francuskoj — u trajanju od osamnaest mjeseci, oficiri su ga na kraju počeli tretirati s velikim poštovanjem i dali mu da obavlja neke veoma nezahtijevne poslove u ambulanti i sekretarijatu. Neko vrijeme, u armiji, dijelio je sobu s Romom koji ga je naučio nostalgičnim rumunjskim pjesmama. Njegovo poštovanje i prijatnost, također je budilo simpatije u običnom narodu. Nakon naših zaruka, Šejh me je upoznao sa svim trgovcima u prodavnicama gdje je kupovao potrepštine. Piljar, mesar, pekarova žena, vlasnica perionice veša, svi su izražavali svoje čestitke na najsrdačniji način. Bilo je dirljivo. Imali su neku vrstu nježnog sažaljenja prema ovom čovjeku koji je izgledao kao ogrnut u svoju usamljenost.

Kućepaziteljica zgrade u kojoj je Šejh živio, koja bi jednom mjesečno dolazila da počisti njegov stan, imala je istinsko udivljenje prema njemu. Jedan dan ga je usrdno molila da izrekne blagoslove za nju i njezinu obitelj. Šejh je nije mogao odbiti, tako da je jednog nedeljnog jutra, ova gospođa povela sa sobom svoga muža i kćerku, i svi su zajedno pred Njega kleknuli. On je izmolio "Oče naš" zajedno s njima, a onda je postavio desnu ruku na njihove glave izgovarajući neke molitve blagoslova, i mala obitelj je napustila naš stan preplavljena zahvalnošću. Međutim, prisutnost svetosti, može također potaknuti i mržnju. Tako je i Šejh podnosio bolna iskustva s ljudima koji se bijahu pobunili protiv njega i na njega izricali lažne optužbe. Na ulici se ponekada dešavalo da ga mladi huligan zaspe uvredljivim riječima; Šejh obično ne bi obraćao pažnju, ali jedne prilike u Londonu on je zastao i zakucao pogledom grupu mladića koji mu se bijahu rugali, i potom glasno uzviknuo na francuskom: *"Qu'est-ce que vous vous permettez ?"* ("Kako se usuđujete?"). Istog trena ovi mladići stali su kao ukopani, nespo-

sobni da se i pomaknu, kada sam se okrenula i pogledala na njih, prelazeći preko trga, vidjela sam ih još uvijek skamenjene na onom istom mjestu. Upravo ista stvar se dogodila u Kembridžu u Masačusecu, kada se čovjek u prolazu pored Šejha napadno iskezio i prezrivo nasmijao. Šejh je zastao i snažno ga pogledao ne rekavši ni riječi, i zatim nastavio svojim putem. Čovjek je ostao na svom mjestu, kao ukopan, ne mogavši čak ni ruku pomjeriti s oboda svoga šešira i ostao u takvom stanju sve dok mi nismo zamakli iza ugla (kako nam je kasnije rekao prijatelj koji je išao iza nas). Hvala Bogu, takvi incidenti su bili iznimno rijetki. Najdirljivije je bilo kada bi mu maleno dijete, sasvim spontano, pohrlilo da ga pozdravi, ponekada bježeći od roditelja ili paziteljica da to učini. Crveni Indijanci, kod kojih je brada bila nepoznanica, pitali bi ga da li je on Deda Mraz, i on je znao jako dobro kako da se prilagodi ovome.

Nakon našeg vjenčanja, moje mlađe sestrice blizankinje, koje su tada imale osam godina, dolazile su nam u posjet u naš novi stan. Šejh bi tada izvadio iz ormara kutiju ispunjenu igračkama i iz nje veliki zvrk, koji bi zavrtio pritišćući vertikalnu oprugu, pri čemu bi se začuo zvuk koji je on nazivao "muzikom sfera"; onda bi izvadio dječiju zvečku koja je zvučala kao balinezijski gamelan, za koji je govorio da je "muzika anđela." Moje sestre bi s užitkom slušale ovaj nebeski koncert, i ulazile u duh igre, tako što bi jedna od njih vrtila zvrk, a druga zvečala zvečkom. Šejh bi ih gledao neko vrijeme i onda bi se povukao, ali prije toga bi nam dao da razgledamo neke knjige o Baliju i Indiji. Moja sestra Anna, buduća karmelićanka, jednom je prilikom rekla: "Volim tvoga muža, on zna kako da udovolji malim djevojčicama." I to je zaista bilo tačno: a jedom prilikom čak nije oklijevao da ponese, vozeći se vozom iz Bazela do Lozane, plavi balon za malu kćer našega prijatelja koja je jako voljela balone. I koliko smo samo puta igrali lopte s djecom naših susjeda, baš kao što bismo činili i s dr. Martinom Lingsom i njegovom suprugom kada bi nam ljeti dolazili u posjet!

Šejh je također znao zabaviti i malene dječake; pokazao bi im svoju kolekciju predmeta iz svijeta crvenih Indijanaca: luk i strijele, lulu mira, ogrlicu načinjenu od medvjeđih kandži, tomahavk i tobolac, ukrase protkane ježevim bodljama ili ogrlice; pričao bi im herojske pothvate indijanskog poglavice, koje je štaviše bio savršeno sposoban ilustrirati smiješnim malim crtežima. U generalnom smislu, uvijek je volio ljude učiniti zadovljnim, ne samo djecu već također i odrasle, i uvijek se odazivao da ugodi ukoliko su ovi pozivi bili razumni.

* * *

Dok sam još bila djevočica vidjela sam prelijepe prizore Švicarskog nacionalnog parka u kantonu Grizon, i uvijek sam željela posjetiti to mjesto. Stoga sam pitala Šejha da provedemo neko vrijeme tamo nakon našeg vjenčanja. On se složio s tim; u park smo stigli u vrijeme kada se sezona posjeta tek otvarala, pa smo u toku jedne cijele sedmice bili jedini gosti u hotelu i cijeli veliki nacionalni park imali samo za sebe. Svaki dan bismo odlazili na duge šetnje, uživali u livadama prekrivenim cvijećem, odmarajući se pored brzih potoka, i gledali kako jeleni trče i pasu na planinskim pašnjacima i kako se mrmoti, kao djeca, igraju ispred svojih jamica. Za Šejha, koji je uvijek živio u gradovima, to je bilo predivno iskustvo. Osjećala sam da je upijao svom svojom prirodom sve ono što se tu nudilo njegovim osjetilima. Gotovo uvijek smo šetali u tišini.

Pored jednog brzaka, usred borove šume, otkrili smo veliki ravni kamen, na koji bi Šejh sjeo i meditirao. Umotan u svoju kapu, zatvorenih očiju, i duboko zadubljen, izgledao je kao mudrac s crteža taoističkih krajolika. Sjedio bi "ala turko," s rukama položenim na koljena, i izgledao nepotresiv, i beskrajno veličanstven. Gledajući ga sa suprotne strane brzaka, imala sam utisak kao da njegova figura raste i polako se stapa s veličanstvom prirode koja nas je okruživala. Za mene, nije bilo sumnje da je u tim trenucima bio jedno s Bogom. Rijetko sam ga viđala u ovakvim stanjima, jer bi u prisutnosti drugih ljudi skrivao svoja duhovna stanja, i uvijek bi se povlačio u svoju sobu kada bi meditirao — što je bilo očigledno — ali takav veličanstveni izraz katkad bi se ukazao na njegovom licu tokom sna, i ja bih se pitala kako takav čovjek može, nakon buđenja, uopće živjeti u svijetu kakav je ovaj naš (moderni Zapad).

Jednog dana smo se popeli do mjesta koje je stajalo visoko ponad vrhova drveća, i s kojeg se pružao veličanstveni pogled na planine prekrivene snijegom; Šejh je sjeo na zemlju da se odmori dok sam se ja pokušavala uspeti na sami vrh. Više nije bilo nikakve staze, i ja sam se penjala kroz područje ispunjeno oštrim kamenjem dok se najednom nisam našla u sred proplanka obasutog prekrasnim visibabama kakve nikad ranije vidjela nisam. Povikala sam: "*Ya Sheikh*, dođi da vidiš, puno je divnog cvijeća!" Kada je spazio dokle sam se popela, povikao je: "Ne, ne, i nipošto ne, to mjesto je opasno. Silazi dole; čovjek ne smije bez ozbiljnog razloga sebi ugrožavati život!" Sišla sam dole i uvidila da je zaista bio u pravu. Stajali smo još dugo, kontemplirajući prizor koji se prostirao pred nama. Tada je Šejh počeo govoriti o disanju, kazujući da je zrak očitovanje *ethera* koji prožima sve oblike i koji je u isto vrijeme prenosnik sveobuhvatne Prisutnosti Boga; kada dišemo, zrak u nas unosi *ether* zajedno sa svjetlošću i stoga dišemo u Sveprisutnosti Boga. Disanje bi trebalo biti udruženo sa Sjećanjem na Boga, čovjek mora disati s poštovanjem, sa srcem.

Navečer u hotelu Šejh bi pisao ili bi mi pričao o svojoj prošlosti. Čini se da je već kao dijete bio objektivan i logičan kao nezasukan mač; stariji su na to motrili kao na ekscentričnost i govorili bi: "Prerast će to s vremenom." Njegov otac bi napomenuo: "Frithjof će biti veliki čovjek jednoga dana." Priče o pustinjacima na njega su ostavljale snažan dojam, tako da su jedan dan on i njegov brat uzeli pepeo iz kamina, posuli se po glavama i njime začađavili lica i odijela, i zatim sjeli prekrštenih nogu da "meditiraju". Kada ih je njihova

zgrožena majka ugledala, kazali su: "Ne prekidaj nas, majko, mi smo sannyasini"! (*sannyansini*, tj. hindu isposnici) Jadna gospođa Schuon, imala je dodatni šok kada je našla svoje sinove kako pokušavaju prepilati noge stola; u to vrijeme negdje bijahu vidjeli slike orijentalnih interiera i mislili su kako bi bilo mnogo ljepše kada bi sjedili za vrijeme objeda na jastucima oko niskog stola. Srećom, drvo od kojeg je sto bio napravljen, bilo je veoma tvrdo, tako da su uspjeli samo ogrebati taj vrijedni komad pokućstva prije nego li su nanijeli istinsku štetu. Šejh se nikada nije smijao na glas, a kada bi pričao ove priče potisnuo bi smijeh, i začulo bi se jedino mehko "huh, huh" umjesto smijeha.

Kao dijete imao je dara da ugodi svojim malim prijateljima koji bi, već u tome vremenu, imali običaj povjeriti mu sve svoje tuge i pitati ga za savjet, i u njihovim pustolovinama, on bi uvijek bio predvodnik. Drugih večeri pjevali bismo pjesme koje smo oboje poznavali, Šejh bi pjevušio melodiju. Imao je dobar glas i lijep osluh za muziku. Žalio je što ne može pjevati u toku zajedničkog zikra, jer bi nas susjedi mogli čuti, i kada smo nakon pet godina konačno zaimali kuću, Šejh je to doživio kao veliko oslobođenje i pokušavao je improvizirati najljepše duhovne pjesme.

Veličanstveni boravak u djevičanskoj prirodi bio je početak njegovog laganog oporavka, jer je od smrti svoga oca nevjerovatno patio u okruženju ružnoće, sitničavosti, nedostatka vjere i – u radionici tekstilnih dizajnera gdje je bio zaposlen – od vulgarnosti i opakosti okruženja u kojem je bio primoran živjeti. Kao dijete bio je izuzetno osjetljiv na ljepotu, uzvišenost i svetost, o čemu svjedoče i pjesme koje je napisao kada mu je bilo samo trinaest godina. Dvije od tih pjesama donosim u prijevodu s njemačkog:

DAŠAK NOĆI

Da li me ovo Tvoja baršunasta ruka uzdignu prema Tebi?
Da li se ovo Tvoja odora tiho na me spusti?
Promatrah s udivljenjem Tvoj nabožni svemir!
I istopih se u mirisu Tvoje duše —
Ti polako rastvori vrata mojim čulima,
I slatka vjera se nježno na me spusti.

(1. VIII 1920.)

MOLITVA NA GOLGOTI

Pozdravljena budi od mene, o Golgoto,
Na kojoj prebivaju moji snovi i moje molitve,
Kojoj hrle moje žedne misli;
O Kriste, koji činiš moj život slatkim!
Moje srce je tužno, a moja duša slaba,
Vjerovao sam i previše u svijet ljudi!
Kada se moja duša okrene prema Tebi, o Gospode,
Ja nalazim tamo mjesto odmora i utočišta.
Golgota, stanak prepun milosti!
Ako bi se moja vlastita snaga činila dovoljnom
I ako bi se moje srljanje Tebi suprostavilo,
Ti bi opet bio utočište mojoj jadnoj duši.
Ovdje završavam svoju smrtničku pjesmu —
Ali ću zauvijek pjevati u blaženstvu;
Prema Tebi se želim uspeti na krilima
I učvrstiti svoju vjeru u Tebi, o Gospode, kroz moj život cijeli!

(napisano nakon smrti njegovog oca, 21. XII 1920.)

Svom svojom dušom težio je ozračju koje je ospoljavalo kvalitete i vrline koje su bile sastavni dio njegove prirode, ali u većini slučajeva jedino što bi nalazio bilo je nerazumijevanje, potcijenjivanje i ismijavanje. Jedino je svećenik kojem je odlazio na ispovijedi pokazivao simpatije prema njemu; ali u mladome Schuonu, koji je već bio čitao svete knjige Indije i govore Bude, uska katolička vjera nije mogla ugasiti žeđ za Apsolutnim. Veoma rano osjetio je da ga Bog poziva da ispuni neko poslanje, ali on, naravno, u to vrijeme nije mogao znati šta bi to moglo biti. Njegove intuicije i aspiracije posvuda su nailazile na zatvorena vrata; oko njega sve je bilo uronjeno u tamu! Ono što mu je pomoglo da preživi bila je njegova nepotresiva vjera i čitanje svetih Spisa. Tokom njegove vojne službe, čitao je između ostaloga, život Milarepe i život Ramakrishne, i zapisivao misli koje je prijateljima slao poštom u obliku pisama; ovo je ujedno predstavljalo početak njegove prve knjige *Leitgedanken zur Urbesinnung*. Poput ledolomca u noći, pokušavao je raščistiti put ka svjetlosti o kojoj je znao istinu posredstvom intelekta i u kojoj je želio da učestvuju i ljudi iz njegove blizine.

Kada je izgubio posao tekstilnog dizajnera u Parizu, to je za njega bio znak: trebao je napustiti Europu zauvijek – tako je mislio – i pobjeći na Istok, prepuštajući svoj život u cjelosti u Ruke Božije koje bi mu pokazale put koji treba slijediti. I sudbina ga je usmjerila k Alžiru i cijenjenom Šejhu Al-Alaviju. Tokom svog 3,5 mjesečnog boravka u društvu ovog velikog Šejha, mnoge rane su počele zacjeljivati; ali, zbog njegovog boravka u tekiji, francuska ga policija tada bijaše silno uznemiravala, baš kao i staroga Šejha, tako da je osjetio da bi, zbog spokoja ovih ljudi, on ipak morao da se vrati natrag u Francusku. Nekoliko godina kasnije, kada je otputovao u Indiju, tajno se nadajući da će barem tamo naći smiraj, bukno je Drugi svjetski rat i on bi regrutovan i vraćen natrag u Francusku kako bi se mogao boriti u vojsci. Bilo je očigledno da je volja Svemoćnog bila da se darovi kojim je Bog obdario ovog mladog čovjeka moraju vratiti natrag na Zapad i tamo biti ospoljeni, prije nego li biti izgubljeni negdje u pijesku Sahare ili vodama Gangesa. "Želio sam biti odnesen prema Božanskome na krilima vanjske baš kao i unutarnje ljepote, bez ikakvog samozavaravanja i na istinski ozbiljan i svet način, što nikako ne znači na način izvan Istine i onoga što Istina od nas zahtijeva," pisao je u to vrijeme jednome prijatelju; morao je načiniti za sebe, i za one koji su razumijevali i čitali njegove spise, svijet po mjeri svojih nagnuća, koji je, zapravo, bio svijet istine, ljepote i uzvišenosti duše.

* * *

Nakon našega putovanja u planine Grizona, preselili smo se u novi trosobni stan smješten na najvišem spratu zgrade, s pogledom na Ženevsko jezero. Moja obitelj koja je jedino znala da je Schuon bio pisac, suprostavljala se mome vjenčavanju s njim ("nitko se ne udaje za čovjeka bez imena i bez novaca, koji je napisao nerazumljivu knjigu i koji, povrh svega ovoga, ima lice proroka!"); ali na kraju su se, ipak, pokazali kao darežljivi i omogućili su nam da sebi priuštimo neke berberske ćilime i pokrivače i neophodni minimum rustikalnog namještaja u bijelom drvetu o kojem smo tada toliko sanjali.

Šejh je vodio veoma discipliniran život vremenski određen razdobljima pet dnevnih molitvi (namaza); uvijek strog prema sebi, bio je veoma blag prema svojim učenicima, uzimajući u obzir veoma teške uvjete rada na modernom Zapadu. Nikad nije promijenio svoje navike za sve godine koje smo proživjeli zajedno. Ustao bi rano ujutru i obavio jutarnju molitvu. "Sve dok čovjek ne izvršava molitve, nije ljudsko biće", govorio bi on. Nakon jednostavnog doručka, šetao bi sam do jezera, baš kao što je činio i prije braka. Imao je jaku potrebu za ovim trenucima samoće. U deset sati primao bi posjetitelje, a u podne, nakon što bi se povukao na sat vremena, pisao bio članke i pisma. Na svu svoju poštu odgovarao bi s nevjerovatnim strpljenjem i darežljivošću, ne oklijevajući da ispuni i desetke stranica ukoliko je to bilo potrebno, da bi osvijetlio sve uglove problema. Često bi pisao do kasno u noć i ustao bi da prošeta kroz sobu, uglavnom da bi se usredotočio na prisjećanje Boga u tim trenucima. Svaki dan bi čitao barem jednu stranicu Kur'ana (na arapskom), a također je ponekad čitao i psalme — osobito 23, 63, 77, 103 i 124 psalm su mu bili dragi.

Jeli bismo, ili sjedeći na podu, na malom marokanskom stoliću, ili u kuhinji, ali uvijek u šutnji. "Hrana se mora poštovati," i zacijelo Šejh bi uvijek objedovao s velikom sabranošću. Nije trpio da ljudi vode intezivne razgovore tokom jela, i kad bih posjetiteljima odgovorila na pitanje iz čiste učtivosti, on bi dodao: "Pusti ih da jedu," što je bilo dovoljno da svima nametne šutnju. Kada bi sjedio, nikada se nije naslanjao, i u svakom slučaju nismo ni posjedovali stolice, osim dva mala stolca (bez naslonjača), jedan za kojim bi sjedio dok je pisao za radnim stolom, i jedan kojeg smo držali u kuhinji; umjesto stolica imali smo nekoliko marokanskih jastuka koji su služili za sjedenje. Za posjetitelje koji nisu bili naviknuti na život *l'orientale*, nabavili smo dvije baštenske stolice na rasklapanje koje su se brzo mogle pripremiti za njihove potrebe. Jedino je u toku zadnjih godina svoga života, pristajao da koristi stolicu za ljuljanje, na kojoj bi sjedio kada je primao goste, ali bi odbijao sjediti u njoj kad god je mogao. Uvijek je hodao uspravljeno i pravilno, čak i tokom posljednjih godina njegova života, iako je bio oslabljen čak trima srčanim udarima. Kupao bi se jedino hladnom vodom; da se istuširа toplom vodom izgledalo mu je posve nebitno! Istina je da su neke od ovih njegovih navika izvirale iz činjenice da je uvijek bio siromašan, ali su, s druge strane, one bile u skladu s njegovom asketskom naravi. Sve što je radio, radio je potpuno, bez žurbe, sa sabranom mišlju. Jedna od njegovih navika bila je i to da bi uvijek oprao svoju šolju ili čašu odmah nakon jela; a pospremio bi svoju postelju čim bi završio s jutranjom molitvom.

Kada bi se želio obavijestiti o nekoj od tema o kojoj je pisao, otišao bi kod svoga prijtelja koji je imao knjižaru, posudio bi knjigu i vratio je nazad za dan ili dva, ili bi pročitao što bi htio u samoj knjižari. Od Boga mu je bilo dato da trenutno otvori stranice koje su mu bile potrebne za neophodne informacije; kao da su mu sami anđeli otvarali knjigu. Na taj način nije tračio vrijeme tražeći i čitajući stvari koje su za njega bile sporedne. Ali također je imao dar da odmah naleti na zablude koje je autor načinio, i mačem njegova razlučenja ,koje je uvijek bilo budno, uništavao bi iste bez milosti. "Nema prava uzvišenijeg od Istine," izgleda da je bio njegov glavni moto, i njegova odvažnost, svakako, nije privlačila samo prijatelje. Ponekada bi kupio novine, da bi saznao šta se događa u svijetu; ali greške koje su činili političari toliko su mu smetale da mu je bilo najdraže ukloniti se iz ovog područja. U svakom slučaju, uvijek bismo bili obaviješteni, na ovaj ili onaj način, o najvažnijim dešavanjima u svijetu.

1950.-tih, Šejh je ponovno počeo slikati. U njegovoj naravi se uvijek nalazila potreba da daje; a davao bi kroz svoje knjige, svoja pisma, kroz svoje duhovno upućujuće tekstove koje bi pisao za potrebe učenika, kroz pjesme; nikad ne bi oklijevao da za nas otvori vrata koja vode ka dubini i ka nebu. Kroz svoje slike želio je izraziti vrline ili stanja bitka. Kao modele uvijek je uzimao, s jedne strane, Indijance Plainsa iz prastarih vremena, među kojima su se mogli naći najuzvišeniji vrhovi muške plemenitost (Guénon, kojem je Šejh poslao desetak fotografija takvih Indijanaca, bijaše odgovorio: "Ovo su zacijelo plijeneća lica"); i s druge strane, slikao bi svetu Djevicu pod njezim univerzalnim aspektom Majke svih Poslanika ili ženstvenoga Logosa, koji predstavlja vrhunac ženske svetosti. Šejhove slike, na taj način, imale su oplemenjujući i interiorizirajući utjecaj na ljude koji su bili u stanju zamijetiti ovakvu vrstu očitovanja.

Talent za slikanje, omugućio mu je da od svoje šesnaeste godine zarađuje za svoj život i život svoje majke radeći kao tesktilni dizajner, dok bi povremeno prodavao slike. Jedan trgovac umjetninama u Parizu, vidjevši neke od njegovih slika, rekao je: "Mladiću, ti imaš milione u vrhovima svojih prstiju." Ali ovaj mladi čovjek nije ni sanjao o umjetničkoj karijeri i naprotiv, u jednom trenutku, čak je bio odlučio da Evropu napusti zauvijek, da se povuče iz svijeta u pećinu u pustinji Sahare ili da nastavi život na Himalajima, dok bi, u potpunom poništenju vlastite volje, iščekivao Božiju uputu: "Čovjek ne može znati Božiju Volju osim u poništenju svojih vlastitih želja; nije na nama da stvaramo intelektualnu elitu, na Bogu je da to učini, ukoliko je to Volja Njegova," pisao je prijatelju. "Više bih volio umrijeti nego učiniti nešto što nije Volja Božija." U istom smislu, jedanput mi je napome-

nuo da se *Šejhu-l-Bereka* rađa iz pepela svoga vlastitog "ja" (ega).

* * *

S vremena na vrijeme dozvolili bismo sebi luksuz gledanja prelijepe egzotične priredbe: balinezijske plesače, kabuki teatar, hindu plesove; ili neki ugodni film o srednjem vijeku ili o životu sveca. I Šejh nije spriječavao svoje učenike da učine isto: odista, u svijetu ružnoće i trivijanosti, duša može mnogo naučiti iz konkretnog viđenja ljepote i izraza plemenitih i uzvišenih osjećanja, i na taj način biti ohrabrena u činjenju napora prema vrlini. "U svetilište Istine se ne ulazi osim svetim putem, a on uvijek uključuje, iznad svega, ljepotu karaktera." Od nas je tražio da odnjegujemo ljepotu svojih duša i dostojanstvo držanja, jezika i odijevanja – tj. sve one kvalitete koje su ujedno bile veoma ugrožene u svijetu u kojem je nemarnost i bahatost bila skoro pa opće počelo; i u tome periodu – pedesete i početak šezdesetih godina dvadestog vijeka – korozivni utjecaj psihoanalize još uvijek nije bio u stanju da se uvuče u sve manifestacije dramskih umjetnosti.

Ponekada smo slušali muziku; posjedolavali smo tek nekoliko ploča, koje su bile dobro odabrane da bi proizvele interiorizirajući (pounutrujući) i uzvisujući učinak melodije. U dodatku pločama indijske, japanske i balinezijske muzike, imali smo i neka djela klasične muzike za koju je Šejh tvrdio da predstavljaju čista nadahnuća i otvaranja prema raju; na primjer; Sibeliusova *Lullaby* (Uspavanka), Betovenova *Mjesečeva sonata*, prvi dio Aranjuezovog koncerta prema Rodrigu, Granadosov *Goyescas*, Borodinova *U stepama centralne Azije*. I romska muzika! Nikad se ne bismo nasitili njezina slušanja. Šejhov otac, bio je violinista koji je održavao koncerte po Rusiji i Skandinaviji; bio je izrazito vješt u izvođenju djela istočnoevropskih kompozitora, a i sam je mogao svirati violinu na romski način. Neobično, kad god bismo otišli u restoran u kojem su svirali Romi, uvijek bi prve violine (*prima*) dolazili za naš stol da približe glazbu našim ušima, izgleda da su Romi osjećali neku sklonost prema Šejhu.

Ciganine, tvoja violina naricala je dugo -
Bila je to ljubavna pjesma bez imena
Koja je, nesaslušana, nestala u noći.

Pošto je tvoja duša zaobišla tvoje vlastito srce
Ti nisi znao kuda želiš otići,
I ostao si sam dok je dan nestajao

Sve dok pjesma tvoje violine nije objavila tebi
Da se trebaš okrenuti dubini
Gdje je sve rastaknuto u Ljubavi Božijoj.

(Ljeto 1997., prevedeno s njemačkog)

* * *

Broj posjetitelja se povećavao svake godine, i život u našem malom stanu postajao je neizdrživ. Zato je bio istinski nebeski dar kada je jedan od mojih rođaka, koji se pridružio tarikatu i uočio našu istinski tešku situaciju, ponudio sredstva za kupovinu komada zemlje i gradnju kuće na njemu. U predgrađu Lausanne (Lozane) našli smo stari napušteni voćnjak usred vinograda, s pogledom na jezero i planine. Nismo mogli ni sanjati nešto bolje; to je bio pravi mali raj koji je Šejhu nudio mir i prostor za njegova zanimanja.

Naši prijatelji gospodin i gospođa Withall Perry, kupili su zemlju u blizini naše, što nam je donijelo mnoge prednosti, između ostalog i to da smo imali telefon nadomak ruke. Ideja o posjedovanju takve sprave, Šejhu se činila nevažnom, baš kao i posjedovanje pisaće mašine; nismo imali telefon i živjeli smo kao i prije kada sam morala ići do grada da obavim neophodne pozive. Šejh je bio čovjek nekog drugog doba, i izgleda da je živio više u svijetu ideja nego svakodnevnih činjenica. Bio je kao utjevoljenje stiha iz *Pjesme nad pjesmama* koji kaže: "Ja sam spavao ali moje srce je bilo budno," ili onog što on sam kazuje u jednom tekstu: "Bog je Bitak, i ono što On u nama voli jeste obzir Bitka; mi moramo, kada mislimo o Bogu, odmarati u bitku." Ipak, uvijek je bio svjestan svega što se događa oko njega. Dok bismo putovali s prijateljima, ponekad bismo bili zaneseni u razgovoru u kojem on ne bi učestvovao. Ali, bilo bi dovoljno da neko izrekne neku glupost, i da se on odmah obruši poput orla da ispravi tu pogrešku. Isto se događalo kada bi ga netko upitao neko pitanje: odgovor bi uslijedio bez i najmanjeg oklijevanja. Običavao je nositi sa sobom malenu bilježnicu u koju bi upisivao fraze ili ideje za svoje tekstove. Nedavno, u jednoj takvoj bilježnici, našla sam rečenicu koja me je duboko zadivila kada sam čitala poglavlje "Kur'an" u njegovoj knjizi *Razumijevanje islama*: "Tobožnja nesuvislost svetih Spisa uvijek ima isti uzrok, naime neusporedivu nesrazmjernost između Duha s jedne strane i ograničenih mogućnosti ljudskoga jezika s druge: to je isto kao da se siromašni i zgusnuti jezik smrtnoga čovjeka rasprsne u hiljade djelića pod silnim pritiskom Nebeske Riječi, ili kao kada bi Bog, u nakani da izrazi hiljade istina, na raspolaganju imao samo nekoliko desetina riječi i tako bio prisiljen koristiti aluzije bremenite značenjima, elipse, izvatke i simboličke sinteze."

Ako bi kad zaboravio svoju bilježnicu zamolio bi me da ga podsjetim na tu i tu sentencu ili riječ; tako je jedan dan kazao: "Podsjeti me na riječ "bumerang" kada se vratimo kući." "Bumerang ?" "Da, bumerang." Zaintrigirana time, navečer sam s nestrpljenjem željela pročitati šta je pod nebom Božijim mogao napisati, i pročitala sam: "Na pitanje, zašto je čovjek postavljen u svijet kada je njegov temeljni poziv napustiti ovaj svijet, odgovaramo: to je upravo zato da bi postojao netko ko bi se vraćao Bogu; to je isto što i reći da Sve-Mogućnost ne zahtijeva samo da se Bog samoočituje, nego da, također, ostvaruje oslobođujući blagoslov povratka... Baš kako je bumerang svojim samim oblikom određen

da se vraća onome ko ga baca, tako je i čovjek svojim oblikom određen da se vraća svome božanskom prvoliku; bilo da on to želi ili ne, čovjek je "osuđen" na transcendenciju." (u *The Play of Masks*, poglavlje "Cosmogonic projection")
Šejh bi me uvijek i iznova iznenađivao svojom pribranošću ili osluhom za praktične stvari. Ako bi se desilo da mu ispadne neki predmet, uvijek bi ga uhvatio na sredini puta, prije nego li dosegne tlo; kada bi svijeća ostavila mrlje od voska na podu, stavio bi jedan ili dva lista papira na mrlju, zagrijao vodu u ravnom kotlu, kojeg bi zatim postavio preko papira, i za tili čas vosak bi se upio u papir. Ili opet: u našem voćnjaku smo ogradili jedan zaravnjeni prostor, u namjeri da tu postavimo tipi (indijanski šator) kojeg smo dobili na poklon pri našim putovanjima na američki Zapad; na tom dijelu zemlje htjela sam zasijati travu, kako bih na to mjesto postavila šator, ali svaki put bi mi ptice došle i pojele sjemenje. Na ovaj problem sam se požalila Šejhu. "Idi i zatraži od našeg susjeda da ti da malo sijena, pa s njime pokrij taj dio zemlje," to je rekao kao da je oduvijek bio zemljoradnik, i sistem se dokazao veoma djelotvornim.

Šejh je volio gromove i gledao bi ih s balkona. Što je više munja i gromova vidio to bi bivao sretniji. "Srdžba Božija me radosti i čini da dišem." U njegovom karakteru, pored velike dobrote, bila je i neka vulkanička osobina koja bi ponekada podsjećala na Bethovenove skladbe. Patio je zbog činjenice što ne može nikog izbaciti iz kuće, kao što bi to svaki duhovni učitelj na istoku uradio bez da mu se zamjeri; na Zapadu, to nije bilo moguće i to je bio jedan od razloga zašto je obolio. Gromovi su za njega bili očitovanjem Božanske Pravde, za koju je znao da će udariti jednoga dana.

* * *

Godine su prolazile, naše je drveće beharalo i davalo plodove, pašnjaci sa svojim divnim cvijećem i pjevom ptica koje su se tu okupljale, pružali su nam mnogo zadovoljstva. Sve je moglo biti ljepota i harmoničnost da nije đavo konstatno dolazio da pati Šejha; napuštanja, izdaje, objede, slijedile su jedna za drugom, i za čovjeka poput Šejha, koji je bio utjelovljenje vjernosti i ispravnosti i koji je imao gotovo nadljudsku sposobnost praštanja, ova razočarenja, na prvi pogled njemu nezamisliva, na kraju su slomila njegovu fizičku otpornost; postao je grozno bolestan, dobio je astmu i iskreno je razmišljao o tome da više ne prihvata nove učenike, i da se povuče negdje u planine daleko od svijeta. Ali Nebo je interveniralo i poslalo mu svoga najnježnijega i najljepšega Glasnika, Djevicu Mariju, za koju je Šejh uvijek imao veliko udivljenje; dala mu je hrabrosti i obnovila njegovu snagu. Nakon jednomjesečnog boravka u Maroku, koji je bio pun blagoslova, naš život se nastavio kao i prije, i cijela rijeka mladih aspiranata zakucala je na naša vrata.

* * *

Još petnaest godina je prošlo (Šejh je tada imao 73 godine), u kojim smo imali i plodonosna putovanja na Istok i Zapad i stalna odsjedanja u švicarskim planinama, kada je jednog dana iznenadno primio gotovo apsolutno siguran znak da bi se trebao nastaniti u Americi. Taj znak je bio toliko snažan da, kada smo rekli Šejhu, nakon posjete Američkom konzulatu, da mogućnost preseljenja ne postoji, da je odmah dobio napad astme i na kraju rekao da bismo u tom slučaju trebali migrirati u Kanadu ili Meksiko. Na sreću, zahvaljujući pomoći jednog američkog prijatelja, koji je po zanimanju bio pravnik, ove zakonske prepreke su bile uklonjene, i tako smo otputovali u šume Indijane, gdje je zajednica od preko 40 mladih ljudi čekala na nas; svaki od njih se bavio izučavanjem komparativnih religija pod nadgledanjem Šejhovog učenika Dr. Victora Danera, koji je tada radio kao professor na Univerzitetu u Bloomingtonu.

Pomalo me je bilo strah ispričati ovo, jer se u međuvremenu namnožilo toliko pogrešnih spekulacija o našem odlasku iz Švicarske. U stvari, Šejh nikada ne bi poduzeo takvu promjenu u svome životu – tada je već imao 73 godine – ako ne bi bio siguran da je to Volja Božija. Nekoliko godina ranije, bilo nam je predloženo da se preselimo u Maroko, i bila su nam ponuđena veoma izazovna imanja u blizini Tangera, ali je on na to odgovorio: "Da bih poduzeo tako važan korak, morao bih imati znak s Neba."

Zahvaljujući osnivanju izdavačke kuće koja je bila specijalizirana za objavljivanje Šejhovih spisa, radovi Frithjofa Schuona postali su sve više i više znani u krugovima intelektualaca, koji su često svoje najdublje divljenje iskazivali pismima punim pohvala. Sjeme Istine bilo je zasijano u duhovnu pustinju kakva je Amerika i to je bio, kako mi se čini, sasvim dovoljan razlog za ovaj veliki skok preko Atlanskog okeana kojeg smo poduzeli 1980. godine. Sav svoj život Šejh je želio samo jednu stvar: izraziti Istinu, privući ka Istini i živjeti Istinu. Da li je cilj kojeg je zahtijevao bio previsok? U pismu kojeg je uputio prijatelju, Titusu Burckhardtu, on kaže: "Uzvišenost je nužni uvjet za povratak Bogu, jer Bog je velik i jedino ono što je veliko može dosegnuti veliko. Ova uzvišenost je iznad svega jedinstvo duše s Bogom. Za onog kome je ovo jedinstvo nedostupno, gorljivost je možda dostupna, a za onog kome je i gorljivost nedostupna, istrajnost ili vjernost je zasigurno dostupna, jer to je veličina koja je dostupna svakoj duhovnoj osobi."

U zadnje dvije i po godine svoga života, Šejh je napisao preko 3.000 pjesama, koje su bile i didaktičke i liričke u isti mah – i koje predstavljaju, takoreći, oporuku koja destilira do zadnje kapi njegovu mudrost i njegovu dušu u obliku stihova koji ciljaju ravno u srce za svakog ko ih je u mogućnosti čitati na njemačkom jeziku na kojem su izvorno i napisane.
Nakon što je ustao da obavi jutarnju molitvu, preselio je u zoru 5. maja 1998. sjedeći u stolici za ljuljanje, zazivajući Ime Božije.

Neka Šejhov rad sija u srcima svih onih koji imaju uši da čuju.

S engleskog preveo Asim Delibašić

Hikaje
poučne priče iz života bogougodnika

Hikaje, poučne priče iz života bogougodnika, zauzimaju osobito mjesto u sufijskoj tradiciji. Posredstvom hikaja sufijska mudrost i temeljna načela ovog duhovnog puta prenošena su na jednostavan i svima razumljiv način, i zasigurno je i to jedan od razloga činjenice da je sufizam svoje privrženike našao u svim društvenim slojevima.

KAKO JE HAZRETI HAZAKIL POUČIO HAZRETI DAVUDA

Hazreti Davud, a.s., jednom izađe iz grada učeći Zebur, a dok bi on učio Riječ Božiju divlje životinje, ptice, potoci i brda skupa s njim bi veličali Svevišnjeg. Idući tako dođe do brda na kome je osamljen živio Božiji poslanik Hazakil. Čuvši zikr životinja i ptica, Hazakil shvati da je Davud negdje u blizini, pa siđe iz svoje pećine i pođe mu u susret. Kad se sretoše, Davud upita za dopuštenje da se popenje do Hazakilove pećine, ali mu ovaj ne dopusti. Davud tad stade gorko plakati, pa se Svevišnji obrati Hazakilu: „Ne žalosti Mog roba Davuda i udovolji njegovom traženju." Hazreti Hazakil tad uze Davuda, a.s., za ruku i povede ga uz brdo.

Kad se ispeše, Davud upita Hazakila: „Jesi li ikad osjetio želju da počiniš kakav grijeh?" „Nisam", odgovori hazreti Hazakil. Onda hazreti Davud, a.s., upita: „A jesi li ikad osjetio samoljublje i zadovoljstvo sobom zbog svoje skrušenosti i ibadeta?" „Nisam", odgovori opet hazreti Hazakil. „A da li se ikad u tebi javila želja za ovosvjetskim užicima", upita sad Davud, a.s., a Hazakil odgovori: „Da, znalo mi se desiti da u srcu osjetim takvu želju." „Pa šta činiš u takvim trenucima?", upita hazreti Davud, a Hazakil odgovori: „Spustim se u onu dolinu koju vidiš pred nama i dolje nađem nešto što mi posluži kao dovoljna pouka."

Hazreti Davuda, a.s., zainteresira o čemu se radi, pa se skupa spustiše u dolinu. Kad siđoše, ondje nađoše gvozdeni tron na kome je ležala šaka ljudskih kostiju, a ispod trona je bila ploča na kojoj je pisalo: „Ja sam Revi ibn Salem. Vladao sam hiljadu godina, izgradio sam hiljadu gradova, a u mome haremu bilo je hiljadu odabranih robinja. No, sada je zemlja moja postelja, hladan kamen mi je uzglavlje, a crvi i zmije su moje društvo. Pouči se zato mojom sudbinom i prođi se ljubavi prema dunjaluku, jer budi siguran da isti svršetak čeka i tebe."

HAZRETI ŠUAJB I OHOLI NEVJERNIK

Božiji poslanik hazreti Šuajb, a.s., okupio je jednom prilikom ljude oko sebe i kazivao im je o tome kako moraju biti bogobojazni i plašiti se srdžbe Božije. Među okupljenima se nađe i jedan oholi bogataš, pa prezrivo dobaci: „Ja sam počinio mnoštvo grijeha, a ipak živim u izobilju, Bog mi ne uskraćuje blagodati, zdrav sam i živim sretno."

Hazreti Šuajb se na trenutak zbuni, a tad mu od Svevišnjeg stiže objava: „Kaži mu da je budala i da priča gluposti, jer kaznio sam ga najgorom bolešću: njegovo srce je slijepo i tvrdo!" Hazreti Šuajb to kaza onom čovjeku, ali ovaj odgovori: „A možeš li dokazati da je istina to što govoriš?" Svevišnji tad objavi Šuajbu: „Kaži mu da on katkad stane na molitvu, ali u svom srcu pritom nikad nije osjetio užitak i olakšanje. To je znak da boluje od bolesti o kojoj si ga obavijestio!" Hazreti Šuajbu to prenese onom čovjeku, i ovaj nevoljko priznade da je to istina. I doista, imajmo uvijek na umu da je sljepilo srca mnogo veći i užasniji nedostatak nego uskraćenost za očinji vid.

LJUBAZNOŠĆU PREMA LJUDIMA STJEČE SE LJUBAV BOŽIJA

Poslanik islama, s.a.v.a.s, putovao je jednom kroz pustinju s jednim od svojih ashaba po imenu Huzejfa. Umorni i prašnjavi od puta, naiđoše na oazu i stadoše ondje da se osvježe i klanjaju namaz. Poslanik, s.a.v.a.s., priđe vrelu da uzme abdest, a Huzejfa odmah natoči u svoju mješinu vode i stade polijevati Poslaniku, s.a.v.a.s., kako bi lakše uzeo abdest. Pošto završi s uzimanjem abdesta, Božiji poslanik, s.a.v.a.s, uze mješinu od Huzejfe, i stade iznad njega kako bi mu pomogao da se lakše abdesti. Huzejfa se posrami i reče: „Poslaniče Božiji, nije dolično da ti meni polijevaš vodu iz mješine i pomažeš mi da uzmem abdest. Ne mogu sebi dopustiti da se Vjerovjesnik muči oko mene." Poslanik se na te riječi blago osmjehnu i kaza: „Allahu je najdraži onaj rob Njegov koji je ljubazan, plemenit i uslužan prema svojim prijateljima."

PLEMENITA NAMJERA JE NAJVEĆE DOBRO

Muslimanska vojska spremala se za boj na Tebuku, pa Poslanik, s.a.v.s., pozva vjernike da pomognu opremanje vojske. Imućni muslimani davali su novac, konje, vojnu opremu i hranu, kako bi se muslimanske snage što bolje pripremile za bitku koja ih je čekala. Ensarija Habib ibn Zejd, siromašni musliman, žarko je želio i sam doprinijeti opremanju muslimanske vojske. Međutim, on bijaše tek siromašni Medinjanin, čovjek koji je radeći kao nadničar jedva uzdržavao sebe i svoju porodicu. Nakon što je cijelog dana do podne radio na građevini kako bi zaradio skromnu dnevnicu kojom je kupio nešto hrane za svoje ukućane, umoran i iscrpljen otiđe kod vlasnika jednog bunara u Medini i dogovori s njim da do navečer okreće teški čekrk za

izvlačenje vode u zamjenu za dvije šake hurmi. Kad predvečer dobi svoju naknadu, Habin jednu šaku hurmi odnese svojoj djeci, a onda otiđe k Poslaniku, s.a.v.s., i dade onu drugu šaku hurmi kao svoj prilog opremanju muslimanske vojske.
Ondje su se zatekli neki licemjeri, koji vidjevši ovaj skromni prilog stadoše da se izruguju s Habibom, pa rekoše: „Zar je muslimanska vojska spala na to da joj nedostaje šaka hurmi?! Kakva li si ti budala kad si pomislio da ćeš takvim prilogom pomoći muslimane!" Poslaniku njihove riječi teško padoše, on se sneveseli, a Svevišnji mu u tom trenutku objavi kur'anske ajete koji glase:

One koji vjernike ogovaraju zato što zekat daju, a rugaju se i onima koji ih s mukom daju - Allah će kazniti za izrugivanje njihovo, i njih čeka patnja nesnosna. Molio ti oprosta za njih ili ne molio, molio čak i sedamdeset puta, Allah im neće oprostiti - zato što u Allaha i Poslanika Njegova ne vjeruju. A Allah neće ukazati na pravi put nevjernicima. (at-Tawba, 79-80)

LOŠA TRGOVINA

Neki čovjek imao je lijepo parče zemlje i s te svoje njive je svake godine ubirao lijepe prinose kojima se mogao pristojno izdržavati. Međutim, žarko je želio imati dobrog i skupoga konja, pa odluči prodati onu njivu kako bi ispunio sebi želju. Zalud su ga lokalni imami odgovarali od toga i govorili mu kako je prodaja zemlje bez prijeke potrebe u islamu strogo pokuđena. Vođen svojom strašću, on proda onu njivu, pa sav dobiveni novac dade kako bi kupio plemenitog i skupog konja.
Pošto tako napokon udovolji prohtjevu svoje duše, ponosno je po cijele dane jahao okolo na svom skupocjenom atu, dok jednom na putu ne srete nekog derviša. Derviš ga upita: „Otkud ti tako plemenit i skup konj?" Čovjek odgovori: „Imao sam jednu njivu, pa sam je prodao i tim novcem kupio ovoga konja." Kad to ču, derviš mu kaza: „Doista si napravio naivnu trgovinu! Dao si ono na što si ti bacao balegu da bi zauzvrat dobio pšenicu za ono čemu ti moraš davati pšenicu da bi zauzvrat dobio balegu!"

GAZALI I DRUMSKI RAZBOJNICI

Imam Gazali u mladosti je napustio rodni Tus i tragajući za znanjem nekoliko godina proveo je u Nišaburu, gradu koji u to vrijeme bješe središte znanosti i okupljalište učenjaka. Nekoliko godina proveo je ondje, posjećujući predavanja najglasovitijih učenjaka i marljivo bilježeći njihova predavanja. Te bilješke sakupljene u nekoliko svezaka bile su njegov jedini imetak, no za njega, naravno, od neprocjenjive vrijednosti.
Kad odluči da se vrati u svoj rodni kraj, Gazali spakova sve svoje knjige i pridruži se jednom karavanu koji je krenuo kroz Horasan. U putu karavan zaskočiše drumski razbojnici, pa stadoše od putnika oduzimati sve dragocjenosti. Kad dođoše do Gazalija, opaziše da on sav usplahiren grčevito steže vreću koju je nosio sa sobom, pa pomisliše da

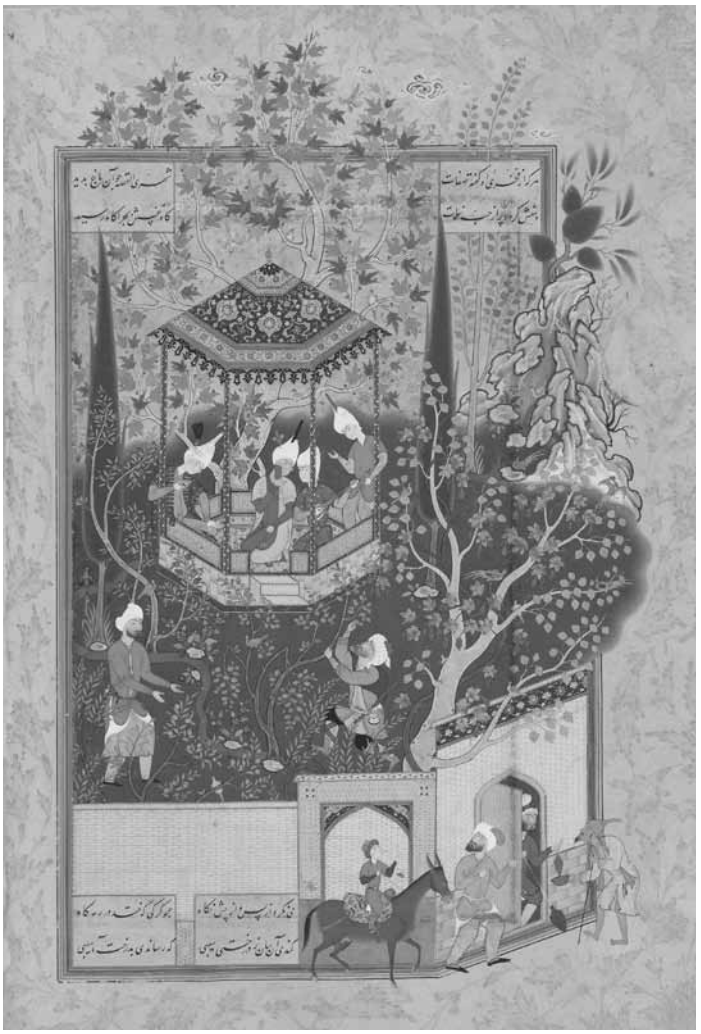

u njoj krije ko zna kakvo blago.
Vođa razbojnika priđe Gazaliju i upita šta je u vreći, a ovaj odgovori: „Nešto što vama ne bi bilo od koristi, a meni predstavlja najveće blago." Hajduk tad ote vreću iz njegovih ruku, no kad poviri unutra vidje da u njoj nema ničega osim knjiga. „Šta je ovo?!", upita Gazalija, a ovaj kaza: „To je plod mog školovanja, u tim knjigama je sve znanje koje sam stekao... Uzmete li mi te knjige, bit će da sam uzalud protraćio nekoliko godina." Razbojnik ga s čuđenjem osmotri, pa reče: „Jadno li je ono znanje koje je stalo u jednu običnu vreću! Najbolje bi bilo da malo porazmisliš o svojoj učenosti!" Imam Gazali kasnije je kazivao: „Savjet koji mi je otvorio oči i naučio me da ispravno razmišljam dobio sam od jednog drumskog razbojnika!"

IBN SINA I IBN MISKEVEJH

Još u ranoj mladosti čuveni islamski učenjak Ibn Sina ovladao je svim tadašnjim znanostima. Kažu da je već s dvadeset godina u potpunosti poznavao vjerske i svjetovne nauke toga doba, da je već bio izučio svu dostupnu literaturu i napamet znao sva najvažnija znanstvena djela. Opijen svojim znanjem, još mlađahni Ibn Sina upade jednom na predavanje također glasovitog ondašnjeg učenjaka Ibn

Miskevejha, pa baci pred ovoga jedan orah i nadmeno reče: „Ako si zbilja učenjak, izračunaj mi površinu i zapreminu ovog oraha!“ Ibn Miskevejh ga sažaljivo pogleda, pa skide sa svoje police jednu knjigu o ahlaku i pruži mu je, rekavši: „Mislim da je ova knjiga o lijepom ponašanju tebi potrebnija nego meni da saznam zapreminu onog oraha.“

Takav odgovor posrami mladog znanstvenika, on u trenutku shvati koliko je njegovo samoljublje bilo ružno, i kažu da je do kraja života često prepričavao ovaj događaj iz svoje mladosti.

EBU ZERROV SAVJET

Ebu Zerru, jednom od najbližih Poslanikovih, s.a.v.s., ashaba, stiže pismo od nekog nepoznatog čovjeka u kome je ovaj tražio od Ebu Zerra savjet koga će se držati cijeloga života. Ebu Zerr na kraju pisma u odgovor dopisa samo jednu rečenicu: „Budi dobar prema onome koga najviše voliš i ne nanesi mu zlo.“ Kad čovjek dobi pismo i vidje Ebu Zerrov odgovor, veoma se začudi. Koliko god da mu se odgovor činio besmislenim – jer podrazumijeva se da niko neće nanijeti zlo onome koga najviše voli – znao je da se iza svega krije neka mudrost. Ipak, nije uspijevao odgonetnuti smisao Ebu Zerrovih riječi, pa odluči da ga lično posjeti.

Kad dođe kod Ebu Zerra, predstavi se i reče da je zbunjen odgovorom koji je dobio, a Ebu Zerr mu objasni: „Rekoh ti da budeš dobar prema onome koga najviše voliš i da mu ne nanosiš zlo. A svako najviše voli samoga sebe. Dakle, budi dobar prema sebi tako što ćeš se čuvati grijeha, držati se propisa Božijih i nastojati da ne odvedeš sebe u Vatru.“

RAD JE IZRAZ POBOŽNOSTI

Neki čovjek redovno je posjećivao predavanja hazreti Džafera Sadika i često se družio s njegovim učenicima. Međutim, odjednom prestade dolaziti na predavanja, što Džafer Sadik primijeti i upita svoje učenike: „A šta je s onim čovjekom koji se redovno družio s vama?“ „On je dopao siromaštva i teško živi?“, rekoše mu. Onda hazreti Džafer Sadik upita: „A kako se snalazi i od čega se uzdržava?“, pa njegovi učenici kazaše: „Povukao se u kuću i po cijeli dan klanja i ibadeti.“ „Ali kako dolazi do svoje nafake?“, upita sad Džafer Sadik, pa mu odgovoriše: „Jedan susjed ga svakodnevno obilazi i donosi mu hranu.“ Hazreti Džafer Sadik na to kaza: „Taj njegov susjed je kudikamo pobožniji čovjek od njega!“

BERIĆETLI NOVAC

Poslanik Božiji, s.a.v.s., posla jednom hazreti Alija na bazar sa zadatkom da mu kupi košulju. Hazreti Ali se vrati i donese košulju, a Poslanik ga upita: „Koliko si je platio“, pa Ali odgovori: „Dvanaest dirhema.“ Poslanik, s.a.v.s., na to reče: „Ne bih nosio tako skupu košulju. Misliš li da je trgovac spreman zamijeniti je za neku jeftiniju i vratiti ti ostatak novca?“ Ali reče da će pokušati to obaviti, vrati se na bazar, i trgovac doista pristade na zamijenu, pa dade Aliju jeftiniju košulju i vrati mu četiri dirhema.“

Domalo Poslanik, s.a.v.s., i hazreti Ali zajedno otiđoše na bazar i ondje sretoše neku mladu robinju kako sjedi postrani i gorko plače. Upitaše je šta joj je, pa ona odgovori: „Moj gazda poslao me u grad da nešto kupim, ali izgubila sam četiri dirhema koje mi je dao.“ Poslanik, s.a.v.s.., reče joj da ne plače i pruži joj ona četiri dirhema koje je dobio kupivši jeftiniju košulju. Kasnije, vraćajući se iz grada, Poslanik, s.a.v.s., i hazreti Ali sretoše ponovo onu djevojku. Bila je tužna i odmah se vidjelo da je u nekoj nezgodi. Upitaše je šta joj se desilo, a ona reče: „Izgubila sam previše vremena kupujući sve ono po šta su me poslali, i sad me strah vratiti se kući jer sam sigurna da je gazda ljut na mene i da će me izgrditi.“ Poslanik, s.a.v.s., reče joj da će je lično otpratiti kući i zauzeti se za nju kod njenoga gazde.

Kad dođoše do kuće u kojoj je ova robinja služila, Poslanik, s.a.v.s., stade pred vrata i glasno reče: „Esselamu alejkum, o stanovnici ovoga doma!“ Niko se međutim ne pojavi, pa poslanik nazva selam još jednom, a potom i treći put. Tad na vrata izađe mladić koji kaza: „Ve alejkumu selam, Poslaniče Božiji, i dobro došao u moj dom!“ „Zar me nisi čuo kad sam prvi put nazvao selam?“, upita Poslanik, a mladić odgovori: „Jesam, ali htio sam još slušati tvoj mubarek glas.“ Onda Poslanik, s.a.v.s., kaza: „Ova tvoja robinja zadocnila je obavljajući kupovinu, pa sam došao u njenoj pratnji jer se želim zauzeti kod tebe za nju.“ Mladić na to reče: „Poslaniče Božiji, ako je ona bila razlogom da ti počastiš moj dom svojim dolaskom, u znak zahvalnosti ovog trenutka joj darujem slobodu!“ I doista, on oslobodi onu robinju.

Vraćajući se kući, Poslanik, s.a.v.s., reče zadovoljno hazreti Aliju: „O Ali, vidiš kako se skromnost isplatila i koliko je berićetan bio onaj ušteđeni novac.“

POHVALA UČENOSTI

Ebu Ishak bio je poznati učenjak iz 4. hidžretskog stoljeća. Služio je na dvoru abasidskih vladara i uživao je veliki ugled, iako Ebu Ishak nije bio musliman nego sabejac, sljedbenik drevnog monoteističkog učenja koje, međutim, nije priznavalo Muhammedovo, s.a.v.s., poslanstvo. Valja, ipak, reći, da je Ebu Ishak, u znak poštovanja, skupa s muslimanima postio časni Ramazan, a dobar dio Kur'ana znao je napamet i često bi citirao kur'anske ajete.

Ebu Ishak rado se družio sa poznatim muslimanskim učenjakom i pjesnikom Sejjidom Šerifom Radijem. Kad Ebu Ishak umrije, Sejjid Radi u znak žalosti spjeva tužbalicu u kojoj se, između ostalog, kaže:

Vidjeste li koga nose na tabutu drvenome,
Vidjeste li kakva svijeća dođe, evo, kraju svome?!
To planina bješe što bi more mogla zatrpati;
Ko bi rek'o šaka zemlje da planinu može skriti!

Čuvši ovakve stihove, neki muslimani požališe se: „Ebu Ishak nije bio musliman i ne priliči toliko žaliti za njim i ovako ga veličati!“ Sejjid Radi na te prigovore kaza: „Svojim stihovima ne hvalim njegovu vjeru nego njegovu učenost!“

Priredio i s perzijskog preveo Muamer Kodrić

Sead Begović

Mali princ

Pod korakom njegovim zavodljiva zmija se plete
njeni obrisi suhe i ljuskaste kože u pijesku
Zanijela ga spokojnost tih hladnih očiju
Možda će mu ona zagrijana suncem pokazati
zemlju dalekih povorki krijesnica
Možda će u njenim razjapljenim čeljustima
napokon sagledati sav mir ove pustinje i
dosegnuti svoju visinu iznad litice – iznad
svakog zida:

Violinu, minu i mezanin
Crvene večeri Šeherezade
Ucviljene kćeri
i nestašni nadimajući baobab

I prije nego što se ugase svici i utišaju svirci
on polako nestaje s karte ovoga svijeta
Čuvam ga još malo u zanjihanoj suzi
a potom mi umorna rožnjača Iris
izgubi majušni trag
Bijah tužan, iako dobro znam: neveselom čovjeku
od tog se kosti suše
Rekao sam – ostani – griješ mi jetru
Ovdje se voliš s grubom travom
Ovdje smijeh tvoj pada poput perja
i posipa nas dahom đule
Mogu ga osjetiti
zagrliti kao veliku dvoranu prirode
u mome tijelu me razvedrava
gdje bolno ništavilo zjapi
i stoluje šutnja
Rasprodaja pustinjskog popelina

Ah smrti, od pjesme se mora rastati!

Iz Njegove česme, izvora života
suza očna grijehe čisti
Allahu, neka oči kaplju krvlju
Koji se rastao s ovim svijetom
s imenom Istinitog na usnama
neka je na njega milost svih svjetova
Zapisa loš sin još lošijeg oca
stanovnik pustinje, Mali princ riječi
umrli prije smrti, potrebit Allahove milosti
Siromah Sead

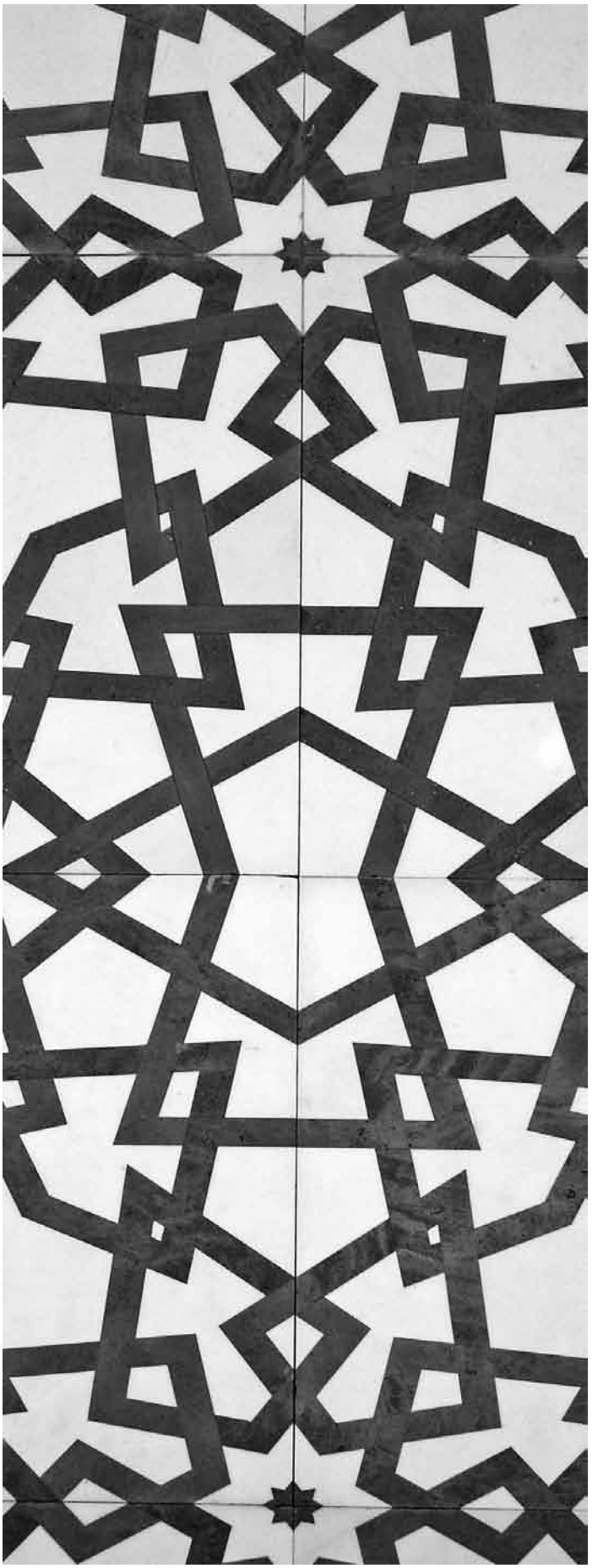

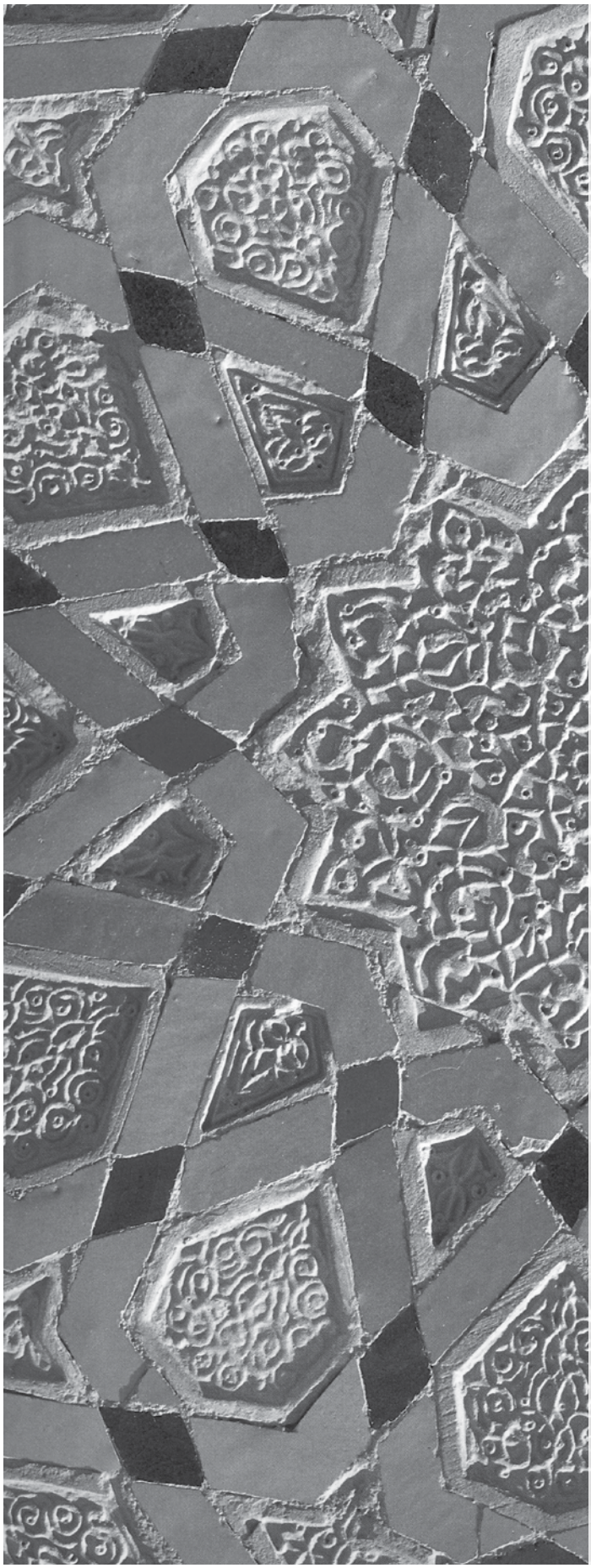

Ervin Nurudin Jahić

O Prauzroku

Prvi i Posljednji Ti si
Vidljivi i Nevidljivi
Koji nisi ni Prije ni Poslije
Koji stvori sve stvoreno
Znalče tajnog miga oka i onoga što grudi kriju
O svemu obaviješteni
Živi
Održavatelju
Suče
Koji sviđaš račune na Danu razlučivanja
Svrha svaka i uzrok svaki dan i noć, noć i dan Tebi služe
A Ti bez koristi si
Nisi nastao da bi mogao nestati
Ti si Ti, drugog Tebe doli Tebe nema
Ne obuzima Te ni drijemež ni san
Stvaraš i rastvaraš a stvoren nisi
Tebi tajne nema
Tajnu izvodiš na svjetlo dana kad hoćeš
I koprenom je pokrivaš kad odlučiš
Ti daješ i uzimaš
Postojiš po Sebi i uvodiš u postojanje
Bez početka i bez kraja Ti si
Čist od strane i mjesta
Srcem vidljiv
Neobuhvatan ni vremenom ni prostorom
Bez Tebe sam ništa, tek zemljin ugrušak
Praznina praznine
Kljast cvijet bez korijena
Riječ što ne bi mogla biti izgovorena
O Dahu moga daha
O Zoro prije svih zora
O Misao prije misli
Tebi se utječem
Nema Tebe do Tebe

Filip Mursel Begović

Đulistan

Šejha nakšibendije

Insan koji je iznevjerio sebe, na putu prema Voljenom može naglo oćutjeti, dok ulicu prelazi, zagonetnu sreću, koja ne dolazi od nade, već iz drevne nevinosti koja mu pokazuje dužnost da bude ašik i ponizno prima tu sreću, taj bljesak. Dakle, prelazi ulicu, a netko ga drži za ruku nad potopima i govori mu o mogućnosti da po prvi put postane živ. O, putu, kakve si mi samo naplavine vode i zemlje nanio! Prekrio si lik moj koji se u ogledalu nalazi. To više nije lik ogledala, već tvoj lik vlastiti, moj Voljeni. Dah kojeg svirač naja udahne u naj.

Šejh voli razgovarati s ružama u svojoj tekijskoj bašći. Čeka u tekiji svoje derviše, latice svoje i one koji se tek uče reći hvala za skromnu milostinju dana, za san Mašukov, za hizmet koji zemaljske izjeda nosače, okus čaja s cimetom, za razumijevanje riječi nakšibendija. U tekiji je lijepo, čuju se zabrinuta derviška šaputanja: A*ko nas vječni Promatrač prestane sanjati samo na jedan tren, spržit će nas nagli bljesak, Njegov zaborav. I to je dobro, pomislim, Njegov vatreni bljesak je ujedno pogled i misao Njegova o nama, a to je* već samo po sebi spas. *Došao sam napokon kući, pomislim. A toliko sam je čeznutljivo tražio, domovinu* duše svoje. Nitko nije domovina, ali svi smo ona. Neka napokon gori u mojim grudima njen čisti plam što graniči sa zorom i zalaskom sunca. Ni jedan baštovan, u drugo vrijeme, nije bio te sreće da iz takve zime, iz takvog hladnog vjetra uzabere ružu ljubavi. Uzabranu jednom za svagda, inače uopće ne bi ni procvjetala. Nema tla, nema daha koji je ostao isti kad smo ju dotakli, moj Šejh i ja.

Ništa ja ne znam, znate, kažem, samo srce imam u kojem žive gorki kamički, džinovske lijane i vulkanska lava. Iskreno, nije mi dobro moj Šejh efendija, došao sam se sastati sa sobom, a to boli, kada tijelo hoće postati duša, kada trn želi biti latica. Reci mi, reci mi, o, moja suprugo, nefsu moj, tko je otac moj. Sebeljublje, dragi moj mužu, odgovori, koji si prevalio toliki put da bi o meni pitao Šejha Nakšibendiju. Radogost sam sebeljublja, kibur moj kamene suze pušta, a Šejh moj posred mora dunjalučkog, na kapiji kamenog grada, samo od ljubavi, podigao je za mene čitav jedan otok s pećinama i đulistanima cvjetnim. Za mene i braću moju koji govore u vodi i plaču, traže onog drugog. Ili nijedno ili oboje zajedno, voljeni moji. Braća moja tekijska, koja mi ruke i prsa zadržavaju kada hrle uzaludnim bitkama, teškim mačevima i nepotrebnim zbjegovima. Braća moja dostojna drevne prisege kojom se zakleše oni kojima je jedina odjeća bila ogrtač kojega su držali preko ramena. Zakletve u onoj staroj kući gdje mi je Voljeni skinuo lance da bi iskusio smrti bezbrojne koje se trpe i traju do svanuća i kišne paučine.

Oče moj istinski, očinja vida kojima ljude krijepiš, tko li je more? Tko ja? Ja koji sam bio toliko ljudi, a opet nitko, postadoh ruža što ju sjeni muršidovoj namriješe sjene potpunih Allahovih prijatelja. Pomislih, da već sam, u neku ruku, mrtav, a da rumenilo s moga lica živi u jednoj latici ruže. Tamo, u tekiji na Mejtašu.

Posljednje obraćanje hazreti hadže Mu'inuddina Čištija (r.a.) svojim sljedbenicima i učenicima, mjesec dana prije svoga preseljenja.

„Voli svakog i ne mrzi nikog.
Prazna priča o miru ništa ti neće donijeti.
Prazna priča o Bogu i Vjeri
neće te odvesti daleko.
Upregni svu skrivenu snagu svoga bića
i otkrij punu veličinu svoje besmrtne duše.
Budi ispunjem mirom i radošću
i širi ih gdje kod da se nađeš
i gdje god da kreneš.
Budi plamteća vatra istine,
budi prekrasni cvijet ljubavi,
budi blagotvorni mehlem mira.
Svojim duhovnim svjetlom
rastjeruj mrak neznanja,
raspršii oblake raskola i rata
i širi dobru volju, mir i sklad među ljudima.
Nikad ne traži nikakve pomoći, milostinje ni usluge
od bilo koga osim od Boga, Jedinoga.
Nikad ne idi na dvore kraljeva
i nikad ne odbiju da blagosloviš
potrebite i siromašne,
udovice i siročad, ako ti dođu na vrata.
To je tvoja misija: da hizmetiš (služiš) ljudima...
Izvršavaj je valjano i hrabro, te da se ja,
tvoj Pir-i Muršid, ne stidim tvojih nedostataka
pred Svemogućim Bogom i našim svetim precima
u ovom tarikatu (silsili) na Sudnjem Danu“

ISSN 1330-5182
9 771330 518008
KOBH PREPOROD